

კულტურათაშორისი კომუნიკაციები
INTERCULTURAL COMMUNICATIONS
МЕЖКУЛЬТУРНЫЕ КОММУНИКАЦИИ

INTERCULTURAL RELATIONS SOCIETY

ISSN 1512-4363

*საერთაშორისო სამეცნიერო-პერიოდული გამოცემა
International scientific periodical edition
Международное научно-периодическое издание*

კულტურათაშორისი კომუნიკაციები

INTERCULTURAL COMMUNICATIONS

МЕЖКУЛЬТУРНЫЕ КОММУНИКАЦИИ



№27

**თბილისი – Tbilisi – Тбилиси
2016**

UDC (უკ) 008 (100)
კ-897

მთავარი რედაქტორი ინდირა ძაგანია
Editor-in-chief Indira Dzagania
Главный редактор Индира Дзагания

რედაქტორები	Editors	Редакторы
ლირა გაბუნია	Lira Gabunia	Ли́ра Габу́ния
ოლღა პეტრიაშვილი	Olga Petriashvili	Ольга Петриашвили
მარინე ტურავა	Marina Turava	Марина Турава
ირინე ჯობავა	Irina Jobava	Ирина Джобава
ირმა ზაქარაია	Irma Zakaraia	Ирма Закаря

კომპიუტერული რედაქტირება	Computer Editing	Компьютерное редактирование
რობერტ მესხი	Robert Meskhi	Роберт Месхи

პასუხისმგებელი მდივანი	Executive Secretary	Ответственный секретарь
ლიანა გვასალია	Liana Gvasalia	Лиана Гвасалия

სარედაქციო საბჭო

ჯონი აფაქიძე (საქართველო), დეველინ ჰარნიში (აშშ), ბილალ დინდარი (თურქეთი), ირადა ჰუსეინოვა (აზერბაიჯანი), ენდროუ ჰარისი (დიდი ბრიტანეთი), მარია კონრელია ბარლიბა (რუმინეთი), დორის ფოგელი (ავსტრია), სვეტლანა ტერ-მინასოვა (რუსეთი), პეტრე კონონენკო (უკრაინა), გიორგი პოპა (მოლდავეთი), ილონა მანელიძე (საბერძნეთი), ილიას უსთუნოვი (თურქეთი), ანა აგრანატი (ისრაელი), ლალა ახმედოვა (აზერბაიჯანი), აიტენ მუსტაფაევა (აზერბაიჯანი), დავით გოცირიძე (საქართველო), ლეონიდე ჯახაია (საქართველო), მიხეილ ბოგუცკი (პოლონეთი), ირენა კულინსკა (პოლონეთი), ვილემ ჰენდრიკ დე ბოფორტი (ნიდერლანდების სამეფო), ვენტა კოცერე (ლატვია), ჟანა ტოლისბაევა (ყაზახეთი), მერი მადარშახი (საფრანგეთი), რობერტო რიჩი (იტალია), იორდან ლუცკანოვი (ბულგარეთი), ქემალ მაკილი-ალიევი (აზერბაიჯანი), ირინა ანდრიუშენკო (უკრაინა), მარია დიმასი (საბერძნეთი), რიტსუკო ინოუე (იაპონია), ალა საინენკო (მოლდავეთი), მანუელ ფილიპე დე კოსტა (პორტუგალია), რომან დიაკონი (ლატვია), რეგინა კარველინე (ლიტვა), ალექსანდრე გრუშა (ბელორუსია), მარია ზუნკალი გუტიერეს მანგადო (ესპანეთი).

Editorial Board

Joni Apakidze (Georgia), Delwyn Harnisch (USA), Billal Dindar (Turkey), Irada Huseynova (Azerbaijan), Andrew Harris (Great Britain), Maria Cornelia Barliba (Romania), Doris Fögel (Austria), Svetlana Ter-Minasova (Russia), Peter Kononenko (Ukraine), Gheorghe Popa (Moldova), Ilona Manelidu (Greece), Ilyas Ustunyer (Turkey), Ann Agranat (Israel), Lala Akhmedova (Azerbaijan), Ayten Mustafaeva (Azerbaijan), David Gotsiridze (Georgia), Leonid Jakhiaia (Georgia), Mikhael Bogutski (Poland), Irena Kudlinska (Poland), Willem Hendrik de Beaufort (the Netherlands), Venta Kotsere (Latvia), Jhana Tolisbaeva (Kazakhstan), Mehri Madarshahi (France), Roberto Righi (Italy), Yordan Lyutskanov (Bulgarian), Kamal Makili-Aliyev (Azerbaijan), Irina Andriushenko (Ukraine), Maria Dimasi (Greece), Ritsuko Inoue (Japan), Ala Sainenco (Moldova), Manuel Filipe da Costa (Portugal), Roman Dyakon (Latvia), Regina Karvelienu (Lithuania), Alexander Grusha (Belarus), Maria Juncal Gutierrez Mangado (Spain).

Редакционный совет

Джони Апакидзе (Грузия), Делвин Гарнишч (США), Билял Диндар (Турция), Ирада Гусейнова (Азербайджан), Эндрю Харрис (Великобритания), Мария Корнелия Барлиба (Румыния), Дорис Фегель (Австрия), Светлана Тер-Минасова (Россия), Петр Кононенко (Украина), Георгий Попа (Молдова), Илона Манелиду (Греция), Ильяс Устуньер (Турция), Анна Агранат (Израиль), Лала Ахмедова (Азербайджан), айтен Мустафаева (Азербайджан), Давид Гоширидзе (Грузия), Леонид Джахаия (Грузия), Михаил Богутский (Польша), Ирэна Кудлинска (Польша), Виллем Хендрик де Бофорт (Нидерланды), Вента Коцере (Латвия), Жанна Толысбаева (Казахстан), Мери Мадаршахи (Франция), Роберто Ричи (Италия), Йордан Люцканов (Болгария), Камал Макили-Алиев (Азербайджан), Ирина Андриущенко (Украина), Мария Димаси (Греция), Ритсуко Иноуэ (Япония), Алла Сайненко (Молдова), Мануэль Филипе де Коста (Португалия), Роман Дьякон (Латвия), Регина Карвелине (Литва), Александр Груша (Белоруссия), Мария Хункал Гутиэрэз Мангадо (Испания).

EAN 9771512 43 6007

ჰარუნ ჩიმქე
(თურქეთი)

უარყოფით ნაწილაკიანი ზმნური ფორმები
ქართულსა და თურქულში

კაცობრიობის ცხოვრება და სამყარო შედგება ურთიერთმონაცვლე დადებითი და უარყოფითი მხარეებისაგან. რომელიმეს გამორიცხვით შეუძლებელი ხდება შინაარსისა და ღირებულების შესაბამისი სრულყოფილი შეფასება. როგორც არსებობს დიდი და პატარა, ღამაზი და მახინჯი... ასევე არსებობს უარყოფასთან დაკავშირებული უამრავი ცნება. ამ უარყოფითი სისტემის ფარგლებში ადამიანები თავიანთი სათქმელის, გრძნობების, ოცნებების გადმოსაცემად მიმართავენ სხვადასხვა ენობრივ საშუალებას (Nadir İlhan, <http://turkoloji.cu.edu.tr>).

ბოლო წლებში ენათმეცნიერებაში დიდი ყურადღება ექცევა უარყოფის სინტაქსური და სემანტიკური ასპექტების შესწავლას. უარყოფა არის უნივერსალური მოვლენა, თუმცა მისი გამოხატვის საშუალებები და ინტერპრეტაცია ენათა მიხედვით განსხვავებულია. გარკვეულ სირთულეს ქმნის ნაწილაკების ფუნქციების შესწავლა, ვინაიდან მათ არ გააჩნიათ გრამატიკული კატეგორიები და მათ იყენებენ განსხვავებულ კონტექსტში.

როგორც ყველა ენას, ასევე ქართულსა და თურქულ ენებსაც, უარყოფითობის გადმოსაცემად აქვთ სხვადასხვა გრამატიკული ნიშანი და ფორმა. ორივე ენაში უარყოფით ნაწილაკიანი ზმნური ფორმების გამოხატვა სხვადასხვანაირად ხდება. ჩვენი მიზანია თანამედროვე ქართული ენისა და თურქული ენის მონაცემებზე დაყრდნობით, სტრუქტურულად სრულიად განსხვავებული ორი ენის უარყოფით ნაწილაკიანი ზმნური ფორმების წარმოჩენა და მათი კვალიფიკაცია.

ენის სისტემურ დონეზე უარყოფა შეიძლება გამოხატული იყოს უარყოფითი ლექსიკური ერთეულებით, რომლებსაც შეიძლება ჰქონდეთ უარყოფითი სემანტიკური მნიშვნელობა, რაც ქართულ ენაში მცირე რაოდენობით გვხვდება, ან მიღებული იყოს სხვადასხვა საშუალებით. ქართულში უარყოფითი ლექსიკური ერთეულების მიღების საშუალებებია: აფიქსაცია, პრეფიქსაცია და სიტყვათა წარმოება (2, 103).

ქართულში უარყოფის გამოხატვა ხდება თხრობითი, კითხვითი და ძახილის წინადადებებით. უარყოფით წინადადებად ითვლება ყველა წინადადება, რომლებშიც გვხვდება უარყოფითი სიტყვა. ქართული სინტაქსისთვის დამახასიათებელია ის, რომ უარყოფითი ნაწილაკებიდან **არ(ა)** და **ვერ(ა)** აწარმოებენ თხრობით და კითხვით წინადადებებს, ხოლო ნაწილაკი **ნუ** აწარმოებს ბრძანებით კილოს (4, 30).

ქართულში სინტაქსის დონეზე უარყოფის მაწარმოებლად ითვლება ნაწილაკები: **არ(ა)**, **ვერ(ა)** და **ნუ(რა)**. უარყოფით ლექსიკურ ერთეულებთან ასოცირებულია „დ“ მორფემა, რომელიც სიტყვას მატებს ზღვრული უარყოფის ფუნქციას: „ადარ“, „ველარ“, „ნულარ“, „ადარაფერი“, „ველარაფერი“, „ნულარაფერი“ და ა.შ. (14, 454).

არ, **ვერ** და **ნუ** სამივე უარყოფით მნიშვნელობას ანიჭებს წინადადებას, მაგრამ მათ შორის მაინცაა სემანტიკური სხვაობა. ისინი მეტყველებაში განაწილებული არიან გარკვეული კანონზომიერებით, კერძოდ:

ა) უკუთქმითი ნაწილაკი **არ(ა)** წინადადებაში ძირითადად გამოხატავს:

- 1) კატეგორიულ უარყოფას, რომელიც დამოკიდებულია მოქმედის ნება-სურვილზე და, ძირითადად, დგას შემასმენლის წინ: „იგი წიგნს არ კუთხულობს“;
- 2) გაკვირვებას, გაოცებას, განცვიფრებას: ეს ადგილი არ გვინახავს!
- 3) გამოიყენება კითხვის პასუხად და მთელი წინადადების მაგივრობას სწევს (14, 454): – დღეს მოდიხარ? – არა.

საენათმეცნიერო ლიტერატურიდან ცნობილია, რომ **არ** ნაწილაკიანი უარყოფა იხმარება თხრობითსა და კავშირებით კილოებში, აგრეთვე – უკუთქმითი ბრძანებითის გამოსახატავადაც. აქედან აწმყოსა და მყოფადის მწკრივებში **არ** მიუთითებს, რომ სუბიექტი კატეგორიულად უარყოფს რაღაცას, I და II შედეგობითში მხოლოდ მარტივ, ნეიტრალურ უარყოფასთან არის საქმე (8, 532; 11, 41-46; 15, 136-166).

უკუთქმით კონსტრუქციაში ნეიტრალური უარყოფის შინაარსის შესანარჩუნებლად ნამყო სრულს რეზულტატიური – შედეგობითის (I და II) ფორმა ენაცვლება. აღნიშნულ ნიუანსებს თვალსაჩინოს ხდის ამგვარი დიალოგი: – *დავალება დაწერე?* – *არ დამიწერია.* – *არ დაწერე თუ ვერ დაწერე?* – *არ დაწერე: შენ გიცდიდი, რომ ერთად დაგვეწერა.* უარყოფით პასუხში კარგად ჩანს მოქმედების შეუსრულებლობის ნიუანსობრივი სხვაობა. მასში ხაზგასმულია მოქმედების შეუსრულებლობის განზრახვითობა. ამის საილუსტრაციოდ შეიძლება გამოდგეს ეს მაგალითი: *ტრამვაიში მგ ზავრმა ბილეთი არ შეიძინა.* ფაქტის ნეიტრალურად გადმოსაცემად საჭირო იყო: *არ შეუძენია...* (9, 30-31).

ჟ. ფეიქრიშვილის აზრით, **არ** ნაწილაკი ზოგჯერ სრულიად დაცლილია ნეგატიური შინაარსისაგან და აშკარად ინტენსივობის სემანტიკისაა, ეს უფრო თვალსაჩინოდ დაჩნდება **ვინც არ უნდა** ტიპის შესიტყვების შემცველ დათმობით დამოკიდებულ წინადადებებში, რომელთა გააქტიურების ტენდენცია აშკარად გამოიკვეთა XX საუკუნიდან და კიდევ უფრო თვალსაჩინო გახდა თანამედროვე ქართულში (6, 240-241).

ბ) უკუთქმითი ნაწილაკი ვერ(ა) გამოსატავს:

1) მოქმედებას ან მდგომარეობას, რომელიც ვერ სრულდება სუბიექტის სურვილისა და ცდის მიუხედავად. გამოსატავს შესაძლებლობას და არა კატეგორიულ უარყოფას (11, 40-41). **ვერ** ნაწილაკს შეუძლია მხოლოდ ზმნა-შემასმენლის უარყოფა: *ვერ შეძლო გახსენება, რა მოხდა გუშინ.* **ვერ** ნაწილაკს არ დაირთავს ბევრი სტატიკური ზმნა, კერძოდ, საზედაო სიტუაციების გამომხატველი ზმნები: **აყრია, აწერია, ასხია, ახატია** და ა.შ. თუმცა სასაუბრო ენაში შეიძლება შეგვხვდეს ასეთი გამოთქმებიც: *რაღაც ვერ აწყვია ეს ყვავილები ლარნაკში კარგად; ვერ აცვია კარგად...* (10, 109);

ვერ ნაწილაკი გარკვეული სემანტიკის მქონე ზმნებთან, როგორც წესი, არ გამოიყენება. კერძოდ, ასეთებია ზმნები, რომლებიც გრძნობა-აღქმას გამოსატავენ: **სწყურია, სტკივა, უყვარს, იცის, ესმის, უნდა...** ასევე მყოფობის, მქონებლობისა და ზოგი სხვა ფუნქციის გამომხატველი სტატიკური ზმნები: არის, აქვს, ჰყავს, სწერია, ასხია, აბადია, გააჩნია... (15, 140).

2) იხმარება კითხვის პასუხად და მთელი წინადადების მაგივრობას სწევს: *დავალიანება ხომ არ დავიფარავს?* – *ვერა.* **ვერ** ნაწილაკის რთული ვარიანტებია: **ველარ, ვერც, ველარც.** ნაწილაკი **ველარ** გამოსატავს ზღვრული მოქმედების შესაძლებლობას: ნაწილაკი **ვერც** ახდენს იმ სიტყვის აქცენტირებას, რომელთანაც დგას; ნაწილაკი **ველარც** გვიჩვენებს შეუძლებლობის ზღვარს და ამასთანავე აქცენტირებას ახდენს იმ სიტყვაზე, რომელსაც მიეკუთვნება (1, 48-49).

არ და **ვერ** უარყოფით ნაწილაკებს შორის არსებული სემანტიკური სხვაობა ზმნასთან სინტაქსურ ურთიერთობაზეც ახდენს გავლენას. **არ** ნაწილაკი თითქმის შეუზღუდავი სინტაქსური თავისუფლებით ხასიათდება: ყოველგვარ ზმნას შეიძლება შეეხამოს – გარდამავალს, გარდაუვალს, ყველა დროსა და კილოს ფორმებს და ა. შ., **ვერ** ნაწილაკი კი მხოლოდ სუბიექტური წყობის ზმნებთან გვხვდება. ეს სხვაობა განსაკუთრებით კარგად ჩანს ერთი და იმავე ძირის მქონე სინონიმურ ზმნებთან: **არ შემეძლო** (და არა: ვერ შემეძლო), მაგრამ: **ვერ შევძელი**; **არ მესმის** (და არა: ვერ მესმის)... (9, 29-30).

არ და **ვერ** უარყოფის ნაწილაკების ერთ-ერთი სხვაობა იმაშიც მდგომარეობს, რომ შედეგობითის ფორმებთან ნაწილაკები **არ** და **ვერ** განასხვავებს ნანახ და უნახავ აქტს: არ გამიკეთებია (=არა მაქვს გაკეთებული) – ვერ გამიკეთებია (თურმე ვერ შევძელი გაკეთება || თურმე ვერ შევძლევ გაკეთებას): „ვერ წაუშლია ჯერ ის გრძობა ჟამის ნიაღვარს“ (10, 108).

სალიტერატურო ქართულში **არ** და **ვერ** ნაწილაკები ზოგჯერ ურთიერთმონაცვლეობენ ისეთ წინადადებებში, რაც არ არის მოსალოდნელი გრამატიკული წესების მიხედვით, მაგრამ თავს იჩენს ზეპირ მეტყველებაში, დიალექტებსა და სამწერლობო ენაშიც.

ქ. ფეიქრიშვილი თავის ნაშრომში აღნიშნავს, რომ „სალიტერატურო ქართულში და დიალექტთა უმრავლესობაში ვიცი ზმნასთან გამოიყენება მხოლოდ **არ** ნაწილაკი: არ ვიცი, არ მეცოდინება, არ მცოდნია... ანალოგიური ვითარებაა ინვერსიული წყობის ზმნებთან: *არ ვიცი, არ მიყვარს, არ მომწონს, არ მშია...* არ ითქმის: *ვერ ვიცი, ვერ მიყვარს, ვერ მშია...* ამ ასპექტით საინტერესო ვითარებას აჩვენებს მთის კილოები: ხევსურულში, ფშაურსა და თიანურში **ვიცი** ზმნასთან იხმარება **ვერ** ნაწილაკი. დღეს ცოცხალ მეტყველებაშიც არის ტენდენცია **ვიცი** ზმნასთან **ვერ** ნაწილაკის გამოყენებისა: *დღეს ვაკეთილი კარგად ვერ ვიცი; ამ ხეს წელს კარგად ვერ ასხია...* (6, 243-245).

როგორც ქსკს-ში არის აღნიშნული, **ვერ** ნაწილაკის ეს თავისებურება შეპირობებულია იმით, რომ ქართულში არსებობს პარალელური სისტემა ერთი და იმავე ძირის შემცველი ორი სხვადასხვა აგებულების – სუბიექტური და ობიექტური წყობის – ზმნებისა: მსურს – ვისურვებ, მინდა – ვინდომებ, მეშინია – ვშინდები... (9, 30).

გ) აკრძალვითი **ნუ** ნაწილაკის თხრობით კილოიანი ზმნის ფორმაზე დართვისას თხრობითი კილო იცვლება ბრძანებითით. ბრძანებითი კილო ზმნით აღნიშნულ მოქმედებას წარმოგვიდგენს შესასრულებლად. იგი გვიჩვენებს, რომ მოსაუბრის სურვილი უნდა იყოს შესრულებული. **ნუ** ნაწილაკით გამოხატული ბრძანება შეიძლება გამოხატავდეს დამუქრების ან აკრძალვის სამეტყველო აქტს: „აბა, ნუ გაუკეთებია! აბა, ნუ გაუკეთებინა!“ (მუქარა), „ნუ წახვალ! ნუ გააკეთებ!“ (ბრძანება). ამ ნაწილაკის რთული ვარიანტებია: **ნურც, ნუღარ, ნუღარც** (15, 140; 1, 49).

უკუთქმითი ბრძანებითი წინადადება კრძალავს ზმნით გამოხატული მოქმედების შესრულებას, ამიტომ ასეთ ბრძანებითს აკრძალვითსაც ეძახიან: *წადი, ნუღარ აკვიანებ! ნუ ჩქარობ! ნუ გავაკეთებთ ამას!* (4, 42).

მართალია, **ნუ** აკრძალვის მნიშვნელობით გამოიყენება რამდენიმე მწკრივში: **ნუ** აშენებს, **ნუ** ააშენებს. არაა: **ნუ** ააშენა, **ნუ** გააკეთა, **ნუ** დახატა, **ნუ** დაწვა... **ნუ** ნაწილაკი სხვა მწკრივებში იხმარება ზოგიერთ გამოთქმაშიც: დმერთმა **ნუ** ქნას! ზოგჯერ **ნუ** მოთხოვს რა ნაწილაკსაც: **ნუ** ააშენებდა რა, ვინ აძალებდა... (5, 107-108). საილუსტრაციოდ დავასახელებთ თანამედროვე ქართული ზეპირი მეტყველებიდან სხვა ნიმუშებსაც: *ნუ გამომიღე გული! ნუ მომკალი ქალო! ნუ შემჭამე! იმე-*

დი ნუ მოვიშალოს! ნუ გააწყალე გული! ნუ გააჭირე საქმე! ნუ შემიჭამე ტვინი/გული! ნუ მომიწამლე გონება! ნუ ჩამაშხამე ყველაფერი!...

ამრიგად, ქართულში სინტაქსის დონეზე უარყოფას აწარმოებს უარყოფითი ნაწილაკები. კილოს მიხედვით მათი გამოყენება დიფერენცირებულია. იმპერატიული კილო ძირითადად გამოიხატება **ნუ** ნაწილაკის საშუალებით, თუმცა შეიძლება **არ** ნაწილაკითაც იყოს ფორმირებული. რთულ წინადადებებში გვაქვს წყვილი უარყოფითი კავშირები.

უკუთქმით წინადადებაში გვხვდება ერთი რომელიმე უარყოფითი სიტყვა – ნაწილაკი, ზმნიზედა ან ნაცვალსახელი. ასეთ შემთხვევაში უარყოფა ცალმაგია: არავინ მოსულა, არაფერი მესმის... მაგრამ ზოგჯერ წინადადებაში შეიძლება ერთდროულად იყოს გამოყენებული უკუთქმითი ნაწილაკები და უკუთქმითი სიტყვები, რითაც ძლიერდება უარყოფა: არსად არ მიდის; „ჯერ არასდროს არ შობილა მთვარე ასე წყნარი...“ სპეციალურ ლიტერატურაში ასეთ უარყოფას **ორმაგს** უწოდებენ (7, 167).

ქართული სინტაქსის ერთ-ერთ თავისებურებას წარმოადგენს ორმაგი უარყოფა, რომელიც სავალდებულოა შემდეგ შემთხვევებში: 1) თუ უარყოფითი ნაცვალსახელი / ზმნიზედა და შემასმენელი გათიშულია სხვა სიტყვით. მაგალითად: არავინ ყურადღებას არ აქცევს; 2) თუ წინადადებაში გამოყენებულია სიტყვები: არც / ვერც ერთი, არავითარი, ვერავითარი, არამც და არამც, არა თუ, არასგზით, ვერასგზით, არაფრის დიდებით, ვერაფრის დიდებით, არც ერთხელ, ვერც ერთხელ შემასმენლის წინ **არ/ვერ** ნაწილაკებია საჭირო. მაგალითად: და აქ შევეურჩიე კითხვა, რომელსაც არავითარი კავშირი არ უნდა ჰქონოდა მის გატაცებასთან (3, 177-178). ს. ხუნდაძის აზრით, ორი უარყოფა (**არავინ არ, ვერავინ ვერ**) იმ შემთხვევაში იხმარება, როცა უარყოფას განსაკუთრებულ მნიშვნელობას აძლევენ. არავინ მოსულა – ჩვეულებრივს, ხოლო არავინ არ მოსულა – ვნებიანს, ბრაზმორეულს. ან განსაკუთრებულ ყურადღებას მიაქცევს იმაზე, რომ არავინ მოსულა (12, 198).

ანალოგიურად, ორმაგი უარყოფა **ვერ** მოდალობის გამომხატველი ნაწილაკის მონაწილეობით უარყოფს პრედიკატს. ორმაგ უარყოფას აქაც ემფაზის ფუნქცია გააჩნია:

1) თუ უარყოფითი ნაცვალსახელი ან ზმნიზედა პრეპოზიციური მსახდვრელის ფუნქციითაა გამოყენებული, შემასმენლის წინ უარყოფითი ნაწილაკი აუცილებელია. მაგალითად: *აქ არავის კვალი არ არის;*

2) თუ წინადადების ერთგვარი წევრების წინ უარყოფითი **არც, აღარც, ვერც, ვეღარც, ნურც, ნულარც** ნაწილაკებია ნახმარი, შემასმენლის წინ მეორე უარყოფითი ნაწილაკი გამოიყენება. მაგალითად: *ვერც მუქარა და ვერც შანტაჟი უკან ვერ დამახვეინებს;*

3) თუ უარყოფითი ნაცვალსახელი ან ზმნიზედა მოსდევს შემასმენელს, შემასმენლის წინ უარყოფითი ნაწილაკი აუცილებელია. მაგალითად: *ვერ აკეთებს ვერაფერს. შდრ.: ვერაფერს (ვერ) აკეთებს (3, 177-178).* ზოგადად, შეიძლება ითქვას, რომ ორმაგი უარყოფა გვაქვს შემდეგი კომბინაციებით: უარყოფითი ნაცვალსახელი / ზმნიზედა / ზედსართავი + ... + არ + შემასმენელი; ნაცვალსახელი / ზმნიზედა / ზედსართავი / ნაწილაკი + არ + შემასმენელი; ნაწილაკი + შემასმენელი + ნაცვალსახელი / ზმნიზედა / ზედსართავი (1, 52).

ქ. ფეიქრიშვილი აღნიშნავს, რომ ორმაგი უარყოფის წარმოშობისათვის ხელი უნდა შეეწყო სხვადასხვა მომენტს, კერძოდ: უარყოფის გაძლიერების საჭიროებას, ასოციაციასა და ა. შ. მეორე მხრივ, ახალ ქართულში ორმაგი უარყოფის ფართოდ გავრცელება რუსულის გავლენითაც უნდა აიხსნას (7, 168).

ქართულისაგან სრულიად განსხვავებული სტრუქტურის მქონე თურქულში უარყოფის სისტემაც განსხვავებულია. თურქულში უარყოფის ნიშანი სუფიქსების სახით არის წარმოდგენილი და ყოველთვის ზმნის ფუძის შემდეგ მოდის. კერძოდ, **ფუძე + უარყოფის ნიშანი + დროის ნიშანი + პირის ნიშანი**. უარყოფითის ნიშანია **-ma, -me** სუფიქსები და თითქმის ყველა დროის ფორმასთან გამოიყენება ფონეტიკური ცვლილების გარეშე, გარდა ახლანდელი დროისა და განუსაზღვრელი (ფართო) დროის მეორე და მესამე პირებისა: **Gel-me-dim** – არ მოვედი (ნამყო), **gel-me-yeceğim** – არ მოვალ (მყოფადი), **gel-me-meli** – არ უნდა მოვიდეს (აუცილებლობითი კილო), **gel-me-seydim** – არ უნდა მოსულიყავი (სურვილობითი კილოს რთული ფორმა), **gel-me-sin** – არ მოვიდეს (ბრძანებითი კილო), **gel-me-miş** – არ მოსულა (I შედეგობითი), **gel-me-miştim** – არ მოვსულვარ (II შედეგობითი), **gel-me-sem** – რომ არ მოვიდე (სურვილობითი კილოს მარტივი ფორმა), **gel-me-yelim** – არ მოვიდეთ (ნატვრითი კილო) (20, 573: 18, 104-105; 13, 69-70).

როგორც აღვნიშნეთ, ახლანდელი დროის შემთხვევაში დროის ნიშანი **-yor**-ის გავლენით **-ma** ფონეტიკური გავლენის შედეგად ვიწროვდება და ზმნურ ფუძეში არსებული ხმოვნის საფუძველზე **a, ı**-ის შემთხვევაში **-mı; e, i**-ს შემთხვევაში **mi; o, u**-ს შემთხვევაში **mu; ö, ü**-ს შემთხვევაში **mü**-ს სახით მოგვევლინება. ზმნურ ფუძეებს ერთვის **-mı, -mi, -mu, -mü** სუფიქსების სახით (20, 128): **Yapmıyorum** – არ ვაკეთებ, **Gelmiyorum** – არ მოვდივარ, **Konuşmuyorum** – არ ვლაპარაკობ, **Gülmüyorum** – არ მეცინება... განუსაზღვრელში (ფართო დროში) მხოლოდობისა და მრავლობითი რიცხვის პირველ პირებში **-ma, -me** არ განიცდის ფონეტიკურ ცვლილებას: **Yapmam** – არ ვაკეთებ, **Gelmem** – არ მოვალ... (20, 573; 13, 69-70), მეორესა და მესამე პირებში კი **-maz, -mez**-ით სახითა წარმოდგენილი: **Yapmazsın** – არ გააკეთებ, **Gelmezler** – არ მოვლენ... (17, 80; 19, 79).

თურქულში კითხვითი ფორმების მორფოლოგიური ნიშნები და ახლანდელი დროის უარყოფითი სუფიქსები ემთხვევა ერთმანეთს. ორივე შემთხვევაში გამოიყენება სუფიქსები: **-mı, -mi, -mu, -mü**. მათი გარჩევა შემდეგნაირად ხდება: უარყოფითის ნიშანი ყოველთვის ისმება ფუძესა და დროის ნიშანს შორის, კითხვითის ნიშანი კი ყოველთვის იწერება დროის ნიშნის შემდეგ. თურქულში არსებული წესის მიუხედავად, ზოგჯერ თურქული ენით დაინტერესებულ უცხოელებში ეს დამთხვევა ქმნის გარკვეულ პრობლემას. კერძოდ, როცა „კითხვით-უარყოფით“ (ჰ. ჩ.) წინადადებაში მან ერთდროულად ზმნურ ფორმაში ორივე ნიშანი უნდა გამოიყენოს, ერთის გამოყენებისას მეორეს (კითხვითის ნიშანს) აღარ ხმარობს, რაც იწვევს გაუგებრობას. მაგალითად, როცა უნდა თქვას **Gelmiyor musun?** – არ მოდიხარ? ამის მაგივრად ამბობს: **Gelmiyorsun** – არ მოდიხარ. მაგალითებიდანაც კარგად ჩანს, რომ ორივე ნიშანს თავის ადგილას თუ არ გამოიყენებ, შენს სათქმელს მოლაპარაკე პირს სწორად ვერ გააგებინებ.

თურქულში უარყოფის გავება ზოგჯერ კითხვითი ნიშნის გზითაც შეიძლება ხდებოდეს. ამ შემთხვევაში კითხვითობის ნიშანი წინადადებაში აუცილებლად უნდა იყოს ზმნური ფორმის წინ. მაგალითად, **Niçin kızyorsun bunu ben mi yaptım** – რატომ ბრაზდები, ეს ხომ მე არ გამოიკეთებია (ეს მე გავაკეთე?). აღნიშნული წინადადების ქართულად თარგმნისას, გვინდა თუ არა, ვიყენებთ არ ნაწილაკს. ასეთ წინადადებებში კითხვითი ნიშნის მიზანია უარყოფითობის გამოხატვა (16, 358-363).

ქართულის ვერ ნაწილაკით ზმნები თურქულში გადმოიცემა შესაძლებლობის გამომხატველი უარყოფის ნიშნებით. ასეთია: მაგარი ხმოვნების შემთხვევაში (**a, ı, o, u**) - **abil**, რბილი ხმოვნების (**e, i, ö, ü**) შემთხვევაში კი არის **-ebil**: **Yap-abil-ir-im** –

გაკეთება შემიძლია, İc-ebil-ir-im – დაღვეა შემიძლია = **ზმნური ფუძე + შესაძლებლობის ნიშანი + დროის ნიშანი¹ და პირის ნიშანი**. რაც შეეხება შესაძლებლობის გამომხატველ უარყოფით ფორმებს, ამ შემთხვევაში დადებითის **-abil, -ebil** ნიშნებისგან რჩება მხოლოდ **-a** და **-e** სუფიქსები: Yap-a-mi-yor-um – ვერ ვაკეთებ, gel-e-me-yeceğ-im – ვერ მოვალ, konuş-a-ma-dı-m – ვერ ვილაპარაკე = **ზმნური ფუძე + შესაძლებლობის ზმნის უარყოფითი ფორმა + ზმნის უარყოფითი ფორმის ნიშანი + დროის ნიშანი + პირის ნიშანი...** (13, 73).

თურქულში ყველა ზმნა არის სუბიექტური წყობისა და ამიტომ **არ** და **ვერ** ნაწილაკების გამოყენების თვალსაზრისით რაიმე შეზღუდვაზე საუბარი ზედმეტია. იმავეს ვერ ვიტყვით ქართულ ენაზე, რომელსაც ერთდროულად აქვს სუბიექტური და ობიექტური წყობის ზმნური ფორმები. ამ თვალსაზრისით ქართული და თურქული მასალის შედარებისას ჩნდება გარკვეული პრობლემები. კერძოდ:

1. ქართული ენით დაინტერესებული თურქი ეროვნების პირი სანამ გაარჩევს სუბიექტური და ობიექტური წყობის ფორმებს, ყველა ობიექტური წყობის ფორმასთან იყენებს **ვერ** ნაწილაკს: ვერ მიყვარს – Sevemiyorum, ვერ ვიცი – bilemiyorum, ვერ მომწონს – beğenemiyorum, ვერ მძულს – nefret edemiyorum, ვერ მინდა – isteyemiyorum და ა. შ., თურქული ენით დაინტერესებული ქართველი კი, ქართული ენის ხასიათიდან გამომდინარე, **ვერ** ნაწილაკს არ იყენებს იქ, სადაც თურქული ენის წესებით არის აუცილებელი.

2. ქართული **ვერ** ნაწილაკიან წინადადებაში **ვერ-ს** გამოიყენებს ზმნური ფორმის წინ, თურქულში კი სულ სხვანაგვარადაა საქმე. ასეთ შემთხვევებში თურქულში ერთდროულად იხმარება **არ** და **ვერ**, რაც თურქული ენის შესწავლის მსურველ ქართველს უქმნის პრობლემას. ენის შესწავლის საწყის ეტაპზე იგი ვერ არჩევს, რომელი უნდა გამოიყენოს და ძირითადად ხმარობს **არ** ნაწილაკს. მაგალითად, *ვერ ვაკეთებ* – Yap-a-mi-yorum. თურქულ ფორმაში a- არის **ვერ** ნაწილაკის ნიშანი, **-mi** კი **არ** ნაწილაკის ნიშანია. ქართველი **ვერ ვაკეთებ** გამოთქმის მაგივრად ხშირად ამბობს: **არ ვაკეთებ**.

3. ქართულში არის ისეთი სუბიექტური წყობის ზმნები, რომლებიც ნამყოფ დროში არ ნაწილაკს არ დაირთავენ. ასეთებია: *არ დავინახე* – görmedim, *არ გავიგე* – anlamadım, *არ გავიგონე* – duymadım, *არ მოვიგე* – kazanmadım, *არ წავაგე* – kaybetmedim, *არ დავიძინე* – uyumadım, *არ გავიღვიძე* – uyanmadım... აღნიშნული ფორმები თურქულად ჩვეულებრივად გამოიყენება. ქართული ენის შესწავლისას თურქი ცდილობს, რომ ეს ისე თქვას, როგორც თურქულში. მართალია, ეს ფორმები თურქულში **არ** ნაწილაკით გამოიყენება, მაგრამ სემანტიკურად **ვერ** ნაწილაკის გაგებას ატარებენ. ქართველი ასეთ ფორმებს ირონიით თუ იტყვის. მაგალითად, **არ დავინახე-ს** თუ იტყვის, აქ იგულისხმება, რომ არ მინდოდა და არ დავინახე...

4. ქართულში **არ** ნაწილაკი ახლავს განურჩევლად ყველა წყობის ზმნას და არავითარ შემთხვევაში არ იცვლის ფორმას, თურქული ენის გრამატიკაში კი უარყოფის გამომხატველი რამდენიმე ფორმაა დაფიქსირებული: ახლანდელ დროში **-mı, -mi, -mu, -mü**; განუსაზღვრელ დროში – მხოლობითსა და მრავლობითი რიცხვის პირველ პირებში **-ma, -me**, მეორესა და მესამე პირებში – **-maz, -mez**; სხვა ყველა შემთხვევაში კი **-ma, -me** სუფიქსებია. ეს ვითარება თურქული ენით დაინტერესებული პირისათვის საწყის ეტაპზე არც ისე ადვილია. უარყოფითობის შინაარსის მქონე წინადადებებში მას ერევა, სად რომელი გამოიყენოს: *არ მოვდივარ* – Gel-

¹ აქ ნებისმიერი დრო შეიძლება იყოს. რაიმე შეზღუდვა არ არსებობს.

mi-yor-um, არ მოვალ – **gel-me-yeceğ-im**, საერთოდ არ ჰამს – **hiç ye-mez...** როგორც ვხედავთ, ერთ შემთხვევაში არის **-mi**, სხვებში კი – **-me da -mez**.

5. აკრძალვითი **ნუ** ნაწილაკის თხრობით კილოიანი ზმნური ფორმების თურქულად გადმოცემისას უნდა დავაკვირდეთ ინტონაციასა და პირის ნაცვალსახელს. ასეთ შემთხვევაში ან მიემართავთ **არ** ნაწილაკიან უარყოფითის ფორმას, ან ნატვრითსა და სურვილობით-პირობითი კილოს ფორმებს. მაგალითად, წინადადების „*ნუ ჩქარობ, ჯერ კიდევ დრო გვაქვს!*“ (*Acele etme, hala zamanımız var!*) თურქულად თარგმნისას **არ** ნაწილაკი თურქული შესატყვისით გადმოიცემა; ხოლო წინადადებაში – *ამას ნუ გავაკეთებთ* – *Bunu bir daha yapmayalım!* – ზმნური ფორმა თურქულის ნატვრითი კილოს ნიშნით არის გამოხატული, რადგან თურქულში ბრძანებით კილოს პირველი პირის მხოლოდობითი (მე) და მრავლობითი (ჩვენ) რიცხვი არ გააჩნია. ამ სიცარიელეს ავსებენ ნატვრითი და პირობით-სურვილობითი კილოს ფორმები. გარდა ამისა, ქართული ენით დაინტერესებული პირისათვის **ნუ** ნაწილაკიანი ზმნური ფორმების გამოყენება შედარებით ადვილია, ვიდრე **არ** ნაწილაკიანი ბრძანებითის ფორმები, რადგან **ნუ** ნაწილაკის შემთხვევაში გამოიყენება აწმყოსა და მყოფადის ფორმები. ეს ძალიან აადვილებს საქმეს. რაც შეეხება **არ** ნაწილაკიანი ბრძანებითის ფორმებს, II კავშირებითი მიიღება ნამყოს ფორმის ბოლო ხმოვნის შეცვლის საფუძველზე, რომელიც შედარებით ძნელი აღსაქმელია უცხოელებისათვის. მაგალითად, *ნუ აკეთებ!* *ნუ გააკეთებ!* ფორმებში ჩვეულებრივად ვიყენებთ აწმყოსა და მყოფადის ფორმებს, ოღონდ **არ** ნაწილაკის შემთხვევაში უნდა გამოვიყენოთ II კავშირებითის ფორმა: *არ გააკეთო!* II კავშირებითი კი მიიღება ნამყოს ფორმის ბოლო ხმოვნის შეცვლის საფუძველზე.

6. **აღარ, ვეღარ, ნუღარ** ფორმების თურქულ ენაზე გადატანისას ნაწილაკების ჩვეულებრივ მნიშვნელობასთან ერთად თურქული მოიშველიებს სხვადასხვა საშუალებას. მაგალითად, *აღარ გავაკეთებ* – *Daha/bundan sonra/artık yapmayacağım* (= *მეტს / ამის შემდეგ / უკვე / აწი არ გავაკეთებ*); *ვეღარ გავაკეთებ* – *Daha/bundan sonra/artık yapamayacağım* (= *მეტს / ამის შემდეგ / უკვე / აწი ვერ გავაკეთებ*); *ნუღარ გააკეთებ!* – *Daha/bundan sonra/ artık yapmayın!* (= *მეტს / ამის შემდეგ / უკვე / აწი არ გააკეთო!*).

7. რაც შეეხება ქართულისათვის დამახასიათებელი ორმაგი უარყოფითობის ფორმების გამოხატვის საშუალებას თურქულ ენაზე, თურქულში ცალმაგი უარყოფის გაგება საერთოდ არ არის. თუ ზმნა უარყოფით ფორმაში დგას, მის წინ გამოყენებული ნაცვალსახელი თუ სხვა გრამატიკული საშუალება აუცილებლად უნდა იყოს უარყოფითის შინაარსის მატარებელი. მაგალითად, არავინ არ მოსულა – *Kimse gelmemiş*; ვერავის ვერ ვუთხარი – *kimseye söyleyemedim*. ამ წინადადებაში *Kimse* – არავინ, ვერავის განუსაზღვრელი ნაცვალსახელებით არის გამოხატული და მათ გარეშე არაფერი არ გამოვა. ქართულ წინადადებაში უარყოფა ცალმაგი იქნება თუ ორმაგი, ორივე შემთხვევა თურქულად ორმაგი უარყოფითი ფორმების საშუალებით უნდა გამოიხატოს.

უარყოფით ნაწილაკიანი ზმნური ფორმების შედარებითმა ანალიზმა გვიჩვენა, რომ უარყოფითი ნაწილაკების მნიშვნელობების გადატანა ერთი ენიდან მეორეში, ზეპირი თუ წერიტი კომუნიკაციის დროს, სერიოზულ სირთულეს წარმოადგენს. უნივერსალური მნიშვნელობის გამოხატვა განსხვავებული ტიპოლოგიის მქონე ენებში ხდება სხვადასხვა ფორმით, ხშირად ენის სისტემური დონის სხვადასხვა ერთეულით.

ერთსა და იმავე უარყოფით ნაწილაკს სხვადასხვა კონტექსტში შეიძლება სხვადასხვა მნიშვნელობა ჰქონდეს. კონტექსტის გარეშე ნაწილაკების უმრავლესო-

ბის სემანტიკა არ არის გამოკვეთილი. ძირითადად მათი მნიშვნელობის დადგენა ხდება კონკრეტული გამონათქვამის ფარგლებში. ამიტომ უარყოფით ნაწილაკიანი ფორმების შესწავლისას გრამატიკული მნიშვნელობების გარდა ყურადღება უნდა მიექცეს სემანტიკურ და კონტექსტურ მხარეებსაც, რაც ხელს შეუწყობს ამა თუ იმ ენის სიღრმისეულ დაუფლებას.

ლიტერატურა:

1. ადვაძე მ., უარყოფის სისტემა ქართულში, ენათმეცნიერების საკითხები, თბ., 2013.
2. ადვაძე მ., უარყოფის პრაგმატული ასპექტები სხვადასხვა სისტემის ენებში (ქართული და ინგლისური ენების მასალაზე დაყრდნობით) – დისერტაცია, თელავი, 2015.
3. არაბული ა., როდის გამოვიყენოთ ორმაგი უარყოფა, ქართული მეტყველების კულტურა, თბ., 2004.
4. კვაჭაძე ლ., თანამედროვე ქართული ენის სინტაქსი, თბ., 1988.
5. სანიკიძე თ., ენათმეცნიერება უარყოფითი სიტყვაწარმოების ერთი ჯგუფისათვის, თბ., 1978.
6. ფეიქრიშვილი ჟ., ენათმეცნიერული ძიებანი, თბ., 2009.
7. ფეიქრიშვილი ჟ., ქართული ენის სინტაქსი (სალექციო კურსი), გ. ტაბიძის სახ. სააქციო საზოგადოება, ქუთაისი, 1996.
8. ქეგელ – ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, ტ. I, თბ., 1950.
9. ქსკს – ქართული სიტყვის კულტურის საკითხები, წიგნი მეშვიდე, თბ., 1985.
10. შერაზადიშვილი მ., ნაწილაკის საკომუნიკაციო ფუნქციისათვის ქართულში (დისერტაცია), თბ., 2003.
11. ჭუმბურიძე ზ., უარყოფითი ნაწილაკები ქართულში და მათი სტილისტური თავისებურებანი: ქართული ენა და ლიტერატურა სკოლაში, 1970, №2.
12. ხუნდაძე ს., ქართული გრამატიკა, ქუთაისი, 1904.
13. ჯანაშია ნ., ზმნა თანამედროვე თურქულ ენაში, თბ., 1998.
14. ჯორბენაძე ბ., კობაიძე, მ., ბერიძე, მ., ქართული ენის მორფემებისა და მოდალური ელემენტების ლექსიკონი, თბ., 1988.
15. ჯორბენაძე ბ., უარყოფის გამომხატველ ფორმათა ნაირსახეობისათვის ქართულში: ქართული სიტყვის კულტურის საკითხები, VI, თბ., 1984.
16. Acarlar K. "MI" Ekinin Türklü Kullanılışları" **Türk Dili** C.XXII, S.227. 1970.
17. Bozkurt F. Türklerin Dili, İstanbul: Cem Yayınevi. 1992.
18. Karahan L. Türkçede Söz Dizimi, Genişletilmiş 7. b. Ankara: Akçağ Yayınları. 2004.
19. Öztürk R. Yeni Uygur Türkçesi Grameri, Ankara: TDK Yayınları. 1994.
20. Korkmaz Z. Türkiye Türkçesi Grameri – Şekil Bilgisi, Türk Dili Kurumu Yayınları, Ankara. 2009.
21. <http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/nadir-ilhan-turkcede-olumsuzluk.pdf>.

Harun Chimke

Negative Particle Verbal Forms in the Georgian and Turkish Languages **Summary**

In the last years quite a big emphasis is made on theories of negative syntactical and semantic structure. Negation is a universal phenomenon, although, means of its expression and

interpretations within different languages changes considerably. Studying the functions of particles represents a challenge in this context for they do not constitute grammatical categories and they are used in different contexts.

Georgian and Turkish languages do have different grammatical signs and forms for expressing negative contexts like every other language does. In the given paper we examine negation structures with negative particle verbal forms and their classification in the Georgian and Turkish linguistic materials.

Харун Чимке

Глагольные формы отрицательных частиц в грузинском и турецком языках

Резюме

В последнее время большое внимание уделяется изучению теорий синтаксических и семантических отрицаний. Отрицание - универсальное явление, хотя средства его выражения и интерпретация различаются в разных языках. Определенные трудности связаны с изучением функций частиц, так как у них нет грамматических категорий и их употребляют в различных контекстах.

Также как и в других языках, в грузинском и турецком для передачи отрицания имеются различные грамматические знаки и формы. Наша цель - на основе данных грузинского и турецкого языков, выявление в двух совершенно различных по структуре языках отрицательных частиц глагольных форм и их квалификация на примере грузинских и турецких материалов.

КРЕОЛИЗОВАННЫЕ ТЕКСТЫ В МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

Перефразируя известное высказывание и учитывая стремительное возрастание потока информации и трудности ее восприятия в условиях межкультурного общения, можно утверждать, что мы живем в мире креолизованных текстов. Данный термин был введен в научный обиход в конце XX века Ю. А. Сорокиным и Е. Ф. Тарасовым, они определяют так называемые креолизованные тексты, как смешанные структуры, в которых задействованы коды разных семиотических систем: «Креолизованные тексты – это тексты, фактура которых состоит из двух негомогенных частей: вербальной (языковой/речевой) и невербальной (принадлежащей к другим знаковым системам, нежели естественный язык)» (4, 57).

Мир креолизованных текстов всегда поражал своим многообразием, но процесс всеобщей компьютеризации, запустивший большое количество интернет-текстов в межкультурное информационное пространство, обогатил его новыми разновидностями: рекламные тексты, электронные афиши, видеоклипы, дайджесты популярных изданий, электронные письма, электронные чаты (разговоры), электронные доски объявлений, комиксы, онлайн-словари, онлайн-конференции, корпоративная информация и прочее, и прочее. Причем, во всех этих текстах часть информации визуализирована: рисунки, анимационные элементы, документальные фото- и кинокадры, полная видеозапись коммуникативной ситуации; велика роль графических средств (шрифт, его величина, элементы структурирования), важными актуализаторами предлагаемой информации являются цвет, музыка.

Функционирование креолизованных текстов в поликультурном пространстве социальных сетей характеризуется яркой спецификой, не укладывающейся «в прокрустово ложе» традиционных жанров, даже в том случае, если сетевые жанры имеют соответствующие «бумажные» аналоги. Более того, они постоянно видоизменяются и обогащаются все новыми признаками, характерными для смежных интернет-жанров.

Анализируя специфику речевых жанров, К. Гаузенблаз предлагал выделять два вида речевых произведений:

1. Речевые произведения, относительно независимые, самодостаточные (к ним относятся произведения, представленные языковыми манифестациями, в которых паралингвистические средства, такие как рисунки, фотографии, иллюстрации, жесты, мимика, не участвуют в создании сообщения).

2. Речевые произведения, включающие кроме лингвистических средств коммуникации и нелингвистические средства. В них широко применяются паралингвистические средства либо в качестве сопутствующего фактора, либо в качестве средств, несущих собственную информацию: карта, схема (3, 34).

Е. Е. Анисимова, автор замечательной монографии, посвященной креолизованным текстам, считает, что они представляют собой одну из наиболее интересных и наименее изученных разновидностей паралингвистически активных текстов, в которых рисунок, изображение и вербальная часть не являются простой суммой семиотических знаков, а образуют единое поликодовое сообщение (1, 8). Типология подобных текстов еще недостаточно исследована, особое значение приобретает выделение инвариантных категорий, которые, с одной стороны, объединяют все довольно разнообразие подвиды исследуемых текстов, а с другой стороны, противопоставляют креолизованные тексты другим типам.,

Мы считаем, что многообразное сочетание различных семиотических кодов характерно для очень широкого круга текстов, которые условно следует разделить на две большие группы:

1) к первой следует отнести такие гомогенные вербальные тексты, которые в их первичной редакции были созданы в рамках одного языкового кода и лишь позже на их базе возникают вторичные тексты в виде иллюстраций, клипов; для этих текстов более точной номинацией будет термин Е. Е. Анисимовой (1, 9) - паралингвистически активные тексты, типобразующим признаком которых она признает использование паралингвистических средств;

2) ко второй группе мы относим гетерогенные тексты, которые помимо прочих универсальных текстовых категорий (связности, цельности, членности, модальности и т.д.) характеризуются еще одним немаловажным инвариантным признаком - поликодовостью текстовой информации на этапе создания текста.

Таким образом, более узкий по значению термин «креолизованный текст» представляет собой ядро паралингвистически активных текстов, в которых сочетание вербальных средств с возможностями музыки, пластики, цвета является неотъемлемой частью первичного базового текста. Именно такие уникальные зрелищные жанры, как классическая опера, театр, кино, современные клипы, мюзиклы, рекламные сюжетные ролики и пр., в которых органично сливаются друг с другом элементы различных семиотических систем, правомерно считать креолизованными текстами. Даже когда пьеса создается писателем в виде письменного текста, в нем уже задействуются возможности сценического действия, рассчитаны жесты героев, мимика, одежда и прочее. Являясь носителем определенной информации (семантической, экспрессивной), невербальные средства привлекают внимание адресата, а полное извлечение информации из текста становится невозможным без их декодирования и интерпретации.

Если же текст создавался лишь в рамках одной семиотической системы (например, роман – на естественном языке), а позже произошло его перекодирование (на основе романа был написан сценарий и поставлен кинофильм), то налицо межсемиотический перевод, в результате которого создается креолизованный текст. Помимо того, что данный текст также является вторичным, его автором являются режиссер и сценарист, которые переосмысливают текст оригинала, вносят в него изменения, и, что самое главное, выражают свое мировоззрение, свое видение проблемы, иначе расставляют акценты. В данном случае происходит своеобразное членение текстовой информации, часть которой сохраняет свое вербальное воплощение (диалоги киногероев), большая же часть передается с помощью видеоряда.

Совершенно иным типом текста являются художественные иллюстрации, которые, по мнению М. Арошидзе, занимают особое место среди вторичных текстов. По целому ряду причин литературные произведения, проиллюстрированные художниками, не следует относить к креолизованным текстам: во-первых, иллюстрации не содержат новой информации, необходимой для восприятия текста; во-вторых, чаще всего они создаются не авторами вербального текста и не в момент его создания; фактически художник предлагает читателям свою интерпретацию прочитанного материала, свое видение образов, свое понимание изложенных писателем событий; в-третьих, художественные иллюстрации освещают лишь часть текстовой информации, но не передают связный текст полностью (как это происходит в комиксах). Следовательно, иллюстрированные художественные произведения представляют собой не креолизованный текст в узком смысле, а первичный, базовый текст и его интерпретацию знаками иной семиотической системы. Это наглядно демонстрируется многочисленными случаями, когда одно и то же художественное

произведение иллюстрируется разными авторами, в разное время, в рамках разных семиотических систем, и, что самое интересное, с разными смысловыми акцентами (2, 21).

Проанализируем многочисленные иллюстрации замечательной басни И.А. Крылова «Ворона и Лисица»: сопоставим рисунки Е. Рачева (Крылов, 1983), С. Ярового (Крылов, 1987) и Дж. Лоуа (Крылов, 1987). Лоуа, иллюстрируя перевод крыловских басен А. Церетели на грузинский язык, изобразил героев этой басни в естественном виде, правда «грузинская ворона» сидит у него не на ели, а на дубе, характер же лисы очень тонко передан умильной улыбочкой, всей позой этой героини. С. Яровой изобразил животных, но одел их в человеческие одежды, тем самым усиливая намек баснописца (*Уж сколько раз твердили миру ...* то есть людям, обществу). В интерпретации Е.Рачева перед нами предстают уже не просто люди, а яркие представители разных ступеней общественной иерархической лестницы: адресат лести - напыщенная Ворона, которая занимает важный пост, о чем свидетельствует ее мундир, многочисленные награды и лента; объект лести - вождельный сыр, адресант лести - Лисица – облачена во фрак, что свидетельствует о том, что подобные ей люди допускаются в общество важных Ворон, но занимают в нем лишь незначительное место. Логическим обобщением многочисленных интерпретаций этого бессмертного сюжета Эзопа является анимационный фильм «Пластилиновая Ворона», создатели которого четко подчеркнули пределы варьирования данного текста, отражающего типичную ситуацию: адресант лести – желанная добыча - адресат лести. И не важно кто кому льстит: бедный богатому, нижестоящий чин вышестоящему, подчиненный начальнику, или же, как в песне, прозвучавшей в мультфильме: *Может быть Ворона, а может не Ворона, а может быть Собака ...* Важно лишь то, что механизм лести все так же живуч.

А с точки зрения апеллятивно-воздействующей текстовой функции важным является тот непреложный факт, что визуальные эффекты являются дополнительным средством воздействия на психологию потребителя этой продукции (читатель, зритель, слушатель – становятся едиными в одном лице).

Несмотря на то, что художественное иллюстрирование является более поздним этапом по сравнению с созданием вербального текста, часто возникает органическое слияние вербальной и иконической части текста и ее единое восприятие читателями. Кажущееся противоречие легко укладывается в рамки концепции Карцевского о центре и периферии. Центр креолизованных текстов представлен текстами, в момент создания которых были задействованы разные знаковые системы и важная текстовая информация частично представлена в вербальном блоке, частично же – в иконическом (комиксы, рекламные плакаты, инструкции к техническим новинкам, юмористические шаржи с подписями и пр.). На периферии же креолизованных образований располагаются иллюстрированные литературные произведения. Снятые по мотивам романов и повестей кинофильмы представляют собой креолизованные тексты переводного характера (межсемиотический перевод). Особое место занимают литературные произведения, на полях рукописей которых имеются авторские зарисовки (например, черновики Пушкина), которые иногда представляют собой схематический набросок будущего героя, а иногда – какие-то ассоциации, порожденные излагаемой мыслью. В окончательный вариант рукописи они, обычно, не входят, поэтому их нельзя считать закодированными сообщениями, декодирование которых необходимо для восприятия текстовой информации, это скорее всего «креолизация замысла», нежели креолизованный текст.

Жанровое многообразие интернет-текстов, с одной стороны, и недостаточная изученность проблемы креолизованных текстов с другой, свидетельствуют о необходимости дальнейших исследований этой интересной разновидности текстов, в большом количестве функционирующих в поликультурном информационном пространстве.

ლიტერატურა:

1. Анисимова Е. Е. Лингвистика текста и межкультурная коммуникация. М., 2001.
2. Арошидзе М. К проблеме центра и периферии креолизованных текстов. Журнал «Историко-филологические изыскания». Санкт-Петербург, Батуми, №1. 2005.
3. Гаузентбляз К. О характеристике речевых произведений//Новое в зарубежной лингвистике. VIII, М., 1976.
4. Сорокин Ю. А., Тарасов Е. Ф. Креолизованные тексты и их коммуникативная функция//Оптимизация речевого воздействия. М., 1990.

ინდირა ძაგანია, მარინა აროშიძე კრეოლიზებული ტექსტები კულტურათაშორის კომუნიკაციაში რეზიუმე

ნაშრომში განხილულია ე.წ. „კრეოლიზებული ტექსტები“. ასეთი ტექსტების ტიპოლოგია ჯერ კიდევ არ არის სრულყოფილად შესწავლილი. ნაშრომში გამოთქმულია ვარაუდი, რომ ინვარიანტული კატეგორიები ასეთი ტიპის ტექსტებისთვის არის ტექსტის წარმოების დონეზე სხვადასხვა სემიოტიკური სისტემის შეზღუდული შენაერთები. არაგერბალური საშუალებები, რომლებიც გარკვეული ინფორმაციის მატარებლები (სემანტიკური და ექსპრესიული) არიან, იქცევენ ადრესატის ყურადღებას, ამასობაში ტექსტის მთლიანი ინფორმაციის აღქმა შეუძლებელია მისი ინტერპრეტაციისა და დეკოდირების გარეშე.

ნაშრომში მოცემულია მხატვრული ნაწარმოებების კლასიფიკაცია მეორეხარისხიანი კრეოლიზებული ტექსტების ილუსტრირებით.

Indira Dzagania, Marina Aroshidze Creolized Texts in Intercultural Communication Summary

The focus of our research is so called “creolized texts”. The typology of these texts has not yet been thoroughly investigated. We assume that invariant categories for texts of this type are the limited combination of different semiotic systems at the level of text formation. Though conveying some information (semantic, expressive), non-verbal means attract attention, meanwhile perception of the total information from the text is impossible without their decoding and interpretation.

The authors classify literary works with the illustrations as the secondary creole texts.

Марине Алексидзе
(Грузия)

К ВОПРОСУ ИНТЕРПРЕТАЦИИ ПОЛИТИЧЕСКОГО ДИСКУРСА

Феномен политического дискурса не может быть определен однозначно. Это связано прежде всего с тем, что современная политическая ситуация страны не выводима как единого-направленный процесс, а также с тем, что невозможно структурировать лингвистические и психологические черты политического дискурса.

Прежде чем мы попытаемся определить понятие политического дискурса, необходимо рассмотреть понятие политики. В. Ф. Халипов определяет данное понятие как «деятельность государственных органов, объединений граждан и отдельных лиц в сфере отношений между государствами, нациями, большими группами людей, которая направлена на реализацию, отстаивание своих интересов и связанная со стремлением к завоеванию и использованию власти» (4, 54). Власть Ф. П. Халипов рассматривает как: а) способность, право и возможность тех или иных лиц, органов, учреждений, систем распоряжаться кем-либо, чем-либо; оказывать решающее воздействие на судьбы, поведение и деятельность конкретных людей, их общностей и институтов с помощью различного рода средств – права, авторитета, воли, принуждения; б) государственное, политическое, экономическое, духовное или иное господство над людьми (4, 45).

Под политической коммуникацией следует понимать передачу сообщений, направленных на оказание влияния в обществе. Как правило, данные сообщения исходят из официальных источников – государственных органов власти. Политический дискурс включает в себе шесть взаимосвязанных между собой процессов: законодательный процесс; процесс внутренних решений политических партий; процесс создания общественного мнения относительно определенной политической партии; процесс пропагандирования определенной политической позиции; процесс управления политическими силами внутри страны; процесс контролирования политического взаимодействия в стране.

Е. И. Шейгал, рассматривает политический дискурс с точки зрения семиотического подхода. Под политическим дискурсом он понимает «институциональное общение, которое, в отличие от личностно-ориентированного, использует определенную систему профессионально-ориентированных знаков, т.е. обладает собственным подязыком (лексикой, фразеологией и паремиологией)» (5, 89).

Политический дискурс содержит в себе ряд общих когнитивных схем, которые, реализуясь в речи политических деятелей, становятся понятными для всех носителей языкового сознания. Политический дискурс, в отличие, к примеру, от дискурса педагогического, направлен на неограниченное количество адресатов. Отличительной чертой политического дискурса становится и его образность – любой из политических деятелей уделяет огромное внимание воздействующей функции языка. Иными словами, политический дискурс находит свое отражение в политической ораторской речи.

Политический дискурс обладает синтаксической сложностью – в речи политиков достаточно сложно встретить простые предложения. Данная речь характеризуется обилием сложносочиненных и сложноподчиненных предложений, размеренным темпом речи. Функциональное определение политического дискурса обусловлено семиотическим пониманием языка как системы знаков, которая «служит и используется для достижения каких-либо целей, иначе, выполнения функций».

Основной функцией политического дискурса становится использование его в качестве

инструмента политической власти. Это выражается в ряде взаимосвязанных факторов – в процессе борьбы за власть, в процессе овладения властью, а также в организации ее сохранения. Однако, по мнению Е. И. Шейгал, данная функция по отношению к языку настолько же глобальна, насколько коммуникативная функция всеохватывающа по отношению к языку. В связи с этим предлагается дифференцировать функции языка политики в качестве аспектных проявлений его инструментальной функции по аналогии с тем, что все базовые функции языка рассматриваются как аспекты проявления его коммуникативной функции.

Степанов Ю. С. отмечал такую специфическую черту политического дискурса, как конфликтность. Конфликтность в политическом дискурсе проявляется в том, что он может одновременно выполнять несколько функций и преследовать несколько мотивов. К примеру, партийная программа призвана убеждать, агитировать, пропагандировать (персуазивная функция); при этом должна быть очевидной связь каждого конкретного пункта программы с убедительной идеологией данной партии или группы, т.е. каждое требование, каждый поступок должны быть аргументативно связаны с ценностями, традициями и идеологией (аргументативная функция) (3, 36).

Р. Водак, характеризуя предвыборные речи политических партий отмечает, что данные речи не обращены только на современность. Чаще всего они проецируются на будущее, стремятся наиболее точно выразить свою позицию, объяснить избирателям, почему их точка зрения развития страны намного лучше партии-конкурента. Это реализуется чаще всего в процессе (риторико-диалогической) дискуссии с другими направлениями, убеждениями и идеологиями - происходит реализация дистанцирующей функции. При этом дистанцирование не реализуется в одиночку, и в этом находит свое выражение еще одна функция политического дискурса – функция группового объединения (1, 47).

Характеризуя политический дискурс, можно выделить ряд функций, выполняемых органами государственной власти: функция социального контроля (создание предпосылок для унификации поведения, мыслей, чувств и желаний большого числа индивидов, т.е. манипуляция общественным сознанием); функция легитимизации власти (объяснения и оправдание решений относительно распределения власти и общественных ресурсов); функция воспроизводства власти (укрепление приверженности системе, в частности, через ритуальное использование символов); ориентации (через формулирование целей и проблем, формирование картины политической реальности в сознании социума); функция социальной солидарности (интеграция в рамках всего социума или отдельных социальных групп); функция социальной дифференциации (отчуждение социальных групп); агональная функция (иницирование и разрешение социального конфликта, выражение несогласия и протеста против действий властей); акциональная функция (проведение политики через мобилизацию или «наркотизацию» населения: мобилизация состоит в активизации и организации сторонников, тогда как под наркотизацией понимается процесс умиротворения и отвлечения внимания, усыпление бдительности). Под мобилизацией принято понимать побуждение электората к определенным действиям. Язык в данном случае будет выступать как инструмент воздействия. Мобилизация населения может осуществляться как при непосредственном обращении к народу – в форме лозунгов, призывов или законодательных актов, так и в подспудном влиянии на его эмоциональный настрой – развитие патриотизма, уверенности в завтрашнем дне, либо разжигание ненависти к внешнему врагу.

Характеризуя функции политического дискурса, нельзя не отметить и магическую функцию дискурса. В основе данной функции лежит отношение к слову как к некоей магической силе, восходящее своими корнями еще к культурам древности. Отметим, что на осно-

вании такого представления во всех языках появились табуированные слова и табуические замены одного слова другим, а также разнообразные клятвы, присяги.

Субъектом политического дискурса будет являться политический деятель, партия или движение, которые будут сознательно использовать определенные когнитивные установки избирателей для достижения своей цели – борьбы за власть. Соответственно, в такой части политического дискурса, как борьба за власть, наиболее ярко будут представлены манипулятивная функция, а также ориентирующая функция.

Социальные особенности политического дискурса проявляются в институциональном его характере, конвенциональности, идеологичности, а также вежливости. Рассмотрим каждое из этих качеств подробнее.

Институциональность политического дискурса проявляется, прежде всего, в том, что органы государственной власти взаимодействуют с электоратом на основании определенных социальных и ритуализированных правил.

Политический дискурс как вид институционального общения объективно вычленим на основании следующих конститутивных признаков: тематические определители, лексико-фразеологические единицы, структурно-смысловые коннекторы, целевые установки и коммуникативные стратегии, статусно-ролевые характеристики участников общения, типы аргументации. «Общественные институты имеют свои системы ценностей, которые реализуются в виде особых идеологий». Характеризуя политические институты, можно выделить ряд их специфических черт:

1. В своей основе политические институты анонимны – реципиент видит только верхушку айсберга (того или иного политического лидера), люди, обеспечивающие пиар-компанию претендента на власть в большинстве своей неизвестны;

2. Политические институты крайне ритуализированы – существует определенные речевые формулы обращения к народу, которых придерживаются все представители политической власти. Это различные обращения, формулы приветствия, клятвы, которые носят скорее ритуальный характер, нежели находят свое воплощение в действительности;

3. Политические институты создают видимость гармонии: противоречия и конфликты затушевываются и не афишируются;

4. Политическое институциональное общение характеризуется статусной ориентированностью - отношение к руководящему составу лучше, чем к другим сотрудникам института; к мужчинам лучше, чем к женщинам; к своим лучше, чем к чужим; к опытным клиентам лучше, чем к неопытным (1, 47).

Население в данном ракурсе рассматривается как клиент политического института, а политика в данном контексте выполняет роль контролирующего института. При этом, «лишаясь своих личностных характеристик в рамках института, человек, тем не менее, чувствует себя «комфортно», поскольку находится под защитой института, при этом институту присваиваются личностные характеристики индивида».

Конвенциональность проявляется в стереотипизации поведения на разных уровнях: во-первых, в выборе определённой модели поведения для преподнесения политика публике, во-вторых, в определенной речевой стратегии, которая опирается как на традиционное представление о статусе политического деятеля, так и на подборе определенных языковых средств в соответствии с ожиданиями публики.

Языковые средства, подбираемые в условиях политического дискурса также конвенциональны – широко распространены различные клише, речевые шаблоны, идиомы, снимающие возможность неправильного понимания речи политического деятеля.

Ритуализированная коммуникация проявляется в стандартизации формы речи при не-

конкретности, размытости ее наполнения. Такая речь исключает какие-либо нововведения, так как она осознается носителями языка как нечто необходимое, своеобразный закон, которому должны подчиняться все участники коммуникационного процесса.

Ритуальная коммуникация характеризуется следующими конститутивными особенностями: сопряженностью со структурой конкретного ритуального игрового пространства; подчиненностью структуре ритуального игрового пространства и некоторым образом способна репрезентировать ее; набором стандартных поведенческих актов, используемых участниками ритуального игрового пространства; сопряженностью с определенной системой сигналов, каждый из которых связан с конкретной ситуацией и конкретным типом игрового пространства; ритуальная коммуникация как система сигналов подчинена их нормативному использованию, заданному ритуальным пространством и его конкретным типом игрового исполнения; строгой регламентируемостью и последовательностью в чередовании своих актов действий; полифункциональностью.

В связи с этим необходимо отметить характерные черты политической власти, такие как акцентированность на одних чертах и игнорирование других черт, проявляющееся в поляризации мнений на один и тот же факт политики; пристрастность в суждениях, которая зачастую выражается в подборе определенных фактов для преподнесения их адресату; аффективность, реализующаяся в импульсивном реагировании на какой-либо факт действительности. Данные характеристики проявляются во всех структурах органов государственной власти, даже в структуре средств массовой информации, которые должны характеризоваться с точки зрения объективности.

Идеологичность политического дискурса заключается в том, что он направлен на максимальное воздействие на адресата при помощи лингвистических и экстралингвистических средств. Под идеологией понимается система принципов, лежащая в основе групповых знаний (верований) и мнений и основанная на групповых ценностях. Обусловленные идеологией ментальные схемы субъектов политического общения определяют их вербальное поведение, в частности, стратегии и риторические приемы, импликации и пресуппозиции, речевые ходы и тематическую структуру дискурса.

Политический дискурс включает в себе замкнутую картину мира, которая представлена рядом ценностей, репрезентирующихся впоследствии через определенные языковые единицы. Идеологический дискурс – это изначально групповой дискурс, фокус семантического внимания которого неизбежно смещается на характеристики групп, находящихся в идеологическом конфликте.

Языковые пользователи, являющиеся членами группы, в случаях актуализации идеологического содержания (в процессе обучения, привлечения новых членов или пропагандистского воздействия) склонны фокусировать внимание на пропозициях, преувеличивающих различие между группами, равно как и на пропозициях, в которых обнаруживаются типичные категории групповых схем – общие цели, общие ценности в группе. Иными словами, в идеологическом дискурсе внимание его пользователей акцентируется на различиях между идеологическими системами или группами, а также на характере ценностей, существующих в данной картине мира.

С понятием политической идеологии тесно связан политический миф. Характеризуя особенности политического мифа П. С. Гуревич в работе «Мифология наших дней» отмечал следующие его функции: объяснительная функция: миф выступает как средство социальной ориентировки, способствует лучшему пониманию массами сложных политических понятий и теорий; функция оправдания определенных политических действий: политики часто прибегают к языку мифов в попытке убедить избирателей в преимуществах своих политических программ и в своих достоинствах как кандидатов на тот или иной пост; функции поддержа-

ния стабильности системы, защиты существующего порядка; связующая функция, благодаря которой носители одной мифологии сознают свое единство; мифы способствуют поддержанию единства общества, обеспечивают связь между индивидом и политическим сообществом; магическая функция – создание и «разгадка» политических загадок, поддержание состояния веры по отношению к политическому вождю и проводимому политическому курсу, а также разного рода обещаниям и обязательствам (2, 43).

Политическая мифология создается для укрепления политических ценностей, которые, отметим, не всегда являются характерными для носителей определенной культуры, а наоборот закрепляют данные ценности в ней. Политический миф в языке проявляется политической мифологемой, которая является ключевым знаком политического дискурса. Политический миф проявляется в политическом дискурсе такими характеристиками, как фантомность и фидеистичность. Тенденция к созданию лексических фантомов в языке политически в большей степени характерна для тоталитарного дискурса, для семиотики империи, которая нуждается в фантомах в целях самосохранения.

Фидеистичность, или фидеистическое отношение к слову, является проявлением магической функции языка, она обусловлена такой характеристикой политического дискурса, как иррациональность, опора на подсознание. Фидеистичность непосредственно связана с фантомностью. Одной из причин фантомности политической коммуникации является опосредованный характер политического опыта большинства людей: получая информацию о политической действительности через групповую и массовую коммуникацию, они принимают за реальность политические фантазии, творимые и передаваемые коммуникативными посредниками – политиками и журналистами.

Под фантазией в данном случае, понимается «правдоподобная картина мира, полученная в результате того, что опосредованно отраженный опыт интерпретируется в качестве действительного положения вещей, при этом субъект интерпретации безусловно верит в подлинность этой реальности и не допускает мысли о возможности ее верификации, постольку данная фантазия соответствует его установкам и ожиданиям». В этом определении для нас принципиально важным является то, что фидеистичность выступает как условие существования политического фантома. Оперировав с фантомными денотатами, политический дискурс флуктуирует между полюсами абсолютной веры и полного безверия. Не случайно апелляция к вере и доверию – характерный прием агитационных текстов, а выражение скепсиса и опровержение мифов – распространенная стратегия разоблачительных текстов о политических оппонентах. Не случайно вербальное выражение доверия/недоверия составляет суть одного из специфических для политического дискурса типов речевых актов – политических перформативов.

Фидеистичность и фантомность знаков политического дискурса тесно связаны с таким его свойством, как смысловая неопределенность. Благодаря тому, что политические термины не имеют четкого, фиксированного значения, политики постоянно пытаются наделить их выгодными для себя коннотациями. При этом они не просто приписывают конкретные определения абстрактным понятиям, они обращаются с самими понятиями так, как если бы те имели материальное существование.

В политическом дискурсе интертекстуальность проявляется в репрезентировании в речи политика определенных политических мифологем, ценностных установок, моральных норм. Оперирование данными понятиями порождает концепт, изменяющий все мировоззрение носителей культуры, в результате которого один прецедентный текст вытесняет другой.

Противопоставление в политическом дискурсе проявляется в оппозиционировании своей точки зрения с точкой зрения политического соперника.

В случае цитации автор преимущественно эксплуатирует реконструктивную интертекстуальность, регистрируя общность «своего» и «чужого» текстов, а в случае аллюзии на первое место выходит конструктивная интертекстуальность, цель которой – организовать заимствованные элементы таким образом, чтобы они оказывались узлами сцепления семантико-композиционной структуры нового текста.

Возможностью нести аллюзивный смысл обладают элементы не только лексического, но и грамматического, словообразовательного, фонетического уровней организации текста; он может также опираться на систему орфографии и пунктуации, а также на выбор графического оформления текста – шрифтов, способа расположения текста на плоскости.

Вероятность опознания цитируемого текста – залог благоприятного восприятия политического деятеля публикой. В данном случае происходит реализация триединства функций – опознавательной, когда цитата выступает своеобразным инструментом, нацеленным на аудиторию, поэтическая функция, направленная на расположение аудитории к оратору и функция референтивная, заключающаяся в формировании имиджа политического деятеля.

Частотность обращения к текстовым реминисценциям в речи, умение использовать их адекватно своим коммуникативным целям, количество и жанровая отнесенность текстов, служащих основой для текстовых реминисценций, являются важными показателями при характеристике политического деятеля как языковой личности.

Лიტერატურა:

1. Водак Р. Язык. Дискурс. Политика. Волгоград, 1997.
2. Гуревич П. Мифология наших дней // Свободная мысль. 1992, №11.
3. Степанов Ю. Альтернативный мир: Дискурс, Факт и принцип Причинности / Язык и наука конца 20 века. М., 1995.
4. Халипов В. Кратология как система наук о власти. М., 1999.
5. Шейгал Е. Семиотика политического дискурса. Волгоград, 2000.

მარინე ალექსიძე პოლიტიკური დისკურსის ინტერპრეტაციის საკითხისათვის რეზიუმე

სტატიაში განხილულია სხვადასხვა მიდგომა ცნება „პოლიტიკური დისკურსის“ დეფინიციისადმი. პოლიტიკური დისკურსი ხასიათდება როგორც მრავალმხრივი ფენომენი, რომელსაც გააჩნია რიგი სისტემური თავისებურებებისა, მისთვის დამახასიათებელია კონცეპტუალიზაციის სპეციფიკა და სამეტყველო ზემოქმედების ფართო სპექტრი.

Marine Aleksidze To the Question of the Interpretation of Political Discourse Summary

The article discusses various approaches to the definition of "political discourse". It is proved that this discourse is a multifaceted phenomenon, has a number of systemic symptoms, it is distinguished by the specificity of conceptualizing and a broad set of speech influence.

Мака Качарава
(Грузия)

ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ РУССКОГО ЯЗЫКА СО ЗНАЧЕНИЕМ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЧЕЛОВЕКА

Лингвокультурологическое исследование предполагает выявление культурной информации, значимой для русского социума. Культурная информация закреплена в устойчивых 138 языковых формах, к которым, в частности, относятся фразеологизмы. Это душа всякого национального языка, в которой неповторимым образом выражается дух и своеобразие нации. По меткому замечанию Ф. И. Буслаева, фразеологизмы – своеобразные микромиры, они содержат в себе «и нравственный закон, и здравый смысл, выраженные в кратком изречении, которое завещали предки в руководство потомкам» (3, 37). Фразеологические единицы всегда обращены на субъект, возникают для того, чтобы интерпретировать, оценивать и выражать к нему субъективное отношение. В. Н. Телия пишет, что фразеологический состав языка – это «зеркало, в котором лингвокультурологическая общность идентифицирует свое национальное самосознание» (8, 82), именно фразеологизмы как бы навязывают носителям языка особое видение мира, ситуации. Например, сведения о быте русского народа, об этикетном поведении, о традициях и обычаях и т.д. Во внутренней форме большинства фразеологизмов содержатся такие смыслы, которые передают культурно-национальный колорит.

Культурную информацию можно извлечь из внутренней формы фразеологизма, в которой наличествуют «следы» культуры (мифы, архетипы, обычаи, традиции и т.п.), отражающие исторические события и элементы материальной культуры. Таким образом, в самом формировании фразеологизмов, т.е. в отборе образов прослеживается их связь с культурно-национальными стереотипами и эталонами. Эта информация затем как бы воскрешается в коннотациях, которые отображают связь ассоциативно-образного основания с культурой (эталонами, символами, стереотипами) (8, 84).

В языке в большинстве своем закрепляются и фразеологизируются те аспекты информации, которые ассоциируются с культурно-национальными эталонами, стереотипами, мифологемами. Уяснение национально-культурной специфики фразеологизмов тесно смыкается с проблемами осознания человеком мира и отражением этого сознания в языке.

Фразеологизмы прямо (в денотате) или опосредованно (через соотнесенность ассоциативно-образного основания с эталонами, символами, стереотипами национальной культуры) несут в себе культурную информацию о мире, социуме. Поэтому фразеологические единицы – своего рода «кладезь премудрости» народа, сохраняющий и воспроизводящий менталитет, его культуру от поколения к поколению (8, 88). В самом общем виде состав фразеологизмов, характеризующих человека, можно представить следующим образом:

1. Названия реальных лиц, людей: Обобщенные обозначения с элементом оценки: человек с большой буквы – человек, заслуживающий высокой оценки (6, 67); Название лица по каким-либо характерным признакам: по проявлению интеллектуальных и духовных качеств (*душа – человек (разг.)* – очень хороший, отзывчивый человек' (6, 65); *кладезь премудрости /учености (шутл.)* – о человеке, обладающем большими знаниями, мудростью (6, 92); *ходячая энциклопедия (разг. шутл.)* – о человеке, обладающем обширными знаниями, готовом объяснить все, что угодно (этот отличник – ходячая энциклопедия) (6, 92); *пустое место (разг.)* – человек, который ничего не значит, ничего собой не представляет, от которого никакой пользы (не руководитель, а пустое место) (6, 137); **дура набитая (прост. пренебр.)** – очень глупая женщина (6, 89); по социальному свойству, средоточию в лице

характерных социальных черт своего времени, по характерному социальному состоянию, действию, функции, по личным и общественным отношениям, связям (дама полусвета – женщина из круга людей, подражающих светской жизни, свободная в своем поведении и любовных связях (6, 131); **по бабам бегать (прост. неодобр.)** – о мужчине: вести себя легкомысленно, быть неразборчивым в любовных связях (6, 325); **голый король (а король-то голый!)** – о том, чьи достоинства, авторитет оказались мнимыми, вымышленными (6, 245); без роду без племени (разг. и устар.) – о человеке неизвестного происхождения (6, 372).

2. Названия собственно оценки, обращения: **красна девица (разг. ирон.)** – о чересчур скромном, застенчивом мужчине (6, 97); **рубаха – парень (разг.)** – открытый и непосредственный, простой в обращении человек (наш гармонист-весельчак – рубаха-парень) (6, 97); **черт (бес) в юбке (разг.)** – об озорной и живой, задорной женщине (6, 100); **горе луковое (разг. шутл.)** – незадачливый человек, вызывающий сочувствие или насмешку (6, 344); **волк в овечьей шкуре** – злой и жестокий человек, притворяющийся добряком, злобный обманщик (6, 113); **змея подколотная** – человек злой и коварный, язвительный (6, 117);

3. Совокупности лиц: **сильные мира сего (обычно ирон.)** – люди, занимающие высокое положение в обществе, власть имущие (6, 350); **джентельмены удачи (разг. шутл.)** – о жуликах, мошенниках (6, 96); **стадо баранов (разг. презр.)** – о тех, кто, не имея собственного мнения, слепо следует за кем-чем-нибудь (6, 386); **соль земли (книж.)** – о лучших представителях общества (6, 386); **сливки общества (устар. и ирон.)** – лучшая часть общества, социальной группы (попасть в сливки общества) (6, 386);

4. Названия религиозных, мифологических, сказочных, фантастических человекоподобных существ: **маг и волшебник (разг., обычно шутл.)** – о человеке, который все может, все умеет (6, 395).

Рассмотрим способы выражения значения во фразеологизмах: Через денотативно-образный компонент фразеологизма (понятийное ядро значения – компонент смысла, абстрагированный от стилистических, прагматических, модальных, эмоциональных, субъективных, коммуникативных и т.п. оттенков): **кладезь премудрости** – знающий, мудрый; характеристика дается через метонимическую связь «кладезь» как проявление глубины знаний, мудрости и кладезь (10, 284) – укрепленная срубом узкая и глубокая яма для получения воды; премудрость (10, 583) – исполненный мудрости, очень умный. Эти характеристики поддерживаются внутренней формой фразеологизма (это тот буквальный смысл, который складывается из значения морфем, образующих слово. Внутренняя форма делает значение слова мотивированным. А. А. Потебня назвал ВФ «ближайшим этимологическим значением»): **человек с большой буквы (7, 619)** – человек, достойный уважения, отличающийся высокими моральными качествами. оборот собственно русский. Возник, вероятно, под влиянием орфографического правила о написании всех нарицательных названий Бога с большой буквы; **горе луковое (7, 128)** – (устар. шутл. или ирон.) о незадачливом, невезучем и неумелом человеке; оборот отразил народные наблюдения об особенных свойствах лука, при чистке которого человек зачастую плачет. Слезы при резке лука – слезы без настоящей причины для огорчений. оборот – неточная калька с нем. Zwiebeltranen – букв. «луковые слезы». Интеллектуальные особенности человека оцениваются с помощью опосредованного сопоставления лица с предметами бытовой сферы: **рубаха-парень (разг.)** – открытый и непосредственный, простой в обращении человек (наш гармонист-весельчак – рубаха-парень) (6, 97); рубаха – одежда нараспашку, надеваемая на верхнюю часть тела (мужская) или как нижнее белье (10, 685). Предметный образ воспринимается как открытый предмет одежды, который можно распахнуть. Значение «открытый» переосмысливается: незамкнутый, коммуникативный.

Интеллектуальные особенности человека оцениваются с помощью опосредованного сопоставления лица с предметами научной сферы: **Ходячая энциклопедия** – о человеке, обладающем обширными знаниями, готовом объяснить все, что угодно (этот отличник – ходячая энциклопедия) (6, 92); энциклопедия – научное справочное издание по всем или отдельным отраслям знания в форме словаря (10, 911). Предметный образ воспринимается как научное справочное издание в форме словаря. Значение «энциклопедия» переосмысливается как «всезнающий». Деловые качества человека оцениваются с помощью опосредованного сопоставления лица с элементами пространства: **пустое место (разг.)** – человек, который ничего не значит, ничего собой не представляет, от которого никакой пользы (не руководитель, а пустое место) (6, 137); место – пространство, которое занято кем-чем-нибудь, на котором что-нибудь происходит, находится или где можно расположиться (10, 352); Качества человека оцениваются с помощью опосредованного сопоставления лица со сферой животных: **волк в овечьей шкуре** – злой и жестокий человек, притворяющийся добряком, злобный обманщик (6, 113); волк – хищное животное семейства псовых (10, 94); **змея подколотная** – человек злой и коварный, язвительный (6, 117); змея – пресмыкающееся с длинным извивающимся телом, часто с ядовитыми железами в пасти (10, 231). Образ животного характеризует поведение человека в определенных проявлениях. Через символику фразеологических единиц: **Волк в овечьей шкуре** Волк (4, 45-47) – очень опасный и хищный зверь, кровожадные люди превращаются в волков. В христианском образном мире в первую очередь в качестве символа дьявола, угрожающего стаду верующих. В позднеантичном «Физиологусе» волк «есть хитрый и коварный зверь», который при встрече с человеком прикидывается парализованным, для того чтобы совершить нападение. **«Волк в овечьей шкуре»** – символ лжепророков-соблазнительей, цель которых – погубить простодушных. Волк как символ низменного коварства и вероломства показан в баснях о волке, который читает наставления овцам. В средневековой книге о животных («Бестиарий») волк характеризуется как дьявольское животное. Овца (4, 183-184) – символ беспомощности перед лицом врага. Через культурную коннотацию, под которой, вслед за В. Н. Телия, мы понимаем специальные созначения, связанные с выражением эмоций, оценки, экспрессии.

Компоненты культурной коннотации могут выражаться в словарях словарными пометами. Эти пометы выражают эмоциональную характеристику неодобрения, пренебрежения, иронии и т.п. Оценочный компонент представлен двумя полюсами: положительным и отрицательным. Оценивается не любой признак человека, его характеристика.

Установлено, что в русском языке, в том числе и русской фразеологии, отрицательных оценок больше. Выявлены значимые оценки вектора: интеллект (ум, глупость), внешний вид (толстый – тонкий, лысый – кудрявый). Есть характеристики, вообще не подвергающиеся оценке (физиологическое уродство). Экспрессивный компонент отражает отклонение от нормы, некоего среднего эталона. Выражается лексическими маркерами, обозначающими отклонение от меры (чересчур, очень). Образный компонент создает наглядно-чувственные представления о предметах и явлениях действительности. Эмотивный компонент: **кладезь премудрости / учености (шутл.)**; **дура набитая (пренебр.)**; **по бабам бегать (неодобр.)**; **господин учитель, мне бы ваши заботы (шутл.)**; **полторы калеки (шутл. пренебр.)**; **чучело гороховое (неодобр.)**; **красна девица (ирон.)**. Оценочный компонент: «+» **душа-человек** – очень хороший, отзывчивый человек; **кладезь премудрости /учености** – о человеке, обладающем большими знаниями, мудростью; **рубаха-парень** – открытый и непосредственный, простой в обращении человек (наш гармонист-весельчак – рубаха-парень); «-» **дура набитая** – очень глупая женщина; **по бабам бегать** – о мужчине: вести себя легкомысленно, быть неразборчивым в любовных связях; **голый король (а король-то**

голый!) – о том, чьи достоинства, авторитет оказались мнимыми, вымышленными собеседника; **волк в овечьей шкуре** – злой и жестокий человек, притворяющийся добряком, злобный обманщик; **горе луковое** – незадачливый человек, вызывающий сочувствие или насмешку. Экспрессивный компонент: **душа-человек (разг.)** – очень хороший, отзывчивый человек (6, 65); **дура набитая (прост. пренебр.)** – очень глупая женщина (6, 89); **красна девица (разг. ирон.)** – о чересчур скромном, застенчивом мужчине (6, 97). Образный компонент: **красна девица (разг. ирон.)** – о чересчур скромном, застенчивом мужчине (6, 97); **черт (бес) в юбке (разг.)** – об озорной и живой, задорной женщине (6, 100); **волк в овечьей шкуре** – злой и жестокий человек, притворяющийся добряком, злобный обманщик (6, 113). Проведенный нами анализ фразеологизмов, характеризующих человека, показал, что наиболее продуктивными являются названия реальных лиц, людей и религиозных, мифологических, сказочных, фантастических, человекоподобных существ.

Кроме того, внизу перечислены фразеологизмы с характеристикой человека как положительной, так и отрицательной коннотации:

Человек в футляре - о том, кто замкнулся в кругу узких, мещанских интересов, отгородился от реальной жизни, боится нововведений и перемен.

Чёрту не брат (сам чёрт не брат) - (часто шутл.) о независимом, отважном, способном на риск человеке. Выражение связано с народным поверьем о том, что нечистая сила (домовые, лешии и т. п.) являются «родней» семьи. Возможна также связь с французским фразеологизмом «король не брат».

Двуликий Янус - (книжн.) неискренний, двуличный человек. В римской мифологии Янус - бог времени, а также всякого начала и конца. Изображался с двумя лицами, обращенными в противоположные стороны: молодым вперед, старым - назад, в прошлое.

Шут гороховый - 1) пустой человек, чудака, служащий всеобщим посмешищем; 2) (прост.) бранное выражение в адрес кого-нибудь; 3) смешно, некрасиво или старомодно одетый человек. Первоначально – «пугало на поле, засеянном горохом».

Без царя в голове - (ирон.) о взбалмошном, глупом, пустом, неосмотрительном человеке. По одной версии, происхождение связано с пословицей У каждого свой царь в голове, где разум в голове сопоставляется с царем в государстве. По другой - оборот возник в результате свертывания пословицы Свой ум - царь в голове.

Божий одуванчик - (разг. шутл.; ирон.) о тихом и слабом, обычно старом человеке.

Большая шишка - кто-то важный, значительный, влиятельный человек. Выражение восходит к речи бурлаков, в которой шишкой называли самого опытного и сильного бурлака, идущего в лямке первым.

Буриданов осел - о крайне нерешительном человеке, колеблющемся в выборе между двумя равносильными желаниями, двумя равноценными решениями. Выражение приписывается французскому философу-схоласту IV в. Ж. Буридану, который доказывал, что поступки живых существ зависят не от их воли, а исключительно от внешних причин.

Звезд с неба не хватает - (ирон. или пренебр.) о заурядном, ничем не примечательном человеке.

Козел отпущения - (чаще неодобр.) о человеке, на которого постоянно сваливают ответственность за ошибки, проступки, грехи других. По древнееврейскому обряду, в день отпущения грехов первосвященник, кладя руки на голову козла, тем самым возлагал на него грехи всего народа.

Кровь с молоком (разг.) - о румяном, здоровом человеке. Выражение из русского фольклора, где соединились народные представления о красоте цвета: красного как кровь и белого как молоко. На Руси издавна признаком красоты считались белое лицо и румянец на щеках, что было свидетельством хорошего здоровья. Крокодиловы слезы.

Мокрая курица - (презр) 1) о жалком, беспомощном на вид человеке; 2) о безвольном, безынициативном, бесхарактерном человеке.оборот - часть пословицы мокрая курица, а тоже петушится.

Отставной козы барабанщик - (разг. шутл.) о человеке малозначительном, не имеющем никакой должности или утратившем её. Возникновение выражения связано со старинным народным зрелищем, в котором участвовали вожак с медведем, наряженный козой мальчик и барабанщик.

Профессор кислых щей - (ирон.) о самоуверенном глупце, выскочке. Возможны две версии происхождения фразеологизма: 1) кислые щи - сорт шипучего кваса, приготовление которого не представляло особых трудностей; 2) речь идет о крестьянских щах (супе).

Сирота казанская - человек, притворяющийся несчастным, обиженным, беспомощным, чтобы вызвать сочувствие жалостливых людей. Этим выражением шутливо называли во времена Ивана Грозного татарских князей, принимавших после завоевания Казани христианство и добивавшихся почестей при царском дворе.

Серая мышь - о тихом, незаметном человеке.

Таким образом, подводя итоги сказанному, мы пришли к выводу, что русская культура воплощена в содержании фразеологизмов, характеризующих человека с положительной и отрицательной сторон. Определяя смысл культурно-национальных коннотаций, мы убедились, что фразеологизмы в процессах их употребления воспроизводят характерологические черты народного менталитета. Языковым сознанием в большей степени выделяются названия лица по проявлению интеллектуальных и духовных качеств и названия собственно оценки, обращения. Кроме того, для положительной и отрицательной характеристики человека используется определенный набор образов: душа, кладезь, рубаха или дура, горе, волк, голый король, мышь, коза, осел, шишка, курица, черт и т.п.

Литература:

1. Аверинцев С. С. Символ // Литературный энциклопедический словарь. М., 1987.
2. Алексеенко М. А., Белоусова Т. П., Литвинникова О. И. Человек в русской диалектной фразеологии : словарь. М., 2004.
3. Буслаев Ф. И. Русские пословицы и поговорки / Ф. И. Буслаев. М., 1854.
4. БЭС – Бидерманн Г. Энциклопедия символов: пер. с нем. /общ. ред. и предисл. Свенцицкой И. С. М., 1996.
5. Маслова В. А. Лингвокультурология. М., 2001.
6. РСШ – Русский семантический словарь / под ред. Ю. М. Шведовой. М., 2002. Т.1.
7. СРФ – Бирих А. К., Мокиенко В. М., Степанова Л. И. Словарь русской фразеологии. Историко-этимологический справочник. СПб.1995.
8. Телия В. Н. Что такое фразеология. М., 1966.
9. Тихонов А. Н. Фразеологический словарь русского языка. М., 2003.
10. ТСРЯ ОШ – Ожегов С. И. и Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений. 4-е изд., дополненное. М., Российская академия наук, 1999. © Лазукова А. А. 2008.

მაკა კაჭარავა
ადამიანის დამახასიათებელი რუსული ფრაზეოლოგიზმების
ლინგვოკულტურული ანალიზი
რეზიუმე

ლინგვოკულტურული კვლევა გულისხმობს იმ კულტურული ინფორმაციის გამოვლენას, რომელიც მნიშვნელოვანია რუსული სოციუმისთვის. კულტურული ინფორმაცია დამკვიდრებულია 138 მყარ ენობრივ ფორმაში, რომლებსაც მიეკუთვნება ფრაზეოლოგიზმებიც. ისინი ყოველი ეროვნული ენისთვისაა დამახასიათებელი და განუმეორებლად გამოხატავენ ერის თვითმყოფადობასა და სულიერებას.

ჩვენ მიერ გააანალიზებულმა ფრაზეოლოგიზმებმა, რომლებიც ადამიანის მახასიათებლებად ჩამოყალიბებულან ენაში, გვიჩვენა, რომ ყველაზე პროდუქტიული მათ შორის არის რეალურ პიროვნებათა, რელიგიურ, მითოლოგიურ, ზღაპრულ, ფანტასტიკურ და ადამიანისებრ არსებათა აღმნიშვნელი სახელწოდებანი.

რუსული კულტურა ასახულია იმ ფრაზეოლოგიზმების შინაარსში, რომლებიც ადამიანს ახასიათებენ როგორც დადებითი, ისე უარყოფითი მხრივ.

ჩვენ დავრწმუნდით იმაშიც, რომ ფრაზეოლოგიზმები მათი გამოყენების პროცესში აირეკლავენ ეროვნული მენტალიტეტისათვის დამახასიათებელ თავისებურებებს.

Maka Kacharava
Russian Lingo-cultural Analysis of Phraseological Units that Characterize a Person
Summary

Cultural information is enclosed in set expressions which include phraseological units, they reflect spirit and peculiar features of a nation. They depict everyday life of Russian people, their behavior, traditions and customs. The article presents an analysis of phraseological units which characterize a person both from positive and negative sides, the latter predominate. It is stressed that phraseological units in speech reflect characterological features of national mentality.

მარინე კაკაჩია, ქეთევან მარგიანი, მარინა ჯღარკავა
(საქართველო)

სიხარულის კონცეპტი ქართველურ ენაში

სხვადასხვა ხალხის მიერ სამყაროს აღქმა და შემეცნება განსხვავებულია. ეს განსხვავება ყველა ენაში თავისებურად აისახება. თითოეული ენა ინდივიდუალური სამყაროა. იგი ადამიანის გონითი კულტურის უმთავრესი ფორმაა. ყოველ ერს თავისი ენობრივი მსოფლხედვა გააჩნია. ენა განსაზღვრავს არა მხოლოდ მსოფლხედვას, არამედ ეთნოსის, ერის ეროვნულ ცნობიერებას. ერის მსოფლხედი ენისა და ერის შინაგანი ურთიერთობის საფუძველზე აღმოცენდება.

ემოციების მეცნიერული ანალიზი შეუძლებელია ეთნოფსიქოლოგიის, ეროვნული ხასიათის თავისებურებების, ეროვნული კულტურის გათვალისწინების გარეშე. ემოციის გამოსატყვის საშუალებები, ემოციური მდგომარეობის აღწერითი და გამომხატველობითი ლექსიკის გვერდით, წარმოადგენენ ემოციური საშუალებების ლექსიკურ სისტემას. ნებისმიერი ენის ემოციური ტერმინები გამოავლენს ნათესაობის კომპლექსურ კავშირს და მათი კლასიფიცირება შესაძლებელია. ემოციების კონცეპტი გვთავაზობს გასაღებს სხვადასხვა კულტურისა და საზოგადოების შესაცნობად. კონცეპტი მიეკუთვნება ნაციონალურ ენობრივ ცნობიერებას, იგი ენისა და აზრის ერთიანობაა. კონცეპტი სალიტერატურო ქართულში, ბუნებრივია, სიღრმისეულად არის შესწავლილი და გაანალიზებული (5).

ამ კუთხით უაღრესად საინტერესოა ქართველური ენების – სვანურის, მეგრულის, ლაზურის შესწავლა და ენობრივი მონაცემების შედარება-შეპირისპირება;

სიხარულის ლექსიკურ-სემანტიკური ბუდე სვანურში აერთიანებს შემდეგ ლექსემებს: **სახრზბ** „სახარება“, **ლიხრაბზლ** „ხარებობა“, **ხარზბ** „ხარება“, **ხიად/ხიადულ** „სიხარული, სიხარულო“, **მზხად** „სიხარული, მიხარია, მილოცვა“, **ლზხიადზლ** „გახარება“, **ლზხიადლ** „სასიხარულო“, **ლიხნდე** „გახარება“, **ლიხირულ** „მხიარულება“, **ხირულ** „მხიარული“, **ლგხ რდე** „გახარებელი“, **ლგხნდე** „მისახარებელი“, **მგხნდე** „გამხარებელი“, **ლგხად** „სასიხარულო“, **ქამგხნენ** „მიმხარებელი“, **ქა ლგხნენ** „მისახარებელი“, **ჟი ლუხნრულე** „გამხიარულებელი“, **უხნდა** „გაუხარებელი, გაუხარებელი“, **უხდადლა** „უსიხარულო“, **უხნრულა** „გაუმხიარულებელი“...

მზხადლშე დეც ლაფარდ ხალონ ი გიმ ლაზელზლდ „**სიხარულით** ცას ეწია (ცა დასახურად ეცოტავებოდა და დედამიწა სასიარულოდ“). საინტერესოა ასახული სიხარული კონცეპტი სვანური ენის ქრესტომათიაში:

1. ლახე ჭყინტ ხეთეზლდა, ეჩქას შიშტ ქორთე ღერდახ ეშხვი **მგხნად** ი ქა **სახნნახ** ქორშნრს ჭყინტი ლითვეს (9, 37) „როცა ვაჟი (ბიჭი) დაიბადებოდა, მაშინ ხელად ერთი **მახარობლად** გაიქცეოდა შინ და **ახარებდა** ოჯახის წევრებს ძეობას (ბიჭის დაბადებას).

2. ჭყინტუნ **ლზხიადლზშ** სგეებნა ჩუ ლგჰრაცე ხნდ მეზგა... (9, 37) „ძეობის **ლხინის** სუფრისთვის (**„სიხარულობისთვის“**) მოსახლეს, ოჯახს წინასწარ ჰქონდა არაყი გამოხდილი“.

3. ფედი მეზგზლ ი მეხვბარზრ შიშდ ჯედენდახ **მზხად** ლზქვნსგთე (9, 37) „ახლო მოსახლეები, მეზობლები და მოძმეები ხელად მოდიოდნენ მოსალოცად (**„სიხარულის სათქმელად“**).

4. მზდილუ ესერ ხნრ ღერბათ, იმეზღ **ლგხადილ** ღოხოდა (9, 38) „მადლიმც ჰქონია ღმერთს, რაკიდა სიხარული, (**„სასიხარულო“**) მოგვცა“.

სიხარული მეგრულსა და ლაზურში გადმოიცემა შემდეგი ძირებისგან ნაწარმოები ფორმებითა და ფრაზებით:

მეგრულში:

ხარ - ხარენს „ხარობს“, **გეეხარუ** „გაიხარა“, **მანარენც** „მანარებს“, **ხარება** „ხარება“, **გახარებულ** „გახარებული“, **ხარულენს** „ხარობს“;

/ხიარ - ხიარულენს „მხიარულობს“, **ხიარული** „მხიარული“, **ხიარულ** „მხიარულად, გახარებულად, სიხარულით“;

/ხიოლ - სახიოლო „სამხიარულო, გასახარი“, **ახიოლე** „გაუხარდება“;

ღიარ-ღიარა „სუფრა/ლხინი“; **გურცუ გახარენც** „გულს გაახარებს“; **დრო უტარებუნა** „დრო უტარებიათ“; **რხინი უღუღუ** „ლხინი ჰქონდა“;

ცა ქუდი აფუ ნლო დისა ჩაფულაი - „ცა ქუდად აქვს და დედამიწა ქალამნად“;

1. იყოუ **ხარებაქ**, დიარა დო **რხინქ** (13, 107) „იქნა ხარება, ქორწილი და ლხინი“.

2. თიშე ელუ **ხარებასუ** (ქხს, 1) „მისგან ელის გახარებას“.

3. **გეეხარუ**, მარა მუს აკეთენს (14, 5) „გაიხარა, მაგრამ რას აკეთებს“.

4. მა თინა **მანარენც**, მოჭყულუ მეფუნც მაყარეფც: (15, 133) „მე ისაა რომ მანარებს, პატარძალი მიჰყავს მაყრებს“.

5. კოჩი კოჩით **ხარენსია** (თ. სახოკია) „კაცი კაცით ხარობსო“.

6. ხენწეფე **ხიარულენს**, ზარბაზანებით **ხარულენს** (ქხს, 2) „ხელმწიფე მხიარულობს, ზარბაზნების სროლით მხიარულობს (ახარებს)“.

7. თქვან მოულა, მუჭოთ ჩქენი, ხარხიში გურცუ **გახარენც** (15, 97) „თქვენი მოსვლა, როგორც ჩანს, ხალხის გულს გაახარებს“.

8. ე ბოშიში დიდასგ შურებით **ვახიოლებუ** (13, 60) „ამ ბიჭის დედას სრულეობით არ გახარებია“.

10. ექ იყუუ ირ კოჩიშო **სახიოლოქ** (14, 66) „ეს შეიქნა ყველასთვის (ყველა კაცისთვის) სასიხარულო“.

11. ირო **სახიოლო** მერჩუ, ნანა, ღორონთქ! (13, 236) „სულ სასიხარულო მოგცა, შეილო, ღმერთმა!“

12. იყუუ **ღიარაქ** ძალამქ.. (13, 233) „შეიქნა დიდი ლხინი“.

13. აი თენერი ხერხით დუღორებუნა მომარეფვი, ხოჯი მუღეშა ქემულაღუნა დო **დრო უტარებუნა**. (13, 216) „აი ასეთი ხერხით მოუტყუებიათ მგზავრები, ხარი სახელში მიუტანიათ და დრო გაუტარებიათ“.

14. იში რაშის ცირა ქუგიოხუნუ დო მოღართეს **ხიარულ** (13, 235) „იმის რაშზე ქალიშვილი დასვა და წამოვიდნენ მხიარულად“.

15. შქა დისას ეუდე გეიოგეს დო თექი ხენწიფეში ოსურისქუა, ზესნახე, ქმელაანჯირეეს თიმუ სერს, მუჟანსეთი ირი კოც **რხინი** უღუღუ ნი... (13, 258) „შუა ადგილას სახლი ააგეს და იქ ხელმწიფის ქალიშვილი მზეთუნახავი, დააწვინეს იმ დამეს, როდესაც ყველა მხიარულობდა (ყველა კაცს ლხინი ჰქონდა)“.

16. ე ცირასგ **ხიოლით ცა ქუდი აფუ ნლო დისა ჩაფულა** (13, 260) „ამ ქალიშვილს სიხარულით ცა ქუდად აქვს და დედამიწა ქალამნად“.

17. ბოშიქე გეეჭოფუ და, დიდა დო მოღართე გახარებულქუ მუში მუმაში დოხორეშა (13, 264) „ბიჭმა და და დედა წამოიყვანა (აიყვანა) გახარებულმა თავისი მამის მამულში“.

18. კატუს **რხინი** უღუღუ დო ჭუკენს ჭყვადუა (13, 382) „კატას ლხინი ჰქონდა და თავგებს - სიკვდილი“.

19. ცურუს ძღვენი **ოხილულუ**, ჭკვერს ოწყინულუ (13, 383) „უჭკუოს ძღვენი უხაროდა, ჭკვიანს სწყინდაო“.

ლაზურში:

ხელ - **ახელენ** „უხარია“, **ოხელუ** „გახარება“, **ოხელინამს** „ახარებს“, **ოხელნი** „სასიხარულო“, **ხელა** / **ხელინა** / **ხელეა** „სიხარული“, **ოხელუ** „გახარება“, **ხელაფა** „სიხარული, მხიარულება“, **ხელინაფა** „სიხარული“, **ხელერი/ ხელაფერი/ხელეებერი** „გახარებული“, **ხელინერ-ხელინერი** - „გახარებული (გახარებულმა, სიხარულ-სიხარულით)“;

შენ - **შენი** „გახარებული; აშენებული“, **შენი-შენი** „გახარებული, ბედნიერი“, **შენობა** „სიხარული, მხიარულება“, **ოშენამს** „ამხიარულებს, აცოცხლებს“, **იშენუ** „იმხიარულა“, **შენლული** „სიხარული მხიარულება, ხალხმრავლობა“;

ლაზურში ვხვდებით სიხარულის, ღვინის გადმოსაცემად გამოყენებულ თურქიზმებსაც:

ხავეს - (თურქ.) **ხავესი** „სიხარული“, **ხავესობა** „მხიარულება“, **ხავესლული** „მხიარულება“, **ხავესლი** „მხიარული, ხალისიანი“;

ხარაფანიში (თურქ.) „ერთად მოლხენა, პურობა“;

ქეიფი (თურქ.) „ქეიფი, ღვინი“;

ოსთერუ „დროსტარება, თამაში“, **ისთერს** „დროს ატარებს, თამაშობს“

გვხვდება კომპოზიტები და ფრაზებიც. მაგ.: **გურიშხელათე** „გულგახარებული (გულის სიხარულით)“, **ხელინაფათენ ვარ ინტრენ** „სიხარულით ვერ ეტყვა“.

1. ბაბამუშიშ **ხელინაფათენ ვარ ინტრეტუ** (2, 184) „მათი მამების სიხარულით ვერ ეტყოდა“.

2. კულანი დიბადუნი, ვა-თი **დუგუნი**, ვარ-თი **შენობა**, ოხიში თელი ოხორჯა-ბიჭეფე დერდონი იყვენან (11, 162) „გოგო რომ დაიბადება, არც ქეიფი (ქორწილი), არც მხიარულება, ოჯახის ყველა ქალი-კაცი დარდიანი არიან“.

3. **შენი იყვა!** – **იხელა...** **ხელეა!** (1, 348) „ბედნიერი იყავი! – იხარე... გახარება!“.

4. ანდეი ბექარლულის ქოულეთ **შენი-შენი** (12, 144) „უპატრონოდ უცოლოდ დადიხართ გახარებული“.

5. ნღა **ხელერი** მანტგარეფექ მემიშვილეს (12, 146) „დღე გახარებული მეზობლები დამეხმარნენ“.

6. სი მა ქომემაონი, პანდა ძირარე **ხელა!** (13, 68) „შენ მე გამომყევი, სიხარულს ყოველთვის ნახავ (ყოველთვის იხარებ)“.

7. ოხორიში მუხთა ხელაფა... რენ (1, 456) „ოჯახის რაღაც მხიარულება... არის“.

8. **ხელინერ-ხელინერი** კალათი ქომოიკიდუ (1, 456) „გახარებუ-გახარებულმა გოდორი წამოიკიდა“.

9. სქანი **ხავესლული** დიდო მიღუტუ (11, 377) „შენი სიხარული დიდად მქონდა“.

10. დემექ ეშო **ხავესლი** ტუ (3, 868) „აღბათ ასე მხიარული იყო“.

11. **გურიხელაფერი** დობლურა (1, 456) „გულგახარებული მოვკვდე“.

12. კადი-თი **ხელეებერი** ოხხორჯას ნეკნე ქონუკანკუ (13, 14) „კადიმაც (მოსამართლემ) გახარებულმა ცოლს კარი ჩაუკეტა“.

13. ბაბაქი ფარაში სერსი გადგონუ... **ახელინუ** (1, 456) „მამამ ფულის ხმა გაიგონა... გაუხარდა“.

14. მუშა მუში **ქეიფის** რენ (3, 794) „მისი მუშა იღხენს (ქეიფშია)“.

15. ვიბირთ, **ვისტერეფთ** (1, 200) „ვმდერით, დროს ვატარებთ“.

16. მა ჰამსერი სქანიკალა **ოსთერუ** მინონ (ჟღ. 41.33) „მე ამაღამ შენთან დროსტარება (ლხინი) მინდა“.

დაკვირვებამ გვიჩვენა, რომ სავანური, მეგრული და ლაზური სიხარულის კონცეპტში აერთიანებს ძირითადად საერთოქართველური წარმოშობის ძირებისგან ნაწარმოებ ლექსემებს: ქართ.: **ხარ<ხარებ**, სვან. **ხარზბ**, მეგრ.-ლაზ. **ხარ**; ქართ. **ლხინ/ლხენ**, სვან. **ლენენე**, მეგრ.-ლაზ. **სიოლ/ხელ** ...

კონცეპტუალურ სფერო ამა თუ იმ ერისა და ენისა შეესაბამება მენტალობას, როგორც სამყაროს ხედვის საშუალებას. რაც შეეხება მენტალიტეტს, რომელიც ერის კოგნიტიურ, ემოციურ და ქცევით სტერეოტიპთა სიმრავლედ განიხილება, მის სფეროში შედის ეთნიკური სპეციფიკით ნიშანდებული კონცეპტები (7, 49). მენტალობასა და მენტალიტეტს შორის საზღვარი ანუ განსხვავება კონცეპტთა ფართო და ვიწრო მნიშვნელობებს შორის არ არის მკაფიო. დღეს არც არსებობს ამა თუ იმ ლინგვოკულტურული ერთობის თანამედროვე მენტალიტეტის აღწერის ფორმალური საშუალებები. ერთადერთ კრიტერიუმად მიიჩნევენ ენის ლექსიკურ სემანტიკაში ასახული კოგნიტიური და ფსიქოლოგიური სტერეოტიპების მასობრიობასა და ინვარიანტულობას (4, 235). „კულტურულ კონცეპტს“ ლინგვისტიკური სტატუსი ენიჭება და ამდენად იქმნება შესაძლებლობა ისინი აღიწეროს სამყაროს ენობრივი სურათის ტერმინებით.

ლექსიკა-სემანტიკის აღწერისთვის საკმარისი არ არის მხოლოდ სიტყვათა მნიშვნელობების მთლიანი კომპლექსის აღწერა. ერთი ენის შიგნით არ ჩანს ენათა სემანტიკური დანაწევრება. ყოველი ენა თავისი სემანტიკური სტრუქტურით გამოირჩევა. „რამდენადაც ენა გვეძლევა არა ზოგადი ფორმით, არამედ როგორც მხოლოდ დედაენა, ე.ი. გარკვეული ენის ქართულის, ფრანგულის, ჩინურის ... სახით, „მსოფლხედვა“ დედაენისეულია და ყოველ ენას (დედაენას) სამყაროს ენობრივი მოდელირების საკუთარი წესი, სამყაროს ენობრივი გადამუშავების საკუთარი „მსოფლხედვა“ აქვს (8, 23).

ქართველური ენები სიხარულის კონცეპტის ლექსიკის თვალსაზრისით საკმაოდ მდიდარი და მრავალფეროვანი მასალის შემცველია. სვანურის, მეგრულისა და ლაზურის მონაცემები საინტერესოა როგორც სტრუქტურა-აღნაგობის, ასევე სიტყვათწარმოებითი მოდელისა და სემანტიკური ნიუანსების თვალსაზრისით. აღსანიშნავია ერთი გარემოებაც, რჩება შთაბეჭდილება, რომ სიხარულთან დაკავშირებით სვანურში თითქოს იშლება საზღვრები სახელსა და ზმნას შორის; როგორც დაკვირვების შედეგად შევნიშნეთ, სხვა კონცეპტთაგან განსხვავებით **მზხაღ/ მზხად** არის ერთადერთი სიტყვა, რომელიც კონტექსტის მიხედვით ხან არსებითი სახელია და სიხარულს ნიშნავს, ხან მიხარია ზმნის პირველი პირის ფორმა: მაგ. **მზხაღ** მი ისგუ ლიწედ „**მიხარია** მე შენი ნახვა“. მიშგუ დი აჩაღ **მზხაღ** ლწქვწსგთე „დედაჩემი წავიდა მისალოცად („**სიხარულის სათქმელად**)“.

სიხარულის კონცეპტის ასპექტით უაღრესად საინტერესოა ქართველური ენების – სვანურისა და მეგრულ-ლაზურის ენობრივი მონაცემები; როგორც საუკუნის წინ გამოცემული სვანური, მეგრული და ლაზური ტექსტების შესწავლისა და თანამედროვე ცოცხალი მეტყველების მონაცემების შედარების საფუძველზე გამოიკვეთა, ქართველური ენები სიხარულის კონცეპტის ლექსიკის თვალსაზრისით საკმაოდ მდიდარი და მრავალფეროვანი მასალის შემცველია. სვანურის, მეგრულისა და ლაზურის ეს მონაცემები საინტერესოა როგორც სტრუქტურა-აღნაგობის, ასევე სიტყვათწარმოებითი მოდელის, ეტიმოლოგიების, სემანტიკური ნიუანსების თვალსაზრისით. წინასწარი კვლევის საფუძველზე, სალიტერატურო ქართულთან

მიმართებით საერთო ტიპოლოგიასთან ერთად აშკარად იკვეთება საინტერესო სემანტიკური ნიუანსები.

ლიტერატურა:

1. ასათიანი ი., ლაზური ლექსიკონი, თბ., 2012.
2. დიუმეხილი ჟ., ლაზური ზღაპრები და გადმოცემები (მ. ბუკია, ლექსიკონი), თბ., 2009.
3. თანდილავა ა., ლაზური ლექსიკონი, თბ., 2013.
4. Телия В. Н. Русская Фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. М., 1996.
5. იაკობიძე ნ., ემოციის აღმნიშვნელ აბსტრაქტულ სახელთა სემანტიკა ქართულსა და გერმანულ ენებში, თბ., 2015.
6. Марр Н. Грамматика чанского (лазского) языка, С-Пб, 1910.
7. Маслова В. А. Лингвокультурология. М., 2001.
8. რამიშვილი გ., ენათა შინაარსობრივი სხვაობა ენათმეცნიერებისა და კულტურის თეორიის თვალსაზრისით, თბ., 1995.
9. სვანური ენის ქრესტომათია, თბ., 1978.
10. ქაჯაია თ., მეგრულ-ქართული ლექსიკონი, ტ. I-IV, თბ., 2001-2006.
11. ჩიქობავა არნ., ჭანური ტექსტები, ტფ., 1029.
12. ჩიქობავა არნ., ჭანურის გრამატიკული ანალიზი, 1936.
13. ყიფშიძე ი., რჩეული თხზულებანი, თბ., 1994.
14. ხუბუა მ., მეგრული ტექსტები, ტფ., 1937.
15. სამუშია კ., ქართული ხალხური პოეზიის საკითხები (მეგრული ნიმუშების მიხედვით), თბ., 1979.

Marine Kakachia, Ketevan Margiani, Marina Jgharkava
The Concept of Joy in the Kartvelian Languages
Summary

Each nation has its own linguistic world view. Language defines not only world outlook, but also the ethno-national awareness.

Concept belongs to national-linguistic perception, it is the unity of language and thought. The concepts of joy, dream, fright, sorrow, of course, are fundamentally studied and analysed in the literary standard of Georgian. In relation to the concept of joy, the linguistic data of the Kartvelian Languages - Megrelian, Laz, Svan are very compelling. As it was found out on the basis of the data comparison between the texts in Megrelian, Laz, Svan issued 100 years ago and modern speech, the Kartvelian languages contain very rich and diverse material with reference to the vocabulary of the concept of joy. This information about Svan, Megrelian and Laz is interesting regarding the structure and the models of word-formation, etymologies and semantic nuances as well.

According to the preliminary research in connection to the literary standard of the Georgian language together with the general typology, interesting semantic nuances are clearly seen.

Марине Какача, Кетеван Маргиани, Марина Джгаркава
Концепт радости в Картвельских языках
Резюме

Каждый народ имеет собственное мировоззрение. Язык отражает не только мировосприятие, но и национальное сознание народа, этноса. Концепт принадлежит народному языковому сознанию, это единство языка и мысли.

Относительно концепта радости, интересно проанализировать языковые данные сванского, мегрельского и лазского, сравнить их с грузинскими основами и формами.

Как показало исследование, тексты на сванском, мегрело-лазском языках, изданные более ста лет назад на основе сравнения данных с современной речью, картвельские языки для выражения концепта имеют достаточно богатую лексическую базу. Данные сванского и мегрело-лазского языков интересны как в аспекте структуры и строения слов, так и с точки зрения словообразовательных, этимологических, семантических нюансов. На основе проведенного исследования и сравнения материала с данными грузинского языка, наряду с общей типологией выявляются интересные семантические сходства.

მანანა ღამბაშიძე
(საქართველო)

ზედსართავი სახელით გამოხატული განკერძოებული
ბანსაზღვრების სტრუქტურული რეპულატორები
თანამედროვე ბერმანულ ენაში

ზედსართავი სახელი, ენაში მისი გამოყენების სიხშირის მიხედვით, არსებითი სახელის და ზმნის შემდეგ რიგით მესამე მეტყველების ნაწილია. გერმანული ენის ლექსიკის ძირითად ბირთვს არსებით სახელსა და ზმნასთან ერთად ქმნის ზედსართავი სახელიც, რომლის შესწავლის მნიშვნელობაც სხვადასხვა დონეზე – სინტაქსურ, სემანტიკურ, პრაგმატულ-კომუნიკაციურ დონეზე ეჭვს არ იწვევს.

სტატიაში განხილულია სინტაქსურ დონეზე ზედსართავი სახელით გამოხატული განკერძოებული განსაზღვრების სტრუქტურული რეპულატორები თანამედროვე გერმანულ ენაში.

ზედსართავი სახელები, როგორც წესი, სახელური ფრაზის წინაველის, ანუ მარცხენა ველის (Vorfeld, linkes Feld) სატელიტებია, მაგრამ იშვიათად ბოლოველშიც, მარჯვენა ველშიც (Nachfeld, rechtes Feld) თავსდება. სახელადი ჩარჩოდან წვერის გატანა ხორციელდება სტილისტური და რიტმული საფუძვლებიდან გამომდინარე. როგორც ე.შენდელსი აღნიშნავს ატრიბუტული ზედსართავი სახელი წინაველიდან გადადის ბოლოველში, რაც შემდეგი მიზნით ხორციელდება:

1) ამ წვერის უფრო გამოყოფის მიზნით (რათა განსაკუთრებით მიაპყრონ მასზე მსმენელის ან მკითხველის ყურადღება, გამოჰყონ ეს ნიშანი, რასაც ზოგადად ემსახურება წვერის განკერძოება ავტ.).

Das Bild von Togo, bunt und groß, flach, wie ein alter Stich, ein prachtvoller Druck (1, 52).

2) გამონათქვამის ცალკეული ნაწილების რიტმული განაწილების მიზნით, ზოგი ადიექტიური განსაზღვრება თავსდება წინაველში, ზოგი ბოლოველში (2, 331).

Ein blasser, magerer Mann, nervös, wie es den Eindruck machte, bemerkte (3, 65).

ე. შენდელსი გამოჰყოფს განკერძოების შემდეგ სტილისტურ ზემოქმედებებს მის ყველა სახესხვაობაში:

1. განკერძოება ანიჭებს მეტყველებას ძალდაუტანებელ, თავისუფალ, სალაპარაკო ენის შეფერილობას. ის არის გერმანული წინადადების „გაფხვიერების“ ერთი გამოხატვის ფორმა (ე. რიხელი).

2. განკერძოება ემსახურება მეტყველების მოკლე, შემჭიდროვებულ, ინფორმაციულად მდიდარ შედგენას. წინადადება, რომელიც შეიცავს განკერძოებულ წვერებს, ცვლის რამოდენიმე წინადადებას.

3. განკერძოება ეხმარება განკერძოებული წვერების შეტყობინების მნიშვნელობის ამაღლებას. წინადადების ყოველ განკერძოებულ წვერს აქვს უფრო დიდი სემანტიკური წონა, ვიდრე წინადადების არაგანკერძოებულ წვერებს.

4. განკერძოება ზოგჯერ მომქედებს როგორც სინტაქსური არქაიზმი, რომელსაც თან ახლავს ამაღლებული ან ხალხური ფონი (Röslein rot). ზოგჯერ განკერძოება არღვევს ჩვეულებრივ სინტაქსურ მიმართებებს, რის გამოც მეტყველება გაჩეხილად, დანაწევრებულად, არათანაბრად და დაძაბულად ჟღერს.

5. განკერძოება ჰყოფს წინადადებას მცირე სინტაგმებად, ხდის მათ უფრო თვალსაჩინოს, ცვლის წინადადების რიტმულობას (2, 337).

ზედსართავი სახელით გამოხატულ განკერძოებულ განსაზღვრებას ახასიათებს რიტმულ-მელოდიური და სემანტიკური დამოუკიდებლობა. ზედსართავი სახელი იღებს მახვილს, მისი კავშირი არსებით სახელთან თავისუფალია. როგორც ლ. კვაჭაძე აღნიშნავს, განკერძოებული განსაზღვრება, რომელიც წინადადებაში გამოყოფილია ინტონაციურად და სასვენი ნიშნებით, აზრობრივადაც უფრო დამოუკიდებელია, ვიდრე ჩვეულებრივი არაგანკერძოებული გამსაზღვრება. იგი ამ უკანასკნელისგან განსხვავდება ფუნქციის მიხედვითაც (4, 305).

Dunkles Geschiebe, planlos, grenzenlos, und hell darüber ein junger Herr im Helm, der Kaiser (5, 54).

სუბიექტს სამი განსაზღვრება ახლავს. ბოლო ორ განკერძოებულ განსაზღვრებას ახლავს დამატებითი ცნობის ელფერი და ადვილად ტრანსფორმირდება განსაზღვრებით დამოკიდებულ წინადადებად.

Dunkles Geschiebe, das planlos, grenzenlos, ist.

„განკერძოებული განსაზღვრება ამ და მსგავს შემთხვევებში თითქოს განსაზღვრებითი დამოკიდებული წინადადების შეკუმშული სახეა“ (4, 306).

თანამედროვე გერმანულ ენაში, ზედსართავი სახელით გამოხატული განკერძოებული განსაზღვრება გვხვდება უფლექსიო, მოკლე ფორმით, წყვილადი სახით – ორი ზედსართავი სახელით (ტყუპი ფორმით – „Zwillingsformen“, გ. ჰელბიგის ტერმინოლოგიით), რომელთა შორის დგას ძირითადად „und“ კავშირი, იშვიათად კავშირები: oder, ob...oder, nicht...sondern.

Vor ihm die Dogge, irgendwie entsetzt und verwirrt (6, 24).

Einige der Häuser ähnelten **aneinandergenähten Stoffflecken, eidottergelb oder blau (7, 209).**

...der jedes **kleine Geräusch, ob fern oder nah**, zu geheimnisvoller Bedeutung erhebt (8, 119).

Ein Buchenegger, nicht selig, sondern sehr aktiv (9, 354).

ზედსართავი სახელით გამოხატული განკერძოებული განსაზღვრებები შესაძლოა ასინდენტურად დაკავშირდნენ.

Und der hohe Herr entnahm... **große Banknoten, blaßblau grüngrau, rosa (9, 283).**

Heinrich Ludwig, weißhäutig, rotbackig, blondhaarig, saß auf den Knien seines Onkels Oskar (10, 68).

Während **der alte Herr seinen Kaffee, schwarz, stark gesüßt**, ausnippte (9, 243).

ზედსართავი სახელით გამოხატული განკერძოებული განსაზღვრება შეიძლება წარმოდგენილი იყოს მხოლოდ ერთი ზედსართავი სახელით ან ზედსართავ სახელთა სერიული ფორმით, სამი და მეტი ზედსართავი სახელით, რომლებიც ერთმანეთს უკავშირდება ძირითადად „und“ კავშირით, ან ასინდენტურად:

...der eine Aufnahme machen läßt, **ein schlechtes Foto, aber deutlich (6, 53).**

Die Fresken ... **viel bittere Geschichten, aber schön (6, 55).**

- **waagerechte Striche, hellgrün...**(11, 30).

Dort liegen **Nebenstraßen, lang, einsam, unheimlich und finster (12, 6).**

Ein Mann von fünfunddreißig Jahren, klein, dick, blond (13, 141).

ამ ფლექსიური ზედსართავი სახელების უფლექსიო გამოყენების გვერდით, არსებობენ უფლექსიო ზედსართავი სახელები, რომლებიც გამოიყენება როგორც პრეპოზიციის, ასევე პოსტპოზიციის. ზედსართავი სახელების ამ ნაკლებად მრავალრიცხოვან ჯგუფს მიეკუთვნება ზოგიერთი ზედსართავი სახელი, რომელიც ბოლოვდება a-ზე: **extra, prima, lila, rosa.**

Der Herr rieß **den lila Umschlag auf** (14,165).

Es war **ein hocherschäftliches Haus mit farbigen Flurfenstern, grün und rosa** (12, 12).

Und der hohe Herr entnahm ... **große Banknoten, rosa** (9, 283).

ყოველი სიტყვა როგორც ენის ელემენტი, როგორც თავისი ფორმატიული სახით, ასევე თავისი მნიშვნელობით პარადიგმატურ დონეზე დაკავშირებულია სხვა ლექსიკურ ერთეულებთან. სიტყვის პარადიგმატური ფორმები, გრამატიკული შემოსაზღვრა, რაც გამოიხატება მისი კუთვნილებით რომელიმე მეტყველების ნაწილთან და ლექსიკური მნიშვნელობა ქმნიან შესაძლებლობებს სიტყვათა კავშირებში და წინადადებებში სინტაგმატიკური მიმართებებისთვის. ზედსართავი სახელით გამოხატული განკერძოებული განსაზღვრება სრული ფორმით გადმოსცემს გრამატიკულ ინფორმაციას (ბრუნვა, სქესი, რიცხვი, ხარისხი).

ზედსართავი სახელით გამოხატული განკერძოებული განსაზღვრება შესაძლოა ოთხივე ბრუნვაში შეეწყოს სახელურ ბირთვის.

სახელობითი ბრუნვა, ხარისხი, მხოლობითი, მრავლობითი რიცხვი.

... Hiermit begannen **schöne Sommerwochen für Tonny Buddenbrook, kurzweiligere und angenehmere** (8, 117).

... **goldenes Licht, milderer**, tropfte durch die Wipfel (9, 234).

ნათესაობითი ბრუნვა:

Er war **ein Mann Mitte der Dreißig, gesund, voller Ehrgeiz und sittlicher Kraft** (9, 337).

მიცემითი ბრუნვა, ხარისხი, მრავლობითი რიცხვი.

Karl Theodor von Krottmayer gilt als ein bißchen aus der Art geschlagen, zu sehr eingenommen **von Büchern und Noten, von Gemälden, älteren und neuen** (9, 183).

ბრალდებითი ბრუნვა, ხარისხი, მხოლობითი, მრავლობითი რიცხვი.

...und ihre großen Augen schauten in ihm **den Sohn, den jüngeren**, der seit Jahren in Frankreich gefallen war (9, 444)

Sie sah **die Schläfer, alte und junge** (17, 780).

ზედსართავი სახელით გამოხატული განკერძოებული განსაზღვრება შეიძლება წარმოდგენილი იყოს განსაზღვრული ან განუსაზღვრელი არტიკლით:

Sein, **Wylers, Auge, das linke**, war im Spiegel kleiner als das rechte (7, 214).

Aber **ein wirklicher Freund, eigentlich der einzige**, wenn auch die Freundschaft etwas einseitig ist (6, 39).

...zum Glück gibt es noch **eine Straßenbahn, eine letzte** (6, 30).

Er verwaltete **eine große Werkstatt, eine volkseigene** (10, 337).

ზედსართავი სახელით გამოხატული განკერძოებული განსაზღვრება ფლექსიური ფორმით ნაკლებად გამოიყენება.

ზედსართავი სახელით გამოხატული განკერძოებული განსაზღვრების სინტაქსური სტრუქტურის სრული აღწერისათვის მნიშვნელოვანია ზედსართავი სახელის ვალენტობის გათვალისწინებით მისი შესაძლო სინტაქსური გარემოცვის, სინტაქსური დისტრიბუციის განსაზღვრა. „ვალენტობა არის სინტაქსური ერთეულების თვისება სხვა სინტაქსური ერთეულების (აქტანტების) სემანტიკური დეტერმინაციისათვის“ (15, 170).

„ვალენტობა (ლათ. valentia – ძალა, უნარი) არის სიტყვების ან მორფემების თვისება, მოითხოვოს სხვა ერთეულები“ (16, 1317)

პოსტნომინალური აბსოლუტური ზედსართავი სახელები, რომლებიც სახელურ ფრაზაში ფუნქციონირებენ როგორც განსაზღვრებები, ძირითადად ერთვალენტინია. ისინი გამოხატავენ საგანთა ფერს, ფორმას, შინაგან თვისებებს და მო-

ითხოვენ ერთ სავალდებულო პარტნიორს-არსებით სახელს, რომელიც წინადადებაში არის ძირითადად სუბიექტი, ზოგჯერ პირდაპირი დამატება, მართული განსაზღვრება (Genitivattribut), ირიბი დამატება, წინდებულიანი დამატება, ან გარემოება.

... **günstige Lage, kühl, den ganzen Tag keine Sonne** (10, 38).

Sie sah die **Schläfer, alte und junge** (17, 780).

Ein Denkmal früherer Größe, ruhmvoll (14, 41).

Von der Bühne her kamen..Hamlets erste Worte, gesprochen **mit einer leisen, doch klingenden Stimme, so voll von lyrischen Melodik** (14, 369).

Sie saßen **in einem Berliner Zimmer, hoch und dunkel**, weil das Eckfenster zum Hof hinausging (10, 204).

ზოგ შემთხვევაში ზედსართავი სახელით გამოხატული განკერძოებული განსაზღვრება მოითხოვს შემდგომ პარტნიორს. წინადადებაში მეორე პარტნიორი არის კონსტრუქციული პირობა, რომელიც უნდა შესრულდეს, თუ საჭიროა მოცემული მნიშვნელობის აქტუალიზაცია. დიდი რაოდენობის ერთვალენტური ზედსართავი სახელების გვერდით არსებობენ ორი და მეტვალენტური ზედსართავი სახელები, რომლებიც აღნიშნავენ განსაზღვრულ მიმართებებს (რელაციებს) დამოკიდებულ სიდიდეებს შორის და განაპირობებენ ზედსართავ სახელთა შესაძლო სინტაქსურ გარემოცვას, სინტაქსურ დისტრიბუციას.

„დისტრიბუცია (ლათ. distributio – განაწილება, კლასიფიკაცია) არის ფაქტის, ვითარების არსებობის შესაძლებლობა სხვა ენობრივი ერთეულების გარემოცვაში“ (16, 357).

„დისტრიბუცია არის რეგულირებული გარემოცვა“ (18, 12).

ზედსართავი სახელით გამოხატული განკერძოებული განსაზღვრების შესაძლო სატელიტები-ობლიგატორული და ფაკულტატიური აქტანტები შეიძლება იყოს: 1) **სხვადასხვა სახის დამატება:**

ა) **დამატება ნათესაობით ბრუნვაში. ობლიგატორული აქტანტი** ზედსართავი სახელებისთვის: **satt, gewahr, wert**, რაც განპირობებულია მათი შესაძლო სემანტიკური ბრუნვის საფუძველზე.

Der Dorfjugend, des bloßen Drehens satt, ging zu Spieltanzen über (19, 51).

Alexander, des errungenen Vorteils gewahr, fuhr fort, ihr Schmeicheleinen zu sagen (14, 327).

Dinge, nicht der Mühe wert (8, 457).

ამ წევრების გამოტოვებით წინადადებაში ირღვევა სტრუქტურული და კომუნიკაციური მინიმუმი.

ფაკულტატიური აქტანტი პოსტნომინალური ზედსართავი სახელისთვის müde.

Einige Empörer, des Stehens müde, aßen Butterbrot (8, 168).

ამ წევრის გამოტოვებით წინადადებაში შენარჩუნდება სტრუქტურული და კომუნიკაციური მინიმუმი. დამატებები ნათესაობით ბრუნვაში არიან არქაული და იშვიათად გვხვდებიან.

ბ) **დამატება მიცემით ბრუნვაში-ობლიგატორული აქტანტი.**

Ich bin auf ein Amphorenfeld gestoßen, **halslose Gefäße, ähnlich der phonizische ``Type B``** (11, 64).

ფაკულტატიური აქტანტი:

...**eine teure Gegend, so nahe dem Kudamm** (10, 240).

გ) **გრადუირებული აქტანტი-დამატება ბრალდებით ბრუნვაში – ფაკულტატიური აქტანტი:**

Ein unbesiedelter Gürtel, zwanzig Kilometer breit (9, 204).

Ein kleines Plateau, zwanzig Jards lang und sieben breit (11, 66).

ობლიგატორული აქტანტი, როდესაც საჭიროა ზუსტი ასაკობრივი მონაცემის ან კონკრეტული რაოდენობის დაფიქსირება. ამ წევრის არაელიმინირება განპირობებულია მხოლოდ სემანტიკური და არა სტრუქტურული აუცილებლობით.

Die beiden Schwestern, zweiundfünfzig und sechsundvierzig Jahre alt, unterhielten eine Pension (13, 7).

Da lag das Vorwerk, fünf Häuser stark (20, 11).

დ) **წინდებულიანი დამატებები-ფაკულტატიური აქტანტი.**

Ihr blaues Kleid, naß zum Auswringen (10, 352).

Diese Mädchen, von Hause meist arm, lebten alle bald von Gelegenheitsarbeit (21, 76).

...grünlich das Wasser, dick von schmutzigem Öl (1, 81).

ზედსართავი სახელით გამოხატული განკერძოებული განსაზღვრებები, რომლებიც შეიცავენ წინდებულიანი დამატებებს უფრო ფართოა და შედგება სამი, ოთხი და მეტი წევრისაგან.

2) **wie და als ნაწილაკიანი შედარება.**

„შედარების ნაწილაკები არიან უცვლელი სიტყვები, რომლებიც სიდიდებს ან თვისებებს (იშვიათად მოქმედებებს) შედარების გზით ერთმანეთთან აკავშირებენ“ (18, 441).

თანამედროვე გერმანულ ენაში მხოლოდ **wie** და **als** შედარების ნაწილაკები ფუნქციონირებენ, მოძველებული **denn** მხოლოდ გამონათქვამებში და ანდაზებშია შენარჩუნებული.

ნაწილაკი **wie** გამოხატავს მსგავსების შედარებას, ნაწილაკი **als**-არამსგავსების შედარებას. როგორც გ. ჰელბიგი და ი. ბუშა აღნიშნავენ: „შედარების ნაწილაკები **wie** და **als** არ მიეკუთვნება კავშირების და წინდებულების ტრადიციულ კლასებს, თუმცა ისინი კავშირის სიტყვებს წარმოადგენენ, კერძოდ ადიუნქტორებს“ (22, 424).

ზედსართავი სახელით გამოხატულ განკერძოებულ განსაზღვრებასთან **wie** და **als** ნაწილაკიანი შედარების გამოყენება მრავალმხრივია.

ა) **wie ნაწილაკიანი შედარება-ფაკულტატიური აქტანტი დადებითი ხარისხის პოსტნომინალურ ატრიბუტულ ზედსართავ სახელთან.**

...und sie ließen nur einen Mann, klein und breit und dickköpfig wie ein Gnom (12, 15) (**wie** +**არსებითი სახელი**).

...und der alte Mann, so groß wie breit, paßte nicht an das Zeichenbrett unter dem schrägen Fenster (10, 348). (**wie** +**ზედსართავი სახელი**).

Er ist ein schöner Mann, nicht so schön wie Sie (9, 199) (**wie**+**პირის ნაცვალსახელი**).

Kutschera, barhäuptig wie immer, trat vor die Front (13, 216) (wie +**ზმნიზედა**).

ბ) **als ნაწილაკიანი შედარება-ობლიგატორული აქტანტი უფროლობითი ხარისხის პოსტნომინალურ ატრიბუტულ ზედსართავ სახელთან.**

... neben den Schildern.. hockte an einem großen runden Tisch ein Rudel Jungen, alle junger als Rebell und die vier vorne (10, 18). (**als**+**არსებითი სახელი**).

Ein Sog, stärker als er selbst, hatte sich seiner bemächtigt und drohte ihr rücklings an ein Hindernis zu werfen (11, 72). (als+**პირის ნაცვალსახელი**).

Sie fing noch einen Barsch, wieder etwas kleiner als der zweite (10, 315). (**als**+**რიცხვითი სახელი**).

...an der Hand glänzte ein **Brillant, größer und funkelnder als früher** (10, 466) (**als+ზმნი-ზედა**).

Ein Rausch, höher und herrlicher, als der, den das Bier vermittelt, hob ihn auf die Fußspitzen, trug ihn durch die Luft (5, 56) (**als+დამოკიდებული წინადადება**).

3) **ინფინიტიური ჯგუფი-ა)ფაკულტატიური აქტანტი** კვალიტატიური ზედსართავი სახელით გამოხატული განკერძოებული განსაზღვრებისთვის.

... **angenehme Dinge, nett, daran zu denken**, wenn ein scharfer Tag vorüber ist (9, 55).

ბ) **ობლიგატორული აქტანტი** განკერძოებულ განსაზღვრებაში იმ პოსტომინალური ატრიბუტული ზედსართავი სახელებისთვის, რომლებიც იმართებიან **zu** ნაწილაკიანი ინფინიტივით: **froh, bereit, geneigt**.

..so daß denn **der junge Mann, froh, einen Anknüpfungspunkt zu haben**, dem Zugführer eine Brasil anbot (3,67).

Für jedes Thronchen findet sich ein deutscher Fürst, bereit, darauf zu sitzen (9, 72).

Wienfried, niemals geneigt, den Herrn zu spielen, hatte heute nachmittag feststellen müssen, wie tief er sich in der Zaubergärten verloren hatte (9, 183).

როგორც გ. ჰელბიგი და ი. ბუშა აღნიშნავენ: „საკამათოა ინფინიტიური ჯგუფის ნაწილაკი `zu`, რომელიც არ მიეკუთვნება კავშირების და წინდებულების არსებულ კლასებს, რომლის თავისებურება იმაში მდგომარეობს, რომ არ გამოხატავს ელფერს, მოდალობას, გრადაციას, ხარისხს, როგორც ნაწილაკთა 3 დიდი ჯგუფი-გრადაციის, ხარისხის, მოდალობის, რომელსაც არ აქვს სემანტიკური ღირებულება როგორც გრადუირებულ (**nur, auch, sogar**) და ხარისხის (**sehr, ziemlich, recht, höchst, außerordentlich**) ნაწილაკებს და არც კომუნიკაციური ღირებულება როგორც მოდალურ (**aber, auch, bloß, denn, doch, eben, ja**) ნაწილაკებს, არამედ წარმოადგენს მხოლოდ სინტაქსურ სიგნალს (მისი მომდევნო ინფინიტივისათვის), მაგრამ ნაწილაკების სხვა კლასებისაგან განსხვავებით **ობლიგატორულია**. დამოკიდებული წინადადების დამწყები სუბიუნქტორებთან სიახლოვის გამო ის ინფინიტივ-სუბიუნქტორად აღიქმება“ (22, 424).

4) **დამოკიდებული წინადადება – ფაკულტატიური აქტანტი**.

Da gab es auch genug **Mechaniker, so viele, daß die meisten rausschmissen** (10, 242).

Sie saßen **in einem Berliner Zimmer, hoch und dunkel, weil das Eckfenster zum Hof hinausging** (10, 204).

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ მიუხედავად იმისა, რომ ზედსართავი სახელით გამოხატული განკერძოებული განსაზღვრება მხატვრულ ნაწარმოებებში მცირე რაოდენობით მოიპოვება, მას საკმაოდ მდიდარი სინტაქსური სტრუქტურა აქვს.

ზედსართავი სახელით გამოხატული განკერძოებული განსაზღვრება წარმოდგენილია მოკლე და სრული ფორმით, ძირითადად ორი, ასევე ერთი ან ზედსართავ სახელთა სერიული ფორმით, კავშირებით ან ასინდენტურად, განსაზღვრული ან განუსაზღვრელი არტიკლით. მისი **ობლიგატორული** და **ფაკულტატიური აქტანტები** შეიძლება იყოს: 1) სხვადასხვა სახის დამატება – ნათესაობით, მიცემით, ბრალდებით ბრუნვაში, წინდებულიანი დამატება 2) **wie** და **als** ნაწილაკიანი შედარება, 3) ინფინიტიური ჯგუფი 4) დამოკიდებული წინადადება.

ლიტერატურა:

1. Böll H. Mein trauriges Gesicht. Erzählungen. Ikar Verlag, M. 2003.
2. Schendels E. Deutsche Grammatik. Morphologie, Syntax, Text, Vyssaja Skola, M. 1982.
3. Dürrenmatt F. Der Tunnel. Erzählungen von deutschsprachigen Schriftstellern. Menedsher Verlag, M. 2000.
4. კვაჭაძე ლ., თანამედროვე ქართული ენის სინტაქსი, თბ., 1996.
5. Mann H. Der Untertan. Aufbau-Verlag, Berlin, 1962.
6. Frisch M. Skizze (Schinz), Erzählungen von deutschsprachigen Schriftstellern. Menedsher Verlag, M. 2000.
7. Federspiel J. Das gelobte Dorf. Erzählungen von deutschsprachigen Schriftstellern. Menedsher Verlag, M. 2000.
8. Mann Th. Buddenbrooks. Verlag für fremdsprachige Literatur, Moskau, 1963.
9. Zweig A. Einsetzung eines Königs. Aufbau – Verlag, Berlin, und Weimar. 1967.
10. Schubert D. Acht Unzen Träume. Verlag Neues Leben, 1967.
11. Schreyer W. Fremder im Paradis. Mitteldeutscher Verlag, Halle (Saale), 1968.
12. Hermann G. Kubinke. Das neue Berlin, 1963.
13. Noll D. Die Abenteuer des Werners Holt (Roman einer Jugend). Aufbau-Verlag, Berlin und Weimar, 1967.
14. Weiskopf F.C. Abschied vom Frieden. Aufbau – Verlag, Berlin und Weimar, 1966.
15. Welke K. Dependenz Valenz, Konstituenz. In: Dependenz und Valenz, Band 10, Helmut Buske Verlag, Hamburg, 1995.
16. Wahrig G. Deutsches Wörterbuch. Wissen Media Verlag GmbH, Gütersloh München, 2002.
17. Fallada H. Der eiserne Gustav. Aufbau - Verlag, Berlin, 1984.
18. Engel U. Deutsche Grammatik. Judicium Verlag, GmbH, München, 2004.
19. Welskopf - Henrich L. Zwei Freunde. Mitteldeutscher Verlag, Halle (Saale), 1967.
20. Strittmatter E. Der Wundertäter. Band I. Aufbau – Verlag, Berlin und Weimar, 1979.
21. Hesse H. Der Steppenwolf. Aris Press, M. 2005.
22. Helbi G., Buscha J. Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für Ausländerunterricht. Langenscheidt KG, Berlin und München, 2005.

Manana Gambashidze

The Structural Regulators of the Postnominal Attributive Adjective in the Basic Phrase in the Modern German Language **Summary**

As the analysis of the linguistic material showed despite the fact that isolated attribute expressed by adjective is used in the work of art in small number, it has such a rich syntactic structure.

The isolated attribute expressed by adjective is presented by short or full form, in general by two or one or serial form of adjective by conjunctive or unconjunctive, definitive or indefinite article. Its obligatory or optional actants may be: 1) objects of all kind-in genitive, dative, accusative cases, prepositional objects; 2) wie als the comparative turn; 3) the infinite group; 4) subordinate sentence.

Манана Гамбашидзе
Структурные регуляторы обособленного определения, выраженного именем прилагательным в современном немецком языке
Резюме

Как показал анализ языкового материала, несмотря на то, что обособленное определение, выраженное именем прилагательным, используется в художественных произведениях в малом количестве, оно имеет довольно богатую синтаксическую структуру. Обособленное определение, выраженное именем прилагательным, представлено краткой или полной формой, в основном двумя или одной, или серийной формой имени прилагательного, союзным или бессоюзным, определенным или неопределённым артиклем.

Его обязательными или факультативными акантами могут быть: 1) дополнения разного вида – в родительном, дательном, винительном падежах, предложные дополнения; 2) *wie, als* сравнительный оборот; 3) инфинитивная группа; 4) придаточное предложение.

ВАЖНОСТЬ ИЗУЧЕНИЯ ДЕЛОВОГО РУССКОГО ЯЗЫКА ДЛЯ СТУДЕНТОВ НЕФИЛОЛОГИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

Многие зарубежные компании продолжают открывать свои представительства и филиалы в России, как и Россия в других странах. Проблема в том, что языковой барьер – один из самых важных аспектов, который просто нельзя выпустить из внимания. Поэтому, начиная свой бизнес и обращаясь непосредственно к русским, вы должны быть готовы говорить с ними на русском языке. Общение на русском языке интересует не только Россию, но и все постсоветские страны, т.е. жителей Центральной Азии, Закавказья и Прибалтики.

Язык усваивается в макро- и микромире, где живёт человек и изучение его в университетах – необходимость, вызванная изменениями в жизни общества, а именно:

- Широким распространением деловой лексики в речевой практике современного человека;

- Компьютеризацией всех сторон нашей жизни;

- Необходимостью составления деловых бумаг как в быту, так и по службе и т.д.

В условиях глобализации экономики иностранный язык становится важным информационным продуктом, он помогает объективно оценивать ситуацию в мировой экономике, выработать стратегию повышения эффективности экономики. Знание иностранного языка зачастую очень важно для свободной ориентации в деловой и профессиональной информации, для эффективной коммуникации с зарубежными специалистами в сфере экономики и финансов. В бизнесе знание русского языка обязательно для успешной деятельности.

Кроме этого, в повседневной профессиональной деятельности специалистам в области экономики и финансов иностранный (русский) язык необходим для:

- изучения теории и практики внешнеэкономической деятельности, международного бизнеса;

- владения словарем экономических терминов, расширения познаний в области экономической науки;

- чтения специальной литературы и материалов с извлечением необходимой информации, приобретения навыков реферирования, аннотирования;

- обработки больших массивов информации на русском языке;

- свободного профессионального общения с коллегами как в России, так и за рубежом;

- для деловой переписки, ведения документации;

- межкультурной коммуникации, расширения кругозора, сближения культур разных народов.

Наступила проблема создания современного учебника «Делового русского», где студенты осваивают язык, используемый в деловых ситуациях. Деловой русский предназначен для студентов нефилологических специальностей, которые изучают бизнес и которым знание русского языка обязательно для успешной деятельности. Издательство Международного черноморского университета выпустило учебник «Деловой русский язык», который адресован студентам высших учебных заведений. Авторами данного издания являются – *Гульнара Диасамидзе и Хатуна Табатадзе*.

При составлении программы учебника нами были поставлены следующие задачи:

- Расширить лексический запас учащихся, введя их в мир современной деловой речи;

- Учитывая профиль факультетов, все языковые явления рассматривать на языке документов и словарей;
- Глубоко изучить публицистический и официально-деловой стили речи, чему мало уделяется места в школах;
- Закрепить стилистические, орфографические и пунктуационные навыки, полученные ранее в средней школе.

В учебнике также особое внимание уделяется роли английского языка как источника большинства профессиональных терминов в области информационных технологий и грамотному использованию профессиональной лексики, как на иностранном языке, так и на государственном языке РФ.

На лекциях студенты учатся использовать русский язык в различных деловых ситуациях, а также развивают грамматические знания, разговорные навыки, умение воспринимать русскую речь на слух. Студенты должны чувствовать уместность использования официально-делового стиля, так как употребление его в разговорной речи, в письмах к родным и близким недопустимо. Для каждого из нас, очевидно, что разговор между сотрудниками одной и той же организации, обсуждающими деловой вопрос, или разговор между руководителем и подчинённым принципиально отличаются от разговоров между этими же людьми вне служебных рамок.

Официально-деловой стиль характеризуется рядом общих черт. К ним относятся:

- сжатость, компактность изложения, экономное использование языковых средств;
- широкое использование терминологии, наименований (юридических, дипломатических, военных, административных и др.), наличие особого запаса лексики и фразеологии (официальной, канцелярской), включение в текст сложносокращенных слов, аббревиатур;
- частое употребление отглагольных существительных, отымённых предлогов (на основании, в отношении, в соответствии с, в деле, в силу, в целях, за счёт, по линии и др.), сложных союзов (вследствие того что; ввиду того что; в связи с тем что, в силу того что и др.), а также различных устойчивых словосочетаний, служащих для связи частей сложного предложения (а случай, если ...; на том основании, что ...; по той причине, что ...; с тем условием, что ...; таким образом, что ...; то обстоятельство, что ...; тот факт, что ... и т.п.);
- повествовательный характер изложения, использование предложений с перечислением;
- прямой порядок слов в предложении как преобладающий принцип его конструирования;
- тенденция к употреблению сложных предложений. Отражающих логическое подчинение одних фактов другим;
- почти полное отсутствие эмоционально-экспрессивных речевых средств;

Оттого, насколько умело выстраивается процесс устного делового общения: ведение беседы, переговоров, руководство совещанием, разговор по телефону, владение приёмами этическими формами общения, во многом зависит успех любого рода профессиональной деятельности. Активные формы обучения деловому языку помогают успешно подойти к финальному экзамену, который завершает изучение предмета.

Лексический состав текстов делового стиля имеет свои особенности. Прежде всего в этих текстах используются слова или словосочетания, которые имеют ярко выраженную стилистическую окраску, например, протокол, пассажироперевозки, поставка, удостоверение личности, научный сотрудник и др. Среди них значительное количество профессиональных терминов. Многие глаголы содержат тему предписания или долженствования: запретить, разрешить, постановить, обязать, назначить и проч. Следует отметить, что в официально-деловой речи наблюдается самый высокий процент употребления инфинитива.

Для официально-делового стиля характерна тенденция к сокращению числа значений слов, упрощению их семантической структуры, к однозначности лексических и сверхсложных обозначений. Поэтому достаточно часто даются точные определения применяемых слов и понятий. Здесь недопустимы полисемия, употребление слов в переносных значениях, а синонимы употребляются в незначительной степени и, как правило, принадлежат одному стилю: снабжение = поставка = обеспечение, платежеспособность = кредитоспособность, износ = амортизация и др. (3, 75).

Словарная работа – обязательный этап каждого занятия. При этом рассматриваются произношение, написание, этимология слов, значение которых можно узнать из современных словарей иностранных слов. При составлении словаря делового человека (одно из домашних заданий) обращается внимание на семантику слов, недавно вошедших в наш язык: маркетинг, менеджер, менеджмент, аудитор, дистрибьютор, ликвидность, бизнес, инвестиции. Работа со словарями организуется как на занятиях, так и при выполнении домашних заданий. При изучении делового русского языка мы планируем составление словаря современного делового человека.

Типичным для делового языка являются также сложные слова, образованные от двух и более слов: квартирoсьёмщик, работодатель, материально-технический, ремонтно-строительный, вышеуказанный и т.п. образование таких слов объясняется стремлением делового языка к точности передачи смысла и однозначности толкования. Однотипность подобных словосочетаний и их высокая повторяемость приводит к клишированности используемых языковых средств, что придаёт текстам официально-делового стиля стандартизованный характер.

Для деловой речи характерно использование отглагольных существительных, которых в официально-деловом стиле больше, чем в других стилях, и причастий: прибытие поезда, предоставление жилплощади, обслуживание населения, пополнение бюджета, принятие мер: данный, указанный, и т.п.; широко используются сложные отыменные предлоги: в части, по линии, во избежание, по достижении, по возвращении и др. Обычно предложение содержит достаточно большой объём информации и рассчитано на повторное прочтение. Простые предложения часто осложняются однородными членами, что обусловлено необходимостью исчерпать предмет сообщения. Это могут быть два или несколько подлежащих при одном сказуемом или наоборот, или несколько второстепенных членов, которые относятся к сказуемому или подлежащему. Например: Студенты изучают бизнес, экономику и финансы (1, 83-84).

Усвоение традиций русского делового общения является мотивирующим фактором для изучения лингвистических и стилистических особенностей русского языка и приносит в процесс обучения профессиональный компонент (4, 112).

Таким образом, в ходе курса «Деловой русский язык» закладываются основы профессионально значимых качеств будущего специалиста; приёмов делового общения, создание собственного имиджа, включающего и культуру общения. Желательно, чтобы студент владел не только языковыми, но и межкультурными знаниями, понимал культурные коды языка партнёра, правила этикета, бизнес-рекламу (2, 225-228).

В результате освоения дисциплины «Деловой русский язык» студент должен:

Уметь: вести монологическую и диалогическую речь, принимать участие в дискуссиях, связанных с организаторской деятельностью в сфере бизнеса на русском языке с учетом правил речевого общения; в том числе представить свои профессиональные навыки и описать сферу ответственности и профессиональных обязанностей, и представить свою компанию, включая ее структуру и историю; свободно читать и переводить аутентичные неадаптированные тексты деловой направленности с русского языка на родной со словарем; извлекать необходимую информацию из устных и письменных источников делового

характера без словаря и оформлять ее в соответствующую для использования форму в виде аннотаций, переводов; составлять и оформлять аннотации на русском языке деловой направленности; подготовить устное публичное выступление;

Владеть: навыками разговорной речи на русском языке; навыками перевода статей; навыками презентаций, относящихся к профессиональной деятельности.

Важным моментом является прохождение апробации нашего учебника и проведение анкетирования с вопросником об учебнике. Студентам были заполнены анкеты с определенными вопросами, на которые они должны были ответить положительно или отрицательно

Опрос показал положительный результат. И мы надеемся, что учебное пособие повысит мотивацию студентов, сделав процесс изучения иностранного языка ещё более увлекательным.

Лიტერატურა:

1. Вишняков С. А. Русский язык как иностранный. М., 2005.
2. Диасамидзе Г., Табатадзе Х. Деловой русский язык. Тб., 2014.
3. Лебедев В. К., Петухова Е. Н., Деловая поездка в Россию. С-Пб., 2002.
4. Марсакова Т.Т. Русский язык для бизнесменов. М., 1994.

გულნარა დიასამიძე, ხათუნა ტაბატაძე
საქმიანი რუსული ენის შესწავლის მნიშვნელობა არაფილოლოგიური
სპეციალობის სტუდენტებისთვის
რეზიუმე

სტატია განიხილავს რუსული ენის სწავლების მნიშვნელობას საქმიანი ურთიერთობებისათვის. ისინი, ვინც გეგმავენ ბიზნეს-საქმიანობას რუსულენოვან კოლეგებთან, ნაკლებად უნდა იყვნენ დამოკიდებულნი თარჯიმნებზე. გარდა ამისა, თანამედროვე პირობებში ჩამოყალიბდა მოთხოვნილება ისეთ სპეციალისტებზე, რომლებსაც კონკურენტულ ვითარებაში შეუძლიათ ეფექტური ურთიერთობა.

Gulnara Diasamidze, Khatuna Tabatadze
Importance of Teaching Business Russian to Students
of Non-Philological Departments
Summary

The article deals with the issues of teaching Business Russian and its value. Those planning to cooperate with Russian-speaking business colleagues should be less dependent on interpreters, should know about life in Russia and the Russian character. Moreover, currently we can observe a great demand for such a specialist that can fluently and effectively communicate in certain and specific situation.

ირინა ყრუაშვილი
(საქართველო)

ნომინალური დეტერმინატიული კომპოზიციები ბერძნულ ენაში

ნომინალურ სფეროში კომპოზიცია სიტყვაწარმოების ერთ-ერთ ძირითად სახეობას წარმოადგენს. გერმანულ ენაში უამრავი კომპოზიტი გვხვდება, რომელთა მოდელის მიხედვითაც ახალი ერთეულები წარმოიქმნება. ნომინალური დეტერმინატიული კომპოზიტი წარმოადგენს სიტყვაწარმოებითი კონსტრუქციის ერთ-ერთ სახეობას. იგი იწარმოება ყველა მეტყველების ნაწილის გამოყენებით. დეტერმინატიული კომპოზიტი კომპოზიციის პროდუქტიული ფორმაა. კომპოზიტში, როგორც წესი, მეორე (ზოგადად ბოლო) კონსტიტუენტი გამოხატავს სიტყვის გრამატიკულ კატეგორიებს და იმავდროულად წარმოადგენს კომპოზიტის სემანტიკურ ცენტრს. პირველი კონსტიტუენტი ზღუდავს მეორის მასშტაბს, იგი მეორის მოდიფიკატორია, უფრო ზუსტად რომ ვთქვათ, განსაზღვრავს მას ანუ ახდენს მის დეტერმინირებას. პირველს უწოდებენ დეტერმინანსს (Determinans), მეორეს დეტერმინატუმს (Determinatum). ასეთი წარმონაქმნი დეტერმინატიულ კომპოზიტად იწოდება. მისი ორი კონსტიტუენტი ერთმანეთის მიმართ სუბორდინაციულ დამოკიდებულებაშია: Kellertreppe, Dachziegel.

ნომინალურ დეტერმინატიულ კომპოზიტებში პირველი უშუალო შემადგენელი კონსტიტუენტის სახით შეიძლება შეგვხვდეს არსებითი სახელი, ზედსართავი, ზმნა, ზმნიზედა, ნაცვალსახელი, რიცხვითი სახელი, წინდებული, კავშირი და ზოგიერთი ნაწილაკიც კი. მეორე უშუალო შემადგენელი კონსტიტუენტი კი ყოველთვის არსებითი სახელია. ნომინალური დეტერმინატიული კომპოზიტების უშუალო შემადგენელ კონსტიტუენტებს შორის არსებობს სემანტიკური მიმართებების ფართო სპექტრი. ეს მიმართებები განსაკუთრებით კარგად ჩანს სიტყვაწარმოებით კონსტრუქციებში, რომელთა ორივე უშუალო შემადგენელი კონსტიტუენტი არის არსებითი სახელი, ან პირველი უშუალო შემადგენელი კონსტიტუენტი ზედსართავი სახელია.

თუ რომელ კონსტრუქციებს უნდა დავეკავშიროთ კომპლექსური რთული სიტყვები და რომლებთან შედარებაა ყველაზე ოპტიმალური, სპეციალურ ლიტერატურაში დღემდე საკამათო რჩება. თუმცა ვარაუდობენ, რომ გამჭვირვალე კომპოზიტები ეკვივალენტურ მიმართებაშია როგორც შესაბამის შესიტყვებებთან, ასევე წინადადებებთან და მათი პერიფრაზირება შესაძლებელია. მაგრამ მაინც სრული მსგავსება შესიტყვებასა და პერიფრაზს შორის არ შეიძლება არსებობდეს, რადგან ამ უკანასკნელში გამოხატულია სინტაქსური მახვენებლები, როგორცაა დრო და კილო, შენაერთში კი ისინი არ ჩანს. იგივე ითქმის მათ სემანტიკურ სხვაობებზე. ზუსტი კრიტერიუმები, თუ ყველაზე უკეთ როგორ გამოიხატოს ამ ელემენტებს შორის მიმართებები, დაზუსტებას მოითხოვს (7, 38).

ფორმალურ დონეზე კონსტიტუენტებს შორის შეიძლება გამოიყენებოდეს მართებელი ელემენტი, დეფისი ან ინფიქსი, მაგალითად, Hochzeitstorte, სადაც -s- მართებელი ელემენტია, Arbeitsunfähigkeit, სადაც -un- ინფიქსია, Armee-Einheiten, რომელშიც დეფისია გამოყენებული.

გარეგანი სტრუქტურის მიხედვით არსებობს ნომინალური დეტერმინატიული კომპოზიტი, რომელიც ორი ან მეტი სიმპლექსისაგან შედგება: Bierfass, Seewind, Handtasche, Heldentrieb, ან დერივატიანი კომპოზიტი, რომლის ერთ-ერთი ან ორივე

უშუალო შემადგენელი კონსტიტუენტი დაყოფის მომდევნო ეტაპზე დერივატია: Bildungsmöglichkeit, Hochspannung, Antiquitätenhändler, Sicherheitsschloss.

ნომინალური დეტერმინატიული კომპოზიციის ფორმალურ სტრუქტურას შეესატყვისება გარკვეული სემანტიკური თავისებურებები. განასხვავებენ კომპოზიციის როგორც ერთიანი წარმონაქმნის ექსტერნულ მიმართებებს წინადადებისა და ტექსტის ფარგლებში, და ინტერნულ მიმართებებს სიტყვაწარმოებითი კონსტრუქციის უშუალო შემადგენელ კონსტიტუენტებს შორის. ეს უკანასკნელი შემდეგ მახასიათებლებს გულისხმობს:

1. კომპოზიციის უშუალო შემადგენელ კონსტიტუენტებს შორის სემანტიკური მიმართებები ნაკლებად ექსპლიციტურად არის გამოხატული, ვიდრე შესიტყვებასა და წინადადებაში. შესიტყვებაში შესაძლებელია, მსგავს სტრუქტურულ მოდელს განსხვავებული მიმართებები ედოს საფუძვლად, მაგრამ მაინც ხერხდება რეციპიენტის მხრიდან გაგება, მაგალითად, ლექსიკური ელემენტების მოხმობით. კომპოზიტი კი ეს ასე არ არის. უშუალო შემადგენელი კონსტიტუენტების სემანტიკური მიმართება შეიძლება მხოლოდ პერიფრაზირებით გამოვხატოთ ექსპლიციტურად, ეს კი გულისხმობს წინადადების ან შესიტყვების დონეზე გადასვლას: Sonnenschutz – Schutz gegen die Sonne, Kopfschutz – Schutz für den Kopf, Plastschutz – Schutz aus Plast, Arbeitsschutz – Schutz gegen Unfälle bei der Arbeit.

2. კომპოზიციის პირველ წევრს არ გააჩნია ორმაგი მიმართების შესაძლებლობა, კერძოდ, არც საგანთა კლასთან და არც რაიმე კონკრეტულ საგანთან, რაც აპელატივს როგორც ასეთს, სიტყვაწარმოებითი კონსტრუქციის ფარგლებს გარეთ ახასიათებს, მაგალითად, der Brief ან dieser hier liegende Brief. კომპოზიტიში Briefumschlag ინდივიდუალიზებული კომპონენტები შეზღუდულია, დომინირებს გენერალიზებული მიმართება: Umschlag für die Klasse von Gegenständen Brief. აღნიშნული გარემოება ნათლად ვლინდება ლექსიკალიზებულ, უზუალურ წარმონაქმნებში. ოკაზიონალურ კომპოზიტებში კი, როგორც ჰ. ორტნერი/ლ. ორტნერი სამართლიანად შენიშნავენ (5, 38), განსხვავებული შემთხვევები ფიქსირდება.

3. კომპოზიციის წევრები მიდრეკილნი არიან პოლისემიის რედუცირებისაკენ. კომპოზიტიში Zugkraft აქტუალიზებულია Zug-ის 10 სემემიდან მხოლოდ ერთი და Kraft-ის 4 სემემიდან მხოლოდ ერთი სემემა. მეორე მხრივ, პოლისემია ნაწილობრივ შენარჩუნებულია კომპოზიტიში Zugführer: „Führer einer kleiner Truppeneinheit“/“verantwortlicher Begleitschaffner eines Eisenbahnzuges“.

4. პირველი კომპოზიციური წევრის მეშვეობით განხორციელებულმა სემანტიკურმა დეტერმინაციამ შეიძლება შემდეგ მორფოსინტაქსურ ცვლილებებამდე მიგვიყვანოს: -ung სუფიქსით ნაწარმოები დერივატისათვის დასაშვებია ზოგადად სხვა შემთხვევაში უჩვეულო მრავლობითის ფორმები. შდრ. Schließung von Lokalen – Lokalschließungen, Erteilung von Aufträgen – Auftragserteilungen.

დეტერმინატიული კომპოზიციის შემადგენელი ელემენტები ერთმანეთთან სუბორდინაციულ დამოკიდებულებაში არიან. ისინი არ ანაცვლებენ ერთმანეთს. განვიხილოთ შემდეგი მაგალითები: კომპოზიტით Filmmusik აღინიშნება კონკრეტული ფილმის მუსიკა, ხოლო კომპოზიტს Musikfilm სხვა სემანტიკური დატვირთვა აქვს. ის აღნიშნავს მიუზიკლს.

ნომინალური დეტერმინატიული კომპოზიტი შეიძლება რამდენიმე წევრისაგან შედგებოდეს, ზოგადად კი მისი სტრუქტურა ბუნარულია. ეს ყველაზე ნათლად პერიფრაზირებით გამოიხატება. შდრ. Autobahntankstelle: Tankstelle an der Autobahn, Lebensmittelvergiftung: Vergiftung durch Lebensmittel.

ნომინალურ დეტერმინატიულ კომპოზიტებში განიხილება შემდეგი სტრუქტურული მოდელები:

1. პირველი უშუალო შემადგენელი კონსტიტუენტი არის ძირეული მორფემა, რომელიც საჭიროებს იმის განსაზღვრას, თუ რომელ მეტყველების ნაწილს უნდა მიეკუთვნებოდეს იგი. ეს არის ფუძე, რომელიც შეიძლება იყოს როგორც არსებითი სახელი, ზედსართავი, რიცხვითი სახელი, ნაცვალსახელი, ზმნა, ზმნიზედა ან ნაწილაკი. უმეტეს შემთხვევაში, ერთგვარი მიმართება არსებობს პირველ კონსტიტუენტსა და განსაზღვრულ მეტყველების ნაწილებს შორის: Haus-tür (არსებითი სახელი), Groß-stadt (ზედსართავი სახელი), Drei-eck (რიცხვითი სახელი), Innen-raum (ნაწილაკი), Ich-mensch (პირის ნაცვალსახელი).

2. ორივე კონსტიტუენტი შეიძლება იყოს ძირეული მორფემა ან მაწარმოებელი მორფემის მეშვეობით წარმოქმნილი მორფემული სტრუქტურა, რომელიც იშვიათად ოთხი ძირეული მორფემისაგან შედგება. ისეთი შემთხვევების განხილვა, როგორცაა, მაგალითად, Überseereichwaitenfernsehrichtfunkverbindug, ძალიან რთულია (შდრ. 1, 60). ამგვარი კომპოზიტები ძირითადად სპეციალურ დარგობრივ ლექსიკაში გვხვდება (ტექნიკა, ფიზიკა, ქიმია და ა. შ.). ასევე გვხვდება დეფისით გადმოცემული კომპოზიტები, მაგალითად, Braunkohlen-Verarbeitungskombinat.

ახლა კი განვიხილოთ ნომინალური დეტერმინატიული კომპოზიტების ძირითადი ტიპები პირველი უშუალო შემადგენელი კონსტიტუენტის მიხედვით.

კომპოზიტებს, რომელთა პირველი უშუალო შემადგენელი კონსტიტუენტი არსებითი სახელია, ძალიან მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავთ სიტყვაწარმოების სისტემაში. ვ. ფლაიშერი/ი. ბარცის მიხედვით (3, 95) გვაქვს ამ სახეობის სხვადასხვა სტრუქტურული ნიმუში (შდრ. 2, 727):

1) ორივე უშუალო შემადგენელი კონსტიტუენტი არის მარტივი სიტყვა, მაგალითად, Stadt-bahn, Liebes-lied, Regen-wolke, Kirschbaum და ა. შ.

2) ერთ-ერთი უშუალო შემადგენელი კონსტიტუენტი არის კომპოზიტი, მაგალითად, Großstadt-kind, Stadt-autobahn, Vorstadt-kino და სხვა.

3) ერთ-ერთი უშუალო შემადგენელი კონსტიტუენტი არის სუფიქსური დერივატი, ხოლო მეორე კომპოზიტი ან მარტივი სიტყვა, მაგალითად, Fremdsprachen-lehrer, Freiheits-kampf, Arbeiter-vorstadt.

4) როგორც პირველი, ასევე მეორე უშუალო შემადგენელი კონსტიტუენტი არის სუფიქსური დერივატი: Bildungs-möglichkeit, Entschädigungs-forderung. პირველი და მეორე კომპოზიციური წევრის მაწარმოებელი სუფიქსის სახით, უმეტეს შემთხვევაში გვხვდება -er და -ung სუფიქსები. მაგალითად, Lehrer-ausbilder, Regierungs-erklärung და სხვა.

5) პირველი უშუალო შემადგენელი კონსტიტუენტი გვხვდება როგორც სუფიქსური არსებითი სახელი და მასში გამოიყენება თითქმის ყველა სუბსტანტიური სუფიქსი: Lehrer-bibliothek, Altertums-kunde, Schicksals-glaube და სხვა.

6) მდებარებითი სქესის მაწარმოებელი -in სუფიქსით მიღებული პირველი კონსტიტუენტი დღეს უკვე იშვიათობას არ წარმოადგენს ნომინალურ დეტერმინატიულ კომპოზიტებში, თუმცა მათთან ყოველთვის გამოიყენება მაერთებელი ელემენტი -en-, შესაბამისად, მათ აქვთ -innen- დაბოლოება, მაგალითად, Arbeiterinnen-konferenz, Kindergärtnerinnen-schule, Käuferinnen-schicht, Raucherinnen-kinder, Soldatinnen-zimmer, Mitarbeiterinnen-versammlung. ასევე გვხვდება კნინობითი სუფიქსით ნაწარმოები პირველი კონსტიტუენტები: Kaninchen-fell, Teilchen-strom, Teilchen-strahlung.

7) პირველი ან მეორე უშუალო შემადგენელი კონსტიტუენტი არის პრეფიქსული სიტყვა, მაგალითად, Urwald-grenze, Reise-unkosten. უჩვეულოა კომპოზიტი, რომ-

ლის ორივე უშუალო შემადგენელი კონსტიტუენტი პრეფიქსული სიტყვაა: *Urwald-unruhe, Unschuld-urzustand, Urzeit-ungeheuer, Unterwelt-abscheu* და სხვა. მიუხედავად ამისა, აღნიშნული მოდელები პროდუქტიულია.

8) პირველი უშუალო შემადგენელი კონსტიტუენტი არის საკუთარი სახელი: *Otto-motor, Mosel-stadt, Bach-Konzert, Jacobs-Kaffee, Shaw-Aufführung*.

9) ინფინიტიური პირველი უშუალო შემადგენელი კონსტიტუენტები, როგორც წესი, ხშირად არსებით სახელად აღიქმება: *Könnens-entwicklung*. თუმცა მათი პერიფრაზირება ნაწილობრივ ზმნური ფორმებითაც შეიძლება: *Überlebens-methode = Methode des Überlebens; Methode, zu überleben*.

10) ერთ-ერთი კომპოზიციური წევრი წარმოდგენილია ინფინიტივის ან გაარსებითებული ზედსართავის ფორმით, მაგალითად, *Essens-zeit, Langzeitarbeit-sloser*.

11) პირველი ან მეორე კომპოზიციური წევრი შეიძლება იყოს *particip II* ან (იშვიათად) *particip I*-ის გაარსებითებული ფორმა: *Vermisstenanzeige, Abgeordnetenstuhl, Klubvorsitzender*.

12) სიტყვაწარმოებითი კონსტრუქციები, რომელთაც მეორე უშუალო შემადგენელ კონსტიტუენტად სუბსტანტივირებული ინფინიტივი აქვთ, ორი მოდელების მიხედვით წარმოიქმნება: როგორც კომპოზიტი, მაგალითად, *das Herbstabfischen – Abfischen im Herbst*, და როგორც ზმნური შესიტყვების კონვერსია, მაგალითად, *das Kopfzerbrechen* მიღებულია ზმნური ფრაზეოლოგიზმიდან *sich den Kopf zerbrechen*.

13) კონვერსია და კომპოზიცია კონკურენციას უწევენ ერთმანეთს გაარსებითებული ზედსართავისაგან ნაწარმოები სიტყვაწარმოებითი კონსტრუქციის შექმნაში. შდრ. ერთის მხრივ *Erwerbsunfähiger* როგორც ზედსართავი კომპოზიტის *erwerbsunfähig* სუბსტანტიური კონვერსია და მეორე მხრივ, *Betriebsangehöriger (Angehöriger eines Betriebs)* როგორც კომპოზიტი.

14) სიტყვაწარმოებითი კონსტრუქციები, რომელთაც მეორე უშუალო შემადგენელ კონსტიტუენტად ექსპლიციტური სუბსტანტიური დერივატი აქვთ, სამი მოდელის მიხედვით წარმოიქმნება: ა) როგორც კომპოზიტისაგან მიღებული დერივატი: *Schulpolitiker ← Schulpolitik*; ბ) როგორც კომპოზიტი, რომლის მეორე კონსტიტუენტია სუფიქსური დერივატი: *Kessel-heizer*; გ) როგორც შესიტყვებისაგან მიღებული სუფიქსური დერივატი: *Gepäckträger ← Gepäck tragen*.

15) უცხოური ელემენტები, ისევე როგორც ჩვეულებრივი კომპოზიციური წევრები, ერთმანეთთან ან გერმანულ მორფემებთან კომბინაციაში ქმნიან დეტერმინატიულ კომპოზიტებს: *Kolportage-literatur, Virus-infektion, Aggressions-phänomen, Revolutions-tribunal*. ჰიბრიდულ წარმონაქმნებში უცხოური ელემენტი შეიძლება იყოს როგორც პირველი, ასევე მეორე კომპოზიციური წევრი: *Cocktail-kleid, Gemüsebau-kombinat, Haar-spray*.

ნომინალური დეტერმინატიული კომპოზიტების უშუალო შემადგენელ კონსტიტუენტებს შორის განსხვავებული სემანტიკური მიმართებები არსებობს (შდრ. 4, 66). მიუხედავად უამრავი შესაძლებლობისა, გამოვყოფთ ძირითად სემანტიკურ მოდელებს, რომლებსაც დამახასიათებელი ნიშან-თვისებები გააჩნიათ. შემდეგი კლასიფიკაცია მოიცავს მნიშვნელოვან და ამავედროულად პროდუქტიულ სიტყვაწარმოებით მოდელებს. აღნიშნული მნიშვნელობათა მიმართებების ანალიზის შედეგად გამოიყოფა ორი ქვეჯგუფი: ზმნიზედური მიმართება და ზმნის პრედიკატიული მიმართება.

მსაზღვრელ და ძირეულ სიტყვებს შორის მიმართება შეესაბამება გარემოებასა და შემასმენელს შორის კავშირს წინადადებაში (*sein/tun-Prädikation*):

- ლოკალური – Lokal: Rathausaal – Saal im Rathaus.
- ტემპორალური – Temporal: Sommergewitter – Gewitter im Sommer.
- ინსტრუმენტალური – Instrumental: Beilhieb – Hieb mit dem Beil.
- კაუზალური – Kausal: Freudensprung – Sprung aus Freude.
- კონდიციონალური – Konditional: Jubiläumsausstellung – Ausstellung anlässlich des Jubiläums.

- მოდალური – Modal: (Drei)schichtbetrieb – Betrieb in (drei) Schichten.
- ფინალური – Final: Blumentopf – Topf für Blumen.

პრედიკატიული შინაარსობრივი მიმართების შემთხვევაში იგულისხმება ყველა ის ნომინალური დეტერმინატიული კომპოზიტი, რომელთა ძირეული სიტყვები დამატებითი პრედიკატის საშუალებით შესაბამის, ზუსტ განსაზღვრებას იღებენ. ეს ზმნებია sein, tun, haben:

- პოსესიური – Possessiv: Künstlervilla – Villa, die dem Künstler gehört.
- პარტიტიული – Partitiv: Stuhllehne – Lehne des Stuhls.
- მასალის აღმნიშვნელი – Substanziell/material: Metallkoffer – Koffer aus Metall.
- კონსტიტუციონალური – Konstitutional: Menschenansammlung – Ansammlung von Menschen.
- კომპარატიული – Komparativ: Staubzucker – Zucker wie Staub.
- თემის აღმნიშვნელი – Themaangebend: Lexikologiebuch – Buch über Lexikologie.
- გრადაციის აღმნიშვნელი – Graduiierend: Rieseneinfluss – Riesiger/sehr großer Einfluss.

- აგენსური – Agens: Ziegenmilch – Milch, die die Ziege erzeugt.
- პაციენსის აღმნიშვნელი – Patiens: Geschwindigkeitsmessung – Geschwindigkeit, die gemessen wird.

ნაკლებად გავრცელებულია ნომინალური დეტერმინატიული კომპოზიტები, რომელთა პირველი კომპოზიციური წევრი ზედსართავი სახელია. ამგვარი კომპოზიტების წილი კომპოზიტთა საერთო ფონდში 6%-ს შეადგენს, რაც იმის მანიშნებელია, რომ ისინი არც თუ ისე უმნიშვნელონი არიან. ზოგადად კომბინაციები ზედსართავი პირველი წევრით მკაცრად არის შეზღუდული. ცალკეულ შემთხვევებში გვხვდება შემდეგი სტრუქტურული ნიმუშები:

1) ჩვეულებრივ, გამოიყენება ზედსართავი მარტივი სიტყვა როგორც პირველი უშუალო შემადგენელი კონსტიტუენტი: Hochbahn, Kleinreparatur, Leerkilometer. -e-ზე დამთავრებულ ზედსართავებში ბოლოკიდური -e- იკვეცება: öde – Ödland, mürbe – Mürbfleisch.

2) პირველი კონსტიტუენტი გვხვდება -er სუფიქსით ნაწარმოებ ზმნურ შესატყვისთან ერთად: lang schlafen – Langschläfer, sich spät entwickeln – Spätentwickler.

3) ზედსართავი სახელი არის კომპლექსური ზმნის შემადგენელი ნაწილი, რომლისგანაც -ung სუფიქსით ნაწარმოები დერივატი წარმოიქმნება: Klarstellen – Klarstellung, hochheben – Hochhebung.

4) კომპლექსური ზედსართავი სახელისაგან -keit სუფიქსის მეშვეობით წარმოიქმნება დერივატი: Kaltherzig – Kaltherzigkeit, Schnelllebig – Schnelllebigkeit.

5) პირველი კონსტიტუენტი არის ზმნური შესიტყვების ან კომპლექსური ზმნის ელემენტი, რომელიც იმპლიციტური დერივატის წარმოქმნისათვის გამოიყენება: freisprechen – Freispruch, neu beziehen – Neubezug.

6) ზედსართაულ პირველ წევრად ხშირად გვხვდება შედარების ხარისხების ფორმები (6, 118). ზედსართაულის შედარების ხარისხების ფორმები, განსაკუთრებით კი აღმატებითი ხარისხის ფორმები, უმეტესად დარგობრივ ენებში გამოიყენება (ბიოლოგია, ტექნიკა, სპორტი, რეკლამა). უპირველეს ყოვლისა სპორტისა და სარეკლამო სფეროში ისინი ექსპრესიულ ფუნქციას ასრულებენ: Kleinstlebewesen, Tiefstbohrung, Höchstform, Billigstpreis. ასევე ხშირად გვხვდება ზედსართაულების wenig და gut აღმატებითი ხარისხებით, mindest- და best-ით ნაწარმოები სიტყვები: Mindestlohn, Mindeststrafe, Bestzeit, Bestleistung. ამის საპირისპიროდ, შედარებითი ხარისხის ფორმები ნაკლებად გამოიყენება. თუმცა აღნიშვნის ღირსია შედარებითი ხარისხის მაწარმოებელი ფორმები Mehr- და Minder-: Mehreinnahme, Mehrbedarf, Mehrwert, Minderzahl, Minderleistung.

7) პირველ უშუალო შემადგენელ კონსტიტუენტად ასევე გამოიყენება -bar, -ig, -isch, -lich სუფიქსით ნაწარმოები ზედსართავი სახელები. ნომინალური კომპოზიტის წარმოებისას ამ შემთხვევაში გამოიყენება აღნიშნული ზედსართაული დერივატების სუბსტანტიური ბაზისი. შდრ. waldiges Gebiet – Waldgebiet, herbstlicher Nebel – Herbstnebel, mathematische Aufgabe – Mathematikaufgabe, menschliches Herz – Menschenherz, farbiger Druck – Farbdruck. -isch და -ig სუფიქსით ნაწარმოები ზედსართაული დერივატები ხშირად გვხვდება დარგობრივ ენაში როგორც ფერების (Preußischblau, Rötlichblond), ასევე ქვეყნებისა და ერების დასახელებების (Spanischstunde, Englischhorn, Griechischlehrer, Französischunterricht) აღსანიშნავად.

პირველ კომპოზიციურ წევრად ძალიან პროდუქტიულია უცხოური სუფიქსებით -al, -ar/-är, -iv და -at ნაწარმოები ზედსართაული დერივატები, რომლებიც ხშირად სპეციალურ დარგობრივ ენებში გამოიყენება: Normalbenzin, Kapitalverbrechen, Kolossalgemälde, Elementarunterricht, Sekundärrohstoff, Exklusivbeitrag, Intensivkurs, Nationalcharakter, Effektivbestand, Privatbesitz.

კომპოზიტთა უმრავლესობა ატრიბუტული შესიტყვებებით Adjektiv + Substantiv გადმოიცემა. შდრ. Steilufer – steiles Ufer, Fertighaus – fertiges Haus, Privatbesitz – privater Besitz. მათ საპირისპიროდ არსებობს მყარი კომპოზიტები, რომლებშიც ვერ ხერხდება ამ სახის პერიფრაზირება. მაგალითისთვის შეიძლება გამოვიყენოთ Normalbenzin. ის აღნიშნავს არა „ნორმალურ ბენზინს“, არამედ დაბალი ოქტანობის მაჩვენებლის მქონე ბენზინს. სიტყვა Privatdetektiv გაიგება როგორც „კერძო დეტექტივი“, მაგრამ მასში იგულისხმება დეტექტივი, რომელიც დამოუკიდებლად, კერძოდ მუშაობს. ამ სახის მაგალითები შეიძლება შეგვხვდეს იდიომატიზებულ წარმონაქმნებში, პოსესიურ კომპოზიტებში ან დარგობრივი ენის ტერმინებში. შდრ. Feinschmecker – ვინმე, ვინც უპირატესობას ანიჭებს გემრიელ კერძებს და დელიკატესებს, Grünschnabel – გამოუცდელი ადამიანი, Kaltfront – ცივი ჰაერის მასები.

ზემოთ აღნიშნული შემთხვევების გარდა საყურადღებოა სხვა ფაქტორებიც. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სემანტიკური დამოკიდებულება უშუალო შემადგენელ კონსტიტუენტებს შორის. ის გარემოება, რომ არსებობს სიტყვა Kurzarbeit და არა Langearbeit, Kleingeld-ის საპირისპიროდ კი არ არსებობს Großgeld, მიუთითებს იმაზე, რომ ზედსართავი სახელი ემსახურება მიზანს, განსაზღვრული საგნები წარმოაჩინოს როგორც განსაკუთრებული სახეობა ან კატეგორია.

განსაკუთრებულ პრობლემას წარმოადგენს ადამიანთა სხეულის ნაწილების აღნიშვნელი სიტყვებისა და ზედსართავი სახელების დაკავშირება: კომპოზიტები, როგორიცაა Blauauge, Blondkopf, Kurzhals, ჩვეულებრივ აღნიშნავენ პიროვნებებს, მა-

შინ როცა შესაბამის ატრიბუტულ შესიტყვებებში მხოლოდ სხეულის ნაწილი იგულისხმება: blaues Auge, blonder Kopf და ა. შ.

ზოგიერთ შემთხვევაში ზედსართაული და სუბსტანტიური პირველი წევრი ფორმალურად იდენტურია და მხოლოდ პერიფრაზირებით ხერხდება დიფერენცირება. Fern- კომპონენტთან კომპოზიტებში ხშირად იგულისხმება არა ზედსართავი, არამედ არსებითი სახელი die Ferne: Fernblick – Blick in die Ferne, მსგავსი კომპოზიტებია Fernfahrt, Fernleitung, Fernschuß, Fernsicht, ასევე Fernstudium, Fernstudent.

ზოგჯერ პირველ უშუალო შემადგენელ კონსტიტუენტად გვხვდება ორი ან სამი ზედსართავის კომბინაცია, მაგალითად, Schwarzweißmalerei, Helldunkel-Wirkung. კომპოზიტი, როგორცაა Vollschlankfigur, განსხვავებით შესიტყვებისაგან vollschlanke Figur, მართალია, ნიმუშის შესაბამისად იქმნება, მაგრამ ნაკლებად გამოიყენება. მსგავს წარმონაქმნად ითვლება ორი ზედსართავისაგან შემდგარი კომპოზიტი, რომელთაგან მეორე ზედსართავი წარმოადგენს სუბსტანტიური მეორე უშუალო შემადგენელი კონსტიტუენტის ნაწილს. მაგალითად, Hartschwarzbrot – hartes Schwarzbrot, Altgroßstadt – alte Großstadt. ამის საპირისპიროდ ხშირია კომპლექსური სუბსტანტიური პირველი წევრი, რომელიც თავის მხრივ, პირველ უშუალო შემადგენელ კონსტიტუენტად ზედსართავს შეიცავს: Doppelstockwagen, Edelpilzkäse, Mittelfeldspieler (3, 106).

პირველ უშუალო შემადგენელ კონსტიტუენტად იშვიათია Partizip II-ის ფორმები: Belebtschlamm, Gebrauchtwagen, Gemischtwaren. ხოლო რაც შეეხება Partizip I-ს, ის ძირითადად გვხვდება სპეციალურ ტერმინებში, მაგალითად, Liegendwässer, Lebendmaske.

შინაარსობრივი თვალსაზრისით, არსებით სახელიანი ძირითადი ტიპისაგან განსხვავებით, ზედსართაული პირველი წევრის მქონე კომპოზიტები არ ფლობენ სემანტიკურ მიმართებათა ფართო სპექტრს. თანამედროვე გერმანულში პროდუქტიული სიტყვაწარმოებითი მოდელები ორ ძირითად ჯგუფში ნაწილდება:

1. მსაზღვრელი სიტყვა ემსახურება რაიმე გარკვეული თვისების ხაზგასმას;
2. მსაზღვრელი სიტყვა გვხვდება როგორც გამაძლიერებელი, ასევე შემასუსტებელი მნიშვნელობით.

ვინაიდან ნიშან-თვისებები განსხვავებულ კრიტერიუმებს შეიძლება უკავშირდებოდეს, პირველ ძირითად ჯგუფს მიეკუთვნება სხვადასხვა ქვეჯგუფები:

- ლოკალური – lokal: Tiefgarage, Mittelkreis, Hochebene, Nahverkehr, Nahkampf.
- ტემპორალური – temporal: Spätsommer, Frühstart, Frühbarock, Spätherbst.
- ფორმის განმსაზღვრელი – formbestimmend: Spitzdach, Rundholz, Flachküste.
- სუბსტანციური/კონსტიტუციონალური – substanzuell/konstitutional: Magerquark, Dünnbier, Frischfleisch, Rohzucker, Derbholz, Faulschlamm, Magerkäse.
- მოდალური – modal : Bareinzahlung, Rohöl.
- გემოს აღმნიშვნელი – geschmacksbestimmend: Bittersalz, Sauerkraut, Süßkartoffel.
- ფერის აღმნიშვნელი – farbbezogen: Grauschimmel, Blaulicht, Grünanlage, Weißwurst.

დაქვემდებარებულ ჯგუფებში ყოველთვის ცალსახად ვერ ხერხდება მათი ერთმანეთისაგან გამიჯვნა (მაგალითად, მოდალური და სუბსტანციური/კონსტიტუციონალური ქვეჯგუფები), გარდა ამისა, ბევრი კომპოზიტი დემოტივირებულია, შესაბამისად, ისინი სპეციალურ ლექსიკაში გვხვდება.

მეორე დიდ ჯგუფს განეკუთვნებიან ზედსართაული პირველი კომპოზიციური წევრები, რომლებიც გაძლიერებას გამოხატავენ. გამაძლიერებელ ფორმებს ძირითადად აწარმოებენ ზედსართავი სახელები hoch და groß: Hochgeschwindigkeit,

Hochleistung, Hochsaison, Hochachtung, Hochform, Hochglanz, Hochstimmung, Großmarkt, Großalarm, Großbetrieb, Großaktion, Großangriff, Großbrechner, Großfamilie.

გამაძლიერებელი ელემენტების Hoch- და Groß-ის გვერდით გვხვდება ასევე Voll-ით ნაწარმოები კომპოზიტები. ზედსართავი სახელი voll დიდ ყურადღებას მოითხოვს, რადგან ის განსხვავებული მნიშვნელობის მქონე ვარიანტებში გვხვდება, მაგალითად,

- რაღაცის „უმაღლეს ხარისხში“, დიდი მოცულობით/რაოდენობით გამოხატვისას: Vollautomat, Vollgas, Volltrunkenheit, Vollkraft, Volldampf.

- სრული შემადგენლობის, სრულყოფილების გამოხატვისას: Vollversammlung, Vollbad, Vollglatze, Vollverpflegung, Vollbeschäftigung.

- პოზიტიური შეფასების გამოხატვისას: Volldünger, Vollfarbe, Vollgefühl.

ამავე ჯგუფს განეკუთვნება ასევე კომპოზიტები, რომლებიც შემცირებას, შესუსტებას, დაპატარავებას გამოხატავენ. აქ საუბარია ზედსართავ სახელებზე kurz, klein და schwach, რომლებიც საკმაოდ პროდუქტიულია, მწკრივებს აწარმოებენ და ხასიათით კინობითი სუფიქსების მსგავსია: Kurznachricht, Kurzfilm, Kurzausbildung, Kurzfassung; Kleinstbetrag, Kleinempfänger, Kleingarten, Kleinholz; Schwachstrom, Schwachstelle, Schwachkopf, Schwachsinn.

არცერთ ჯგუფს არ განეკუთვნება ზედსართავი სახელი halb. იგი ხშირად გვხვდება სხვადასხვა ტერმინოლოგიურ სფეროში, მაგალითად: Halbedelstein, Halbleinen, Halbfabrikat, Halbleiter, Halbmetall, Halbkreis, Halbschwergewicht. გარდა ამისა, ის გვხვდება შემდეგ სიტყვაწარმოებით კონსტრუქციებში: Halbwahrheit, Halbbildung.

Halb- და Voll-ით ნაწარმოები ზოგიერთი კომპოზიციური ფორმა ერთმანეთთან დაპირისპირებულია, ამასთან Halb- შემასუსტებელი ელემენტის სახით რეალიზდება: Halbautomat – Vollautomat, Halbglatze – Vollglatze, Halbpension – Vollpension.

ნომინალური დეტერმინატიული კომპოზიტები, რომლებშიც პირველი უშუალო შემადგენელი კონსტიტუენტი ზმნის ძირია, შეზღუდული რაოდენობით გვხვდება. ეს ჯგუფი ქმნის ნომინალური დეტერმინატიული კომპოზიტების 5-10 %-ს. ზმნური პირველი წევრის დახასიათება გარკვეულ სიძნელებთანაა დაკავშირებული, ვინაიდან სუბსტანტიურ ძირეულ სიტყვასთან დაკავშირებისას ინფინიტივის სუფიქსი -en ქრება და გარკვეულ პირობებში მაერთებელი ელემენტი -e- ემატება, ხშირად ზმნური და ნომინალური მსაზღვრელი სიტყვა ფორმალურად იდენტურია: Dauereinsatz, Schlagstock, Streitwert, Laufwegbaustelle, Rufnummer, Beweiskraft, Sitzordnung, Angelschnur, Schlafwagen და ა. შ. გვხვდება ასევე ისეთი სიტყვები, რომლებიც თავიანთი მნიშვნელობის ორმაგი ინტერპრეტაციის საშუალებას იძლევა, კერძოდ, როგორც ზმნის ძირი ან როგორც არსებითი სახელი. ორმაგადაა მოტივირებული, მაგალითად, Laufweg (Weg auf dem/wo man läuft): Weg des Laufens (ზმნის ძირი), Weg des Laufes (არსებითი სახელი); Beweiskraft: Kraft des Beweisens; Kraft, etwas zu beweisen და Kraft des Beweises; Angelschnur: Schnur zum Angeln და Schnur der Angeln.

ზმნური პირველი უშუალო შემადგენელი კონსტიტუენტი გვხვდება შემდეგ სტრუქტურულ ვარიანტებში:

1. ა) პირველი კომპოზიციური წევრი არის გერმანული სიტყვის ფუძე. ის შეიძლება იყოს მარტივი სიტყვა ან პრეფიქსული ზმნა: Sammelpunkt, Schwimmbad, Anmeldepunkt, Einschreibliste. უცხოური სიტყვებით ნაწარმოები ზმნური ფუძეები იშვიათია. ამ შემთხვევაში გამონაკლისია -ier სუფიქსით ნაწარმოები ზმნები: Plannierraupe, Destillierapparat. ბ) რამდენიმე ზმნური ფუძით ნაწარმოები კომპოზიტები იშვიათია, ისინი ძირითადად გვხვდება დარგობრივ ენებში: Streckspinnverfahren.

ზმნის ფუძეს შეიძლება დაემატოს სხვა ელემენტებიც (არსებითი სახელი და ზედსართავი). ამ გზით წარმოქმნილი სამწევრა კომპოზიტების უმრავლესობაც დარგობრივ ლექსიკაში გვხვდება: Sommerfahrplan, Leisesprechtelefon, Metallbaukasten, Büroschreibmaschine, Tiefkühltruhe, Schmelztauchanlage, Fließdruckmaschine.

2. ინფინიტივი უცვლელი ფორმაა, რომელიც იშვიათად გვხვდება. უმეტეს შემთხვევაში იგი აღიქმება როგორც ნომინალური პირველი წევრი. ამაზე მიუთითებს მაერთებელი ელემენტი: Wissensgesellschaft. ზმნებთან zeichnen, trocken და rechnen ინფინიტივი გვხვდება შემდეგი ვარიანტების სახით: Zeichen-stift, Trocken-raum, Rechen-tafel.

პირიანი ზმნები პირველ უშუალო შემადგენელ კონსტიტუენტად მხოლოდ გამონაკლისის სახით გვხვდება: Kannbestimmung, Istaufkommen, Sollstärke.

კომპოზიტებს, რომელთა პირველი კომპოზიციური წევრი ზმნის ძირია, აქვთ მრავალფეროვანი სემანტიკური მნიშვნელობები. თუმცა ისინი ისევე ხშირად არ გვხვდება, როგორც ძირითადი ტიპი „არსებითი სახელი + არსებითი სახელი“, აქაც არსებობს გარკვეული მიმართებები, რაც კარგად ჩანს შემდეგ ნიმუშებში:

- ლოკალური – lokal: Kochecke – Ecke, in der man kocht.
- ტემპორალური – temporal: Wandertag – Tag, an dem man wandert.
- ინსტრუმენტალური – instrumental: Schweißgerät – Gerät, mit dem man schweißt.
- კაუზალური – kausal: Kratzwunde – Wunde, die durch Kratzen entsteht.
- მოდალური – modal: Stehempfang – Empfang, der im Stehen erfolgt.
- ექსპლიკატიური – explikativ: Rauchverbot – Verbot in Bezug auf das Rauchen.
- აგენსური – Agens: Stechmücke – Mücke, die sticht.
- პაციენსის აღმნიშვნელი – Patiens: Leihwagen – Wagen, der geliehen wird.

ნომინალური კომპოზიტი, რომლის პირველი უშუალო შემადგენელი კონსტიტუენტი ნაცვალსახელია, იშვიათად გვხვდება.

1) პირველი კომპოზიციური წევრი შეიძლება იყოს ich ნაცვალსახელი, შდრ. Icherzählung, Ichbewusstsein, Ichform. ასევე დასაშვებია და გასაგებია wir ნაცვალსახელით გადმოცემული კომპოზიტები: Wirbewusstsein, Wirgefühl.

2) ასევე გვხვდება კითხვითი ნაცვალსახელით ნაწარმოები კომპოზიტები: Werfall, Wesfall, Wenfall, Wemfall, რომლებიც ენათმეცნიერულ ტერმინებად გამოიყენება ბრუნვების აღნიშვნისათვის.

3) განსაკუთრებული ადგილი უჭირავთ კომპოზიტებს selbst ნაცვალსახელით, შდრ. Selbstbekenntnis; Selbstkritik, Selbstmord, Selbstzweck, Selbstzweifel. მათ კონკურენციას უწევენ eigen-ით ნაწარმოები კომპოზიტები: Selbsttor – Eigentor, Selbstsucht – Eigensucht და ა. შ.

4) განუსაზღვრელი ნაცვალსახელები ახლოს დგანან არსებით სახელთან და ზედსართავთან. ისინიც ასევე იშვიათად გვხვდება ნომინალურ დეტერმინატიულ კომპოზიტებში: Alltag, Andermann, Nichtsnutz, Niemandland, Allmacht, Allheilmittel.

როგორც ვხედავთ, გერმანული ენის სიტყვაწარმოებაში განსაკუთრებული ადგილი უჭირავთ ნომინალურ დეტერმინატიულ კომპოზიტებს. ზედსართავი სახელის, ზმნისა და ზმნიზედისაგან განსხვავებით, არსებითი სახელების უფრო დიდი რაოდენობა გვხვდება სიტყვაწარმოების სახეობებში, სწორედ ამიტომ არსებობს განსხვავებული შესაძლებლობები ნომინალური კომპოზიტების წარმოებისათვის. ფორმალური და სემანტიკური თვალსაზრისით ნომინალური დეტერმინატიული კომპოზიტები მრავალფეროვანია. მათში გამოიყოფა რამდენიმე ძირითადი სიტყვაწარმოებითი სემა: ლოკალური, ტემპორალური, ინსტრუმენტალური, ფინალური, კონდიცი-

ონალური, მიზეზობრივი, პოსესიური, აგენსური, მოდალური, კომპარატიული, პარტიტიული.

ლიტერატურა:

1. Donalies E. Die Wortbildung des Deutschen. Ein Überblick. Tübingen. 2005.
2. Duden in 12 Bänden. Die Grammatik. Bd. 4., 7. völlig neu erarb. und erw. Aufl. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich. 2006.
3. Fleischer W., Barz I. Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. Unter Mitarbeit von M. Schröder. Tübingen. 1995.
4. Lohde M. Wortbildung des modernen Deutschen. Ein Lehr- und Übungsbuch. Tübingen. 2006.
5. Ortner H., Ortner L. Zur Theorie und Praxis der Kompositaforschung. Tübingen. 1984.
6. Stepanova M. D., Fleischer W. Grundzüge der deutschen Wortbildung. Leipzig. 1985.
7. ერუაშვილი ი., ზედსართაული სიტყვაწარმოებითი კონსტრუქციების წარმოქმნის ტენდენციები გერმანულ ენაში, თბ., 2013.

Irina Kruashvili
Nominal Determinative Compounds in German
Summary

Nominal determinative compounds (Komposita) as the second immediate constituents (SIC) always have a noun. The first SIC may be: a noun, an adjective, a verb root, an adverb, a pronoun, a numeral, a preposition.

If the first SIC is a noun, it can occur in different structures, namely as a root word or as a word-formation structure. Adjective as a first SIC, on the contrary, can be found mostly in the form of root words. Degrees of comparison of adjectives are partially used while opposing the positive and superlative degrees. In certain structures the first SIC are verb forms such as: root and prefix words, verbal compounds. The full form of infinitive appears as the first SIC in the form of a noun.

Semantic relations between the SICs are very diverse. They depend on the values of the SICs and on the subject which needs to be designated. The problem consists in reducing many options to the well-ordered, restricted quantities of the types of semantic relations. The relationships expressing location, time, destination, reason, comparison, possession, tool, and result pertain to the most important types of semantic relations between the SICs, and, respectively, to the types of word-formation senses.

Ирина Круашвили
Номинальные детерминативные композиты в немецком языке
Резюме

Номинальные детерминативные композиты в качестве второй Непосредственно Составляющей (НС) всегда имеют имя существительное. Первая НС может быть: существительным, прилагательным, глагольной основой, наречием, местоимением, числительным, предложением.

Если первая НС – существительное, то она может встречаться в различных структурах, а именно, в качестве корневого слова или словообразовательной конструкции. Прилагательные в качестве первой НС, напротив, большей частью корневые слова. Степени сравнения прилагательных частично используются при противопоставлении положительной и превосходной степеней. В различных структурах встречаются в качестве первой НС глагольные основы: корневые, префиксальные слова, глагольные композиты. Полная форма инфинитива появляется в качестве первой НС в виде существительного.

Семантические отношения между НС весьма многообразны. Они зависят от значения НС и от обозначаемого предмета. Проблема заключается в сведении многочисленных возможных вариантов в обзримую систему типов семантических отношений. К важнейшим типам семантических отношений между НС, а тем самым и типам словообразовательных значений, относятся следующие: отношение местоположения, времени, предназначения, причины, сравнения, принадлежности, средства, результата.

В статье в отдельности рассмотрены номинальные детерминативные композиты с различными первыми НС в немецком языке и приведены соответствующие примеры.

ანლაზები ფერთა კოგნოენტიით ინგლისურ ენაში

ფერთა სიმბოლიკა მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ადამიანის ცხოვრებასა და ყოველდღიურ კომუნიკაციაში. ყოველ ფერს თავისი ფსიქოლოგიური და სიმბოლური დატვირთვა აქვს. ცნობილია, რომ სხვადასხვა ფერი განსხვავებულად ზემოქმედებს ადამიანზე – ზოგი მოწონებას იმსახურებს, აღფრთოვანებას იწვევს, ზოგიც – თრგუნვას.

ფერთა სიმბოლიკას დიდი ხნის ისტორია აქვს. ადამიანები „ფერთა ენას“ ოდითგანვე განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებდნენ, რამაც მითებსა და ზღაპრებში პოვა ასახვა.

ფერთა პრობლემატიკა წარმოადგენს როგორც ფილოსოფიის, ბიოლოგიის, ფიზიკის, ქიმიის, ფსიქოლოგიის კვლევის საგანს, ის, ასევე, კულტუროლოგიისა და ლინგვისტიკის სფეროში მომუშავე სპეციალისტთა დიდ ყურადღებას იპყრობს.

ლინგვისტიკაში ფერთა აღმნიშვნელი ლექსიკური ერთეულების კვლევა მრავალი წლის წინ დაიწყო. მოგვიანებით ამერიკელმა ანთროპოლოგებმა ბ. ბერლინმა და პ. ქეიმ ძირითად ფერთა ტერმინების შესწავლას ერთობლივი ნაშრომი მიუძღვნეს (Basic color terms: their universality and evolution, 1969 წ.). მათ ჩამოაყალიბეს ბაზისური ფერის კატეგორიის ცნება და დაადგინეს, რომ არსებობს ბაზისურ ფერთა კატეგორიზაციის უნივერსალური მოდელი, რომელიც ნებისმიერი ენის ფერთა კატეგორიზაციის კანონზომიერებებს ასახავს (2).

ცნობილი ლინგვისტის დევიდ კრისტალის აზრით, თანამედროვე ინგლისურ ენას 11 ძირითადი ფერის აღმნიშვნელი ლექსემა გააჩნია, სახელდობრ – **white, black, red, green, yellow, blue, brown, violet, pink, orange, grey** (3).

მათ კვალდაკვალ ანდერს სტეინჟელმა ძალიან საინტერესო კვლევა ჩაატარა ფერებსა და ემოციებზე ინგლისურ ენაში. მან შეისწავლა ფერის ტერმინთა 50 კოლოკაცია და ემოციის აღმნიშვნელი 135 ტერმინი (7).

ჩვენ ყოველთვის აღვიქვამთ „ფერადს“, როგორც დადებითს: ფერადოვნება უკავშირდება სიმსუბუქეს, სილამაზეს, ცხოვრებას, სიმდიდრეს, წარმატებას, სიხარულს, სრულყოფილი ცხოვრების მრავალფეროვნებას.

არაფერადი ხშირად ხასიათდება, როგორც „უფერო“ – რუხი, შავი და თეთრი, ფერმკრთალი; როდესაც ადამიანი უკიდურესად რთულ მდგომარეობაშია – მას მოიცავს სიბნელე, ის იტანჯება ყოველდღიური ცხოვრების მკაცრი და მძიმე ტვირთით, აწუხებს სიღარიბე, მოწყენილობა, დეპრესია, სიძულვილი და ერთფეროვნება (8).

ფერთა ტერმინები ნებისმიერ ენაში არა მხოლოდ საკუთრივ ფერებს გამოხატავენ, არამედ ყოველი ერის მდიდარ კულტურულ მემკვიდრეობას ასახავენ და კავშირი კულტურასა და ენას შორის გავლენას ახდენს ფერის აღმნიშვნელი ლექსიკური ერთეულების კონოტაციაზე (9).

ყოველი ერი სხვადასხვანაირად აღიქვამს ფერებს. ფერთა სიმბოლოკა და მათი მნიშვნელობები დამყარებულია ანალოგიებსა და ასოციაციებზე, რომლებიც კულტურაზე არსებითი ინფორმაციის მატარებელია.

ფერთა ტერმინები სხვადასხვა ენასა და კულტურაში ფართოდ გამოიყენება პირდაპირი და გადატანითი მნიშვნელობით.

ფრაზეოლოგიური ერთეულები ფერთა კომპონენტით, კერძოდ, ანდაზები მკვლევრების ინტერესის საგანს წარმოადგენს, რაც განპირობებულია საზოგადოების განვითარებითა და პროგრესით.

როგორც ცნობილია, ანდაზა ფოლკლორის ერთ-ერთი ქანრია, რომელიც ამა თუ იმ ერის მიერ საუკუნეების მანძილზე დაგროვილ სიბრძნეს გამოხატავს. მასში ჩაქსოვილია სინამდვილის გონებამახვილური განზოგადება, ცხოვრებისეული გამოცდილება, იუმორი, სატირა, ხალხის გრძობა-განწყობა და ეროვნული თავისებურებანი. ანდაზა გადმოცემულია სხარტად, ლაკონურად და მხატვრულ ფორმებში. ამასთან, ის შესანიშნავი საშუალებაა ერის ისტორიისა და კულტურის გასაცნობად (1).

გარდა იმისა, რომ ანდაზებში ხალხური სიბრძნე, ენის სიმდიდრე და სიდიადეა ასახული, იგი, როგორც აღვნიშნეთ, ფასეულია მეცნიერული კვლევისთვისაც და დიდი ხანია პარემიოლოგების ყურადღების ცენტრშია.

ანდაზები ხშირად ნასესხებია სხვადასხვა ენიდან და კულტურიდან და ზოგჯერ, თანამედროვეობაში – ერთ ენაზე მეტი წყაროდან (10).

ნებისმიერ ენას გააჩნია საკუთარი ანდაზები და ხატოვანი სიტყვა-თქმანი. ინგლისურ ენაში უამრავი ანდაზა და სიტყვა-თქმაა. არაერთი ნაშრომი მიეძღვნა ანდაზების შესწავლის პრობლემებს. განსაკუთრებით დიდია ა. კუნინის, რ. რაიდაუტის, კ. უიტინგის, ვ. ტეილორის, ჯ. სპიკის და სხვათა ღვაწლი.

ანდაზა შეუძლებელია აღვიჭვათ როგორც მეტყველების უბრალო პოეტური „სამკაული“. როგორც წესი, ყოველდღიურ კომუნიკაციაში გამოიყენება გარკვეული პრაქტიკული, პრაგმატული მიზნით სხვადასხვა სიტუაციასთან მიმართებით. ის განსჯის, ამართლებს, მიუთითებს, დასცინის... (4).

წარმოდგენილი ნაშრომის მიზანია ინგლისური ანდაზების სემანტიკური თავისებურებების შესწავლა ფერთა კომპონენტით, მათი ანალიზი დადებითი და უარყოფითი კონოტაციით. ანალიზისათვის მოხმობილია ანდაზები შავი და თეთრი ფერებით. ანდაზებს თან ერთვის სიტყვა-სიტყვითი თარგმანი და მისი ანალოგიური იდეის გამომხატველი ქართული შესატყვისები.

ინგლისური ენის პარემიოლოგიურ ფონდში ანდაზები შავი და თეთრი ფერით წამოდგენილია საკმაოდ დიდი რაოდენობით და ისინი ცხოვრებისეულ მრავალ ასპექტს შეიცავენ.

განვიხილოთ ანდაზები შავი და თეთრი ფერის აღმნიშვნელი კომპონენტით:

დასავლეთისა და ამერიკის კულტურაში შავი ფერი, ტრადიციულად, ბოროტებისა და სიბნელის ნიშანია, გლოვის ფერია. ის უიღბლობის, უბედურების, ტანჯვისა და ავადმყოფობის მომტანია. შავი ფერი ასოცირდება, აგრეთვე, ჯადოქრობასა და სიკვდილთან (12).

ბიბლიის მიხედვით, შავი ფერი არის ეშმაკისეულის, ბოროტების, ტკივილის გამომხატველი. ბიბლია-სახარება მათესი: 6:23 – „ხოლო თუ შენი თვალი უწმინდურია, ბნელი იქნება შენი სხეულიც. მაგრამ თუ შენი ნათელიც ბნელია, როგორილა იქნება ბნელი?“

ფსიქოლოგების დაკვირვებით, მიუხედავად ამდენი სიბნელისა, შავი ბევრისთვის პატივსაცემი ფერია. როგორც მხატვრები ამბობენ, შავი არის მისტიკური, შეუცნობელი, იღუმალების ფერი. ეს არის სიმკაცრის სიმბოლო.

სხვა ფერებთან შედარებით, შავი დომინირებს. ეს შეიძლება აიხსნას იმით, რომ ადამიანი ხშირად ცხოვრების უარყოფით მხარეებს უფრო მეტად იმახსოვრებს, ვიდრე კარგსა და პოზიტიურს.

შავი ფერი, ჩვეულებრივ, სიბნელესთან ასოცირდება. ეს ანდაზებშიც დასტურდება. ამ რიგისაა:

The pot calling the kettle black – It means criticizing someone else for a fault of one's own – ქოთანი ქვაბს ეძახის, შავი ხარო = ღორმა ღორს უთხრა „შე დრუნჩიანო“ = ქოთანი ქვაბს აქებდა, მაგრამ ჭკვარტლი კი არც ერთს არ აკლდაო = ყვავმა ყვავს შესძახა: „აი, შე ყრანტალო“.

მოცემულ ანდაზაში შავ ფერს უარყოფითი შეფასება აქვს. ანდაზა გვაძლავს ცნობს, რომ ფარისეველი ადამიანები განსჯიან სხვა ადამიანების საქციელს, საუბრობენ სხვის შეცდომებზე, თავიანთ შეცდომებს კი ვერ ამჩნევენ. განხილულ ანდაზაში შავი ისეთ ადამიანს გულისხმობს, ვისაც სხვების გაკრიტიკება მოსწონს.

Every bean has its black – Meaning: There no people without shortcoming. Everything has the black – ღობიოს მარცვალს თავისი ლაქა აქვს = მზესაც აქვს ლაქები = უხინჯო ოქროც არ არისო = უნაკლო კაცი ღმერთს არ გაუჩენიაო.

ანალოგიურ ანდაზას წარმოადგენს:

Every flock has its black sheep // There is a black sheep in every flock - ყველა ფარაში გამოიყვება ერთი შავი ცხვარი = ფარაში კოჭლი არ გამოიღვეაო = ოჯახი უკონჯოდ არ არისო.

The devil is not so black as he is painted – ეშმაკი არც ისე შავია, როგორც მას ხატავენ = ეშმაკი არც ისე საშიშია, როგორც ფიქრობენო = როგორც ქუხს, ისე არა წვიმსო.

ანდაზაში შავ ფერს უარყოფითი მნიშვნელობა აქვს. ანდაზაში გატარებულია ის აზრი, რომ ეშმაკი შეიძლება არც ისე საშიში იყოს იმ სიბნელასთან შედარებით, რასთანაც ის ასოცირდება.

ზემოთ ჩამოთვლილი მაგალითების ანალოგიური ანდაზებია:

the devil his due (his) own – მიეზღოს ეშმაკს ეშმაკისა = კეისარს კეისრისაო.

Black as a devil – ეშმაკივით შავი – შეუხედავი.

A black sheep – ოჯახის შემარცხვენი, უვარგისი = ოჯახი უკონჯოდ არ არისო.

Black will take no other hue – Meaning: it may signify, that vicious persons are seldom or never reclaimed – შავი ფერი სხვა ფერს არ მიიღებს.

მოცემულ ანდაზაში გატარებულია აზრი, რომ ადამიანის ბუნების, მისი ხასიათის შეცვლა თითქმის შეუძლებელია. ცუდი ადამიანები შესაძლებელია იშვიათად ან არასოდეს გამოსწორდნენ. ადამიანები უნდა მივიღოთ ისეთები, როგორებიც არიან: თავიანთი ღირსებებითა (მიუთითებს თეთრ ფერზე) და ნაკლოვანებებით (შავი). თეთრ ფერს დადებითი კონოტაცია აქვს, ხოლო შავს – უარყოფითი.

ანდაზა – **He who does not kill hogs will not get black puddings** - ვინც არ მუშაობს, ის არც ჭამს – გვასწავლის შრომისმოყვარეობას.

ინგლისურ ანდაზებში თეთრ (**white**) ფერს დადებითი შეფასება აქვს. თეთრი სიკეთის, იმედისა და ნათელი მომავლის, სისუფთავის, სიწმინდის, უმწიკველობის, ელეგანტურობისა და ერთგულების სიმბოლოა.

ანტიკური ხანიდან თეთრი ფერი მიწიერებისგან მოცილებულ, სულიერ უბრალოებას აღნიშნავდა. ქრისტიანულ ტრადიციებში თეთრი ღვთიურ სინათლესთან კავშირს აღნიშნავს. თეთრი ფერით გამოსახავენ ანგელოზებს, წმინდანებს, მართლმორწმუნეებს. ანდაზებში თეთრი ფერი, ძირითადად, დადებითი კონოტაციით გამოიყენება.

განვიხილოთ ანდაზები ორი განსხვავებული ფერით ('black' and 'white'):

Every **white** has its **black**, and every sweet its sour – ყველა თეთრს თავისი შავი აქვს და ყველა ტკბილს თავისი მუავეო = უნაკლო, კარგი ღმერთს არ გაუზნებიაო = ვარდი უეკლოდ არავის მოუკრეფიაო = მზესაც აქვს ღაქებიო.

მოცემულ ანდაზაში თეთრი განასახიერებს ვარდს (ტკბილი) და ნახევრად დადებითი მნიშვნელობა აქვს, შავი – ეკლებს (მწარე).

A black hen lays a white egg - Meaning - The cow is black and milk is white. //The black crow thinks her own birds white – შავი ქათამი თეთრ კვერცხს დებს = შავი ძროხა თეთრ რძეს იწველის = ყველაფერი შესაძლებელია, მოსალოდნელია.

ანალოგიური ანდაზებია:

A black plum is as sweet as a white. The meaning of it is a black woman may bear a fair child – შავი ქლიავი (ყურძენი) ისე ტკბილია, როგორც თეთრი.

You cannot wash charcoal white – ნახშირს ხეხვით ვერ გაათეთრებ = არ გათეთრდება ყორანი, რაც უნდა ხეხო ქვიშითა = აგურს რეცხავდნენ და უარესი წვენი გასდიოდაო.

A crow is never the whiter for washing itself often – ყორანმა რამდენიც არ უნდა დაიბანოს თავი, მაინც არ გათეთრდება = არ გათეთრდება ყორანი, რაც უნდა ხეხო ქვიშითა.

განხილულ ანდაზებში შავ ფერს ნეიტრალური მნიშვნელობა აქვს. ერთი შეხედვით ჩანს, რომ რაღაც ცუდი ხდება, მაგრამ სინამდვილეში ყველაფერი პირიქითაა. თეთრი ფერი რაღაც კარგზე მიუთითებს, მაგალითად, შესაძლებელია, რომ კარგი ამბავი მოხდეს. აქედან გამომდინარე, მთელი ანდაზა დადებით კონოტაციას იძენს.

Two blacks do not make a white = two wrongs do not make a right – ორივე ანდაზის მნიშვნელობა ერთია.

– ორი შავისგან ერთ თეთრს ვერ შექმნი = ორი უსამართლობისგან ერთ სამართლიანს ვერ შექმნი = ბოროტებას ბოროტებით ვერ გამოასწორებ.

მოცემულ ანდაზაში თეთრი ფერი ასოცირდება სამართლებსთან.

ფერის აღმნიშვნელი კომპონენტები დიდი რაოდენობით გვხვდება მოკლე ანდაზებშიც. ცნობილია, რომ ანდაზებისათვის დამახასიათებელია შედარება და მას გამოხატვის სხვადასხვა ფორმა აქვს. შედარებაში შინაარსი, ძირითადად, ექსპლიციტურადაა გამოხატული. ამ რიგისაა:

1) ძალიან შავი – **as black as night, as black as a crow, as black as a crow's wing, as black as a raven, as black as a coal, as black as ink;**

2) მუქი (შავი) – **as black as hell, as black as my hat, as black as pitch;**

1) თეთრი – **as white as a lily, as white as chalk, as white as ivory, as white as milk, as white as wool.**

2) მკრთალი – **as white as a ghost, as white as ashes, as white as marble, as white as snow, as white as sheet, as white as death.**

მოკლე ანდაზების პირველი კომპონენტი **white** ასრულებს დადებითი შეფასების ფუნქციას, რაზედაც მეტყველებენ სიტყვები: **a lily, ivory, chalk, milk, wool.** მეორე შემთხვევაში „თეთრს“, მნიშვნელობით „მკრთალი“, ნეგატიური კონოტაცია აქვს, რომელიც განპირობებულია შედარებითი ლექსემებით – **marble, ghost, ashes.**

ჩატარებული კვლევის შედეგად ნათელი გახდა, რომ თეთრი და შავი ფერის აღმნიშვნელ ანდაზებში თეთრი, ზოგადად, კარგს აღნიშნავს და დადებითი კონოტაცია აქვს, „შავი“ კი ნიშნავს ბოროტებას და ასრულებს უარყოფითი შეფასების ფუნქციას. მაგრამ ზოგჯერ თეთრი იძენს უარყოფით მნიშვნელობას და პირიქით.

ლიტერატურა:

1. მარღანია მ., ანდაზების ლექსიკურ-სემანტიკური თავისებურებანი თანამედროვე ინგლისურ ენაში. სასწავლო უნივერსიტეტ რეალის სამეცნიერო შრომების კრებული „მერმისი“, №4, 2010.
2. Berlin B., Kay P. Basic color terms: Their universality and evolution. Berkeley. 1969.
3. Crystal D. Cambridge Encyclopedia of Language. Cambridge University Press. 1997.
4. Krikman A. Some Additional Aspects of Semantic Indefiniteness of Proverb, Proverbio. Com. №2. 1999.
5. Mieder W. Modern Paremiology in Retrospect and Prospect. Abstracts of Oral Presentations. Tokyo International Proverb Forum. 1996.
6. Speake J. Oxford Dictionary of Proverbs. Oxford University Press. 2003.
7. Steinvall A. Colors and emotions in English. Anthropology of Color: Interdisciplinary Multilevel Modeling. 2007.
8. Vaňková I. To have color and to have no color. Anthropology of Color: Interdisciplinary Multilevel Modeling. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamin's publishing company, 2007.
9. Wang J. Analysis on the connotations of Color Terms in English and Chinese Language. Asian Social Science 2007.
10. Барли Н. Структурный подход к пословице и максиме // Паремнологические исследования. М., 1984.
11. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка. М., 1986.
12. Тернер В. Символ и ритуал. М., 1983.

Maia Marghania
Proverbs with Colour Component in the English Language
Summary

The paper deals with proverbs with colour component in the English Language. The conducted research has revealed features of the lexical-semantic field of color in proverbs with positive and negative connotations. English proverbs with colour component have predominantly the colour “black” and “white” in their structures denoting the concepts of good and evil.

Майя Маргания
Пословицы с цветовым компонентом в английском языке
Резюме

В статье рассматриваются пословицы с цветовым компонентом в английском языке. Проведенное исследование показало особенности лексико-семантического поля цвета в пословицах с положительными и отрицательными коннотациями. В английских пословицах с цветовым компонентом преобладает «черный» и «белый», обозначающие понятия добра и зла.

მანანა შელია
(საქართველო)

**სტუმარმასპინძლობის ეროვნულ-კულტურული სპეციფიკა ქართულ
და ინგლისურ ფრაზეოლოგიურ ერთეულებში**

ადამიანებისთვის სტუმარმასპინძლობა ერთ-ერთი მთავარი სათნოებაა.

ადამიანი იმ კულტურის ნაწილია, რომელსაც ის მიეკუთვნება და დაკავშირებულია წარმოშობით, საცხოვრებელი ადგილით, გარემოთი, აღზრდით, ტრადიციით, ენით, რომელზეც ის ლაპარაკობს და აზროვნებს.

„ენა არის კულტურის პროდუქტი, მისი მნიშვნელოვანი შემადგენელი ნაწილი და არსებობის პირობა როგორც კულტურული კოდების ჩამოყალიბების ფაქტორი“ (6, 7)

ჩვენი სამეცნიერო ნაშრომი ეძღვნება სტუმარმასპინძლობის ეროვნულ-კულტურული სპეციფიკის შესწავლას და კომპარატიული ანალიზის ჩატარებას ლინგვო-კულტუროლოგიურ ჭრილში ქართული და ინგლისური ფრაზეოლოგიური ერთეულების მაგალითზე.

როგორც ცნობილია, მრავლად მოიპოვება სტუმარმასპინძლობის ამსახველი ტერმინები ბიბლიურ გამონათქვამებში, ქართულ და ინგლისურ მხატვრულ ლიტერატურასა და ყოველდღიურ კომუნიკაციაში.

ცნობილი ფაქტია, რომ კულტურული მრავალფეროვნება სხვადასხვა ტრადიციის შეჯერების შემდეგ ყალიბდება და ეს მოვლენა უზრუნველყოფს ეთნოსთა სულიერი კულტურის სიმდიდრეს და მათ დამოკიდებულებას იმ სამყაროსადმი, რომელშიც თავიანთ ტრადიციებსა და ადათ-წესებს ინარჩუნებენ და ავითარებენ. კულტურათა ურთიერთდამოკიდებულება და ურთიერთქმედება, როგორც წესი, ხანგრძლივი პროცესია.

თითოეული კულტურა – ეს უნიკალური, განუმეორებელი სამყაროა, სადაც ადამიანი აფასებს, იკვლევს და სწავლობს წინაპრებისგან დატოვებულ ინფორმაციას, ცდილობს შექმნას რამე ახალი, რომელსაც მომავალი თაობა გაითავისებს.

მოცემულ ნაშრომში ყურადღებას ვამახვილებთ იმ კულტურულ სივრცეზე, რომელსაც ასახავენ და რომელშიც მოქმედებენ ქართული და ინგლისური ენები. ამ ორივე ენის სამყარო ეროვნულ-კულტურულია, იგი ასახავს ქართველთა და ინგლისელთა ცნობიერებას, ტრადიციებს, ადათ-წესებს, რომელშიც გამოვლენილია ქართველი და ინგლისელი ერების სამეტყველო ბუნება.

ქართული კულტურა ვითარდებოდა ქვეყნის ისტორიასთან ერთად, რომელიც გამოირჩევა უნიკალურობით და ძლიერი დამწერლობითი ტრადიციებით. ტრადიცია, უპირველეს ყოვლისა, ერის ისტორიასთან არის დაკავშირებული, რომელიც ოდითგან მომდინარეობს და აგრძელებს არსებობას დღესაც.

როგორც ცნობილია, ქართველი ხალხი ოდითგანვე ცნობილია როგორც სტუმართმოყვარე ერი. საუკუნეების განმავლობაში ქართველი ხალხი აყალიბებდა ტრადიციებს სტუმარმასპინძლობის შესახებ. თაობიდან თაობას გადაეცემოდა სტუმრის სიყვარული და უსაზღვრო პატივისცემა, მასპინძლის ნდობა და მოვალეობა ტრადიციულ სუფრასთან. საბოლოოდ კი ქართულ თვისებებში ჩამოყალიბდა სტუმარმასპინძლობის კულტურა.

საქართველოში სტუმარს დიდი მნიშვნელობა ენიჭებოდა ქართული ისტორიული წყაროების მიხედვითაც. ვახუშტი ბაგრატიონი აღნიშნავს, რომ სამეფო კარზე იყო სპეციალური თანამდებობა მესტუმრე, რომელსაც სტუმრის თანხლება და მისი გართობა ევალებოდა. სტუმარმასპინძლობა ქართულ სინამდვილეში ხშირად ნაყო-

ფიერებასა და სიუხვესთან იყო დაკავშირებული. სტუმარი ოჯახს აუცილებლად სიუხვით და ბარაქით დალოცავდა: „ღმერთო უშველი მასპინძელს, სახლ აუშენი ბარაქა მიეც მუდამ სალხინო მამკითხავ უდინ“ (5, 28).

ტრადიციების და ადათ-წესების დაცვა ქართველთა უმთავრესი საზრუნავი იყო და არის ამჟამადაც. სტუმარმასპინძლის ინსტიტუტი იმდენად მძლავრი იყო, რომ ქართველი მასპინძელი ხანდახან სტუმრად მოსულ მტერსაც კი არაფერს შეჰკადრებდა. ვაჟა-ფშაველას მშვენივრად აქვს აღწერილი ქართული სტუმართმოყვარეობა პოემაში „სტუმარ-მასპინძელი“. „დღეს სტუმარია ეგ ჩემი, თუნც ზღვა ემართოს სისხლისა“ – ეს სიტყვები ნათლად ადასტურებს, რომ „სტუმარი ღვთისაა“ და მისი პატივისცემა გვმართებს.

დიდი ბრიტანეთი, დედამიწის ეს საოცარი მხარე, ინახავს მრავალ საიდუმლოებას. ბრიტანეთში ყველაზე სტუმართმოყვარე ერად მიჩნიათ ირლანდიელები, მიუხედავად იმისა, რომ ირლანდიაში კლიმატი არც თუ ისეთი „მეგობრულია“, მათი მცხოვრებლები ითვლებიან ერთ-ერთ ყველაზე მეგობრულ და სტუმართმოყვარე ხალხად, ისინი ძალზე გულდია და კეთილმოსურნენი არიან.

ამჯერად, ყურადღებას გავამახვილებთ ბრიტანეთის ერთ-ერთ ნაწილზე, ინგლისზე და ინგლისელების სტუმარმასპინძლობის ტრადიციაზე. ინგლისელები ყველაზე კონსერვატიული ერია მსოფლიოში. ისინი პუნქტუალური ხალხია და უყვართ სტუმრის დროზე მისვლა და გამასპინძლება. ცნობილი ინგლისური გამოთქვაში Time is money – დრო ფულია – პირველად დაფიქსირდა ბ. ფრანკლინის ესეში „გზა სიმდიდრისკენ“ (The Way to Wealth, 1758).

რაც შეეხება სტუმარმასპინძლობას, ინგლისელთა ხასიათის სტერეოტიპული ნიშან-თვისებები ექპლიცირებულია შემდეგი თვისებებით: თავმეკაავება, ეტიკეტის დაცვა და კულტურის თავისებურებები.

სიტყვას hospitable – „სტუმართმოყვარე“ ინგლისურ ენაში გააჩნია შემდეგი სინონიმები: receptive, companionable, sociable neighborly, cordial, kind, friendly, generous, gregarious. მაშასადამე, სინონიმური რიგის შედარება მიგვითითებს იმაზე, რომ ქართველებსა და ინგლისელებში სტუმარ-მასპინძლობის ცნება იწვევს ერთნაირ ასოციაციას, ე.ი. სტუმარმასპინძლობა ასოცირდება სტუმრების თბილ, გულთად, ხელგაშლილ შესხვედრასთან.

მასპინძლის მხრიდან სტუმრის გულთადი მიღებისას ინგლისურ ენაში გამოიყენება შემდეგი ფრაზეოლოგიური ერთეულები: to give smb. a hospitable welcome, to play host და ა.შ.

ინგლისში სტუმარი შეიძლება იყოს: important (მნიშვნელოვანი), pleasant (სასიამოვნო), welcome (სასურველი), dear (ძვირფასი).

„სტუმარმასპინძლობის ენა“ გამოხატავს ყველა იმ გამოთქმას, რომლებიც დაკავშირებულია სტუმრებთან საკომუნიკაციოდ ან მათ გასართობად. კულტურათაშორისი კომუნიკაციების აქტივობის სწრაფი ზრდა მასპინძელსა და სტუმრებს შორის მოითხოვს ეფექტურ კომუნიკაციას, რომელიც ასოცირებულია სტუმარმასპინძლის ინტერაქტიულობასთან.

ფრაზეოლოგიური ერთეულების კვლევისას უპირატესობა ენიჭება ლინგვოკულტოროლოგიურ მიდგომას.

სტუმარმასპინძლობის გამომხატველ ამ ფრაზებში ჩანს ქართველი და ინგლისელი ხალხებისთვის დამახასიათებელი კეთილგანწყობა და გულგახსნილობა: „კეთილი იყოს თქვენი მობრძანება“ – "Welcome!"; „მთელი სულით და გულით მიღება“ – "to give a hearty welcome"; "hospitable welcome", "to kill the fatted calf" – გასუქებული ხბოს დაკვლა, გულთბილად მიღება, საუკეთესო კერძით დახვედრა; „იგრძენი თავი,

როგორც საკუთარ სახლში“ – „make somebody feel at home“; „სტუმრის გართობა“ – "to entertain guests"; „გადაამტებელი სტუმართმოყვარეობის გამოვლენა“ – "to show extra-hospitality" და ა.შ.

ინგლისელები დიდი სუფრების ნაცვლად უპირატესობას ანიჭებენ მცირედ გაშლილ სუფრებს. მაგალითად: „ჩაიზე მოწვევა“ – "to give a tea-party", „ლანჩზე მოწვევა“ – "to give luncheon party".

ინგლისური ჩაის ეტიკეტი ცნობილია მთელ მსოფლიოში. Five o'clock-თან ერთად ინგლისში დაფუძნდა „დღის“ და „სადამოს“ ჩაი. ჩაით გამასპინძლება ინგლისელთათვის წარმოადგენს ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ტრადიციულ ატრიბუტს. ინგლისელები უპირატესობას ანიჭებენ ჩაის მრავალფეროვნებას. მაგალითად, დილით ისინი ირჩევენ ძლიერ შემადგენლობას, როგორცაა English Breakfast ან Ceylon Orange Pekoe. ხუთ საათზე სტუმრებს სთავაზობენ English Afternoon-ს, ხოლო სადამოს ჩაის სმის დროს – Earl Grey-ს. ინგლისელებს უყვართ ჩაის რძესთან ერთად მირთმევა (განსაკუთრებით დილით), რომელშიც ზოგჯერ აზავებენ სხვადასხვა სასმელს. ალკოჰოლურ სასმელებს შორის ინგლისელები უპირატესობას ანიჭებენ შავი ალათს ლუდს, ძლიერი სასმისებიდან კი – ვისკის, რომსა და ბრენდს. ტრადიციულ ინგლისურ სასმელებს შორის ითვლება გროგი, რომელიც პირველად გამოჩნდა დიდ ბრიტანეთში საზღვაო ფლოტში 1770 წელს.

სტუმრების გაცილებისას გამოიყენება შემდეგი ფრაზეოლოგიური ერთეულები: მასპინძლის მხრიდან – I am (We 're) glad you could come; I am (We 're) glad you could drop (stop)by – მოხარული ვარ(თ), რომ გვეახელით; It's been a slice! It's been! (ბრწყინვალედ გავატარე დრო); სტუმრობის დასასრულს ისინი მასპინძლის (მასპინძლების) მიმართ მადლიერებას შემდეგი ფრაზებით გამოხატავენ: Thank you for your hospitality. Well, thanks for the hospitality. Thank you very much for your warm welcome. I'd like to thank you for your hospitality. Anyway, thank you both for your kindness. I give you my best thanks for your wonderful hospitality. Thanks a lot for a nice evening და ა.შ.

წარმოგიდგენთ სტუმარმასპინძლობის თემაზე აგებული რამდენიმე ინგლისურ ფრაზას, რომლებიც გამოხატავენ თბილ, გულთაოდ, მეგობრულ, სასიამოვნო მისალმებებს სტუმრების მიმართ: cheerful welcome - "It's my pleasure to extend a cheerful welcome to you all!"; cordial welcome - "Fellow members, please join me in giving our guests the best of cordial welcomes"; glad welcome - "It's a glad welcome we bring to you this morning, filled with the desires, hopes and dreams all of us share"; companionable welcome - "Looking around I can see many familiar faces - peers, past and present colleagues. What a companionable welcome! It's great to see you all here hearty welcome - "Let's raise up a hearty welcome, big and warm enough to hold you all ..." hospitable welcome - "We're delighted to offer the most hospitable welcome we can".

ხალხის ბუნება ძალიან კარგად ჩანს იმ გამოთქმებში, რომელთაც ისინი თავის წიაღში ინახავენ და იყენებენ. წარმოგიდგენთ რამდენიმე ინგლისურ ანდაზას, რომლებიც სტუმარმასპინძლობის თემაზეა აგებული:

Abuse of hospitality breaks the bridg – სტუმარმასპინძლობის ბოროტად გამოყენება არღვევს ხიდს.

Hospitality is making your guests feel at home, even though you wish they were - სტუმარმასპინძლობა თქვენს სტუმარს შინაურულად აგრძნობინებს თავს, მიუხედავად თქვენი სურვილისა.

Hospitality consists in a little fire, a little food and an immense quiet – სტუმარმასპინძლობა შედგება პატარა ცეცხლისგან, ცოტა საკვებისგან და უსაზღვრო სიმშვიდისგან.

Hospitality is an expression of Divine worship – სტუმარმასპინძლობა არის გამოხატულება ღვთაებრივი თაყვანისცემისა.

Hospitality is one form of worship – სტუმარმასპინძლობა არის თაყვანისცემის ერთი ფორმა.

Hospitality doesn't cost you much but has a huge impact – სტუმარმასპინძლობა ბევრი არ დაგიჯდებათ, მაგრამ დიდი გავლენა აქვს.

In hospitality, the chief thing is the good will – სტუმარმასპინძლობაში მთავარია კეთილი ნება.

It is a sin against hospitality to open the doors and shut up the countenance – სტუმარმასპინძლობის წინააღმდეგ ცოდვია კარების გაღება და სახის გამომეტყველების დაფარვა.

The guest of the hospitable learns hospitality – სტუმარი სტუმართმოყვარეს სტუმარმასპინძლობით შეიცნობს.

When there is true hospitality, not many words are needed – ჭეშმარიტ სტუმარმასპინძლობას ბევრი სიტყვა არ სჭირდება

მოულოდნელი სტუმრის მიმართ ინგლისელები იყენებენ ფრაზას welcome as flowers in May (სასურველები, როგორც მაისში ყვავილები), ხაზს უსვამენ იმას, რომ მოულოდნელი სტუმრები – ეს სასიამოვნო სიურპრიზია. ამის გარდა, ფრაზეოლოგიური ერთეული: surprise party („სადამო-სიურპრიზი“) ნიშნავს გაფრთხილების გარეშე სტუმრობას.

სასმისის ზომიერად მიღების მიზნით ინგლისელები იყენებენ ანდაზას: Eat pleasure, drink with measure – ჭამე სიამოვნებით, დალიე ზომიერად.

საკვების შეფასების დადებითი ცნება – „გემრიელი“ – თანამედროვე ინგლისურ ენაში და ამერიკულ ლიტერატურაში წარმოდგენილია უფრო დეტალურად და მრავალფეროვნად. სიტყვა good (კარგი)-თან ერთად „გემრიელის“ გამოსახატავად გამოიყენება სიტყვები: delicious [გემრიელი], nice [კარგი], excellent [ბრწყინვალე], perfect [კარგად მომზადებული], fine [შესანიშნავი, მაღალხარისხოვანი], splendid [შესანიშნავი], appetizing [მადიანი, მადის მომგვრელი], beautiful [შესანიშნავი], savoury [პიკანტური, გემრიელი].

როგორც ინგლისურში, ასევე ქართულში, პრაქტიკულად, ერთნაირად წარმოდგენილია ლექსემები პურ-მარილი, რომლითაც შეიძლება დავასკვნათ, რომ ორივე ერისთვის ამ პროდუქტებს გააჩნია უპირველესი მნიშვნელობა: მაგალითად: as I live by bread (პატიოსნად რომ ვთქვა), break bread with somebody (ვინმესთან პურის გატეხვა, სტუმარ-მასპინძლობის გამოყენება); by bread and salt (ვფიცავ ღმერთს, პურ-მარილით! (ძველი ფიცი); daily bread (პური ჩვენი არსობისა) eat (take) bread and salt, eat somebody' bread and salt (პურ-მარილის მირთმევა).

ბიბლიის მიხედვით, სტუმრობა ღვთაებრივი მოვლენაა, სტუმრის სახით ზოგჯერ უფალი ან ანგელოზები სტუმრობენ ადამიანებს. ვინც უანგაროდ, თუ საჭიროა, საკუთარი ინტერესების საწინააღმდეგოდაც კი, კეთილად უმასპინძლებს უცხო სტუმარს, უფლი აჯილდოებს მას.

ქართული ხალხური გამოთქმა „სტუმარი ღვთისაა“, ჩვენი აზრით, ბიბლიური წარმომშობისაა და, შესაძლოა, ის აბრაამთან ან ლოტთან უფლის სტუმრობას უკავშირდებოდეს.

ბიბლიაში მრავლად მოიპოვება გამონათქვამები სტუმარმასპინძლობაზე, პეტრე ამის შესახებ ამბობს: იყავით ერთმანეთის მიმართ სტუმართმოყვარეები წუწუნის გარეშე. რა ძღვენიც მიიღეთ თითოეულმა, იმ ძღვნით ემსახურეთ ერთმანეთს,

როგორც ღვთის მრავალმხრივ გამოვლენილი წყალობის კარგი მმართველები (1 პეტრე 4:9).

Peter says, "Show hospitality to one another without grumbling". Have you ever watched someone do something because they had to and not because they wanted to? Most of the time people will neither show joy nor gladness when they are doing something simply out of duty. I remember working in the fast-food industry. I served people food all of the time. I was usually doing it out of duty because that was my job (1 Peter 4:9).

ლევანიების წიგნში სტუმარმასპინძლობაზე ნათქვამია, რომ სტუმართმოყვარეობა უნდა გამოიხიონო ყველას მიმართ: არ განასხვავო შენთან მცხოვრები ხიზანი მკვიდრისგან; საკუთარი თავივით შეიყვარე იგი, რადგან თქვენც ხიზნები იყავით ეგვიპტის მიწაზე. მე ვარ უფალი, თქვენი ღმერთი (ლევანიები 19:34).

"You shall not treat the stranger that sojourns with you as the native among you, and you shall love him as yourself, for you were strangers in the land of Egypt: I am the Lord your God" (Leviticus 19:34)

როდესაც ვავლენთ ნამდვილ სტუმართმოყვარეობას უცხოების მიმართ, მაშინ შესაძლოა ვემსახურებით ღვთის ანგელოზს.

წმინდებს მათი საჭიროებისდა მიხედვით გაუზიარეთ ყველაფერი. სტუმართმოყვარეობა გამოიხინეთ (რომაელები 12:13).

Contribute to the needs of the saints and seek to show hospitality (Romans 12:13).

მაშასადამე, სტუმარმასპინძლობა არის დღემდე ცოცხლად მოქმედი წესი, რომელიც საუკუნეების მანძილზე იცვლებოდა საზოგადოების მოთხოვნებიდან გამომდინარე. ქართული და ინგლისური სტუმარმასპინძლობის თემაზე აგებული გამოთქმები, მიუხედავად განსხვავებული ტრადიციებისა და ადათ-წესებისა, ასახავს ეროვნული ხასიათის ნიშან-თვისებებს, უნიკალურობას და მრავალფეროვნებას.

ლიტერატურა:

1. ბიბლია, თბ., 1989.
2. ბიბლიის ენციკლოპედია, გაერთიანებული ბიბლიური საზოგადოებები, საქართველოს წარმომადგენლობა, თბ., 1998.
3. ბიბლიური გამონათქვამები, შემდგენელები: ბ. უშვერიძე, მ. შელია, ქ. გალობერი, ლ. რატიანი, თბ., 2009.
4. სახელმძღვანელო - მართლმადიდებლური ეკლესიის კატეხიზმოს შესასწავლად, თბ., 1994.
5. ოჩიაური ალ., სტუმარმასპინძლობა ხევსურეთში, თბ., 1980.
6. Маслова В. А. Лингвокультуроология. М., 2001.

Manana Shelia
The Role of Hospitality in Intercultural Relations
Summary

As it is known hospitality is the relationship between the guest and the host, or the act or practice of being hospitable. This includes the reception and entertainment of guests, visitors, or strangers.

Hospitality culture is considered as a broad phenomenon which covers diverse beliefs, values, attitudes and behavior of various perspectives of population within the globalized world.

Hospitality language is often formal, though it depends very much on the level of acquaintance among participants themselves. All Christians' moral duty is to be in good relations equally to both the rich and poor, acquainted and stranger. One of the traditions Georgians are most proud of is their tradition of hospitality.

In the paper extra-linguistic and linguistic characteristics of Georgian and English hospitality traditions, hospitality language and Biblical expressions have been discussed in the context of linguoculturology.

Манана Шелия
Роль гостеприимства в межкультурных отношениях
Резюме

«Гость - посланник Бога» – гласит грузинская пословица. Как известно гостеприимство это отношения между гостем и хозяином, особый вид радушия, хлебосольство хозяев, развлечение гостей, посетителей или незнакомцев.

Культуру гостеприимства рассматривают как широкое явление, которое охватывает разнообразные верования, ценности, отношения среди различных слоев населения в пределах глобализованного мира.

В данной статье рассматриваются экстралингвистические и лингвистические особенности грузинских и английских традиций гостеприимства в контексте лингвокультурологии, представлены примеры фразеологических единиц с понятием гостеприимства, а также приводятся примеры библейских выражений, относящиеся к универсальной традиции повседневно-бытовой культуры.

Irina Jobava
(Georgia)

ENGLISH AS A TOOL OF GLOBAL INTERCULTURAL COMMUNICATION

Acquiring English language as a communication tool in the era of globalization has become mandatory for those who wish to participate in globalization and take advantage of what globalization offers in terms of culture, job, travel, technical knowledge and practice.

What does a Global Language mean? Global English refers almost literally to the use of English as a global language. It means a common language for the world. A language achieves a genuinely global status when it develops a special role that is recognized in every country. Having such a status, the global language has to be of great importance, influencing all the domains of the human activity in the world. For example, English dominates every field such as the media, foreign language teaching, business, etc. English can be called an international language because of its simple and wide use already.

We have agreed that English is an international language (EIL). For speakers of other languages, EIL is a cultural tool they borrow to interact with people from different cultures (5). Communication between people from different national cultures is called intercultural communication (4, 179). The context of intercultural communication varies depending on the participants in conversation, their relationships and their membership in particular cultural groups. Let us take into closer consideration the question of group membership. It is believed that membership of a national culture is the predominant factor defining intercultural communication. Intercultural communication therefore focuses on cultural identity – the self-concepts of individuals as having certain cultural traits (e.g., a set of beliefs about the world, values, thought patterns) that characterize them as members of a national culture vis-a-vis members of other national cultures.

It is assumed that participants in intercultural communication view themselves and others primarily as Czechs, Chinese, or Americans and the similarities and differences they see in one another are attributed to their membership in their national culture. Yet we simultaneously participate in many groups based not only on our nationality, but also gender, age, profession, family background and so forth. We should not, therefore, presuppose that it is always cultural identity derived from membership in a national culture that predominates in intercultural communication, because the enactment of a particular identity by participants in communication depends on their specific relationships in the situation. It could be their personal identity characterized by individual traits they share or social identity derived from their membership in the same profession that can guide their interaction in a given situation (3).

In order to develop their communicative competence, EIL learners need to recognize the rich and diversified context of intercultural communication. Their EIL use must be supplemented by learning how different group memberships and relationships give rise to different cultural practices of interaction and different interpretations. Thus the learners, as intercultural speakers of English, will develop their intercultural competence

Today, we should acknowledge the fact that English is sweeping the earth's physical, economic, cultural and virtual space. English is the language of pop-culture, of tourism, of markets, of the Internet and trade. Several people speak English with their friends, and people get introduced to each other most often in English. Over half of all personal letters/sms/E-mails are also written in English. English encompasses more than just a convenient means of communication among people around the world. The thinning of national borders due to globalization has made English a global communication tool. In one way or the other, every language is a pathway to understand its parent culture, because each language contains the unconscious assumption of that culture. This certainly

is true of English which provides us an opportunity to know the culture that it generally represents. This we learn through various media including stories/fiction, movies, and so on.

Five hundred years ago, between five and seven million people spoke English, almost all of them living in the British Isles. Now, anywhere up to 1.8 billion people around the world speak English. How did this happen? The growth of English has nothing to do with the structure of the language, or any inherent qualities, and everything to do with politics.

After developing for almost a millennium on the British Isles, English was taken around the world by the sailors, soldiers, pilgrims, traders and missionaries of the British Empire. By the time anything resembling a language policy was introduced, English had already reached all corners of the globe.

English is now the most widely spoken foreign language in 19 of the 25 EU Member States where it is not an official language. The 6 states where English is not number one also show the importance of politics in language policy: Russian is the most widely spoken foreign language in Lithuania, Latvia and Estonia; Croatian the most commonly spoken in Slovenia; and Czech the most widely spoken in Slovakia.

As well as sending money across the Atlantic, the USA provided the soundtrack through rock and roll, jazz and, later, disco and hip hop. Hollywood movies became global sensations and American television series became cultural reference points. American culture was everywhere, radiating confidence and success; just the things for a world that had been ravaged by war.

It was not just American music that brought English into the world's discotheques and homes. British bands including the Beatles, the Rolling Stones, Queen, Pink Floyd, the Police or Led Zeppelin ensured that Britannia ruled the airwaves, if not the waves.

The global power of the USA coincided with the birth of popular computing, and English is the language of the technological revolution and the internet. Consider a keyboard for example; they are designed for Latin characters, so speakers of Asian languages (particularly) use complicated techniques to enter words.

What happens inside the devices is also dominated by English. The USA remains the most innovative technological nation and, because of the language policy of the nation's founders, English is the dominant language.

Apart from the efforts of some early colonisers, hundreds of years ago, the success of English has more to do with "pull" than "push". People in British colonies who wanted an education would receive that education in English. Artists who want to reach the largest audience for their work can do that in English. If you want to trade internationally, you will need to speak English. And you don't have to speak English to have a successful career, but it certainly helps.

Some people suggest that English has become ubiquitous because it is "easy to learn" or especially flexible, but a glance backwards suggests that this is irrelevant. Despite a devilishly complex case system, Latin was Europe's most influential language for over a thousand years (and its descendents are still going strong). People learned Latin then for the same reasons they learn English now: to get ahead in life and have access to knowledge. Yet now Latin is only spoken by priests and scholars.

The article "English: the Inescapable Language", which appears in the latest issue of *The American*, a journal published by the American Enterprise Institute, has a somewhat different focus than you would expect from its title. The article indeed does discuss how English has become the world's common language of the workplace, including some interesting "did you know?" material such as the following:

- English is the only language used in air traffic control.
- The prestigious and proudly French scientific organization, l'Institut Pasteur, now publishes its papers in English first and only later in French, a practice in which it is far from alone.
- For 60 percent of all students studying any foreign language today, the language is English.

However, Gordon's primary focus is on comparing English and other languages. Surprisingly, English is quite different from other languages emerging from Europe: "Historically, English is one of the Germanic languages, but, because of its insular evolution, it now bears little resemblance to the other Germanic languages such as German, Dutch, Norwegian, Swedish, and Danish. And while there is some overlap in French, the two grammars are very different. Indeed, English grammar is quite unlike any other language in the world".

The key question addressed in the article – is English easier than other (originally) European languages, or is it harder? Gordon compares the challenge along a number of different dimensions. To summarize his very informative and more nuanced analysis: Gordon speculates that the large vocabulary of English is one reason for its wide adoption (beyond obvious historical reasons related to the long British and then American domination of world trade and politics). The large vocabulary available, Gordon says, "makes English a superb literary and scientific language, able to express fine and precise shades of meaning far more easily than other tongues....It also makes English more efficient. The English version of a lengthy text is always substantially shorter than versions in other languages".

Gordon's final conclusion is that it is easier to learn the basics of English than those of many other languages but that it is as hard to fully master as any other tongue.

Learning English as an international language does not emphasize acquiring knowledge of grammar rules; rather, the goal of EIL learning is an appropriate use as well as development of English as a cultural tool in communication with members of other cultures. In the context of intercultural communication English learners develop their communicative competence only if they simultaneously develop their intercultural competence, namely awareness of one's own and others' cultures and their influence on intercultural communication (1), knowledge of the deep structures of one's own and others' cultures that explain the outer behaviour and patterns in communication (2), skills to minimize and resolve misunderstandings arising in intercultural communication (3), and attitudes encouraging self-respect and respect to others and their cultures (4).

Generally, it can be said that in this century, English has contributed a lot to globalization for it narrows cultural and linguistic diversity, expands cultural and linguistic divergence and advances the information technology and media. So, English has a bigger role in today's society and the ability to speak the language is already a necessity because it is the language of the global village; the language used in business, technology, media and education; the language that bridges cultural and linguistic gaps and the language that narrows cultural diversity and expands cultural divergence.

Literature:

1. Crystal D. English as a global language. Second Edition. Cambridge University Press. 2003.
2. Gordon John Steele. English: The Inescapable Language//The American. American Enterprise Institute. 2011.
3. Janik Z. English Language as a Cultural Tool for Intercultural Communication. 2013.
4. Gudykunst W. B., Moody B. Handbook of International and Intercultural Communication. (2nd Edition.) London: Sage Publications. 2002.
5. Scollon R., Scollon S.W. & Jones R.H. Intercultural Communication: A Discourse Approach (3rd Edition). Somerset, NJ, USA: John Wiley & Sons. 2011.

ირინა ჯობავა
ინგლისური ენა როგორც გლობალური კულტურათაშორისი
კომუნიკაციის საშუალება
რეზიუმე

წინამდებარე სტატია განიხილავს მსოფლიოში ინგლისური ენის გავრცელების საკითხებს, რომელიც გლობალური კულტურათაშორისი კომუნიკაციის საშუალებას წარმოადგენს. ჩვენს დროში ინგლისური ენა მნიშვნელოვან როლს თამაშობს გლობალიზაციის პროცესში, რადგანაც ის ავიწროებს კულტურულ და ენობრივ მრავალფეროვნებას, აფართოებს კულტურულ და ენობრივ შესაძლებლობებს და ხელს უწყობს ინფორმაციული ტექნოლოგიებისა და მედია საშუალებების განვითარებას. ინგლისური ენის ფლობა უკვე აუცილებლობაა, რადგან ის გლობალური სოფლის ენაა, რომლის მეშვეობითაც ჩვენ შევიცნობთ უცხო ქვეყნების კულტურას.

Ирина Джобава
Английский язык как инструмент глобальной межкультурной коммуникации
Резюме

Данная статья посвящена вопросам распространения английского языка во всем мире в качестве инструмента глобальной межкультурной коммуникации. В нашем столетии английский язык играет важную роль в процессе глобализации, так как он сужает культурное и лингвистическое многообразие, расширяет культурные и языковые возможности и способствует усовершенствованию информационных технологий и СМИ. Владение английским языком уже является необходимостью, так как это язык глобальной деревни, посредством которого мы узнаем о культуре и быте других народов.

Maia Aghaia
(Georgia)

UPON DIFFERENT METHODS OF METAPHOR TRANSLATION

As we all know figures of speech are the ways to make the language more colorful. Figures of speech are imaginative tools in both literature and ordinary communications used for explaining speech beyond its usual usage. The language that uses figures of speech is called “figurative language” and “its purpose is to serve three elements of clarity, forth and beauty in the language” (1, 100). Metaphors are picturesque representations of the real world. They are taken to be the most fundamental form of figurative language, carrying the assumption that terms literally connected with one object can be transferred to another object. A writer/speaker uses metaphor in order to give a more poetic effect to his/her speech. In literary studies, metaphor is defined as “a figure of speech in which one thing is described in terms of another” (2, 507). It is also considered to be a basic figure in poetry. Metaphor requires a great ability on the part of the reader to perceive the hidden association.

Metaphor is a highly important tool of communication and quite a difficult phenomenon to study. It often does not allow fully equivalent translation; it therefore provokes important questions about its nature and possible transferability across languages and cultures. In the classical view, metaphor has been primarily seen as a rhetorical figure or as a device to add interest to the text. Nonetheless, the traditional understanding of metaphor as a figure of speech (whose main function is the stylistic embellishment of a text) has been recently replaced with a more complex conceptual, cognitive approach (3, 1254) which tends to see this phenomenon in context of broader aspects of communication. Metaphors are namely universality, systematic character and power of enriching semantic meaning.

Newmark states that the first purpose of metaphor is to describe something comprehensively, economically and generally more forcefully than what is possible in literal language (4, 111). Lakoff and Johnson (5) have showed that metaphors are not merely the ornaments belonging to literature or language itself; they govern on our mind and regulate our daily behavior. According to Lakoff and Johnson (5) the conceptual system of man's mind which control the way we think and the way we behave is metaphoric in nature. They considered metaphor as a device to form an abstract experience on the basis of an empirical one. Therefore, there are two aspects in each metaphor: source and destination. They believed that metaphors help us both to speak about entities and to think about them. In fact, metaphor is the representation of a fundamental principle in cognitive linguistics based on which language and thought are highly interrelated.

Lakoff and Johnson (5, 12) believed that "a culture may be thought of as providing, among other things, a pool of available metaphors for making sense of reality"; "to live by a metaphor is to have your reality structured by that metaphor and to base your perceptions and actions upon that structuring of reality".

In our article we will talk about different approaches of metaphor translation as it is the problem of theoretical and practical translation studies. Metaphor can create difficulties and conflict in the translation process because of its vagueness and implication. The main difficulty in the process of metaphor translation is the present of differences in metaphorical systems of Source and Target languages. Metaphors as evident features of literary texts have “most prototypically been associated with poetic and literary usage” (6, 105) and have been “widely discussed within the discipline of Translation Studies, predominantly with respect to translatability and transfer methods” (3, 1253).

Obiedat concludes that “translating metaphor is not easy and straightforward, neither is it impossible” (7, 209). He recommends more analysis of the existing translations of metaphor for two reasons: “Firstly, metaphor is a powerful vehicle by which diverse aspects of culture may be transmitted to one another. Secondly, aesthetically, metaphor can create an imaginative shock due to the juxtaposition of unrelated domains which may express a subjective experience peculiar to a particular culture”.

As we know translation is not a process in which a translator follows certain rules to achieve a new optimum text in another language. Translating metaphor is a rich field of study that has attracted the attention of many researchers across the world, starting in the modern era with Dagut (8). Translators try to use various methods to transfer the meaning of the original metaphors to the TL readers. The meaning of original metaphors might not be grasped easily because they are the ST author's unique and creative expressions. Some scholars have suggested a number of techniques or strategies to be followed by translators in rendering metaphor from one language to another. Two major concerns of translating metaphors then are translatability of metaphors and metaphor translation procedures. Regarding translatability of metaphors, translation scholars have taken different stands and many have proposed different methods for translating metaphors. Peter Newmark went a step further to put forward a detailed set of metaphor translation approaches, aiming to provide a framework of principles, rules and guidelines for the practice of translation. His formulation of metaphor translation has become the most elaborate normative one that is frequently referred to in recent studies on rendering metaphors. Newmark (4) is one of translation scholars who believed in translatability of metaphors and proposed seven procedures for translating them.

1. Reproducing the same image in the TL: This method according to Ingo (9) and also Newmark himself, is the best way for translating metaphors, however, they remark that this procedure is only possible when the image in TL has the same currency and frequency as in SL. Newmark believes that this procedure is more common for single or universal metaphors than extended metaphors.

2. Replacing the image in the SL with a standard TL image which does not clash with the TL culture: Ingo states that when there is no TL image that could portray the same SL image, a different image could be used on condition that it conveys the same SL meaning. This new image however should not clash with the TL culture. Since one-word translation of stock metaphors particularly extended metaphors is rare, Newmark states that often a change in translating SL image and an under-translation occurs.

3. Translating metaphor by simile, retaining the image: This procedure, reducing metaphor to sense, as Newmark argues, weakens the metaphor half to simile and reduces the emotive or pragmatic impact of the metaphor (e.g. *I can read him like a book* to *I can read him as in a book*). The comprehensiveness is the centerpiece of this procedure than the completeness.

4. Translating metaphor (or simile) by simile plus sense (or occasionally a metaphor plus sense): in a similar trend to procedure 3 above, this method also reduces metaphor to sense and simile but regarding clarity, this procedure is a “compromise procedure which keeps some of the metaphor's emotive (and cultural) effect for the 'expert', whilst other readers who would not understand the metaphor are given an explanation”. Then both the layman and the expert will understand the metaphor.

5. Converting metaphor to sense: no TL metaphor exists for SL text but the sense is what transfers. The reason for applying such procedure could be the degree of formality of TL text, where translation of metaphors is flowery and obtrusive, or when there is lack of TL equivalence for SL metaphor such as in political texts.

6. Deletion: If metaphors are redundant, particularly when the text is not expressive, they can be omitted on condition that the intention of the text is not lost with omission of metaphors.

7. Using the same metaphor combined with sense, in order to enforce the image: in this procedure the same SL metaphor is transferred to TL but in an extended way. That is, the translator adds a gloss to make sure that the image will be understood by the target reader.

Toury (10) notes that from target text's (TT) perspective, we can add two more possibilities to Newmark translation procedures: when the metaphor in TT comes from a non-metaphorical equivalent in ST (non-metaphor to metaphor) and when metaphor in TT has no equivalent or motivation in ST (zero into metaphor).

Morneau (11) states five techniques for translating metaphors: (12, 6):

1. Translate the metaphor exactly, word-for-word.
2. Re-phrase the metaphor as a simile. This helps some of the time, but only in languages where metaphor is rarely or never used. So, translating the metaphor in 'the ship plowed through the waves' to the form of a simile 'the ship moved through the waves like a plow' is an example of this kind.
3. Translate the metaphor into an equivalent metaphor in the target language. For example, the metaphor 'the ship ravaged through the waves' rendered into 'the ship pushed through the waves like a battering ram'.
4. Translate the metaphor using literal language. This, of course, gets the point across, but destroys the imagery of the metaphor. 'the ship moved through the waves slowly, powerfully and with difficulty'.
5. Use the metaphor, but provide all the necessary referents so that any listener will understand it. In effect, you must explain the metaphor to those who might not understand it. Like, 'the ship moved through the waves, slowly and powerfully, like a plow being pulled through the hard earth'.

Mollanazar (13, 46) says that the following steps should be taken in translating a metaphor or simile:

1. The metaphors and similes should be found in the text; the translator should always be alert to the metaphors and similes,
2. Then the translator should determine whether the comparison is a live metaphor /simile or a dead figure; and
3. Different components of the metaphor or simile should be identified.

Larson (14, 245) suggests the following ways to translate the live metaphors:

1. The metaphor may be kept if the receptor language permits (that is, if it sounds natural and is understood correctly by the readers);
2. A metaphor may be translated as a simile (adding like or as);
3. A metaphor of the receptor language which has the same meaning may be substituted;
4. The metaphor may be kept and the meaning explained (that is, the topic or point of similarity may be added; and
5. The meaning of the metaphor may be translated without keeping the metaphorical imagery.

Different theories and approaches have been proposed with regard to metaphor translation, each of which has discussed this problem from a different point of view. In this paper, we favor of a cognitive framework for metaphor translation which builds on the "Cognitive Translation Hypothesis". This article discusses translation of metaphors with reference to two cognitive schemes of the real world and cultural experience mapping. As a recent approach toward

translation of metaphors, cognitive linguistics by focusing on conceptual mappings grounded in the culture of each particular language and the relevance of cognitive operations in translating metaphors, peaked the effect of both SL and TL cultures in transferring meanings between two languages. We think that the problem of translatability of metaphors reflects the culture-oriented approach toward translation studies in which cultural and contextual differences between languages were taken into account after traditional approach. The basic tenet of cognitive linguistics is that language is an integral part of human cognition and as such, inseparable from other cognitive faculties, such as categorization, visual perception, reasoning, analogical thinking, imagination, metaphorical mapping, etc.

The cognitive approach to the metaphor means that its translation is the inter-cultural process, so it is too hard to translate the metaphor adequately. So for adequate translation of conceptual metaphor one must deeply know intercultural ties. The goal of translation is not just the transmission of meaning from the source text into the target text; it is building of a community in both cultures through introduction of meaning of the target language into the source language (15, 343).

We agree with Maalej who concludes that the translator must understand the meaning of metaphors intralingually and then search for equivalences in the target language. He favours the cognitive approach since it does not look at metaphors as linguistic entities or rhetorical phenomena, but as cognitive constructs and requires the translator to understand how target language readers structure their experience (16, 3).

Al-Hasnawi (12) believed that the difficulty of the translation of the SL metaphor is not the lack of lexical equivalent in the TL but the diversity of cultural conceptualization of an identical entity or word in the SL and TL. Snell-Hornby (17, 41) stated that "the extent to which a text is translatable varies with the degree to which it is embedded in its own specific culture, also with the distance that separates the cultural background of the source text and the target audience in terms of time and space.

Since "languages are the best mirror of human cultures", and "it is through the vocabulary of human languages that we can discover and identify the culture-specific conceptual configurations characteristic of different peoples of the world" Wierzbicka (18, 22), different cultures conceptualize experiences in varying ways.

We think that language is not only the carrier of information but also of culture. It is a mirror which reflects the society and has strong cultural characteristics. Metaphors, as part of language, are closely associated with a nation's history, culture and customs. So they are the carrier of culture and reflect ways of cognizing the world. Thus we can say that culture plays an important role in the translation of metaphor in two languages. Readers may have different understandings to the use of metaphor in different cultures. Therefore, translators should realize the differences of two languages and select the best words to translate the original text into the target text, and make readers understand the meaning of metaphor in the original text vividly and correctly.

On studying the methods of metaphor translation, we have come to the conclusion that the changeable methods should be employed instead of using the fixed and contingent ones. Metaphor translation studies constantly become enriched with new research methods by interacting with other disciplines, cognitive linguistics being one of them. Since metaphor is shaped by the socio-cultural beliefs and attitudes of a specific culture, translation of metaphor should be based on the "cognitive equivalence", where metaphors must be looked at as cognitive constructs representing instances of how people conceptualize their experiences, attitudes and practices. Therefore, it is necessary for us to see the culture element involved in the process of metaphor translation. We can conclude that

metaphor translation deals with finding secondary meaning in the source language (SL), and finding cultural meaning and appropriate equivalence in the target language (TL).

Literature:

1. Tajalli G. Idioms and Metaphorical Expressions in Translation. Tehran. 2003.
2. Cuddon J. A. Dictionary of Literary Terms and Literary Theory. Penguin Books: London. 1998.
3. Schäffner C. Metaphor and translation: some implications of a cognitive approach. Journal of Pragmatics 36 (7), 2004.
4. Newmark P. Approaches to Translation. London and New York: Prentice Hall. 1988.
5. Lakoff G. and Johnson M. Metaphors We Live By. Chicago. 1980.
6. Stockwell P. Cognitive poetics, an introduction. London: Routledge. 2002.
7. Obiedat H. Aspects of the Problems of Translating Metaphor with Special Reference to Modern Arabic Poetry. St Andrews: The University of St Andrews, PhD thesis. 1997.
8. Dagut M. Can metaphor be translated? Babel: International Journal of Translation, XXII (1). 1976.
9. Ingo R. Konsten att översätta. Lund: Student litteratur. 2007.
10. Toury G. Descriptive Translation Studies and Beyond. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 1995.
11. Rick Morneau: <http://www.rickmor.x10.mx/metaphor.html>
12. Alhasnawi A. A Cognitive Approach to Translating Metaphors. Translation J. 11 (3). 2007.
13. Mollanazar H. Principles and Methodology of Translation. Tehran: Samt. 2005.
14. Larson ML. Meaning- Based Translation: A Guide to Cross- Language Equivalences. United States of America: University Press of America, In. 1984.
15. Brisset A. The Search for a Native Language: Translation and Cultural Identity. In: Lawrence Venuti (ed.). Translation Studies Reader. Routledge: New York. 2006.
16. Maalej Z. Translating Metaphor between Unrelated Cultures: A Cognitive Perspective. 2002. [M]. <http://simsim.rug.ac.be/zmaalej/transmeta>.
17. Snell-Hornby M. Translation Studies: An Integrated Approach. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. 1995.
18. Wierzbicka A. Semantics, Culture and Cognition. Universal Human Concepts in Culture-Specific Configurations. New York/Oxford: OUP. 1992.

მაია აღაია
მეტაფორის თარგმნასთან დაკავშირებული სხვადასხვა მეთოდის შესახებ
რეზიუმე

სტატიაში განხილულია მეტაფორის თარგმნის სხვადასხვა მეთოდი. მეტაფორები მჭიდროდ არის დაკავშირებული ერის ისტორიასთან, კულტურასა და ტრადიციებთან, ამიტომ მიგვაჩნია, რომ მათი თარგმნისას გამოყენებული უნდა იქნეს შემეცნებითი მიდგომა. ეს იმას გულისხმობს, რომ აუცილებელია კულტურის ელემენტის ჩართვა მეტაფორის თარგმნისას.

Майя Агаиа
О разных методах перевода метафор
Резюме

В нашей статье рассмотрены разные методы перевода метафор. Метафоры тесно связаны с историей, культурой и традициями народа, поэтому считаем, что при переводе метафор должен быть использован познавательный подход. Это предполагает обязательное включение культурного элемента при переводе метафор.

Наталья Певная
(Грузия)

МЕТОДИКА ИНТЕГРАТИВНОГО АНАЛИЗА ЛЕКСИКО-ФРАЗЕЛОГИЧЕСКИХ КОНТЕНТОВ

Гносеологическое смещение, характеризующее лингвистические исследования 70-80-х годов 20-го века, демонстрирует принцип воздействия и взаимной обусловленности единиц языка и ментальных процедур. Вербальное воплощение, представление на языковом уровне ментальных структур ресурсами лексических единиц, фразеологизмов, пропозиций – объект изучения когнитивных исследований. В ходе когнитивных исследований процесса вербализации ментальных конструкций выделяются несколько методологических тактик: это и анализ зафиксированных в лексикографических источниках номинанта ментальной структуры, и исследование на диахроническом уровне, и изучение текстуальных воплощений на материале художественного и публицистического дискурса, и привлечение вербальных реализаций на материале пословиц, поговорок и фразеологических единиц.

Так, по определению Бертрана Рассела, природа языка по своей сути, генетике, функциональности социальна. Функциональность языка двойственна: она состоит из выражения и коммуникации. Следовательно, язык должен быть общим для всего народа. При этом общественная природа, социализация языка ирреальное явление. По мнению автора, форма слов обычно трактуется информированными партнерами по коммуникации так, чтобы информация являлась истинной либо ложной для каждого участника коммуникации. Однако, информация при этом на содержательном уровне не будет идентична для всех. И далее автор развивает свою мысль о назначении языка, его составляющих: «Имеются два других очень важных употребления языка: он дает нам возможность вести наши дела с внешним миром посредством знаков (символов), которые имеют определенную степень постоянства во времени и значительную степень дискретности в пространстве» (3).

К подобным «символам», на наш взгляд, могут быть отнесены недискретные сочетания. Как известно, фразеологические единицы классифицируются как с позиции происхождения (свободные/устойчивые, фразеологические сочетания, фразеологизмы), так и с позиции лексической (фразеологические сращения, единства, сочетания, выражения). Исследователи русского языка расходятся во мнениях на природу самого понятия фразеологическая единица, на разграничение и выделение признаков недискретных сочетаний, на состав фразеологизмов и т. д. По мнению Ю. С. Степанова, хотя недискретные единицы языка и состоят из самостоятельных слов, но функционируют, воспроизводятся и хранятся на ментальном уровне как единое ментальное образование, аналогично автономной лексеме (5, 53). Таким образом, ментальные структуры, которые реализуются через фразеологические единицы языка, тождественны ментальным конструктивным моделям лексем. Известно, что изучение процесса инкорпорации номинативных воплощений, объективирующих ментальный конструкт на уровне дискурса, позволяет выявить дополнительные дескрипторы. Текстуальное воплощение, в котором зафиксирована выделенная для изучения лексема, вследствие ориентации на корреляцию языка, ментальности, культуры, расширяет границы анализа языковых единиц.

В этом смысле обращение к фразеологическим единицам весьма информативно. Фразеологические единицы характеризуются фиксированным пониманием той или иной ментальной конструкции, сформировавшейся во временном континууме. Отличительной характеристикой недискретных сочетаний является неоднородность гештальтов. При этом неоднородность концептуальной структуры проявляет вариативную схожесть элементов на

базовом уровне. Следует отметить, что недискретные сочетания на коммуникативном уровне могут проявлять дополнительные идентифицирующие качественные показатели: информативный, аксиологический, суггестивный, а также определенную корреляцию между символизмом фразеологических единиц и их экспликацией. Символизм недискретных сочетаний связан с фоновыми знаниями – интерпретантами, которые делают возможным лучшее понимание анализируемого явления. Так, В. Н. Телия в работе «Первоочередные задачи и методологические проблемы исследования фразеологического состава языка в контексте культуры» отмечает, что недискретные сочетания принимают участие в генерировании национальных особенностей наивной картины мира» (4, 15).

Как известно, фразеологические единицы наиболее употребительны в разговорной речи. И здесь, существует возможность «провала» на уровне коммуникации, т. е. насколько идентично актуализируется имплицитно заданный смысл в процессе интеракции. «Отношение между словами и миром существует не в вакууме, а связано с интенциональными действиями говорящих, использующих конвенциональные средства (слова и предложения) в соответствии с правилами употребления этих средств» (1).

Каждая языковая культура насыщена конвенциональными образами, которые генерируют идиомы, их восприятие и понимание. Фразеологические единицы перифрастически описывают явление, им присущ определенный символизм и метафоричность. Следовательно, интерпретация фразеологизмов состоит из нескольких процедур анализа: корреляция с концептуальной структурой, апелляция к прагматической среде.

Основанная на вышесказанном методология исследования лексико-фразеологических контентов представляет узловые дескрипторы анализируемой фрейм-структуры, опредмеченной в недискретных лексических единицах. Базой эмпирического материала послужили недискретные единицы, в которых вербализуется лексема «глаз» - доминанта, представляющая фрейм «глаз-глаза». Глаза как орган зрения осуществляют распознавание объектов на расстоянии и делает возможным процесс познания. Зрительный контакт, визуальное восприятие не менее важен при общении, чем вербальное взаимодействие и является одним из условий успешной интеракции. С современных гносеологических и эпистемологических позиций глаза могут быть рассмотрены как семантический и/либо когнитивный орган, осуществляющий социальное взаимодействие (6). Материалом эмпирического исследования сообщения послужили фразеологические единицы, зафиксированные во Фразеологическом словаре русского литературного языка А. И. Федорова (7).

Понимание единиц языка как системы презентации аккумулированных в сознании информационных фреймов позволяет выявить ментальные компоненты, в которых фиксируются субстанциальные отличительные признаки моделируемого конструкта. Центральный узел в ментальной структуре – фрейме «глаз – глаза» - опредмечен лексемой «глаз». Диахронический и синхронический анализ выявил, что помимо установленного ограниченного списка идентификаторов лексема «глаз» на лексикографическом уровне включает следующие маркеры:

«часть организма» → «сложившееся строение» → «специфическая функция» → «источник» → «восприятие» → «свет» → «внешний» → «материальный элемент» → «генезис» → «визуальный» → «пространство» → «предметы» → «субъективный» → «картина мира» → «процессуальность» → «нативная//утраченная способность/ неспособность человека» → «физическое воздействие». Также в процессе изучения лексем «глаз» были установлены:

а) **этимологические составляющие:** «стеклянные шарики», «камень, скала», «гладкий»;

б) **лингво-ментальные элементы:** «пропускать», «свет», «бесцветный/цветной», «ломкий», «вращение», «сфера», «прочный», «горная порода – камень», «стабильность», «первооснова» «мироздание», «ровный».

Выявленные компоненты сформировали структуру узлов фрейм-конструкта пралексемы:

<глаз> → проникновение сквозь → лучистая энергия → материя → доступность → восприятие → ощущение → спектр → отражать/испускать излучение → хрупкость → круговое движение → замкнутая круглая поверхность → сопротивление внешним воздействиям → гладкость.

Сеть семантико-концептуального представления демонстрирует взаимосвязанные элементы, которые могут быть иницированы либо нет. При этом инициация коррелирует с конкретным контекстуальным воплощением фрейма.

На основании сказанного, можно сделать вывод о семантическом наполнении анализируемой лексемы. Лексема «глаз» демонстрирует комплексное телесно-психическое состояние, врожденное качество модифицировать световые параметры от разных наружных объектов и получать информацию об их форме, цвете, размере, местоположении.

Как уже отмечалось, фразеологизмам присущ определенный символизм. И с этой позиции уместно обратиться к символическому наполнению понятия «глаз-глаза». Энциклопедическое издание «Мифы народов мира» трактует глаз как мифологему, символизирующую взаимосвязь между потусторонним, тайным и демиургом или героем. Отметим, что эти персонажи часто описываются как одноглазые или слепые, т. к. в дуалистическом мифологическом сознании избыточное зрение эквивалентно слепоте. Данный тезис выявляется и на уровне языка: латинское *oculus* «глаз» и литовское *aklas* «слепой», что подтверждает результаты анализа фольклорных изречений, например: «Не глаза видят, а человек; не ухо слышит, а душа»; «Глаза даны на пагубу человеку»; «У того лопнет глаз, кто не любит нас» (2, 306).

С позиции христианства глаз представляет идею Всемогущего Создателя. Следует отметить, что различные религиозно-духовные традиции как современные, так и архаичные во многом идентичны в трактовке глаза как символа знания, мудрости, света, высшей духовной силы, прозрения. Таким образом, общность представления о глазе как символе имеют межнациональный и межконфессиональный характер и выходит за пределы национальной картины мира. Это общечеловеческая универсалия, свойственная метафизическому опыту.

С гносеологической позиции воссоздание объёмной модели концептуально-текстуального фрейм-конструкта невозможно без исследования прецедентных текстов. Трактовка вербального воплощения денотата, содержащего лексему «глаз», во фразеологических единицах выявила системообразующие контент-дескрипторы, которые организуют парадигму содержательных характеристик. Следует отметить, что элементы парадигмы объединяются в предметные классы. Подобная систематизация выявила следующие дескрипторы:

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ → нравственно-этическая сфера → опека // внимание // содействие:
глаз да глаз нужен

КАЧЕСТВО → морально-психологическая сфера → ситуативность // событие → отвага, решительный поступок // бесстрашие: *глазом не моргнул*

ОЩУЩЕНИЕ → экстероцептивное → физическое состояние → усталость // потребность в отдыхе, сне: *глаза слипаются (закрываются)*

ОЩУЩЕНИЕ → экстероцептивное → мера вкусового ощущения (излишне кислое):
глаза воротит

ВОСПРИЯТИЕ → экстероцептивное → дистантное → граница восприятия: *глаз достаёт (хватает)*

ВОСПРИЯТИЕ → экстероцептивное → дистантное → невозможность визуализации // отдаленность объекта // характеристика масштаба пространства: *глазом не достать; глазом не окинуть*

ВОСПРИЯТИЕ → экстероцептивное → межличностные отношения // нахождение рядом, близость: *глаз в глаз; глаза в глаза; глаз на глаз; глаз на глаз остаться*

ВОСПРИЯТИЕ → экстероцептивное → опыт → знание → умение: *глаз намётан (набит)*

ВОСПРИЯТИЕ → экстероцептивное → процесс интерпретирования ощущений, их осмысление → оценочная характеристика визуальных объектов: *глаз отдыхает; глаз радуется; глазу негде отдохнуть*

ВОСПРИЯТИЕ → экстероцептивное → зоркость // интуиция // наблюдательность: *глаз-алмаз*

ВОСПРИЯТИЕ → экстероцептивное → посессивная сфера → желание обладать // множественность визуальных объектов // сложность выбора: *глаза (глазёнки) загораются (загорелись); глаза разгорелись; глаза разбегаются; глаза разбежались*

ВОСПРИЯТИЕ → экстероцептивное → эмоциональная сфера → негативное отношение: *глаза бы (мои) не глядели (не смотрели)*

ВОСПРИЯТИЕ → экстероцептивное → эмоциональная сфера → форма рефлексии (слезливость): *глаза на мокром месте*

ВОСПРИЯТИЕ → экстероцептивное → напряжение зрения // физические затраты: *глаза вон повывлазили (повывлезли)*

ВОСПРИЯТИЕ → экстероцептивное → психическая деятельность → озадаченность, непонимание чего-л.: *глаза на лоб; глаза на лоб лезут, полезли*

ВОСПРИЯТИЕ → экстероцептивное → ментальная деятельность → дефицит внимания: *глаз врозь распускать*

ВОСПРИЯТИЕ → экстероцептивное → ментальная деятельность → противоречие между объективной ситуацией и субъективным восприятием (утрата связи с реальностью) → ошибочное восприятие: *глаз заметило; глаза запорошило; глаза и уши запорошило*

ВОСПРИЯТИЕ → экстероцептивное → ментальная деятельность → возобновление объективного представления о ком/чём-л.: *глаза открываются; глаза открылись*

ВОСПРИЯТИЕ → экстероцептивное → ментальная деятельность → отсутствие реакции из-за внезапности происходящего: *глазом моргнуть не успел*

ВОСПРИЯТИЕ → экстероцептивное → визуализация → сосредоточенность // концентрация: *глаза не отрываются*

ВОСПРИЯТИЕ → экстероцептивное → визуализация → сомнение, неуверенность в правильности зрительного образа: *глаза обманывают.*

Выявленные в процессе эмпирического исследования дескрипторы фрейм-структуры могут быть квалифицированы как прототипические, т. к. они идентичны в представленном корпусе фразеологических единиц с узловым компонентом «глаз-глаза». Нами были выявлены подвиды – маркеры детерминации в систематике изучаемой категории фрейма «глаза». Таким образом, дескрипторы или образные представления - это вершинные узлы, которые организуют ментальную сеть «глаз-глаза». Наполненность дескрипторов коррелирует с фоновыми, энциклопедическими, прагматическими знаниями, а в пределе, с картиной мира. Мультисемантика идиом проявляется на уровне структурирования фрейма. Интертекстуальность недискретных сочетаний когерентна с мифологемами, символами, а в процессе коммуникации выявляет картины мира адресанта и адресата и генерирует процесс интерпретации.

Литература:

1. Демьянков В. З. Референция // Краткий словарь когнитивных терминов / Кубрякова Е.С., Демьянков В.З., Панкрац Ю.Г., Лузина Л.Г. Под общей редакцией Е.С. Кубряковой. М.:

- Филологический факультет МГУ им. М.В. Ломоносова, 1996. Электронный ресурс: <http://www.infolex.ru/Cs20.html> // Дата доступа: 10-05-2016.
2. Мифы народов мира, Энциклопедия: в 2-х томах, Т. 1. М., 1991.
 3. Рассел Б. Человеческое познание: Его сфера и границы. Электронный ресурс: <http://royallib.com/read/rassel-bertran/chelovechesкое-poznanie-ego-sferi-i-granitsi.html#254463> // Дата доступа: 05-05-2016.
 4. Телия В. Н. Первоочередные задачи и методологические проблемы исследования фразеологического состава языка в контексте культуры // Фразеология в контексте культуры. М., 1999.
 5. Степанов Ю. С. Основы общего языкознания. М., 1975.
 6. Электронный ресурс: Энциклопедия эпистемологии и философии науки // под общ. ред. член-корр. РАН Касавина И. Т., М., 2009.
Код доступа: <http://epistemology-of-science.academic.ru/> // Дата доступа: 06-05-2016.
 7. Электронный ресурс: Федоров А. И. Фразеологический словарь русского литературного языка. М.: Астрель, АСТ. 2008.
Код доступа: <http://phraseology.academic.ru/> // Дата доступа: 02-05-2016.

ნატალია პევნაია

ლექსიკო-ფრაზეოლოგიური კონტენტების ინტეგრირებული ანალიზის მეთოდოლოგია რეზიუმე

სტატიაში განხილულია ჩარხო-კონსტრუქტების კვლევის მეთოდოლოგია, რომელთა ვერბალიზება ხდება იდიომების საშუალებით. ნომინირებული ხორცშესხმის ინკორპორაციის პროცესის შესწავლა, რომელიც დისკურსის დონეზე მენტალური კონსტრუქტის ობიექტივიზაციას ახდენს, ხელს უწყობს დამატებითი დესკრიპტორების გამოვლენას. მენტალური სტრუქტურები, რომლებიც რეალიზდება ფრაზეოლოგიური ერთეულებს მეშვეობით, იდენტურია ლექსემების მენტალური კონსტრუქციული მოდელებისა. ამ თვალსაზრისით, ფრაზეოლოგიური ერთეულების განხილვა საკმაოდ ინფორმატიულია. ისინი ხასიათდება ამა თუ იმ მენტალური კონსტრუქციის ფიქსირებული აქტით, რომელიც ფორმირებულია დროებით კონტინუუმში.

Natalia Pevnaya

Methods of Integrative Analysis of Lexical and Phraseological Contents Summary

The paper proposes a technique to study the frame constructs that are verbalized idioms. This article examines the process of incorporation of nominative incarnations, which objectifies the mental construct on the level of discourse and reveals additional descriptors. Mental structures which are realized through the phraseological units of the language, identical constructive mental models of lexemes. In this sense, an appeal to the phraseological units is very informative. Phraseological units are characterized by a fixed understanding of a mental structure, formed in the time continuum.

Нюста Ахундова
(Азербайджан)

МЕСТО ЗАИМСТВОВАННОЙ ЛЕКСИКИ В СЛОВАРНОМ СОСТАВЕ РУССКОГО ЯЗЫКА

Изучение любого языка начинается со знакомства с его лексикой, со словами, из которых он состоит. Словарный состав любого языка пополняется различными новыми словами, путем создания их с помощью словообразовательных элементов, характерных для конкретного языка, и путем заимствования слов из языков других народов.

Культурные, в частности, межъязыковые контакты славянских племен берут истоки в глубокой древности, когда южные славяне смешались с алтаеязычными пришельцами – булгарами, что завершилось «сложением нового народа, который пользовался древнеболгарским языком – древнейшим из известных славянских языков. Ему было суждено стать литературным языком всего первоначального славянства и оказывать далеко идущее и долго длившееся влияние на родственные языки, на языки потомков и даже на языки соседей» (4, 4).

На протяжении веков развивалась общественная, экономическая и культурная жизнь русского народа, улучшался быт, изобретались новые орудия труда, машины, средства связи и передвижения, материалы, новые виды одежды и обуви, предметы культуры и т.п. Для названия подобных предметов создавались новые слова на базе уже имевшихся слов, с применением разных способов русского словообразования. Эти слова составляют пласт исконно русской лексики современного русского языка, которая включает в себя праславянские слова, древнерусские слова, собственно русские слова и слова с индоевропейскими корнями.

В составе лексики русского языка, наряду с исконно русскими и общеславянскими, много заимствованных слов. Заимствованная лексика включает в себя старославянизмы, играющие особую роль в истории русского языка и русского народа, заимствования из языков тюркских народов, из греческого, латинского, арабского и языков народов Европы. В заимствовании русским языком иноязычных слов в различные эпохи отразилась вся история русского народа.

Экономические, политические, военные, культурные контакты с другими странами накладывали свой отпечаток на развитие языка. Каждый такой контакт с другими народами внедрял в жизнь русского народа реалии, новые для России, но уже имеющие названия в других языках. Внедрение в жизнь русского народа каждой новой реалии вызывало появление необходимости определить её название или принять то название, под которым эти реалии существуют в языке того или иного народа. Так в русском языке появились ЛЕ *автомобиль, корабль, аэроплан, телефон*; мужчины стали носить *жилет* и *галстук*, а женщины *юбки* и *свитера*, и те, и другие в зимние вечера греются у *каминов*, у *радиаторов*, а в жару пьют *шербет* и *айран*, и включают *кондиционер*. Чуждое происхождение известных названий указывает на иноземное происхождение соответствующих понятий или предметов. Продукты покупаются на *базаре*, на обед готовится *плов* с *курагой* и *изюмом*, на десерт едят *арбуз*, носят *башмаки*, *папахи* и *серьги*. В огромном большинстве случаев заимствование чужих слов вызывается культурным заимствованием. Слова-названия того или иного предмета, появляющегося в жизни русского народа и не имеющего своего названия, в процессе восприятия этого названия осваивались на всех уровнях русской языковой системы, формально и семантически преобразовывались в процессе творческого освоения в соответствии с особенностями русского языка и степенью его развития. Эти слова являются иноязычными только по своему происхождению. А по грамматическому оформлению,

словообразовательным связям, особенностям произношения и, главное, по факту употребления в языке – эти ЛЕ становятся русскими словами. Таким образом, лексика – это совокупность родных и заимствованных ЛЕ, каждая из которых, по словам М. К. Петрова (5), является особой единицей языка, его строительным материалом.

Языки-источники заимствований для русского языка были разные. В трудах ученых-лексикологов указывается, что на раннем периоде русский язык заимствовал преимущественно тюркские, готские, греческие и латинские слова. Во время принятия Русью христианства в русский язык вошло много старославянских, древнегреческих и латинских слов. Заимствования из неславянских языков проникали в русский язык ещё в VIII-XII вв. из скандинавских, германских, тюркских и других языков. В более поздний период в русский язык вошли слова из западнославянских языков; в петровское и послепетровское время язык обогатился голландскими и немецкими, в XIX веке – французскими, а в XX веке английскими словами.

Проникновение в русский язык иноязычных слов не привело к утрате самобытных черт русского языка, напротив, сами заимствованные слова приспособились к русскому языку, к особенностям его фонетического и грамматического строя и способам словообразования. Практически каждое слово, из любого языка, проникая в русский, оформляется как русское слово. Многие иностранные слова настолько вживаются в принимающий язык, что происходит адаптация слова по русским нормам: слово укореняется, включается в полноценную жизнь лексики русского языка, может обрастать однокоренными словами, образовывать аббревиатуры и приобретать новые оттенки значений.

Практически каждое заимствованное слово «обрастает» русскими словообразовательными элементами. Многие слова, заимствованные русским языком в далеком прошлом, настолько им усвоены, что их происхождение обнаруживается только с помощью этимологического анализа. Примером этому могут служить русские слова *башка*, *башня*, *башковитый* – от тюркского *baş* – *верх, голова*, или *алый*, от *al* – *ярко-красный*. Каждый язык, в основном, стремится сохранить свой фонетический строй, а заимствованные слова стараются сохранить свойственное им произношение. Поэтому на фонетическом уровне звуки языка-источника заимствования могут передаваться точно таким же, а там, где отсутствует совпадение, сходными звуками, присущими русскому языку. Эта происходящая в процессе заимствования замена одних звуков другими – фонетическая субституция – в процессе которой может измениться звуковой облик слова. Так, в русском языке нет мягких тюркских гласных *ı*, *ö*, *ə*, нет звуков *ç*, *h*, *ğ* которые имеются в азербайджанском языке. Поэтому некоторые слова, заимствованные русским языком из азербайджанского, произносятся тверже, чем в языке источнике. В то же время, мягкие согласные, например, в слове *фольклор*, азербайджанец произнесет твердо – *folklor*. Отсутствующая в азербайджанском языке буква *ц* будет заменена на *с*: *silindr*, *sement*, или на *ч*: *car*, (царь), а звук *ш* на *ш* – *soška*.

Л. М. Грановская в своей работе «Русский литературный язык: лексикология и стилистика» (3) отмечает, что «адаптация заимствованного материала неизменно соотносится со временем его вхождения».

Различные авторы (Г. О. Винокур, А. И. Горшков, Н. А. Мещерский) предлагают различную периодизацию истории развития русского литературного языка. Интересную хронологизацию заимствований русским языком иноязычных слов дает Л. М. Баш в своей статье «Дифференциация термина «заимствование», хронологические и этимологические аспекты» (1, 22).

Она считает, что весь процесс заимствования можно разделить на 6 периодов:

1. Древнейшие вхождения.

2. Древние вхождения.
3. Ранние вхождения.
4. Медиальные или срединные вхождения.
5. Новые вхождения.
6. Новейшие вхождения

Так как контакты русских с иноязычными народами непосредственно связаны с изменениями в словарном фонде русского языка, то нам представляется наиболее интересной периодизация проникновения в русский язык иноязычной лексики предлагаемая А. И. Горшковым (2).

1. Эпоха донационального развития русского языка – образование и развитие древнерусского литературного языка.

А) Язык древнерусской народности (XI-XIV вв.).

Б) Язык великорусской (русской) народности (XIV-XVII вв.).

В названные периоды русский язык представлен летописями и богослужебными книгами. В этот период развития собственно русского языка в него вошла древнерусская (индоевропейская, болгарская, старославянская) и тюркская лексика.

2. Эпоха национального развития русского литературного языка.

А) Формирование русского литературного языка (от середины второй половины XVII в. до Пушкина). В этот период в русский язык проникают слова из западославянских и прибалтийских языков. Так, из польского языка и через польский язык в русский пришли слова: *байка, бекеша, дратва, замша* (нем. через польск.), *каре́та, коф́та, гусар* (венг. через польск.), *полковник, рекрут, булка, каштан, кролик, миндаль, пан, петрушка, повидло* и др.

Б) Развитие русского литературного языка (от Пушкина до XX века). Этот период исторически отмечен войнами с Англией, Францией, и военными эпизодами на Кавказе. Он характерен проникновением в русский язык французских, тюркских и английских ЛЕ. Например, из французского в русский язык перешли такие слова, как: *антракт, буфет, браслет, жанр, жилет, костюм, люстра, мебель, сервиз, фойе, обитать* и др.

В) Развитие русского литературного языка в XX веке. Этот период характерен проникновением в русский язык слов из романо-германских языков, что можно объяснить увеличившимися контактами Советского Союза с зарубежными странами, такими как Америка, Англия, Германия, Испания, Италия, Канада, Франция. Из языков этих стран в русский язык вошли ЛЕ связанные с экономикой, спортом, наукой, политикой, войной, бытом, искусством.

Со второй половины XX века в школах и вузах России наряду с английским и немецким начинают преподавать испанский язык. И если в XVIII-XIX веках Испания, испанская культура, музыка и литература воспринимались как нечто далекое, то в XX веке встречи русских и испанцев происходят значительно чаще (спорт, музыка, фестивали, литература, театр). В активном словарном фонде русского языка закрепляются слова: *каравелла, мантилья, матадор, тореадор, эмбарго, эспада, хунта*.

К схеме, предлагаемой А. И. Горшковым, мы позволили себе добавить 4-ый подпункт, касающийся эпохи конца XX в. – начала XXI в. В этот период русский язык заимствовал большое количество англицизмов и американизмов, особенно из области mass-media и общественно-политической лексики. Это такие, например, слова как *клипмейкер, инаугурация, импичмент, истеблишмент, муниципалитет, омбудсмен, праймериз, саммит, тинэйджер, харизма, экин, электорат*.

Примеры использования англицизмов, американизмов, как и заимствований из романо-германских языков можно в большом количестве встретить на страницах современных азербайджанских русскоязычных журналов, газет, в языке художественной литературы XX-XXI вв.

Такие слова зачастую переходят в азербайджанский язык через русский и употребляются как в общественно-политических, так и в текстах художественной литературы и становятся элементами современного лексического запаса азербайджанского языка.

Следует также отметить такие ЛЕ русского языка, которые ранее заимствованы им в одном значении или с одной эмоциональной окраской, но в связи с изменением общественно – политической жизни изменили свое значение или эмоциональную насыщенность. Такие слова как *авторитет*, *вирус*, *виртуальный*, *донор*, *пирамида*, *лидер*, *пилот* и др., встречавшиеся в одних определенных отраслях жизни, науки, искусства, используются в настоящее время в других. Например, слово *пирамида*, ранее встречавшееся в специальной научной или в художественной литературе в значении древних построек особой формы, в XX веке стало употребляться в общественно-политической публицистике в значении определения способа организации финансовых, общественных или политических союществ.

Кроме заимствованных слов, испытавших на себе влияние законов русского языка, в нем имеется ряд ЛЕ, которые перешли в русский язык, не меняя своего графического и фонетического облика. Например, А. С. Пушкин в «Евгении Онегине» пишет: «*Сперва madame его водила, затем monsieur ее сменил...*», а чуть дальше: «*Как dandy лондонский одет, и наконец увидел свет...*» Написание отдельных ЛЕ и словосочетаний графическими средствами того языка, из которого они заимствованы, встречается и в настоящее время, например, *week-end* (англ.), *de-facto* (англ.), *a propos* (фр.) и т. д.

Многие из заимствованных слов приняли русскую графику, но не приняли русских правил словоизменения. Это так называемые экзотизмы, входящие, например, в лексико-семантическую группу «мода»: *свингер*, *снобтон*, *от кутюр*; название цветов: *беж*, *сомо*, *оранж*, *бордо*, *индиго*, *маренго*; слова лексико-семантической группы «национальная одежда»: *дохти* (набедренная повязка индусов), *оби* (японский пояс на кимоно), *кимоно* (японская одежда), *чадра* (покрывало мусульманских женщин) и т.д. Сюда же следует отнести и неизменяемые имена существительные: *манто*, *колибри*, *метро*, *пальто*, *гольф*, *кенгуру*, *лори*, *шимпанзе* и др.

В каждом языке различают активный и пассивный лексический фонд. Активный – это слова, понятные всем говорящим на данном языке людям и постоянно употребляемые в речи. Эти слова лишены архаичности или новизны. Кроме того, в активный словарь входят словарные единицы лексической системы языка, используемые тем или иным человеком в силу его образованности, профессии или социальной среды. Это могут быть слова-термины или слова, искусственно созданные как элементы определенного сленга.

Например, в речи студентов-филологов постоянно употребляются слова-термины: *предикат*, *лемма*, *синоним*, *пароним* и др.

Пассивный словарь – это та часть словарного состава языка, которая понятна не всем владеющим данным языком, и мало употребляемая в повседневном общении. Пассивный словарь включает в себя устаревшие или устаревающие ЛЕ и неологизмы, еще не вошедшие в постоянное словоупотребление. Каждая эпоха в развитии языка отличается своим особым соотношением активного и пассивного словаря. При этом слова могут переходить из активного словаря в пассивный и наоборот. Например, в русском языке на протяжении истории взаимозаменялись: *полиция – милиция – полиция*.

В преподавании иноязыка одной из основных задач является знакомство обучающихся, в первую очередь, со словами из активного словарного фонда изучаемого языка. При этом следует помнить, что понятие активного и пассивного словарного фонда не адекватно понятию активного и пассивного запаса слов отдельных носителей данного языка.

«Словарный запас языка – свидетельство его богатства или бедности, а словарный запас личности – показатель его культуры, воспитания, возраста, профессиональности, компетентности» (6, 62).

В стилистическом отношении различаются общеупотребительная или нейтральная лексика, которая составляет основу словаря современного русского языка, и лексика, применение которой ограничено определенными типами речи, условиями речевого общения: разговорная лексика (к ней примыкает просторечная лексика); официально-деловая лексика и лексика художественных произведений. Композиционно-речевая структура и отбор слов в каждом стилистически окрашенном построении текста (устного или письменного) диктует взаимодействие совокупности лексико-грамматических элементов.

В произведениях русских писателей, описывающих быт старой России, встречаются историзмы – слова, называющие предметы или явления, не имеющие хождения и не существующие в современном мире. Это, например, названия национальной русской одежды прошлых веков: *летник, опашень, телогрея, кафтан*; слова-обращения: *барыня, барышня*; слова-названия предметов быта: *лохань, ендова* и др.

Студентам-филологам и педагогам встречаются подобные слова при чтении произведений таких писателей, как Л. Толстой, А. Толстой, А. Чехов, Н. Гоголь, М. Бунин, Н. Некрасов и др.

К историзмам можно отнести и такие заимствованные ЛЕ, как *шевалье, гильдия, сеньор, рыцарь, трон, флибустьер*, которые можно встретить в художественных произведениях зарубежных писателей, переведенных на русский язык. Подобная лексика выполняет «эстетическую» функцию восстановления колорита прошедших исторических эпох.

В художественных произведениях русских писателей и в переводах на русский язык иноязычных произведений нерусских поэтов и писателей можно отметить экзотизмы (варваризмы). Примером могут быть строки поэта: «*Нежна как пери молодая, создание земли и рая ...*» (М. Ю. Лермонтов «Исмаил-Бей»). Или в переводной литературе: «*Падре, воскликнул он, - падре, оставьте все, уедем вместе*» (Э. Л. Войнич «Овод»).

Все сказанное приводит нас к следующим выводам: словарный состав русского языка, изучаемого студентами-азербайджанцами, очень богат и разнообразен. В дидактических целях его можно условно разделить на несколько основных пластов:

1 пласт – исконно русские слова. Это слова, возникшие непосредственно в языке русского народа, или перешедшие в русский язык из общеславянского и восточнославянских языков.

Исконно русские слова употребляются для обозначения основных понятий в жизни русского народа. Это слова, бытующие в русском языке еще с дописьменной эпохи, например, такие как, *мать, сила, радость, озеро, пить, шить, белый, три*; и слова, появившиеся в русском языке в течении ряда столетий, например, *вода, мел, говорить*.

В группу исконно русских слов некоторые лингвисты-лексикологи включают и некоторые слова, заимствованные из других языков, но подвергшиеся «обработке» по законам грамматики русского языка. Это, например, такие слова, как, *шоссейный, ящик, этюдник, зацементировать, наманикюрить* и др. Хотя, по нашему мнению, эти слова остаются заимствованными, потому что четко прослеживаются их иноязычные корни (7, 63)

2 пласт – слова, заимствованные русским языком из других языков. Это, например, такие слова, как, *арба* (тюрк.), *паста* (итал.), *аквариум* (лат.), *власть* (старослав.), *грамматика* (греч.), *деньги* (тюрк.), *карандаш* (тюрк.) и т.д. В дальнейшем изложении условимся считать под термином «заимствованное» каждое слово, пришедшее в русский язык извне, даже если оно по составляющим его морфемам не отличается от исконно русских слов. 3. Отдельным пластом заимствованной лексики русского языка является терминология. Термины – слова, ограниченные своим особым значением, точно выражающие понятия и названия вещей. При этом один и тот же термин может входить в

терминологический словарь различных наук. Так, термин *реакция* используется в философии, психологии, химии, физиологии, политике, дидактике; термин *ассимиляция* – в этнографии, фонетике; *редукция* – в фонетике, философии, и юриспруденции.

Термины образуются, в основном, из слов и по законам словообразовательных моделей греческого и латинского языков. Но часть терминов создавалась из русских элементов или заимствованных слов и корней, используя античные префиксы и суффиксы: *инфракрасный*, *антиобщественный* и т.п.

В преподавании РКИ студентам-филологам следует обратить особое внимание на заимствованную терминологическую лексику, необходимую при изучении теории русского языка и литературоведения.

Проникновение в русский (да и любой другой) язык иноязычных слов следует считать положительным явлением и рассматривать этот многовековой процесс как процесс обогащения принимающего языка. А в процессе преподавания РКИ заимствованная лексика русского языка, если она знакома изучающему русский язык из своего родного, может помочь ему в понимании русского текста.

Литერატურა:

1. Баш Л. М. Дифференциация термина «заимствование»: хронологический и этимологический аспекты // Вестник МГУ, серия 9. М. Филология, 1989, №4.
2. Горшков А. И. История русского литературного языка. М., 1969.
3. Грановская Л. М., Русский литературный язык: лексикология и стилистика. Баку, 2005.
4. Джафаров Т. Г. Славяно-тюркские связи в литературе древней Руси. Баку, 2004.
5. Петров М. К. Язык. Знак. Культура. М., 1991.
6. Современный русский язык / Под ред. П. А. Лекант, М., 2001.
7. Шанский Н. М. Этимологический словарь русского языка. Выпуск 1. Том 1. М., 1963-1980.

პიუსტა ახუნდოვა ნასესხები ლექსიკის ადგილი რუსულ ენაში რეზიუმე

რუსულ ენაში, რუსულ და საერთოსლავურ სიტყვებთან ერთად, ბევრი ნასესხები სიტყვაა. სტატიაში გააანალიზებულია ნასესხები სიტყვების ადგილი რუსული ენის ლექსიკურ შემადგენლობაში, ნაჩვენებია სესხების წყარო-ენები რუსული ენისათვის, უცხო სიტყვათა რუსულ ენაში შემოსვლის პერიოდები და მათი ადაპტაციის გზები.

Pyusta Akhundova The Role of Borrowings in the Russian language Summary

The word stock of the Russian language includes a great number of borrowings together with the native Russian and Common Slavonic words. The given article deals with borrowings in the Russian language, language – sources for the Russian language, periodization of foreign loanwords and stages of their adaptation in the language.

თამილა ზვიადაძე
(საქართველო)

**ზოგი ენობრივი რესურსის სტილისტიკური ფუნქცია მხატვრულ ტექსტში
(შიო არაგვისპირელის ნოველების მაბალითზე)**

მხატვრული ნაწარმოები მოიაზრება ტექსტად. ტექსტი ენობრივი კომუნიკაციის ერთეულია და განსაზღვრულია ფუნქციურად. მისი შესწავლა ხდება ფონეტიკურ, მორფოლოგიურ და სინტაქსურ დონეზე. მიუხედავად ზეპირი და წერილობითი კომუნიკაციების ტექსტური სტრუქტურების განსხვავებისა, ორივე ტიპის ტექსტის მეშვეობით ერთი და იგივე საკომუნიკაციო მიზნების მიღწევა ხორციელდება. შესაბამისად, ტექსტი ინდივიდების კომუნიკაციური ქმედების შედეგია, ხორცშესხმული სწორედ ენობრივი ფორმით.

ყოველი ლიტერატურული ნაწარმოები განსხვავებულ, სპეციფიკურ ხასიათს ატარებს, რომლითაც მწერლის ორიგინალობა და ინდივიდუალიზმი ვლინდება და რომლის დანიშნულებაც, შექმნას შესაბამისი განწყობა, რათა ზემოქმედება მოახდინოს მკითხველის ქცევისა თუ განცდის მიმდინარეობაზე. ენობრივი რესურსის ფუნქციის გამოსავლენად საინტერესო მასალას გვაწვდის შიო არაგვისპირელის ფსიქოლოგიური ნოველები, რომელთა ენობრივი ქსოვილი ხელს უწყობს განსხვავებული იდეის ფორმალურ გარდასახვას.

შიო არაგვისპირელი შეეხო თავისი ეპოქის ყველაზე მტკივნეულ საკითხებს. შეეცადა ცხოვრების არსის, ადამიანის რაობის, დანიშნულების, საზოგადოებასთან დამოკიდებულების გარკვევას. ყოველ ეპოქასა და საზოგადოებას საკუთარი, მისთვის დამახასიათებელი მორალურ-ეთიკური ეტალონი აქვს. მასთან პიროვნების შეუთავსებლობის დროს მძიმე გრძნობები იჩენს თავს: სირცხვილი, დანაშაულის გრძნობა, სინანული, სინდისის ქეჯნა. გმირთა შინაგანი სამყარო მათივე ქცევის დეტალებში, მეტყველების ქვეტექსტებსა და გრძნობათა განცდათა სიღრმეებში მჟღავნდება. გულთ ალქმულის, ცნობიერებაში გარდატეხილისა და გონებით გააზრებულის მკითხველამდე მიტანას შესაფერისი ენობრივი საშუალებები, სტილი სჭირდება.

შიო არაგვისპირელის ენობრივი სტილი ნიუანსებზეა აგებული. თითოეულს თავისი დანიშნულება აქვს. მწერალი კი არ შეგვაგონებს, გვაგრძნობინებს, რისთვისაც მიმართავს ისეთ ენობრივ საშუალებებს, რომლებიც აუცილებელია იდეის ხორცშესხმისათვის. ენობრივი რესურსი აქ მხატვრული ეფექტის საჭიროების ადეკვატურად გამოიყენება.

მწერლის ენობრივი სტილის კომპონენტი ჩანს პიროვნების ემოციური მდგომარეობის, ფსიქოლოგიური ხასიათის გადმოცემა კონტრასტის საშუალებით, რაც ხშირად ბუნების მოვლენათა თანმხლები ხმების, ცოცხალ არსებათა ხმიანობის ფონზე წარმოჩნდება. ხშირად სრულიად უმნიშვნელო სიტყვები თუ ბგერათა კომპლექსები საგრძნობ ინტონაციურ წონას ქმნიან. ბუნების სიმბოლური ენის გამოყენებით უფრო მძაფრად აღიქმება ავტორის სათქმელი. ხმაბაძვითი სიტყვებისა და გამოთქმების სტილისტიკური ფუნქციით გამოიყენება საკმაოდ ორიგინალურ ენობრივ სურათს ქმნის.

ხმაბაძვა ანუ იმიტაცია მსგავსების პირობით ხასიათზე მიგვანიშნებს. ხმაბაძვითი სიტყვების უღერადობა ჰგავს სიტყვის მნიშვნელობას. ისინი აღნიშნავენ გაბმულ ხმას, რომელიც თან ახლავს ამა თუ იმ სახის მოქმედებას (შესაბამისად, მისი გამომწვევი მოქმედების დიურატიულობას, განგრძობითობას). მათი ხშირი მოხმარება შიო არაგვისპირელის ნოველებში ემსახურება ისეთი მოქმედების გამო-

ხატვას, რომელიც სრულდება გარკვეული ხმის თანხლებით. ხმაბაძვითი სიტყვები ექსპრესიულად ასახავს საგნის მოქმედებით გამოწვეულ ბგერით სინამდვილეს და თვით ამ საგნის მოქმედებასაც. ეს არის ხმაბაძვითი სიტყვების ძირითადი მასა, „პირველადი მასდარები“, ასევე ამ ტიპის მასდარებიდან ნაწარმოები ახალი ზმნური ფორმები, რომელთა საშუალებით მწერალი მკაფიოდ გახმოვანებულ სურათს ქმნის.

ქართულში გავრცელებულია ხმის აღმნიშვნელი სხვა ფორმებიც, რომლებიც გადმოსცემენ არა მოქმედების თანხლებს, არამედ ძირითადად ცოცხალ არსებათა მიერ გადმოცემულ ხმებს. უკვე არსებული ნაწარმოები სიტყვებიდან ფუძისეული კომპონენტების გამოყოფით აკუსტიკური ეფექტები უფრო წმინდა, პირველქმნილი სახითაა წარმოდგენილი. ხმაბაძვით სიტყვებსა და ფორმაუცვლელი ბგერათკომპლექსებს შორის კავშირი ისე ხელშესახება, რომ მწერლის სტილის თავისებურება თითქმის გულისხმობს ამ დერივაციურად საშუალებათა სისტემურ გამოყენებას.

შიო არაგვისპირელის ერთ-ერთ ნოველას, რომელსაც თავად ავტორი ფსიქოლოგიურ ეტიუდს უწოდებს, ასეთი სათაური აქვს: „ქარი კი ამ დროს ზუოდა, კენესოდა და გმინავდა“. აშკარაა, რომ მწერალი განწყობილების შექმნას სათაურიდან იწყებს. ზოგადად სათაური კომპოზიციური ელემენტია, თავისებური გასაღები, რომელსაც ევალება ნაწარმოების არა მხოლოდ თემაზე, არამედ ავტორის პოზიციაზე, ჟანრის თავისთავადობაზე მინიშნება. ზოგჯერ შიო არაგვისპირელის ნოველათა სათაურები ნაღვლიანი განწყობის შესაქმნელად მოხმობილი რეფრენებია, რომლებიც რამდენჯერმე მეორდება ტექსტში. ამ შემთხვევაში იგი უკავშირდება ბუნების სიმბოლურ ენას – ქარის ხმიანობას. ნოველა სევდითა და ტკივილითაა სავსე. მთავარი პერსონაჟისთვის ცხოვრება ტანჯვად ქცეულა, რადგან იგი მხოლოდ უსამართლობასთან, დესპოტიზმსა და მონობასთან ასოცირდება. თავისთავად დამთრგუნველი რომ არ იყოს, მაინც ვერ ავსებს ადამიანის არსებობას ჩვეულებრივი ყოფა და ყოველთვის ეძებს რაღაცას, რითაც დროებით ერიდება მომაბეზრებელ ყოველდღიურობას, სურს, წუთიერად მაინც გადაინაცვლოს უფრო მაღალ რეგისტრში. ეს სიმადლე, რა თქმა უნდა, სიყვარულია და აქ ახალი და გასაკვირი არც არაფერია, თუმცა სწორედ ამ გრძნობის სიმძაფრეს ახლავს შიო არაგვისპირელის გმირებთან ეჭვი, დაღატი, სასოწარკვეთა, არარობისა და უიმედობის შეგრძნება. როგორ ახერხებს მწერალი ამ განცდების გადმოცემას?

სიღრმისეული საზრისი, რომელიც პოტენციურად არსებობს სიტყვა „ქარის“ მნიშვნელობაში, როგორც მისი შინაარსის ელემენტი, გულისხმობს მხატვრულ-ასოციაციურ სახეს: ბუნების მოვლენას, რომელიც დაჰქროლებს და გააცამტვერებს, წაშლის ყველაფერს. ქარის უნარი, თან გაიყოლოს რაღაცა და იმ რაღაცასთან გაქრეს, აჩენს კონტრასტის შეგრძნებას. ქარის ხმიანობა, გამოხატული ლექსემებით: ზუის, კენესის, გმინავს... რომელიც ისმის ნაწარმოების ფინალში, ნეიტრალური ნამდვილად არ არის, გარკვეული; ექსპრესიულობა ახლავს, აშკარად სუბიექტური აღქმისა თუ სიტყვის სემანტიკის მხატვრულობით დატვირთვის ნიმუშია. როგორც ცნობილია, ქარის საშუალებით გადმოიცემა სივრცით-დროითი შეგრძნებები, ადამიანის შინაგანი შფოთვა, აგრეთვე იგი დამაკავშირებელი რგოლია მიწასთან, წყალთან, ჰაერთან. ქარი, როგორც ადამიანის გარემომცველი სინამდვილის მოვლენა, შედის მის ცნობიერებაში და იქ გარდატეხის შედეგად იძენს რთულ კონცეპტუალურ მეტაფორათა მნიშვნელობებს (ს. ომიადე).

გმირს აღარ ესმის ბუნების ხმა, მას სააქაოსთან აღარაფერი აკავშირებს, „მხოლოდ სიცარიელეს გრნობს, აღარც თავში და აღარც გულში აღარა დარჩე-

ნია-რ“... ხმაბაძვითი სიტყვები ამ განცდათა გადმოსაცემად ყველაზე სახიერი ენობრივი საშუალებებია:

„ზუუ- კენესით შემოჭზუზუნა შემოდგომის ცივმა და სასტიკმა ქარმა და თან კარებსა და სარკმლის ჩარჩოებს რაკრაკი დააწყებინა“ (163).

„ქარი ზუოდა, კენესოდა და გმინავდა, ლამპარიც ლიფლიფებდა“ (166);

„ზუუუ!... ქარი კი ზუოდა ამ დროს და უნდოდა ტიტკოს ყურადღება მიექცია“ (167). ეს ზუილი თითქოს შეესაბამება ქვითინს, ბუნება პერსონაჟის ტკივილს ეხმიანება.

ქარის ხმიანობა რეფრენად გასდევს სხვა ნოველებსაც; „ზუზუნებს, ზუზუნებს ქარი, სასტიკად უსტვენს... ამ გმინვას ქარისას ბანს აძლევს აღიდებული მჩქეფარე მტკვარი, რომელიც ტრიალებს, გმინავს, ძალას იკრებს... აშფოთებული, აქაფებული... ღრიალით მიქანაობს... ქარი კი გმინავდა, სტვენდა, სტიროდა. ერთი სენაკიდან წივილ-კივილით და გმინვით გამოჰქროდა და მეორეში გრიალი შეჰქონდა“.

ქარი ხან აფხიზლებს ადამიანს: „ოჰოჰოჰო! – რა ქარია! – წაიბზუილა მიტრუამ, ააჩქარა ხარები... ნატრობს, ნატრობს ფრთების გამოსხმას“;

ხან გულს უღონებს: „მიტრუა შეწუხდა ამ გმინვით და სწრაფად წამოხტა...“

ხანაც ქარის ზუილს თუ ბზუილს მოჰყვება იღუმალი ხმები: „პირდაპირი ქარი გახურებულ სახეს და გადაღელი მკერდს უშხეპავს, ნამქერს აყრის და იღუმალ ჩაბზუის“ (178).

მკაფიოდაა გამოხატული ხმაბაძვითი აღქმები ნოველაში „ეჰ, ჯანდაბას ჩემი თავი და ტანი“, რომელშიც ნათლად აისახა შიო არაგვისპირელის მხატვრული ძიების დამახასიათებელი თავისებურება – პირუტყვისა თუ მეტყველს ერთის თვალსაზრისით აღქმა, როცა მათ ერთნაირად ტანჯვაც შეუძლიათ და სიმხიარულეც... (8, 36). მწერლის ბიოგრაფიიდან ვიცით, რომ იგი თბილისის სასაკლავოს ბეითლად მუშაობდა ნავთლულში. როსტომ ჩხეიძე აკი ამბობს თავის წიგნში „მზე და მწუხრი“: ერთ სიკვდილს ათავებდა ყოველი ყელგამოდარული პირუტყვის დანახვისას... არა ყოფილა, არა, სასაკლავოზე შიო არაგვისპირელის ადგილი. თუმც იქ მისვლად ღირდა, თორემ ნავთლულის სასაკლავოზე მოხვედრა რომ არა, აღარც ეს ნოველა შეიქმნებოდა – თავისებურად უნიკალური მოვლენა ქართული და არამართ ქართული ლიტერატურული სინამდვილისათვის (8, 237).

ავტორის განცდები მთავარი პერსონაჟის სულიერ ტკივილებს უკავშირდება. მწერალი აღწერს გმირის ტრაგიკულ თავგადასავალს. ძირითადი დატვირთვა ამ ნოველაშიც ბგერწერაზე მოდის და ალბათ, არ მოიძებნება ისეთი ლექსიკური ერთეულები, რომლებიც მათ მაგივრობას გასწევს და ასე ექსპრესიულად ასახავს საგნის მოქმედებით გამოწვეულ ბგერით სინამდვილეს.

გასაგებია, როგორი ეფექტის შექმნა შეუძლია ერთად თავმოყრილს ისეთ ფორმებს, როგორებიცაა: ზუილი, ზმუილი, ლაწანი, ღმუილი, ღრიალი, ზრიალი, ხრიალი, თხლაშუნი, შხაპუნი... ეს ის ხმებია, რომლებიც განუწყვეტლივ ისმის ნოველაში. ესმის მთავარ გმირს და მისი გულსაკლავი ზმუილი, როგორც როსტომ ჩხეიძე აღნიშნავს, „დახშულ კედლებს აწყდება... რადგან იმ სასაკლავოზე, სადაც უამრავი ცხვრისა თუ ძროხისათვის გამოუღადრავს ყელი, ჯერ ანდრო ხბო უნდა წამოაქციონ და როცა იმის სისხლი გადმოჩქეფს, ალექსასაც გამოუსვან დანა ყანყრატოში“ (8, 240).

ამ ენობრივ საშუალებათა გამოყენებით შექმნილ ხმიანობას უკავშირდება პერსონაჟის ემოციები თუ განცდები (შიში, უიმედობა, სასოწარკვეთა) ნოველაში „ჩემო შვინდავ“: „დაჰქროლა ქარმა და მთელი ჭალა ააშფოთა: ხეებს ჭრიალი და-

აწყებინა, ფოთლებს – შრიალი. გაჰქონდა შუილ-ზუილი... შემდეგ წამოუშინა ხშირი წვიმა... წვიმა სეტყვად იქცა და ხეების ტოტებს ლაწალუწი აუყენა. ქარის შრიალი, ზუილი, ხეების ჭრიალი, ტოტების ლაწუნი, სეტყვის ხუვილი ერთიანად აირია. უეცრად მოისმა ზარის გუგუნი, მას წვრილი ზარების წკრიალიც მოჰყვა და ხმაურობამაც გამოურკვეველი ხასიათი მიიღო“ (6, 27);

სხვაგან (ნოველა „ჩემო შვინდა“) ბგერწერით გამოხატული ხმიანობა გმირის სასიამოვნო გრძნობებთან ასოცირდება: „სარეკი წისქვილის ქვაზე არაკრაკადა, ქვა გუგუნებს, გუგუნებს და ყოველ დაგუგუნებაზე საფქვილე პირიდან ბრუჯაბლუჯა ფქვილი გადმოდის და სრიალი გააქვს. ქვის გუგუნი, სარეკის რაკრაკი, და წყლის შუილი ერთდებიან და ერთგვარი ხმა გამოისმის, რომელმაც გოგიას გულში განუსაზღვრელი სიხარული აღძრა“ (6, 91);

სმენითი ეფექტები ძლიერდება ბგერითი კომპლექსებით, რომელთაც ახლავს ხმაბაძვითი მასდარები ან ამ მასდარებიდან მიღებული ზმნური ფორმები:

„მუუუ! - წამოიზმუველა...“

„ფშუუ, ფშუუ! – ფშუილით გამოარღვია...“

„მეეე! – მოესმა ბღავილიც...“

„ზუუუ! – შემოიზუზუნა ზენაქარმა...“

„ჭყააა! – დასჭყვივლებენ ერთმანეთს...“

„ჭახ-ჭახ! – ჭახჭახი შეუდგა ეზოს ფიცრებს...“

„ღრრააა! – უეცრად მოიღო ალექსას კისერმა ღაჭანი“.

„ნაუუუ! – მოისმა ზარის რეკვა“.

„შუუუ! – მოქშუოდა ნიავი“.

„ბზუუ! – მოესმა ბზუილი... ბუზი ბზუოდა...“

„წკრრრ! – ააწკრიალეს ტრამვაის ზარი...“

ეს წინადადებები პირველყოფილი სახით აღიქმება, წარმოთქმამდელი ფორმით, რადგან მწერალი ცდილობს განცდა ზუსტად მიიტანოს მკითხველთან.

ხმაბაძვითი სიტყვების თითქმის ყველა ფორმა დაიძებნა შიო არაგვისპირეთის ნოველებში. ეს არის -უნ სუფიქსიანი სახელები, რომლებიც აღნიშნავენ გაბმულ ხმას, რომელიც თან ახლავს ამა თუ იმ სახის მოქმედებას (შესაბამისად, მისი გამომწვევი მოქმედების დიურატიულობას, განგრძობითობას). მათი ხშირი მოხმარება ემსახურება ისეთი მოქმედების გამოხატვას, რომელიც სრულდება გარკვეული ხმის თანხლებით:

„დათუას არ ესმოდა ვენახის გვერდით, წყალში თევზების შლაპუნო“ (64).

„მწერებმაც კი ზუზუნი მორთეს“ (65). „გარკვევით მოისმოდა ცხენების ფრუტუნო და მათი ფეხების ხათქახუთქი“ (11). სოფიოს ამოუჯდა გული და ფშრუკუნი დაიწყო“ (128). აივანზე აყრილმა ფიცრებმა იმათ ფეხქვეშ გულსაკლავი ჭრაჭუნი მორთეს“ (96). ყმაწვილები ამ ჭახუნზე და ღრიალზე გაშრნენ“ (122). „აულია თავი მალდა და დაუსვენებლად ჯიღჯიღებს ნისკარტის კაპუნით“ (263). „არ გეყურება სამცხენას ზარების წკარუნი?“ (263). „ბერა თავჩაღუნული ისმენს კვნესა-ღრჭენას, ბორკილთ ჩხარუნს“ (282). წამს ჩაიმალა მახარე მორევში, მეორე წამს კი გამოჩნდა და ფრუტუნით და ხელების ფლასუნით ნაპირას გამოვიდა...“ (3, 1). ჩემი კერატი ღრუტუნით მეაღერსება...“ (6, 1). მეფეების და მარეხის ცხენებმა ფრუტუნი დაიწყეს“ (6, 5).

-ან სუფიქსიანი მასდარების საშუალებით კი ერთჯერადი მოქმედების ხმა აღინიშნება. „წყალში ჩაშვების დროს, ბოლოთი გამოადენდნენ ხოლმე ტკაცანს“ (64). „თავის გასართობად სიმღერით კაკანს მოჰყვებოდა ხოლმე“ (97). „იმისმა თი-

თებმა ჩემს თითებს შუა ღრატანი გამოსცა“ (197). „უეცრად მოიღო ხემ ჭახანი“ (217).

აკუსტიკური ეფექტის შექმნაში საკმაოდ მნიშვნელოვანი ჩანს სიბილანტების, განსაკუთრებით აფრიკატების როლი. ეს შეპირობებულია მათი ხმიანობის გაგრძელების უნარით (1, 100). ამ მხრივ უნუკალურია -იალ დაბოლოებიანი მოდელის მასდარებში თითქმის აუცილებელი რ სონორი, რომელიც ვიბრაციის ეფექტს იწვევს:

„საფქვილე პირიდან ბლუჯა-ბლუჯა ფქვილი გადმოღის და ალაში სრიალი გააკვს“ (91). „ყოველი ქარის დაბერვაზე უმსგავს შრიალს მოჰყვება“ (112). „კარი ჭრიალს მორთავდა და ალიას უსათუოდ გამოეღვიძებოდა“ (319). „ლაპარაკი და ხრიალ-ჩხრიალი ერთმანეთში ირეოდა“ (180). ნაზი ხმის მაგივრად რაღაც ჟღრიალი გამოიღო... (3, 12). ამ დროს შემოესმა თავზარ-დამცემი ნადირის ღრიალი, რამაც რამდენჯერმე ჩაიძუხლა და ბოლოს ოდნავ ხრიალად და კენესადლა მოისმოდა... (5, 1). ყოველ დღე-სევეში ჩხრიალი დაიწყო წყალმა... (6, 2). მახარე გამოერკვია ამ ჟღრიალ-წერიალზე (6,10).

ასეთი ფორმები ხელს უწყობს მოძრაობის უწყვეტობას, წრიული მოძრაობის გადმოცემას. მწერალი სმენითი ეფექტის გასაძლიერებლად იმეორებს ერთიანიმევე ფორმას. ვთქვათ ასეთს: „შორიახლოდან მოსმა ბღავილი. ამ ბღავილზე ცხვარი წამოიშალა და შექმნა თავის მხრივაც ბღავილი. გარშემო ბღავილის მეტი აღარა ისმოდა რა. დედაცხვარი ბღავილით თავის ბატკანს დაეძებდა, ბატკანი – დედას. ამ ბღავილში მოჰმართა ოჰანეზამ მიტრუას...“ (317). ეს ყველაფერი კი მხატვრული გამოსახვის მიზანს ემსახურება: სრულფასოვანი სტილური სახე ეძლევა ცალკეულ ეპიზოდს.

ამ ტიპის მასდარებიდან ახალი ზმნური ფორმები იწარმოება:

„ჩქეფს, ღრიალებს არაგვი“ (270). „არაგვი ოდნავ შეჩქაფუნდა“ (275). „რა ქარია! – წამოიფშეველა ისმაილიმ და ზურგი აქცია ქარს“ (338). თავი ჩაღუნა და რაღასაც ლულულულებდა... (1, 4). ფეხაკრეფით დაუპირდაპირდა კოშკის სარკმელს, საიდანაც გამოჩნხუნებდა ეს ხმა (1, 4). შორიდან მილით გამოყვანილი წყარო გადმოჩნხუნებდა (2, 11). მშვენიერი ცეცხლი გუზგუზებდა და მხლებლები თხილის წამწვეტებულ ტოტებზე წამოცმულ ირმის ხორცს ნაკვერჩხლებზე აშხრიალებდნენ (3, 7). ნაზად მორაკრაკებდა იმათი ხმა (4, 4). ხმა რაღაცნაირად ჟღრიალებს... (4, 6). „შემომაკვესა თვალები და ეშვები ისე გააკაპუნა, რომ ფეხის გადადგმა ვეღარ შეეძელი (5, 8). ფეხი ვკარი... წაიჭყვიტინა, მაგრამ ისევ აღერსით შემომღრუტუნა... (6, 1). ერთი ისეთი დაიჭიხინა, რომ ზეცას ასწვდა (6, 2), მაგრამ ახლა რაღა ხმა აქვს... სამწუხაროდ ჟღრიალებს... (6,8).

აკუსტიკური შთაბეჭდილებანი და განწყობა, რომლისათვისაც ხმაბადებითი სიტყვებია გამოყენებული, მწერლის სტილის სახიერი კომპონენტი ჩანს.

სტილი შემოქმედის ინდივიდუალობას განსაზღვრავს, ხოლო სტილის რაობა-რაგვარობაში ლექსიკა-ფრაზეოლოგიას გადამწყვეტი სიტყვა ეკუთვნის. შიო არაგვისპირელის თხზულებები ამ ნიშნითაც საინტერესოა. შეგვხვდა რამდენიმე ფრაზეოლოგიზმი, რომელთაც აშკარა დიალექტური შეფერილობა აქვთ. და ზოგიერთი წარმოდგენილია შეცვლილი საყრდენი სიტყვით ან რომელიმე კომპონენტით. მსგავსი მყარი გამონათქვამები გამოყენებულია როგორც ეთნოკოლორიტის შესაქმნელად, ასევე პერსონაჟის სულიერი მდგომარეობის გადმოსაცემად:

სიცივის ეკალი აუშვა – შესცივდა, ტანზე ბუსუსები დააყარა: „ქარი მატულობდა და ხან ზემო მხრიდან დაჰქროლაედა, რის გამოც იმათმა კანმა **სიცივის ეკალი აუშვა**“ (113).

ძილი წამომებურა – ძილი მოერია, ჩასთვლიმა: „იმ აზრმა, რომ გიულემ დაიძინაო, დაამშვიდა და **ძილი წამომებურა**“ (319).

თვალის კრენხვა – თვალის ჩაკერა: „ი სალაგათ-დასაქცევები ქოქოლას მაყრიან... **თვალის კრენხვას** ყურს არ უგდებენ“ (9).

თვალის გატეხვა – თვალის შეწვევა: „დამაცა, **თვალი გავიტეხო**, ვერაფერს ვხედაე“ (294).

ცხვირის წაყოფინება – ცხვირის დარტყმა, ფაქტზე წასწრება: „ასე ცუდად რად იქცეოდი? ...არ იცოდი, რომ **ცხვირს** სადმე **წაგაყოფინებდა?**“

ფეხის წამოყოფა – დასაწყისი: „ახლა შემოდგომას **ფეხი წამოყოფო** და ბანაობისთვის ცოტა დაგვიანებული იყო“ (2).

მალამოს დადება –//ბალბა დაადო (კახ.) // ოშოშია დაადო (იმერ.) – განკურნება, ტკივილის გავლა, დავიწყება: „უფრო მეტად ვიტანჯებოდი, დრომ **მალამო** ვერ **დამდო**“ (186).

კარის ამოღესვა – რისამე დაფარვა, დამალვა სამუდამოდ: „ვაი თუ ჩემმა შეკითხვამ ამის საიდუმლოს **კარი ამოშლესოს**“ (4).

კუს ფეხის მობმა – ნელი სვლა, დაგვიანება: „რა ნელის ნაბიჯით მიდის დრო?! **კუს ფეხი მობმია...**“ (8).

ენის აელვება – კოცონის დანთება, აგიზგიზება: „აწოწიებული **ენა ააელვა** და სწრაფად ეს ენა მუგუზლებს მოელვარე გვირგვინად დაემხო...“ (8).

ნახტომის შეშლა – განზრახულის ვერ შესრულება: „ამ დამეს ეთერსაც **შეეშალა ნახტომი**“ (10).

გული ეწრჩილება – გული ეთანადრებას მნიშვნელობით: „ვსარგებლობ ქალის სისუსტითა და მწუხარებითო – **გული ეწრჩილებოდა**“.

ლექსიკური ერთეულებიდან მონაცვლებოს როგორც არქაული, ასევე დიალექტური ფორმები:

კონკილა – ურმის თავქვეშ შესაყენებელი კეტი, ქვესადგამი, საყენი (9, 1307): „თითქოს იმათ ლაპარაკს ყურადღებას არ აქცევსო, გულადმა გადაწვა **კონკილა** გამოცლილ ურემში“ (301).

თულუხი – კოკის მსგავსი სპილენძის ჭურჭელი, წყლის საზიდვი კასრი (9, 490): „ბექობის იქითა მხარიდან თავები ამოჰყვეს და ზურგზე თოკებით დაშარტული სპილენძის **თულუხების** თავებიც ამოაჩინეს“ (204).

ჯალაშა – სქელი ლენაქი, რომელსაც რძის გასაწურად ხმარობენ (5, 773): „კოდს... პირზე რვაკეცი **ჯალაშა** ჰქონდა გადაფარებული“ (316).

ლასტი – თეთრი დიფი, მცენარეა (5, 324): „ფარეხის წინძეკვით შემობეკილი იყო კარგა დიდი ადგილი, რომელსაც რამდენიმე **ლასტის** კარი ჰქონდა შებმული“ (315).

ბოკერი – გაშლილი საძოვარი ტყის შუაგულში (5, 79): „იმ მუხის ქვეშ პატარა **ბოკერია** ბალახით შემოსილი“ (25).

კრიკინა (ქართლ.) – ხურტკმელა, ველური ვაზი (5, 310): „სწორედ ამ დროს თვალი მოჰკრეს მშვენივრად დამკვრახებულ **კრიკინას...**“ (54).

გოზაური – დიდი საღვინე, საწდუ (3, 165): „ამ დროს დედისამ **გოზაური** მოუტანა და პატარა ყანწი გადასცა“ (6).

კერატი – მამალი ღორი, სანაშენოდ გაშვებული (9, 1146): „ბიძაჩემს ხელზე შეჩვეული ჰყავდა ერთი კერატი“ (8).

ბუწკნარი (ქართლ.) – ხშირი და წვრილტანიანი ჩირგვნარი, ბუწკნარი (5, 97): „ზურგი ბუწკნარს მივაბჯინე...“ (8) და სხვა.

ენა მკითხველთან კომუნიკაციის დამყარების საშუალებაა. მწერალს აქვს სათქმელი და ცდილობს ეს სათქმელი მკითხველამდე მაქსიმალური სიცხადით მივიდეს. შიო არაგვისპირელის ენა და სტილი გამორჩეულია, ინდივიდუალური. მის ნოველებში მოვლენათა გააზრება, გამოთქმები, სიტყვები ავტორის ცნობიერებიდან მოდის. მწერლის ხიბლი იმაშია, რომ იგი არ ცდილობს ხელოვნური ფრაზების შექმნას, უშუალოა, გულწრფელი და ამიტომაც საოცარი ემოციური აღქმის სფეროში გვაქცევს.

ლიტერატურა:

1. აფრიდონიძე შ., ხმაბაძვითი სიტყვების სტრუქტურისა და მართლწერის საკითხები ქართულში, ქსკს, X, თბ., 1993.
2. ომიძე ს., ქართული დისკურსის ლინგვოკულტურულ შემადგენელთა სტრუქტურა-სემანტიკა და ფუნქციონირება, თბ., 2006.
3. ორბელიანი სულხან-საბა, ლექსიკონი ქართული, ტ. I, თბ., 1991.
4. ორბელიანი სულხან-საბა, ლექსიკონი ქართული, ტ. II, თბ., 1993.
5. ღლონტი ალ., ქართულ კილო-თქმათა სიტყვის კონა, თბ., 1974.
6. ქართული პროზა, წიგნი მე-17, თბ., 1989.
7. ქობალავა ი., ზოგიერთი ტიპის ხმაბაძვითი სიტყვების წარმოებისათვის ქართულში: თანამედროვე ზოგადი ენათმეცნიერების საკითხები, V, თბ., 1980.
8. ჩხეიძე რ., მზე და მწუხრი, თბ., 2008.
9. ქეკელ, თბ., 1955.

Tamila Zviadadze

Upon Stylistic Functions of Some Linguistic Resources in Literary Texts (on the example of Shio Aragvispireli's novels)

Summary

Fiction is considered as a text. The text is a unit of language communication and is determined functionally. It is studied on phonetic, morphological and syntactical levels. Each fiction has different and specific nature identifying originality and individual characteristics of the writer. Shio Aragvispireli's psychological novels provide us with interesting material for revealing function of linguistic resources. The component of linguistic style of the writer can be seen through emotional condition of an individual and expression of his psychological nature that is mostly expressed by natural phenomena background sounds and voices of living beings.

On the basis of rich literary material study selected from Shio Aragvispireli's novels, the article covers issues of stylistic functions, primary infinitives and verbs formed from them, also those cases when acoustical effects are intensified by sound complexes accompanied by onomatopoeic infinitives or verb forms produced by them.

Тамила Звиададзе

*О стилистической функции некоторых языковых ресурсов в художественном тексте
(на материале новелл Шио Арагвиспирели)*

Резюме

Художественное произведение является текстом. Текст-единица языковой коммуникации и определяется функционально. Он изучается на фонетическом, морфологическом и синтаксическом уровнях. Каждое литературное произведение носит отличительный, специфический характер, что является показателем оригинальности и индивидуальности писателя. Для выявления функции языкового ресурса интересный материал представлен в психологических новеллах Шио Арагвиспирели.

Компонент языкового стиля писателя виден в контрасте эмоционального состояния личности и передачи психологического характера, что чаще всего выявляется на фоне сопроводительных звуков природных явлений и голосов живых существ.

На основе анализа богатого иллюстративного материала новелл Шио Арагвиспирели в статье рассматриваются первичные инфинитивы, стилистическая функция употребления глаголов, производных от них, а также те случаи, когда слуховые эффекты усиливаются звуковыми комплексами, сопровождающимися звукоподражательными инфинитивами или глагольными формами, производными от них.

Акустический эффект и настрой, для которых используются звукоподражательные слова, выявляют образный компонент стиля писателя.

ღალი რატიანი
(საქართველო)

**კულტურის ნაციონალური სპეციფიკა – კულტურათაშორისი
კომუნიკაციის საფუძველი**

კულტურათაშორისი კომუნიკაციის პროცესის საფუძველი უნდა ვეძიოთ კულტურის ნაციონალური სპეციფიკის წარმოქმნაში, რომელიც ძირითადად თავს იჩენს კომუნიკაციის პროცესში. განსხვავებული ტიპის ენებში ნაციონალური სპეციფიკა ვლინდება სხვადასხვაგვარად. ნაციონალური სპეციფიკა ლექსიკურ ერთეულებში გამოიხატება სემანტიკის კომპონენტების საშუალებით, იმ დროს, როდესაც მისი არსი ენის გრამატიკულ-სინტაქსურ სტრუქტურებში ჩნდება „კომუნიკაციური პერსპექტივის“ სახით. მნიშვნელოვანია ასევე ენის მატარებელთა კულტურული კომპენტენციის გათვალისწინება. კომუნიკანტებში განსხვავებული მონაცემების არსებობა, კულტურული ფონის გათვალისწინებლობა გვევლინება კომუნიკაციის პროცესში კონფლიქტური სიტუაციის წარმოქმნის წყაროდ. კომუნიკაციური პროცესის მიზანშეწონილად წარმართვის უზრუნველსაყოფად გასათვალისწინებელია ფონური ცოდნის რელევანტურობა და მისი არსებობის აუცილებლობა (1, 31).

უკანასკნელი პერიოდის ლინგვისტურ შრომებში სულ უფრო და უფრო მტკიცდება აზრი იმის თაობაზე, რომ ენის მატარებლისათვის სპეციფიკური კულტურული ფონი ლინგვისტური კვლევების აუცილებელ თანმხლებ მომენტად უნდა იქნეს აღიარებული. კულტურულ ფონში მოიაზრება ადამიანის, შესაბამისად, საზოგადოების ქმედების იმ ფორმათა ერთობლიობა, რომელიც ვლინდება მისი მოღვაწეობის სხვადასხვა სფეროში და რომელიც გამოხატავს სოციალიზაციისა და საზოგადოების პუმიანიზაციის დონეს, განსაზღვრულ ეპოქაში „ხალხის, ერის, საზოგადოების მოღვაწეთა კონკრეტული მატერიალური და მორალური ღირებულებების ერთობლიობას“ (2, 67). ზემოხსენებულის საფუძველზე ინტერკულტურული კომუნიკაციის პროცესის მიზანდასახულად განხორციელების მთავარ გარანტიად ასახელებენ კომუნიკანტების ენობრივ კომპენტენციას, ცოდნას, რაც თავის მხრივ, ერთგვარად, კულტურული ფაქტორითაა განპირობებული. თვით ცოდნაში იგულისხმება სამყაროს ან მისი ცალკეული მოვლენების, ობიექტების აღქმა, რაც აღქმულის რეალური მონაცემებისა და აღქმელის შემფასებლურ მომენტთა სინთეზს წარმოადგენს. „ამდენად, ენა არა მარტო არსებული სამყაროს სარკისებური არეკვლაა, არამედ მისი ერთგვარად განსხვავებული სახით წარმოდგენაა, იმ სახით, რომელშიც ამ ენაზე მეტყველი ადამიანი რეალურად ცხოვრობს. ადამიანს საქმე თვით სამყაროსთან კი არ აქვს, არამედ მის რეპრეზენტაციასთან - რა სახითაა ამ სამყაროს სურათები და მოდელები ხალხის კულტურისა და ენის პრიზმით დანახული. სამყაროს განსხვავებული წარმომადგენლების თვალთ დანახული სურათები განხილულ უნდა იქნეს, როგორც ენობრივი კულტურის საფუძველები“ (3, 26). ამ სახით მოპოვებულ ცოდნას ფონური ცოდნა ეწოდება, რომელსაც ერთნაირად უნდა ფლობდნენ მოსაუბრე და მსმენელი და რომელიც წარმოგვიდგება ენობრივი ურთიერთობის საფუძველად.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შეიძლება იმის მტკიცება, რომ ნათქვამის ადეკვატურად გაგების საწინდრად გვევლინება კომუნიკანტების ადეკვატური ფონური ცოდნა, ანუ მათ მიერ რეალიების იდენტური აღქმა, სამყაროს შესახებ ერთგვაროვანი ინფორმაციის ფლობა, ერთმანეთის კულტურული ყოფის წვდომა. სწორედ ფონური ცოდნა წარმოადგენს ენობრივი კომუნიკაციის საფუძველს. ის უზრუნველყოფს ინფორმაციის ადეკვატურად გაგებას. მისი ნაკლებობის შემთხვე-

ვაში გამონათქვამის აზრი „მკვდარ მასალად“ რჩება, რამეთუ მხოლოდ ფონური ცოდნის საფუძველზე ხდება მისი გამოცოცხლება და საკომუნიკაციო ერთეულად ჩამოყალიბება. „Einschlägiges Wissen und vor allem Differenzen im kulturell vorausgesetzten Wissen spielen die Hauptrolle in Problemen interkultureller Kommunikation. Darum ist es so wichtig zu erkennen, wie das Wissen in unsere Kommunikation eingreift, ja wie Wissen überhaupt erst Kommunikation ermöglicht und welches Wissen Kommunikationspartner stillschweigend voraussetzen“ (4, 31).

ყურადსაღებია ის გარემოებაც, რომ თანამოსაუბრის მიერ გაცემული ინფორმაციის სწორად აღსაქმელად მხოლოდ წინადადებით არ შეიძლება შემოფარგვლა. ნათქვამის სრულყოფილად აღქმისათვის აუცილებელია მის ჩარჩოს გარეთ გასვლა, რამეთუ მხოლოდ იზოლირებულად აღებული ტექსტი არ უზრუნველყოფს ნათქვამის სრულყოფილად გაგებას და იმ აზრის მთლიანად მოცვას, რომელსაც გამონათქვამი გულისხმობს და რომელიც გამიზნულია კომუნიკანტისათვის. ურთიერთგაგების სრულყოფილ გარანტიად ასახელებენ თანამოსაუბრეთა გარემომცველი მოვლენების შესახებ ფონური ცოდნის იდენტურობას. აღნიშნული გარემოების საილუსტრაციოდ ლინგვისტურ ლიტერატურაში ვხვდებით სიტყვას „ძროხა“, რომელიც ინდოეთის კულტურაში სიწმინდის, დედობისა და ალაღმართლობის სიმბოლოა, ქართულ და რუსულ კულტურებში ამ სიტყვით აღინიშნება მდედრობითი სქესის მეტისმეტად გასუქებული და ფორმადაკარგული ქალი. გერმანულ ენაში კი სიტყვის ნეგატიურ მნიშვნელობას გამაძლიერებელი ატრიბუტებიც ემატება: *die bunte, dumme, blöde Kuh* (5, 41). მოყვანილი მაგალითი მთელი სიცხადით წარმოგვიდგენს ურთიერთგაგების უზრუნველსაყოფად ფონური ცოდნის აუცილებლობას. სწორედ ამ სახის ცოდნა თამაშობს ინტერკულტურული კომუნიკაციების პრობლემების გადაჭრაში მთავარ როლს და, თავის მხრივ, განსაზღვრავს იმ ამოცანათა თანმიმდევრობას, რომელთა გადაჭრის აუცილებლობა ეჭვს არ იწვევს. დაკონკრეტებას საჭიროებს თვით ცნება კულტურა, რა უნდა იქნეს მასში მოაზრებული და როგორ უნდა იქნეს ის სამეტყველო ენასთან დაკავშირებული. კულტურა, როგორც ამას მკვლევართა უმეტესობა განიხილავს (6, 37), წარმოადგენს სამი ფაქტორის – სემიოტიკის, სოციალურისა და კოგნიტიურის – სინთეზს. სემიოტიკის იმდენად, რამდენადაც ის კულტურაში ჩადებული ღირებულებების პრეზენტაციას ახდენს. სოციალურის, რომელიც მხოლოდ და მხოლოდ საზოგადოების ფარგლებში არსებობს და საზოგადოების მთლიანობასა და მის ფასეულობათა მემკვიდრეობითობას უზრუნველყოფს; კოგნიტიურს, რომელიც ადეკვატურია ინდივიდის მენტალურ სტრუქტურებში არსებული მონაცემებისა, რომლებიც ინდივიდის ხდომილების ინტერპრეტაციის საშუალებას იძლევიან. იდენტური კულტურა შესაძლებელს ხდის სხვადასხვა საზოგადოების წარმომადგენელთა ურთიერთმიმართებებს და ადეკვატურ ურთიერთგაგებას, რაც ნაკლებად აღინიშნება განსხვავებულ კულტურათა მატარებელ კომუნიკანტთა შორის.

აქვე ხაზი უნდა გაესვას იმ გარემოებას, რომ კომუნიკაციის მონაწილეთა ფონური ცოდნა ძალზე იშვიათად თუ ფარავს ერთმანეთს სრულად. მათ შორის შესაძლებელია მხოლოდ ნაწილობრივი თანხვედრა, ისიც იმ შემთხვევაში, როდესაც ურთიერთგაგების საფუძველს კულტურის საერთო, ორივე მხარის მიერ ერთნაირად გათავისებულ საურთიერთობო ცოდნა წარმოადგენს (*das gemeinsame wechselseitige/gegenseitige/reziproke Wissen*) (4, 136). ამ სახის ცოდნა „Weltwissen“ გულისხმობს ქვეყნის კულტურის, მისი ფასეულობათა სისტემის, ქცევის ნორმების, სოციალური ზნე-ჩვეულებების ცოდნას, რისი უგულვებელყოფაც დაუშვებელია: „აზრიანი ქმედება მხოლოდ იმათი ხვედრია, რომლებსაც ეს ცოდნა აქვთ, რომლებმაც

იცინა რა არის ეს და როგორ იქცევიან სხვები“: „sinnvoll handeln, kann man nur, wenn man weiss, was es ist, was man tut“ (4, 133) ამგვარად, ნათქვამის ადეკვატურ გაგებას უზრუნველყოფს მოსაუბრის მიერ გამოთქმული აზრისა და მსმენელის მიერ მიღებული ინფორმაციის თანხვედრა (4, 136) .

საინტერესოა კულტურის ნაციონალური სპეციფიკის, ენის მატარებლის სპეციფიკური კულტურული ფონისა და მათი მიმართებების განსაზღვრა ანტითეზასთან, როგორც თანამედროვე ლინგვისტიკაში ანტონიმის პარალელურად დაპირისპირულობის გამოხატვის რელევანტურ საშუალებასთან, რომელიც ენობრივ ერთეულთა შორის რეალობის სუბიექტური აღქმით განპირობებულ კონტრასტულ მიმართებებს გამოხატავს. ანტითეზაში პირველ პლანზეა წამოწეული შეფასების პრაგმატული კომპონენტი და მისი თავისებურება განპირობებულია გარკვეულწილად ენის მატარებლის კულტურული ფონით. მასში დასაშვებია ორი სხვადასხვა ლექსიკურ-გრამატიკული კლასის სიტყვების დაპირისპირება. კონტექსტის გარეშე ეს წყვილები არ ახდენენ ურთიერთსაწინააღმდეგო მნიშვნელობის რეალიზაციას. ამ ფენომენის გამოკვეთის ნოყიერ ნიადაგს ქმნიან ანდაზები, კერძოდ, მოცემულ შემთხვევაში – ანტითეზური ანდაზები.

შრომაში წარმოდგენილი ანალიზი შემოიფარგლა არსებითად ანტითეზური ანდაზებით, რამეთუ ანდაზები წარმოადგენენ „ხალხის კულტურისა და მეტაფორების მახვენებელს, მისი თავისებურებების აღწერის უმნიშვნელოვანეს წყაროს“ (3, 13). ამ მხრივ, ანდაზა კვლევის საკმაოდ საინტერესო ობიექტად წარმოჩინდა – თითქმის არც ერთს ზემოხსენებული გერმანული ანდაზებიდან არ მოეძებნა ქართულში ზუსტი ანალოგი არც ლექსიკური შემადგენლობის მხრივ, არც სტრუქტურით. მაგალითად (Sprichwörterbuch, 1985, 1974, 1974, 1983), Viel Stroh wenig Korn – როცა სიტყვა ხშირდებაო, მაშინ საქმე მცირდებაო. Viele Worte, wenig Werke – ენა ტარტარა, ხელებპატარა. Was des einen Eule, ist das anderen Nachtigall – ზოგს მღვდელი მოსწონს, ზოგს მღვდლის ცოლი. So geht es in der Welt: der eine hat den Beutel, der andere hat das Geld – მადა ვის აქვს და ფლავი ვის უდევსო. Er heckt keine Taube einen Adler – ბუზი ფასკუნჯის ადგილს ვერ დაიჭერს. Eine goldene Zunge verbirgt eine schwarze Seele nicht – ენა ტკბილი-შავი გული, ერთს ამბობს, მეორეს ფიქრობს. Der Mensch denkt, Herr Gott lacht – კაცი ბჭობდა, ღმერთი იცინოდა. Eulen hecken keine Falken – უჯიშოსაგან ჯიშოანი არ ნახულა, არ იქნება. Der Elefant macht keine Mücken tot – სონდული მუმლითა შეპყრობად ფრთასა არ გაშლის ზომით. Kein Unglück so gross, es hat ein Glück im Schoss – ვის გაუგონია ღხინი ტირალი და ჭირი უცინარი. Adler fangen keine Fliegen – უჯიშოსაგან ჯიშოანი არ ნახულა, არ იქნება. Eine Taube heckt keinen Adler – ანწლი არ მოგვცემს ყურძენსა. Geringe Ursache, grosse Wirkung – დიდი ქვეყანა მოუწვავს ენასა მახებლარასა. Wer den Pfennig nicht ehrt, ist des Talers nicht wert – ვინც მცირედის ყადრი არ იცის, ბევრსაც ვერ დააფასებს. Wenn der Wächter nicht wacht, so wacht der Dieb – როცა არ ფხიზლობს დარაჯი, ფხიზლობს ქურდი. Topf von Ton und Topf von Eisen sollen nicht zusammen reisen – მგელი და კრავი ერთად ვერ მოძოვს. Von Eulen kommen nicht Sperber – არა მჯერა, რომ ჭრიჭინამ კვერცხი დადო. Man entgeht wohl der Strafe, aber nicht dem Gewissen – კანონს გაექცევი, სინდისს კი ვერა. Verschiebe nicht auf morgen, was du kannst besorgen – დღემეხვალთო კაცსაო თოვლი მოადგა კარსაო. Ungebetener Gast ist eine Last – დაუპატიუებელი სტუმარი ძაღლზე უარესიაო. Der Esel und die Nachtigall haben beid ungleichen Schall – ვირი ჩარბოდა ცხენთანა, მეც ბედაური შენთანა. Verregnet der Weibersommer, gibt's einen trockenen Herbst – წვიმიან ზაფხულს, მშრალი შემოდგომა მოსდევსო. Wie der Herr so's Geschrei – რაც აღხა-

ნაა, ის ჩაღხანაა. Immer bleibt der Affe ein Affe werd er Koenig oder Pfaffe – არ გათეთრდების ყორანი, რაც უნდა ხეხო კირითა, ქვიშითა. Heute rot, morgen tot – ასე, ჩემო მანასეო, ხან ისე და ხან ასეო. Was der Frau ins Herz geht, reizt dem Mann nur die Haut – რაც ქალს გულში წვედება, ის მამაკაცს ფეხზე ჰკიდია. Goldner Hammer bricht eisernes Tor – ოქროს ჩაქუნი ალაყაფის კარებს ამტვრევსო. Er schoss nach einem Spatz und erlegt einen Kranich – მწიფეს ესროდნენ და მკვასე ცვიოდა. Wo Verdacht einkehrt nimmt die Ruhe Abschied – სადაც ეჭვია, იქ სიმშვიდე არ არის. Mancher zielt ins Blaue, trifft aber ins Schwarze – დედაბერმა ხელკავი გადააგდო და კურდღელი მოკლაო. Fleissige Hand erwirbt, faule Hand verdirbt – მუშას საჭმელი, არამუშას არაფერი. Was dem einen recht ist, ist dem anderen billig – ყველას ერთნაირი უფლებები უნდა ჰქონდეს. Den Kopf halt kuehl, die Fuesse warm, das macht den besten Doktor arm – თავი სიცივეში, ფეხები სითბოში, ჯანმრთელობის საწინდარია. Nach dem Mittag sitz ein Weilchen, nach dem Abendessen geh ein Meilchen – სადილის შემდეგ ცოტა ხანს ჩამოჯექი, სადილის შემდეგ კი ცოტა გაიარე. Wenn man ihm den kleinen Finger gibt, nimmt er gleich die ganze Hand – ჩათრევას ჩაყოლა ჯობიაო.

როგორც ზემოთ იქნა აღნიშნული, ანტითეზა ეფუძნება საგანთა და მოვლენათა სუბიექტის მიერ აღქმულ დაპირისპირებულობას, რომელიც კონტექსტში აუცილებლად დამატებით მნიშვნელობას იძენს. დაპირისპირულობის სემანტიკას ემატება სიტუაციურად განპირობებული მნიშვნელობა, რის ილუსტრაციასაც ახდენს შემდეგი მაგალითები: „ცხვარი და მგელი ერთად ვერ მოძოვსო“. მოცემულ ანდაზაში ურთიერთდაპირისპირებული – მგელი და ცხვარი არ წარმოადგენენ პარადიგმატიკურ პლანში ანტონიმებს. შეუთავსებულობის ცნების რეალიზაცია განაპირობებს კონტექსტმა და კერძოდ სიტყვამ „ვერ“ – სახეზეა ანტითეზა, რომლის რეალიზაცია ხდება კონტექსტის ფონზე. ანალოგიური შემთხვევები ქართულ ენაში აღინიშნება შემდეგ მაგალითებში – „დედა გაეშვა და დედინაცვალს იფიცებდაო“, „აქ კაკანებდაო და სხვაგან კვერცხს დებდაო“, „ზღვას გადაურჩა და ცვარმა დაახლო“, „ყველა მოვიდა, მეზობელი თუ ნათესავი“, „ბავშვს არაფერი არ უნდოდა არც ფაფა, არც წვნიანი“, „ის სპილო ჭიანჭველა ისეა, როგორც ჭიანჭველაა სპილო“, „შენი არც ოქრო მინდა და არც ვერცხლი“, „ეს ბულბულივით ძღერის, ის კი ვირივით ყროყინებს“, „ისინი ისე განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან, როგორც დღე და ღამე“, „ეს ისე შორსაა სიმართლისაგან, როგორც ცა და დედამიწა“, „ის ხან ტიროდა, ხან იცინოდ“, „მას არც ლანძღვა და არც ქება არ შეეღის“, „ხან მიწისა ვარ, ხან ცისა“, „დედაჩემი თეთრეულს ცალკე რეცხავს, ჩიოს კი ცალკე“, „ერთი ხიდან ბარიც გამოიჭრება და ნიხაბიც“, „ის არც ღვინოა და არც წყალი“, „დათვი რომ მოგერევაო, ბაბა დაუძახეო“, „თავი კი არა გოგრა აბია“, „თავი კი არა ცარიელი ჭკუის კოლოფია“, „ეს კაცი მტკვარსა ჰგავს, ის კი თერვს“.

ანტითეზის რეალიზაციის წინაპირობად გერმანულ ენაში უნდა ჩაითვალოს მიკროკონტექსტში მოცემული ანტონიმიური წყვილი, რომლის წევრები თავისი მნიშვნელობით ანტითეზის წევრების ურთიერთდაპირისპირულობის საფუძველს აზუსტებენ და მის ჩამოყალიბებას განაპირობებენ.

მეტად მნიშვნელოვანია ანტონიმისა და ანტითეზას შორის ერთი უმნიშვნელოვანესი მომენტის აღნიშვნა, რომელსაც საენათმეცნიერო ლიტერატურაში მოიხსენიებენ ადრესანტის და ადრესატის „ერთობლივი, საზიარო, საერთო ცოდნის ტერმინით“ – „gemeinsames Wissen“ (4, 31). სწორედ ამ გარემოებითაა განპირობებული ანტონიმისა და მისი ნაირსახეობის ანტითეზის ლინგვისტურ და ლინგვოკულტუროლოგიურ ჭრილში განხილვა.

საილუსტრაციო მაგალითების ქართულ ეკვივალენტებთან შეჯერებამ, კიდევ ერთხელ დაადასტურა მტკიცება იმის თაობაზე, რომ სხვადასხვა ხალხის წარმომადგენლების მიერ სამყაროს ფრაგმენტების ასახვაში დაფიქსირებული სხვაობა შემთხვევითი არაა, რომ სამყაროს იდენტური მოვლენების გააზრება ცალკეული ენების წარმომადგენლებისათვის მათი აზროვნების სპეციფიკითაა განპირობებული, რაშიც მშობლიური ენა არც თუ ისე უმნიშვნელო როლს ასრულებს – ადამიანი სამყაროზე მხოლოდ თავისი მშობლიური ენის მოშველიებით ფიქრობს (2, 37-39).

მასალის ანალიზმა გამოავლინა ანტითეზის რეალიზაციისათვის რელევანტური – როგორც სემანტიკური, ისე ფორმალური თავისებურებები, ის სტერეოტიპული გარემოცვა, რომელიც ობლიგატორულია ანტითეზის რეალიზაციისათვის გერმანულსა და ქართულში.

ლიტერატურა:

1. თევდორაძე ნ. ცნობიერების ნაკადი, ლინგვოკულტუროლოგიური ანალიზი, თბ., 2004.
2. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, ერთტომეული, თბ., 1990.
3. Маслова В.А. Лингвокультурология. М., 2001.
4. Heringer H. I. Interkulturelle Kommunikation. Grundfragen und Konzepte. A. Franke Verlag. Tuebingen und Basel. 2002.
5. Хроленко А. Е. Основы лингвокультурологии. М., 2004.
6. Елизарова Г. В. Культурологическая лингвистика. Опыты исследования понятия в методических целях. М., 2000.

Lali Ratiani

National Specifics of Culture as a Basis of Cross-Cultural Communication **Summary**

As the main guarantee of purposefully conducting intercultural communication process is supposed lingual competence of communicators that is conditioned by a cultural factor. The basis of language communication is the background knowledge playing a significant role in solving intercultural communications problems.

For the native speaker, definition and exact interpretation of a specific cultural background has to be the obligatory moment in linguistic researches.

For native speakers the determination of cultural background and its exact interpretation should be acknowledged as necessary moment.

Language is a basis and the main specific sign of culture. The culture and language are the two systems having both the general signs, and signs conditioning structural differences. The concept “culture” should be concretized and it should be defined how to connect culture with speech language.

The interpretation of a variety of antonymy – antithesis gives the chance to define them not only as a considerable language, but also as linguocultural phenomena.

Лали Ратиани
Национальная специфика культуры как основа межкультурной коммуникации
Резюме

Главным гарантом для целесообразного проведения процесса интеркультурной коммуникации считают языковую компетенцию коммуникантов, что и обусловлен со своей стороны культурным фактором.

Основой речевой коммуникаций является фоновое знание, которое играет значительную роль в решении проблем интеркультурной коммуникаций.

Для носителя языка, определение и точная интерпретация специфического культурного фона должно являться обязательным моментом в лингвистических исследованиях.

Язык - это основа и главный специфический знак культуры. Культура и язык- это две системы, имеющие как общие признаки, так и признаки, обуславливающие структурные различия.

Надо бы конкретизировать понятие –культура и определить, что же должно подразумевается в нем и как можно связать культуру с речевым языком.

Интерпретация разновидности антонимий, антитезы и антитезные поговорки, дают возможность определить их не только как значительные языковые, но и как лингвокультурные феномены.

მირანდა თოღუა, ნონა ქეცბაია
(საქართველო)

კიბე, როგორც სემიოტიკური ნიშანი ჰომობრაფიაში

კიბე ქართული ხალხური საუნჯიდან შემონახული უძველესი სამშენებლო ლექსიკური ერთეულია, რომელიც დღესაც ერთადერთია სათანადო ცნების აღსანიშნავად. კიბის საფეხურების მზადი კოჭების აღმნიშვნელი ტერმინებია: ჩანა (კახ.), გვერდები/გვერდიები (იმერ. აჭარ.), ყდიები, ფეხები (რაჭ), ბასამალი (აჭარ.), რიკი (ქართლ.), კბილები (იმერ.), ბელტიები (აჭარ.), ღირეები (რაჭ).

კიბე მეგრულშიც ყველაზე ზოგადი ტერმინია, ცნობილი საგნის აღსანიშნავად. პარალელურად სხვა ტერმინებიც იხმარება, თუმცა ისინი არ წარმოადგენენ აბსოლუტურ სინონიმებს: ჩართი, ტკვა, ჩარდახი, ეშალი, ჯღა. სვანურში კიბის აღმნიშვნელი ტერმინია – კიჩხ (ბალ.ზ.) და კიბ (ბალ. ქვ.).

კიბე, შესაძლებელია, სხეულის ნაწილის სახელს უკავშირდებოდეს. ამავე ცნებას გამოხატავდა ძველად ტერმინი დანდალიც, რომელსაც ნ. ჩუბინაშვილი ასე განმარტავს: „კიბე-შუა სიგანეზედ განზიდულნი ფიცარნი“. სამეცნიერო ლიტერატურაში ტერმინი დანდალი ირანული ენიდან შემოსულადაა მიჩნეული, სადაც იგი აღნიშნავს კბილებს, ღრძილებს. სხეულის ნაწილის აღმნიშვნელი ეს უცხო სახელი ქართულმა ენამ სამშენებლო ტერმინად გადმოიტანა.

სპეციალური ლიტერატურიდან ცნობილია, რომ სიტყვა – კბილ დასტურდება ზანურშიც და სვანურშიც (ჭან.კიბირი//კიბი//კიბრი//კირბი//ჭიბრი, სვან. კიპილ.) ამ ფორმებისთვის ამოსავალია კიბ-ი ფორმა.

სწორედ ეს ზანური ფორმა უნდა იყოს გამოყენებული აღმოსავლეთ საქართველოს მთის დიალექტებში დადასტურებულ სიტყვებში: კიბურჭი (ფშ. ხევს.), კიბირჭი (ხევს.), კიბორჭა (თუშ.), რომლებიც აღნიშნავს კლდის პირზე გაყვანილ ვიწრო ღორღიან და ძნელად გასავლელ გზას. ყველა ამ ფორმისათვის კიბის, საფეხურების მნიშვნელობაა ამოსავალი: იმისათვის, რომ რთული რელიეფის გზა ადვილი სავალი გამსდარიყო, მასზე საფეხურებს ჭრიდნენ. ამ ახსნას მხარს უჭერს გუდამაყრულის მონაცემიც: ზემოჩამოთვლილ ტერმინთა სინონიმად აქ გვაქვს სიტყვა კიბური. (კიბურის მნიშვნელობა ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის მიხედვით: „კიბის მსგავსი, კიბისებური, საფეხურებიანი“). ყოველივე აქედან გამომდინარე, სავარაუდოა, რომ სამშენებლო ტერმინი კიბე მიღებულია ანატომიური სახელის ძირისაგან კიბ (მდრ. ანალოგიური წარმოება: ყური//ყურე, მუხური//მუხურე) (7, 82).

ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში ვკითხულობთ: საფეხურების საშუალებით ასასვლელ-ჩამოსასვლელი (ქვევიდან ზევით და ზევიდან ქვევით). ეს სიტყვა „კიბის“ პირველი მნიშვნელობაა, მაგრამ გვხვდება გადატანითი მნიშვნელობითაც: ყოველი ადამიანი, რა წოდებითა კიბის საფეხურებზედაც გინდ იდგეს, მაინც ადამიანია. მაზრის უფროსიც და სოფლის მოხელეც ორივე ერთგვარი საფეხურები არიან ერთისა და იმავე კიბისა“ (3, 45).

კიბე ერთ-ერთი ის ნიშანია, რომელსაც საინტერესო შინაარსი და კონტექსტი მოეძებნება როგორც სალიტერატურო, ისე დიალექტურ ფორმებში. ამას თავისი მიზეზი აქვს: ცხოვრება მოძრაობის უწყვეტობაა, კიბე ერთ-ერთი საშუალებაა მოძრაობისა, რომელიც აერთიანებს შესაძლებლობისა და შეუძლებლობის, წინსვლისა და უკუსვლის, თვით მოძრაობის შემადგენელ ყოველ უძრავ წერტილს (მონაკვეთს). კიბე არის ნიშანი, რომელსაც შეუძლია დაიტოს სივრცითი ვერტიკალიცა და ჰორიზონტალიც. ამიტომაცაა, რომ შეუძლებელია სრულყოფილად აღწერო ყველა ის

ფორმა, რომლებიც კიბის სემანტიკურ ველში მოაზრებულა და შექმნილა. ეს ნიშანი თითქოს შეუზღუდავ შესაძლებლობას იძლევა, რომ აღწერო, გამოხატო, გამოავლინო აღსანიშნი. სემანტიკური ნიშნის თავისებურების წარმოსაჩენად საინტერესოა გამოთქმა „ცხოვრების კიბე“. კიბე არის გზის გავლის საშუალება, გზა კი ჩვენი არსებობის განუყრელი ნიშანია, თითქოს თვისებაა ეს ჩვენი და თითქოს ის ერთადერთია, რაც მაშინვე ვიცით, როგორც კი პირველ ნაბიჯს ვდგამთ. ადამიანებისთვის გზა თავისი კონკრეტული და აბსტრაქტული მნიშვნელობით ერთმანეთთანაა გადაჯაჭვული.

მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს კიბეს ფოლკლორში. აფრიკის ხალხებში გავრცელებულია რწმენა, რომლის მიხედვით „არსებობს ციური კიბე და მისი საშუალებით ცის ბინადარი დედამიწაზე ჩამოდიან“ (9, 17). ქართულ ფოლკლორში შემონახულია ძველთაძველი რწმენა, რომლის მიხედვით ადამიანები ციურ არსებებს უკავშირდებიან ოქროს ჯაჭვით, კიბის ან ცხოველის უსახდვროდ გაზრდილი რქების საშუალებით (5, 51). ფშავ-ხევსურელი მითოლოგიის მიხედვით, სალოცავი ბერძეხა ცასთან ოქროს შიბით, ანუ ჯაჭვით არის დაკავშირებული, ღვთის შვილები ცაში კიბით ადიან. ცაში ასვლა, ღვთაებასთან დაკავშირება ჯაჭვის კიბით შეიძლება. ლაშარის ბერი გიორგი და სხვა ხვთის შვილნი კიბით ადიოდნენ მლოცველთა თხოვნის მოსახსენებლად. ვაჟა-ფშაველას ბიოგრაფოსები აღნიშნავენ პოეტის დედის ბარბარე ფხიკელაშვილის ხილვას. ჯერ კიდევ გასათხოვარ ბარბარეს „ბიძაშვილ ქალთან ერთად სოფელ სხლოვანში გარეთ ეძინა დერეფანში. შუაღამე იქნებოდა, რომ ისეთი დგანდგარი და ბირდგნიალი დადგებოდა, ეგონებოდა, მთაბარი თუ იქცევაო. შეშინებული წამოჯდებოდა ლოგინში, გახედავდა და მთელი ცა განათებული დახვდებოდა. ორი ოქროსფერი ჯაჭვი წამოსულიყო, ერთი ჭიაურის, მეორე კი სხლოვანის გორადან, გადაბმულები, ზედ ცეცხლის ბალები ადიოდნენ და ჩამოდიოდნენ და ისეთ მწკებრ (წმინდა) ხმაზე გალობდნენ, ისე ტკბილად, თურმე იმაზე კარგს რას გაიგონებდა კაცის ყური“ (6, 210).

სასულიერო პოეზიაშიც არაერთგზის დასტურდება კიბის სიმბოლიკა. ქრისტიანული რელიგიის მიხედვით, ყოველი ხილული და უხილავი ღვთის მიერაა შექმნილი. ის განფენილია ყველგან და ყველაფერში, მაგრამ, ამავდროულად, უხილავია. ის ადამიანებს ეცხადება ხან კიბის, ხან კვერთხის... სახით. ძველი აღთქმის თანახმად, უფლის ხილვის პატივი იაკობსაც ხვდა წილად: ვითომ აღმართულიყო დედამიწაზე მაღალი, თვალწევდენელი კიბე და თავი ცაზე ჰქონდა მიბჯენილი. ამ კიბეზე მრავალნი ანგელოზნი ადიოდნენ და ჩამოდიოდნენ, „ხოლო უფალი დამტკიცებული იყო მას ზედა და თქუა: მე ვარ ღმერთო აბრაჰამისი და ისაკისი მამისა შენისა“ (დაბ. 28. 11. 13). ძველი აღთქმისეული ხილვის კიბე, ისევე როგორც უმანკო ჩასახვით შობა, ღვთის ხილვის საშუალებაა. დედა-ქალწულის მეშვეობით მოვევლინა ორბუნებოვანი ქრისტე ქვეყანას. მარიამ ღვთისმშობელი უფლის ნებით იქნა დედამიწიდან ზეცამდე გადებულ კიბედ, მან დახსნა „შუვაკედელი“ ღვთის ურჩობით აღმართული. ადამის შეცოდების შემდეგ, რითაც დასცილდა ღმერთს, მისი ამადლება და ციურ სასუფეველში დაბრუნება დედა-ქალწულის მეოხებით მოხდა. ამიტომ მოულოდნელი არაა, რომ ჰიმნოგრაფიაში კიბე ღვთისმშობლის სიმბოლოდაც იქცა. ანდრია კრიტელის მიხედვით: „ამისთვის ქუეყანასა ზედა დაემყარა საცნაური იგი კიბე ქალწული, რამეთუ ქუეყანით მიუღიეს შობა, ხოლო თავი თვისი მისწუთების ცად, რამეთუ თავი ყოვლისა დედაკაცისა ქმარი მისი არს. გარნა ამან ვინაითგან მამაკაცი არ უწყის, ამისთვის მისსა არს ღმერთი მამა, რომელმან სულითა წმინდითა ყო დაგება და ვითარცა საღმრთო თესლი სულიერი ძე სიტყუაი მისი ყოველისავე შემძლებელი ძალა გამოავლინა“ (1, 138).

ამგვარად, კიბე, რომელიც გაიღო ზეცასა და ქვეყანას შორის, რომელითაც ზეცის მკვიდრი გარდამოხდა ამქვეყნად, უხილავი და მიუწვდომელი გახდა ხილული, რომელითაც აღდგა პირველი კავშირი ღმერთსა და ადამიანს შორის - არის ღვთისმშობელი. იოანე მტბევეარი ასე უგალობს დედა-ღვთისმშობელს:

„შენ, ღმერთისა დამტკვენელო გამოუთქმელად,

კიბეო, რომელსა ზედა გარდამოჰდა

ღმერთი და ხატი მონასაი

მიიღო ღღეს და ზეცად აღმიყვანნა შენ მიერ ქალწულო“

(იოანე მტბევეარი; 10, 56).

ღვთისმშობელი სულიერ კიბედაც მოიაზრება, რადგან ჰიმნოგრაფები წმინდა მარიამსაც უკავშირებდნენ ადამიანთა სულის ხსნას, ჯოჯოხეთის ბორკილთაგან დახსნას „კიბეო სულიერო, იაკობის ხილულო“ (ქართულნი; 10, 383). ჰიმნოგრაფიაში კიბე ქრისტეს საფლავის აღმნიშვნელადაც გვესახება. მაცხოვარმა სიკვდილით, საფლავში დაფლვით შემუსრა ჯოჯოხეთი, პყრობილ სულებს დაუბრუნა პირველი პატივი და ზეცად აღამაღლა. ამრიგად, საუფლო საფლავი ზეცად ამყვანი კიბის პირველი საფეხურია. სწორედ ქრისტეს ქვესკნელში ჩასვლით იწყება საუკუნო ცხოვრება. „საღრმთო საფლავი ცხოვრება გუეჰმნა ჩუენ, მორწმუნეთა“ (იოანე მინჩხი; 10, 300).

ჰიმნოგრაფიაში შიოს მღვიმეც ცისკენ ამყვან კიბედ დაისახა: „ყავნ უფალმან მღვმე იგი კიბედ, აღმყვანებლად შენდა ზეცად მიმართ, და ბნელი იგი – მომყვანებელ ნათლისა მას დაულამებლისა“, - შიო ასკეტურ ცხოვრებას ეწეოდა მღვიმეში, ამით ზრდიდა იგი თავის სულს, რაც ცის სასუფეველის მოპოვების გარანტია იყო. ამიტომ მღვიმე კიბის როლს ასრულებდა, რითაც ცაში ასვლას მოახერხებდა მორწმუნე“ (2, 239-240).

ჰიმნოგრაფი უძღვნის რა საგალობელს ექვთიმე ათონელს, აღნიშნავს, რომ ის სათნოვებათა კიბის გავლით აღწევს ზეციურ საუფლოში, რითაც წმინდა მამის მიერ სულიერად განვლილ ცხოვრებაზე მიგვანიშნებს, რომელმაც სიცოცხლეშივე იზრუნა ცათა სასუფეველში მოხვედრისათვის – „ელვარე სულითა, ეფთჳმი, ჰნათობდი ქვეყანასა ზედა, ხოლო ოდეს განხუედი ჴორცთაგან, განჰვლენ ცანი სათნოვებათა კიბითა და მიიწე, წმიდაო, წინაშე ღმერთისა გჴირგჴნოსანი“ (ეზრა; 8,162).

სასულიერო პოეზიაში ლოცვა, მარხვა და სიმდაბლეც ცად ამყვან კიბედ არის დასახული:

„კიბედ გაქუნდა

ცად აღმყვანებელი სიმდაბლე,

ლოცვაჲ ძლიერი

და მარხვა სამარადისო,

რომელმან შეგიყვანნა თქუენ

თუალით უხილავთა მათ

საყოფელთა, საესეთა

ყოლად ყოვლითა სურნელებითა“ (იოანე მინჩხი; 8, 302).

კიბე გასხივოსნების, იღუმალი ცოდნის წვდომის, ზეცისკენ ამადლების სიმბოლოა. საფეხურები ხშირად გამოიყენებოდა რელიგიურ არქიტექტურაში, ასევე მისტიკური კულტურების რიტუალებში, რომლებშიც წარმოადგენს მიწიერიდან ზეციურისკენ, ზებუნებრივისაკენ თანმიმდევრული ამადლების სიმბოლოს.

ლიტერატურა:

1. ანდრია კრიტელი, შობისთვის ღვთისმშობლისა, ძველი მეტაფრასული კრებუ-
ლი, თბ., 1986.
2. მოსია ტ., „დავითიანის“ ლიტერატურული წყროებისა და პოეტიკის საკითხები,
თბ., 2000.
3. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, თბ., 1990.
4. ორბელიანი სულხან-საბა, ლექსიკონი ქართული, თბ., 1993.
5. ჩიქოვანი მ., ბერძნული და ქართული მითოლოგიის საკითხები, თბ., 1971.
6. ჩხეიძე რ., დევების სტუმარი, თბ., 2014.
7. ჩხენკელი რ., ქართული ხალხური სამშენებლო ლექსიკა როგორც საფუძველი
ამავე დარგის სამეცნიერო ტერმინოლოგიისათვის, თბ., 1988.
8. ხაჩიძე ლ., იოანე მინჩხის პოეზია, თბ., 1987.
9. ხალხური სიტყვიერება, III, მ. ჩიქოვანის რედაქციით, თბ., 1953.
10. ინგოროყვა პ., ძველ-ქართული სასულიერო პოეზია, ტფ., 1913.

Miranda Todua, Nona Ketsbaia ***Ladder as Semiotic Sign in Hymnography*** **Summary**

Ladder is the oldest lexical unit of construction remained in Georgian folk treasure, the only word referring the particular concept even nowadays. We can read in the explanatory dictionary of Georgian language: means of climbing up or arriving down the stairs. There is also a figurative sense of this word. Ladder is one of the signs which has an interesting content and context in literary as well as in dialectic forms. The reason is that: there is an interesting expression “Life’s Ladder” which highlights the peculiarity of the semantic sign that life is a continuity of movement. Ladder has a special place in Georgian folklore. According to Pshav-Khevsurian mythology, sacred old oak is connected to heaven with gold chain “Shibi”. Sons of the God should climb the ladder to reach the heaven. In hymnography ladder is a symbol of Virgin Mary.

Vision of a ladder according to the Old Testament as well as Virgin Christmas is a mean of vision of God. Two-natured Christ was born by Virgin Mary. Virgin Mary by the will of God is a ladder from earth to heaven.

Ladder of rededication, access of mysterious knowledge is a symbol of ascension to heaven. Stairs are frequently used in religious architecture as well as in rituals of mysterious cultures, which is a symbol of sequential ascension from the earth to the heaven and to the supernatural world.

Миранда Годуа, Нонна Кецбая
Лестница как семиотический знак в гимнографии
Резюме

Лестница – это самая старинная строительная лексическая единица, сохранившаяся от грузинского народного достояния, которая и на сегодняшний день является единственной для обозначения надлежавшего понятия. Лестница одна из тех обозначений, интересное содержание и контекст которой есть как литературных, так и в диалектных формах.

Для выражения особенностей семантических знаков интересно выражение «Жизненная лестница». Важное место занимает лестница в грузинском фольклоре. В гимнографии лестница стала символом Богоматери.

Лестница - это символ возвышения в небо, доступа к таинственным знаниям и озарения. Ступени часто использовались в религиозной архитектуре, и также в ритуалах мистической культуры, которые представляют собой символы последовательного возвышения от земного к небесному, сверхъестественному.

Natia Dolidze, Ketevan Svanidze
(Georgia)

**THE ANALYSIS OF COMMUNICATION PROVISION
FOR THE PASSENGER SHIP SAFETY**

The aim of presented paper is:

- to analyze the factors, causing the accidents related to the passenger ships operation;
- to present the ways of their prevention.

The database of the paper is presented by the IMO, EMSA, USCG and Cruise Lines International Association resources.

In order to achieve the stated goal, in the first part of the paper, we analyzed the chain of the passenger ships' accidents which significantly influenced upon the establishment and development of safety at sea.

The conclusion of the first part contains the latest requirements of the SOLAS, 74 directly related to provision of the passenger ship safety.

The second part of the analysis deals with identification of the top mistakes done despite the latest changes and amendments to the SOLAS, directly related to the passenger ship safety.

As the way of prevention of such problems, backed by these results, I decided to conduct the series of theoretical and practical trainings for a group of BSMA students (who were going to have a training onboard passenger ship "Tallink" while I was doing the paper) to provide them with necessary communication skills via application of the IMO SMCP ("Passenger Care") during onboard drills.

Introduction

The safety of life at sea is IMO's principal goal. Accordingly, safety of the passenger ship as of the place where considerable amount of people accumulated has been under special interest and care of the IMO. A number of incidents have led to improvements in safety requirements, including fire safety measures - escape routes and fire protections systems for the large atrium typical of cruise ships - and life-saving appliances and arrangements.

As creation as well as the whole history of the SOLAS is directly related to notorious facts of cruise ships accidents. Accordingly, the first part of my analysis deals with the chain of the passenger ship accidents resulted in the creation and amendments to one of the most important conventions of the International Maritime Organization:

Case 1

April 15, 1912 - RMS Titanic (1,517 dead) sunk after striking an iceberg carried only 20 lifeboats only sufficient to carry around half of those on board.

Subsequent safety initiatives:

SOLAS, The International Ice Patrol and Radar, as an anti-collision system were established in 1914.

Case 2

May 29, 1914 – RMS Empress of Ireland (1,012 dead) struck another vessel and sank.

Subsequent safety initiatives:

Led to introduction of "raked" bows, still in use today.

Case 3

September 8, 1934 – Fire on board SS Morro Castle (137 dead).

Subsequent safety initiatives:

The Merchant Marine Act was passed in 1936 and the United States Merchant Marine Academy was established in 1942.

Case 4

Series of fires, 1980s and 1990s;

October 4, 1980 - MS Prisdendam - sunk following a fire, without loss of life;

July 30, 1986 - Emerald Seas - 15 passengers and two crew member injured in a fire;

April 7, 1990 - SS Scandinavian star - fire on board passenger ferry resulted in 159 deaths

Subsequent safety initiatives

All cruise ships must have all stairways enclosed in self-contained "fire zones". Smoke detectors and smoke alarms must be fitted in all passenger cabins and all public spaces; all fire doors throughout the ship should be controllable from the ship's bridge, and emergency alarms must be audible in all cabins.

Case 5

November 23, 2007 - MS Explorer sank near the South Shetland Islands after striking an iceberg.

Subsequent safety initiatives

Regulations in 2011 banned ships from carrying heavy fuel oil in the Antarctic

Case 6

March 23, 2006 - A fire on board Star Princess killing one passenger and injuring 13 others.

Subsequent safety initiatives

SOLAS regulations, introduced in 2010, prohibit the use of combustible materials in new cruise ships.

Case 7

Regulations in 2011 banned ships from carrying heavy fuel oil in the Antarctic to protect the environment in the event of a fuel leak

Subsequent safety initiatives

All tables and furniture on the ship was secured to its walls and floors.

But despite 100 years of the efforts aimed at provision of safety of life, tragedy of Costa Concordia resulted in loss of 32 lives in 2012.

Therefore, from 1 January 2015, passengers must undergo safety drills, including mustering at the lifeboat stations, before the ship departs or immediately on departure.

In order to research the problems related to the passenger ship safety, still happening at sea, I studied the cases of the passenger ship accidents (happened in 2014) and the results of conducted analysis show that the most often deficiencies (24 cases) are related to crews' inability to operate to communicate effectively during different onboard drills.

That is why we decided to conduct the series of theoretical and practical trainings for a group of BSMA students to provide them with necessary communication skills.

As the basis of the briefing and instruction we used the appropriate IMO SMCP which help the Masters, officers and crew members of passenger vessels and passenger ferries to inform passengers on safety aspects and to manage them in case of an emergency.

We provided the group with communications skills giving possibility to inform the passengers how they should conduct on board.

Use of the phrases the group should be able to deliver regulations concerning the vessel's routine to be obeyed.

The students were also provided with the speech skills on briefing on prohibited areas, decks, and spaces and warned that safety regulations do not permit passengers to enter the following spaces:

- Navigating bridge
- Engine room
- Maneuvering areas at the front and back end of the vessel
- Cargo rooms and compartments

- Service rooms
- All areas and spaces marked "Crew only"
- All closed, sealed or roped off areas, spaces and rooms
- Car decks when the vessel is at sea.

Then we continued with the passenger care and used the phrases which help Masters, officers and crew members of passenger vessels and passenger ferries to inform passengers on safety aspects and to manage them in case of an emergency.

We provided instructions on how to embark and behave in lifeboats/life rafts

We warned that the crew member should inform that passengers that they should:

- Enter the lifeboat / life raft only when ordered by an officer/life boatman
- Clear the entrance of the lifeboat/life raft immediately after entering
- Not to push each other when entering the lifeboat/life raft
- Hold on to ropes or to their seat when lowering/hoisting
- Keep their lifejackets on
- Know that provisions and drinking water will be distributed by an officer / life boatman

only

- Strictly obey all instructions given by the officer / life boatman
- Remember that discipline in the lifeboat / life raft is of vital importance subheading

Then we delivered communication provision of instruction about the on scene measures and actions in lifeboats/life rafts for the passenger ship crew. Using appropriate SMCP they will be able to:

- Keep a sharp lookout for persons in the water
- Have a line/hook/knife/lifebuoy ready
- Pump out the water/free the lifeboat/life raft from water
- Be informed about the ration of provisions and water
- Know about the danger related to drinking sea water
- Use the fire rockets and smoke buoys to join the other lifeboats/life rafts subheading.

We also offered briefing on safety regulations, preventive measures and communications providing familiarization of the passengers with their assembly stations, life-saving equipment and emergency procedures.

Communication provision of:

- Preventing and reporting fire
- Person overboard
- Protective measures for children.

I also offered communication provision of Evacuation and Boat Drill when allocating/directing to assembly stations and describing how to escape.

Using the provided communication skills it becomes possible to explain the passengers that in case of the general emergency alarm is sounded, which consists of seven short blasts and one prolonged blast, all passengers have to go to their assembly station, take their lifejackets and blankets with them, put on warm clothing, long trousers, long sleeved shirts/jackets, strong shoes and head covering.

Taking into account the results of the conducted analysis and implemented training we want to pay special attention to the ways of the possible accident prevention:

- The crew of the passenger ship should be able to use the appropriate part of the IMO SMCP: "Passenger Care"
- The onboard crew safety drills should be strictly implemented using the appropriate IMO phrases, giving possibility to train the multinational crew members to perform their duties without communication failure acknowledgement.

Literature:

1. SOLAS.
[http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-for-the-Safety-of-Life-at-Sea-\(SOLAS\),-1974.aspx](http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-for-the-Safety-of-Life-at-Sea-(SOLAS),-1974.aspx)
2. <http://www.imo.org/en/OurWork/Safety/Regulations/Pages/PassengerShips.aspx>
3. <http://passengershipsafety.com/conference-agenda.php>
4. <http://passengershipsafety.com/>

ნათია დოლიძე, ქეთევან სვანიძე კომუნიკაციის უზრუნველყოფის ანალიზი სამგზავრო გემის უსაფრთხოებისათვის რეზიუმე

ზღვაზე სიცოცხლის უსაფრთხოება საერთაშორისო საზღვაო ორგანიზაციის მთავარი მიზანია. შესაბამისად, სამგზავრო გემის მგზავრების უსაფრთხოება, სადაც აკუმულირებულია საკმაოდ დიდი რაოდენობა ადამიანებისა, საერთაშორისო საზღვაო ორგანიზაციის (IMO) განსაკუთრებული ინტერესის საგანს წარმოადგენს.

SOLAS კონვენციის როგორც ჩამოყალიბება, ასევე ისტორია პირდაპირ კავშირშია საქვეყნოდ ცნობილი საკრუიზო გემების ინციდენტებთან. შესაბამისად, ნაშრომის ანალიზი ეხება მთელ ჯაჭვს სამგზავრო გემების ინციდენტებისა, რომლებმაც მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანეს IMO-ს ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი კონვენციის როგორც ჩამოყალიბებაში, ასევე მასში ნიშანდობლივი და სასიცოცხლო მნიშვნელობის ცვლილებების შეტანაში.

ნაშრომი ეხება ისეთი მნიშვნელოვანი ლინგვისტური შეცდომების იდენტიფიცირებას, რომლებიც პირდაპირ კავშირშია სამგზავრო გემების უსაფრთხოებასთან.

Натия Долидзе, Кетеван Сванидзе Анализ обеспечения коммуникации для безопасности пассажирских судов Резюме

Безопасность жизни на море – главная цель международной морской организации. Исходя из этого, безопасность пассажирских судов, где аккумуляровано довольно большое число людей, является сферой и предметом особого интереса международной морской организации (IMO).

Как формирование, так и история конвенции SOLAS являются в непосредственной связи со всемирно известными инцидентами круизных судов. Следовательно, работа посвящается целой цепи инцидентов пассажирских кораблей, внесших значительный вклад как в формировании одной из важнейших конвенций IMO, так и во внесении в нее жизненно важных поправок и изменений.

Работа посвящается выявлению таких важных лингвистических ошибок, которые находятся в непосредственной связи с безопасностью пассажирских судов.

სალომე მენაბდე (საქართველო)

სწავლების პროცესი: უნიფიკაცია თუ პოლივარიანტულობა

დიდი კონფუცი ამტკიცებდა: „მე არ ვასწავლი. მე გადავცემ“. ამგვარი მიდგომა, რომლის არსიც იყო ცოდნის გადაცემა, საუკუნეების განმავლობაში ძალზედ გავრცელებული იყო. უპირატესად, ამ მიდგომას ეფუძნებოდა ე.წ. ტრადიციული სკოლა.

ამგვარი მეთოდების გამოყენებისას ჩნდება ახალი ცოდნის შექმნის პრობლემა. თუმცა, იგივე ძველი ჩინეთის იდეოლოგია, ისევე როგორც რამდენიმე სხვა კულტურების, ამგვარ ამოცანას არც კი ისახავდა. გარდა ამისა, ბევრი მიზეზის გამო, მათ შორის პოლიტიკური (ომები), ტექნოლოგიური (მასობრივი ტირაჟირების შესაძლებლობების და ინფორმაციის საიმედო დაცვის არარსებობა), კაცობრიობისთვის მთავარი იყო დაგროვილი ცოდნა არ დაეკარგა და შთამომავლობებისთვის გადაეცა. ხოლო მეცნიერული აზრის პროგრესისთვის საკმარისი იყო ცალკეული სწავლულების შემოქმედებითი ენერჯია.

ცივილიზაციის სწრაფი ტემპით ზრდამ, მთლიანად საზოგადოების ჰუმანიზაციამ, მეცნიერებისა და სხვა სააზროვნო სახეობების განვითარების მზარდმა მოთხოვნამ განაპირობა გარკვეული კორექტივების შეტანა ტრადიციული სასკოლო აღზრდის ფორმებსა და მეთოდებში. ახლა, მესამე ათასწლეულის მიჯნაზე, სრულდება ეპოქა, რომელშიც ადამიანები ეჭვქვეშ არ აყენებენ იმ ჭეშმარიტებებს, რომელსაც სწავლულები ქადაგებდნენ. როდესაც ადამიანებმა უარი თქვეს ტოტალიტარულ პრინციპებზე, შეიქმნა პრინციპულად ახალი გარემო და ადამიანიც ძირეულად შეიცვალა. საზოგადოება ძალიან მიუახლოვდა იმ ნიშნულს, რომელიც გულისხმობდა იმას, რომ დაგროვილ გამოცდილებას აუცილებლად უნდა მოეტანა გარდატეხა განათლების სფეროში.

ჩვენი წინაპრებისგან განსხვავებით, დღეს ჩვენ აბსოლუტურად განსხვავებულ იდეალზე ვართ ორიენტირებულები, ჩვენი მიზანია – ვასწავლოთ სწავლა, პრობლემების გადაჭრა, ინტელექტუალური სამუშაოსადმი ინტერესის გაღვივება, დავაგროვოთ ცოდნა და გავაანალიზოთ აუცილებელი ინფორმაცია, კომუნიკაციისა და დიალოგის უნარის განვითარება, ცოდნის სინთეზირება და მისი გამოყენება ახალ სიტუაციებში, ღირებულებითი სისტემის ჩამოყალიბება, აქტიური პოზიციის და თვითშეფასების გრძნობის გამომუშავება. ეს არის სოციალურად მომწიფებული აუცილებლობა; ასევე არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ ზუსტად საგანმანათლებლო სკოლაში იწყება პიროვნების სოციალიზაცია. ჩვენი დრო მოითხოვს საზოგადოების კანონმორჩილ, მაგრამ შემოქმედებითად აქტიურ წევრებს. ამ ორ რთულად შეთავსებად ცნებას შორის ოპტიმალური ბალანსის ძიება წარმოადგენს თანამედროვე პედაგოგიკის ძირითად ამოცანას.

მრავალი ათწლეულის განმავლობაში განათლების სისტემას ჩვენს ქვეყანაში ახასიათებდა მკვეთრად გამოხატული უნიფიკაცია. მას არ შეეძლო ისეთი სასწავლო-აღმზღველობითი პროცესების ორგანიზებისათვის გამოენახა გზები, რომელიც განათლების სახელმწიფო სტანდარტების მკაცრი შესრულების პირობებში „შეძლებდა თითოეული ბავშვისთვის შეეთავაზებინა განვითარების ინდივიდუალური ტრაექტორია, მისი ფსიქოსომატური თავისებურებების, შესაძლებლობებისა და მიდრეკილებების გათვალისწინებით“ (E. Ямрыг). ტრადიციულ სკოლას სწავლების კორექციისა და დიფერენციაციის ელემენტების გარეშე არ შეუძლია შეასრულოს თავისი ახალი სწავლების, განვითარებისა და აღმზრდელობითი ფუნქციები. გა-

ნათლების მხოლოდ ღია, განვითარებად სისტემას შეუძლია ადეკვატური რეაგირება მოახდინოს ცვალებად სოციალურ-პედაგოგიურ პირობებზე, რომლებიც მაქსიმალურად ორიენტირებულია პიროვნებაზე.

გააზრებული პედაგოგიური პლურალიზმი, რაც განაპირობა განათლებაში არასაკმარისმა კონცეფციებმა, გვთავაზობს ფრთხილ, გააზრებულ მიდგომას პედაგოგიური ტექნოლოგიებისა და დიდაქტიკური მოდელების შერჩევას.

ბოლო დროს აშშ-სა და ევროპის ზოგიერთ ქვეყანაში ფართოდ გავრცელდა აქტიური სწავლების პიროვნებაზე ორიენტირებული მეთოდები. შემოქმედებითად მოაზროვნე პიროვნების ჩამოყალიბების მიშენელობის გაცნობიერება წარმოჩინდება იმით, რომ სწავლების აქტიური მეთოდების განვითარებისა და გავრცელების პროგრამებს მხარს უჭერს ისეთი სერიოზული საერთაშორისო ორგანიზაცია, როგორცაა, მაგალითად, იუნესკო.

აქტიური სწავლების მეთოდების ავტორები და პროპაგანდისტები (И. Ивич, А. Пешикан, Дж. Стил, К. Мередит, Ч. Темпли და სხვ.) დარწმუნებულნი არიან, რომ იმ შემთხვევაში, თუ ცოდნა მხოლოდ ტრანსმისიულად გადაეცემა, თუ მოსწავლის ფუნქცია მხოლოდ რეპროდუქციამდეა დაყვანილი, შემოქმედებითი აზროვნების განვითარებაზე საუბარი შეიძლება მხოლოდ როგორც გამონაკლისზე.

მეცადინეობებზე მასწავლებლის აქტიურობა და მოსწავლის პასიურობა – ეს თითქმის ნორმაა ტრადიციულ სკოლაში ახალი ცოდნების პრეზენტაციისას. ამ მოცემულობით ძნელია ელოდე, რომ გავზრდით სოციალურად განვითარებულ ადამიანს.

როგორ მიეწოდება ცოდნა მოსწავლეს? ჩვენ ვირჩევთ და ვწყვეტთ, რა და რა მოცულობით ვასწავლოთ (აქ ჩვენ, როგორც წესი, ვეყრდნობით ყველა შესაძლო პროგრამასა და სტანდარტს), მაგრამ არ ვზრუნავთ იმაზე, რომ საგანმანათლებლო პროცესი ავაგოთ ისეთი პრინციპით, რომ მოსწავლეს ვასწავლოთ არჩევანის გაკეთება და გადაწყვეტილების მიღება, ხოლო შემდეგ მასზე პასუხისმგებლობის აღება. ზუსტად ამ უნარების განვითარებისკენაა მიმართული აქტიური სწავლების მეთოდები.

ცნობილია, რომ სწავლება და სწავლა არის ადამიანების ურთიერთობის ერთ-ერთი ფორმა. პრინციპში, შეიძლება დავამტკიცოთ, რომ პედაგოგიური მოღვაწეობა ზუსტად იმაში მდგომარეობს, რომ ეფუძნება უპირატესად ურთიერთობა/კომუნიკაციის კანონებს. ამასთანავე, ცნობილია, რომ ურთიერთობის ფსიქოლოგიური მოდელის საფუძველი „სუბიექტი-სუბიექტის“ სქემას ემყარება, და არა „სუბიექტი-ობიექტის“.

სწავლების ტრადიციული სისტემის ერთ-ერთი ძირითადი ნაკლი არის ის, რომ მასში ზუსტად მასწავლებელსა და მოსწავლეს შორის კომუნიკაციის მომენტია მინიმალიზირებული. როდესაც ახსნისას მასწავლებელი ლექციას კითხულობს, მისი ლექცია მონოლოგიურია. რითია მოსწავლე დაკავებული ამ დროს? გარანტია იმისა, რომ ის ისმენს, ილუზორულია. და იმ შემთხვევაშიც კი, თუ გაკვეთილი ყველამ მოისმინა, როგორია ალბათობა იმისა, რომ ცოდნის ტრანსმისიური გადაცემისას მისი გარკვეული ნაწილი არ დაიკარგა გაკვეთილის მსვლელობისას (ყველა ვერ ხედავს, ყველას არ ესმის და ა. შ.)? როგორია იმის ალბათობა, რომ მოსმენილიდან ყველაფერი გასაგები იყოს, ხოლო გაგებულებიდან – გონებაში დაფიქსირებული? და ყველაზე მთავარი – სამომავლოდ შეძლებენ ბავშვები ცოდნის პრაქტიკაში გამოყენებას?

ჩამოთვლილ საკითხებს ერთ პრობლემამდე მივყავართ – ცოდნის ხარისხის პრობლემამდე. ტრადიციული სკოლის ნაკლები წარმატება იმალეა სწორედ კომუნიკაციის არარსებობაში მასწავლებელი – მოსწავლე.

იმ ფაქტმა, რომ მასწავლებელს უფრო დიდი ცოდნა აქვს, მისი საგანმანათლებლო პროცესის ცენტრში ყოფნა განაპირობა.

მოსმენა სწავლების არც თუ ისე კარგი მეთოდია.

გავიხსენოთ მარტივი ჭეშმარიტება: სკოლა – ბავშვებისათვის. მოვიყვანოთ აქტიური სწავლების მომხრეების არგუმენტები: თანამედროვე საზოგადოებაში მასწავლებელს პიროვნულად იგივე უფლებები აქვს, რაც მოსწავლეს, მას მეტი მხოლოდ დაგროვილი სოციალურ-კულტურული და მეცნიერული ინფორმაცია აქვს.

მიუხედავად იმისა, რომ მოსმენა სწავლების გამოცდილი მეთოდია, მაინც ნაკლებად ეფექტურია. თუ ვიზიარებთ აზრს – სკოლა – ბავშვისათვის, მაშინ ლოგიკურია სწავლების პროცესის ცენტრში იდგეს ბავშვი.

ცოდნის გადაცემის ტრადიციული მეთოდის არსებით ნაკლს, როდესაც მთავარი მოქმედი პირი მასწავლებელია, და არა მისი მოსწავლეები, წარმოადგენს მოტივაციის დაბალი დონე: ბავშვებს უყვართ დავა, შეჯიბრი, მათ უნდა ჰქონდეთ საკუთარი აზრის გამოხატვის უფლება. სწავლის აქტიურ მეთოდებს, რომლებიც ბოლომდე არ უარყოფენ ტრადიციულ გაკვეთილი-ლექციას, წინა პლანზე გამოაქვს ის სიახლეები, რომლებიც ასტიმულირებს აზროვნებით აქტიურობას მექანიკური დასწავლის საწინააღმდეგოდ, ხელს უწყობენ კითხვების დასმის ბავშვის თანდაყოლილ მიდრეკილებას, მხოლოდ პასუხის გაცემის ნაცვლად.

ამ აზრის შესანიშნავად ილუსტრაციისთვის გამოდგება შემდეგი მაგალითი. აქტიურ სკოლაში პირველკლასელებს აქვთ ასეთი ამოცანა – რა არის სულიერი და უსულო. ბავშვები სულიერ საგნებში ასახელებენ სპილოს, კურდღელს... და უცებ, ერთი იძახის „ქარი“. მასწავლებელი სთხოვს მოსწავლეს ახსნას, რატომ თვლის ქარს სულიერად? მოსწავლე ასე ასაბუთებს: ქარი იბადება როდესაც ფოთლები ირხევა, ფოთლები კი ცოცხალია და ყველაფერი, რაც ცოცხალიდან მოდის, ცოცხალია.

მოდით, ახლა გავარკვიოთ, რა უფო პროდუქტიულია: არასწორი პასუხისას მიყვარად ვუთხრათ „არა“ ან მოვისმინოთ მსჯელობა და ლოგიკურად მივიყვანოთ ბავშვი სწორ პასუხამდე – ზამთარში ფოთლები არაა, ხოლო ქარი არის. ეს არის აქტიური სწავლების ერთ-ერთი მეთოდი, როდესაც ბავშვს შეუძლია გაიაზროს და გადაჭრას პრობლემა, რაც ხელს უწყობს სწორი პასუხის ძიებას. ეს მოსწავლეს საშუალებას აძლევს მონაწილეობა მიიღოს ცოდნის მიღების პროცესში, ამასთანავე, ჩნდება მასწავლებელი – მოსწავლის ნაყოფიერი და ნებაყოფლობითი თანამშრომლობა.

ტრადიციულ სკოლაში საშუალო დონის მოსწავლეს, რომელზეც ორიენტირებულია ზოგადსაგანმანათლებლო სისტემა, განვითარებული ექნება მეხსიერება და ეცოდინება პროგრამით წინასწარ გათვალისწინებული ინფორმაციულ-კულტურული მინიმუმი. ამასთანავე, მინიმუმამდე იქნება დაყვანილი გონებრივი და შემოქმედებითი აქტიურობა, დამოუკიდებელი მსჯელობის უნარი.

მას შემდეგ, რაც კაცობრიობამ ისწავლა ცოდნის წყაროების მასიური გავრცელება და საინფორმაციო ბანკი ყველასთვის ხელმისაწვდომი გახდა, დამახსოვრება აღარ წარმოადგენს უმაღლესი განათლების გარანტს. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ელექტრონული მონაცემთა ბაზების სიჭარბემ, სამეცნიერო და პერიოდულმა გამოცემებმა დიდი რაოდენობის ინფორმაციის მექანიკური დამახსოვრების აუცილებლობა მოხსნა.

რა თქმა უნდა, ნაყოფიერი აზროვნების ჩამოყალიბება შეუძლებელია კულტურული კონტექსტის მიღმა და, შესაბამისად, გვერდს ვერ ავუვლით ერთგვარ დაგროვებით ეტაპს, თუმცა უნდა მივისწრაფოდეთ იმისკენ, რომ ცოდნა იყოს *გათავისებული* და არა *მითვისებული*. ასეთი ტიპის განათლება სულ უფრო მეტად გუ-

ლისსმობს კონცეპტუალურ აზროვნებას, ლოგიკური ჯაჭვების გაბმას, დიდ ინფორმაციულ სივრცეში სწრაფ ორიენტირებას, საჭირო ინფორმაციის მოძიებას, თავმოყრას, დაჯგუფებას და მნიშვნელოვანის გამორჩევას. ეს ფაქტი აქტიურ სკოლაში არის გათვალისწინებული, როდესაც ზოგიერთ მეცადინეობაზე მოსწავლეებს დასახული ამოცანების გადასაწყვეტად სთავაზობენ თემატური ლიტერატურის ნაკრებს და მათ უნდა შეარჩიონ ის, რაც გამოდგება დასახული ამოცანის გადასაჭრელად.

მაგალითისთვის მოვიყვანოთ ამ ტიპის გაკვეთილებიდან ერთ-ერთის სცენარი (სიტყვა სცენარი, გეგმის ნაცვლად – ასევე ატრიბუტი აქტიური სკოლის).

საგანი: ფიზიკა

კლასი: მეშვიდე

გაკვეთილის ტიპი: გავლილი მასალის განმტკიცება

არქიმედე

მიზანი: ცოდნის გამოყენება, მოსწავლეების ახალი მასალისთვის მომზადება (სწავლების სწავლება); უნარების ჩამოყალიბება პრობლემების გადაჭრისათვის; შემდგომი სწავლისა და ინტელექტუალური სამუშაოსთვის ხელშეწყობა; კომუნიკაციისა და დიალოგის უნარის განვითარება; საკუთარი აზრის ჩამოყალიბების, თვითშეფასების, მიღებული ცოდნის ახალ სიტუაციებში გამოყენების უნარის განვითარება; სხვა საგნებთან კორელაცია.

მასალა: ლაბორატორიული ხელსაწყოები, ლიტერატურა, A4 და A1 ფორმატის ქაღალდი, სახატავი რვეული, ფლომასტერები.

გაკვეთილის გეგმა:

1. შესავალი ნაწილი
2. საუბარი
3. ჯგუფებად დაყოფა
4. დავალების განაწილება
5. დავალებების შესრულება
6. შეტყობინება შესრულებული სამუშაოს შესახებ
7. დისკუსია და ანალიზი
8. ევალვაცია

1. მასწავლებელი კითხულობს ნაწყვეტს ერთ-ერთი მწერლის ნაწარმოებიდან, სადაც პატარა ბიჭი ხტება წყალში, ყვინთავს, მაგრამ ფსკერს ვერ აღწევს. რა ძალა აგდებს ბიჭს ზევით?

2. მოსწავლეები (10 წთ.) ერთმანეთში საუბრობენ არქიმედეზე და მის კანონზე. მათ შეუძლიათ ლიტერატურის გამოყენება.

3. ვინაიდან გამოიყენება გამოხატვის სხვადასხვა ხერხი (ამას დავალება მოითხოვს) – ლიტერატურული, ექსპერიმენტალური... – ჯგუფებად დაყოფა ხდება ისე, რომ მოსწავლე თვითონ ირჩევს ფურცელზე დაწერილ ცნებას, თავისი ინტერესის სფეროდან. შეიძლება დარწმუნებით ვთქვათ, რომ მოსწავლე მხოლოდ მისთვის ნაცნობი და საინტერესო სფეროდან ამოირჩევს ცნებას.

ჯგუფი 1 – ლიტერატორების კლუბი.

ჯგუფი 2 – კვლევითი ლაბორატორია: წამხომი, ბარომეტრი, დინამომეტრი, სასწორი...

ჯგუფი 3 – სამხატვრო ატელიე: ლეონარდო და ვინჩი, ვინსენ ვან გოგი, საღვადლო დალი, პაბლო პიკასო.

ჯგუფი 4 – ტექნიკის კლუბი: ნავი, გემი, კანოე, სამშენებლო მასალა, ალუმინი...

ჯგუფი 5 – ჟურნალისტთა კლუბი.

4. მოსწავლეები იღებენ დავალებას წერილობითი ფორმით. თითოეული ჯგუფის წარმომადგენელი ხმამაღლა კითხულობს თავისი ჯგუფის დავალებას. დავალების პირობები:

ჯგუფი 1 – დასაწერად ტექსტი არქიმედეზე (ფორმა თავისუფალი).

ჯგუფი 2 – მოცემული ნივთი სუფთა ალუმინია თუ მინარევებით. ლაბორატორიულ ხელსაწყოს ირჩევენ თვითონ.

ჯგუფი 3 – დახატონ რამე არქიმედეზე.

ჯგუფი 4 – დახატონ პრაქტიკაში სად გამოიყენება არქიმედეს კანონი და ჯგუფის იდეა, სად შეიძლებოდა გამოყენებულიყო ის, მაგრამ ჯერ არ გამოუყენებიათ.

ჯგუფი 5 – დიდ ქაღალდზე მომზადდეს არქიმედესადმი მიძღვნილი კედლის გაზეთი.

5. ამოცანის გადასაჭრელად აქვთ 30 წთ.

6. ჯგუფების წარმომადგენლები აცხადებენ სამუშაოს შედეგებს.

7. მოსწავლეები გამოთქვამენ თავიანთ აზრს, სვამენ კითხვებს, აკეთებენ კომენტარებს.

8. ევალაცია – ანკეტის შევსება. შეაფასეთ ქულებით 1 - 10-მდე:

- საკუთარი ჯგუფის მუშაობა
- თქვენი მონაწილეობა ჯგუფის მუშაობაში
- სხვა ჯგუფების მუშაობა.

დაწერეთ, რომელი დავალებები მოგეწონათ და რომელი არა.

აღსანიშნავია ორი მომენტი. ჩვენი აზრით, ზემოაღნიშნული მეთოდი უფრო მეტად შესაფერისია ცოდნის გასამტკიცებლად. მეორე (ეს პრინციპულია) – ინტერაქტიული მეთოდი გულისხმობს პატარა ჯგუფებად მუშაობას, როდესაც სწავლება ხორციელდება მოცემულ თემაზე ბავშვებს შორის ინფორმაციის გაცვლის საშუალებით. ბავშვის აზრი ლოგიკური ცენზურის გარეშე მუშაობს და მხოლოდ ინფორმაციის დაგროვების შემდეგ ხორციელდება ძალიან მკაცრი კონტროლი სწორი პასუხის არჩევისას. პატარა ჯგუფებად მუშაობა ან „ერთობლივი სწავლება“, როგორც მას ავტორები უწოდებენ (Л. Стил, С. Мереди), არის აქტიური სწავლების ცენტრალური იდეა. მისი მომხრეები დარწმუნებულები არიან, რომ ჯგუფებად მუშაობა ბავშვს აჩვენებს სხვების მოსმენას, პარტნიორის აზრის პატივისცემას, მოახდინოს ფაქტების ინტეგრირება ერთიან აზრობრივ რიგში, ამოარჩიოს უკეთესი ხერხი საკუთარი იდეების პრეზენტაციისთვის.

ჯ. ტერნერის თანახმად, ზოგადად არსებობს ტენდენცია საკუთარი ჯგუფი დავახასიათოთ დადებითად, რათა პოზიტიურად შევაფასოთ თავი. ხოლო ცნობილი ამერიკელი ფსიქოლოგი დ. მაიერსი მიიჩნევს, რომ „ერთობის სასკოლო სული არასდროს არის ისეთი ძლიერი, როგორც მაშინ, როდესაც თამაშში უკიდურესად მწვავედება დაპირისპირება“. ჯგუფებში მუშაობა, როდესაც ყველას თავისი „როლი აქვს“, ხშირად გვაგონებს თამაშს, ხოლო დაპირისპირება იდეის პრეზენტაციისას ყველასთვის გასაგებია.

ამ მეთოდით ხელმძღვანელობისას მასწავლებელს უფრო მეტი დელიკატურობა მოეთხოვება, რადგან, დიდია ალბათობა სხვადასხვა ჯგუფის წევრებს შორის აგრესია დაგროვდეს. ეს, სამწუხაროდ, ჯგუფებად მუშაობის ერთ-ერთი და არა ერთადერთი სუსტი ადგილია. მაგალითად, ფსიქოლოგიაში კარგად ნაცნობია ფე-

ნომენი „სოციალური სიზარმაცე“, რომელიც ამჟღავნებს ადამიანების უნებლიე უნარს დაიხარჯოს ნაკლებად, მაშინ, როცა საჭიროა ძალების გაერთიანება საერთო მიზნისათვის, ვიდრე იმ შემთხვევაში, როდესაც ადამიანი მარტო მოქმედებს.

ასევე არის პიროვნების „დინდივიდუალიზაციის“ და აზროვნების „შეჯგუფების“ რისკი. გათვალისწინებულია შემთხვევები, „როდესაც ლიდერი აყენებს იდეას, ხოლო ჯგუფი იგნორირებას უკეთებს საწინააღმდეგო შეხედულებებს, გაერთიანებულმა ცნობიერებამ შეიძლება არასრულყოფილი გადაწყვეტილებები მიიღოს“ (Д. Майерс). სოციალური სიზარმაცის გამოვლინების გარდა არ არის გამორიცხული სოციალური ინდეფერენტულობა, როდესაც გარკვეულ სიტუაციაში პიროვნებას შეიძლება განუეითარდეს გადაწყვეტილების ლიდერზე ან ჯგუფის სხვა წევრზე გადაბარების მიდრეკილება. ყოველთვის არაა გათვალისწინებული ის ფაქტი, რომ ზოგიერთი ბავშვი თეორიული ფორმით ითვისებს სასწავლო მასალას, ზოგიერთი – პრაქტიკულ ქმედებებში.

ზემოაღნიშნული კონტრარგუმენტები არ ნიშნავს იმას, რომ სკეპტიკურად განვეწყვით ჯგუფური სამუშაოსადმი. მხოლოდ გვინდა აღვნიშნოთ, თუ რამხელა პასუხისმგებლობა ეკისრება პედაგოგს აქტიურ სკოლაში. პედაგოგს თავისი პროფესიონალიზმით, პედაგოგიური ტაქტით შეუძლია სწორად წარმართოს ჯგუფებში მუშაობა.

აქტიური სწავლება, ზოგადად, გულისხმობს აქცენტების გადატანას ტრადიციულად ჩამოყალიბებულ მასწავლებლის ხატზე. მისი მრავალი როლი – პედაგოგი-ლექტორი, მოტივატორი, შემფასებელი, დიაგნოსტი, სოციალური ურთიერთობების მარეგულირებელი – ერევა სრულიად სხვა პალიტრას, სადაც ჩნდება ახალი ფერი – მასწავლებელი როგორც პარტნიორი აქტიურ პედაგოგიურ ურთიერთობაში. მასწავლებელი აღარ არის მთავარი გმირი სასკოლო სპექტაკლში, ის ამ პოზიციას უთმობს ბავშვებს. მაგრამ რამდენად რთულია მისი ახალი როლი – იყო ამ ქმედების რეჟისორი.

ეს ახალი როლი გულისხმობს პედაგოგიური კადრების მომზადებისა და გადამზადების სისტემის გადახედვას, იმ კადრების, რომლებსაც შეუძლიათ გართულბული ამოცანების გადაჭრა და აქვთ არსებული პოლიდისციპლინარული ცოდნა ბავშვის შესახებ.

ამა თუ იმ პედაგოგიური ტექნოლოგიებისა და ახალი მეთოდების ეკლექტიურ ან, უბრალოდ, უპირობო მიღებას ექნება ნეგატიური შედეგები. წარმატების გარანტი შეიძლება გახდეს მხოლოდ ინოვაციების ფილოსოფიურ-პედაგოგიური გააზრება, ბავშვისა და საზოგადოების ინტერესების გათვალისწინებით.

ლიტერატურა:

1. კოდუა ნ., მოტივაცია – თანამედროვე სკოლის მნიშვნელოვანი პრობლემა//Teachers I Conference “University and School – essential to each other”. 2013.
2. Ивич И., Пешекан А., Янкович С., Киевчанин С. Активное обучение. Белград. 1997.
3. Майерс Д. Социальная психология. С-Пб., 1997.
4. Реан А., Коломенский Я. Социально-педагогическая психология. С-Пб., 1999.
5. Ямбург Е. Теоретические основы и практическая реализация модели адаптивной школы. М., 1997.

Salome Menabde
Learning Process: Unification vs. Variabilities
Summary

Great Confucius stated: "I do not teach. I give". The growing pace of civilization development, humanization of the human society as a whole, increasing demand for the development of science and other forms of mental activity were forced to make certain adjustments to the forms and methods of traditional school education. In contrast to our ancestors, we are now focused on a completely different ideal.

The system of education in our country for decades distinguished pronounced unification. In the center of educational process was standing teacher. One of the main disadvantages of the traditional education system lies in the fact that it just minimizes the time of communication between teachers and students.

Innovation in educational process is - the teacher ceases to be the main actor in the school play, giving the role to children.

Саломе Менабде
Процесс обучения: унификация vs. поливариативность
Резюме

Великий Конфуций утверждал: «Я не учу. Я передаю». Нарастающие темпы развития цивилизации, гуманизация человеческого общества в целом, возрастающая потребность в развитии науки и других видов мыслительной деятельности заставляли вносить определенные коррективы в формы и методы традиционного школьного воспитания. В отличие от наших гениальных предков мы теперь ориентированы на совершенно иной идеал.

Систему образования в нашей стране на протяжении многих десятилетий отличала ярко выраженная унификация. В центре образовательного процесса стоял учитель. Один из основных недостатков традиционной системы обучения в том и состоит, что в ней минимализирован как раз момент общения Учителя и Ученика.

Инновация в образовательном процессе представляет - учитель перестает быть главным актером в школьном спектакле, уступив эту роль детям.

Светлана Пендерава
(Грузия)

ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ФРАЗЕОЛОГИИ В СОВРЕМЕННОМ РУССКОМ ЯЗЫКЕ

*«Язык должен быть живым»
(А. Н. Толстой)*

В настоящее время заинтересованность лингвокультурологического направления в исследованиях и описаниях взаимодействия языка и культуры, обусловлена неразрывной связью жизни человека с его культурой, а язык отражает и интерпретирует человеческую культуру.

В лингвокультурологической теории язык трактуется как универсальная форма первичной концептуализации мира; составная часть культуры, наследуемая человеком от его предков; инструмент, посредством которого усваивают культуру; транслятор, выразитель и хранитель культурной информации и знаний о мире. При этом язык не просто называет то, что есть в культуре, не просто выражает, «отражает» ее (пассивная функция языка), а «формирует» культуру (активная роль языка), как бы прорастая в нее, и сам развивается в культуре. Культура же с лингвокультурологической точки зрения интерпретируется, прежде всего, как хранилище безграничного опыта нации, накопленного множеством поколений. Однако культура не может быть наследована генетически, и для передачи ее последующим поколениям необходим «проводник», в роли которого и выступает язык. Само существование языка как явления невозможно без культуры, так же как и существование культуры немислимо без языка.

В XXI веке намечен интерес к изучению «языка в действии», который выводит на первый план проблемы функционирования языка в обществе, разнообразные аспекты употребления языка как инструмента человеческой коммуникации, изучение способов отражения языком изменений в общественном сознании, в жизни общества, смены культурных и социальных ценностей – иными словами, проблемы актуального использования языка в социальном контексте. В этом плане актуальность изучения фразеологизмов заключается в том, что во фразеологических единицах, в силу их образной природы, особо четко проявляется сознание и ментальная направленность общества.

Языковая картина мира отражает национальную картину мира и выявляется в языковых единицах разных уровней. Особый интерес вызывает картина мира, которая представлена во фразеологизмах. Сама природа фразеологических единиц тесно связана с фоновыми знаниями носителей языка, с практическим опытом личности, с культурно-историческими традициями народа, говорящего на данном языке.

Фразеологизмы - особый знак языка, в семантику которых вложена культурная семантика или культурная коннотация. Фразеологизмы выполняют не только языковую, но культурную функцию. Они представляют собой сложные лингвистические образования, в семантику которых неотъемлемой частью входит лингвокультурологический аспект. В них находят отражения и накаплиются материальные и духовные ценности, которые вырабатываются людьми на протяжении всего своего существования и характерны для культуры определенной общности. При этом, будучи единицами вторичной номинации, фразеологизмы не прямо называют предмет, а характеризуют его посредством определенного образа, который воспринимается носителями языка в соответствии с их знанием своей культуры, с их компетенцией.

Фразеологизмы используются в разных стилях речи и при этом их функции разнообразны, например, если в научной и официальной стилях они выступают номинативными единицами терминологического характера, то в художественно-литературном и разговорной – выдвигаются их экспрессивно-стилистические особенности, выразительные возможности.

Употребление фразеологизмов, оживляет речь, делает её эмоционально-окрашенной, выразительной, красочной и яркой. Преимущество фразеологизмов (и спредельных с ними конструкций) перед отдельными словами и свободными словосочетаниями заключено в лёгкой воспроизводимости в виде готовых речевых формул, позволяющих «съэкономить» речевые усилия, облегчает процесс общения.

В лингвокультурологическом аспекте представлены фразеологические единицы различных фразеологических разрядов: идиомы, устойчивые словосочетания, составные термины и наименования, пословицы и поговорки, крылатые слова и выражения, речевые штампы и клише, общеграмматические фразеологизмы

Что касается источников фразеологизмов русского языка, то они разнообразны. По происхождению фразеологизмы являются исконно русскими и заимствованными.

Большинство фразеологизмов исконно русского происхождения, которые связаны с историей и культурой, обычаями и традициями русского народа, их источником является профессиональная речь. Например, от столяров ведут начало фразеологизмы: *топорная работа* - «грубая работа»; от сапожников - *два сапога пара* - «одинаковые», от охотников и рыбаков - *сматывать удочки* - «поспешно уходить», *закидывать удочку* - «осторожно выяснять что-либо»; от музыкантов - *играть первую скрипку* - «первенствовать»; от моряков - *на всех парусах* - «быстро». Некоторые попали в литературный язык из жаргона: *втирать очки*. Некоторые же фразеологизмы пришли из диалектов, связанные с трудом крестьянства: *на воде вилами написано, поворачивать оглобли*.

Источниками исконной фразеологии считаются также обороты из произведений русских писателей: *счастливые часов не наблюдают* (А. С. Грибоедов), *человек в футляре - «замкнутый, очень робкий человек»* (А. П. Чехов), *живой труп* (Л. Н. Толстой) и др.

В особую группу выделяют фразеологизмы из старославянского языка, источником которых являются христианские книги, переведенные на русский язык: *запретный плод, исчадие ада, земля обетованная, хлеб насущный, в поте лица*. Значительную часть составляют фразеологизмы, пришедшие в русский язык из античной мифологии: *колесо фортуны, драконовы законы, между Сциллой и Харибдой*. Фразеологизмы, в основу образования которых положены следующие пословицы и поговорки: *не в свои сани не садись, близок локоть, а не укусишь, без дела жить – только небо коптит, пустив козла в огород, яблонь страхом не огородишь, свой ум царь в голове, на сердитых воду возят*

Немало фразеологизмов заимствовано из европейских языков. Это преимущественно ставшие крылатыми цитаты из всемирно известных художественных произведений: *Быть или не быть* (В. Шекспир), *буря в стакане воды* (Ш. Монтескье).

Некоторые фразеологизмы представляют собой кальки – буквальный перевод с языка источника: *синий чулок* (англ. *blue stocking*), *время – деньги* (англ. *time is money*), *убить время* (фр. *tuer le temps*), *вот где собака зарыта* (нем. *Da ist der Hund begraben*).

Общеизвестно, что каждая историческая эпоха, каждое новое поколение обогащает язык новыми языковыми средствами: быть то лексические или фразеологические. Возникновение в жизни новых явлений и реалий требуют для своего обозначения новые слова и словосочетания, что ведёт к появлению в языке новых слов и новых фразеологизмов.

За последние десятилетия в русском языке появилось огромное количество **т. н. новых фразеологизмов**, что обусловлено возникновением новых общественно-политических, экономических и культурных реалий. Таким образом, процессы, произошедшие на стыке

XX-XXI в.в. и способствующие глубоким изменениям в общественной жизни России, заметно пополнили фразеологический фонд русского языка новыми устойчивыми несвободными словосочетаниями. Таковы, например, новые фразеологизмы: *мировое сообщество, региональный конфликт, горячие точки, процесс пошёл, подать в отставку, круглый стол, собирать камни, деловое сотрудничество, встреча без галстуков, силовые структуры, базовые ценности, экономический подъём, вливание инвестиций, положительная/отрицательная динамика, концептуальное разногласие, щекотливый вопрос, щекотливое положение, шоковая терапия, хит сезона, рекламный ролик, одиозная фигура, гламурная личность/публика, высокая мода, брендовая одежда, малиновые пиджаки, элитный журнал/бутик/роддом, влиться в среду, мёртвый сезон, высокий гость (т.е. почетный), острая критика, трезвый подход, яркий пример, теплый прием, черное дело, ключевой вопрос, чемоданы улик, группа поддержки, отмывание денег, теневая экономика, теневые доходы* и многие другие.

В сочетании **новых фразеологизмов** может участвовать набор ключевых слов, который объединяет словосочетания в единое семантическое поле, например: **поле – пространство** – *политическое пространство (поле), экономическое пространство (поле), культурное пространство (поле), антимонопольное пространство, конституционное пространство, административное пространство.*

У **новых фразеологизмов** есть среда профессионального употребления. Многие фразеологизмы имеют отношение к таким сферам деятельности людей как:

- **Сфера деятельности – Политика:** инновационный проект; широкий отклик; мировое сообщество, положительная динамика - *изменение к лучшему, улучшение, прогресс;* отрицательная динамика - *изменение к худшему, регресс;* силовое решение проблемы - *решение проблемы войной;* концептуальное разногласие - *т.е. расхождение,* политическая арена; холодная война – *враждебно-агрессивная политика, реакционных кругов, создающая напряженность в международных отношениях и направленная на разжигание войны;* атмосфера накалена – *создать тревожную, напряженную обстановку;* горячие точки – *места, в которых идут военные действия;* деловое сотрудничество; региональный конфликт – *конфликт, который охватывает весь регион;* чемоданы улик - *«чемоданы» против президента, компромат на президента* и т. д.;

- **Сфера деятельности – Экономика:** создание инфраструктуры - *создание основы чего-нибудь;* партнер по бизнесу; вливать инвестиции; потребительская корзина; финансовая пирамида; бюджетная сфера; партнер по бизнесу; привлечь/привлечение инвесторов и т.д.;

- **Сфера деятельности – Театральная (актерская) сфера:** порвать зал – *произвести большое, сильное впечатление на публику;* мощная энергетика - *о темпераментном, эмоциональном исполнении роли;* работать (играть) на разрыве аорты - *т.е. на пределе своих сил;* репертуарный театр – *театр, имеющий постоянную сцену, труппу, режиссера;* антепризный театр – *непостоянная труппа (режиссер приглашает актеров из других театров);* создание имиджа - *образ, в котором та или иная личность хочет предстать перед публикой;* играть на разрыв аорты – *об актерской игре, в которой артист «выкладывается» полностью (из стихотворения «За Паганини длиннопалым...» (1935) Осипа Эмильевича Мандельштама – Играй же на разрыв аорты!) и т.д.;*

- **Сфера деятельности – Общество/Шоубизнес:** создание имиджа - *образ, в котором та или иная личность хочет предстать перед публикой;* поддержание имиджа – *всегда оставаться в образе, выбранной той или иной личностью;* светское общество – *люди, популярные в той или иной сфере деятельности;* светская тусовка – *место развлечения светского общества;* гламурная личность – *т.е. светское общество;* антигламурная личность – *человек, достигший положения в чем-либо, но пренебрегает светскими тусовками;* гламурная публика – *т.е. светская публика;* гламурный журнал – *журнал, в*

котором публикуются новости из светского общества; одиозная фигура – известная личность с именем; личность, о которой много говорят, пишут сенсационные скандалы; элитарный район – район, где живут люди с положением; элитный бутик; элитная литература; настоящий мачо – привлекательный мужчина; нераскрученный талант – человек, не показывающий, не выявляющий свой талант; заняться раскруткой; соответствовать формату – т.е. соответствовать стандарту; быть в формате; вписаться в формат; рекламный ролик; читать рэп; хит сезона – популярная (лучшая) песня сезона;

- **Сфера деятельности – Наука:** инновационные технологии;
- **Сфера деятельности – Военная сфера:** неуставные отношения – т.е. не по уставу (применительно к армии); силовые структуры;
- **Сфера деятельности – Медицина:** генетическая усталость; положительная динамика - изменение к лучшему, улучшение, прогресс; отрицательная динамика - изменение к худшему, регресс;
- **Сфера деятельности – Юриспруденция:** правовой нигилизм = правовой беспредел - отрицательное отношение к законам; фискальная служба.

С точки зрения грамматического значения, рассматриваемые нами новые фразеологизмы делятся на:

- предметное значение – элитный бутик, репертуарный театр;
- со значением действия – вливание инвестиций;
- со значением состояния – играть на разрыв аорты.

Среди новых фразеологизмов следует выделить и старые фразеологизмы, которые вернулись в обиход уже с новым значением, например: **тянуть одеяло на себя (театральная/актерская сфера деятельности)** – об актере, который нарушает законы партнерства, старается привлечь внимание публики к себе, не думая об общем впечатлении; **играть в одни ворота** – столкновение, в котором одна из сторон сильнее; данное выражение вызвано ассоциациями из области спорта, но стало фразеологизмом, обозначающим неспортивные понятия (расширилась сфера употребления).

Какова же дальнейшая судьба подобных, т.н. «новых» фразеологизмов? Ведь многие из них могут войти в узус и стать полноценными фразеологизмами, а многие – исчезнут вслед за исчезновением тех явлений и реалий, для обозначения которых они были рождены. Поэтому на данном этапе эта группа представлена как семантические анализы, т.е. устойчивые (несвободные) словосочетания временного характера, которые можно, на наш взгляд, именовать аналитическими фразеологизмами. Семантические анализы – это своего рода несвободные (устойчивые) словосочетания аналитического типа, формирование которых связано с формированием общественно-политической, экономической и культурной идеологии конкретного языкового коллектива.

Подобные новые аналитические фразеологизмы как номинативные единицы представляют собой сочетание лексем опорного компонента и актуализатора, которые объединены в целое сознанием говорящего. Опорный компонент является основой языковой номинации с правом выбора актуализатора, который реализует коммуникативное намерение говорящего и уточняет семантическую структуру выбранного обозначения. Например, в словосочетаниях *элитный бутик, элитный роддом, элитный журнал, элитная гостиница, элитный район* и т. п. опорным компонентом является прилагательное, несущее на себе основную лексико-семантическую нагрузку. Однако уточняет, конкретизирует значение опорного компонента, ориентируя его на действительность, именно актуализатор.

При формировании аналитических фразеологизмов первостепенное значение имеет семантическое согласование, в результате частотности словоупотребления может быть

формальным, нормированным, что в свою очередь будет способствовать переходу несвободных словосочетаний аналитического типа в разряд фразеологических выражений.

Семантическое согласование компонентов аналитического фразеологизма может быть прямое и переносное. При прямом, или непосредственном, семантическом согласовании слова сочетаются в своих прямых номинативных значениях, формирование аналитических фразеологизмов обусловлено своего рода идеологической коннотацией, которая обуславливает частоту их совместного употребления (например, *политическая арена, мировое сообщество, региональный конфликт, встреча без галстуков, бюджетная сфера, горячие точки, деловое сотрудничество* и т. п.). Коннотация – это особый компонент, дополнительный смысл, который сопутствует значению языковой единицы. Если же сочетаются слова, обозначающие реально несовместимые объекты, один из компонентов используется в переносном значении, как косвенная номинация. В этой группе идеологем налицо переносное, или опосредованное семантическое согласование (например, *холодная война*)

Наряду с обозначением (номинацией) новых явлений и реалий, в языке исследуемого нами периода, наблюдается ещё один не менее важный процесс образования новой фразеологии, т. н. **фразеологическая вариантность**. Фразеологическая вариантность также является одним из важных источников пополнения и обогащения фразеологического состава языка. Дело в том, что появление новых устойчивых выражений скорее связано с динамическими преобразованиями отдельных слов (расширение значения, сужение значения и т.д.). Касаемо трансформированной фразеологии современного русского языка, которую мы рассматриваем в качестве новой, поскольку налицо факт фразеологической деривации, когда в речи постоянно наблюдаются спонтанные преобразования значения и формы фразеологизмов, обусловленные их функционально-семантическими свойствами как особых экспрессивных единиц языковой номинации, способных отражать в своей смысловой структуре специфику единичных предметов и номинаций. Под фразеологической вариантностью подразумеваются разнообразные приёмы трансформированного употребления фразеологизмов. Приведем примеры.

Фразеологическое выражение *тянуть лямку* означает «длительное время вынужденно заниматься трудным, не приносящим удовлетворения делом выполнять неприятную, тяжелую, однообразную работу». Слово *лямка* вошло когда-то в устаревший фразеологизм «тереть лямку», что означало «служить в строю, на военной службе; быть в тяжелой работе, где лямка – ремень для ношения солдатской сумы». Указанный фразеологизм подвергся структурным преобразованиям с заменой компонентов и расширением компонентного состава, например: *безропотно тянуть лямку, вытянуть лямку, лямку протащить, втянуться в новые лямки*.

Как видим, несмотря на то, что традиционно фразеологические единицы считаются устойчивыми образованиями, воспроизводимыми в готовом виде, для многих из них характерна варьированность.

Некоторые фразеологические трансформации можно назвать **окказиональными, или индивидуально-авторскими**. Окказиональный фразеологизм – это речевая единица, образованная на базе языковой ФЕ, но отличающаяся от языкового прототипа (языковой ФЕ) семантикой и/или структурно-грамматическим выражением и, выполняющая различные авторские интенции. Под понятием интенция (от лат. «*намерение, замысел*») подразумевается коммуникативное намерение говорящего.

Главным экстралингвистическим фактором, обуславливающим окказиональные трансформации языковых фразеологизмов, являются авторские интенции. Окказиональные преобразования языковых фразеологизмов осуществляются с целью придания языковым фразеологическим единицам новых, добавочных, смысловых оттенков или нового смысла,

изменения оценочности, стилистической маркированности, усиления экспрессивности, лаконизации речи, буквализации фразеологического образа. Изменение семантики фразеологизма вызвано стремлением авторов к конкретизации, экспликации, экспрессивизации, интенсификации, буквализации значения языковых фразеологических единиц. Главный признак окказиональных фразеологизмов – контекстуальность. Предназначение окказиональных фразеологизмов – служить выразительным средством в определенном контексте и, при этом, создавать определенные художественные эффекты, новые смысловые оттенки и выразительный образ.

Приведем несколько приемов фразеологического новаторства журналистов и писателей.

Расширение состава фразеологизма за счет употребления уточняющих слов к тем или иным компонентам, что может изменить фразеологизм до неузнаваемости, придав ему новую образную форму: *разжигать страсти – разжигать роковые страсти*.

Редукция (сокращение) фразеологизма, что также связано с переосмыслением: *Полезные советы: Не родись красивой* (из газ.) – отсечение второй части пословицы *Не родись красивым, а родись счастливым* создает новый афоризм: «красота – источник несчастья».

Контаминация (скрещивание) нескольких выражений: *не потому ли молчание – золото, что оно – знак согласия?*; *Разделяй свое мнение и властвуй* (из газ.). Такое соединение возвращает фразеологическим компонентам первоначальное лексическое значение; *Собрание узкого круга ограниченных посетителей* – «ограниченное количество посетителей» и «узкий круг посетителей».

Итак, сделав краткий обзор фразеологии (лингвокультурологический аспект) современного русского языка, мы еще раз убедились в том, что большой лингвокультурологической ценностью обладает именно фразеологический фонд, который тесно связан с культурой, историей, традициями, обычаями народа и, таким образом, транслирующий представления народа.

Литература:

1. Розенталь Д. Э., Голуб И. Б., Теленкова М. А. Современный русский язык. М., 1999.
2. Чохонелидзе Н.С. Активные процессы в современном русском языке. Тб., 2008.

სვეტლანა ფენდერავა ფრაზეოლოგიის ლინგვოკულტუროლოგიური ასპექტი თანამედროვე რუსულ ენაში რეზიუმე

კულტურისა და ენის კავშირის განხილვამ წარმოშვა ახალი დისციპლინა – ლინგვოკულტუროლოგია. ფრაზეოლოგიის თანამედროვე კვლევებში უდიდესი ყურადღება ეთმობა ენისა და კულტურის ურთიერთდამოკიდებულებას. ნებისმიერი ენის ფრაზეოლოგიური მარაგი წარმოადგენს ლინგვოკულტურულ ღირებულებას, რამდენადაც იგი სახეა ერის კულტურისა და ისტორიის, ამასთანავე, წარმოდგენას გვიქმნის ეროვნულ ტრადიციებსა და ადათ-წესებზე.

სტატიაში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა თანამედროვე რუსულ ენაში ახალი ფრაზეოლოგიზმების წარმოშობას. ბოლო ორი ათწლეულის განმავლობაში რუსულმა ენამ დიდი სახეცვლილება განიცადა. ერთი მხრივ, ამ პერიოდში მომ-

ხდარი სოციალურ-პოლიტიკური, ეკონომიკური და კულტურული მოვლენები და მეორე მხრივ, მწერლებისა თუ ჟურნალისტების მიერ გამოყენებული განახლებული ოკაზიონალური ფრაზეოლოგიზმები გახდა მოტივაცია მრავალი ახალი წარმონაქმნისა, რაც სერიოზულად აისახა თანამედროვე რუსული ენის ლექსიკურ მარაგზე.

Svatlana Penderava
Linguo - Cultural Aspect of Phraseology in the Modern Russian Language
Summary

Search for solutions to the issue of connection between culture and language has led to the creation of Cultural Linguistics. In recent studies on phraseology more attention is paid to the relationship between language and culture. Linguo-Cultural phraseological fund has a great value in each language, because it is closely linked with culture, history, traditions and customs of the people and, therefore, transmits the representations of people.

In this article, special attention is paid to the appearance of certain types/formations of a new phraseology in the Modern Russian Language. In the last two decades the Russian language has undergone significant changes: on the one hand, socio-political, socio-economic and socio-cultural processes which occurred in Russia and on the other hand, the creative transformations of phraseology updated by writers, journalists, idioms, stand out as a special group of occasional phraseological units - it has become the motivation for many language entities that seriously affected the vocabulary of the Modern Russian Language.

ნონა ქეცბაია
(საქართველო)

ადამიანის სხეულის ნაწილების აღმნიშვნელი სახელები
როგორც საფშენებლო ტერმინები

დიდი ხანია შემჩნეულია, რომ ერთსა და იმავე საგანს სხვადასხვა სახელი შეიძლება დაერქვას. ეს იმაზეა დამოკიდებული, თუ რომელი მხრიდან შევხედავთ საგანს, რა ასოციაციებს იწვევს იგი, არჩევანს, უმეტეს წილად, საზოგადოებრივი აზროვნების განვითარების დონე განაპირობებს. აზროვნების ადრეული საფეხურის გამომხატველი უნდა იყოს ანატომიური სამშენებლო ტერმინები, ადამიანის სხეულის ნაწილის აღმნიშვნელი ტერმინი – სამშენებლო ტერმინი.

ადამიანის სხეულთა ნაწილების სახელთა გადააზრება მეტაფორის ყველაზე გავრცელებულ სახელდაა მიჩნეული. თითქმის არ არის დარჩენილი სხეულის არც ერთი ნაწილის დასახელება, რომელიც სამშენებლო ტერმინად არ იყოს გადააზრებული: თავი (სახლის, ბოძის, კარ-ფანჯრის), ქალა (კარ-ფანჯრის), შუბლი (კიბის, აივნის...), წარბი (ნაწიბური), ყური (ქვის...), თვალი (ჭდე...), პირი (ბუხრი, სახლის...), ენა (ჭდე...), წელი (ბოძის), ფეხი (კიბის, ბუხრის), ქუსლი (კარის...), მკლავი (ხერხის, აივნის), კბილი (ჭდის სახე), მუხლი (ძელების შეერთების ადგილი) (4,79).

კიდევ უფრო თვალსაჩინოა ამ რიგის ტერმინთა სიუხვე ერთი კონკრეტული მასალის აღმნიშვნელ სინონიმურ მწკრივებში, სადაც სინონიმთა დიდ უმრავლესობას სწორედ ანთროპომორფული ტერმინები შეადგენს. მაგ., ა) ანჯამების გამოვლენებამდე კარებს ცალ გვერდზე თავსა და ბოლოში უკეთდებოდა წამახული ქიმები, რომლებითაც იგი სპეციალურ ხვრელში ბრუნავდა, ამ ქიმებს სხვადასხვა დიალექტში სხეულის სხვადასხვა ნაწილის სახელებით აღნიშნავდნენ: ფეხი (იმერ.) // ქუსლი (ქიზიყ), კოჭი (ხევს.), ყურმალი (ლენხ. იმერ.); ბ) რამდენიმე კოჭის ან ფიცრის ერთმანეთთან დასაკავშირებლად სათანადო ადგილას ამოჭრილი ჭდის მნიშვნელობით სხვადასხვა დიალექტში იხმარება: თვალი (აჭ.) // ყელი (რაჭ.) // ყური (ქიზიყ. იმერ., ლენხ.) // კბილი (რაჭ. ლენხ.) // ყბა (კახ. ფშ.) // ენა (აჭ.).

განსაკუთრებით საინტერესოა ის სამშენებლო ტერმინები, რომლებიც, ერთი შეხედვით, არ არის ანატომიური სახელი, მაგრამ ძიების შედეგად მაინც ხერხდება მათი დაკავშირება ადამიანის სხეულის ნაწილთა სახელებთან. გოგი/გოგა (ვერტიკალურად აღმართული ბოძი, რომელიც სახურავის სათავეს იჭერს).

საგულისხმოა, რომ, საბას განმარტებით, გოგი თითის გარეგანი ნაწევარია (3, 56), ე. ი. თითის გარეშე კიდურის სახელია. ცნობილია, რომ თითის ეს ნაწილი დანარჩენ ნაწევრებზე უფრო მომცროა და, საფიქრებელია, რომ სწორედ ამ მსგავსებაზეა დამყარებული გოგის სახურავის ამ ნაწილის აღმნიშვნელ სახელად გამოყენებაც (4, 82).

შესაძლებელია, გოგი უკავშირდებოდეს ფეხსაც. აღმოსავლეთ საქართველოს მთის დიალექტებში (ფშ. თუშ.) გოგა აღნიშნავს გულს, კოჭს, ქუსლს. იგივე გოგი შემონახული უნდა იყოს სიტყვაში სა-გოგ-ავ-ი (მთ. მოხ. აკვნის ფეხი). ამ თვალსაზრისს უჭერს მხარს ქიზიყური დიალექტის მონაცემიც, სადაც საგოგავი ნიშნავს ბარის სატერფულს, ბარის ტარში შეყრილ კოტას ფეხის დასადგმელად. იგივე ძირი ჩანს ზმნურ ფორმაში დაგოგავს (გოგვით, ნარნართ დადის, ლამაზად დადის (2, 70).

ამგვარად, გოგი, შესაძლებელია ფეხის თითის ნაწევარს გულისხმობდეს, თუმცა დასაშვებია ისიც, რომ გოგი ორივე კიდურს ან კიდურის თითის ნაწევარსაც აღნიშნავდა (შდრ. კოჭი, რომელიც ძველ ქართულში ნიშნავდა როგორც ფე-

ხის, ისე ხელის შეერთების ადგილს). მთავარი ისაა, რომ გოგი დღეს ანატომიური მნიშვნელობით არ გვხვდება, მაგრამ მისი დაკავშირება ანატომიური ნაწილის დასახელებასთან მაინც შესაძლებელი ჩანს. ხალხურმა სამშენებლო ლექსიკამ ეს სიტყვა მეტაფორიზაციის (ფუნქციური მსგავსების) საფუძველზე მიღებული სამშენებლო ტერმინის სახით შემოგვინახა. ფონეტიკურად სახეცვლილი იგივე ძირი **გოგ - კოკ** - (ასევე ფეხის ან მისი რომელიმე ნაწილის მნიშვნელობით) უნდა იყოს სავარაუდებელი კიდევ ერთ ხალხურ სუროთმოდვრულ ტერმინში **კოკელი** (ქუსლი, თადის ფეხი, საბჯენი **კოკვა** ტაატიტ, ნელა სიარული. -ნ-ს განვითარებით იგივე ძირი ჩანს ზმნურ ფორმაში **კონკ-ილ-ობს** (სკამი ან სუფრა რომლის ყველა ფეხი არ ეყრდნობა იატაკს) (6, 34).

ქართულ ხალხურ სამშენებლო ლექსიკაში გვხვდება ისეთი ტერმინებიც, რომლებიც ანატომიურ სახელთა ზანური ფორმით დამკვიდრებულა. მათი მეტაფორიზაციის საფუძველად ანალოგიური ფუნქცია ქცეულა.

ომპა //ომპე. ეს ტერმინი გვხვდება სამეგრელოსა და ქვემო იმერეთში, სადაც იგი გოგის საყრდენ ხის ბალიშს აღნიშნავს. **ომპა//უმპა** ქართული უპე ფორმის ჭანური შესატყვისია (1, 123), **უპე** ძველ ქართულში ნიშნავდა ჭიპს, გულს, სავარაუდოდ, ანატომიური სახელწოდების სამშენებლო ტერმინად გადააზრება ანალოგიური მდებარეობისა და ფუნქციის საფუძველზე უნდა მომხდარიყო. ერთი მხრივ, გული (ცენტრთან ყველაზე ახლოს მყოფი ადგილი), მეორე მხრივ, **ომპა** (გული, ჭიპი), რომელიც იმის გარდა, რომ სახურავის ცენტრალურ ადგილასაა მოთავსებული, გადახურვის კონსტრუქციაში მთავარ დატვირთვას ასრულებს – იჭერს სახურავის სათავეს. ამ სიტყვათა (ჭიპი, გული) მეორეული, მეტაფორული გამოყენება არც ძველი ქართულისთვისაა უცხო: „დამკვიდრებულ არიან უპესა ქვეყანისასა“ (1,32). „წადით, დაკარგეთ მუნ, სადა ზღვისა ჭიპია“ („ვეფხისტყაოსანი“).

მუხური//მუხურო//მუხურე ნიშნავს სახლის კალთების შეერთების კუთხეს (შდრ. მუხური ანატომიური მუხლის მეგრული დასახელებაა, ნიშნავს წვივისა და თემოს შემაერთებელ სახსარს).

ბორკილი. ეს ტერმინი აჭარაში დასტურდება და ნიშნავს შენობის საყრდენ ბოძს, ბოკონს.

ბორგისი გურულში გამოიყენება რყევის მნიშვნელობით (მაგიდის, სკამის რყევა ფეხების უსწორმასწორობის გამო). **აბარგალებული** კი ნიშნავს გაბეკნილ, დატკეპნილ თოვლიან გზას. მისი ზუსტი მნიშვნელობა ედრება ფეხით გაკვალულ, დატერფილ გზას. ძვ. ქართულში ბარკალ-ი ფეხსაც აღნიშნავდა: „იგი კელობდა ბარკლითა“ (1, 67). მისი ძირითადი მნიშვნელობა ძველსა და ახალ ქართულში მეორეული ჩანს.

მეგრული **ბორკ**- კანონზომიერად შეესატყვისება **ბარკ**- ფორმას. მეგრულში დასტურდება კომპოზიტი **ჟირბორკამი** „ორფეხა“ (ადამიანი). მეგრულში ბორკ - სახელური ფორმიდან ნაწარმოებია ზმნური ფორმები: **ვ-ბორკ-უნ-ქ დოვბორკი ბორკუა** (ფეხების შეკვრა), ბორკილი...

ლ. გელენიძის აზრით, სვანური **ბარკა** ფუძე შეიცავს ქართული ბარკ- და მეგრული ბორკ - ფორმების კანონზომიერ სვანურ შესატყვისს (7, 81).

ანთროპომორფული სამშენებლო ტერმინად შეიძლება განვიხილოთ მეგრულში დადასტურებული **ოსხირი** „საძირკველი“, შესაძლოა, ის უკავშირდებოდეს სახსრის აღმნიშვნელ ტერმინს – ორსხი. **მე-რსხ-უაღა** „მიერთება“, **რსხ-ილ-ი** „შეკრული, შეერთებული“, **მერსხუაფილი** „მიერთებული“.

ბოყვი ზანურში „საჯდომი ძვლის“ აღმნიშვნელი სახელია, ამავე დროს სამშენებლო ტერმინიცაა (კედლის ფიცრების ჩასასმელი ჩარჩო), რომელიც უკავშირ-

დება ქართულ ბაყვს „მუხლს ზეითი“ (3, 74) და სვანურ ფოყ/ფაყ (თქო) ფორმებს (5, 240).

ამრიგად, ენაში საკმაოდ ბევრია ისეთი ლექსიკური ერთეული, რომელთაც სხეულის ნაწილების სახელების ძირითად მნიშვნელობასთან ერთად შექნილი აქვთ სხვა მნიშვნელობებიც, რის შედეგადაც ისინი სამშენებლო ტერმინოლოგიის შემადგენლობაში შევიდნენ. ამ ტერმინებში გადააზრების საფუძველს ქმნის ხან ანალოგიური მდებარეობა, ხან გარეგნული მსგავსება, ხანაც მსგავსი ფუნქცია.

ლიტერატურა:

1. ფენრიხი ჰ., სარჯველაძე ზ., ქართველურ ენათა ეტიმოლოგიური ლექსიკონი, თბ., 2000.
2. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, თბ., 1990.
3. სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, თბ., 1993.
4. ჩხენკელი რ., ქართული ხალხური სამსენებლო ლექსიკა როგორც საფუძველი ამავე დარგის სამეცნიერო ტერმინოლოგიისათვის, თბ., 1988.
5. ჩუხუა მ., ქართველურ ენა-კილოთა შედარებითი ლექსიკონი, თბ., 2000-2003.
6. ღლონტი ლ., ქართულ კილო-თქმათა სიტყვის კონა, თბ., 1984.
7. გელენიძე ლ., ადამიანის ანატომია-ფიზიოლოგიასთან დაკავშირებული ლექსიკა ძველ ქართულში, თბ., 1974.

Nona Ketsbaia

Names of the Parts of Human Body as Construction Terms **Summary**

It has long been observed that one and the same subject can be given different names. It depends on the different “point of view” and the associations caused by this subject. Choice is mostly dependent on the development stage of public thinking. Anthropomorphological units group “name of the parts of human body as a construction term” reflects early stages of public thinking development, in particular, its specific-figurative forms.

In the special literature reinterpretation of the parts of human body is a most common type of metaphor. There is no name of the parts of human body which is not reinterpreted as a construction term.

Location, superficial or functional similarities are the basic grounds for reinterpretation of anthropomorphological construction terms.

Especially interesting seems to be such terms that are, at the first glance, totally empty from the inner form, but as a result of special research their connection to the names of the parts of human body is possible.

Нонна Кецбая
Строительные термины, обозначающие имена частей человеческого тела
Резюме

Известно, что один и тот же предмет может иметь несколько названий. Это, смотря с «какой стороны, мы будем смотреть» на предмет, какие ассоциации он вызывает. Выбор, по большей части, определяется уровнем общественного сознания, выражением раннего этапа мышления, в частности, выражением его конкретно - художественной формы должна быть группа антропоморфических лексических единиц.

В антропоморфических строительных терминах, основу переосмысления создаёт аналогичное состояние, внешнее сходство, а иногда - похожая функция.

Особенно интересными являются такие термины, которые, на первый взгляд, кажутся полностью опустошенными от внутренних форм, но в результате поиска всё равно можно связать с названиями частей человеческого тела.

Ирма Каранадзе
(Грузия)

РЕКЛАМНЫЙ ЛОЗУНГ КАК КОМПОНЕНТ ТЕКСТА И КАК САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ ТЕКСТОВАЯ СТРУКТУРА

Телевизионный рекламный текст, как уже отмечали, целый комплекс визуальной, звуковой, графической, вербальной частей, реализующей воздействующую функцию языка. Изменения происходят как в словесной, так и во всей семиотической фактуре рекламы.

Особый интерес, по нашему мнению, заслуживают преобразования телевизионного текста чисто формального характера. Наблюдения показали, что рекламный лозунг состоит из постоянных (заключительная фраза) и переменных членов (остальная часть), переработка последних и происходит, когда возникает у автора необходимость закрепить свой текст на экране. Кроме уже отмеченных способов преобразования рекламного текста (сжатие, развертывание, замена какой – то части, введение нового) на этом уровне наблюдается специфический процесс для анализируемого феномена: из всего словесного материала остается только одна последняя фраза – рекламный лозунг (визуальная часть сохраняется или сужается). Этот обязательный элемент рекламного текста в работах по рекламе известен как лозунг, лозунговые изречения, рекламное лозунговое речение – слоган, слоган – призыв. Наиболее удобным определением в нашей статье мы считаем рекламный лозунг.

Основная роль в выполнении коммуникативного задания рекламного текста отводится рекламному лозунгу. Сосредоточение основного смысла в одном предложении и помещение этого предложения в конце текста - один из конструктивных признаков телерекламы. Средства привлечения внимания требуют определенной организации. Для возбуждения интереса местоположение важного компонента в тексте играет большую роль. Зритель дослушает речь до конца, где он ожидает несколько веских аргументов. Ведь привлечь непроизвольное внимание к тексту речевого воздействия это не значит побудить зрителя досмотреть его до конца, нужно не только завоевать внимание, но и удержать его до конца речевого воздействия. В этом смысле рекламный лозунг представляет собой своеобразный воздействующий аппарат, и расположение этого яркого элемента в конце текста, оказывает большой эффект. Занимая заключительную позицию, он является типичным (обязательным) компонентом формальной и смысловой структуры телерекламы. Своей короткой формой он привлекает внимание и быстро передает сообщение. Удобная форма рекламного лозунга способствует быстрому запоминанию, заставляет молчаливого собеседника запомнить текст – строчку и выполнить его рекомендации. Говоря об особенностях рекламного лозунга, необходимо различить три момента:

1. Особенности рекламного лозунга как элемента текста.
2. Особенности рекламного лозунга в соотношении с рекламным текстом.
3. Особенности рекламного лозунга как самостоятельного текста.

К особенностям рекламного лозунга как элемента текста относятся стремление к краткости, сжатости, особенности языкового и структурного оформления. Особенности языкового оформления рекламного лозунга обусловлены необходимостью нейтрализации неблагоприятных условий восприятия (дефицит времени). Например: опущение связочных глаголов (Сорти Фрут – идеальное мыло для ухода за вашей кожей. Меннен – максимальная защита для мужчины, Паста Аксион – настоящий враг грязи и т. п. Отдельное рекламное произведение есть индивидуальное создание автора, но он не свободен от некоторых стандартов. В текстах на один рекламируемый предмет повторяется рекламный лозунг, который должен оставаться постоянным в течение долгого времени. Но при этом постоянно сочетаться с новизной и оригинальностью нового варианта рекламного сообщения.

Итак, рекламный лозунг – стабильная часть текста, а изобразительная и распространенная словесная – изменяемые. Рекламный лозунг не изменяется и присутствует в каждом варианте текста в одной и той же форме, несмотря на кажущуюся стертость значения и навязчивость. Это оправдано его функциональной целесообразностью. Это явление хорошо объясняет теоретик по психологии рекламы Гарри Картер: «Если же время от времени менять рекламный лозунг, то покупателей можно сбить с толку: они, возможно, запомнят товар, но не сумеют связать его с замечательными преимуществами этого товара. Регулярное повторение одного и того же рекламного лозунга дает возможность, что даже в сознании людей, не заинтересованных в покупке, товар начнет ассоциироваться как нужное и необходимое» (3, 23). Для рекламного лозунга свойственно повторение слов, а также неожиданность их сочетания. Важную роль приобретает игра слов – (Чистота – чисто Тайд) Важнейший текстообразующий фактор – выделение наиболее важной с коммуникативной точки зрения информации. Как указывают М. В. Бетельсон и А. Е. Кибрик, усиление наиболее значимых компонентов смысла и ослабление менее значимых – принцип приоритетных стратегий, пронизывающий весь речетворный акт (1, 9). Этот принцип приобретает особое значение при конструировании текста телевизионной рекламы.

Занимая заключительную позицию в тексте, рекламный лозунг произносится особо и появляется на экране крупным, отчетливым и легким для чтения шрифтом «Зримое печатное слово в сочетании со словом произносимым и показанным – это соединение звучащей и видимой речи» (4, 165). Рекламный лозунг функционирует как готовая вербальная формула, которая обязательно присутствует в повторяющихся рекламных текстах (вариантные или вариативные образования). Необходимо отметить одну особенность рекламного лозунга. Нередко они покидают место своего функционирования и становятся своеобразными крылатыми выражениями – рекламизмами.

Как уже отмечали, принцип построения телевизионного рекламного текста таков, что рекламный лозунг, выступая в нем как обязательный структурный элемент, получает особое коммуникативное значение. Поэтому ценность телевизионного рекламного текста определяется совершенной языковой формой рекламного лозунга, благодаря чему на тексте (а затем на рекламируемом товаре) фиксируется внимание зрителя. В плане синтаксического построения рекламный лозунг всегда нераспространенное простое предложение. К числу наиболее употребляемых структурно – грамматических моделей рекламного лозунга относится простое нераспространенное предложение, состоящее из двух частей, отделенных друг от друга с помощью тире. Семантические отношения между частями рекламного лозунга однообразны: рекламируемый объект – характеристика объекта. Например: Сорти – мыло, создающее настроение; Пантин Про – В – естественная сила здоровых волос; Баунти – райское наслаждение; Майонез Хелманс – номер один в мире и т.п. В лингвистической литературе проблема рекламного лозунга затрагивается в основном в плане его лексического оформления. Получить более полное представление о рекламном лозунге становится возможным на основе тех отношений, которые создаются между ним и остальным текстом (и вербальная и изобразительная части).

Рекламный лозунг с семантической точки зрения представляет собой неоднозначное явление, соответственно и разнообразны и отношения, складывающиеся между рекламным лозунгом и остальным текстом, ведь каждый рекламный лозунг индивидуализирует, специализирует эти отношения. Можно выделить лишь некоторые из них. Рекламный лозунг уточняет то или иное свойство рекламируемого объекта, указанное в остальном тексте *Меннен - максимальная защита для мужчин*. Подробное обоснование рекламного лозунга подтверждается изобразительной частью. *Олеина – вкус еды, а не масла*. Рекламный лозунг призывает к какому – либо действию *Твикс – выкрой минутку для отдыха*. В рекламных лозунгах можно выделить несколько типов семантических

отношений. Оценочные: *Улкер Метро – вкус нечаянной радости. Дав – нежнее шелка и др.* Ограничительные: *Только паста Аксион поможет вам. Выделитель Этот шоколад – чистое золото.*

К сожалению, такому явлению как рекламный лозунг в работах ученых, изучающих рекламные тексты, уделяется мало внимания. Они подчеркивают только занимаемую ими заключительную позицию в тексте, который должен надолго приковывать к себе внимание телезрителей. А рекламный лозунг заслуживает внимания, ведь он чаще нечто большее, чем заключение, так как с функциональной точки зрения он представляет неоднозначное явление (то есть каково назначение рекламного лозунга в тексте как части текста).

В зависимости от того, какую функцию выполняет рекламный лозунг в тексте (по отношению к основному тексту) можно выделить разные типы рекламного лозунга (при этом необходимо отметить, что перечень функций рекламного лозунга, а также типов этого феномена не абсолютен). Рекламный лозунг – собственно лозунг, побуждающий тип. Эти рекламные лозунги ми побуждают зрителя к какому – либо действию (заинтересоваться рекламируемым товаром, подойти к нему и в конечном счете, совершить покупку).

Не рекомендуется рекламировать товары в категорическом тоне, но создатели рекламных текстов не отказываются от формы повелительного наклонения, если оно с необходимостью вытекает из всего текста и является его логическим завершением.

Перед вами Миринда.

Новый апельсиновый напиток, перед которым невозможно устоять,

Некоторые готовы на все, ради этого чудесного сока.

Не теряйте времени – попробуйте Миринду.

Важные ориентиры для анализа этого типа рекламного лозунга мы находим в книге Д.З. Гоциридзе «Принципы типологической интерпретации фразовых текстов», где, как отмечает ученый, для познания природы заголовочного феномена сложность и многоаспектность проблематики которого обусловлена, в первую очередь, богатством и разнообразием функций, присущих заглавию. Принципиально важным вопросом ученый считает причину возникновения заглавия и эволюции его сущностных характеристик. Отсюда и вытекает необходимость диахронного рассмотрения, способного объяснить факты, неоднозначно интерпретируемые в научных исследованиях (3, 125). Д. З. Гоциридзе выделяет три основных этапа развития, сущности характеристики заглавий.

Первый этап отмечен появлением заглавий – названий и характеризуется отсутствием надобности в фиксированном дифференциальном знаке. Второй этап характеризуется потребностью создания фиксированного знака и реализуется появлением заглавий, содержанием которых является различие одного произведения от другого, а формой выражения – имя собственное. Недостатком заглавий этого периода автор считает невозможность получения информации о содержании произведения, что и стало причиной необходимости перестройки заголовочной системы в связи с изменением экстремальных условий. На третьем этапе осуществляется тесная связь заглавия с содержанием текста. Основной становится коммуникативная функция заглавия, дифференциальная переходит на второй план

Мы предполагаем, что первые рекламные тексты имели рекламные лозунги, которые существовали в формах побудительных предложений, отсюда, наверное, и образовалось название «рекламный лозунг». А на первом этапе существования эта заключительная часть рекламного текста не обладала богатством и разнообразием функций, как на современном этапе развития, ведь когда – то сама реклама существовала только в виде устных призывов продавцов. Второй рекламный лозунг – заключение. Этот тип излагает содержание основного текста в сжатой форме подчеркивает основные мысли, что сближает его с таким явлением, как заключение, которое трактуется, как заключительная часть основного текста,

содержащая основные полученные результаты, предложения и т.д. выделяется в самостоятельную рубрику (5, 86).

Баунти. Нежная сочная мякоть кокоса.

Баунти – райское наслаждение.

Экспрессивно – информационные рекламные лозунги, которые содержат дополнительную информацию о товаре. Этот тип воздействует на эмоции и чувства зрителя с целью формирования положительного отношения к товару.

Пантин Про – В – блеск и сила здоровых волос.

Номинативные рекламные лозунги – это просто название товара. В этом случае рекламный лозунг, состоящий из одного слова, - желание заинтересовать адресата наличием данного товара.

Сливочный легкий Масмикс.

Масмикс.

Рекламные лозунги – рекомендации содержат поучительный смысл

Дирол с ксилитом защищает ваши зубы с утра до вечера.

С Тююз дышится легче.

Рекламные лозунги – комментарии. Рекламные лозунги выступают в роли комментариев к изобразительной части.

Полароид – живи настоящим .

Рекламный лозунг – «цитата» – это фраза из основного текста

Мороженое Опал Фруитс растет во рту жилой влагой.

Структурное развитие телевизионного рекламного текста происходит под действием коммуникативного принципа – экономии эфирного времени. Как отмечает Д. З. Гоциридзе, «чрезмерное увеличение информации, а также дифференциация каналов ее передачи со всей остротой поставили задачу ориентации в океане сообщения и привели к созданию особой области – информатики, занимающейся систематизацией, сокращением и переработкой других видов текстов» (2, 123). Ограничения в эфирном времени приводят к высокой компрессии элементов телерекламы, что выражается в предпочтении уплотненных конструкции (рекламного лозунга) при повторении. Тот факт, что в определенных условиях рекламный лозунг теряет связь с рекламным текстом и начинает функционировать как совершенно самостоятельный текст полностью раскрывая идею и основной замысел рекламы, обладая всеми характеристиками текста, сближает его с таким явлением как вторичный текст.

Важные теоретические ориентиры для рассмотрения этого вопроса мы находим в работе Д. З. Гоциридзе «Принципы типологической интерпретации фразовых текстов», где «соотношение» первичных и вторичных текстов автор рассматривает как соотношение «базовых» и «производных» а не как реализацию временной последовательности» (2, 81), отмечая, что «эти термины увязываются не с процессом хронологической последовательности, а скорее всего они связаны особой референтной соотносительностью» (2, 80). Д. З. Гоциридзе указывает на существование некоторых типов вторичного текста (план, заглавие), которые могут предшествовать первичному. «Однако каждый вторичный текст создается ради первичного, и каждый вторичный текст создается ради первичного и, в конечном итоге, детерминируется им» (2, 80). И существование того факта, что рекламному лозунгу (в данном случае как вторичному тексту) с изменением ситуации прилагается множество новых вариантов рекламного текста, является весьма интересным в этой связи.

Д. З. Гоциридзе разделяет вторичные тексты в зависимости от характера производности на структурно – содержательно – детерминированные и структурно – содержательно – соотносимые. Как отмечает ученый, первая разновидность текстов, в которую он объединяет такие, как: аннотация, конспект, тезисы, заглавие, реферат,

пословица, поговорка, возникшие в пределах более сложного жанра, и др., не содержит информации, которой не было бы в первичном тексте. Тексты второй разновидности (пародия, рецензия, литературная переделка, валеризмы и др.) «паразитируют» на первичном тексте, отталкиваются от него, но содержат иную принципиальную установку, информацию, не обнаруживаемую в пределах первичного текста (2, 82).

Интересным для нашей работы является рассмотрение ученым структурно – содержательно – детерминированных текстов, возникших в пределах первичного текста, как аббревиатур особого типа. Здесь мы имеем дело с качественно иным типом аббревиации. В данном случае аббревируется текст, но результат аббревиации представляет собой единицу того же уровня - текст, то есть результат аббревиации первичного текста. Мы получаем текстовую аббревиатуру, несущую концептуальную информацию о первичном содержании (2, 84).

По степени развернутости информации в первичном тексте Д. З. Гоциридзе выделяет фразовые и развернутые структурно – содержательно – детерминированные тексты. Развернутые содержат несколько информационных блоков, соединенных текстуальной связью, а фразовые, как отмечает автор, представлены одной фразой. Так как форма языкового выражения рекламного лозунга – одно предложение, одна пре дикативная единица - у нас есть основание определить его как фразовый текст. Возвращаясь к тому, что в определенных условиях рекламный лозунг функционирует самостоятельно, замещая исходный текст, рассмотрение его как особого и полноценного текста для чего есть все основания) дает возможность определить его как сокращенный парадигматический вариант рекламного текста.

Завершая нашу статью, считаем необходимым отметить еще один интересный факт. Телевизионные рекламные тексты характеризуются сочетательными возможностями друг с другом. Они объединяются в рекламные блоки, что объясняется их прагматической направленностью – воздействовать на массового зрителя в целях совершения покупки того или иного товара. Отношения между этими текстами равноправные, не существует строгого порядка следования, так как часто в одном рекламном блоке показываются варианты или вариативные образования одного рекламного текста. Итак, наряду с парадигматическими отношениями на уровне телевизионного рекламного текста возникают и синтагматические отношения, ведь рекламный блок – это своеобразное единство рекламных текстов, соотносящихся друг с другом на основе сочинительных отношений. Их объединили потому, что так они лучше выполняют свое истинное назначение.

Литература:

1. Бетельсон М. В., Кибрик А. Е. Прагматический принцип приоритета и его отражение в грамматике языка. Известия АН СССР. 1984, №43.
2. Гоциридзе Д. З. Принципы типологической интерпретации фразовых текстов. Тбилиси. 1988.
3. Картер Гарри. Эффективная реклама. М., 1991.
4. Рождественский Ю. В. Введение в общую филологию. М., 1979.
5. Словарь по информатике. М., 1971.

ირმა კარანაძე
სარეკლამო ლოზუნგი, როგორც ტექსტის კომპონენტი და როგორც
დამოუკიდებელი ტექსტური სტრუქტურა
რეზიუმე

სარეკლამო ტექსტები წარმოადგენენ ტექსტებს, რომლებიც შეიცავენ ენობრივი იერარქიის სხვადასხვა დონის ერთეულებს – სიტყვიდან გაბმულ ტექსტამდე. კრეოლიზებული ტექსტის მარტივი ვარიანტები – ნაბეჭდი ტექსტი + ნახატი ან სხვადასხვა გრაფიკული კომბინაცია – ინფორმაციული რეკლამის შედგენად ახალი კომბინატორული ვარიანტებით შეიცვალა. გრაფიკული გამოსახულება – აუდიალური კომპონენტი + ვიზუალური პლანი; ვიზუალური პლანი + აუდიალური კომპონენტი (შესაძლებელია მუსიკა ტექსტის გარეშეც); გრაფიკული გამოსახულება + აუდიალური კომპონენტი და ა.შ. წინამდებარე სტატიის აქტუალობას განაპირობებს ტექსტის ახალი ნაირსახეობების თავისებურებების განსაზღვრა ენობრივი კომუნიკაციის სიბრტყეში. სატელევიზიო სარეკლამო ლოზუნგი განხილულია როგორც რთული სემიოტიკური სტრუქტურა და დადგენილია მისი კომბინატორული ვარიანტები. სარეკლამო ლოზუნგის მაგალითზე შესწავლილია ჩართული ტექსტის პრობლემა, როდესაც ტექსტის ცალკეულ კომპონენტს შეუძლია გარკვეულ პირობებში შეასრულოს ტექსტის ფუნქცია.

ახალ სატელევიზიო სარეკლამო ტექსტებზე დაკვირვებამ გვიჩვენა, რომ მათ შორის არსებობს მრავალფეროვანი სისტემური მიმართება, რაც პარადიგმატიკაში ვლინდება. პარადიგმატულ ურთიერთობათა სპეციფიკურ გამოვლინებას სარეკლამო ტექსტების დონეზე წარმოადგენს სარეკლამო ტექსტისა და სარეკლამო ლოზუნგის ურთიერთმიმართება. პარადიგმატულ ვარიანტულ ტექსტებს შორის ლოზუნგი წარმოადგენს ვარიანტულ მინიმალურ ტექსტს. ის ფაქტი, რომ გარკვეულ შემთხვევაში ლოზუნგი კარგავს კავშირს რეკლამურ მეგატექსტთან და დამოუკიდებელ ცხოვრებას იწყებს როგორც მისი ავტონომიური რეპრეზენტანტი, საშუალებას გვაძლევს განვიხილოთ ის, როგორც მეორადი ტექსტი. სარეკლამო ლოზუნგი გამოირჩევა არა მარტო ინფორმაციის კომპრესიის მაღალი ხარისხით, არამედ სემანტიკური კომპაქტურობით, რაც გამოიხატება მის ტიპოლოგიაში: სარეკლამო ლოზუნგი - დასკვნა, ინფორმაციული სარეკლამო ლოზუნგი, ნომინაციური სარეკლამო ლოზუნგი, სარეკლამო ლოზუნგი - რეკომენდაცია, სარეკლამო ლოზუნგი - ციტატა, სარეკლამო ლოზუნგი - კომენტარი და ა. შ.

მაშასადამე, სარეკლამო ტექსტი წარმოადგენს ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ელემენტს ტექსტის ტიპოლოგიის შექმნისათვის. ამასთანავე, მის თეორიულ ინტერპრეტაციას პრაქტიკული მნიშვნელობა გააჩნია, რადგან შესაძლებლობას გვაძლევს გამოვიყენოთ მიღებული ცოდნა სარეკლამო პრაქტიკაში.

Irma Karanadze
Advertisement Slogan as Text Component and as Independent Text Structure
Summary

Advertisement texts are texts involving different levels of language hierarchy: from words to whole texts. Simple variations of creolised texts – printed text + graphic or various graphic combinations – have been changed by new combinatory variants as a result of information revolution. Graphic image – audio component + visual background; visual background – audio component (possibly music without text); graphic image + audio component, etc. The present article determines the features of new different types of texts within language communication. TV advertising slogan is discussed as a difficult semiotic structure and its combinatorial variations are established. Problem of inserted text is studied on the example of advertising slogan when each component of the text could function as a text in certain conditions.

Study of the new television advertising texts has shown that there is a variety of systematic relation among them, which is revealed in paradigm. The specific revelation of paradigmatic relations on the level of advertising texts is correlation of the text and the advertisement slogan. The slogan is a variation of the minimal text among the paradigmatic text variations. The fact is that, in certain cases, slogan loses connection with advertising mega-text and functions as an independent unit as its autonomous representation gives us means to define it as secondary text. The advertising slogan is distinguished not only by a high degree of compression, but also semantic compactness, which is reflected in its typology: advertising slogan - the conclusion, informative advertising slogan, nominative advertising slogan, advertising slogan – recommendation, advertising slogan – quote, advertising slogan – comment and so on.

Therefore, the advertising text is one of the most important elements for the creation of text typology. At the same time it has practical importance of theoretical interpretation, as it enables us to use the knowledge of the advertising practice.

ნინო მაშია
(საქართველო)

**ინდივიდუალური და კოლექტივისტური კულტურების კომპანიაციები
თანამედროვე საზოგადოებაში**

ადამიანი სხვადასხვა კულტურულ გარემოში სტანდარტად, ნიმუშად მიიჩნევს სხვადასხვაგვარ „მე“-ს, რომელიც მისთვის დამახასიათებელ, სპეციფიკურ ქცევას წარმოშობს.

მეცნიერებმა კვლევის შედეგად დაადგინეს ორი, კულტურულ-ფსიქოლოგიურად განსხვავებული პიროვნული ტიპის არსებობა და აღწერეს ტერმინებით – ე.წ. დამოუკიდებელი თვითობა და ურთიერთდამოკიდებული თვითობა – ინდივიდუალისტური ტიპი და კოლექტივისტური ტიპი.

სოციალური ჯგუფი ყველა კულტურაში ახდენს გავლენას პიროვნებაზე და მას პიროვნება ანგარიშს უწევს, მაგრამ „დამოუკიდებელ თვითობა“-ს და „ურთიერთდამოკიდებულ თვითობა“-ს შორის განსხვავება თავს აშკარად ავლენს იმაში, თუ რა ხარისხით იღებს იგი ამ ზეგავლენას, რამდენად მიზანშეწონილად მიიჩნევს საკუთარივე ჯანსაღი ფუნქციონირებისთვის „მნიშვნელოვან სხვათა“ ჩართულობას თავის ცხოვრებაში. ე.წ. მცირე სოციალურ ჯგუფებს, რომლებიც ძირითადად ოჯახის, ახლობელ-მეგობრების, კოლეგების, ნათესავებისა და სხვათა სახითაა წარმოდგენილი. ინდივიდუალისტურ და კოლექტივისტურ კულტურებში ინდივიდისთვის დატვირთვაც და ღირებულებაც სხვადასხვა აქვთ; განსხვავებულია კულტურების მიხედვით მისი მიმართებაც ამ ჯგუფთა წევრობის, მათი შეცვლისა და გარე ჯგუფებთან დამოკიდებულებისადმიც.

ინდივიდუალისტური კულტურებისგან განსხვავებით, სადაც ინდივიდი საკუთარი ნებით ირჩევს რომელიმე შიდა ჯგუფის წევრობას, სადაც მას ერთდროულად ბევრი შიდა ჯგუფის წევრობა შეუძლია, სადაც ის თავს უფლებას აძლევს, შიდა ჯგუფისადმი ერთგულება და ლოიალურობა მხოლოდ თავისი პირადი შეხედულებისამებრ არეგულიროს, სადაც მისთვის საზოგადოებრივი „მე“ ანუ დიდი სოციალური ერთობლიობის წარმომადგენლობა (მაგალითად, მსოფლიოს მოქალაქეობა) შეიძლება იყოს უფრო მნიშვნელოვანი, ვიდრე მისი ოჯახური თუ გვაროვნული მიკუთვნებულობა. კოლექტივისტურ კულტურებში შიდა რეფერენტული ჯგუფების გავლენა გადამწყვეტია ინდივიდისთვის და წარმოადგენს კოლექტივისტური პიროვნების ცნობიერების შემქმნელ ბირთვს – იგი მისთვის სოციალურ-ნიშნური სისტემაა, რომელთან შესაბამისობაშიც მოჰყავს მთელი პირადი, შიდა ფსიქიკური ცხოვრება.

რეფერენტული ჯგუფები ინდივიდებისგან მოითხოვენ ჯგუფის ნორმებთან, განსაზღვრულ როლებთან და ღირებულებებთან შეგუებას და როცა ინდივიდი ჯგუფის ნორმებს არღვევს, უხვევს, ჯგუფის წევრები იღებენ მტკივნეულ გადაწყვეტილებებს და ასეთ წევრებს რიცხავენ რეფერენტული ჯგუფიდან, რაც ემოციურად ძალზე მძიმედ განიცდება. სტაბილური შიდა ჯგუფი (ოჯახი, ნათესავები და ა.შ.) უფლებამოსილია მოსთხოვოს ინდივიდს პასუხი ქცევაზე, დააჯილდოვოს და გაკიცხოს იგი, რაც ხშირ შემთხვევაში არასტაბილური ჯგუფისთვის დამახასიათებელი არ არის.

შიდა ჯგუფის ზომაც კულტურის ტიპზეა დამოკიდებული. კოლექტივისტურ კულტურებში ასეთი ჯგუფები უფრო მცირერიცხოვანია (ოჯახი), ხოლო ინდივი-

დუალისტურში – უფრო მრავალრიცხოვანი (ხალხი, რომელიც იზიარებს და ეთანხმება ჩემთვის მნიშვნელოვან განწყობებს). რაც უფრო მცირეა შიდა ჯგუფი (ოჯახი), მით უფრო მკაფიო ნორმები, ღირებულებები და სანქციები არსებობს, ნორმიდან გადახრაც უფრო შესამჩნევია და დასჯაც შესაძლებელი. ამდენად, შეკავშირების, ერთიანობის ხარისხიც ძალზე მაღალია, რაც „კოლექტიური მე“-ს გაბატონების გარანტს წარმოადგენს.

შიდა ჯგუფი, როცა ის მყარი და შეუღწევადია (ანუ ჩაკეტილია და მობილობა გართულებული), უდიდეს გავლენას ახდენს და განსაზღვრავს კიდევ სოციალურ ქცევას. კოლექტივისტურ კულტურაში სტანდარტული ქცევა შეესაბამება და ეყრდნობა ცოდნას იმის შესახებ, რომ აუცილებლად უნდა იმოქმედო შიდა ჯგუფის წარმატებისთვის და სიცოცხლისუნარიანობისთვის, განსხვავებით ინდივიდუალისტური კულტურისგან, სადაც ურთიერთქმედების საფუძველი პერსონალურობა და პირადი ურთიერთობაა.

სოციალური ქცევა კოლექტივისტურ კულტურაში, განსხვავებით ინდივიდუალისტური კულტურისგან, შიდა ჯგუფებში არსებული ნორმების ფუნქციაა.

აქედან მოდის შიდა ჯგუფის ფუნქციონირების თავისებურებები კოლექტივისტურ კულტურაში, მაგალითად, კოლექტივისტურ კულტურაში იგი უფრო ჰარმონიულია, ვიდრე ინდივიდუალისტურში. ეს ჰარმონიულობა ვლინდება შემდეგში:

1. პოზიტიური ურთიერთშეთანხმების ტენდენცია შიდა ჯგუფის წევრების ორიენტაციაში;
2. კონფლიქტური სიტუაციების შესუსტებაზე ზრუნვა და ამიტომ მათი მინიმალური სიმცირე;
3. საზოგადოების მხარდაჭერა;
4. შიდა ჯგუფის წარმატების განსაკუთრებით მაღალი ღირებულება.

შიდა ჯგუფური ურთიერთობების ჰარმონიულობასთან თანაარსებობს გართულებული ურთიერთობები გარე ჯგუფებთან. რაც უფრო კოლექტივისტურია კულტურა, მით უფრო დიდია განსხვავება შიდა და გარე ჯგუფების ურთიერთდამოკიდებულებასა და ურთიერთქმედებაში: შიდა და გარე ჯგუფების გამიჯვნა კოლექტივისტურ კულტურაში უფრო მკაცრია, ვიდრე ინდივიდუალისტურში. შიდა ჯგუფებს შორის ურთიერთდამოკიდებულება ჰარმონიული და შედარებით უკონფლიქტოა, ხოლო გარე ჯგუფებთან (შესაბამისად, გარე ჯგუფის წევრებთანაც) დამოკიდებულება კი – გაცილებით უფრო მანიპულატორული და ექსპლოატორული. შიდა ჯგუფშიც შეიძლება იყოს ბევრი დარღვევა, ამოვარდნა (მაგალითად, რთული ურთიერთობა დედამთილთან კოლექტივისტურ კულტურებში საკმაოდ გავრცელებულია), მაგრამ მთლიანობაში აქ ურთიერთობები ნაკლებად კონფლიქტურია, ვიდრე ინდივიდუალისტურ კულტურაში. საურთიერთობო როლებიც შიდა ჯგუფის წევრებს შორის უფრო მშობლიური, მოწესრიგებული და ინტიმურია, ხოლო ურთიერთობები – უფრო ხანგრძლივი და მდგრადი.

თანამშრომლობაზე ორიენტაციაც კოლექტივისტურ კულტურებში უფრო გამოკვეთილია, მაგრამ არის ერთი მნიშვნელოვანი შტრიხი: ინდივიდუალისტურ კულტურებში თანამშრომლობა ორიენტირებულია საქმეზე, მაშინ, როცა კოლექტივისტურ კულტურებში იგი ორიენტირებულია ურთიერთობებზე. სწორედ ამიტომ, აქ თანამშრომლობაზე მიდიან მაშინაც, როცა იგი წამგებიანია.

ამრიგად, კოლექტივისტები კონცენტრირებული არიან შიდა ჯგუფის წევრების ქმედების შედეგებზე, აქვთ ამ რესურსების ჯგუფის წევრებთან განაწილების

ტენდენცია, თავს გრძნობენ მათზე დამოკიდებულად და ჩართული არიან მათ ცხოვრებაში. ისინი ორიენტირებული არიან შიდაჯგუფურ ინტეგრაციაზე და დეორიენტირებული – შიდა ჯგუფისგან დამოუკიდებლად ყოფნაზე. კოლექტივისტს შეგნებული (გაცნობიერებული) აქვს, რომ შიდა ჯგუფის ნორმები უნივერსალური ღირებულებებია. იგი ავტომატურად ექვემდებარება შიდა ჯგუფის ავტორიტეტებს, ხოლო კონკრეტულ ვითარებებში განწყობილია იბრძოლოს და მოკვდეს შიდა ჯგუფის გამთლიანებისთვის; და წინააღმდეგია ჰქონდეს რაიმე საერთო გარე ჯგუფებთან.

შიდა ჯგუფი ძლიერია მაშინ, როცა აქვს იმ ინდივიდთა დაჯილდოვების რესურსები, რომლებიც იცავენ და ეგუებიან ჯგუფის ყველა მოთხოვნას, ხოლო სანქციები - ნონკონფორმისტების დასასჯელად; რესურსების უკიდურესი სიმწირის, სიდატაკის ზღვარზე ოჯახის ბაზისური სტრუქტურები და ნორმები არარეგულარული ხდება და არარეგულარული ქცევებით ხასიათდება.

„კოლექტიური მე“-ს ბატონობას განაპირობებს იმ ჯგუფთა სიმცირეც, რომლის წევრადაც ინდივიდი თავს მიიჩნევს, რადგან ძლიერდება ინდივიდის მიჯაჭვულობა ამ ჯგუფებზე - მისთვის ღირებულია თითოეული წევრი, შესაბამისად, მისი „კოლექტიური მე“ გაცილებით უფრო ძლიერია.

კოლექტივისტური პიროვნებისთვის ჯგუფის შეჭრილობა მის ცნობიერებაში ტოტალურია. იგი განსაზღვრავს არა მხოლოდ ფასეულობათა სისტემას, არამედ ისეთი შედარებით აბსტრაქტული და უნივერსალური სისტემების ფუნქციონირებასაც კი, როგორც ფსიქიკური პროცესებია – კოლექტივისტური პიროვნებისთვის ყველა ინტერნალური (საკუთარი, ინტიმური) წარმონაქმნი ცნობიერებაში ექვემდებარება კულტურული კონტექსტის მოთხოვნებს. იგი ვერ (ან არ) განიცდის თავის თავს ავტონომიურ, უნიკალურ რეალობად, მისი არსებობა არის მხოლოდ ჯგუფთან ერთად და ჯგუფში არსებობა – მის გარეშე იგი თავის თავს ვერ ხედავს, მუდმივად სოციალურ ერთიანობაშია და ძირითადად მისით განისაზღვრება. „სხვები“ იმ გარემოცვისა და სიტუაციის, კონტექსტის ინტეგრალური ნაწილი ხდება, რომელთანაც ადამიანი ურთიერთობს, ერგება და ასიმილირდება; სახლისგან, ოჯახისგან, მეგობრებისა და კოლეგებისგან მოწყვეტილი იგი კარგავს მისი მეობის განმსაზღვრელ სოციალურ კავშირებს, ამიტომ ადამიანში განსაკუთრებით ღირებულია სემანტიკური კავშირები: „ისე უნდა მოვიქცე, როგორც ჩემგან ჩემი ოჯახი და მეგობრები ელიან“, „ვალდებული ვარ, ჩემს ჯგუფს ზვარაკად შევეწირო“, „მე ჰარმონიაში უნდა ვიყო ჩემს ჯგუფთან მაშინაც კი, როცა ეს ძალზე ძნელია“. ინდივიდი თავის თავს კოლექტივისტურ კულტურაში ნაკლებად მნიშვნელოვნად მიიჩნევს, ვიდრე ინდივიდუალისტურ გარემოში და შესაბამისი დევიზიც აქვს: „არც ერთი ჩვენგანი კუნძული არ არის“.

ასე რეალიზდება ადამიანის ფსიქიკის ერთ-ერთი ფუნდამენტური ტენდენცია – სხვებთან ერთად ყოფნა. ამ ტიპის ადამიანისთვის არაცნობიერად წარმართველი სწორედ ეს მიზანია. ადამიანის შინაგანი სამყარო ინტერნალური ატრიბუტების – უნარების, აზრების, შეფასებების და პიროვნული ნიშნების ერთობლიობაა. კოლექტივისტის შემთხვევაში ეს ინტერნალური ანუ შინაგანი ატრიბუტები სიტუაციურად სპეციფიურად გაიაზრება; ისინი ღირებულია არა თავისთავად, როგორც პიროვნული მახასიათებელი, არამედ რაიმე სოციალურ კონტექსტში, რომლის არსებითი მიზანია ურთიერთობა; ამ მიზნის მიღწევა დამოკიდებულია კონტექსტის ბუნებაზეც, მაგრამ ნაწილობრივ მაინც, ამ კონტექსტში სხვების ყოფნაზეც – ისინი-

ნი მასში აქტიურად და განუწყვეტლივ მონაწილეობენ. ამიტომ სოციალური ცხოვრების ბევრ სფეროში ადამიანის აზრები, უნარები, მგრძობელობა და სხვ. მისი დახასიათებისას მხოლოდ „მეორადი“, დამატებითი ინფორმაციაა – უფრო მნიშვნელოვანი და პირველადია ადამიანის სოციალურად ნიშნური დახასიათებლები.

განსხვავებულ კულტურულ გარემოში განსხვავებულია იდენტურობის ცნებაც. ინდივიდუალისტურ კულტურაში იგი ემყარება ინდივიდის ქმედითობას: რას წარმოვადგენ, რა შესაძლებლობები მაქვს, რა მიღწევებს ვფლობ; კოლექტივისტურში კი - ურთიერთობებს: „მე X-ის დედა ვარ“, „მე Y ოჯახის წევრი ვარ“, „მე Z ჯგუფს ვეკუთვნი“. ამიტომ, ერთი მხრივ, პიროვნების დახასიათებლად გამოდის მისი რეფერენტული ჯგუფის სტატუსი თუ პრესტიჟი ამ უკანასკნელთა აღმწერი ნიშნებით: გვარიშვილობა-ოჯახიშვილობა, ეკონომიკური თუ სოციალური სტატუსი თანამდებობის, ძალაუფლების ზომის, სოციალური სტატუსის და პრესტიჟის მქონეთა მიმართ მისი დისტანცირებულობის აღნიშვნით – „მავანი ჩემი ნათესავია, ჩემი ძმის ახლობელია, მამიდაჩემის მეგობარია“ და მსგავსი; მეორე მხრივ, ჯგუფი აღწერს თავის თავს მასთან შეხების მქონე ინდივიდების სოციალური მიღწევებით – „ჩემს ამას და ამას ასეთი თანამდებობა აქვს“, „ცნობილი მეცნიერია“, „ძალიან მდიდარია“ და ა.შ.

ცხადია, რომ ჯგუფის ამგვარი ტოტალური შეჭრილობა ერთი ადამიანის ცნობიერებაში მთლიანად განსაზღვრავს მნიშვნელოვან თვითრეგულაციურ მექანიზმებსაც – მისი აქტივობის ძირითადი ორიენტაციაა, არ გაუცრუოს ჯგუფს მოლოდინები, წინააღმდეგ შემთხვევაში იგი, უბრალოდ, პიროვნულ სახეს დაკარგავს. ამიტომ მის აზროვნებაში გააქტიურებულია ჯგუფური სააზროვნო კლიშეები, გრძობებში – მათი ჯგუფური მისაღებობა (წინააღმდეგ შემთხვევაში გრძობა იხლინება, ამბივალენტური ხდება და ჯგუფის მოთხოვნის შესაბამისი პოლუსის გაძლიერების ტენდენცია ჩნდება); ძალზე ხშირად თვით პიროვნებაც შინაგან მონაცემებს არეგულირებს ურთიერთობების მიზნიდან გამომდინარე, შესაბამისად, პიროვნული ავტონომია მეორადია და პრინციპულად ნაკლებად ღირებული; თუ მაინც ფასობს, მხოლოდ იმდენად, რამდენადაც იგი ჯგუფის იდეალების მარეალიზებელია. ინდივიდის მოტივაცია იმითაა გაპირობებული, რად განიცდება მისთვის „წარმატება“ – პირად მიღწევად თუ მისი რეფერენტული ჯგუფის მიღწევად საქმიანობის ნებისმიერ სფეროში კოლექტივისტის მიღწევა არ განიცდება მის პირად გამარჯვებად, იგი უცილობლად უკავშირდება მის რეფერენტულ ჯგუფს და მთელი ჯგუფისთვის ნიშნურ მოვლენად იქცევა.

შინაგანი ატრიბუტების აღწერილი ნებაყოფლობითი კონტროლი ადამიანთა კულტურული იდეალის ბირთვია. დამოუკიდებელი ქცევის ჩახშობა პიროვნების მიერ კოლექტივისტურ კულტურაში ემყარება ურთიერთდამოკიდებულების მიმართების, „სხვებზე“ მიჯაჭვულობის ღირებულების ფუნდამენტურ უპირატესობას. კოლექტივისტის ეს ურთიერთდამოკიდებული „მე“, რა თქმა უნდა, გულისხმობს ინვარიანტული პიროვნული ატრიბუტების რეპრეზენტაციას, მაგრამ არსებითად იგი ნაკლებად მნიშვნელოვანია. ამის გამო დამოკიდებული „მე“-ს ორიენტირებულობა სხვებთან ურთიერთობაზე „არავითარ შემთხვევაში არ ნიშნავს ადამიანის შინაგან მეობას“.

კოლექტივისტური კულტურების კვლევა ყველაზე მოდერნიზებულ სფეროებშიც კი ავლენს იმის ტენდენციას, რომ ადამიანები მოქმედებენ სხვების ნორმებისა თუ მოლოდინების, და არა ინტერნალური სურვილებისა თუ პიროვნული ატრიბუ-

ტების შესაბამისად. პრიორიტეტულია ორიენტაცია კოლექტიურ კეთილდღეობაზე და სხვებით შინაგანად დაინტერესებულობაზე. ადამიანს ახასიათებს ინტერპერსონალურ ურთიერთობათა რეგულირება შეთანხმებით, სხვების მიმართ მგრძობიარობით და საკუთარი ქცევის სხვებთან მიგუებით – იგი ერიდება ურთიერთობის გაფუჭებას, ურთიერთსიმპათია გულისხმობს ორმხრივ პატივისცემას და სხვათა გრძობების გაზიარების უნარს, სხვათა მოთხოვნების პატივისცემას, როგორც ობიექტურ მორალურ ღირებულებას; განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია კერძო ურთიერთობათა მიბმა სხვებთან ურთიერთობასთან და ადამიანის ქცევის მოქნილობის მოთხოვნა ურთიერთობის ბუნების შესაბამისად, ასევე ურთიერთდამოკიდებულების წახალისება და ხელშეწყობა. მიკუთვნებულობისკენ სწრაფვა, ურთიერთმიჯჯვეულობა, ემპათიურობა, პიროვნული სივრცის დაპყრობისა და ორმხრივობის მუდმივი ინტერესი კოლექტივისთვის მახასიათებლებია. იაპონიაში - წერს ცნობილი მკვლევარი ლებრა - კომპარი არის მარცხი სხვებთან ურთიერთობის ნორმატიული მიზნის მიღწევაში მაშინ, როცა ამერიკაში კომპარი მარცხია სხვებისგან განსხვავებულობის მიღწევაში, ადამიანის უკიდურესი კონტროლირებულობა სხვათა მიერ, როცა იგი ვერ ახერხებს წინ აღუდგეს „სხვებს“, როცა არის „სხვებით“.

აღზრდის მოდელიც, თავისი მიზნებითა და პრინციპებით, ასევე განსხვავებულია კულტურების მიხედვით: ინდივიდუალისტურ კულტურებში იგი ემყარება თვითრეალიზაციას, დამოუკიდებლობას, საკუთარი თავის პოვნას და თვითაქტუალიზაციას (ასეთი აღზრდის მოდელი ზრდის „ინდივიდუალური მე“-ს გაბატონების შანსს), ხოლო კოლექტივისტურ კულტურებში - კოლექტივის მნიშვნელობას, შესაბამისად, აღზრდის პრინციპები ემყარება მორჩილების, დამჯერობის, სანდლობისა და „წესიერად“ (ანუ წესის დაცვით) ქცევის მოთხოვნებს; ამგვარად, ესაა აღზრდის მოდელი, რომელიც ეფუძნება კონფორმიზმს, მორჩილებას და პატივისცემას. ასეთი მოდელი ითვალისწინებს დაჯილდოვებას, რომელიც ხელს უწყობს საზოგადოებრივ წარმატებაში ჩართულობისა და მონაწილეობის სურვილს. რაც უფრო ხშირად აჯილდოვებს ჯგუფი ინდივიდს (ემოციური მხარდაჭერა, შექება, სტატუსი, მომსახურება), მით უფრო ზრდის ვალდებულების განცდას ინდივიდში და ჯგუფის მიერ ნორმირებულ სოციალურ ქცევას სამაგალითოდ უხდის მასში გაერთიანებულ ყველა წევრს.

„კოლექტივისტური მე“ მკვიდრდება, მყარდება და მტკიცდება მაშინ, როცა შიდა ჯგუფი აჯილდოვებს (შექება, მაღალი სტატუსის მონიჭება), როცა არის კონკურენცია და დაპირისპირება გარე ჯგუფებთან, როცა შიდა ჯგუფის მნიშვნელობის შეგრძნებას საფუძველი ეყრება აღზრდის პროცესში (ოჯახის, ნათესაური კავშირების, ხალხის აზრის მნიშვნელობის ხაზგასმა, სკოლებში პატრიოტული სიმღერების სწავლება), როდესაც შიდა ჯგუფს აქვს მკვეთრად განსხვავებული ნორმები და ღირებულებები სხვა, არასასურველი და განსხვავებული (არამსგავსი) ჯგუფებისგან; აზრი ასეთი განსხვავებულობის მნიშვნელობაზე ფეხს იკიდებს მაშინ, როცა საზოგადოება გაუნათლებელი და უწიგნურია, როცა გაუმჭვირვალეა საზოგადოებაში რესურსების განაწილება, ხოლო არსებობსთვის ბრძოლა - ერთადერთი მიზანი. საბოლოოდ, რაც უფრო მეტადაა ინდივიდი კოლექტივზე დამოკიდებული, მით უფრო მყარდება „კოლექტიური მე“.

ოჯახი, თანამშრომლები თანამედროვე ინდუსტრიულ საზოგადოებაშიც დიდ როლს თამაშობენ და განსაზღვრავენ ინდივიდის ქცევას, მაგრამ ჯგუფის გარეთ მოქმედებისას პიროვნება საკმაოდ თავისუფალია.

ამგვარად, კოლექტივისტურ და ინდივიდუალისტურ კულტურაში განსხვავებულია საზოგადოებრივი „მე“-ც. ინდივიდუალისტურ კულტურაში უმაღლეს საზოგადოებრივ ღირებულებებად მიჩნეულია დამოუკიდებლობა, ავტონომიურობა, თვითრეალიზაცია, ინდივიდუალური მიღწევები, ასევე მნიშვნელოვანია განსხვავებულობის, ორიგინალობის ფაქტორი (ხაცმულობა, პოზიცია, მეტყველების მანერა); კოლექტივისტურ კულტურაში კი უმაღლესი საზოგადოებრივი ღირებულებაა კონფორმიზმი, რაც საზოგადოების მიმართ სოლიდარობის გამოსატყულებად მიიჩნევა. „კოლექტივისტურ საზოგადოებაში იყო „მშვენიერი“, ნიშნავს ამართლებდნე საზოგადოების მოლოდინებს“.

აღსანიშნავია, რომ ინდივიდის პირადი ცხოვრების რაც უფრო მეტ სფეროშია შეჭრილი შიდა ჯგუფი, მით უფრო ბატონობს „კოლექტიური მე“.

კოლექტივიზმს აქვს რამდენიმე მახასიათებელი ნიშანი. ინდივიდუალიზმისგან განსხვავებით, რომლის განმსაზღვრელ ატრიბუტებად მიჩნეულია შიდა ჯგუფისგან განცალკევება, ემოციური დამოუკიდებლობა და შეჯიბრი (კონკურენცია), კოლექტივიზმის მახასიათებლად მიიჩნევენ ოჯახურ ერთიანობას და სოლიდარობას. გარდა ამისა, მეცნიერები გამოყოფენ კოლექტივიზმთან დაკავშირებულ მახასიათებელთა ჯგუფს, მათ შორის, აშკარა შიდაჯგუფურ-გარეჯგუფურ განსხვავებებს; უფრო მიწერილ, ვიდრე მიღწეულ შიდა ჯგუფურ სტატუსს (პრესტიჟს); იერარქიულობას; შიდაჯგუფურ ჰარმონიას; დაბალ შემოქმედებითობას, მაღალ და უკეთეს სოციალურ მხარდაჭერას და სხვ.

კოლექტივიზმის ერთ-ერთ მახასიათებლად მიჩნეულია ძლიერი კონფორმიზმის ტენდენციები. კონფორმიზმი და დაქვემდებარება-მორჩილება ასევე უნივერსალურია, მაგრამ სოციალიზაცია სხვადასხვა კულტურაში ქცევის სოციალური განსაზღვრულობის განსხვავებულ ხარისხს გულისხმობს.

ლიტერატურა:

1. Triandis H.C. Culture and social behavior. N.Y. etc.: McGraw-Hill, 1994.
2. Triandis H.C. Individualism and Collectivism. Westview Press, 1995.
3. Майерс Д. Социальная психология. Санкт-Петербург, 1998.
4. Дружинин В. Н. Психология семьи. Екатеринбург, 2000.

Nino Mashia

Individualistic and Collectivistic Cultural Communication in Modern Society **Summary**

The article describes main distinguishing characteristics of individualistic and collectivist societies, as well interrelations between these cultures. The article shows the ways and rules of behavior in the mentioned cultures. Support of the society has the significant importance, however, at the same time, it also has its weak points and shortcomings.

The majority of researchers of the modern culture, who are well aware of powers and weaknesses of the both types of cultures, do support the concept of communitarianism, which implies synthesis of individualism (respect of main rights of a human being) and collectivism (care for wellbeing of a family and the society).

The modern society has faced the need and necessity of these two cultures. Synthesis of these two cultures is important for perfection of the modern society.

Нино Машия
Взаимоотношения индивидуалистических и коллективистских культур в современном обществе
Резюме

В статье рассмотрены основные отличительные черты индивидуалистических и коллективистских обществ, а также взаимоотношения культур друг с другом. Показаны пути развития и правила поведения в вышеуказанных культурах. Поддержка общества имеет большое преимущество, но в то же время наблюдается наличие слабостей и недостатков.

Большая часть исследователей современной культуры хорошо осознает как сильные, так и слабые стороны обоих культурных ориентаций, подразумевающих синтез индивидуализма (уважение основных прав человека) и коллективизма (забота о благополучии семьи и общества).

Современное общество стоит перед необходимостью сосуществования этих двух культур. Синтез данных культур имеет важное значение в вопросе совершенствования современного общества.

ტიტე მოსია
(საქართველო)

მტრედის სახისმეტყველებისთვის „ვეფხისტყაოსანში“

მტრედი გარეული ან შინაური ფრინველია მტრედისებრთა ოჯახისა. მის სამშობლოდ მიჩნეულია მცირე აზია, სადაც იგი დიაც-ღმერთის (ბერძნული: აფროდიტე) წმიდა ფრინველი იყო. მცირე აზიიდან (სირიიდან) მტრედი გადაიყვანეს და გააშენეს ბერძნებმა, შემდეგ რომაელებმა და შემდეგ დასავლეთში ყველგან გავრცელდა (9, 192).

ბიბლიის ავტორები მტრედს წმინდა, უმანკო არსებად სახავენ. მათთვის იგი სიმბოლურ-ალეგორიული აზროვნების საგნადაც ქცეულა. მტრედი მიჩნეულია კეთილ, სათნო, წყნარ, ფრთხილ ფრინველად. რევაზ ბარამიძის თანახმად, ძველად ხელოვნებაში მტრედი სიყვარულისა და მეგობრობის სიმბოლოდ გვევლინება (4, 192). საღმრთო წერილის გავლენით სასულიერო მწერლობაში მტრედი გამოყენებულია პოეტური შედარების ობიექტადაც.

ბიბლიაში მტრედი სიწმინდისა და უმანკოების სიმბოლოა: „იყავით უკუე მეცნიერ, ვითარცა გუელნი და უმანკო, ვითარცა ტრედნი“ (მათე, 10, 16). მტრედი „ქება ქებათაში“ სატრფოს მეტაფორაა: „ტრედო ჩემო, მოვედ, თავით შენით, ტრედო ჩემო, საგრილსა ქუეშე კლდისასა, მახლობლად ზღუდისა, მახუენე მე პირი შენი და მასმინე მე ხმად შენი, რამეთუ ტკბილ არს ხმად შენი და პირი შენი შუენიერ“ (ქებ. 2, 14); „ერთ არს ტრედი ჩემი (ე.ი. მიჯნური – ტ.მ.), სული ჩემი, ერთ არს დედისა თვისისა, რჩეულ არს მშობლისა თვისისა (ქებ. 6, 8). მტრედი სატრფოს თვალებსაც განასახიერებს: „აჰა, ეგერა, შუენიერ ხარ, მახლობლო ჩემო, აჰა, ეგერა, შუენიერ ხარ, თვალნი შენნი ტრედ არიან“ (ქებ. 4, 1).

ბიბლიურ-საღვთისმეტყველო მწერლობაში შესადარებელი თუ შედარებული საგნის ობიექტად მტრედი არც თუ იშვიათად გამოიყენება: „და ვთქუე, ვინმცა მცნა მე ფრთენი (შდრ. რუსთაველი: სული ჩემი შეივედრე ზეცით მომხვდენ ნუთუ ფრთენი“), ვითარცა ტრედისანი, აფრინდე მე და განვისუნო“ (ფს. 54, 7); „დაუტევნეს ქალაქნი და დაეშვნენ კლდეთა შინა მკვიდრნი მოაბისნი, იქმნეს, ვითარცა ტრედნი მებუდარნი კლდეთა შინა პირსა სოროისსა“ (იერ. 48, 28), „და განერნენ განრინებულნი მათგან და იყუნენ მათა ზედა, ვითარცა ტრედნი მღუნანნი (ეზექ. 7, 18); „მხევალნი მისი უძლოდეს, ვითარცა ტრედნი მხმობარენი გულითა შინა მათთა“ (ნაუმ. 2, 7).

დიდმნიშვნელოვნად გვესახება ამჯერად მტრედის დასახვა ღვთის სულის სიმბოლოდ: მდინარე იორდანეში ნათელღებულმა ქრისტემ „იხილა სული ღვთისა, გარდამომავალი, ვითარცა ტრედი მოვიდა და დაადგრა მას ზედა“ (მათე, 3, 16; შდრ. მარკ. 1, 10, იოანე, 1, 32). ნათელღებული იესოს ლოცვისას „გარდამოხდა სული წმიდად სორციელთა ხილვითა, ვითარცა ტრედი მის ზედა და ხმა იყო ზეცით და ჰრქუა: შენ ხარ ძე ჩემი საყუარელი, შენ სათნო გიყავ“ (ლუკა, 3, 22). ბიბლიით შთაგონებული პოეტი-ჰიმნოგრაფიც იტყვის: „სული წმიდად სახედ ტრედისა იხილვა გარდამოსრული“ (19, 223). ამასთან დაკავშირებით შეუძლებელია არ დავიმოწმოთ ვ. ნოზაძის სიტყვები: „ხალხში გავრცელებული შეხედულებით, ქრისტიანი გარდაცვალებულის სული ტრედის სახით მიფრინავს ზეცად. ამ რწმენის გამო მტრედი ხშირადაა გამოხატული ეკლესიებში და მრავალ წმიდანთა ცხოვრების ამბავში მტრედს განსაკუთრებული ადგილი უკავია“ (9, 46).

ქართულ სასულიერო მწერლობაში არაერთი მაგალითი მოგვეპოვება, სადაც მტრედი წმ. მარიამ ღვთისმშობლის სიმბოლო-მეტაფორაა. „სინურ მრავალთავში“

კვითხულობთ: „რომელი წმიდისა და ტრედისა მარიამისაგან იშვა“ (13, 46), „გიხაროდენ, მარიამ წმიდაო – ტრედო უმანკო“ (13, 203). საგულისხმოა, რომ „შესაქმის“ დასაწყისშივე მოცემულ გამოთქმაში – „სული ღმრთისა იქცეოდა ზედა წყალთა“, ჯონ მილტონს „სული“ მტრედის ფრთებად წარმოსახვია: „მაგრამ წყალზე კი, დამშვიდებულ ლივლივა წყალზე გადაეშალა სულს მტრედივით თავისი ფრთები“ (7, 206).

მკვლევარი ზვიად გამსახურდია შენიშნავს: „რელიგიასა და ღვთისმეტყველებაში სულისწმიდის საყოველთაოდ ცნობილი სიმბოლოა მტრედი. იგი ამ თვალსაზრისით გამოუყენებია „თამარიანის“ ავტორსაც. თამარი შედარებულია მტრედთან („ვინა ტრედია“...), რაც იწვევს სულიწმიდის ასოციაციას“ (5, 139).

გურიტი „ვეფხისტყაოსანში“ საერთოდ არ გვხვდება, რაც, ალბათ, იმაზე მიუთითებს, რომ რუსთაველიც მას მტრედის სინონიმად მოიაზრებდა. მტრედი პოემაში მხოლოდ ორჯერ დასტურდება. პირველად მას ვეცნობით თავში – „აქა ფატმანისაგან ნესტან-დარეჯანის ამბის მბობა“. ამ მომენტში ჩვენთვის საყურადღებოა მელიქ-სურხავის სასახლეში ნესტან-დარეჯანის მიყვანის ეპიზოდი, სადაც მას გაეცნო გულანშაროს მეფე. ხელმწიფემ გვერდით დაისვა ტარიელის მიჯნური და შეეკითხა: „მითხარო, ვინ ხარ, ვისი ხარ, მოსრული ვისით გვართა?“ ნესტანმა პასუხი არ გასცა, „თავ-მოდრეკილი დადრეჯით ქვე ზის ცნობითა წყნართა“. მეფის ნაბრძანებს არ უსმენდა, რადგანაც „სხვაგან იყო გული მისი, სხვასა რასმე იკონებდა“. ამით იქ მყოფნი გააკვირვა. მელიქ-სურხავი ცდილობს, ჩაწვდეს ნესტანის დუმილსა და დადრეჯილობის საიდუმლოს. დარწმუნებულია, რომ ქალი „ვისიმე მიჯნურია, სიყვარული ეგონების, მისგან კიდე არვისად სცალს, არცადა ვის ეუბნების“. ამის შემდეგ გულანშაროს ხელმწიფე წარმოთქვამს ჩვენთვის საინტერესო სტროფს:

„ანუ არის ბრძენი ვინმე, მაღალი და მაღლად მხედი,
არცა ღხინი ღხინად უჩანს, არცა ჭირი ზედა-ზედი;
ვით ზღაპარი, ასე ესმის უბედობა, თუნდა ბედი,
სხვაგან არის, სხვაგან ფრინავს, გონება უც, ვითა ტრედი“.

პირველ რიგში, დამოწმებული სტროფის ბოლო ნახევარტაეპის „გონება“ გვაკლდეულებს, გავერკვეთ მისი არსის საიდუმლოებაში – მტრედის სახისმეტყველების შესაცნობად. მანამდე შევნიშნავთ, რომ რუსთაველს ცნება „გონება“, საერთოდ, 36-ჯერ უხმარია. რამდენიმე ტაეპს დავაფიქსირებ:

„ძალი მომეც და შეწვენა შენგნით მაქვს, მივსცე გონება“;
„მან მისთა მჭკვრეტთა წაუღის გული, გონება და სული“;
„სხვაგან ქრის მისი გონება, მისმან თავისა წონამან“;
„იმედო და სიცოცხლეო, გონებო, სულო, გულო“;
„ისმენდი, მოეც გონება ჩემთა ამბავთა სმენასა“;
„ენა, გონება მახმარე გამოსარჩევლად ამისად“;
„გული, ცნობა და გონება ერთმანეთზედა ჰკიდიან“;
„გაგიცხადა დამალული გონებამან დაფარულმან“;
„არ-სიწყნარე გონებისა მოიძულოს, მოიძაგოს“;
„ყმამან ცნა, თუ: „გონებანი ჩქარნი ჩემთვის დააწყნარნა“;
„რა მისჭირდეს, მაშინ უნდა გონებანი გონიერსა“.

როგორც უკვე შევნიშნეთ, მტრედის სახისმეტყველების გასარკვევად, უწინარესად, აქცენტი უნდა გაკეთდეს „გონების“ არსზე, რაობაზე. სულხან-საბა ორბელიანი გონებას ასე განმარტავს: „გონება არის სიტყვიერი, მხედველობითი, საცნაურისა და უკვდავებისა სულისა. გონება არს ხედვა უწორცო და დაუშრომელი, მომგლელი ყოვლისა, სამ სახედ ითქმის გონება: გონება ღმერთი, გონება ანგელო-

ზი და გონებაცა ჩუენი“. ნიკო ჩუბინაშვილი: გონება ძალი სულისა თითოეულ განხილვად მოკიდულებასა საზოგადოთა ჭეშმარიტებათასა. ჰაზრი, ფიქრი, გულის ზრახვა, გინა მდაბიურად გონება, ჭკუა, განსჯა. გონიერი სრულის გონების მქონე (17, 80). დავით ჩუბინაშვილი: გონება, გონი, ჭკუა, გულისხმის ყოფა, გულსხმა, განმსჯელობა (18, 328). ილია აბულაძე: გონება – ფიქრი, მიხნევა, ზრახვა, გულის ზრახვა, „გული“, გონიერება“, აზრი, ზნე-ჩვეულება (2, 94-95). ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი: გონება – უმაღლესი საფეხური ადამიანის შემეცნებითი მოქმედებისა, აზროვნების უნარი, პიროვნებისთვის ახალ, უჩვეულო ვითარებაში გარკვევის უნარი – ინტელექტი, ჭკუა (15, 1421). აღ. ნეიმანის „ქართულ სინონიმთა ლექსიკონში“ სინონიმურ ცნებებად არის წარმოდგენილი: გონება, ცნობა, გონი, ჭკუა, აზრი, სინდისი (8, 89). აქ ყურადღებას იქცევს „გონებისა“ და „სინდისის“ სინონიმურ სიტყვებად წარმოჩენა. ამის ნათელსაყოფად საგულისხმო ნიმუშებს წავაწყდით ზურაბ სარჯველადის „ძველი ქართული ენის ლექსიკონში“: „ნუ დასტკებნი სეინდისსა შენსა, რომელ – იგი არს გონებად მამხილებელი“ (12, გვ. 10, 11, 18); „რაჲდი მოგაგოს სეინდისმან შენმან „რომელი ითარგმნების შინაგანი გონებად“ (12, 53).

ლუკას სახარებაში ვკითხულობთ: „გიყვარდეს უფალი ღმერთი შენი მთელი გულით და მთელი შენი გონებით“ (ლ. 10, 27). ამასთან დაკავშირებით გიორგი ალიბეგაშვილი შენიშნავს: „როგორც ვხედავთ, სამივე კომპონენტი – გული, სული და გონება არსის შემნივეთბელი ის ნაწილებია, რომლებიც მას ყველა სხვა ქმნილებებისაგან განასხვავებს და ღმერთს შეაცნობინებს“ (3, 33).

„გონების“ სულხან-საბა ორბელიანისეულ განმარტებას იმეორებს ვახტანგ მეექვსეც: „გონება სამი არის: პირველად ღმრთისა, მერმე ანგელოსთა და მესამე კაცთა გონება“ (16). „ვეფხისტყაოსნის“ „გონების“ შესწავლისას ვ. ნოზაძემ გაარკვია, რომ რუსთაველის პოემის ფრაზეოლოგიურ ერთეულში „გონება დაფარული“ იგულისხმება ღმერთი. ამ მხრივ რუსთველოლოგი სპეციალურად ამახვილებს ყურადღებას ნესტან-დარეჯანის მიერ ქაჯეთის ციხიდან ტარიელისადმი გამოგზავნილი წერილის ერთ ტაეპზე: „გაგიცხადა დამაღული გონებამან დაფარულმან“. ვ. ნოზაძე წერს: „ამ შაირში „გონება დაფარული“ არის ღმერთი. ღმერთი არის დაფარული თვითონ, ოღონდ ყოველივე დამაღულის მნახავი. ეს დებულება არის ქრისტიანული არსი“ (10, 158). ამ თვალსაზრისის განმტკიცებას ცდილა ვ. ნოზაძე სათანადო წყაროების გათვალისწინებით: ღმერთი არის სული არსებითად; ღმერთი არის გონება, არსი ლოგოსი... პლატონთან „ლოგოსი დაკავშირებულია ცნებასთან „ცოდნა“, „ფიქრი“. ეს მიეწერება ღმერთს, ვითარცა დამახასიათებელი გონებისა. არისტოტელესთან „ლოგოსი“ ხშირად გამოიყენება როგორც აღნიშვნა გონებრივი უნარისა და ამიტომაც იგივეა, რაც არის გონება; სტოელთა შორის „ლოგოსი“ იგივეა, რაც გონება... ფილონ ალექსანდრიელთან ღმერთი არის გონება – ლოგოსი. ბიბლიის მიხედვით, „ლოგოსი“ არის „სიტყვა“ ღმრთისა: 1. სიტყვით შექმნა ღმერთმან მსოფლიო, 2. სიტყვით განაგებს ღმერთი მსოფლიოს, 3. „სიტყვა“ არის სიბრძნე ღმრთისა. სიბრძნით მოიწყო მან მთელი მსოფლიო. ღმერთმა მიანიჭა კაცსაც სიბრძნე... პლოტინესა და სტოელთა სკოლებში გაწრთვნილმა საეკლესიო მამებმა გაიგეს და განამტკიცეს იესო, ვითარცა ლოგოსი – გონება. ღმერთი არსებითად არის სული „თითოეულ სულში არის განსაკუთრებული სულიერი აზრი: 1. გონება, 2. ძალი (10, 156-158).

პლოტონეს და პროკლე დიადოხოსის მიხედვით, პირველსაწყისი არის ერთი. ემანაციის მეორე საფეხურია – გონი, ხოლო მესამე კი – სული, მეოთხე საფეხურზეა სამყარო. პლოტონე ჭეშმარიტ თვითშემეცნებას ხედავს გონის საფეხურზე. გო-

ნი ქმნის სულს, რაც საგნებთან არის შეერთებული. მეოთხე საფეხურზე მოდის გრძნობადი და ხილული სინამდვილე. ქრისტიანულ ფილოსოფიაში (ორიგენე, ფსევდო-დიონისე არეოპაგელი) ღმერთი გაიგივებულია გონებასთან. არეოპაგტიკის ეფრემ მცირისეულ თარგმანში ვკითხულობთ: „ზეშთაბრძენი ღმერთი სიბრძნედ და გონებად და სიტყვად და მცნობელად იგალობების“ (11, 70).

გრიგოლ ნოსელმა ნაშრომში „კაცისა აგებულებისათვის“ (14, 151, 160-161, 163) რამდენიმე თავი მიუძღვნა გონების საკითხის გარკვევას, რაც ვრცლად აქვს განხილული გ. ალიბეგაშვილს თავის ნაშრომში – „წმ. გრიგოლ ნოსელის ანთროპოლოგიური შეხედულებები“ (3, 25, 32, 58). გრიგოლ ნოსელის მიხედვით, ღმერთის გონება ერთ ვერ გამოითქმის და ვერც შეიცნობ მას, რადგან თავად გონებაც გამოუსახველია და შეუცნობადი. მისივე აზრით, შეუძლებელია „ძალი გონებისად დადგრომილ იყოს რომელთამე ასოთა შინა“. გონების დამტკვია ტვინის აპკი, ვინაიდან წარმართავს სმენას („ამას შინა ოხრიან ხმანი შემავალნი“), ხედვას („მოიყვანებს მრავალსახეთა ფერთა და მიაწვეს გონებად“), ყნოსვის (მრავალსახეთა მით განიზომების და განიყოფის“) და გემოს („მითვე განიზოგების“), გრიგოლ ნოსელი მიიჩნევს, რომ ადამიანის გონებას განაგებს ღმერთი, გონება კი განაგებს კაცთა (იგივე ადამიანთა) სხეულს. „გონებად ხატი არს კეთილისად... ვითარმედ შემკულ არს იგი შუენიერებითა ძირითადთა (პირველსახის), რომელ არს ბუნებად ღმრთეებისად და ვითარცა სარკემან რად აჩუენოს მხილველსა მას მსგავსებად ხატისა მისისად. ესრევე სახედ იქმნის ბუნებად, რაჟამს განგებითა მით გონებისადთა შეიმკის, მაშინ იქმნის, ვითარცა სარკე მხილველსა, რამეთუ გუამი მარტოდ მედგარ და უშუერ არს და ამის უშუერებისაგან განიხრწნის შუენიერებად ბუნებისად და არღარა ჩანს მას შინა ხატებად იგი ღმრთისად შუენიერებად ერთი რადმე არს, რომლით მოგუეთსრობვის ღმერთი, უკეთუ გონებისასა აქუს შუენიერებად და ბუნებად, ოდეს მისგან შეკრძალულ იყოს, იქმნეს იგი ხატ მსგავსისა მის“ (14, 166-167). რამდენიმე ნიმუშს ამოვწერთ იოანე პეტრიწის ნააზრვეიდან: „ყოველი ღმრთეებრივი გონება ერთგვარია და სრული და პირველი გონება თავისაგან სხვა გონებებს წარმოშობს“ (წარმოავლინებს); „ნამდვილმყოფის ყოველი განმამბრწყინებელი (დამბრწყინი) ერთებრივი რიცხვების სიმრავლეა დაფარული გონებითი“; „ყოველი გონება აწ ზიარებადი იქნება ან უზიარებელი“; „ყოველი გონება თავის თავს შეიცნობს“; „ყოველმა გონებამ მოქმედებით იცის, რომ შეიცნობს (გაიცნობს); „ყოველ გონებას მარადისობაში აქვს თავისი არსებაც, ძალებიც და მოქმედებაც“; „ყოველი გონება განყოფილი არსებაა“; „ყოველი ზიარებული გონება ან ღმრთაებრივია, როგორც ღრმთაებრივთან დაკავშირებული ან მხოლოდ გონიერი“; „ყოველი ზიარებული საღმრთო გონება სულების მიერ იზიარება“ (6, 177-189).

ერთი რამ ცხადია, ქრისტიანულ ფილოსოფიაში გონება გაიგებოდა როგორც პირდაპირი მნიშვნელობით, ისე ალევგორიულადაც, მას მიმართავდნენ სინონიმური სიტყვებითაც.

კვლავ დავუბრუნდეთ საანალიზო ტაეკს: „სხვაგან არის, სხვაგან ფრინავს, გონება უც, ვითა ტრედი“. ეს სტრიქონი უნებლიედ მოგვაგონებს „ვეფხისტყაოსნის“ სხვა ტაეპებს: „სხვაგან ქრის მისი გონება მისმან თავისა წონამან“; „არ-სიწყნარე გონებისა მოიძულოს, მოიძაგოს“; „ყმამან ცნა, თუ: „გონებანი ჩქარნი ჩემთვის დააწყნარნა“; „რა მისჭირდეს, მაშინ უნდა გონებანი გონიერსა“.

მხატვრული გამოთქმის: „გონება უც, ვითა ტრედი“ „გასაშიფრად“, როგორც ზემოთაც მივუთითეთ, ყურადღება უნდა გამახვილდეს „გონების“ შინაარსის სწორ გაგებაზე: გავიცნობიეროთ იგი პირდაპირი მნიშვნელობით, ალევგორიულად თუ სინონიმურად. როდესაც მსჯელობენ მოცემული ნახევარტაეკის „გონებაზე“, უმეტეს-

წილად მას აიგივებენ „ფიქრთან“, ანუ „გონება“ და „ფიქრი“ სინონიმურ სიტყვებად მიაჩნიათ. ჩვენ ვფიქრობთ, რომ ამ „გონებას“ სინონიმად უფრო მიესადაგება „სული“, ქრისტიანულ ღვთისმეტყველებაში ღმერთი გაიგივებულია სულთან, ქრისტიანულ ფილოსოფიაში (ორიგენე, პეტრე იბერიელი ანუ ფსევდო-დიონისე არეოპაგელი) ღმერთი გაიგივებულია გონებასთან (სრულიად ვეთანხმებით ვ. ნოზაძეს იმაში, რომ რუსთაველის გამოთქმის ფრაზეოლოგიური ერთეული „გონება დაფარული“ გულისხმობს ღმერთს).

კვლავ გავიმეორებთ ზ. გამსახურდიას დაკვირვებას „თამარიანის“ „მტრედთან“ დაკავშირებით: „რელიგიასა და ღვთისმეტყველებაში სულიწმიდის საყოველთაოდ ცნობილი სიმბოლოა მტრედი. იგი ამ თვალსაზრისით გამოუყენებია „თამარიანის“ ავტორსაც. თამარი შედარებულია მტრედთან („ვინა ტრედია“). რაც იწვევს სულიწმიდის ასოციაციას“ (5, 139). რუსთაველის შემთხვევაშიც იგივე თვალსაზრისის გავრცელება სავსებით შესაძლებელია. ნესტანს „გონება უც, ვითა ტრედი“ იწვევს უდავოდ სულიწმიდის ასოციაციას. ქართული ქრისტიანული სახისმეტყველებების უებროდ მცოდნე რუსთაველი ქართულ სიტყვიერ კულტურაში ვერსად ამოიკითხავდა გონების სიმბოლოდ მტრედს, ვინაიდან სულიწმიდის საყოველთაო სიმბოლოდ დამკვიდრებული იყო მტრედი. სწორედ ეს გვიბიძგებს („გონების“ გვერდით „მტრედის“ ხსენება), იმის გასაცნობიერებლად, რომ რუსთაველი ნესტანის პიროვნებას სულიწმიდას ამსგავსებს და ამით ხაზს უსვამს მის შინაგან სიწმინდეს თუ უმანკობას. ამ თვალსაზრისის გაზიარება კიდევ უფრო განამტკიცებს რუსთაველის ქრისტიანული მსოფლმხედველობის საძირკველს.

როგორც ზემოთაც მიუთითეთ, „ვეფხისტყაოსანში“ „მტრედი“ მხოლოდ ორჯერ არის დაფიქსირებული, ხოლო მისი სინონიმი „გვერიტი“ საერთოდ არ მოიხსენიება. გავეცნოთ პოემაში „მტრედის“ დასახელების მეორე ნიმუშს:

„კვლა უძღვნა ძღვენი ორთავე, მსგავსი მათისა ბედისა,
ათასი თვალი, ნაშობი რომანელისა დედისა.

კვლა მარგალიტი ათასი, მართ ვითა კვერციხი ტრედისა,
ათასი ცხენი, ტაიჭი, სიდიდით მსგავსი ქედისა“.

აქ საუბარია იმ ძღვენზე, რომელიც არაბთა მეფემ ნესტანს და ტარიელს უბოძა: ძვირფასი თვლები, ათასი მარგალიტი, ცხენი, ტაიჭი, როგორ გავიგოთ ფრაზა: „ნაშობი რომანელისა დედისა“. ნ. ნათაძის მიხედვით, „დედისა“ ნიშნავს – ჯიშისა, მოდგმის. ვ. წერეთლის თანახმად, „რომანული“ იაგუნდის განსაკუთრებით მაღალხარისხოვან სახეობას ჰქვია. დამოწმებული სტროფის მესამე ტაქაში, როგორც ვხედავთ, ათასი მარგალიტი შედარებულია მტრედის კვერცხებთან. ამით, ცხადია, ხაზი გაესმის მარგალიტის, როგორც ძვირფასი თვლის, სიწმინდეს, სიძვირფასეს.

საკითხთან საერთო არაფერი გააჩნია, მაგრამ მაინც გვინდა სიმბოლოთა ენციკლოპედიიდან ერთი ამონარიდის დამოწმება: „ძველი რომაელები – რომანტიზმს მოკლებული ეპიკურელები – ყოველგვარი საკრალური მოწიწების გარეშე მიერთმევედნენ შემწვარ მტრედს, თუმცადა, ფორმალურად ფრინველი ვენერას მფარველობის ქვეშ იმყოფებოდა. ამ მფარველობამ ის შედეგი გამოიღო, რომ მტრედის კვერცხებს ეროტიული სტიმულატორის თვისებები მიეწერა და, საფიქრებელია, ამ „მენიუმ“ პაემანის წინ არაერთ წარჩინებულ რომაელს ჩაუშხამა გონება-განწყობა“ (1, 154). მტრედის კვერცხებს „ვეფხისტყაოსანში“ სიმბოლური დატვირთვა გააჩნია.

დასკვნის მაგიერ შევნიშნავთ: ბიბლიურ-სადღვთისმეტყველო ლიტერატურაში მტრედი სულიწმიდის, უმანკობის, ხსნის, გადარჩენის, ღვთის სულის, მაცხოვრის, მარიამ ღვთისმშობლის სიმბოლოა. ამავე მწერლობაში მტრედი გამოყენებულია შესადარებელი თუ შედარებული საგნის ობიექტად. შუა საუკუნეების ქართული

სიტყვიერი კულტურის საილუსტრაციო მასალები ადასტურებენ, რომ მტრედი და გვრიტი აღქმულია სინონიმურ ცნებებად.

ბიბლიის, ქართული ჰაგიოგრაფიისა და ჰიმნოგრაფიის საფუძველზე რუსთაველს გათავისებული აქვს მტრედის სახისმეტყველება. ნესტანზე ნათქვამი – „გონება უც, ვითა ტრედი“ – აქ „ტრედი“ იწვევს სულიწმიდის ასოციაციას. „გონება“ ამ მომენტში უნდა აღვიქვათ „სულის“ სინონიმად. ამ სახე-ხატის შექმნით რუსთაველი გვაცნობიერებინებს, რომ ნესტანი წარმოგვიდგეს სულიწმიდას მიმსგავსებულ პიროვნებად. ამით კი ხაზი გაესმის ნესტანის სულიერ სიწმიდეს და უმანკოებას. „მტრედის“ მეორედ დასახელების შემთხვევაში პოეტს იგი შედარების ობიექტად აქვს გააზრებული, კერძოდ, მარგალიტთა სიმრავლე შედარებულია მტრედის კვრცხებთან. ამით აქცენტირებულია ამ ძვირფასი თვლების სიწმინდე.

ლიტერატურა:

1. აბზიანიძე ზ., ქ. ელიაშვილი, სიმბოლოთა ილუსტრირებული ენციკლოპედია, I, თბ., 2011.
2. აბულაძე ილ., ძველი ქართული ენის ლექსიკონი, თბ., 1973.
3. ალიბეგაშვილი გ., წმ. გრიგოლ ნოსელის ანთროპოლოგიური შეხედულებები, თბ., 2000.
4. ბარამიძე რ., ნარკვევები მხატვრული პროზის ისტორიიდან, თბ., 1966.
5. გამსახურდია ზ., ვეფხისტყაოსნის სახისმეტყველება, თბ., 1991.
6. იოანე პეტრიწი, განმარტება პროკლე დიადოხოსის ღმრთისმეტყველების საფუძვლებისა“ (თანამედრ. ქართ. ენაზე), თბ., 1999.
7. მილტონი ჯ., დაკარგული სამოთხე, სამსონი, თბ., 1978.
8. ნეიმანი აღ., ქართულ სინონიმთა ლექსიკონი, თბ., 1951.
9. ნოზაძე ვ., „ვეფხისტყაოსანის“ ვარსკვლავთმეტყველება, თბ., 2005.
10. ნოზაძე ვ., ვეფხისტყაოსანის ღმრთისმეტყველება, პარიზი, 1963.
11. პეტრე იბერიელი (ფსევდო-დიონისე არეოპაგელი), შრომები, თბ., 1961.
12. სარჯველაძე ზ., ძველი ქართული ენის ლექსიკონი; შდრ. იოანე მოსხი, ლიმონარი, თბ., 1960.
13. სინური მრავალთავი, აკ. შანიძის რედაქციით, თბ., 1959.
14. უძველესი რედაქციები ბასილი კესარიელის „ექუსთა დღეთაჲსა“ და გრიგოლ ნოსელის თარგმანებისა „კაცისა აგებულებისათვის“, თბ., 1964.
15. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, II, თბ., 1957.
16. შოთა რუსთველი, ვეფხის ტყაოსანი. ვახტანგისეული გამოცემა 1712 წლისა, აღდგენილი აკ. შანიძის მიერ, თბ., 1937.
17. ჩუბინაშვილი ნ., ქართული ლექსიკონი, თბ., 1961.
18. ჩუბინაშვილი დ., ქართულ-რუსული ლექსიკონი, თბ., 1984.
19. ძველ-ქართული სასულიერო პოეზია, ტფ., 1913.

Tite Mosia
Symbol of the Dove in “The Knight in the Panter’s Skin”
Summary

In the Bible a Dove is a symbol of holiness and innocence as well as a metaphor of Beloved (love).

In religion and theology it is the image of Holy Spirit. In Georgian hagiography this bird is a symbol of Personal Save. In hagiography and secular literature the symbol is used as a subject of comparison. Queen Tamar is compared with the Dove.

In “Vepkhistaosani” (“The Knight in the Panter’s Skin”) the Dove is mentioned twice – a pearl is compared with a Dove’s egg, and Nestan’s spiritual nature and mind is compared with dove (symbol of Holy Spirit) – as reflection of Holiness and Innocence.

Тите Мосия
Символика Голубя в «Витязе в Тигровой Шкуре» («Вепхисткаосани»)
Резюме

В Библии голубь является символом чистоты и невинности, а также метафорой возлюбленной. В религии и богословии голубь – символ Святого Духа. В Грузинской агиографии эта птица – олицетворение спасения человека. В литургии и светской литературе используется как предмет сравнения – Царицу Тамар сравнивают с голубкой.

В «Витязе в Тигровой Шкуре» («Вепхисткаосани») голубь упоминается лишь дважды. В одном случае перл (жемчуг) сравнен с яйцом голубки, а в другом – представление природы и разума (мышления) Нестан вызывает ассоциации (Святого Духа, что указывает на ее духовную чистоту и невинность).

ნინო ვახანია
(საქართველო)

ვაჭრის სახე ნიკოლოზ გაბაონის რომანში „აივნისანი ქალაქი“

ნიკოლოზ გაბაონის (ვალერიან გაბაშვილის) „აივნისანი ქალაქი“ კლასიკური რეალისტური რომანია. რომანი თითქოს უფრო რაინდთა ცხოვრებას შეეფერება და ნაკლებად – ვაჭრებისას. ამ რომანში კი სწორედ ვაჭრის თავგადასავალია მოთხრობილი და ამ თავგადასავალს არ აკლია არც დრამატიზმი, არც სატრფიალო-რომანტიკული ეპიზოდები, არც მოგზაურობა, არც ფარული ბრძოლები, არც სოციალური ფონი თუ საზოგადოებრივი ყოფის ასახვა, არც ოპტიმისტური დასასრული. ერთი სიტყვით, რომანის ჟანრის კანონების სრული დაცვით დაწერილი ნაწარმოებია.

ეს უზარმაზარი რომანი სიმბოლურ-ალეგორიული სურათით იწყება. მაღალ გორაკზე აღმართული საყდარი სიწმინდის, სინათლის, სიკეთის, უფალთან სიახლოვის გამოხატულებაა. გავერანებული, ფრესკებგადაფხეკილი, ჩამუქებული ეკლესია ცხოვრების უკუღმართობას აირეკლავს აშკარად, გარეთ გაძლიერებული ავღარი მკითხველს ავის მოლოდინში ამყოფებს.

მექორწილეთა ტრაგედია გამოწვეულია იმ ავადსახსენებელი „პირველი ღამის უფლებით“, რომლით სარგებლობასაც რომანში თავადი გერმანოზიშვილი აპირებს. თითქოს ილიას „გლახის ნაამბობის“ ერთგვარი გამოძახილიც ისმის და საერთოდაც, ბატონობისა და ყმების დაპირისპირების ასახვაში ერთგვარად იგრძნობა საბჭოური პროპაგანდის გავლენა. კატეგორიულად არ ვინებებ. მომეჩვენა-მეთქი. იქნებ, გავლენაც არ იყოს და გამიზნულ კონიუნქტურას მიმართავდეს ავტორი, ვინ იცის?!

ფანდურაანთ იოსებამ, სასიძომ, მოკლა თავადი, თავი მოიკლა საპატარძლო-მაც და ამის შემდეგ ახალგაზრდა გლეხის ცხოვრება რადიკალურად შეიცვალა.

პირველივე თავში აღნიშნულია, რომ ეს ამბავი 1832 წელს მოხდა და ბუნებრივია, მაშინვე ვეძებდი და ველოდი ამ თემის გაგრძელებას, მით უმეტეს, ისტორიკოსი ავტორისაგან. 32 წელი მაშინვე არა, მაგრამ ერთ-ერთ თემად მერე შემოდის რომანში. რამდენიმე მინიშნება (მეტს, როგორც ჩანს, ცენზურა არ დაანებებდა) ისე საგულისხმოდ ხატავს საიდუმლო სამზადისის არსებით შტრიხებს, რომ საკითხში სულ ოდნავ მაინც გარკვეულ მკითხველს შეთქმულების მასშტაბურ პანორამას გადაუშლის თვალწინ. ერთი შეხედვით, სიუჟეტი არც მოითხოვს ალექსანდრე ბატონიშვილის ხსენებას, თუმცა როგორც კი ჯერ მასთან სპარსეთში გაქცეულ და მერე ისევ უკან დაბრუნებულ პერსონაჟს, ახალგაზრდა დავით გერმანოზიშვილს ვეცნობით, თვალწინ სწორედ ის მოძრაობა დაგვიდგება, ალექსანდრე ბატონიშვილთან გაქცევას რომ ცდილობდა ღამის მთელი საქართველო, ყოველ შემთხვევაში – თავისუფლების სურვილით ანთებული ნაწილი ქართველებისა. ალექსანდრე ჭავჭავაძე იმპერატორისთვის მისართმევ ნარკვევში თავისებურად ხსნიდა, ცდილობდა, გაუსაძლისი სოციალური ყოფისთვის გადაებრალებინა სპარსეთში თავშეფარებული ბატონიშვილის ესოდენი პოპულარობა. გასაგებია, ნარკვევს საგანგებოდ იმისთვის ქმნიდა, რათა იმპერატორს წაეკითხა და ცხადია, სრულ გულწრფელობას ვერ გამოავლენდა. „აივნისანი ქალაქში“ მხოლოდ ეპიზოდურად გაიღვავებს კავკასიის გმირის სახელი, მაგრამ ნიშანდობლივია ერთი დეტალი: „პირველი ღამის განკარგულების“ მომლოდინე თავადები ანუ შეთქმულები ერიდებიან, ზურგს აქცევენ დავითს, როგორც მოღალატეს. მისი ღალატის დამადასტურებელი სხვა რამ ფაქტი კი რომანში არ არის. როგორც ჩანს, ღალატად სწორედ ეს ეთ-

ვლება – ალექსანდრე ბატონიშვილის მიტოვება და, მაშასადამე, ეროვნული იდეალების გაწირვა. იმ ალექსანდრესი, რომელიც შეთქმულთ გამარჯვების შემდეგ მეფედ ჰყავდათ ნავარაუდები და ესე იგი თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობის გზით ძველ საქართველოსთან, უპირველესად კი, მამამისთან, ერეკლე მეორესთან ხიდის გამდებად ეგულებოდათ. დავითს ავტორი ხშირად მოიხსენიებს, როგორც ალექსანდრე ბატონიშვილის ყოფილ ემისარს და ამით ბატონიშვილს მიაგებს პატივს.

რუსეთის მთავრობამ ალექსანდრე ბატონიშვილის ყოფილი ემისარის თბილისში დატოვება მაინც არ მიიჩნია მიზანშეწონილად და დავითი მთიელების წინააღმდეგ საბრძოლველად გაგზავნეს. ასე ეშინოდა ხელისუფლებას უკვე მომხდარისა და უფრო მეტად – მომავლის.

პერსონაჟებად კავკასიელი მთიელებიც შემოდიან. ნახევნებია ეპიზოდები შამილის წინააღმდეგ ბრძოლებისა. ახსენებია ჰაჯი-მურატი. იკითხება კავკასიური მთლიანობის იდეა. ერთგან ვაჭარი სიხარულით ფიქრობს და ელოდება დღეს, როცა მთიელებს ამოწყვეტენ, შამილს ძელზე ჩამოკიდებენ და მშვიდობა დამყარდება. ასეთი განწყობა ასახულია XIX საუკუნის 60-იანი წლების ქართულ პრესაშიც (რა კარგია, რომ შამილი საბოლოოდ დაამარცხეს და ომი აღარ იქნება). ეს არ ნიშნავს, თითქოს ქართველებს შამილი სძულდათ, ეს იმას მოწმობს, ქართველებს ვაჭრობის განვიტარება სურდათ, ამისთვის კი აუცილებელი იყო უსაფრთხო მიმოსვლა.

მხოლოდ გაიეღვებენ ლეტელიე, ზავილეისკი (შეთქმულების უცხოელი მონაწილენი) და მკითხველის ცნობიერებაში სამუდამოდ აღიბეჭდებიან.

ნიკოლოზ გაბაონი საგანგებოდ ქმნის სიტუაციებს, რათა 32 წლის შეთქმულნი ახსენოს. მერე რა სიყვარულსა და გემოს ატანს მათ დასახელებას: „პოეტი და მთარგმნელი ალექსანდრე ჭავჭავაძე, დიპლომატი სოლომონ რაზმაძე, ჟურნალისტი და ფილოსოფოსი სოლომონ დოდაშვილი, მასწავლებელი ავთანდილოვი, დიმიტრი ყიფიანი და პოეტი თუმანიშვილი“... გინდა, რომ არ გაჩერდეს, მიყვეს და ყველა გაიხსენოს.

საერთოდ, რომანში ისტორიული ფონი რეალისტურია და ამ შემთხვევაში არ ვგულისხმობ მხოლოდ დეტალების სიზუსტეს, არამედ ზოგადად, ერთიანობაში, ასე ვთქვათ „ისტორიის სულსაც“ – ტენდენციებს, ხასიათებს, ინტერესებს, დამოკიდებულებებს, სიახლეებს, ღირებულებებსა და სხვა.

ეს ის დროა, როცა თბილისში ეტლი ჯერ კიდევ იშვიათი იყო, ქუჩები – მოუვლელი და წვიმისაგან ატალახებული, მთავარმართებლებთან კი სადილები უკვე იმართებოდა და იმ წვეულებებზე დასწრება უმრავლესობისთვის ძლიერ სასურველი გახლდათ. ნელ-ნელა შემოდის და ფეხს იკიდებდა ევროპულად ჩაცმის კულტურა. მხრებში იშვლებული და ღრმად გულამოღებული კაბები ქართველ ქალებს არანაკლებ შეენოდათ, ვიდრე – ევროპელებს.

ლიტერატურათმცოდნეობაში გამოიყენება ტერმინები: „ქალაქური ლიტერატურა“ და „სოფლის ლიტერატურა“. ყველა არ მიიჩნევს სწორად ასეთ დეფინიციას, ოღონდ ამჯერად მხოლოდ ის გვაინტერესებს, რომ, ცხადია, ამ ცნებებში იგულისხმება ქალაქის ყოფის ამსახველი და სოფლის ყოფის ამსახველი ნაწარმოებები. „აივნისი ქალაქი“ მარჯვედ შერჩეული სათაურია. რომანი კი მთლიანად ქალაქის, ჩვენი მთავარი ქალაქის, თბილისის ყოფას ასახავს. აივნები ხომ ძველი თბილისის სავიზიტო ბარათია – ღია, გახსნილი. თავისუფლების სული თითქოს გარეგნულად ამ აივნებით გამოიხატებოდა. თბილისელები არც საკუთარ ცხოვრებას მაღავედნენ სხვებისგან, ნაჭუჭში არ იკეტებოდნენ და მზად იყვნენ, უცხო, უჩვეულოც დიდი დავიდარების გარეშე მიეღოთ, შეეთვისებინათ, გაეშინაურებინათ. ევროპული კულ-

ტურის ნაყოფი, მინის შენობები, სულ ცოტა ხნის წინ რომ ღიაობის სიმბოლოდ დაგვისახეს, სწორედ რომ დახშულობის, ჩაკეტილობის, სხვისი მიუღებლობის სიმბოლოა და ერთგვარად ცხოვრების ცივი, გულგრილი, ეგოისტური სტილის გამოქაჩილიცაა (უმთავრესად, ცხადია, ბუნებრივი პირობებითაა შთაგონებული).

რომანის მთავარი პერსონაჟი უცხო ქვეყნებში მოგზაურობის დროს სულ აივნებს დაექებს და ვერსად პოულობს. სწორედ ეს აივანია ქართულის, ეროვნულის, თბილისურის სიმბოლო და ამით უპირისპირდება აივნისანი ქალაქი უაივნო მეგაპოლისებს.

სინანული, რომ ქართულ ენაზე „ქალაქური პროზა“ ნაკლებად იწერება, იქნებ, რაღაცით გამართლებულიცაა, მაგრამ კატეგორიულად მტკიცება, რომ ქალაქის ყოფის ამსახველი პროზა საერთოდ არა გვაქვს (როგორც ვიეთნი ამბობენ), შეუძლებელია იმ უბრალო მიზეზის გამო, რომ ტყუილია. ქალაქი თავიანთ შემოქმედებაში ასახული აქვთ შიო არაგვისპირელს, ლავრენტი არდაზიანს, გრიგოლ რჩეულიშვილს, თანამედროვე მწერლებიდან ზაალ სამადაშვილი, ლაშა იმედაშვილი და აკა მორჩილაძე აღიარებულნი არიან, როგორც ქალაქური პროზის შემქმნელნი. ნიკოლოზ გაბონის რომანში მთლიანად ქალაქია სამოქმედო ადგილი (ფეიქრობ ამ წიგნის ფამუქის „სტამბოლთან“ შედარება არ იქნება მართებული იმიტომ, რომ თურქი მწერლის მიზანი სხვაა, მასთან ქალაქი მთავარი პერსონაჟია, ქართველ მწერალთან კი – სამოქმედო ადგილი, რომელიც მკვეთრი, გამორჩეული, ორიგინალური სახით ფონსაც ქმნის და თავის როლსაც თამაშობს სიუჟეტში).

ქართულ ლიტერატურაში მკვეთრი დაპირისპირება ქალაქსა და სოფელს შორის არცა ვაქვს. იმ ნაწარმოებებშიც, რომლებშიც მოქმედება სოფლად ვითარდება, ასახულია ზოგადადამიანური, წუთისოფლის ვნებანი და არა მხოლოდ კონკრეტული სოფლის. თუმცა ერთგვარი განსხვავება მაინც არის. პაოლო იაშვილთან სოფელი სიწმინდის, ზნეობის სიმბოლოა, ქალაქი – უზნეობის, ურწმუნოების, ქაოსის. გალაკტიონთან „ქალაქში, მტვერში წაიქცა ბავშვი“ – სოფელი, როგორც ჩანს, უმტვეროა. თვით XIX საუკუნეშიც ბარათაშვილისთვის ქალაქი ჭირის და ჭორის ბუდეა. „აივნისან ქალაქში“ იოსებს ჯერ სოფელში ვეცნობით და მერე ქალაქში, მაგრამ ვერ ვიტყვით, რომ ან ის სოფელი იყოს მთლიანად სინათლის საუფლო, ან ქალაქი – სრულიად სიბნელით მოცული.

მთელ ნაწარმოებში იგრძნობა ძველი თბილისის სიყვარული, გარდასულის ნოსტალგია. XX საუკუნეში თითქოს საგანგებოდ იმიტომაც იწერება, რათა ავტორმა მკვეთრად პირი იბრუნოს თანამედროვეობისაგან და მშობლიურ გარემოში, XIX საუკუნეში აღმოჩნდეს. ეს არის ერთგვარი პროტესტი თანამედროვეობის მიმართ.

ეს საუკუნე კი მისთვის მართლაც მშობლიური და ძვირფასია, ყველაფერს აზის როგორც სიყვარულის, ისე ცოდნის, საგულდაგულოდ შესწავლილი არქივების ტვიფარი.

ჩვენში კაპიტალიზმის შემოსვლისა და დამკვიდრების ეტაპები მაშინვე აისახა ლიტერატურაში (გიორგი ერისთავის, ზურაბ ანტინოვის, ლავრენტი არდაზიანის, გიორგი წერეთლის შემოქმედებაში).

ჩვენში კაპიტალიზმის შემოსვლისა და დამკვიდრების ეტაპები მაშინვე აისახა ლიტერატურაში (გიორგი ერისთავის, ზურაბ ანტინოვის, ლავრენტი არდაზიანის, გიორგი წერეთლის შემოქმედებაში). ამ მწერლებმა ვაჭრები გროტესკულად დაგვიხატეს. მათ წარმოსაჩენად სატირა და იუმორი არ დაიშურეს. ვაჭართა კლასის წარმომადგენლები თავიანთი თვისებებით აშკარად დაუპირისპირეს თავადებს. ამ რომანის მთავარი მოქმედი პირი, სოფლიდან ქალაქში გამოქცეული იოსები გარემოებათა დამთხვევის წყალობით მთხოვარა გლახაკიდან ვაჭრად იქცა – ჯერ გივა ზანდროვად და შემდეგ – გრიგოლად. ეს გარდასახვა არ მომხდარა ადვილად.

აქაც ჩანს განსხვავება ვაჭრის უზნეობასა და გლეხის ზნეობას შორის, ოღონდ ვაჭარი რომანში გაცილებით სიმპათიურადაა დახატული, ვიდრე ზემოდასახელებული ავტორების თხზულებებში. გიგას მამობილი, ფირუზა, გატაცებით საუბრობს ფულზე, ვაჭრობის მნიშვნელობაზე, ოქროს ძალაზე. ვაჭრობაში ფირუზას პირველი ნაბიჯები ძალიან ჰგავს სოლომონ ისაკიჩის, მიკირტუმის, კარაპეტას თუ სხვათა საქმიანობას – ფულის საშოვნელად ყველაფერს იკადრებს, თავმოყვარეობა არაფერს დაუშლის, ცოლს აშიმშილებს და სხვა. ფირუზა ზანდარაშვილია, ე.ი. ქართველი. ისიც გიგასავით სოფლიდან გამოქცეულა. მაშასადამე, ქართველებიც იწყებენ ვაჭრობას, ოღონდ საგულისხმო ისაა, რომ ფირუზას სომხობა ურჩევნია, რადგან იმხანად საქართველოში უფრო სომხები და ფრანგები ვაჭრობდნენ. ფირუზა სომხურ ეკლესიაშიც მონათლა და კათოლიკურშიც, რაც, რა თქმა უნდა, იმას ნიშნავს, რომ არცერთი სარწმუნოების მიმდევარი არ არის, ყველასგან გამორჩენას ელის, როგორც მისი ცოლი ამბობს, „ღმერთით ვაჭრობს“.

ამ მრავალთავიან რომანში ყოველი თავი დასათაურებულია და აქვს ეპიგრაფი სათანადოდ შერჩეული და გააზრებული. იმ თავებს, სადაც ვაჭრობაზეა საუბარი, არაა გასაკვირი, რომ გიორგი ერისთავისა და ლავრენტი არდაზიანის ნაწარმოებებიდან ამოღებული ციტატები უძღვის.

ფირუზა აკაცობის მასწავლებლად მოეგვინა შეიღობილს. ვერაგობას, ორგულობას, თაღლითობას შეეძლო, მისი თქმით, ღარიბის გამდიდრება. ამ წრეში გავრცელებულია ორპირობა, უსირცხვილობა, თავხედობა, ფიცის გატეხვა, სიხარბე და გაუმაძღრობა. ჯერ კიდევ „ვეფხისტყაოსნიდან“ მოყოლებული ლიტერატურული ტრადიციაც ადასტურებს ვაჭართა ამ თვისებებს, ოღონდ არა მგონია XIX-XX საუკუნეების მწერლები ტრადიციის გავლენის ქვეშ იყვნენ. უფრო, როგორც ჩანს, რეალობა აძლევდათ ვაჭრის ასე ხატვის საფუძველს.

ფირუზა მართლაც, ნელ-ნელა მდიდრდება. ჯერ თავზე შემოდგმული თახჩით მწვანის და ხილს ყიდდა, მერე საწვრილმანო გახსნა, შემდეგ – მის ადგილას დუქანი და ბოლოს მსხვილ კომერსანტად მოგვევლინა.

ამ რომანში ასახულია უკვე საერთაშორისო ვაჭრობა, რაც მეწვრილმანეობისგან განსხვავებით, ცოდნასა და გამოცდილებას მოითხოვს და აკაცობა აქ კაცს წარმატებისთვის არ გამოადგება.

ავტორი გვაცნობს არწრუნის, სარქისოვის, სედინოვების, ბებუთოვების, სარაჯევის, მელიქოვის, შიოვეის, მირიმანოვის, ზუბალოვისა და სხვა ქარვასლებს, რომლებშიც ვაჭრობა დუღდა და გადმოდუღდა. თანამედროვე მკითხველისთვის ზემოჩამოთვლილ გვართაგან რამდენიმე კარგად ნაცნობია და თუ რომელიმე არ გვაგონდება, ეს ჩვენი უინტერესობის და მოკლე მესხიერების ბრალია. სხვათა შორის ერთ პერსონაჟს ავტორი გამოათქმევინებს მაშინაც და ახლაც გავრცელებულ მცდარ შეხედულებას, თითქოს ქართველებმა ვაჭრობა არ იციან. თვითონ აშკარად არ იზიარებს ამ აზრს და მოპასუხეს ჩამოათვლევინებს ვაჭრობით გამდიდრებულ ქართველებს: ნიკოლაძეს, ზუბალაშვილს, სარაჯიშვილს, ქართველიშვილსა და კიდევ რამდენიმეს. აი, სწორედ ამ ქარვასლებში ვაჭრობდნენ ფრანგების, გერმანელების, ინგლისელების, რუსების, სომხების, ებრაელების, თურქების, სპარსელების, ჩინელების, ავღანელების, ინდოელების ჩამოტანილი საქონლით. საქონელი შემოდოდა აზიიდანაც, ევროპიდანაც, რა თქმა უნდა, - რუსეთიდან. როგორც გულანშაროში, აქაც ჭკვიანი ღარიბი მალე გამდიდრდებოდა. სოვდაგრის ბაასი სავაჭრო წიგნი და ბუღალტერიის ლექცია იყო, ქარვასლა კი – ნამდვილი კომერციული სასწავლებელი, – შემთხვევით არ ახსენებს ავტორი წიგნს, ლექციას და სასწავლებელს. ფართო ხასიათის ვაჭრობა აუცილებლად მოითხოვს სპეციალურ განათ-

ლებას, რომელსაც თბილისელები ბუნებრივი ნიჭის, ალღოს და სხვა პიროვნული თვისებების წყალობით პრაქტიკულ საქმიანობაშივე იძენდნენ.

თუმცა მერე გამდიდრებულნი სოლოლაკის ბაღებს უწყალოდ ჩეხდნენ და მრავალსართულიან სახლებს აშენებდნენ თურმე. როგორ ჰგავს ორი საუკუნის წინანდელი მდიდარი სოფდაგარი დღევანდელ ზოგიერთ უგულო ბიზნესმენს.

მიუხედავად ბევრი უარყოფითი თვისებისა, ვაჭრები არ არიან ლოთები და ყომარბაზები და არც უნდათ, რაიმე საერთო ჰქონდეთ ამ ხალხთან. აი, ოჯახური დალატი კი მათი ცხოვრების წესი გამხდარა (ასე არ არის „ვეფხისტყაოსანშიც“?). ვაჭრები ერთმანეთს მახეს უგებენ, თუმცა საქმიანი საუბრები აქვთ, გარკვეულნი არიან მაზანდასა და ანგარიშის ნუსხებში. ყოველდღიურად სწავლობენ ბაზარზე ტენდენციებს და ეუფლებიან, თანამედროვე ტერმინით რომ ვთქვათ, მარკეტინგის სპეციალობას. ავტორი რუსეთსა და ევროპაშიც ამოგზაურებს გიგა ზანდაროვს. აი, აქ გამოიჩინა ქართველმა სოფდაგარმა ნიჭი, უნარი, მხნეობა, გამძლეობა, ალღო... მიხვდა, რომ უცხო ენების ცოდნა აუცილებელია. საფრანგეთში ფრანგულიც ისწავლა. უცნობ ქვეყნებში ადამიანებს და მათ ცხოვრებას ყურადღებით აკვირდებოდა და ერთგვარ ფსიქოლოგადაც მოგვევლინა, რაც ყიდვა-გაყიდვის ერთ-ერთ აუცილებელ პირობად მიიჩნევა დღეს. მოგზაურობისას დარწმუნდა, ვაჭრობა მხოლოდ ღონიერი, მხნე, უშიშარი, გამძლე და ამტანი ადამიანების საქმე იყო. ეს, ცხადია, ავტორის პოზიციია, რომელსაც პერსონაჟს მიაწერს. ზანდაროვი ევროპის დიდ ქალაქებში თავს ხალვათად და თავისუფლად გრძნობდა, ყველაფერს ადვილად ითვისებდა, იმახსოვრებდა და იმეორებდა. სწორედ იქ ისწავლა ფულის ხარჯვა. თუ მანამდე ფულის მხოლოდ დაგროვება იცოდა, იქ დახარჯვაც დაიწყო, რითაც გაანაწილდა კიდევ მამობილი. ეს დეტალიც ავტორის რეალისტობაზე მეტყველებს. გიორგი ერისთავის კომედიებშიც იწყებენ ახალგაზრდა ვაჭრები ფულის სათავისოდ გამოყენებას, რითიც სხვა, ძველი ვაჭრების დაცინვასაც და გაკიცხვასაც იმსახურებენ.

ვახტანგ ტაშირელს, განათლებულ ქართველ თავადს ათქმევინებს ავტორი, რომ კომერციულ ალღოსა და უნარს არ შეიძლება, რაიმე საერთო ჰქონდეს ქურდობასთან და უსინდისო ვაჭრობასთან. ტაშირელი თავისი სულიერი მისწრაფებებით ერთგვარად საპირწონეა ზანდაროვისა, რომელსაც მხოლოდ მატერიალისტური მიზნები აქვს და ვერ გაუგია, რას ნიშნავს ადამიანობის ფასი. ისევე, როგორც ერთ-ერთი თავადი მისტირის დაკარგულ ვეფხისტყაოსანს იმის გამო, რომ მარგალიტებით მოღჭვილი ყდა ჰქონდა, თავად ხელნაწერის ფასი კი, მარი ბროსეს რომ ყველა მარგალიტზე ძვირფასად მიაჩნია, მას ვერ გაუგია. ოღონდ როცა ტაშირელი საქართველოს მომავალზე ფიქრობს, ქვეყნის აღორძინებას ყოველთვის ზანდაროვს უკავშირებს. დღევანდელი სოფდაგარი ხვალინდელ მეფაბრიკედ წარმოუდგება და, რაც მთავარია, თეატრის დაარსებაცა და ჟურნალის გამოცემაც ფულს, ვაჭრების მიერ მოგებულ ფულს ითხოვდა. ტაშირელი, რომელიც ძველი, შეურყენელი ქართულით მეტყველებს (რომელიც, სხვათა შორის, თითქმის გაუგებარია ვაჭრებისთვის), რწმუნდება, რომ ემიგრაციის მოღვაწე ეკონომიკურ თუ პოლიტიკურ ტრაქტატებს შემთხვევით კი არ თარგმნიდნენ, არამედ მიზანმიმართულად. ამით თავიანთი სამშობლოს აღორძინებაზე ფიქრობდნენ. ტაშირელი დარწმუნდა, რომ წიგნები რუსეთში ქართველების მიერ მოწყენილობის გასაქარვებლად და თავის გასართობად არ იწერებოდა. ამ საქმიანობას გარკვეული მიზანი ჰქონდა. ქართველი ხალხის გაევროპელება, საქართველოს განათლებულ ევროპასთან დაკავშირება. რადგან ტაშირელის მეტყველებას შეეგებ – იგი სრულიად განსაკუთრებული – თავისუფალი და დამოუკიდებელი ქვეყნის შვილის – ენით მეტყველებს, თუმცა არც ვაჭრები საუბრობენ ისეთი შერეული და შემღვრეული ლექსიკით, როგორი-

თაც ადრეული კომედიოგრაფების მევახშეები. ამ რომანში გვხვდება XIX საუკუნის ჟარგონიც და სალიტერატურო სიტყვებიც, რომლებიც თანამედროვე მკითხველისთვის გაუგებარია და კარგია, რომ ახლავს ლექსიკონი, რომელიც, როგორც მთელი რომანი, წარსულის ნოსტალგიითაა განმსჭვალული და იოსებ გრიშაშვილის შესანიშნავი ნარკვევს, „ძველი თბილისის ლიტერატურულ ბოჰემას“ გვახსენებს.

რომანის ერთი თავი ასეა დასათაურებული: „ო, ეს სევდიანი XIX საუკუნე“ – სიმბოლური სათაურია (ბარემ აქვე ვიტყვი – ამ შესანიშნავ გამოცემას ერთი დეტალი, მგონი, აკლია – სარჩევი არა აქვს).

ისტორიული ფონის მართალი ფერები ზევითაც ვახსენე. რომანი, ფაქტობრივად, ორ ათეულ წელს ასახავს – 30-50-იან წლებს. ამ პერიოდში მკვეთრი ცვლილებები ხდება ჩვენში, შეიძლება ითქვას, ეპოქალური მოვლენები, რომლებსაც დეტალურად, ასე ვთქვათ, შიგნიდან იცნობს ავტორი და ამიტომაც მის მიერ შექმნილ ისტორიულ პირთა პორტრეტები ესოდენ მრავალფეროვანი, თითოეული ინდივიდუალობით აღბეჭდილი და დასამახსოვრებელი.

ზანდაროვი თბილისში ფესვსაცმლის ფაბრიკის გახსნას გეგმავს, იქვე ნახსენებია კასტელას ფაბრიკა, რომელიც XIX საუკუნეში მართლაც არსებობდა ჩვენში; მაღამ ლაბიელი (დედა დელფინა ლაბიელისა, რომელსაც ლექსები უძღვნა ბარათაშიღმა – „ჩემს ვარსკვლავს“ და „ასტრა“. ეს უკანასკნელი დაკარგულია). ეპიზოდურად, მაგრამ მართლად არის წარმოდგენილი მირზაჯანა მადათოვის შეუღალმაზებელი, ნამდვილი სახე. ძველი თბილისის სრულყოფილად მცოდნე ალექსანდრე ორბელიანიც ასეთ – ორპირ, უზნეო, მთავრობის ხელის ბიჭს, მირზაჯანას გვაცნობს. სულ ერთხელ, მაგრამ მაინც ვხედავთ დუელსაც, რომელიც აგრეთვე დამახასიათებელი მოვლენა გახლდათ XIX საუკუნისა და ამ დუელშიც, ლოგიკურია, არავინ კვდება. თანხმობასა და თანასწორობაზე დამყარებულ სახელმწიფოზე მსჯელობისას ავტორი პერსონაჟებს კვლავ 32 წელთან მიაბრუნებს და იმაზე დაავიქრებს, როგორ აპირებდნენ საქართველოს უკეთესი შვილნი რესპუბლიკისა და მონარქიის მოგვარებას. არ არის შემთხვევითი ევროპელი ეკონომისტების, სენ სიმონის, ოუენის, ფურიეს ხსენება. ცნობილია, რომ ქართული პრესა ცოტა მოგვიანებით, 60-იანი წლებიდან სისხლხორცეულადაა დანტერესებული ევროპული ეკონომიკური მოძღვრების პროპაგანდით, რაც ნათლად აისახა ილიას „საქართველოს მოამბესა“ და „ცისკრის“ დამატება „გუთნის დედაში“. ქართველი თავადები ბანკის წინამორბედს, „პრიკაზს“ ქართველების დასადუჟად შექმნილ დაწესებულებად მიიჩნევენ რომანში. აქვე, ბუნებრივია, გამოჩნდა სალონები, რომლებიც ერთ დროს ლიტერატურულ გემოვნებას წარმართავდნენ ჩვენში. ვხედავთ გრიგოლ ორბელიანს, რომელსაც ახლობლები კურკა პოეტად მოიხსენიებენ, უნიჭიერეს ყმაწვილს ტატო ბარათაშიღის, ალექსანდრე ჭავჭავაძის ქალებს – ნინოს და ეკატერინეს, პეტერბურგიდან ისპაანამდის რომ გადარეული ჰყავდათ ხალხი. უნდა ითქვას, რომ ნაწარმოებში სრულ ჰარმონიაში თანაარსებობენ ისტორიული და გამოგონილი პერსონაჟები და ამის გამო არავითარი უხერხულობა არ ექმნება მკითხველს. ავტორის ოსტატობა, ენის სიღრმისეული ცოდნა, ეროვნული სული, მწერლის ნიჭი ზედ ატყვია მთელ რომანს.

ნიკოლოზ გაბაონი თვითონ ხომ ცხოვრობს XIX საუკუნეში, ჩვენც იმ ეპოქაში გვაცხოვრებს და მოვლენათა და ამბავთა თვითმხილველად გვხდის. შეუძლებელია აქ დეტალურად გადმოცემა იმ ამბებისა, წინააღმდეგობისა თუ მხარდაჭერისა, რომელიც დაკავშირებულია გიორგი ერისთავის (გლუხარიჩის) „ცისკრის“ გამოცემასთან, მის მიერვე პროფესიული ქართული თეატრის შექმნასთან, იტალიურ ოპერასთან, ვორონცოვისა და მისი მეუღლის აქ ყოფნის პერიოდთან... რომანში

ვორონცოვის პიროვნება შეფასებულია ისე, როგორც ეს თანამედროვე ისტორიოგრაფიაშია მიღებული. ნათქვამია, რომ ვორონცოვს ქართველები მამას ეძახდნენ, მაგრამ იგი უფრო მამინაცვლობას გვიწვედა. აღნიშნულია, როგორც ფაქტი, რომ მეფისნაცვალის მფარველობდა სომეხ ვაჭრებს და ხუმრობით ოქროს თუმნიანის ჩუქებას პირდებოდა იმ ქართველს, რომელიც ვაჭრობას მოკიდებდა ხელს. ესე იგი აქეზებდა ამ საქმისკენ (სომეხებს „ფულით სავსე ქისას“ აძლევდა და ქართველებს – ჩინ-მედლებსო, – წერს ალექსანდრე ორბელიანი). ვორონცოვი ზრუნავდა გზების მოსაწესრიგებლად, რათა მისვლა-მოსვლა და ვაჭრობა გაადვილებულიყო.

აქ ვხედავთ ვორონცოვის მეუღლეს, ელიზავეტა ქსავერევენას, პუშკინი რომ ეტრფოდა. ამ ქალს შეხვდა ოდესაში აკაკი წერეთელი, რომელიც პეტერბურგში მიემგზავრებოდა (ხომ გახსოვთ, ეპიზოდი „ჩემი თავგადასავლიდან“). ეს ქალი ძალიან ქომაგობდა იტალიელ საოპერო მომღერლებს, თბილისში რომ მღეროდნენ.

პლატონ ფილოსოფოსი თუმცა ლანძღავს გლუხარიჩის კომედიანტებს, მაგრამ თურმე თვითონაც აპირებს სცენაზე თამაშს. „გლუხარიჩის ვის არ გააგიჟებს“ – ამ ერთი წინადადებით დახატულია ხასიათი მოუსვენარი, მოძრავი, მებრძოლი ადამიანისა, რომელიც არაფერს არ უშინდება, არავითარი დაბრკოლების წინაშე უკან არ იხევს.

ყოველი პერსონაჟის გამოძერწვისას თუ ეპიზოდის თხრობისას იგრძნობა, რომ ავტორმა გაცილებით მეტი იცის ამ ამბის შესახებ. მაგალითად, პლატონ იოსელიანს რომ ეკითხებიან, ბაკენბარდებზე კატა ხომ არ დაგწოლიაო, ეს ბარათაშვილის ხუმრობის გამოძახილია.

ერთგან ქართული თეატრის მსახიობების ქართლურ სიღინჯეს ასხენებს და მკითხველს თვალწინ დაუდგება გორის სოფლებში მსახიობების მოსაზიდად მოსიარულე გიორგი ერისთავი.

„ცისკრის“ კორექტურას ასწორებს ვინმე ცალქალამანიძე. და აქ გრიგოლ ორბელიანის ნათქვამი მოგვაგონდება, მე და ცალქალამანიძეს თანაბარი ხმის უფლება რატომ უნდა გვქონდესო.

ჰაინე, რემბრანდტი, ლუკა კრანახი... სხვები გაუშინაურებია XIX საუკუნის თბილისს. თბილისი, ევროპა-აზიის საზღვარზე მყოფი ქალაქი, იერს და ელფერს იცვლიდა და ევროპას ემსგავსებოდა. საქართველო ევროპაა თუ აზიაა? ამ საკითხზე მრავალს უფიქრია, წერილები და წიგნები უწერიათ და სხვადასხვანაირად გადაუწყვეტიათ, ვალერიან გაბაშვილი აშკარად ჩვენი ევროპელობისკენ იხრება. ევროპა ამკვიდრებს ჩვენში ერთი მხრივ, ნამდვილ ფასეულობებსა და ღირებულებებს და მეორე მხრივ, შემოაქვს უსულგულო, მხოლოდ საჭიროებებზე დაფუძნებული ცხოვრების წესი, როცა ადამიანები ერთმანეთთან ურთიერთობას ინტერესების გამო ამყარებენ და არა – გულით.

ის დროა, როცა ჯერ კიდევ ორბელიანები ზემოდან და ამრეზით უყურებენ ცალქალამანიძეებს, ვაჭრები კი საცოლევებს თავადებში ეძებენ (ცხადია, არა სიყვარულით, არამედ – ანგარიშით).

ნაწარმოები მთავრდება სიმბოლურად დასათაურებული თავით – „განთიადი“.

ტკვარზე გადაკიდებული მზით აელვარებული აივნების ხილვით, რაც ააშკარავებს მწერლის სურვილებს, იმედებს, მოლოდინს, რომ შევძლოთ ჩვენი სახის შენარჩუნება, ჩვენი გამორჩეულობისა და თავისებურების დაცვა. არ გავითქვიფოთ, არ გავექრეთ არც აზიასა და არც ევროპაში, არ ვიქცეთ ხილად.

ორიოდე სიტყვით უნდა შევეხო ავტორის მიერ ხასიათების ხატვის ხელოვნებას. სხვა რომ არა იყოს რა, ერთი პერსონაჟის სახელი, შავგვრემანი ქალისთვის შერქმეული „თეთრი ლიზაც“ მრავლისმეტყველია. როგორც ბოლოსიტყვაობაშია აღნიშნული, ეროსი მანჯგალაძეს შეუნიშნავს ფირუზა ზანდაროვის ბოლო წლების ტრაგიკულობა. ეს შესანიშნავი წაკითხვაა თხზულებისა.

ავტორი მოხდენილი შედარებების ოსტატია და თუმცა ხშირად არ მიმართავს მხატვრულ საშუალებებს (თვითონ ამბავია ექსპრესიული) ერთი ნიმუშიც ადასტურებს მწერლურ უნარს:

„ტოტებდალქვილი თუთა, ფშატი, უნაბი და ბროწეული გაძარცული მგზავრე-ბივით იდგნენ“. დამეთანხმებით, მოხდენილი შედარებაა.

არც ანდაზების სიუხვით გამოირჩევა თხრობა, თუმცა თავის ადგილას გამოყენებული თუნდაც ეს: ქაჩლის თავზე დალაქობას ვერ ისწავლი, მწერლის პროფესიონალიზმზე მეტყველებს.

და ბოლოს: წიგნი შესანიშნავადაა გამოცემული, ერთვის ძველი თბილისისა და მის მკვიდრთა ფოტოები თუ ნახატები, რაც შთამბეჭდავია უთუოდ და ბოლოსიტყვად – მანანა გაბაშვილის მიერ ორიგინალურად და საინტერესოდ დაწერილი ბიოგრაფია მამისა. ეს ბიოგრაფია აღიქმება როგორც ტექსტის ნაწილი და რომანის შემდგომი გამოცემები უკვე მის გარეშე წარმოუდგენელია.

Nino Vakhania

The Image of a Merchant in Nicholas Gabaoni's Novel "A City with Balconies"

Summary

Nicholas Gabaoni's "A City with Balconies" is a classical realistic novel. The novel describes mainly adventures of a merchant that are full of both dramatic nature and amorous and romantic episodes, travelling and intriguing tangles, secret fights and social background, reflection of social life and optimistic end. In short, it is a work written in full compliance of the ordinance of the novel's genre.

Historical background is realistic in the novel and there we consider both accuracy of details and the spirit of soul – tendencies, natures, interests, relationships, news, values, etc.

Love of old Tbilisi and the nostalgia of past is felt in entire writing.

"A City with Balconies" is the best example of so-called urban prose and reflects Tbilisi life in the 21st century. The balconies are landmarks of old Tbilisi. The balcony is the symbol of Georgia.

Нино Вахания

Образ купца в романе Николоза Габаони «Многобалконный город»

Резюме

«Многобалконный город» Николоза Габаони – классический реалистический роман. В этом романе рассказаны именно приключения купца, и это приключение не лишено ни драматизма, ни любовно-романтических эпизодов, ни путешествий, ни интригующих перипетий, ни скрытой борьбы, ни социального фона, ни отображения общественной жизни, ни оптимистической концовки. Роман является произведением, написанным с полным соблюдением канонов жанра романа.

Исторический фон романа – реалистичный, имеется в виду как точность деталей, так и дух истории – тенденции, характеры, интересы, отношения, новости, ценности и другие.

Во всём произведении чувствуется любовь к старому Тбилиси, ностальгия по прошлому.

«Многобалконный город» – лучший образец т. н. городской прозы. Именно балкон является символом всего грузинского, национального и противостоит мегаполисам без балконов.

Людмила Беженару
(Румыния)

ПОЛИЦЕНТРИЧЕСКОЕ ПОНЯТИЕ КОСМОСА НАЦИОНАЛЬНОЙ МИКРО И МАКРО ЛИТЕРАТУРЫ

Национальные литературы имеют свою многовековую историю, она связана с национальным хронотопом, временем и пространством, концептосферой (Ю. Лотман). Писатели классики и современные авторы данных литератур живут в контексте вечности и конкретного времени, в национальном локусе пространства.

В работе предпринята попытка осмысления концептуального пространства произведений национальных литератур как их автономных образований, выстраивающих систему ценностных доминант внутри своего литературного пространства, шире – концептосферы. Она может рассматриваться как микромир по отношению к миру большой литературы, в состав которой они входили. Подобное положение требует переосмысления тех ценностных доминант национальных литератур, которые, сохраняя на их основе свою идентичность, строят новые взаимоотношения с другими национальными литературами и с «большой литературой» в новом социокультурном пространстве. Особую сложность при рассмотрении данного вопроса представляет перестройка современного литературного в русской литературе, других национальных литературах, в которых происходят аналогичные процессы, ставятся задачи сохранения национальных основ литератур, нового вектора взаимоотношений с другими национальными литературами, решаются вопросы определения статуса в рамках региона, макро и микро мира. Микромир национальных литератур мы рассматриваем как отдельный космос, семиосферу, в понятие которой вкладывается ее специфика, тематическое содержание, национальные традиции и их бытование в литературе, то есть национальный мир как целостная и единая система.

Объектом исследования в работы являются мифологические, религиозные, языковые концепты, мифологические концепты, особенности фоновых и страноведческих традиций литератур, которые приводят к выявлению устойчивых закономерностей произведений в рамках национальной культуры. Подобный подход выявляет смыслы художественных произведений, которые выражают самосознание народа, его мировоззрение, миропонимание и миро объяснение. Объектом интереса в работе являются также национальные культурологические, литературные понятия концептосферы, в которых временно-пространственный хронотоп выступает как понятие культуры. Пространство воспринимается в качестве центрального символа культуры, концентрирующего вокруг себя все остальные национальные символы и смыслы.

Необходимо отметить, что концептосферы каждой национальной литературы имеют свою историю, само понимание концептосферы в западноевропейских, славянских и восточных литературах имеют национальные версии данного понимания. Однако интеграция национальных литератур и культур в единое европейское пространство основана на поиске художественных констант, делающих возможным *диалог* между литературами.

Современная концептуальная литературная парадигма проецирует концептуальное пространство не только на язык, идеостиль произведения, но и на бытование произведения в рамках макро и микрокультуры национальной литературы. Концептосфера представляет собой глобальный образ мира, универсальную картину. Определенность этого образа происходит посредством концепта / константы, благодаря которому пространство текста становится целостным. Подобный анализ дает возможность рассмотреть конкретное произведение как художественное целое через характер динамики социокультурного процесса, закономерности развития русской, азербайджанской, румынской культур, через отношения, связи с иными национальными культурами.

Обращение к произведениям «малой родины» выверяют национальные смысловые

доминанты, их поиск и выражение. В трактовке этих аспектов, явлений национальных культур работа опирается на труды исследователей русской литературы, культуры и истории С.С. Аверинцева, Л.Н. Гумилева, И.В. Кондакова, Д.С. Лихачева, Ю.М. Лотмана, А.М. Панченко. Все они, кроме Гумилева, являются выразителями идеи «культурогенеза», в рамках которого исторические события оцениваются как факты культуры. Работа также опирается и на исследования национальных культурологов, литературоведов Мирча Мутху, Корнел Унгуряну, А.Оиштяну (Румыния), Флора Наджи, А. Гаджиев, Г. Гусейнова, И. Велиева (Азербайджан), Мирослава Лукьянчикова (Республика Молдова).

История вопроса показала, что в современной теоретической поэтике менее исследован фактор *пространственной характеристики* национальных литератур. Литература еще у своих истоков четко фиксировала связь с этнической географией, особенностями климата, спецификой формирования национального архетипа. Эти факторы оказывали влияние на формирование оригинальной литературы.

В 90-е годы XX века в период деидеологизации и смене вектора отношений, связанного с образованием стран постсоветского пространства (Азербайджан, Россия, Молдова) изменились представления о национальных границах, национальном макрокосмосе и его рецепции также в измененном творческом сознании авторов. Конфликтные ситуации, связанные с определением географических границ, новое восприятие бытования национального макромира в диалоге с другими культурами (Азербайджан, Румыния) также оказывают влияние на формирование личностных ориентаций авторов. Вместе с освобождением от советского методологического диктата, восприятия национальной литературы как части советской общенациональной литературы, возникла необходимость поиска путей самоопределения. Свобода творчества, к которой стремились многие авторы, о которой писалось в прессе, чревата кризисом литературы. В такой ситуации четкое представление авторов о пространственной характеристике национальной литературы, ее семиосфере, знаковой системе поможет ориентироваться в понимании своего места в этой системе ценностей. Современную литературу называют литературой творческих исканий, возможно еще долгое время будет сохраняться такое хаотическое понимание литературного пространства, однако поиск выхода из него необходим и закономерен. Теоретическая ориентация в понимании микромира национальной культуры должна содействовать этому процессу.

Сегодня принято говорить о кризисе культуры в целом. Однако писатели (Ион Друцэ, Валентин Распутин, Дан Лунгу, Камал Абдуллаев, Евгений Гришковец и др.), которые за основу своего творческого интереса избрали художественное освоение действительности через призму *регионально-национального*, сумели создать высокохудожественные произведения, в которых «малая родина» является аналогом большого мира национальной литературы. Подобного типа произведения могут рассматриваться в аспекте межрегионального и международного диалога.

Подобный диалог на данном этапе связей столь различных в национальном отношении культур и литератур может носить координирующий характер. Еще не выработана не только приемлемая для этих региональных общностей методология, но существуют полярные точки зрения на проблему и внутри национальных концептосфер. Современный русский национальный литературный мир (макромир) вмещает и этническое микропространство литератур Северного Кавказа. В современной русской массовой литературе формировался в отличие от литературы классической негативный тип кавказца, связанный с радикальным исламом и терроризмом. Данный тип литературного героя обусловлен существованием очагов межэтнического противостояния на Северном Кавказе. Русская литература в силу своей многонациональной культурно-исторической основы создала единое литературное пространство – советскую литературу, но потеряв этот статус до сих пор остро ощущает

этот разрыв, ассоциируя этот мир как *свой/чужой*. В этом отношении существует расхождение в подходах к понятию «многообразного единства» – национального микрокосмоса в русской, азербайджанской и румынской литературах, которые также осложняют перспективу равноправного диалога культур и литератур.

Взаимопроникновение *этического* воспринимается как единое литературное пространство, так как исторически русская литература формировалась на перекрестке нескольких регионов и была многонациональной. Такой она воспринимает себя и поныне. С такой позиции этическое в макромире локального текста северокавказских авторов (Мамед-Расул «Хартум и Мадина», «Была зима» К. Кулиева, «Чудесное мгновение» А. Кешокова, «Быть человеком» М. Батчаева и др), в которых авторы обращаются к национальным архетипам, восточным традициям, создают национальные жанровые разновидности. Необходимо согласиться с точкой зрения С. Шарифовой, считающей, что «специфическое симбиозное отображение в художественных произведениях этнического и общечеловеческого, формирует общероссийское пространство» (5, 212). Региональная литература в таком понимании является вариацией общероссийской литературы, являясь одновременно и самостоятельным национальным локусом. Считается, что в таком положении она может долго существовать, при этом не акцентирует свою специфичность. Поднявшись до уровня самосознания, она образует **«отдельный литературный феномен»** (подчеркнуто – Л.Б). В данном случае, парадоксальность региональной литературы заключается в том, что литературы Северного Кавказа функционируют *внутри* этнической литературы и наряду с ней. Таким образом, они являются микро литературами по отношению к общенациональной русской литературе. В новом качестве «отдельного литературного феномена» они вступают в диалог с другими литературами, исповедующими ислам, например, азербайджанской. Такой диалог не может в данном случае иметь полицентрический характер, в нем «общероссийская литература» выполняет функцию *медиатора*. Исследователи (Ф. Мамчуева, К. Султанов, З.Х. Толгурова, Т.Ш. Битирова, З.А. Кучукова, З.Б. Караева), пишут о том, что многие из региональных писателей Северного Кавказа являются писателями-билингвами. Так, карачаевский писатель шестидесятник Мусса Батчаев начал как русскоязычный, в прозе писал на русском и на родном языке. Исследователи региональных литератур Кавказа констатируют, что интерес к выявлению генотекста, истоков национальных основ литературы «малой родины» стал особенно актуальным на рубеже XX-XXI веков, в период, когда проблемы национальной идентичности и ее интеграции в европейское литературное пространство приобретает приоритетное направление. Этническая идентичность макромира карачаевской литературы, например, только с 70-х годов XX века начинает восстанавливать связь с утраченными национально-этническими традициями. В намеченном диалоге региональных литератур «малой родины» Северного Кавказа восстановлению подлежат не только утраченные традиции, но и имена. Аналогичный процесс наблюдается и в общерусской материковой литературе: восстанавливаются *забытые, расстрелянные, запрещенные* писатели. Малая литература в таком понимании является аналогом большой литературы.

Внутри общерусской литературной концептосферы также существует *диалог*, русские авторы пишут о Северо-Кавказском регионе; таким образом, выстраивается новая парадигма взаимоотношений: региональные писатели восточного менталитета и русскоязычные авторы, пишущие о восточном менталитете. В *такой* форме произведения (Ч. Гусейнов) раскрывают образ «другого» в исламской системе ценностей, однако «легкодоступный для русскоязычного читателя формат» снижает, на наш взгляд, художественную ценность произведения. Определение национальной специфики писателей зависит не только от состояния билингвизма, но и от бытования автора в концептосфере большой литературы. Существует, по мнению лингвиста Максима Кронгауза, и другой языковой феномен, который

объединяет современную русскоязычную словесность. – языковые эксперименты или «этноэксперименты» - «дагестанский русский» Алисы Ганиевой («Жених и невеста»), «татарский русский» Гузель Яхиной («Зулейха открывает глаза»), когда современные авторы новейшей прозы употребляют русский литературный язык вперемешку с этнокультурной лексикой. Языковой эксперимент напрямую связан с сюжетом, с текстом, с состоянием мира.

В этой связи является актуальной проблема идентификации национальных литератур, тесно связанных с художественным менталитетом и мировидением писателя как представителя своего народа. В последние годы появился ряд фундаментальных работ, посвященных проблемам национального своеобразия литератур, динамике развития художественного сознания. Среди них фундаментальные труды известных литературоведов К. Султанова «Национальное самосознание и ценностные ориентации литературы» (1), З. Кучуковой «Онтологический метакод как ядро этнопоэтики: карачаево-балкарская ментальность в зеркале поэзии» (2); Ф. Урусбиевой «Метафизика колеса. Вопросы тюркского культурогенеза.» Исследователи национальных литератур Л. Бекизова, А. Мусукаева, К. Султанов решают проблемы художественного мировидения, национального своеобразия творчества, специфики художественных образов. Произведения, созданные писателями на родном языке, остаются малоизученными.

История бытия «малой родины» и изображение национального характера в азербайджанских романах 60-80-х годов XX века привлекла внимание авторов Ильяса Эфендиева (роман «Не оглядывайся, старик»), Мовлуда Сулейманлы (роман «Кочевание»). Близкое и далекое прошлое, этнокультурная идентичность, межнациональные и межконфессиональные отношения нашли достойное и правдивое изображение в романах «Буйная Кура» Исмаила Шихлы и «Перване» Мирзы Ибрагимова, в историческом романе Эльчина «Махмуд и Марьям», в романе Юсифа Самедоглу «День казни».

Роман «Кочевание» Мовлуда Сулейманлы привлек внимание в азербайджанской прозе 1960-1980-х годов своим своеобразным стилем и умением автора наделять героические азербайджанские натуры «психологией, в которой сочетаются причудливые душевные движения, парадоксальные переплетения разных полюсов» (3, 119). Один из оригинальных художественных образцов создания национального характера, роман прослеживает истории и судьбы отдельного рода, племени и очага, и «все подробности, вся сюжетная линия и все характеры в целом объединяются вокруг ведущего образа, и отдельные человеческие судьбы, и красочные сцены быта, и неисчерпаемые краски природы интересуют писателя во взаимосвязи с родом, очагом и краем» (4). По духу – это документ, жесткий рентген определенной эпохи, миропорядка, который приходит к синтезу тем *очага, рода и края*.

Предпринятый в работе анализ показывает сложную панораму бытования понятия «малая родина» в его национальном и концептуальном смысле, дает возможность очертить круг проблем, связанных с проблемой роста, бытования и качественного изменения этих литератур, позволяет сделать выводы о том, что:

1. Современное российское литературоведение не выделяет в отдельный жанрово-тематический аспект литературу «малой родины» как самостоятельный объект региональной литературы. Аналогичные процессы наблюдаются и в других национальных литературах, в которых вообще не закрепился термин «деревенская проза».

2. В литературном фонде «малой родины» Северного Кавказа восстановлению подлежат не только утраченные традиции, но и имена. Аналогичный процесс наблюдается в общерусской материковой литературе. Восстанавливаются: *забытые, расстрелянные, запрещенные* писатели. Малая литература в таком понимании является аналогом большой литературы.

3. В азербайджанской литературе «малой родины», тематика которой намного шире «деревенской прозы», даже советский период отмечен широким планом повествования: близкое и далекое, этнокультура, межнациональные и межконфессиональные отношения,

мифологизм и современность образуют национальный тип литературы «малой родины» аналога «большой родины».

4. Статус литературы *малой родины* сегодня не определен тематическими и жанровыми рамками, наблюдается разночтение в его терминологическом определении. В некоторых национальных литературах (азербайджанской), в которых микромир отмечен близостью или даже совместимостью с макромиром, такой термин отсутствует вообще.

5. Современная литературная парадигма проецирует национальное концептуальное пространство не только на язык, идеологию произведения, но и на бытование произведения в рамках макро и микрокультуры национальной литературы.

Литერატურა:

1. Султанов К. Национальное самосознание и ценностные ориентации литературы, М., 2001.
2. Кучукова З. Онтологический метакод как ядро этнопоэтики: карачаево-балкарская ментальность в зеркале поэзии, Нальчик, 2005.
3. Наджи Ф. Современность истории и история современности. Типы отношений к истории и современности в русской и азербайджанской прозе 1970-1980-х годов, Баку, Мутарджим, 2012.
4. Гусейнов А. Единство разнообразия. Баку, 1983.
5. Шарифова С. Смещение романа с научными жанрами, 2006.

ლიუდმილა ბეჟენარუ
ნაციონალური მიკრო და მაკრო ლიტერატურის კოსმოსის
პოლიცენტრისტული გაგება
რეზიუმე

ნაშრომში მოცემულია ნაციონალური ლიტერატურის ნაწარმოების, როგორც მისი ავტონომიური წარმონაქმნის, კონცეპტუალური სივრცის გააზრების მცდელობა. ის შეიძლება განხილულ იქნეს როგორც მიკროსამყარო იმ დიდი ლიტერატურის სამყაროსთან მიმართებაში, რომლის შემადგენლობაშიც შედის. ასეთი მიდგომა საჭიროებს ნაციონალური ლიტერატურის იმ ღირებულებითი დომინანტების გადაფასებას, რომლებიც ამყარებენ ურთიერთობას სხვა ნაციონალურ ლიტერატურასა და „დიდ ლიტერატურასთან“ ახალ სოციოკულტურულ სივრცეში.

Lyudmila Bezhenaru
Space Polycentric Concept of the National Micro and Macro Literature
Summary

The author of the article undertakes an effort to analyse conceptual space of national literary works as their autonomous entity that form a system of valuable dominants inside their literary space, on a broader scale-the Concept Sphere. The concept sphere can be considered as a micro world in relation to the world of “great literature” that contains these dominants. Such a provision requires redefining of the valuable dominants of the national literature that having preserved their identity try to build new relations with other national literatures and the “great literature” in a new social and cultural space.

ნანა კუცია, მაღლენა ოჩიგავა
(საქართველო)

თამაზ ჩხენკელი – მთარგმნელი
(ემზარ კვიციანიშვილის „სამსახეობა თამაზ ჩხენკელისა“)

ემზარ კვიციანიშვილის „სამსახეობა თამაზ ჩხენკელისა“ ცრემლივით გამჭვირვალე, ცრემლივით მსუბუქი და მძიმე წიგნია, „პოეტის სულის შემაკრთობელი სიღრმის“ ამრეკლავი და შუქად გარდამტეხი.

თანამედროვეობის გამორჩეულ მოაზროვნეზე თანამედროვეობის გამორჩეული მოაზროვნის მოსაზრება ყოველთვის საინტერესოა, მით უფრო, თუ მოხრობელი პოეტია, ადამიანეთს „ერთი ცრემლით აღმატებული“.

სადაფოვნის (ცრემლის) და ღვინისფრის (სისხლის) გამაა წიგნის ფერი, „გემოც“ – მაღალ, უნათლეს სივრცეებთან ზიარებისა.

„მარიოტა“ და „მშვენიერი მძღვეარი“, „ბჰაგავატიტა“ და „ინდური ლოტოსი“ ირეკლავენ მთარგმნელს, მაგრამ „სამსახეობას“ სხვა ხიბლი აქვს – მოაზროვნის პიროვნულ პორტრეტს იუნჯებს და სტრიქონთა შორის ისევე ამოიღანდება პროტოპროტაგონისტის სულიერი აბრისი, როგორც ლევან ცუცქერიძის გრაფიკულ ფრესკაზე, ყდაზე გატანილზე – გარეგნობითაც გამორჩეული რჩეულის გამჭვირვალეობა (პორტრეტი თამაზ ჩხენკელის უნივერსიტეტელი მეგობრის, თინა კობალაძის თხოვნით შეუქმნია მხატვარს).

ემზარ კვიციანიშვილის დახვეწილი ინტელექტუალური ესეისტიკა მაინც პოეტური ნიშნით გვირგვინდება, „ნონფიქშენიც“ „ფიქშენის“ სინატიფით აღიბეჭდება და მკითხველი ნებისად მიჰყვება მშვენიერების საუფლოში ჩინებულ მოხრობელს. ერთი ამოსუნთქვით იკითხება ჯიბის წიგნების სერით გამოცემული მოგონებები, იმავდროულად სრულფასოვან კვლევაც რომ აღიქმება.

სათაურშივე აკონკრეტებს მოხრობელი ნარატივის სტრუქტურას – სამსახეობების ხაზგასმით დაკვალიანებული მკითხველი პირველ ნაკვეთში („რაინდული სულის პოეზია“) თამაზ ჩხენკელის ორიგინალური შემოქმედების ემზარ კვიციანიშვილისეულ ანალიზს ეცნობა, მეორე („მხატვრული თარგმანის დიდოსტატი“) მსოფლიო საგანძურის თარგმანების კვლევაა, მესამე კი („ახლოდან დანახული თამაზ ჩხენკელი“) საკუთრივ მოგონებებია, გავიმეორებთ, საოცარი პოეტური შუქით განათებული.

„მხატვრული თარგმანის დიდოსტატი“ „სამსახეობის“ პასაჟთაგან ყველაზე მოცულობითია.

მეორე ნაკვეთის კითხვისას ნონა კუპრეიშვილის მიერ ბაჩანა ბრეგვაძეზე თქმული გვაგონდებოდა გამუდმებით: „ყოველდღიურობის დამანგრეველი ზეგავლენისაგან, ამოებისაგან – მთელი თავისი ატრიბუტიკით – დღევანდელ საქართველოში არავინაა ისე საიმედოდ დაცული, როგორც ბატონი ბაჩანა ბრეგვაძე. მის ჯავშანს კაცობრიობის უმაღლესი გონი ჰქვია“ (2, 499).

თარგმნისას (ინდური აღქმით, „ფოთლიდან ფოთოლზე ნამის გადაცურებისას“) სწორედ „კაცობრიობის უმაღლესი გონს“ მიეახლებოდა თამაზ ჩხენკელი, „ბევრს და ხელამოდ თარგმნიდაო“, მოხდენილად შენიშნავს ემზარ კვიციანიშვილი. „მარიოტას“ წინასიტყვაობაში მთარგმნელი ეტიაშბლის აზრს დაიდასტურებდა, „ნამდვილად მხოლოდ ის წავგიკითხავს, რაც გვითარგმნიდაო“ და აღნიშნავდა, რომ სურდა წარმოეჩინა „დროსა და სივრცეში განფენილ, დიდად განსხვავებულ ცივილიზაციათა და კულტურათა წიაღში აღმოცენებული პოეტური სამყაროების სუბსტანციური ერთიანობა“ (3, 6).

ემზარ კვიციანიშვილი ერთგვარი ნეტარებითაც ჰყვება თამაზ ჩხენკელის მთარგმნე-

ლობითი მემკვიდრეობის არსებით თავისებურებებზე, დაწვრილებით მიმოიხილავს ძირითად ასპექტებს ამ უმდიდრესი საგანძურისა – ტანის ეპოქის (618-907) უდიდესი პოეტის, ბო ძიუ-ის მემკვიდრეობიდან ვიდრე „ვერცხლის საუკუნის“ რუს პოეტებამდის...

პოეტურ კვლევაში გამოწველილვით ანალიზდება არა მხოლოდ ცალკეული ნიმუშები უნატიფესი ჩინური თუ იაპონური პოეზიისა, მრავალი საგულისხმო ფაქტიც კონსტატირდება, მაგალითად, ის, რომ მურასაკი სიკიბუს „გენძი-მონოგატარი“ სულაც ბო-ძიუ-ის სტრიქონებითაა ინსპირირებულ-გაჯერებული. მკვლევარ-ნარატორს არც 1956 წელს გამოცემული თარგმანის ვიზუალის აღნიშვნა გამორჩება – სამუდამოდ დაგამახსოვრებინებს ბო ძიუ-ის წიგნის გარეკანის შავ ფონზე წითლად გაკლავილი ბამბუკის წვრილ ტოტს – ელგუჯა ბერძენიშვილის ნატიფი სულიერების კიდევ ერთ დასტურს *„სჯობს აღიწეროს მოძრაობა, ან ტოტის ჩრდილი. დაე, ხე ამის მიხედვით წარმოიდგინონო“*; ნაგანოს სემინარზე უთქვამს ფოლკნერს (4, 71). საგანგებოდაა აღნიშნული მეტრიც – გამოჩენილი რუსი სინოლოგის, ეიდლინის ურითმო ლექსის პრინციპთა გაზიარება, ქართული პოეზიის კუთვნილებად ქცევა (მესამე ნაკვეთში საგანგებოდაა აღნიშნული, რომ „სანდო მეცნიერული ბჭკარედით ბევრად უფრო გამართლებულია ჩინური პოეზიის თარგმნა, ვიდრე ურთულესი ჩინური ენის შესწავლა შეგვაძლებინებსო“). ემზარ კვიტიანიშვილი სიყვარულითა და სინანულით ამოწერს თამაზ ჩხენკელის სიყრმის მეგობრის, ნაადრევად დაღუპული კარლო ქილარჯიანის წინასიტყვაობასაც, რომლის კვინტესენციად გაიჟღერებს ამონარიდი: „სულიერ განწყობილებათა უფაქიხესი ნიუანსებისა და პეიზაჟის მინიატურული დეტალების დახატვაში ბო ძიუ-ის ბადალი არა ჰყავს... მონუმენტური შეიძლება იყოს მხოლოდ განწყობა“.

გემოვნებით შერჩეულ მედიტაციურ ლექსებზე აზრის გამოთქმისას მრავალგზის კონსტატირდება აზრი, რომ „ყოველგვარი სურვილი გეკარგება, გამოხოშილად, მომჭირნედ ნათქვამს რაიმე დაამატო. გასაშიფრავი აქ არაფერია და, რასაც თვალს სუნთქვაშეკრული, მღვლვარედ ჩააყოლებ, სამუდამოდ გამახსოვრდება“. უზუსტესი და ლაკონური რეზიუმეა.

თარგმანში მსუბუქ ირონიასთან შეზავებულ ლირიზმსაც აფიქსირებს პოეტი-მკვლევრის ფაქიხი სმენა, „კლასიკურ სისადავესთან ბედნიერად შეხამებულ ენითუთქმელ იდუმალებას“, ახარებს, აბედნიერებს ცნობილ ენიგმათა ხილვა უჩვეულო, უცვკეთ კონტექსტში (მაგალითად, მოლალურის ეპითეტად „ენამრავალის“ შერჩევა), თითქოს თავადაც გაეჯიბრება ბრწყინვალე მთარგმნელს პოეტური ეტიუდების თხზვაში (განა, კომენტარზე მეტად, უფაქიხეს აკვარელად არ აღიქმება შთაბეჭდილებები: „სიზმარს გვაგონებს შორეულ სავანეში ნაგვიანევი გაზაფხულის თვალისმომჭრელად აბრიალება“, „დაცვენილ ყვავილთა ველი“ ან „ფოთოლცვენის ჟამის ღამეული პეიზაჟი“?! თვითმკმარ პოეტურ ვიზიონად აღიქმება კომენტარიც: „შთაბეჭდილება იქმნება, თითქოს ცვრის ბროლივით წვეთებსა და ეზოს პატარ-პატარა გუბებში უთვალავგზის ირეკლება ღამის კაშკაშა მნათობი, რაც დაუჯერებელ სილამაზეს ქმნის“; სხვაგან სხვა არსებით დაკვირვებასაც შემოგეთავაზებს – „პოეტი წელიწადის დროთა პერსონიფიცირებას ახდენსო“ და მერამდენედ რწმუნდება, რომ პოეზიაზე სწორედ განდობილები – თავად პოეტები უნდა წერდნენ.

ლექსთა სათაურებსაც კრძალვით ამოწერს, როგორც უნატიფესი პოეტური სულისთქმის დასტურს („გოდოლი, საიდანაც გამგზავრებულთ უმზერენ“, „ძველი სახლი“, „ეზოში, გრილოვან ღამით“...), საინტერესო პარალელებს დაძებნის ღი ბოსა და დუ ფუს გადასახლებასა და ოვიდიუს ნაზონის ექსორიას შორის, მიაყურადებს დაოსურ ლოცვანთან განმარტობებული პოეტის ტკივილს, ლექსად დაწურულს...

პოეტი-მკვლევარი ვან ვეის, ღი ბოსა და დუ ფუს თუ ძველი იაპონიისა და კორეის უნაზესი პოეზიის თამაზ ჩხენკელისეული ბრწყინვალე თარგმანებიდან

(კრებული „ძველი ჩინური, იაპონური, კორეული პოეზია“) მხოლოდ სამიოდე ხოკუს ამოწერს დანანებით მთარგმნელის კონგენიალურობის დასტურად:

„ო, კალიების მდევნელო ჩემო, აწ რა უცნაურ ქვეყანაში შეგირბენია?!“

„ჰა, მთელი დღეა წყალზე დაფრენს და იჭერს თავის ღანდს ნემსიყლაპია...“

„ჰოი, განგებავ უმოწყალო!

ამ დიდებული მუზარადის ქვეშ ახლა პატარა მწერი ჭრიჭინებს“.

საგულისხმოა, რომ რეზო ინანიშვილიც სულის საღებუნად მეორე ხოკუს ამოწერს თავის მინიატურაში „ბზიფის შესართავი“ (5, 160).

ჩინური საგანძურის თამაზ ჩხენკელისეული თარგმანების უკეთეს შეფასებად ემზარ კვიციანიშვილი ფრიდონ ხალვაშის ლაკონიურ ციტატას დაიმოწმებს, „გეგონება, ჩინელი ჩვენებურად წერდაო“.

თამაზ ჩხენკელის მთარგმნელობითი მემკვიდრეობის გვირგვინად ემზარ კვიციანიშვილი მართებულად მიიჩნევს ხუთასგვერდიან „ინდურ ლოტოსს“ (2006), რომელიც მოიცავს რაბინდრანათ თაგორის „გიტანჯალის“, „თამილურ ჰიმნებს“, „ბენგალიას“, „ნალადიარს“... პოეტი-მკვლევარი ამოწერს უნატიფესი საგალობლების კონგენიალურ თარგმანებს, იგემოვნებს და ტკებება სიტყვით, მთარგმნელობითი ოსტატობის, მეტიც, დიდოსტატობის ნიმუშებად ამოწერს ფრაზა-კონსტრუქციებს („სიტყვა საგალობლად ვერ მოგაქციე“, „ნისღშებურვილი ვერ განმჭვრიტა შენმა შექმა, ვერ შემაზავა შენს ნათელთან“...), წერილთა კრებულ „ბენგალიის“ შთაბეჭდილებებს ორტეგა ი-გასეტის ესპანური ესეებით აღძრულ ემოციებს ადარებს, მოჯადოებულია პაწია ჩიტის სიკვდილის მისტერიული აღქმით, აოცებს „ბუნდოვანი მოგონებანი, როდესაც დედამიწა და ადამიანი ერთ მთლიანობას წარმოადგენდნენ.“ ინდოელი ბრძენის სამყარო „გველისმჭამელისა“ და ქართული ხალხური ზღაპრის, „მიწა თავისას მოითხოვს“ საკრალურ, იდუმალ სივრცეებს მოაგონებს, ქრონოტოპოსის ილუზორულობის დასტურად სპარსულ ზღაპარს მოიხმობს, „გიტანჯალში“ კონსტატირებულს, ასევე – სვამი ვივეკანანდას ესეს „მაია და თავისუფლება“

საპირწონედ „მონოტონური და განთხეული პროზისა“ თაგორი „ზომის ვიწრო კალაპოტს“ დამორჩილებულ პოეზიას წარმოსახავს და ეს კონტრასტი რელიეფურად წარმოჩნდება „სახსახეობის“ პასაჟებში. საგანგებოდ ამოწერია ემზარ კვიციანიშვილს ციტატა „ინდურ ლოტოსში“ წარმოდგენილი დიალოგიდან თაგორსა და აინშტაინს შორის: „აბსოლუტური ჭეშმარიტება მხოლოდ პიროვნების უსასრულობაში დანთქმის გზით შეიმეცნება. ასეთი ჭეშმარიტება არ შეიძლება მეცნიერებას განეკუთვნებოდეს“.

განსაკუთრებულ ყურადღებას მიაპყრობს პოეტი-მკვლევარი „ინდურ ლოტოს-შივე“ ფიქსირებულ აზრს ვივეკანანდასი, რომ „ყოველ ერს, ყოველ ცალკეულ ადამიანს, სიცოცხლის საფუძვლად უდევს ერთადერთი თემა, ცენტრალური ბგერა, რომლის გარშემო ჰარმონიის ყველა ბგერა იკრიბება. თუკი ერი მას უკუაგდებს, უკუაგდებს საკუთარი ცხოველმყოფლობის პრინციპს, საუკუნეთა მიერ გადმოცემულ გეზს, ეს ერი კვდება.“ ქართველებმა უნდა გავისივრდებანოთ, რომელია ჩვენი „ცენტრალური ბგერაო“, თაგორის ჩხენკელისეული თარგმანით ინსპირირებული, არსებითს ჩაუღრმავდება „სამსახეობის“ ავტორი.

„უპანიშადებისა“ და „ბჰაგავატგიტას“ ნერუსეული კომენტარები „სამაგალითოდ“ ცხადდება და სამაგალითოა მათი თამაზ ჩხენკელისეული თარგმანიც. ცალკე პასაჟად ჩნდება ინდური ბჰაქტიზმისა და მუსლიმანური სუფიზმის ტრადიციების ბენარესელი ქაბირისეული სინთეზიც, „რომლის წიაღშიც უმცირესი განსხვავების ნიშანწყალიც წარხოცილია“.

„ინდური ლოტოსიდანაა“ ამოწერილი „ბჰაგავატგიტას“ უნივერსალურობის დვრიტა – „წინსვლის გზა ტანჯვისა და თავის დათრგუნვის გზაა“.

გიტას თვრამეტი თავის ერთგვარი კონსპექტი თუ სინოპსისი „სამსახეობის“

მეორე ნაკვეთშია წარმოდგენილი, ხაზგასმულია თარგმანის „ზომიერად არქაიზებული ენა“ და საერთო მხატვრულ ქსოვილს „ბედნიერად მორგებულ-მისადაგებული რუსთველისეული კონსტრუქციები“. ორიგინალის სიტყვათა ქართულ თარგმანში შენარჩუნებაც დედნისეული სურნელის დასაუნჯებელ ხერხად მიუჩნევია პოეტ-მკვლევარს.

თარგმანის ლაპიდარულობის დასტურად მოხმობილი უამრავი მაგალითიდან ერთ-ერთს ამოვწერთ:

„ათასთა შორის ერთი თუ იპოვება სრულყოფის მოწადინე;

მოწადინეთა და ზიარებულთა შორის ერთი თუ იპოვება ჩემი მეცნაური...“

მე ვარ წესი მსხვერპლშეწირვისა, მე ვარ მსხვერპლი,

მე ვარ ზედაშე, წინაპართათვის შეწირული, მე ვარ ფესვი და მანტრა...“

მეორე ნაკვეთის ბოლოს ემზარ კვიტაიშიელი მოკლედ მიმოიხილავს მოაზროვნის უვრცეს სამთარგმნელო არეალს (პუშკინის „მცირე ტრაგედიები“, ბლოკის, პასტერნაკის, ახმატოვას, ცვეტაევის ლექსები, მიცკევიჩის „ყირიმული სონეტები...“) და ასკვნის, რომ „თამაზ ჩხენკელის მთარგმნელობითი მოღვაწეობის სრულად, ამომწურავად შეფასება მომავლის საქმეა“.

ლიტერატურა:

1. კვიტაიშიელი ე., სამსახეობა თამაზ ჩხენკელისა, ალექსანდრე ორბელიანის საზოგადოება, „ჩვენი მწერლობა“, თბ., 2015.
2. სიტყვის დეგუსტაცია, თბ., 2013,
3. მარიოტა, თბ., 1986.
4. გულის ჭიდილი საკუთარ თავთან, საუბრები, პაატა და როსტომ ჩხეიძეების თარგმანი, თბ., 1999.
5. პატარა ბიჭი გოლგოთაზე, თბ., 1989.

Nana Kutsia, Madlena Ochigava Tamaz Chkhenkeli – The Translator Summary

Tamaz Chkhenkeli was one of the most important representatives of Georgian translators of the 20th century. His literary heritage is very interesting and valid. The West and The East, Europe and Asia – these spaces are represented with the greatest professionalism and love.

We have studied poetical collections “Indian Lotus”, “Bhagavat-Gita”, “Mariota” – the nicest samples of world poetry translated by Tamaz Chkhenkeli.

Нана Куция, Мадлена Очигава Тамаз Чхенкели-переводчик Резюме

Тамаз Чхенкели был одним из важных представителей грузинских переводчиков XX века. Он оставил интересное и значительное литературное наследие. Запад и Восток, Европа и Азия – эти положения представлены переводчиком с высоким профессионализмом и любовью.

Мы изучили сборник стихов «Индийский Лотос», «Бхагвад Гита», «Мариотта», которые являются самыми прекрасными примерами мира поэзии, перевод которых выполнил Тамаз Чхенкели.

Габил Ахмедов
(Азербайджан)

СЮЖЕТНО-КОМПОЗИЦИОННОЕ ЕДИНСТВО РОМАНА «ДОЛИНА СТРАХА» А. КОНАН ДОЙЛА (ПРОДОЛЖЕНИЕ АНАЛИЗА)²

Повесть А. Конан Дойла «Долина страха» или «Долина ужаса», так по-разному переводят это название, является наиболее ярким произведением английской детективной литературы. В основе сюжета повести «Долина страха» лежат реальные события, а именно – деятельность преступного сообщества ирландцев-эмигрантов «Молли Магвайрс» на антрацитных шахтах Пенсильвании. В 1876 году в среду гангстеров был внедрен сотрудник сыскного бюро, что позволило разоблачить и ликвидировать эту преступную организацию. В 1913 году у писателя А. Конан Дойла гостил один из самых талантливых американских сыщиков – Уильям Бернс, он и рассказал подробности полицейской операции. Таким образом, основа сюжета повести была взята из жизни США.

Работая над своими детективными произведениями, Конан Дойл в циклах рассказов о Шерлоке Холмсе все время совершенствует один сюжетный прием. Вначале идет небольшая предыстория или интеллектуальная беседа Шерлока Холмса и доктора Ватсона. Затем появляется пострадавший или некто, кто заинтересован в расследовании происшествия. Нередко этому предшествуют слова сыщика: «Сейчас он явится». Далее излагается процесс расследования, готовится ловушка для преступника и, наконец, преступник пойман и обезврежен. Шерлок Холмс подробно разъясняет Ватсону все нюансы происшествия, разматывает, запутанный для непосвященных, клубок деталей преступления и дело становится совершенно ясным. Расследование заканчивается, его описание и важные документы знаменитый сыщик вносит в свою картотеку, которая не раз становилась источником материалов для записок доктора Ватсона. Вот и эта драматическая история воссоздана верным другом Шерлока Холмса доктором Ватсоном на основе рукописи Дугласа. Во второй части повести излагаются события, приключившиеся с Дугласом двадцать лет назад в Америке. Повествование начинается с беседы двух молодых людей в поезде с рабочими в горах Джилмертона. Приезжий представляется жителем Чикаго и говорит, что хотел бы устроиться на работу. Далее в доверительной беседе он называется Джоном Макмюрдо – членом 39 чикагской массонской ложи. Его собеседник Сканлейн вводит в курс местных событий, сообщает ему, что Макгинти – руководитель здешней ложи – и советует юноше в ближайшее время нанести ему визит. Заодно Макмюрдо рекомендует некоего Шеффера, который сдает жилье квартирантам. Видя, что двое полицейских работников прислушиваются к их разговору, Джон Макмюрдо грубо ведет себя с ними.

В повести есть и любовная линия, это история взаимоотношений Джона Макмюрдо и красавицы Этти – дочери Шеффера, в которую влюбляется этот юноша. Но интрига осложняется традиционным сюжетным ходом – А. Конан Дойл вводит элемент соперничества. Старик Шеффер рассказывает о намерении одного из активистов местной мафии Теда Болдуина жениться на Этти. И действительно, Болдуин начинает угрожать Макмюрдо, но не может напугать своего соперника.

Макмюрдо не внял советам своего попутчика и не явился с визитом к главарю мафии. Сканлейн приходит к новичку и предупреждает, что такое поведение повлечет за собой большие неприятности. Макмюрдо решает зайти в многолюдный бар Макгинти. Высокий и грузный Макгинти с ружьем в руках попытался угрожать новичку, но получил жесткий отпор от Джона, который подкрепил свои словесные аргументы пистолетом.

Макгинти видит, что Макмюрдо не так-то прост и меняет стиль общения. Юноша

² Начало см., в 26 номере

сообщил, что был принят в 29 ложу в 1872 году, ее руководителем являлся Джеймс Скот, и сбежал от преследования полиции из-за его деятельности фальшивомонетчика. Макмюрдо вытаскивает из кармана старую газету и вручает его Макгинти, который узнает, что новичок убил своего конкурента по изготовлению фальшивых монет. После беседы с Макгинти Джон Макмюрдо каждый вечер посещает бар главаря мафии и удостоивается уважения головорезов своим независимым поведением. Однажды полицейский инспектор майор Марвин заходит в бар и говорит Дугласу, что еще с Чикаго наблюдает за ним и просит вести себя умнее и сдержаннее. На очередном собрании здешней ложи 134 Макмюрдо избирается ее членом, что предусматривает обязательное наличие клейма на руке ниже локтя, которое он будет носить всю жизнь.

А. Конан Дойл подробно показывает масштабы преступной деятельности этой мафиозной организации. На собраниях обсуждались вопросы наказания тех, кто не вносил деньги в кассу массонской ложи. Более суровое наказание ждало тех, кто жаловался в полицию. Главарь Макгинти сообщил собравшимся, что часть полицейских боится мафии, а остальные же беспрекословно подчиняются ему. Тед Болдуин в свою очередь сообщает о бесцеремонном обращении некоторых жителей Вермиссы с членами организации, например Блейкер выгнал из своего дома квартирантов – троих членов ложи. На вопрос Макмюрдо о том, какая участь ждет его, Болдуин отвечает – «пуля в мозг». В это время секретарь Харди требует задание и для Макмюрдо, которому поручается взорвать дом семьи полицейского за то, что он убил одного из членов мафии. Главарь цинично заявляет, что это будет хорошим уроком для остальных. Вся деятельность мафии – это грабежи и убийства, жестокое подавление малейшего неповиновения. Макмюрдо понимает, что руки всех членов этого бандитского сообщества в крови, и они абсолютно безразличны к женам и детям убитых им людей, попавшим в нищенское положение. В конце собрания главарь вытаскивает номер местной газеты «Гэралд» и начинает читать статью «Порядок и закон» о черных деяниях мафии. Макгинти заявляет, что пора разобраться с людьми из редакции. Его не волнует ни высокий авторитет редактора Стейдейла, ни его преклонный возраст. Болдуин возглавляет акцию против газеты, он безжалостно избивает старого редактора, а когда тот падает, наносит многочисленные удары дубинкой по голове. Попытки Макмюрдо остановить его оказываются тщетными, поэтому он вынимает пистолет и направляет его на Болдуина, напоминая, что на задании запрещено убивать редактора. На шум происходящего выходят наборщики и метранпажи, поэтому бандиты скрываются. Правда, они вскоре оказываются в тюрьме, но на суде у зачинщиков разгрома появляются сильные адвокаты, а редактор, напуганный новой мезьтвю массонской ложи, дает показание, будто не был избит, а сам споткнулся и упал. Суд оправдывает преступников и упрекает полицию в некомпетентности. Налицо торжество силы, а не закона и справедливости.

Несмотря на то, что старик Шеффер отказал в жилье Макмюрдо, Этти и Джон продолжают встречаться. Этти мечтает уехать в Филадельфию или в Нью-Йорк, она постоянно попрекает Джона тем, что он вступил в преступное сообщество. Но юноша успокаивает девушку обещанием, что необходимо потерпеть еще полгода, и затем все изменится к лучшему. Этти не понимает сути происходящего, но верит своему любимому, с надеждой и верой в Джона она уходит.

Получив приказ взорвать дом полицейского сержанта, Макмюрдо должен был в течение трех дней наблюдать за семьей сержанта. Макмюрдо вместе с двумя помощниками взрывает дом, но в ту ночь жилище оказывается пустым, семьи полицейского в доме не оказалось. Однажды в субботу некий Морис – член мафии – неожиданно приходит к Макмюрдо и сообщает ему, что какой-то инспектор Бард Эдвардз из агентства Ната Пинкертонa напал на след преступления. Ему эту информацию передал друг, работающий на почте. Оттуда этот агент передавал информацию в центр. Сразу после ухода Мориса, Макмюрдо сжигает некоторые бумаги, которые хранил у себя, идет к Этти и поручает ей готовиться к отъезду.

А. Конан Дойла ускоряет развитие сюжета, которое движется к финалу, на собрании мафии Макмюрдо сообщает о страшном агенте, умеющим метко стрелять, и о том, что лично знает его внешность. Он также сообщает Макгинти, что этот человек выдает себя за корреспондента «Нью-Йорк пресс». Когда Макгинти спрашивает о том, как можно поймать этого агента, Макмюрдо предлагает создать комитет и включить туда самого главу ложи, секретаря Гарвея, а также профессиональных убийц Болдуина и Тигра Гарвея, обоих братьев Гилрей. Это предложение принимается и собрание быстро заканчивается. На следующий день Макмюрдо прибывает в бар и говорит Макгинти, что Барди Эдвардз дал свое согласие прийти в дом, где он живет, к десяти часам вечера.

«В нашей ложе нет изменников. Кто может снабдить его информацией? – разозлился Макгинти.

– Однако он заполучил много сведений за шесть недель своего пребывания тут. Он даже мне дал задаток. Остальные деньги он занесет этим вечером».

Макмюрдо просит Сканлейна удалиться до прибытия гостей. Затем начинают собираться преступники, на совести каждого смерть дюжина людей. В десять часов в дверь стучат, убийцы быстро скрываются за шторами, а вошедший человек проходит в маленькую комнату, это был офицер полиции – майор Марвин. После этого Макмюрдо приходит к ним и говорит, что инспектор Бард Эдвардз – это он сам, дом окружен сорока солдатами. Этот смелый человек заявляет, что он является представителем агентства, лично ему было поручено задание по обезвреживанию ложи, и эта опасная игра уже завершена, его совесть чиста. Майор Марвин приказывает своим людям отобрать оружие у бандитов.

«– Кроме вас еще 60 членов вашей мафии только что арестованы. Я же никого в Чикаго не убивал. И не чеканил фальшивых монет. А тут я спас редактора Стендейла от смерти, сержанта Вилкокса тоже я предупредил о взрыве его дома, как и других несчастных.

– Проклятый продажный! – прошептал Макгинти.

– Так говорите вы. А посмотрите, как вас называет народ. Перед смертной казнью это будет все же полезным для вас».

Шеффер и его дочь в тот же вечер отправляются в Чикаго, а через десять дней Макмюрдо и Этти сочетаются браком. В столице штата мафии не удастся подкупить судей и влиятельных лиц. Население Вермиссы выявляет все преступления 134 масонской ложи. Макгинти, всегда отличающийся властной манерой, перед отправкой на виселицу умоляет простить его. Другие пятьдесят преступников, в том числе Тед Болдуин, братья Виллей и другие получают по десять лет тюремного заключения и выходят оттуда по истечении этого срока. После двух неудавшихся попыток покушения на него, Макмюрдо меняет свое имя на Дуглас и уезжает в Англию.

В эпилоге Верховный суд Великобритании оценивает действия Дугласа в своей Бирлстоунской усадьбе как самозащиту и спустя два месяца выносит оправдательный приговор. Когда Холмс и Уотсон уже начали забывать это бирлстоунское происшествие, Сесил Бэркер прибывает на Бейкер-стрит и сообщает, что получил телеграмму о смерти Джона Дугласа который упал с палубы корабля «Пальмира», держащего курс в Южную Африку, во время штормовой погоды неподалеку от острова Святой Елены. Телеграмму послала миссис Дуглас. Холмс понимает, что эта трагическая смерть – дело рук Мориарти. Сесил Бэркер спрашивает, какая связь между американскими мафиями и английскими преступными бандами, и в ответ слышит от великого сыщика, что он, Шерлок Холмс, получил письмо-предупреждение с угрозой в адрес Дугласа еще в Бирлстоуне. Эта угроза исходила от профессора Мориарти, ведь именно он помогал бандиту Теду Болдуину в Англии. Когда Мориарти увидел свой проигрыш, он решил заняться этим делом вновь. Но это очередное преступление Мориарти не означает, что он вечно останется безнаказанным. Закономерное возмездие, постигшее Мориарти, читатель увидит в произведении А. Конан Дойла «Последнее дело Холмса».

Впервые повесть «Долина страха» была напечатана в журнале «Стренд» в конце 1915 года, отдельным изданием в книжном формате данное произведение вышло 27 февраля 1915 года в Нью-Йоркском издательстве «Доран», а в самой Англии эта повесть была опубликована в издательстве «Смит и Эльдер» 3 июня 1915 года. Повесть А. Конан Дойла «Долина страха» была переведена на русский язык М. Литвиновым и включена в четвертую книгу 10-ти томного собрания сочинений А. Конан Дойла.

Талант писателя, помноженный на безукоризненный дедуктивный метод, обеспечили произведениям А. Конан Дойла о Шерлоке Холмсе долгую литературную жизнь и интерес самой широкой читательской аудитории.

Лიტერატურა:

1. Артур Конан Дойл. «Записки о Шерлоке Холмсе». М., 1989.
2. Артур Конан Дойл. Собрание произведений о Шерлоке Холмсе в одном томе.
3. Arthur Conan Sir Doyle. Sherlock Holmes: The Complete Novels and Stories” in 2 volumes. 4 Novels and 56 Short Stories With an Introduction of Loren Estleman. New York. Bantam Books. 1986. Volume II.
4. Tracy J. The Encyclopaedia Sherlockiana. New York. Doubleday. 1977.
5. Pointer M. The Public Life of Sherlock Holmes. London. David & Charles. 1975.
6. Дойл Артур Конан. Собрание сочинений в 10-и томах, т 4. Ростов-на-Дону, 1991.

გაბილ ახმედოვი
კონან დოილის რომანის „შიშის ველის“ სიუჟეტისა და კომპოზიციის ერთიანობა
(ანალიზის გაგრძელება)
რეზიუმე

მოცემულ სტატიაში განხილულია კონან დოილის რომანის „შიშის ველის“ მეორე ნაწილი. ნაშრომის პირველ ნაწილში ორი პოლიციელი და პოლმსი იძიებენ ჯონ დუგლასის სახლში მომხდარ მკვლელობას. შერლოკ ჰოლმსი ამოხსნის საიდუმლოს და გამოაშკარავდება, რომ მოკლული არის მასონების ორგანიზაციის წევრი თედ ბოლდუინი. რომანის მეორე ნაწილში აღწერილია ამ ბანდის ტერორისტული ქმედებები და ჯონ დუგლასის მიერ მისი ლიკვიდაცია. პროფესორი მარიარტი ხვდება, რომ მოატყუეს და სამხრეთ აფრიკაში წასვლის დროს, ის აგზავნის თავის ხალხს დუგლასის მოსაკლავად და წარმატებასაც აღწევს.

Gabil Akhmedov
Unity of Storyline and Composition of Conan Doyle’s Novel “The Valley of Fear”
(further analysis)
Summary

In the presented article the second part of the novel “The Valley of Fear” by Arthur Conan Doyle is analyzed. In the first part of this piece two police officers and Holmes investigate the murder committed in the house of John Douglas. But the mystery is solved by Sherlock Holmes and it became clear that the dead man is the member of the Masson organization of Vermissa Valley of America by the name of Ted Boldwin. In the second part of the novel the discription of terroristic actions of this band and its liquidation by John Douglas is described. Professor Mariarty understood that he is decieved and sents his men to kill Douglas on his way to the South Africa. And he succeded in doing it.

მედეა კვარაცხელია
(საქართველო)

აფხაზი მწერლის ივანე თარბას ნაწარმოებების ქართული თარგმანი,
როგორც ორ ენის შორის კულტურული ურთიერთობის ფაქტორი

ტრადიციებითა და ხალხური სიბრძნით ნასაზრდოები შემოქმედებით შემოაბიჯა ივანე თარბამ აფხაზურ მწერლობაში და თემატიკის აქტუალობითა და მრავალფეროვნებით, მხატვრული ოსტატობით, ასევე მტკიცე მოქალაქეობრივი პოზიციით იმთავითვე დაიმსახურა სიყვარული და აღიარება, როგორც პოეტმა და პროზაიკოსმა და როგორც პიროვნებამ.

ორიგინალობა და მართალი სიტყვა გამოარჩევს ჭეშმარიტ შემოქმედს სხვა დანარჩენთაგან, ივანე თარბას ცხოვრებისეული კრედიტი მართალი სიტყვის მსახურება იყო:

„ბუმბულივით მსუბუქ სიტყვას შორს გაფანტავს ნიავი,
მე ნაჭედი სიტყვა მიყვარს, სიტყვა მარილიანი,
იგი სიტყვა ლიტონია, თუ სიმართლეს არ ნიშნავს...“

...

ყალბი სიტყვა მიზნისაკენ გზას ვერასდროს იპოვის,
ჩამოასხი ტყვიისაგან თითქუელი სტრიქონი“.

ივანე თარბა, უპირველეს ყოვლისა, აფხაზი მწერალია, თავისი ხალხის ღვიძლი შვილი. თავისი კუთხის თვალწარმტაცი ბუნებით შთაგონებული შემოქმედი, რასაც მისივე სიტყვებით ცხადყოფს: „მე ჭაბუკობიდანვე ვეზიარე მშობლიური აფხაზეთის ბუნებას, ვეზიარე როგორც მისი შვილი და მისი პოეტი. ბავშვობიდანვე მესმოდა გოლიათივით გაწოლილი მთებიდან მოხეთქილი ჩქარი მდინარეების ხმაური, კოდორისა და ფსოუს, ბზიფისა და ილუმარას მოძახილები“. განსაკუთრებით დიდი ადგილი მის პოეზიაში ზღვას უჭირავს, რომელიც პოეტისთვის „შთაგონების დიდი ნისლია“ და სადაც უნდა წავიდეს, სადაც უნდა იყოს, მუდმივად თან დაჰყვება:

„მაშ, ყველგან რატომ მიმყვება
ზვირთის ღმუილი გაბმული,
სადაც კი წავალ, ზღვის დელვას
რად ვისმენ სულგანაბული?“

ნიშანდობლივია, რომ მწერლისთვის საქართველო და აფხაზეთი განუყოფელი ცნებებია, რადგან ეს უკანასკნელი მოიაზრება როგორც საქართველოს ერთ-ერთი კუთხე და ეს არის სწორედ ისტორიული სიმართლე. ივანე თარბა დედამამშობლოს უწოდებს საქართველოსაც და აფხაზეთსაც, სადაც იშვა როგორც ადამიანი და როგორც შემოქმედი და იქაური გადასახედიდან უმზერს მთელ სამყაროს:

„აფხაზეთო ჩემო,
ჩემო ტკბილო დედავ,
ქვეყნის ყველა კუთხეს
შენი თვალთ ვხედავ“.

და იქვე:

„საქართველოვ, საქართველოვ,
მშობლიურო მთა და ველო,
შენ გადიდებთ აფხაზები,
გულით ნათქვამ ღამაზ შაირს
შენთვის ვმღერით ნაირ-ნაირს.“

საქართველო, ჩემო დედავ,
შენს კუთხეებს ერთად ვხედავ,
როგორ დგანან მხარდამხარა.
ერთი ფიქრით გამსჭვალული,
ერთგვარად სცემს მათი გული
ერთმანეთის გასახარად.
მეც, სამშობლოვ სანატრელო,
შენთვის ვმდერი, საქართველოვ“.

სიმართლე, გულწრფელობა ივანე თარბას შემოქმედების ერთ-ერთი უმთავრესი ღირსებაა, რაზეც პოეტს ასეთივე გულწრფელობითა და სიყვარულით პასუხობდნენ, უწინარესად, ქართველი თანამოქალაქი და სრულიად საქართველო. მის ლექსებს თარგმნიდნენ მხატვრული სიტყვის უბადლო ოსტატები: კარლო კალაძე, ოთარ ჭელიძე, ოთარ შალამბერიძე, მორის ფოცხიშვილი ჯანსუღ ჩარკვიანი, რევაზ მარგიანი, ფრიდონ ხალვაში და სხვები. „ბევრი ლექსი ისე კარგადაა ქართულად ამეტყველებული, რომ ორიგინალის ღირსებას ამჟღავნებს. მთარგმნელებს ყველაფერი გაუკეთებიათ მეგობარი აფხაზი თანამოქალაქის მშვენიერი ქართულით ამეტყველებსთვის“, – წერდა გიორგი ჯიბლაძე.

ივანე თარბამ ბევრი რამ გააკეთა აგრეთვე იმისათვისაც, რომ მის ლექსებში განივთებული დედსაქართველოს ხატება, პოეტის მიერ ნანახ-განცდილი, მის მშობლიურ მხარეშიც შეესისხლხორცებინათ. ამ ლექსებში ყველა სიტყვა მართალია, გულწრფელი და იგრძნობა, რომ თბილისი, მთაწმინდა თუ ორთაჭალა, შირაქის ველი თუ სიღნაღი, ალაზანი... ისევე, როგორც ღალიძგა, კოდორი, რიწა, კელასური, ბესლეთი და სხვა ყველაფერი ჩვენია, ყველასია, სხვებთან ერთად აფხაზი კაცისაა.

ივანე თარბას ლექსებში ხშირად ვხვდებით საქართველოს სხვადასხვა კუთხის მშვენიერებით აღძრულ ასოციაციებს. პოეტს სოხუმში თუ სიღნაღის „ცვარშეუმშრალი“ მინდორ-ველები უყვარს, ამ ზღაპრული ქალაქის მთიდან „გულში გამომწვევდელ“ ზღვას ეფერება:

„მთაზე ვიდექი მარტო მე,
წინ გადამშლოდა ქვეყანა,
ზღვა აფხაზეთში დაეტოვე
და სიღნაღს შემომეყარა“.

ეს ის ზღვაა, რომელიც, პოეტის წარმოსახვით, თავის წიადში მითაჟამის ამბებს ინახავს, მისი სუნთქვიდან ისტორიის სუნთქვა ისმის, რომელსაც ხანდახან ოხვრას ამოაყოლებს ხოლმე. ზღვა-წყალი, როგორც მატერიალური სამყაროს ერთ-ერთი საფუძველი, დრო-ჟამსაც არ ეპუება, არყოფნის „მიწის კიდე-განი და გუგუნით ფურცლავს ისტორიის „უცნობ წიგნებს“, მაგრამ ვაი, რომ მისი ენა არ გვესმის:

„ხან შენი სუნთქვა ჩამოჰგავს ოხვრას
და შენი ენა არ ვიცი თუმცა,
წყალი კი არა, ჟამი და დრო ხარ
და უცნობ წიგნებს გუგუნით ფურცლავ“ (2, 30).

მწერალი მადლიერია ასევე თავისი ქვეყნისა, რომელმაც გაზარდა და უდავოა, რომ „ჩემს ქვეყანაში“ საქართველო იგულისხმება, რადგან მაშინ ნაკლებად ეპარებოდათ ეჭვი, რომ აფხაზებიც ისეთივე დვიძლი შვილები არიან დედსაქართველოსი, როგორიც სხვა დანარჩენი.

„ო, მადლობა ჩემს ქვეყანას, რომ გამზარდა და მადირსა,
მომდერალი გავმხდარიყავ აყვავებულ ალაზნისა“.

მაშინ სხვა დრო იყო, მაშინ ერთ „პატარა ჭერქვეშ მთლად საქართველო და აფხაზეთი ეტეოდა“. აი, ეს ლექსიც, რომელიც ივანე თარბამ ქართველი პოეტის, რევაზ მარგიანის მუღლეს ნინო უღენტს მიუძღვნა:

„შემოვედი და ამაღლდა ჭერი,
სხვენზე ორბივით ლექსი შემოვსვით,
შენა ხარ, დაო, ამ წმინდა კერის
კეთილი სული და ანგელოსი.
სვანურ-აფხაზურ სიმღერებს ვჭექდით
და ქართულ ხმებით ზეცას ვწვდებოდით,
და ეტეოდა პატარა ჭერქვეშ
მთლად საქართველო და აფხაზეთი“.

ივანე თარბას, ბევრი თანამოკალმის მსგავსად, საოცრად თბილი ურთიერთობა აკავშირებდა ქართველ პოეტ-ებთან და მწერლებთან. ამ ჭეშმარიტი, ღვიძლი ძმობის წიაღში ჩაისახა გიორგი ლეონიძის, რევაზ მარგიანის, ირაკლი აბაშიძის, კარლო კალაძის, ნოდარ დუმბაძის, მურმან ლებანიძის, ჯანსუღ ჩარკვიანის, ფრიდონ ხალვაშის, შოთა აკობიას, მირიან მირნელის, გენო კალანდიას, ჯანო ჯანელიძის და სხვათა მეგობრობა ივანე თარბასთან. უფრო მეტიც, კარლო კალაძე, ივანე თარბას მამის სურვილით, გარდაცვლილი უფროსი ვაჟის „მაგიერი“ იყო თარბების ოჯახში. საგულისხმოა, რომ ქართულ-აფხაზური ტრადიციით, გარდაცვლილი შვილის „მაგიერს“ ოჯახი უსაყვარლეს და უახლოეს ადამიანებში ირჩევდა. „ჩვენ მამაჩემმა გვაკურთხა ძმებად“, – ამბობს პოეტი და მაშინ, აბა, რას წარმოიდგენდა მამამისი, ეს დარბაისელი, ღირსეული და გამტანი აფხაზი კაცი, რომ ასლო მომავალში ძმები ასე სამკედრო-სასიცოცხლოდ დაერეოდნენ ერთმანეთს.

ქართველ და აფხაზ შემოქმედთა ურთიერთობის ამსახველი მრავალი ფაქტის მოხმობა შეიძლება. რა დიდი გრძნობაა ჩაქსოვილი გოგლა ლეონიძესთან ერთად კახეთს სტუმრად წვეული ბაგრატ შინკუბას სიტყვებში: „ჩვენ მივიწვევით მადლა, სულ მადლა და გოგლას ლექსი მესმოდა ტკბილი“. ივანე თარბა კი გიორგი ლეონიძის გარდაცვალების შემდეგ დაწერილ ლექსში კრულვას უთვლის თვით სიკვდილს, რადგან გოგლა პირველად არ დახვდა კახეთში მასპინძლად და მას აფხაზეთში „ექებს“:

„მე გექებ, გექებ, მივდეგ შენს ნათელს,
თვით დადგომია სიკვდილს შავი დღე,
და მეტი აღარ ვიცი, არ ვიცი,
საით გექებო, საით წავიდე.
...იქნებ შენ დარჩი შენს აფხაზეთში,
იქნებ რიწაზე მღერისხარ ახლა...
...იქნებ აფხაზურ ფაცხაში კერას,
მიფიცხებხარ ჩინჩხალ ნაკვერჩხლებს,
ანდა დადიხარ მშობელ მხარეში
და ზედ დაწურულ ლექსებს აკვესებ“ (2, 78).

თითქოს სიყვარულში ეჯიბრებოდნენ ერთმანეთს ქართველები და აფხაზები. როგორი ზუსტი და ობიექტურია ივანე თარბა პოეტი-აკადემიკოსის, ირაკლი აბაშიძის შემოქმედების შეფასებისას: „ირაკლი აბაშიძე უპირველესად ეროვნული პოეტია. მისი მაღალი რანგის პოეზია ჩემთვის ყოველთვის იყო იმის მაგალითი, თუ როგორი უშუალოდ უნდა ემსახურებოდეს ჭეშმარიტი შემოქმედი მშობელ ხალხს. მისი ბრწყინვალე პოეზია ეროვნულ, ქართულ ნიადაგზე აღმოცენებული და, ვაჟა-ფშაველას თქმისა არ იყოს, ის, რაც ეროვნულია, ზოგადკაცობრიულიცაა. ირაკლი აბაშიძეს გულით უყვარს აფხაზეთი. არასდროს დამავიწყდება მისი ასო-

ვანი ფიგურა სოხუმში, ზღვისპირას. იგი დიდხანს თვალმოჭუტული გაცქეროდა ზღვის უკიდევანო სივრცეს, თითქოს აქედან ჭვრეტდა უკვდავი რუსთაველის ნაკვალევს“ (7).

იქვე, ახლოს რუსთაველის ძეგლი იდგა, რომელსაც ქართველებთან ერთად აფხაზებიც ამკობდნენ ყვავილებით. დღეს იქ, რა თქმა უნდა, ამ ძეგლის ნასახიც არსად ჩანს, რაც ჩვენი, ქართველებისა და აფხაზების, ტრაგიკული და ამავე დროს სამარცხვინო, უაზრო ძმათამკვლელი ომის შედეგია.

მთელი აფხაზეთისთვის და, რა თქმა უნდა, ივანე თარბასთვისაც დიდი გალაკტიონი ყოველთვის სასურველი სტუმარი იყო:

„აგერ გალაკტიონი
სასურველი სტუმარი –
მოაბიჯებს გამზირზე
ჩუმი და იღუმადი.
ის ჩემს ქალაქს ეწვია,
აფხაზსაც და ქართველსაც,
ხელი რომ გადახვიოს,
როგორც ახლო ნათესავს.
იგი მოხიბლულია მზით,
ზღვითაც და მთებითაც,
თითქოს ეს წუთი არის,
გადმოვიდა გემიდან.
ვისაც წვაავდა ყოველთვის
ჯერ ლექსი და მერე მზე,
ხენიც ეგებებიან
თითქოს ფეხის წვერებზე“.

„ნოდარ დუმბაძე ჩემი საყვარელი მეგობარი იყო... დაუსრულებლად შეიძლება მასზე ლაპარაკი. მას ძალიან უყვარდა მზე, მისი ყველა ნაწარმოები მზის სითბოთია გამსჭვალული და ასე გეგონებათ, თვით მისი პიროვნებაც მზის სხივს გამოსცემდა“, – წერდა ივანე თარბა.

ქვეყნის ბედზე მოფიქრალი, მის გარშემო მიმდინარე მოვლენებს დაყურადებულ ერისკაცი, ივანე თარბა თითქოს გრძნობდა მოახლოებულ საშიშროებას. მოსალოდნელი უბედურების საფრთხე ჩანს მის ლექსებშიც:

„არ გვინდა, ზეცა რომ დაფარონ შავმა ღრუბლებმა,
არ გვინდა, ბავშვებს დაებუროს თვალები ნისლით,
მაგრამ ჩვენ ვიცით, იარაღით ვინც იმუქრება,
უნდა, როგორმე უძღურება დამალოს თვისი“ (1, 13).

ამ მხრივ საგულისხმოა ასევე ლექსი „საზღვარი“:

„წაიშლებოდა საზღვარი მართლა,
ძმური ყიჟინით ცას შევარბევდით –
რომ ქვეყნის საზღვრებს, მტრედების გარდა,
არვინ არღვევდეს ავი ზრახვებით“.

ან კიდევ:

„და უნდობლობის დიდი მდინარე
ჩვენ შორის იწვა, როგორც იარა“.

ივანე თარბას უნდოდა, ჩვენს მიწა-წყალზე სიმშვიდე დავანებულიყო და ადამიანები ბედნიერები ყოფილიყვნენ. მაგრამ მოსახდენი მაინც მოხდა, გონიერებამ ვერ იზეიმა – ამ ომში საქართველოც დამარცხებულია და აფხაზეთიც. გაიმარჯვა

ჩვენმა ავისმოსურნე გარეშე ძალამ, არადა, როგორც ანა კლანდაძე ამბობს: „ჩავ-
ვიტყდა ხიდი, ჩვენ მომავალს ველოდით სხვაგვარს“.

სხვაგვარ მომავალს ელოდა დიდი კონსტანტინე გამსახურდიაც, როცა წერდა:
„სიყრმის წლებიდან მე მიყვარს აფხაზი ხალხი. არავის არ შეუძლია, ჩრდილი მია-
ყენოს ამ სიყვარულს, რომელიც ჩვენ გვაერთიანებს მრავალი საუკუნის მანძილზე.
ჩვენ ვიყავით, ვართ და ვიქნებით დაკავშირებულნი ერთმანეთთან პატივისცემის
გრძნობით“.

ვაი, რომ შეძლეს და მერე რა სისასტიკით. არადა, შეუძლებელია, ამ ორი
ხალხის სიყვარულით სავსე ურთიერთდამოკიდებულებას „წარსული“ ერქვას.

გიორგი შატბერაშვილი ერთგან წერს: „მოულოდნელი უბედურება ადამიანის
გულში პირველად გაოცებას და სხარტად დარჩენას იწვევს, მერე თანდათან მო-
დის უბედურების შეგრძნება“ (8, 19).

ასე გვჭირს ჩვენც, ქართველებსაც და აფხაზებსაც. ამდენი წლის შემდეგ უფ-
რო მტკივნეულად ვგრძნობთ უერთმანეთობით გაჩენილ სიცარიელეს, „მოუნანას“
და „იანანას“ ერთად ამღერების სურვილს და იმედიც ჭიატობს, რომ ჯერ კიდევ
ყველაფერი დაკარგული არ არის.

„მე მინდა, ისე გაგაყოფო ახო,
ცინცხალი ცვარი პეშვებით შევსვა“ –

ამბობს ივანე თარბა ერთ-ერთ ლექსში, მაგრამ საბედისწეროდ, მის მიერ
სწორად გაკაფული ახო გავაჯანგნარეთ, ცინცხალ ცვარში სამსალა გავურიეთ და
ახლა კვლავ ხელახლა გასაკაფი გვაქვს ერთმანეთთან მისასვლელი გზა, კვლავ
გასადები გვაქვს ჩატეხილი ხიდი.

ივანე თარბას ლექსი „ხიდი“ წარსულ დროშია დაწერილი, მაგრამ თითქოს
იმაზეცაა, რაც აწი უნდა მოხდეს, უცილობლად უნდა მოხდეს: „პაპებმა ჩვენთვის
ააგეს ხიდი და შეაერთეს ორი ნაპირი, წყალმა წაიღო ძველი ნაღველი, დრომ მოგ-
ვიტანა სითბო უღვევი. დაე, ცოცხლობდეს მათი სახელი, ვინც შეაერთა ჩვენი გუ-
ლები“.

და ბოლოს, დავასრულებთ ივანე თარბას ლექსი-მოწოდებით საკუთარი თავი-
სადმი – „პოეტი თუ ხარ“:

„...შენი მარადი სიჭაბუკე ყოველთვის მეგრძნოს,
გასწი, იარე, შეეჭიდე წელთა მრავლობას
და ჩემი სიტყვა გადაეცი შთამომავლობას“.

ღიას, შთამომავლობის ვალია, ღირსეულ წინაპართა კვალს, ძველ გზას მის-
დიოს. ივანე თარბას შემოქმედება კი, გვჯერა, ყველა გამოცდას გაუძლებს და
ბევრ რამეზე დააფიქრებს ახალგაზრდობას, რომელმაც ჩვენი თაობის მიერ დაშვე-
ბული შეცდომები უნდა გამოასწოროს.

ლიტერატურა:

1. თარბა ი., ორი ზღვა, თბ., 1960.
2. თარბა ი., ლექსები და პოემები, თბ., 1976.
3. Тарба И. Вершины отзовутся эхом, Тбилиси, 1977.
4. თარბა ი., „სიტყვა მეგობარზე“, „საქართველოს რესპუბლიკა“, 2003, 14 ივლისი.
5. ჟურნ. „საქართველოს კომუნისტი“ 1981, ოქტომბერი.
6. გ. ჯიბლაძე, წერილები, თბ., 1976.
7. გაზ. „საბჭოთა აფხაზეთი“, 1979.
8. შატბერაშვილი გ., წერილები, თბ., 1975.

9. ჭურღულია ო., ნარკვევები ქართულ-აფხაზური კულტურული ურთიერთობიდან, სოსუმბი, II ნაწ., 1983.

Medea Kvaratskhelia
*Translations of Compositions by Ivane Tarba – As a Factor of
Relationship among Two Nations*
Summary

Ivane Tarba was one of the most important representatives of Abkhazian literature of the 20th century. He was a well-educated person, an outstanding thinker who knew ancient traditions, mythology and history of his people. He always wrote of Abkhazia as a part, the nicest part of Georgia. Ivane Tarba's poetry reflects wonderful landscapes of the Western Georgia, the Black Sea, smell of lemon-trees, but the main "character" of Tarba's literary heritage is a human being, the Lord God's creation and people – inhabitants of „the Country of the spirit” (Abkhazia) – Georgians and Abkhazians – brothers. The author really called these peoples "brothers" and Georgia was called "the eloter" in his poetry.

In the article we have studied the main paradigms of Ivane Tarba's poetry. In our opinion, the most important issues of these "sunny verses" are love and brotherhood among Georgians and Abkhazians. We have tried to prove it in our work.

Медея Кварацхелия
*Перевод композиций Иванэ Тарба как фактор отношений
между двумя народами*
Резюме

Иванэ Тарба был одним из самых важных представителей абхазской литературы 20-го века. Это был образованный человек, выдающийся мыслитель, который знал древние традиции, мифологию и историю своего народа. Он всегда писал об Абхазии как прекраснейшей части Грузии. Поэзия Иванэ Тарба отражает прекрасные пейзажи Западной Грузии, Черного моря, запах лимонных деревьев. Но главным "героем" литературного наследия Тарба является человек, творение Господа Бога и люди – жители «Страны души» (Абхазии) - грузины и абхазы - братья. Автор действительно называл эти народы «братьями».

В статье мы рассмотрели основные парадигмы поэзии Иванэ Тарба. Наиболее важными вопросами этих "солнечных стихов" являются любовь и братство между грузинами и абхазами.

ციალა მესხია
(საქართველო)

გალაკტიონის კოსმიური პოეზია რეზო აღამიას ფერწერაში

გალაკტიონი იდუმალი პოეზიით, ურთულესი სიმბოლურ-იგავური სახეებით, ენიგმებით, განუმეორებელი პოეტური ხატებით, მეტაფორებით, ჯერარსმენილი ხმებითა და ინტონაციებით, „ბროლის რიტმით“, „ბროლის ლაჟვარდით“, „ზეციური მუსიკით“, ახალ მუხათა სიმრავლით, „რკინის ლექსების ნიაღვარით“, „სიმართლის კანდელით“ კვლავაც შეუცნობ სივრცედაა დარჩენილი...

რეზო აღამიამ გალაკტიონის იდუმალებით მოცული პოეტური სამყარო მაგიური ძალმოსილებით ფუნჯის მონასმით ტილოზე აამეტყველა. ესაა მშვენიერი და ღვთაებრივი ხელოვნება, ქართული კულტურის, ქართული ხელოვნების, მამა-ღმერთისა და ძე ღმერთის ზეიმი. მიწიერ და ზეციურ სამყაროთა ჰარმონია და მშვენიერება. შთამბეჭდავადაა წარმოჩენილი გენიოსი პოეტის ცხოვრების ბოლოქარი გზა. ამ ფერწერაშია „გალაკტიონი თავისებური, ყოველმხრივ თავისებური უცნაურობამდე“ (ეს გრიგოლ რობაქიძე).

„გალაკტიონი და კოსმოსი“ (ფერწერული სურათების სერია „პლანეტარიუმი“) იმდენად გაპოეტურებული, დრამად დრამატული და მღელვარეა, რომ აშკარად იკვეთება ჯვარცმის მისტერიის იდუმალებითა და გზნებით გამსჭვალული პოეტების მეფის ტანჯული გზა ცხოვრებისა; დამსხვრეული გრაფიკის კოშკები, მკვდარი ვარდები, ცაში მობოინე ყორნების ფრთების ტლაშუნი, ანგელოსის პერგამენტზე წარწერილი განაჩენი: „ანგელოსს ეჭირა გრძელი პერგამენტი, მწუხარე თვალებით მიწას დაჰყურებდა. მშვიდობით, მშვიდობით, ამოდ დაგენდე, ელვარე საყურევე აღმას საყურეთა! ბაგეთა ლოცვაო, დიდება და ძეგლო, უთუოდ მიხსენებ ოდესმე, ოდესმე. გრაფიკის კოშკები, ლიდიის სამრეკლო, შენს ფერხტკვემ დაიმსხვრა და გლოვა მომესმა!“

მხატვრის თვალით დანახული გალაკტიონის კოსმიური სამყარო, „სურათოვნებით სახსვ“ მისი პოეზია ხდება ძღვევამოსილი „სულიერი დამპყრობელი“ (პოლ ვალერიის ტერმინი). მხატვარმა ტილოზე გალაკტიონის მთელი პოეზია გადმოიტანა. პოეტების მეფე ხომ თავად გახლდათ დიდოსტატი პეიზაჟისა... მგოსნის განსაკუთრებით უყვარდა თოვლიანი პეიზაჟები. მხატვარი გვეუბნება: მეც გამოვიხმე იმერეთის პეიზაჟები, უფრო ჭკვიშის მგოსნის სახლმუხეუმით. მხატვრის რწმენით, თოვლის პეიზაჟშია უდიდესი მისტიკა და, რადგანაც გალაკტიონში ბუდობდა უზარმაზარი მისტიკა, მისი პოეზიაც მისკენ მიიღწეოდა...

და მაინც, ქარიანი პეიზაჟები, რომელებიც უხვადაა გალაკტიონის პოეზიაში (მხატვარმა ტილოზე ფუნჯით გამოსახა და გრძნობა პოეტის ნისლიან ფიქრებს, ქარის შეუჩერებელ გრიალს, გაფრენილ ფოთლებს, რკალად მოხრილი ხეების შთამბეჭდავ სურათს და აჰა, გვიანი შემოდგომის სილუეტიც ზამთრის მკაცრ სინამდვილედ იქცა და შემოქმედმა მუქი ფერებით გამოხატა კოსმიური ქარიშხალი, პოეტის ხმაც თითქოს ფოთოლივით მიჰყვება ქარს... „როგორ წვიმს, როგორ თოვს, როგორ თოვს, ვერ გპოვებ ვერას დროს, ვერას დროს“.

უყურებ სურათებს და ცხადად იკვეთება აბოზოქრებული და ყალყზე შემდგარი ბუნება, როგორ ხდება ერთის თვისობრიობიდან მეორეში გადასვლა, უდიდესი იდუმალება, რომელიც მოაქვს ნგრევას, და თითქოს თრთის ტილო, ცოცხლდება ყველა და ყველაფერი, და სწორად აქ ირეკლება ვან გოგისეული სასწაულებრიობა, უსასრულო კოსმოსიდან ჩამოღვრილი ფერები, მხატვარმა გვაჩვენა რაინდი პოეტის უფაქიზესი სულის ხვეულები, რომელიც ეპოქის ქარტეხილებს ჩუმად ისრუტავდა და უზარმაზარ ტკივილად აქცევდა.

ქართული სულის, ეროვნული ხასიათისა და სიმშვენიერის უზადო ანარეკლებია სურათები. „სამყაროს სახე და გალაკტიონი, გალაკტიონი და დემონი“. „მთავარანგელოზი და გალაკტიონის ნიღბის განწყობილება... ზამთრის მთვარიანი, ნათელი ღამე გალაკტიონის ეზოში“, „მე და ღამე“, „სამყაროს უკვდავება, ნათება და ჩამქრალი პლანეტები“, „სამყარო, პირამიდა, გალაკტიონის მზერა და იდუმალება“, „გალაკტიონის ლექსი მგოსნის სახლისა და ზამთრის პეიზაჟებშია ჩასახული“ და ა.შ.

და მაინც, საოცარი ქმნილება: „გალაკტიონის სამყარო და კოსმოსი“. სასწაულებრივია ის განცდა, ის განწყობა, ის მუსიკა, რომელიც ფერებით ციალებს ამ სურათზე. უნებურად ისევ რეზო ადამიას ერთი ესეე გახსენდება, სადაც წერს: „გალაკტიონის ლექსი, რომანტიკული იქნება, სიმბოლისტური თუ კლასიკური, შექმნილია სამყაროს საოცრებათა მერვე ფერით.

წმინდანები არასოდეს და არც ერთ შემთხვევაში არ იკლავენ თავს, სიცოცხლეს ეთხოვებიან, მხოლოდ ღრმა აღტკინებით დედამიწას მოწყვეტილნი და თანამედროვეთაგან გულგატეხილი გენიები, წმინდანები საგანგებოდ რჩეულები გახლავთ შორეულ სამყაროში გასამგზავრებლად. გენიები კი შორეული სივრციდან დედამიწაზე მოვლენილნი არიან ღვთიური შემოქმედების მომფენად დაუსრულებელი ფუნქციით და ისევ უბრუნდებიან პირველ წყაროს“ (4).

ათვალიერებ სურათს „კოსმიური ჰარმონიის მშვენიერება“ და გაოგნებულს ურიცხვი ფიქრი თუ ასოციაცია რეალივით შემოგეჯარება, გრძნობ კოსმიური სამყარო როგორ ბოლოქრობდა პოეტის სულში. მყუდრო ღამეში მოხეტიალე პოეტი-ბედუინი ფერად-ფერადი ვარსკვლავების წვიმაში რომ ამჩნევდა „როგორც ასომთავრულს... სხვისთვის უხილავ ფარულს“... დიდმა მანქანებმა გალაკტიონით გაითავისა, ზეჟეჟნიური ხმები, „რადაც წმინდა შორი ქვეყანაა“, ღამის დუმილში ჩაქსოვილი ანგელოზთა ციური ნანა და მნახველის თვალწინ აშკარად იკვეთება, თუ როგორ ტრიალებს გალაკტიონის გარშემო რეალური და ირეალური სამყარო. აქაა გალაკტიონი, ტერენტი გრანელი, ნოდარ ტაბიძე, ოლია ოკუჯავა, დედამისი მაკრინე, მესაფლავე, ყველა პერსონაჟი, ის რეალობა, რომლის გადატანაც ქაღალდზე უხდებოდა პოეტს, ყოველდღიური ცხოვრების დეტალები თუ უცნაური მოვლენები, რომლებიც მის სულში ბოლოქრობდა, ფერმწერმა საესეებით ახალი ორიგინალური ასპექტით წარმოაჩინა და თავისი ესთეტიკური მშვენიერებითაც აგვამალდა და განგვაცვიფრა.

რეზო ადამიას ფერწერული სურათები ბუმბერაზი მხატვრების, სეზანის, მარკ შაგალის, ვან გოგის, მატისის, პიკასოს, კანდინსკის, ხუან მიროს, სალვადორ დალის, ჯეკსონ პოლაკის და სხვათა ფერწერულ ქმნილებებს უსწორებს მხარს, ფერწერული მშვენიერება, ნათელი კოლორიტი და ფერთა სიმფონია, უნივერსალური სიღრმე და განი, ცისა და მიწის კავშირი, კოსმიური ჰარმონია, ღვთიური ზეიმი და ვინ იცის, კიდევ რამდენი რამ აახლოებს ამ ბუმბერაზ ფერმწერებთან...

ხიდი, რომელიც ზესთასოფელსა და ამ სოფელში არის გადებული გალაკტიონის ფენომენითაა შთაგონებული. ამიტომაც გაკრთება სურათებთან გალაკტიონისებური ფრაზები. და ეს ალბათ იმიტომ, რომ გალაკტიონი მისი სულის ნაწილია, მისი ემანაცია, გალაკტიონის თვალთ დანახული კოსმიური ჰარმონია კი მისი სიასლვე, შემოქმედების ერთ-ერთი ძირითადი კრედო... მხატვარმა ამ კოსმიური თემითა და მიდგომით „ახალი გალაკტიონი აღმოაჩინა, პირველი და უმთავრესი ნიშანი რეზოს ნამუშევრებისა ეს არის მოვლენათა და პროცესთა ღრმა ფილოსოფიურობა. რეზო პირველი ბრძანდება, რომელმაც გალაკტიონი კოსმოსთან დაკავშირებით წარმოაჩინა“ (2, 28-30).

გალაკტიონის გენია დიდი მანქანის ფერებით ალაპარაკდა. მხატვარმა ფერწერა და პოეზია საოცარ უღელზე შეაბა და ისევ კოსმოსისაკენ გაუყენა... ალბათ განგებამ ასე ინება, პოეზია უფრო და უფრო გაფერწერებულიყო. მხატვარმა კოს-

მოსში, თვით უფლის საბრძანებელში შეადწია და გალაკტიონი ზეციურ სამყაროში დააბინავა. და მაინც, ესაა უხილაობათა ხილულად მოქცევა და მისი ისევ იდუმალებისაკენ მიტრიალება... გალაკტიონის კოსმიური სულის ამგვარი გამოწველივა ხელეწიფება იმ შემოქმედს, ვისაც ზიარი რამ აქვს ამ სამყაროსთან, ვისთვისაც ეს სამყარო მეტად მშობლიური და მახლობელია.

აი, სურათი: „უზომო დრამა, კოსმოსი და მსხვერპლშეწირვა“. სწორედ აქ რაღაც სასწაულებრივი, ღვთიური დიადურობით წარმოჩინდება გალაკტიონის დამოკიდებულება კოსმოსთან. მისი დამშვიდობება ამ სოფელთან. საოცარი ზეადამიანური ძალებითაა მიღწეული ინდივიდუალური ხასიათის გახსნა, რომელსაც გალაკტიონი ფლობდა... ეს სურათი მხატვრისთვის დამახასიათებელი მძლავრი ემოციითა და სულიერი ძლიერებითაა გამორჩეული... ვფიქრობ, ეს ქმნილება ხელოვნების სიახლე – სასწაულად უნდა ჩავთვალოთ. შეუძლებელია თხემით ტერფამდე არ განიცადო ფერებით ამეტყველებული ტრაგედია პოეტისა. პოეტი, რომელიც კოსმოსს საკუთარ „სახლ-ოჯახად“ აღიქვამდა, მისი უმანკო მსხვერპლი გახდა... და ჰოი, საოცრებავ, „დღეს ყველგან მზეა და სილამაზე – სიკვდილთან ჩემი შემრიგებელი“... რეზო ადამიასთვის ესაა სწორედ ლამაზი სიკვდილის მისტერია, პოეტების მეფის რწმენის სიმაღლედ აქ იკვეთება, რომ სიკვდილი გარდაცვალებაა და არა დასასრული...

გალაკტიონის სულმა ჭყვიშის გავლით კოსმოსში იმოგზაურა და კოსმიური ლაქაც ქრება. მგოსნის უმანკო სისხლი წითელ ვარდებად ზეცაში აიტყორცნა და აქ არ შეიძლება არ გაგახსენდეს: „ქარვათა მორევში დაეშვა ვარდები, სადამო კანკალებს შიშით და რიდობით, სადამო ნელდება და კვდება ვარდები... მშვიდობით, მშვიდობით, მშვიდობით!“

გარდაცვლილ ფოთლებზე სისხლიანი წითელი მიხაკები ანათებენ – ეს რეზო ადამიას განწყობილებაა, მისი ემოცია, რომელმაც ფერებში აელვარა გალაკტიონის პოეტური სამყარო, ძნელია ისაუბრო ყველა ტილოსა თუ სურათზე (თითქმის 200-მდე ნახატია შექმნილი) და მაინც, ყველგან ანათებს გალაკტიონის შთამაგონებელი სახე, საოცრად მეტყველი, უცნაური, იდუმალი მზერით.

გალაკტიონის პოეტური პარადიგმები, განუმეორებელი ფერთა მოხმობით, გარდასახვებით, გარდატეხებით პლანეტებად ქმნილნი, საოცრებების ხილვით უხილაობებზე გვიყვებიან. აქ ფერწერის საშუალებით მოძებნილი ფორმა-სიახლეები უახლოვდება უდიდესი პოეზიის იდუმალეებს. ფერმწერი კავშირს ამყარებს გალაკტიონის თეთრ ღამესთან, მთვარეს ესაუბრება, მთელ კოსმიურ სამყაროში დახეტილობს და ალბათ, უფლის ნებაა ისიც, რომ მაღალი მზით დანთებული ხანძარი მარადიულად რომ ანთია მის ფერწერაში („ფერთა უსასრულობა“).

მხატვარი უმძაფრესად შეიგრძნობს გალაკტიონის სულის უსაზღვროებას, ფერებით დაიურევებს ჟამთა საიდუმლოს.

სურათში „გალაკტიონის სახლ-მუზეუმთან“ ახალი რაკურსით წარმოჩინდება გალაკტიონის პოეტური ფენომენი, მისი სულიერი ტრაგიზმი, მამულის სიყვარულის უშრეტი ძალა, გლოვისა და ტანჯვის ესთეტიზმი, მარადიული მუსიკალური სიმფონია.

უნიკალურია „ღამე, მთვარე და ამღერებული ღრუბლები გალაკტიონის სახლის დუმილიან ჭყვიშში“, მხატვრის საკრალური ხილვები გალაკტიონის სიზმრების ფრაგმენტებია, გენიალური პოეტის ცხოვრების პიკანტური ეპიზოდების გახსენებაა. გალაკტიონის სიმბოლური ღრუბელია „ღრუბელი ნათლისა“... რეზო ადამია ამრავალფეროვნებს და ფერებით ქსოვს გალაკტიონის სახეებსა და სიმბოლოებს. ამღერებულ ღრუბელში პოეტის მზერა ჩვენს აფხაზეთსაც გადაწვდა. აკი არ თქვა: „და ღრუბლიდან ეშხით გადმოიფრქვევა მოგონება სიყვარულის მზიანის“ („აფხაზეთის წვიმა მიყვარს“).

კოსმიური ქსოვილით შებურვილი გალაკტიონის სულიერ კოსმოსთან თანაზი-
არობამ განაცვიფრა სრულიად საქართველო... „მე დღეს პირველად გავიგონე გა-
ლაკტიონის კოსმიური სიმღერა, მისი ხმა“, – წერს პაატა ბურჭულაძე.

„კოსმოსს შერთული, კოსმოსს შერეულ სისხლის წვეთებზე ლექსის სრიქონე-
ბად რომ იქცევა“ (მაყვალა გონაშვილი).

„გრძნეული კოლხი, ხარ შენი ფუნჯითაც და შენი კალმითაც“ (ეს რეზო მიშ-
ველაძე).

რეზო ადამიას ფერწერულ სამყაროში გალაკტიონი „მაღალია და მაღლამხე-
დი“, მისი პოეტური ქვეყანა უსასრულოა და მარადიული. თავად მხატვარი გალაკ-
ტიონით კოსმოსს შერეული, კოსმოსს შერთული. და მთავარი მაინც ის ემოცია,
ის განცდაა, რომელიც გალაკტიონის სულის ტრაგიზმით შემოიტრება ჩვენს არსე-
ბაში და რაღაც უხილველის, შორეულის სახილველად რომ განგვაწყობს.

რეზო ადამია ვან გოგით, მიქელანჯელოსავით ფეთქებადი ფერებით გვიბე-
ლავს. დიახ, აქ „ერთდროულად კივის ყველაფერი, ეს ხაზთა ჭეშმარიტი ბაბილო-
ნია“ (ეს სიტყვები დიდმა ფრანგმა მოქანდაკემ ემილ ანტუან ბურდელმა წარმოთ-
ქვა მიქელანჯელოს ფრესკასთან). ხაზთა ასეთი ჭეშმარიტი ბაბილონია, პირადად
ჩემთვის, – „ღურჯა ცხენები“... სულის გამაცისკროვნებელი ღურჯი ფერებით იქ-
მნება გალაკტიონისეული დეტალები, ღურჯა ცხენების მოტივი, რაც გალაკტიონი-
სათვის მთელი მისი შემოქმედების ძირითად მოტივად იქცა. ღურჯა ფერი გალაკ-
ტიონისათვის სიმბოლოა ამაღლებულისა და დიადის, კარგისა და ძვირფასის... რე-
ზო ადამიამ გალაკტიონის მთელი შინაგანი სულიერი სამყარო, კოსმოსის მთლიან-
ობა უჩვეულო „ადამიანური დრამით“ გაიაზრა და „მერვე ფერით, სხივმოფენილ
გაყვითლებულ ეტრატთან დაგვაყენა, სადაც გრძნობათა საშინელი ქროლვით,
გრგვინვით და წრეგადასული დინამიკურობით ეტრატის ზედაპირიც გაცვეთილა
და ათასწლოვანს დამსგავსებია“ (3, 8-12).

რეზო ადამიამ თავისი პორტრეტიც გამოკვეთა, უმთავრესი გაგვიმხილა, რომ
თავადაა კოსმოსი. გალაკტიონის სულიერ სამყაროს, მის პოეტურ გენიას დახარბე-
ბულმა ფერმწერმა დაუცხრომელი ვნებებით მიაშურა ასპარეზს და „ცხენთა შე-
ჯიბრების“ ბედნიერი მოწმენი გაგვხადა... და დღეს თითოეული ჩვენგანი გრძნობს
მიმსწრაფი სულის ლტოლვასა და მისი სულის უმთავრეს მიზანს – საზღვრების
გარღვევის მძაფრ სურვილს, ქმნის განუმეორებელ ხატებს პოეზიისას და დიადი
ვნებით, ფაქიზი არმატით იქსოვება, ფანტასტიკური ტილოები. გავისხენოთ გა-
ლაკტიონი: „როგორც უხვი მემკვიდრე ვისვრი სავსე პეშვებით ფანტასტიკურ
მკვლევლობებს და ოცნებებს მკათათვის, წარსულში, მომავალში წყველით გადა-
ვეშვები, რომ ძეგლები ავმართო მღვრიე მშენებათათვის“.

დიდი მანეტრო გალაკტიონთან ერთად ამქვეყნიური არსებობის მღვრიე მშვე-
ნებას ჭერეტს, გრანდიოზულ სივრცეს გადასერავს და ძეგლებს აღმართავს
„მღვრიე მშენებათათვის“... სწორედ ამ გადაშვების, ამ მოძრაობის, შექმნის და
ენერჯის ახალი აზავთების დასტურია „პლანეტარიუმი“.

კოსმოსი და მხატვრის „პლანეტარიუმი“ ხილია მგონისა და მაყურებლის
წარმოსახვისა, მაგრამ მნახველი თავადვე უნდა იყოს დაჯილდოებული წარმოსახ-
ვებით და მაშინ დამყარდება ოქროს „კავშირი“ და გაგების ჰარმონია. რადგანაც
ამ ნიჭით ცოტანი არიან ამქვეყნად, ამიტომაც, დიდი გენია ცალკე კუნძულადაა
მიჩნეული კოსმიურ სივრცეში...

რეზო ადამიას ფერწერა უპირველესად გულის გახსნა და საკუთარი სულიე-
რი სამყაროს გადმოშლაა, აქ კოსმიურ მუხათა ატეხილი ქარიშხალია, დიდი საკა-
ცობრიო ტკივილებიც, მაგრამ ამავე დროს იმედის მზიურობა. საღვთო ცეცხლით
ბრიალებს სივრცე: „შორით მოისმის ცეცხლის ხმა და ხმალთა წკრიალი და შეშ-

ფოთდება ოცნება-სული, გადივლის თვალწინ ამღვრეული დროის ტრიალი – აღქა-ფეხული, აზვრთებული“. მხატვრის მზერა მიმართულია არსებობის სიღრმეებისკენ, სიცოცხლის ფესვებისაკენ. შორეული მზერით, ფიქრით და გალაკტიონისეული ტკივილიანი სევდით დიდი მანქანა მთლიანად შეერწყა კოსმოსს.

გალაკტიონის მთელი პოეზია ისეა განფენილი რეზო ადამიას ფერწერაში, როგორც პოეტის სული კოსმიურ სივრცეში... სურათი „გალაკტიონის ლექსის კივილი“ თითქოს ეპოქის ტრაგიკული ამოკენესაა, დიდი პოეტის სულის საიდუმლო სიღრმეების ვულკანური ამოფრქვევა (გავიხსენოთ ტიცინის „ქრისტეს დატირება“). მხატვარი ნიაღვარივით მოვარდნილი ფერებით არღვევს კომპოზიციას, რითაც ახალ მოდერნის ნაკადს უკვალავს გზას და მართლაც, ესაა „გზა ტრადიციული არტისტიზმიდან ადამიანის ხატამდე“ (ესმა ონიანი).

მისტიკური ფერებით მორთულ-მოკაზმული გალაკტიონის შთამაგონებელი სახე მარადიული მზის სხივებითაა განათებული. იისფერი და თოვლისფერი სტრიქონებიც ტილოზე ელვარებს და მოჩქეფს მხატვრის სულიდან ახლებური ფორმები, მონარნარე ხაზები და გალაკტიონისეული ფერები. ჰოდა, „გინახავთ თქვენი ფერი დაბინდულ ქლიავის? ეს ჩემი სამშობლოს მთებია“... გალაკტიონის შთაგონებული სახე და მისი პოეტური სამყარო ერთიან ფერთა გამაშია გადამდნარი. თითოეული ნახტიდან მოდის დიდი ექსპრესია, კოსმიური დინამიკა. რეზო ადამიას კოსმოსურ „ანდამატური ხაზებით“ (რ. ადამიას ტერმინია) ციური სამეფოდან მირონივით იღვრება მშენიერება და სილამაზე, და ღვთიური გალაკტიონი კოსმიურ სამყაროს შერთული ქართული სახით, დაღვარული ნაკვებით, ზეადამიანური წყურვილით, მშფოთვარე სულით, სუნთქვაშეკრული მღელვარებით, მარადისობისაკენ სწრაფვით უსაზღვროების განცდით გემსჭვალავს... და მაინც, დიდმა მანქანამ ფერი ხაზი, ფორმა და კოლორიტი ახლებურად მოიზიდა, მათი მეშვეობით, მგოსნისა და უჩვეულო მისეული წარმოსახვებით შეადუღა და სრულიად განსხვავებული სიახლე მივიღეთ, რითაც ხდება გალაკტიონის სასწაულებრივი გენიის გაშიფვრა... დიდმა ხელოვნებამ შობა ახალი ძლიერი ხელოვნება და როგორც ზემოთ მოგახსენეთ, უცნაური ჯაჭვური რეაქცია გრძელდება, მხოლოდ გრძელდება... და მაინც, ფერთა სიღიადითა და შუქთამხილაობით რეზო ადამიამ შექმნა გაბედული პლანეტარიუმის ფერწერა... ესაა სილამაზისა და მშვენიერების სამეფო პოეტების მეფისა, დაპყრობილი რეზო ადამიას ჯადოსნური ფუნჯით.

პ.ს. და ახლა, როცა რეზო ადამიაზე ვფიქრობ, უნებლიედ გამიჩნდა სურვილი, ჩემი ეს მოკრძალებული წერილი დავასრულო მის მიერ ვასილ კანდინსკიზე თქმულით: ზემოაზროვნე, კოსმოსურობით გაუღვნილი მეცნიერ-მხატვარი უნდა იღვკს მისი სურათების წინაშე და უხილავი მარგალიტების ამოკრეფას აწარმოებდეს. ისიც საკითხავია, შეძლებს? უსასრულო დროა საჭირო მისი შედევრების უკიდვანობაში რომ იმოგზაურო და ნათლად გამჟღავნდე – ეს კი ჯერჯერობით შეუძლებელია!

ლიტერატურა:

1. გალაკტიონი, რჩეული, თბ., 1977.
2. ტაბიძე ნ., გალაკტიონი ფერწერაში, „ათინათი“, №6, 2014.
3. ადამია რ., უხილავი ფერები და ხაზები გალაკტიონის პორტრეტისათვის, ურმული, №12, 2004.
4. რეზო ადამიას გამოფენები: 1. გალაკტიონის „კოსმიური იდუმალება ფერწერამ გაამხილა“. გალერეა „ვერნისაჟი“, 2012 წ. 22 ნოემბერი.

5. გალაკტიონი და კოსმოსი, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია, რუსთაველის გამზირი №52, 2013 წლის 19 ნოემბერი – 2014 წლის 10 მაისი.
6. კოსმიურ მუხათა ქარიშხალია გალაკტიონში, თბილისი, 2013. გ. ტაბიძის სახლ-მუზეუმი.

Tsiala Meskhia
Cosmical Poetry of Galaktion Tabidze in Rezo Adamia's Paintings
Summary

The greatest space of Galaktion Tabidze is full of deepest and the most difficult metaphors, “crystal rhythms”, “Heaven music”.

Artistic(al) world of the painter Rezo Adamia is inspired by Galaktion's poetry. These cosmic and poetic are the same.

One of the most important representatives of modern Georgian painting Rezo Adamia reflects impressive visions of the poet-genius; reflections of spiritual and physical worlds, meditations of real and unreal, spiritual energy.

Rezo Adamia has dedicated three personal exhibitions to Galaktion Tabidze: 2012, November 22 – Gallery “Vernisaje”, (“Planetary”). March 15 – Galaktion's Museum - a hundred portraits “Space's Muzas; 2013, November 19 – Georgian Academy of Sciences “Galaktion and Space”.

Rezo Adamia “sees” Galaktion's poetical world “through” the space and creates innovative world of painting.

Spaces and fantasy must be dedicated by synergy, spiritual harmony among the author and spectators but “Here are not a lot of spectators of this kind so the author's world looks like an island in space” (R. Adamia).

The painter studies the world of the greatest poet by inspiration, tries to understand the poet's world with strange colors, lines, forms.

Poetical world of Galaktion Tabidze speaks through Rezo Adamia's colors. This kind of “meeting” of a poet and a painter is unusual: transformation of poetry into painting transformation of “unseen” into “visual”.

The painter creates a new world – decodification of world of words. Using new forms, lines, colors, Rezo Adamia creates spiritual reflection of the deepest poetry of Galaktion Tabidze.

Циала Месхия
Космическая поэзия Галактиона в живописи Резо Адамия
Резюме

Резо Адамия магическим движением кисти оживил на полотне загадочный поэтический мир Галактиона Табидзе. Очень впечатляюще показана бурная жизненная дорога гениального поэта. Живописец посвятил Галактиону три персональные выставки: 22 ноября 2012 года в галерее «Вернисаж» под названием «Планетариум» прошла первая выставка поэта. Вторая – «Ураган космических муз Галактиона» - прошла в доме-музее Галактиона, где было представлено до 100 картин художника. Третья выставка под названием «Галактион и космос» прошла в Академии наук Грузии (13 ноября 2013г., 10 мая 2014г.).

Произошла встреча поэта и художника. Провидению было угодно, чтобы поэзия стала более живописной. Большое искусство родило новое сильное искусство. И цепная реакция продолжается.

კახა ღლონტი
(საქართველო)

**ბიბლიურ-ქრისტიანული სახე-სიმბოლოები
კონსტანტინე გამსახურდიას შემოქმედებაში**

ქრისტიანულ სარწმუნოებას, როგორც ლიტერატურულ მიმართულებას, საუკუნეთა განმავლობაში გააჩნდა თავისი სპეციფიკური გზა, რომელმაც ხელი შეუწყო მეოცე საუკუნის ქართული ლიტერატურის და ამ ლიტერატურის ერთ-ერთი თვალსაჩინო წარმომადგენლის – კონსტანტინე გამსახურდიას შემოქმედების ჩამოყალიბებას. იმისათვის, რათა გამორკვეული იქნეს ის დადებითი თუ უარყოფითი ტენდენციები, რომლებიც მოახდინა ქრისტიანულმა სარწმუნოებამ მეოცე საუკუნის ქართულ მწერლობაზე და კონსტანტინე გამსახურდიას შემოქმედებაზე, აუცილებელია განვიხილოთ ის ქრისტიანული მოტივები და იდეები, რომლებიც რეალურად არის გამოყენებული მწერლის შემოქმედებაში, მის ცალკეულ რომანებში.

თავიდანვე გვინდა აღვნიშნოთ, რომ ჩვენი აზრით, კონსტანტინე გამსახურდიას შემოქმედებაში გამოყენებულია ქრისტიანული მისტიკურ-ალეგორიული თეორია ანუ ქრისტიანული „საღვთო მიჯნურობის“ იდეა. ამ საკითხის შესახებ ჩვენს წიგნში „ქრისტიანული მსოფლმხედველობა კონსტანტინე გამსახურდიას შემოქმედებაში“ ვწერდით: „...ვახტანგ მეექვსის დამსახურებით დამკვიდრდა ქართულ მეცნიერებაში, კერძოდ, რუსთველოლოგიაში ქრისტიანული „მისტიკურ-ალეგორიული“ თეორია, ანუ ქრისტიანული „საღვთო მიჯნურობის“ იდეა, რომელიც ჩემი აზრით, უახლესი ქართული ლიტერატურის, კერძოდ, კონსტანტინე გამსახურდიას შემოქმედების ერთ-ერთ ძირითად წყაროს წარმოადგენს... (4, 54).

ქრისტიანული სარწმუნოების პოზიციიდან გამომდინარე განიხილავდა კონსტანტინე გამსახურდიას შემოქმედებას მისი ვაჟი – ზვიად გამსახურდია, რომლის სიტყვებითაც: „ვინც რელიგიის ისტორიას კარგად იცნობს, მისთვის ცნობილია, რომ არსებობს ორგვარი სახეობა რელიგიურობისა: რელიგიურობა რჩეულთა, ფილოსოფოსთა და სულიერ არისტოკრატთა და რელიგიურობა ჩვეულებრივი ადამიანებისა... რაც გოეთემ შემდეგნაირად განმარტა ეკერმანთან საუბრებში: „ბიბლიის საკითხების განსახილველად არსებობს ორგვარი თვალსაზრისი. პირველია ის, რომ არსებობს ე. წ. პირველრელიგია და რომ ბუნება და სული თავიანთ წმინდა ყოფაში ღვთაებრივი წარმოშობისანი არიან... არსებობს აგრეთვე ეკლესიის თვალსაზრისიც, რომელიც უფრო ახლოს დგას ჩვეულებრივ ადამიანურ ყოფასთან... აი, აქ წარმოგვიდგება ეკლესია, ვითარცა ქველმოქმედი შუამავალი. იგი ანელებს და ასუსტებს ნათელს, რითაც მრავალთათვის მოაქვს შველა და სარგებლობა“ (3, 383-384).

რატომღაც არც ერთმა მკვლევარმა, არ მიაქცია ყურადღება იმ ფაქტს, რომ ის კონკრეტული ბიბლიურ-ქრისტიანული მოტივები და იდეები, რომლებიც რეალურად არის გამოყენებული კონსტანტინე გამსახურდიას რომანებში, ერთმანეთს უკავშირდებიან, განსაზღვრავენ ერთურთს და ქმნიან გარკვეული სახის მწყობრი ბიბლიურ-ქრისტიანული საღვთისმეტყველო იდეებისაგან შედგენილ სისტემას, რომელიც ჩვენი აზრით, კონსტანტინე გამსახურდიას რომანების: „დიონისოს ღიმილის“ და „მთვარის მოტაცების“ ალეგორიულ დედააზრს გამოხატავენ.

„დიონისოს ღიმილისა“ და „მთვარის მოტაცების“ მთავარი გმირები – კონსტანტინე სავარსამიძე და თარაშ ემხვარი, ისევე როგორც მთავარი გმირი პერსონაჟი ქალები – ჯენეტი და თამარი – იესო ქრისტესა და იესო ქრისტეს ეკლესიის ალეგორიული სახე-სიმბოლოებია. ბიბლიაში ქრისტე და ეკლესია სიძისა და ქალწულის სახითაა წარმოდგენილი (იოანეს გამოცხ. 14.1-5). კონსტანტინე სავარსამი-

ძისა და ჯენეტის, თარაშ ემხვარისა და თამარის სიყვარული ალევორიულად ქრისტიანულ „საღვთო მიჯნურობას“ განასახიერებენ. კონსტანტინე გამსახურდიას რომანებში: „დიონისოს ღიმილში“ და „მთვარის მოტაცებაში“ ერთგვარად რომანის ენაზე მეორდება ტარიელისა და ნესტან-დარეჯანის, ავთანდილისა და თინათინის სიყვარულის გზა, რომელიც კონსტანტინე სავარსამიძისა და ჯენეტის, თარაშ ემხვარისა და თამარის სიყვარულის გზის ასახვას უკავშირდება. ვფიქრობთ, რომ ყველა ამ შემთხვევაში სწორედ ქრისტიანული „მისტიკურ-ალევორიული“ თეორიის ანუ ქრისტიანული „საღვთო მიჯნურობის“ იდეის ალევორიული ასახვა უნდა იგულისხმებოდეს, რომელიც შემდეგი სახითაა წარმოდგენილი სახარებაში: „ცოლებო, დაემორჩილეთ თქვენს ქმრებს, როგორც უფალს. ვინაიდან ქმარი არის ცოლის თავი, ისევე როგორც ქრისტე არის ეკლესიის თავი და ის არის სხეულის მაცხოვარი. მაგრამ, როგორც ეკლესია ემორჩილება ქრისტეს, ასევე ცოლებიც თავიანთ ქმრებს – ყველაფერში. მამაკაცებო, გიყვარდეთ თქვენი ცოლები, ისევე როგორც ქრისტემ შეიყვარა ეკლესია და თავი გასწირა მისთვის, რათა წმიდაყო იგი და განეწმიდა წყალში განბანით სიტყვის საშუალებით. რათა განემზადებინა იგი თავისთვის დიდებულ ეკლესიად, რომელსაც ლაქა ან მანკი, ან რაიმე მისი მსგავსი არაფერი აქვს, არამედ, პირიქით, რათა წმიდა და უბიწო ყოფილიყო. ისე უნდა უყვარდეთ მამაკაცებს თავიანთი ცოლები, როგორც საკუთარი სხეულები. ვისაც თავისი ცოლი უყვარს, მას საკუთარი თავი უყვარს. ვინაიდან არავის არასოდეს მოსძულებია თავისი ხორცი, არამედ კვებას და უფლის მას, ისევე როგორც უფალი ეკლესიას. იმიტომ, რომ მისი სხეულის ასოები ვართ, მისი ხორცთაგანნი და მისი ძვალთაგანნი. ამიტომ მიატოვებს კაცი თავის მამას და თავის დედას და მიეწებება თავის ცოლს და ორივენი ერთ ხორცად იქნებიან. დიდია ეს საიდუმლო, მე ვამბობ ქრისტესა და ეკლესიაზე. ასევე ყოველ თქვენთაგანს უყვარდეს თავისი ცოლი საკუთარი თავივით; ხოლო ცოლსაც ეშინოდეს ქმრისა“ (ეფეს. 5, 22-33).

„დიონისოს ღიმილში“, ასევე „მთვარის მოტაცებაში“ ხშირადაა გამოყენებული ბიბლიურ-ქრისტიანული საღვთისმეტყველო იდეები, რომლებიც მჭიდრო კავშირში არიან ერთმანეთთან და ქმნიან ერთიან სისტემას. აქ გვინდა მოვიყვანოთ ზოგიერთი მაგალითი კონსტანტინე გამსახურდიას რომანიდან „დიონისოს ღიმილი“, სადაც ბიბლიურ-ქრისტიანული იდეები და მოტივები ალევორიული სახითაა გადმოცემული.

აი, ის ძირითადი იდეები:

1. ბიბლიურ-ქრისტიანულ საღვთისმეტყველო იდეას წარმოადგენს აპოკალიფსის შვიდი ოქროს სასანთლე (იოანეს გამოცხ. 1.12-20), რომელიც „დიონისოს ღიმილში“ სიმბოლიზებულია ალი-მირზა ხანის სალონში მოლაპლაპე შეიდსანთლიანი შანდალით: „...რგვალ, მაჰაგონის შავ მაგიდას უსხდნენ: ჯენეტ ხანუმ, მადამ ფან სტაუნ, ანგელოზის სახის მადამ დეჟარდინიე, მადამ შენიე, მადმუაზელ დელა რომ, შოტლანდიელი ქალი, მადმუაზელ ტორინო, შუაში მადმუაზელ ლორენც... მადმუაზელ ლორენცს სახეზე ეტყობოდა - ოპიუმი მიელო წინასწარ. გაუნძრევლად იჯდა, თვალებზე მიბნედილი ნისლი გადაჰკროდა. მის მახინჯ სახეს რაღაც მისტიური ელფერი მისცემოდა. გარინდებული მისჩერებოდა სალონის ბნელ კუთხეში მოლაპლაპე შეიდსანთლიან შანდალს...“ (2, 375).

2. ბიბლიურ-ქრისტიანულ საღვთისმეტყველო იდეას წარმოადგენს იესო ქრისტეს მიერ სამარიტელი დედაკაცისათვის წყალის თხოვნა (იოანე 4.1-30), რომელიც „დიონისოს ღიმილში“ სიმბოლიზებულია შვიდი თვალი პატიოსანით: „მაცხოვარმა ჩვენმა, იესო ქრისტემ წყალი სთხოვა სამარიტელ დედაკაცს“. დაიწყო ქადაგად დავარდნილმა. დედაკაცმა მოიღო, სამაგიეროდ იესომ აჩუქა შვიდი პატიოსანი თვა-

ლი. სამარიტელ ქალს უნდა გაენაწილებინა წყალი ცხოვრებისა ისრაელის დედა-
თა შორის. რადგან ეს პატიოსანი თვლები ქრისტეს ცრემლები იყვნენ“ (2, 375).

3. ბიბლიურ-ქრისტიანულ საღვთისმეტყველო იდეას წარმოადგენს აპოკალიფ-
სის შვიდი ბეჭდით დაბეჭდილი წიგნი (იოანეს გამოცხ. 5.1-9), რომელიც „დიონი-
სოს ღიმილში“ სიმბოლიზებულია ტაია შელიას მიერ ბუნების შვიდბეჭდიანი წიგ-
ნის პირველი ფურცლის ასევე: „ტაია შელიამ ახია ჩემს თვალწინ ბუნების შვიდ-
ბეჭდიანი წიგნის პირველი ფურცელი“ (2, 381).

სხვა მრავალი მაგალითის მოყვანაც შეიძლება მწერლის რომანებიდან. რო-
გორც კონსტანტინე გამსახურდიას რომანის „დიონისოს ღიმილის“ განხილვა გვიჩ-
ვენებს, ამ ნაწარმოებში ხშირადაა გამოყენებული ბიბლიურ-ქრისტიანული სიმბო-
ლოები. ერთ-ერთი ასეთი ბიბლიურ-ქრისტიანული სიმბოლოა შვიდი თვალი პატიო-
სანი, რომელიც ღმერთის სასუფეველის სიმბოლოა. მათ შორისაა სმარაგდი, რომე-
ლიც მარადიულ სიყვარულს განასახიერებს. არ არის შემთხვევითი, რომ ალი-მირ-
ზა ხანის საღონში სმარაგდის ბეჭედი სწორედ ჯენეტ ხანუმს შეხვდა. ჯენეტისა
და კონსტანტინე სავარსამიძის სიყვარული მისტიკას, ირაციონალურს უკაშირდება.
ნაწარმოებში ასახული მისტიკური მოვლენები და იდეები ჯენეტისა და კონსტან-
ტინეს გარშემო იყრიან თავს და მათ პიროვნებებს აერთიანებენ. მომავალში ჯენეტ
ხანუმმა სმარაგდის ბეჭედი მოიხსნა და კონსტანტინე სავარსამიძეს აჩუქა, რო-
გორც მათი მარადიული სიყვარულის სიმბოლო. ამით მან თავის კანონიერ მეუღ-
ლეს უღალატა, მაგრამ მარადიულ სიყვარულს ეზიარა. ჯენეტ ხანუმისა და კონ-
სტანტინე სავარსამიძის სიყვარული სმარაგდის ბეჭდით არის დაბეჭდილი. აღსა-
ნიშნავია, რომ სახელი „ჯენეტი“ თავისი მნიშვნელობით სამოთხეს აღნიშნავს,
რაც ერთხელ კიდევ ადასტურებს მოსაზრებას, რომ კონსტანტინე გამსახურდიას
„დიონისოს ღიმილში“ რეალურადაა გამოყენებული ქრისტიანული „მისტიკურ-ღე-
გორიული“ თეორია ანუ ქრისტიანული „საღვთო მიჯნურობის“ იდეა. ასეთივე სიმ-
ბოლური და მისტიკური დატვირთვა გააჩნია ყველა იმ აპოკალიფსურ სახე-სიმბო-
ლოებს, რომლებიც კონსტანტინე გამსახურდიას შემოქმედებაშია წარმოდგენილი.

კონსტანტინე გამსახურდიას შემოქმედებაში ხშირად არის გამოყენებული
ქრისტიანული სარწმუნოების კრიტიკა. ამ ფაქტს რამდენიმე ასხნა შეიძლება მოე-
ძებნოს. ეს „კრიტიკა“ შეგვიძლია მივიჩნიოთ გარკვეულ ხარკად, რომელიც მწე-
რალმა იმ რთულ დროს გადაუხადა, რომელშიც მოუწია ცხოვრება და მოღვაწეო-
ბა. წინააღმდეგ შემთხვევაში შესაძლოა მის სიცოცხლესაც კი საფრთხე შექმნოდა.
ფაქტი ერთია, იმ დროში კონსტანტინე გამსახურდიას არავინ მისცემდა უფლებას
მხოლოდ დადებით კონტექსტში წარმოეჩინა ესა თუ ის რელიგიური მოძღვრება,
რადგანაც იმ დროს სასტიკად იყო აკრძალული ყოველგვარი რელიგიური თუ მის-
ტიკური ნააზრევის არსებობა. მწერლის შემოქმედებაში ქრისტიანული სარწმუნოე-
ბის თუნდაც უარყოფით ასპექტში წარმოდგენა, შესაძლოა მივიჩნიოთ ერთგვარ
ლიტერატურულ მეთოდად, რომლის საშუალებითაც ხორციელდებოდა ქრისტიანუ-
ლი იდეოლოგიის პროპაგანდა და მასეზამდე მიტანა. ამისათვის კი არსებობდა
ორი გზა: პირველი – სარწმუნოების დადებით ასპექტში წარმოეჩინა, რომელიც იმ
დროისათვის შეუძლებელი იყო და მეორე – სარწმუნოების კრიტიკა, როდესაც
ქრისტიანული მოძღვრების კრიტიკის საფარველქვეშ ხდებოდა საბჭოთა ათეის-
ტურ-პროპაგანდისტული რეჟიმის ყოვლისშემძლე ცენზურის გვერდის ავლა და და-
უბრკოლებლივ მისვლა ობიექტურ მკითხველამდე, რომელსაც თავად ექნებოდა სა-
შუალება ყოველგვარი ძალდატანებისა და ზემოქმედების გარეშე შეეფასებინა
მწერლის პოზიცია და დამოკიდებულება სარწმუნოებრივი საკითხებისადმი და
ამავ დროს უშუალოდ გასცნობოდა ქრისტიანული სარწმუნოების ძირითად არსს.

კონსტანტინე გამსახურდიას „მთვარის მოტაცებაში“ რეალურად არის გამოყენებული ბიბლიურ-ქრისტიანული საღვთისმეტყველო იდეებისაგან შედგენილი სისტემა, რომელიც ნაწარმოების ძირითად დედააზრს წარმოადგენს.

აი, ეს სისტემა „მთვარის მოტაცებაში“:

1. ბიბლიურ-ქრისტიანულ საღვთისმეტყველო იდეას წარმოადგენს აპოკალიფსის ვეშაპი (იოანეს გამოცხ. 13.1-8), რომელიც „მთვარის მოტაცებაში“ სიმბოლიზებულია ლუკაია ლაბახუას სადღეგრძელოთ: „... არ იქნა და თავი ვერ მოაბა შარდინ აღშობაიამ ლუკაიას სადღეგრძელოს... აქ აპოკალიფსური ვეშაპი მოიხსენია და დაიწყო ცნობილი ადგილი: „და მიეცა მას ხელმწიფება ყოფად ბრძოლისა ორმეოც დაბ ორთუე: და აღადო პირი თვისი გმობად ღუთისა მიმართ და გმობად სახელისა მისისა და სამკუდრებლისა მისისა და მიეცა მას ბრძოლისა ყოფად წმინდათა მიმართ და ხელმწიფება ყოველსა ზედა ტომსა: და ერსა: და ენასა: და წარმართთასა: და თაყუანი სცეს მას: ყოველთა მკუიდრთა ქუეყანისათა, რომელთა სახელები არ დაწერილ არს...“ (1, 119).

2. ბიბლიურ-ქრისტიანულ საღვთისმეტყველო იდეას წარმოადგენს აპოკალიფსის ზღვა (იოანეს გამოცხ. 21.1), რომელიც „მთვარის მოტაცებაში“ სიმბოლიზებულია ნამრუდისფერი ზღვით: „...სადღა იყო ზღვა, ზღვა უკვე აღარ სჩანდა და მოაგონდა მას აპოკალიფსის სიტყვები: ზღვა უკვე აღარ იყოფო, რომ დაწერილა“ (1, 265).

3. ბიბლიურ-ქრისტიანულ საღვთისმეტყველო იდეას წარმოადგენს აპოკალიფსის თორმეტი თვალი პატიოსანი (იოანეს გამოცხ. 21.9-21), რომელიც „მთვარის მოტაცებაში“ სიმბოლიზებულია თამარ შარვაშიძისადმი მიძღვნილი პატიოსანი თვლებით: „...მიეღულა თამარს ცნობიერება ნელინელ... ხედავს: მოვიდა დედა, დაიჩოქა მის თავთან, გაიხსნა კალთა დედისა და გადაეყარა თავზე თამარს სარდიონი და პაზიონი, საპფირონი და იასპი და კიდევ ურიცხვი პატიოსანი ქვა...“ (1, 363-364).

სხვა მრავალი მაგალითის მოყვანა შეიძლება მწერლის რომანიდან „მთვარის მოტაცება“. დამოწმებული ბიბლიურ-ქრისტიანული საღვთისმეტყველო იდეები და მოტივები ადასტურებენ ჩვენს მოსაზრებას, რომ კონსტანტინე გამსახურდიას რომანებში: „დიონისოს ღიმილში“ და „მთვარის მოტაცებაში“ რეალურად არის გამოყენებული ბიბლიურ-ქრისტიანული „მისტიკურ-ალეგორიული“ თეორია ანუ ქრისტიანული „საღვთო მიჯნურობის“ იდეა, რაც იმ ფაქტის დასტურია, რომ კონსტანტინე გამსახურდიას რომანებში – „დიონისოს ღიმილში“ და „მთვარის მოტაცებაში“ წარმოდგენილია ბიბლიურ-ქრისტიანული საღვთისმეტყველო იდეებისაგან შედგენილი სისტემები, რომლებიც ამ ორი ნაწარმოების ალეგორიულ დედააზრს წარმოადგენს.

ლიტერატურა:

1. გამსახურდია კ., თხზულებათა ანტომეული, ტ. I, თბ., 1973.
2. გამსახურდია კ., თხზულებათა ანტომეული, ტ. IV, თბ., 1976.
3. გამსახურდია ზ., წერილები, ესსეები, თბ., 1991.
4. ღლონტი კ., ქრისტიანული მსოფლმხედველობა კონსტანტინე გამსახურდიას შემოქმედებაში, თბ., 2007.

Kakha Ghlonti
The Biblical and Christian Image - Symbols in Constantine Gamsakhurdia's Works
Summary

The Christian faith, as a literary direction, for centuries had its own specific way, which has contributed to the formation of the twentieth century's literature and one of the prominent representatives of Georgian literature - Konstantin Gamsakhurdia's work. The article deals with the positive and negative tendencies of Christian religion, which had influenced the 20th century Georgian literature and works of Konstantine Gamsakhurdia as well.

Каха Глonti
Библейско-христианский образ-символы в творчестве Константина Гамсахурдия
Резюме

Христианская вера как литературное направление в течение веков прошла специфический путь. Христианская вера сильно повлияла на развитие грузинской литературы XX в. и естественно на творчество К. Гамсахурдия. В статье рассмотрены те положительные и отрицательные тенденции, которые оказали влияние на формирование грузинской литературы XX в.

მარინა დევაძე
(საქართველო)

გენდერული ასპექტები მხატვრულ ლიტერატურაში

მხატვრული ლიტერატურის თარგმანის განვითარება ინტენსიურად ეჯახება ურთიერთსაპირისპირო პრინციპებს, როგორებიცაა: ტექსტის ერთგულება და თავისუფალი თარგმნა, ორიგინალთან მიხლოებული და თავისუფალი თარგმანი, ზოგჯერ პირიქით, ორიგინალთან საკმაოდ დაშორებული თარგმანიც კი.

თანამედროვე ენათმეცნიერებაში გენდერული კვლევები ხასიათდება 3 ძირითადი მიდგომით: პირველი მიდგომა გულისხმობს ქალისა და მამაკაცის სოციალური ბუნების ინტერპრეტაციას და მიზნად ისახავს იმ ენობრივი განსხვავებების თავისებურებების გამოვლენას, რომლებიც შესაძლოა თავისებურად გადაანაწილდეს საზოგადოებრივი მდგომარეობით. მეორე, სოციოფსიქოლინგვისტური მიდგომა მეცნიერულად ამცირებს ქალისა და მამაკაცის სამეტყველო ქცევის მახასიათებლებს. მეცნიერები მუშაობენ აღნიშნული მიმართულებით და საშუალო პარამეტრების განსაზღვრის სტატისტიკურ მაჩვენებლებს, რომლებსაც აქვთ ფუნდამენტური მნიშვნელობა, წარმოადგენს ქალისა და მამაკაცის სამეტყველო ქცევის ფსიქოლინგვისტური თეორიების ჩარჩოები. მესამე მიმართულების მიმდევრები ზოგადად აღნიშნავენ სქესის სამეტყველო ქცევის ენობრივი ბარიერის კოგნიტურ ასპექტებს. მათთვის მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ ენობრივი განსხვავებების განსაზღვრის სიხშირე, არამედ ენობრივი კატეგორიის კოგნიტურ ბაზებზე დაყრდნობით კომპლექსური ლინგვისტური მოდელების შექმნა.

თანამედროვე მეცნიერულ პარადიგმაში სამივე მიდგომა განიხილება როგორც ერთი მთლიანი. ა.გ. კირილინა ატარებს რა ლინგვისტური გენდეროლოგიის უფრო დეტალურ და სისტემურ ანალიზს, განსაზღვრავს 6 ძირითად მიმართულებას, რომლებიც შეიძლება იყოს დიფერენცირებული როგორც კონცეპტუალურად, ასევე შესწავლის ობიექტის ხასიათისა და მეთოდოლოგიის თვალთახედვით: 1. სოციოგენდერული ლინგვისტიკის მიმართულება; 2. ფემინისტური ლინგვისტიკა; 3. აქტუალური გენდერული კვლევები, რომლებიც სწავლობს ორივე სქესის ლინგვისტური ქცევის თავისებურებას; 4. მასკულინური სქესის კვლევა; 5. ფსიქოლინგვისტური კვლევები; 6. კროსკულტურული, ლინგვოკულტუროლოგიური კვლევები, რომელიც ჩართულია გენდერული სუბკულტურის ჰიპოტეზაში (3, 180).

როგორც ა.გ. მიხაილოვა აღნიშნავს, გენდერი შეიძლება წარმოვიდგინოთ, როგორც სოციოკულტურული, ასევე ფსიქოლინგვისტიკური ფენომენი, რომელიც აუცილებლად უნდა იქნეს შესწავლილი კულტურათაშორისი კომუნიკაციის ნებისმიერ ფორმაში, განსაკუთრებით, თარგმანის პროცესში (4, 41-43). ო.ა. ბურუკინა ასევე თვლის, რომ გენდერული განზომილება არის ძალიან საინტერესო და საკმაოდ რთული მთარგმნელობითი პრობლემა, იმის გათვალისწინებით, რომ მთარგმნეული (განსაკუთრებით, მხატვრული ლიტერატურის მთარგმნეული) ვალდებულია შექმნას ექვივალენტური თარგმანი და თანაბარი ღირებულების ლიტერატურული ნაწარმოები სამიზნე ენაზე ორიგინალი ტექსტის შინაარსის შენარჩუნებით.

ბურუკინას მოსაზრებით, დღესდღეობით გენდერი არ წარმოადგენს სქესის პრიმიტიულ კატეგორიას, არამედ ბაზური ასოციაციის კომპლექსს, რომელიც ორიგინალი ტექსტის ასოციაციასთან სინთეზში სტიმულირდება შემოქმედებით პროცესში. თუმცა მკვლევარი აღნიშნავს, რომ თარგმანის თეორიაში გენდერულ ასპექტს ექვევა ნაკლები ყურადღება, რაც სამწუხაროა, ვინაიდან აღნიშნული საკითხის გათვალისწინებას შეეძლო გადაერჩინა ბევრი პრაქტიკოსი მთარგმნელი რიგი

შეცდომებისგან. გაჩნდა რა კვლევის გენდერული ასპექტები მთარგმნელობითი მიმართულებით, შეიძლება გამოიყოს ორი მიმართულება: პირველი ეხება ენის გენდერული თავისებურებების იდენტიფიკაციასა და შენარჩუნებას თარგმანში, მეორე მიმართულება ორიენტირებულია მთარგმნელის გენდერული განსხვავებების იდენტიფიკაციაზე და მოცემული განსხვავებების შენარჩუნებაზე ადეკვატური თარგმანის განხორციელებისას. სე, მაგალითად, ო.ა. ბურუკინა პირველი მიმართულებით განიხილავს ცნობილი ბრიტანელი მწერლის ბ. კარტლენდის რომანების რამდენიმე თარგმანს. ის აღნიშნავს, რომ თარგმანის პროცესი – ეს გახლავთ ძიება, რომელიც დაკავშირებულია შესაძლო ვარიანტების არჩევასთან, რომელსაც მთარგმნელი მუდმივად იყენებს ლინგვისტიკური და კოგნიტური ცოდნით. ასევე ითვალისწინებს მომავალი მკითხველის ლინგვისტიკურ და კოგნიტურ ცოდნას, რომელიც ასახავს მათი კულტურის თავისებურებას. გენდერული ფაქტორის შეუფასებლობას თარგმნისას შეიძლება ჰქონდეს არასასიამოვნო შედეგები, რომელიც თავს იჩენს სათარგმნი ტექსტის მკითხველის ენისა და კულტურის გაუთვალისწინებლობის შემთხვევაში.

ნებისმიერი ორიგინალური ნაშრომი, როგორც ო.ა. ბურუკინა აღნიშნავს, აღიქმება, როგორც მშობლიური ტექსტი ენის მატარებელთა მიერ, ყველა მათი კანონის დაცვით და ასეთ შემთხვევაში გენდერულ ფაქტორს ხშირად აქვს უფრო მეტი ღირებულება, ვიდრე სხვა სტილისტიკურ-გრამატიკულ ასპექტებს. თარგმანი არის კულტურათაშორისი კავშირების ძალიან მნიშვნელოვანი საშუალება, იმიტომ, რომ იგი ხდება როგორც შუამავალი ერთი ენისა და კულტურის მატარებლებსა და მეორე ენისა და კულტურის მატარებლებს შორის. ენა დიდ როლს თამაშობს, როგორც მსოფლმხედველობის გადაცემის საშუალება სხვა კულტურის წარმომადგენლებისთვის, ეს ძალიან მნიშვნელოვანია. ეს ხდება მსოფლიოში, კულტურული თვალსაზრისით, არის უნიკალური და მისი გადაცემა უცხოურ ენაზე ხშირად სირთულეს წარმოადგენს. სწორედ ასეთ შემთხვევაში, თარგმანი შეიძლება შეფასდეს, როგორც პროცესი „უსასრულო სიახლოვის შესახებ“ და „უსასრულო ფარდობითობის თეორიის შესახებ“, რადგან არ არსებობს ერთმნიშვნელოვანი პასუხი იმის თაობაზე, თუ როგორ გამოიხატება რეალური ქმედების ნიშნები სხვადასხვა ენაზე (2, 99-107).

ო.ბ. მოისოვა თვლის, რომ შესაძლოა ვისაუბროთ მთარგმნელთა გენდერული ენის მსოფლიო სურათის შესახებ, რომელიც მოიცავს გენდერული ურთიერთობებისა და იდეების მრავალფეროვან ინტერპრეტაციას. იგი განიხილება, როგორც ღირებულებების, დამოკიდებულებების, იდეალების სტრუქტურირებული კომპლექტი, რომელშიც გამოხატულია სქესის სოციალური დიფერენციაცია, სპეციფიკა, რომელიც განისაზღვრება ტექსტის ავტორისა და მისი მთარგმნელ-თარჯიმანის გენდერული სამყაროს სურათის ანტიპოდი (5, 20).

კონცეფცია „გენდერული“ უკვე დიდი ხანია გასცდა გრამატიკის ჩარჩოებს. ეს მოვლენა ფართოდ განიხილება, როგორც სოციალურ-კულტურული დისკურსის, ასევე ფსიქოლინგვისტიკურ მოვლენად. დღესდღეობით „გენდერი“ – ეს არ გახლავთ სქესის პრიმიტიული კატეგორია, არამედ იმ ასოციაციათა ბაზური კომპლექსია, რომელიც სტიმულირდება შემოქმედებით პროცესთან სინთეზში (3, 180).

თარგმანი ხასიათდება, როგორც „ბი-პოლარულობა“, სადაც მთარგმნელი აღმოჩნდება ხოლმე ორ ენასა და კულტურას შორის გადაწყვეტილების მიმღები. თარგმანის ტექსტი არის „ბი-კულტურული“. გარკვეულწილად, თარგმანი ადაპტაციას გადის კულტურულ რეცეპტორებთან, ის ბოლომდე სრულად ვერ ფარავს ორიგინალი ტექსტის კულტურულ თავისებურებებს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, არსებობს საშიშროება ინგლისური ტექსტის გაქართულების, ან პირიქით. სწორედ

ამიტომ მთარგმნელს უწევს კომპრომისზე წასვლა. გენდერული ფაქტორის გაუთვალისწინებლობამ თარგმნისას შეიძლება გამოიწვიოს მიუღებელი შედეგი, როგორცაა მოცემული ენის კულტურული თავისებურებების თარგმნაზე უარის თქმა, რაც მიუღებელია ამ ენისა და კულტურის მატარებელთათვის. ერთდეროდ, მისაღებ ვარიანტად შეიძლება ჩაითვალოს „სრული“ თარგმანი, რომელიც გულისხმობს შემდეგს: 1. თარგმანი, რომელშიც მთარგმნელი თავს გამოხატავს, როგორც თანავეტორი; 2. თარგმანი, რომელშიც მთარგმნელი არ უგულვებელყოფს ტექსტს (ფართო გაგებით, იმ ტექსტებს, რომლებიც მოიცავს სათარგმნი ენის კულტურულ და გენდერულ თავისებურებებს); 3. თარგმანი, რომელსაც აქვს შესაძლებლობა გახდეს ორიგინალი ახალ ენაზე მხატვრული და კულტურული კუთხით. თუმცა ნებისმიერი ორიგინალი ნაწარმოები აღიქმება, როგორც ენის მატარებლების მიერ დაკვირვების საგანი, სადაც გენდერული ფაქტორის გათვალისწინება გაცილებით უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე სხვა სტილისტურ-გრამატიკული ასპექტები. საჭიროებიდან გამომდინარე, თარგმანის ენის გენდერულ-კულტურული თავისებურებები ართულებს მთარგმნელის ისედაც არც თუ ისე იოლ დავალებას. აიძულებს მთარგმნელს მოძებნოს გამოსავალი რთული სიტუაციიდან, გაარღვიოს დაბრკოლებები, სრულად ასახოს ორიგინალ ტექსტში არსებული ფაქტები, იმის სურვილით, რომ შექმნას თარგმანის სრულყოფილი ვარიანტი მშობლიურ ენაზე. ასეთ სიტუაციაში მთარგმნელი მიმართავს ტრანსფორმაციების გამოყენებას.

ლიტერატურული თარგმანის თეორიული მასალების შესწავლამ, განავითარა ლიტერატურული კვლევების სფერო. ახალი მიდგომები სცილდება ტრადიციულ ესენციალისტურ მიდგომებს, რომელსაც მეცნიერი ლეფევერი უწოდებს კორპუსის მიდგომას (6, 173). აღნიშნული ეფუძნება ლიტერატურაში რომანტიკულ აზროვნებას. ამ ცნებას ავტორი ხედავს როგორც მოჩვენებით-ღვთაებრივ „შემოქმედს“, რომელმაც შექმნა „გენიოსი“. იგი ითვლება შემოქმედების საწყისად, რომელიც არის ორიგინალური, უნიკალური, ორგანული, ტრანსცენდენტული და, შესაბამისად, წმინდა. თარგმანი არის უნიკალური ერთეულის უბრალო ასლი, რომელიც ხაზს უსვამს იმას, რომ ასლის შექმნა შეუძლებელია. თარგმანის ტრადიციული პრობლემების განხილვა მოიცავს არა მხოლოდ ლექსიკურ, სინტაქსურ და კონცეპტურ პრობლემებს, არამედ ისეთ მახასიათებლებს, როგორებიცაა სტილი, ჟანრი, ფიგურული ენა, ისტორიულ-სტილისტური ზომები, დენოტაციები, კონოტაციები, ასევე კულტურული ელემენტები და კულტურის სპეციფიკური კონცეფციები და ღირებულებები.

ამდენად, გენდერული ასპექტების შესწავლა გახლავთ ერთ-ერთი მთავარი საკითხი თანამედროვე ლინგვისტურ, სოციოლოგიურ და კულტუროლოგიურ კვლევებში, რომლის თანახმადაც, შეიძლება დავასკვნათ, რომ მთარგმნელობითი კომპეტენციის ფორმირების ჩარჩოებში მხატვრული თარგმანის შესწავლისას გენდერულ ასპექტებს მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავთ.

ლიტერატურა:

1. Ананишвили Э. О. Сущности искусства художественного перевода М., 1992.
2. Бурукина О. С. Гендерный аспект перевода. М., 2000.
3. Кирилина А. В. Гендер: лингвистические аспекты. М., 1999.
4. Михайлова А. Г. Социокультурный подход к изучению гендера. Севастополь. 2009.
5. Мойсова О. Б. Гендерные особенности интерпретации художественного текста в сравнительно-сопоставительном аспекте. Р.Д. 2009 .
6. Lefevere, A. Essays in Comparative Literature. Calcutta: Papyrus. 1988.

Marina Devadze
Gender Aspects in Literary Translation
Summary

The article deals with the notion of gender, its realization in different spheres of the language and means of rendering gender peculiarities in translation. The study of gender is one of the central issues in the modern sciences of language, society and culture and its significance for the purpose of forming translator's competences is increasing in the context of cultural intercourse. Gender stereotypes and basic stereotypical oppositions associated with the behavior of men and women should be taken into consideration while recreating a literary image in the text of literary translation.

Марина Девадзе
Гендерные аспекты в художественной литературе
Резюме

В статье рассматриваются понятия пола, его реализации в различных сферах языка и средств визуализации гендерных особенностей при переводе. Изучение пола является одним из центральных вопросов в современной науке языка, общества и культуры и его значение для целей формирования компетенций переводчика увеличивается в контексте культурного общения. Гендерные стереотипы и основные стереотипные противопоставления, связанные с поведением мужчин и женщин следует принимать во внимание при воссоздании литературного образа в тексте литературного перевода.

Ольга Гулина
(Германия)

**МИГРАЦИОННОЕ СОГЛАШЕНИЕ ЕС –
ТУРЦИЯ: КАК ЖЕЛАЕМОЕ ВЫДАТЬ ЗА ДЕЙСТВИТЕЛЬНОЕ**

...или это кризис, который мы разрешим в ближайшее время,
или это глобальные изменения, остановить которые
нам не под силу из за недостатка их понимания...

Томас де Мезьер, министр внутренних дел ФРГ

Миграционный кризис охватил Европейский континент и поставил вопрос о стратегиях, путях противодействия. Должна ли Европа вести политику «открытых дверей», гарантируя каждому вновь прибывшему право на гостеприимство, или вести политику «разводного моста», лавируя между странами поставщиками – мигрантов, странами их транзита, умело договариваясь с теми и другими.

В настоящее время преобладает идея заключения соглашений о сдерживании потоков мигрантов в третьих странах. Эта идея не нова и была уже неоднократно опробована европейскими политиками. Насколько заключенное миграционное соглашение между ЕС и Турцией отвечает интересам Европейского Союза, соответствует философскому трактованию права на гостеприимство и способно решить миграционную дилемму континента, автор предлагает рассмотреть в этой статье.

Стремление регулировать наплыв нежелательных мигрантов в Европу путем заключения соглашений с третьими странами, это, отнюдь, не новая идея европейских политиков. После падения режима Каддафи, вновь образованное правительство Ливии давило на Европейский Союз с требованиями скорейшего его признания в обмен на сохранение соглашения о сдерживании потоков новых мигрантов на Европейский Континент. В настоящее время аналогичная идея высказывается и поддерживается лидерами стран Африканского континента, заинтересованных в получении экономических преференций и сохранении человеческого капитала в своих странах. В условиях отсутствия межконтинентального соглашения, широкую практику получает заключение двухсторонних миграционных соглашений о регулировании миграционных потоков, как то соглашение между Сенегалом и Францией от 2010 года; соглашение между Швейцарией и Нигерией от 2011 года и проч (12).

В череде регулирующих межстрановую и межконтинентальную мобильность правовых актов, миграционное соглашение ЕС – Турция, подписанное в марте 2016 года (13) имеет особое значение. Во - первых, этот документ является примером самой быстро - разработанной концепции противодействия миграции и претворения ее в жизнь. Первоначальный проект соглашения, представленный на встрече глав институций ЕС и премьер – министра Турции в начале марта 2016 года, был подписан пару дней спустя после двухдневного саммита ЕС и Турции. Во – вторых, подписанное сторонами соглашение изначально вызывало сомнения в реальности его реализации, получило серьезную порцию

критики от представителей неправительственного сектора (1; 2). Для понимания поднявшейся волны критики, стоит остановиться на «подводных камнях» подписанного соглашения:

1) Лица, прибывшее незаконно на территорию Греции из Турции после 20 марта 2016 года, будут депортированы на территорию Турции. В данном случае *de jure* признается, что Турция является безопасной страной, высылка в которую гуманитарных мигрантов не нарушает принципа *non-refoulement* Женевских конвенций.

2) Принцип «один за одного» означает, что за каждого перемещенного на территорию Турции гуманитарного мигранта из Сирии, Евросоюз берет на себя обязательство переселить одного сирийца на территорию государства – члена ЕС. Такой порядок действует в рамках оговоренных государствами-участниками ЕС квот на прием гуманитарных мигрантов. Он распространяется только на граждан Сирии и не применяется в отношении других гуманитарных мигрантов, находящихся в центрах размещения беженцев в Греции. Общий лимит квот на переселение граждан Сирии в государства ЕС составляет не более 72,000 лиц.

3) Процесс либерализации визового режима между Турцией и ЕС должен быть оптимизирован всеми членами ЕС к июню 2016 года. Обязательства по выполнению всех необходимых формальностей и достижению 72 пунктов требований Евросоюза для либерализации визового режима возлагаются на Турцию.

После объявления о достигнутом для подписания миграционном соглашении, представители Великобритании в Европейском Парламенте сразу заявили, что правила Шенгенского соглашения не распространяются на их государство, а потому Турция не может рассчитывать на безвизовый режим для своих граждан на территории Соединенного Королевства. Отдельные политики Туманного Альбиона, как то лидер партии независимости Великобритании Найджел Фарадж, высказались еще более прозрачно: «Turkey In means Great Britain Out – Если Турция входит, то Великобритания выходит» (20).

4) В «бюджет» миграционного соглашения между ЕС и Турции заложены выплаты Турции для улучшения условий гуманитарных мигрантов в сумме 3 млрд. евро в 2016 году, и 3 млрд. евро в течение 2017- 2018 году.

Предполагается, что Турция до получения заложенных в бюджет Соглашения траншей должна представить конкретный план расходов по строительству школ, медицинских и санитарных учреждений, центров проживания мигрантов и проч. Однако никакого механизма контроля расходования средств заключенное Соглашение не предусматривает. Помимо этого, запланированные транши не единственные расходы Европейского Союза для приведения Соглашения в жизнь. Начиная с 2015 года, Греция получила €181 млн в качестве экстренного содействия для менеджмента гуманитарных потоков. В 2016 году, Еврокомиссия увеличила бюджет помощи Греции в рамках программ фонда внутренней безопасности (ISF) и фонда предоставления убежища, миграции и интеграции (AMIF) до €464 млн. 16 марта 2016 года, Европейская Комиссия создала дополнительный финансовый механизм для поддержки менеджмента гуманитарных потоков в государствах ЕС с бюджетом €700 млн. евро (19).

5) Турция и ЕС возобновляют обсуждение членства Турции в Европейском Союзе, концентрируясь на согласовании условий, предусмотренных главами 17 (Экономическая и денежная политика) и 33 (Условия распределения финансов и наполнения бюджета) в рамках двухсторонних консультаций (14). Этот пункт - обязательство встречает серьезные сложности у отдельных государств ЕС. Вето Кипра на открытие новой страницы в обсуждении членства Турции связано с территориями самопровозглашенной в 1983 году Турецкой Республики Северного Кипра, занимающей северную треть острова Кипр и официально находящейся под юрисдикцией Турции.

Президент Еврокомиссии Жан Клод Юнкер уже назвал подписанное соглашение «подвигом Геракла» (15), координация и логистика исполнения которого ложится на Европейскую Комиссию вместе с государствами – членами ЕС и их национальными агентствами по миграции. Все пункты заключенного Соглашения требует серьезного осмысления, однако представляется, что самыми проблематичными остаются два положения подписанного документа – новый старт в обсуждении членства Турции в Европейском Союзе и либерализация визового режима. По состоянию на март 2016 года, Турция полностью выполнила 37 из 72 требований, необходимых для либерализации визового режима; частично – 23 и есть большие сомнения в выполнимости 12 пунктов из вышеобозначенных требований (16). Среди последних – обеспечение доступа к школьному образованию, медицинским услугам и гарантирование права на работу для гуманитарных мигрантов и членов их семей на территории Турции (17). Эти разумные сомнения в осуществлении защиты и реализации прав лиц в поисках убежища заново поставили вопрос о существовании и значимости права на убежище в современном мире.

Философская предистория права на убежище

Вопросы о том, кто и на когда имеет право на убежище, давно занимают человечество. Еще Иммануил Кант в его «Вечном мире» говорил о праве на гостеприимство, которое является абсолютным правом (принадлежит каждому человеку) и означает право «каждого странника быть встреченным без враждебности на чужой территории». При этом, чужестранцу может быть отказано в праве на гостеприимство, если его поведение не соответствует укладу и сложившимся нормам, но это должно быть сделано путем, не «влекущем смерти» индивида (6, 106).

Жак Деррида полагал, что «гостеприимство – это особая этика», которая не политика, а «культура и... этика сама в себе». Деррида различал «неограниченное гостеприимство» и «гостеприимство под условием». Первое, полагал он, практически нереализуемо в настоящем мире, а вот второе, определяемое им как «принятие и приветствие чужестранца» - этому миру настоятельно необходимо. Отказ от «права на гостеприимство» опасен. Государство, не практикующее или отказывающееся чужестранцам в праве на гостеприимство, способно превратить «гостей» в «паразитов» - «эдаких бесправных, неправильных гостей, подлежащих депортации и аресту». Право на гостеприимство требует соблюдения обоюдной этики, когда «гость всегда остается гостем, а хозяин хозяином», любой сбой в этой иерархии череват крайностями, когда либо гости влачат «существование паразитов», либо хозяева упиваются своей «благотворительностью» (9, 52). Притча Ветхого завета о Лоте, готовом пожертвовать родными дочерьми, но не выдать переступивших порог его дома странников, возможно впервые в человеческой истории открыла дискуссию об обязанностях хозяина в отношении чужестранных гостей. Из «природного чувства снисходительности и доброжелательности к друг другу» (Цицерон) произрастает «общность человеческой судьбы». Хотя, как при этом распределяются права и обязанности «гостей» и «хозяев» до сих пор никто не знает.

Обсуждаемые сегодня политика «открытых дверей» и противопоставляемая ей концепция «разводного моста» (11) имеют свой лагерь сторонников. Сторонники абсолютного права на гостеприимство апеллируют к тезису Канта, что «Земля принадлежит всему человечеству» и никто не имеет исключительного права на жизнь в безопасности вопреки обязанности другого жить в страхе за свою жизнь. Сторонники лимитированного гостеприимства обращаются к «Целостности и Бесконечности» Левинаса, поясняющей, что ответственность за Другого, чужестранца - l'Étranger, воспринимаемого в противоположность себе, может стать краеугольным камнем, «парадоксом гостеприимства» (4, 41).

Развивая эту идею Левинаса, Деррида различал право гостеприимства и законы гостеприимства. Под первым он понимал «отдачу вновь прибывшему всего нашего и своего, отдачу ему или ей.. без малейшей компенсации или выполнения малейшего условия», под вторым – «права и обязанности, которые всегда детерминированы и детерминируются». В географических границах современных государств очевидно, что абсолютное (безусловное) гостеприимство и гостеприимство, основанное на индивидуальных правах и законе... находятся «в подчинении одного у другого, и взаимоопределяют друг друга» (5, 304).

Все новое, это хорошо забытое старое.

Европа, застрявшая между «своими чужими» и «чуждыми чужими» в концепции Прехта, заблудилась и не способна увидеть решение проблемы. В своей новой книге, Славой Жижек пишет, что «миграционный кризис в Европе это уникальный шанс и возможность для Европы, однако для его разрешения нужно... начать задавать неприятные и сложные вопросы» (11). Миграция, в том числе гуманитарная – это не феномен и не экстраординарное событие, это «постоянный, устойчивый эффект современного образа жизни, с его вечным стремлением к экономическому прогрессу» (1). Это тот факт, с которым политическим системам и обществам нужно сосуществовать и взаимодействовать, гарантируя и защищая неотъемлемое право на гостеприимство. Неразрешенность миграционной дилеммы современной Европы – не в количестве прибывающих гостей, а в отсутствии детерминированной концепции обязанностей и прав чужестранцев, которым даруется гостеприимство. Разрешение миграционного кризиса требует формирования концепции *массового гостеприимства* под условиями – концепции, не имеющей ничего общего с «благотворительностью» или социальным «паразитированием» Деккарда. Это сложно и трудно, но не потому, что никто на это не способен, а потому, что никто не готов взять на себя ответственность четко, понятно и единообразно сформулировать условия гостеприимства для стремящихся на континент чужестранцев.

Нежелание гарантировать право на гостеприимство внутри Европы дорого обойдется странам Европейского союза, хотя, в краткосрочной перспективе соглашение с Турцией для государств ЕС будет иметь больше преимуществ, чем недостатков. В долгосрочной перспективе, стремление Евросоюза найти «Другого», готового взять на себя ответственность за возрастающие миграционные потоки, равно как и предоставление убежища на территории государств Европейского Союза, не являются решением проблемы. Растущие требования по предоставлению убежища в Европе – лишь следствие невыполнения ранее одобренных и заявленных действий по отношению к развивающимся странам, в том числе Африки (18). Даже полная реализация миграционного соглашения с Турцией не приведет к исчезновению миграционных потоков, устремляющихся на Европейский континент. Миграция была и будет темой внешней политики Европейского Союза. Приведение же в жизнь всех условий миграционного соглашения между Турцией и ЕС способно стать «ахиллесовой пятой» самого Европейского Союза, и потому это соглашение нужно рассматривать лишь как временную передышку, краткосрочный компромисс, неспособный разрешить нынешний миграционный кризис по существу.

Литература:

1. Bauman Z. The Refugee Crisis is Humanity's Crisis, NYT. 2. May 2016.
2. Pierini M. Made in Berlin: Multiple Moral Bankruptcy on Refugees. 2016. in: <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=63005>
3. Amnesty Int. EU and Turkish leaders deal death blow to the right to seek asylum, 2016. <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/03/eu-turkey-summit-reaction/>

4. Galetti D. Before Levinas, after Derrida: From Alterity and Hospitality to Xenophobia. English Studies in Africa, 07/2015; 58 (2).
5. Hent de Vries. Religion and Violence. Baltimore: The Johns Hopkins University Press. 2002.
6. Kant Immanuel. 'Perpetual Peace: A Philosophical Sketch', in H. Reiss (ed.) Kant's Political Writings. Cambridge University Press. 1970.
7. Kohl H. Merkels Grenzöffnung war ein Fehler. Berliner Journal. 2016. <https://www.berlinjournal.biz/helmut-kohl-viktor-orban-angela-merkel/>
8. Law Codes of Cnut, 1020-1023 & Law Codes of Ine, 688-725. Quoted from Joy, E.A. Levinas and Medieval Literature: The "Difficult Reading" of English and Rabbinic Texts, ed. Ann Astell and Justin Jackson. Duquesne University Press. 2009. Available <http://www.siu.edu/~ejoy/AstellJacksonLevinasBook.htm>
9. O'Gorman K. D. Jacques Derrida's philosophy of hospitality. Hospitality Review, 8(4), 2006.
10. Sarrazin T. Wunschenken. Europa, Währung, Bildung, Einwanderung - warum Politik so häufig scheitert. München: DVA, 2016.
11. Zizek S. Against the Double Blackmail. Refugees, Terror and Other Troubles with Neighbours. 2016.
12. Panizzon M., Zurcher G., Fornalé E., Zürcher G. Handbook of International Labour Migration: Law and Policy Perspectives. Springer. 2016.
13. EU-Turkey statement. Press release 144/16. Foreign affairs & international relations, <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18-eu-turkey-statement/>
14. European Commission. The EU-Conditions for membership. 2013. <http://ec.europa.eu/enlargement/policy/conditions-membership/chapters-of-the-acquis/index-en.htm>
15. Juncker. EU and Turkey agree European response to refugee crisis, EU News. 18 March 2016. <http://ec.europa.eu/news/2016/03/20160319-en.htm>
16. The Roadmap towards the visa free regime with Turkey, <http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-is-new/news/news/docs/20131216-roadmap-towards-the-visa-free-regime-with-turkey-en.pdf>
17. EU Report on Turkey. Second Report on progress by Turkey in fulfilling the requirements of its visa liberalisation roadmap, 2016. <http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/policies/international/affairs/general/docs/turkey-second-progress-report-en.pdf>
18. Valletta 5Plan. Valletta Summit. Action Plan, 2015. <http://europeanmigrationlaw.eu/documents/pdf/Communications-COM/VALLETTA-SUMMIT-ACTION-PLAN-EN.pdf>
19. Council Regulation of 15 March 2016 on the provision of emergency support within the Union, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L-2016.070.01.0001.01.ENG&toc=OJ:L:2016:070:TOC>
20. Official Twitter Account of Nigel Farage. <https://twitter.com/Nigel-Farage/status/710839994143916032>

ოლღა გუღინა
მიგრაციის ხელშეკრულება თურქეთსა და ევროკავშირს შორის
როგორ ვაქციოთ სასურველ რეალობად
რეზიუმე

ევროპის კონტინენტი განიცდის მზარდ მიგრაციულ კრიზისს. საზოგადოებაში მწვავედ განიხილება სტრატეგიები იმის შესახებ, თუ როგორ ვებრძოლოთ

უკონტროლო ადამიანურ გადაადგილებას. ბევრი ღია კითხვა არის დარჩენილი და პასუხების პროგნოზი ძნელია. საჭიროა თუ არა, რომ ევროპამ გააღოს კარები რაც შეიძლება ფართოდ, თუ ისევ ასწიოს გაშლილი ხიდები? როგორ უნდა მოეპყრას ევროპა მიგრაციული წარმოშობის ქვეყნებს ან ტრანზიტული მიგრაციის ქვეყნებს, რომლებიც უმკლავდებიან შემოსულ დევნილთა დიდ ნაკადს? წარმოდგენილი ნაშრომი განიხილავს ევროკავშირსა და თურქეთს შორის შეთანხმების საკითხებს სტუმართმოყვარეობის უფლების გათვალისწინებით ფილოსოფიურ ჭრილში.

Olga Gulina

Migratory Agreement between EU and Turkey - Attempts to Give out Desirable for Valid Summary

An escalating migration crisis hits the European continent. It has also raised the public debate about strategies to counteract and combat the uncontrolled human movement. There are many questions that remain open and unpredictable for answers. Should Europe open doors as widely as possible or should Europe try to pull up the drawbridge? Should Europe guarantee a right to hospitality for each new arrived stranger? How Europe should negotiate with migrant origin countries and transit migration countries that deals with the increasing number of refugee arrivals?

Nowadays the EU's approach to curbing irregular immigration includes a broad accomplishment in a frame of the migration agreements with third countries, i.e. the EU Turkey migration deal. The EU-Turkey deal to tackle the migrant crisis has formally come into effect on the beginning of April, 2016. However, there are still doubts in its forthcoming enforcement.

Current paper analyses the EU-Turkey migration deal throughout the philosophical interpretation of the right to hospitality. It also searches for the policy prescriptions aiming at solving the EU migration crisis.

ნესტან ჯაჭვლიანი
(საქართველო)

სირიულ ლტოლვილთა ბავშვთა თურქეთის
საშინაო პოლიტიკაზე

2011 წლის 15 მარტიდან დაწყებული სირიის სამოქალაქო ომის შედეგად ორ მილიონ ნახევარზე მეტი ადამიანი ლტოლვილად იქცა, დაახლოებით 9 მილიონი ადამიანი კი იძულებით გადაადგილებული პირია. მსოფლიოში არსებული სამოცი მილიონი ლტოლვილიდან ყოველი მეხუთე სირიელია. მათი ძირითადი ნაწილი თურქეთის, ლიბანის და იორდანის ბანაკებში ცხოვრობს. უპირველეს ყოვლისა, აღსანიშნავია ის, რომ თურქეთის ტერიტორიაზე ლტოლვილთა რაოდენობა ყველაზე მეტია. კრიზისის დასწყებისთანავე თურქეთმა ჩამოაყალიბა „ღია კარის პოლიტიკა“, რომელიც გულისხმობდა ლტოლვილთა მიღებას ქვეყანაში ყოველგვარი დაბრკოლებების გარეშე. თურქეთის შინაგან საქმეთა სამინისტროს განცხადებით, დღესდღეობით თურქეთში მხოლოდ შვიდი ქალაქია ისეთი, სადაც სირიელი ლტოლვილები არ სახლობენ. 2015 წლის მონაცემებით, ლტოლვილთა რაოდენობამ მილიონ შვიდასი ათასს მიაღწია, თუმცა გასათვალისწინებელია ისიც, რომ მრავალ სასახლერო ქალაქში სირიელები შევიდნენ არალეგალური გზებით და ჯერაც არ არიან რეგისტრირებულნი. მაშასადამე, მათი რეალური რიცხვი გაცილებით მაღალია. თურქეთის გავლით ევროპაში ჩასული მიგრანტების რიცხვი მრავალი ასი ათასია (1). თურქეთის როლს და, ზოგადად, მიგრაციით გამოწვეულ კრიზისს ყურადღების ცენტრში აყენებს ევროკავშირი, თუმცა პრობლემა მაინც მოუგვარებელია. ლტოლვილთა მზარდი რაოდენობა თურქეთში წარმოშობს სხვადასხვა სახის სოციალურ, ეკონომიკურ და დემოგრაფიულ პრობლემებს. თავდაპირველად მათი არსებობა ქვეყანაში დროებითი იყო, თუმცა მას შემდეგ, რაც ამან მუდმივი ხასიათი მიიღო, ვითარება მკვეთრად შეიცვალა და პრობლემებმა უფრო რადიკალური ხასიათი მიიღო. თურქეთის თანამედროვე ისტორიაში ეს არის ლტოლვილთა ყველაზე დიდი შედინება, რაც უთუოდ დიდ გავლენას ახდენს ქვეყნის საშინაო პოლიტიკაზე. წინამდებარე ნაშრომში მოკლედ ვისაუბრებთ სირიის სამოქალაქო ომის ისტორიაზე, შემდგომ განვიხილავთ იმ ძირითად პრობლემებს, რომელიც ქვეყანაში გაჩნდა „ღია კარის პოლიტიკის“ წარმოების შემდგომ. ასევე ვისაუბრებთ იმის შესახებ, თუ რა ალტერნატიული გამოსავალი შეიძლება არსებობდეს დღესდღეობით არსებული მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად და რა კონკრეტულმა ნაბიჯებმა შეიძლება იმოქმედოს დადებითად აღნიშნული საკითხის მოგვარების კუთხით. მნიშვნელოვანია ის, რომ თითოეულ ქალაქში ლტოლვილთა გავლენა სხვადასხვაგვარად წარმოჩინდა, თუმცა ყურადღებას გავამახვილებთ იმ ძირითად ასპექტებზე, რომლებიც საერთოა მთელი ქვეყნის ადგილობრივი მოსახლეობისთვის.

თავდაპირველად აუცილებელია მოკლედ ვისაუბროთ იმის შესახებ, თუ როდის და რატომ დაიწყო სირიის სამოქალაქო ომი, რამაც მძიმე შედეგებამდე მიიყვანა სახელმწიფო. სირიის მოქმედი რეჟიმი თავის მოკავშირე „ჰეზბოლლასთან“ ერთად ეომებოდა როგორც ამბოხებულ ოპოზიციას, ისე ისლამისტ ამბოხებულებს. „ისლამური სახელმწიფოს“ დაჯგუფება კი, რომელმაც სირიისა და ერაყის დიდი ნაწილი დაიმორჩილა, ყველას და ყველაფერს ებრძოდა. კონფლიქტის კიდევ ერთ მხარეს ქურთები წარმოადგენდნენ, რომლებმაც სირიის ჩრდილოეთში საკუთარი ავტონომიური სახელმწიფო შექმნეს. ისინი დაუპირისპირდნენ როგორც ასადის რეჟიმს, ასევე ისლამურ სახელმწიფოს და ქვეყნის ტერიტორიაზე მოქმედ სხვადასხვა დაჯგუფებას. უშუალოდ ომი 2011 წლის მარტში დაიწყო მაშინ, როცა სირიის ქა-

ლაქ დერააში კედლებზე ანტისახელისუფლებო ლოზუნგები გამოჩნდა. პოლიციამ დააკავა ოპოზიციის აქტივისტები. საპასუხოდ ადგილობრივმა მოსახლეობამ სამთავრობო დაწესებულებების დარბევა დაიწყო. ამის შემდგომ სამთავრობო ძალებმა დემონსტრანტებს ცეცხლი გაუხსნეს, რასაც ათობით ადამიანის სიცოცხლე ემსხვერპლა. ამ ინციდენტს სირიის დიდ ქალაქებში საპროტესტო აქციები მოჰყვა. საბოლოო ჯამში, 4 წლიანმა ომმა ორასი ათასზე მეტი ადამიანი იმსხვერპლა, ათ მილიონამდე კი ლტოვილად იქცა (7). ათასობით სირიელი ტოვებს თავის ქვეყანას იმ მიზეზის გამო, რომ ისინი ხედავენ იმას, თუ როგორ კლავენ მათი ოჯახის წევრებს, ნათესავებსა თუ მეზობლებს. როგორც გაეროს ლტოლვილთა საქმეებში უმაღლესმა კომისარმა ანტონიო გუტერესმა აღნიშნა, მსოფლიოს საკუთარი სახლებიდან ამდენი გაქცეული რუანდას 1994 წლის კრიზისის შემდგომ არ უნახავს (2) ახლა კი საინტერესოა იმის განხილვა, თუ რა კუთხით იქონია გავლენა ლტოლვილთა შედინებამ თურქეთის საშინაო პოლიტიკაზე.

ერთი მხრივ, მნიშვნელოვანია იმის აღნიშვნა, რომ ქვეყანაში სოციალური კუთხით შეიქმნა არაერთი პრობლემა. უპირველეს ყოვლისა, განსხვავებები კულტურასა და ცხოვრების სტილში წარმოშობს უარყოფით რეაქციებს ადგილობრივი მოსახლეობის მხრიდან. როგორც ერთ-ერთი თურქი პარლამენტარი საფაკ პევი აღნიშნავს: „სარწმუნოება არის უმთავრესი მიგრანტთა კულტურაში და სხვა საზოგადოებასთან შერწყმა ნიშნავს საკუთარი კულტურის დაკარგვას ან მის დაღატკს... მიგრანტთა ერთობები საფრთხეს უქმნიან არა მხოლოდ ერთმანეთს, არამედ მასპინძელ საზოგადოებასაც“ (3). ლტოლვილთა საგრძნობლად დიდი რაოდენობა თურქეთის მაცხოვრებლებს უქმნის ერთგვარი შიშის გრძნობას. მნიშვნელოვანია ის, რომ თურქეთმა უზრუნველყო უფასო ხელმისაწვდომობა ჯანმრთელობის საკითხებზე, შექმნა ბანაკები, რომლებიც საერთაშორისოდ იქნა აღიარებული. ლტოლვილთა ბანაკებიდან ხუთასი ათას ადამიანზე მეტი გაიზავნა საავადმყოფოებში. ჯანდაცვის სამინისტროს მონაცემებით, დაახლოებით ოცდათხუთმეტი ათასი სირიელი დაიბადა თურქეთში. ქვეყანამ სოციალური კუთხით უზრუნველყო სირიელი ლტოლვილები. ადგილობრივი მოსახლეობა გამოხატავს უკმაყოფილებას, ვინაიდან ჩამოსახლებულები იღებენ დიდი რაოდენობის მომსახურებას, რაც, თავის მხრივ, ზღუდავს თავად ადგილობრივი მოსახლეობის ხელმისაწვდომობას ამა თუ იმ საშუალებაზე. გარდა ამისა, ლტოლვილთა შემოდინების შემდეგ მნიშვნელოვნად გაიზარდა განქორწინების მაჩვენებელი, ქალებსა და ბავშვებზე ძალადობა გახდა ბუნებრივი მოვლენა. მნიშვნელოვანია ისიც, რომ გაიზარდა ბავშვთა დასაქმება. გაეროს მონაცემების თანახმად, ლტოლვილთა საერთო რაოდენობის ნახევარზე მეტი ბავშვია. ლტოლვილთა ბანაკებიდან ბავშვების ძალიან ცოტა ნაწილს აქვს ხელმისაწვდომობა განათლებაზე. კიდევ ერთი ფაქტორია ის, რომ სირიელი მშობლები ამჯობინებენ თავიანთი შვილების დასაქმებას, თუნდაც ყველაზე შეუსაბამო ადგილებზე, ვიდრე მათ განათლებაზე ზრუნვას. ეს ყოველივე, თავისთავად ცხადია, უდიდეს გავლენას ახდენს ქვეყნის სოციალურ ატმოსფეროზე.

მეორე უმნიშვნელოვანესი საკითხი გახლავთ ეკონომიკური პრობლემების ზრდა ქვეყანაში. 2011 წლიდან 2015 წლამდე თურქეთმა დახარჯა ცხრა ბილიონი დოლარი ლტოვილებზე. ახალი მოსახლეობის ყველაზე აშკარად გამოხატული გავლენა არის საიჯარო გადასახადის ზრდა. დიდი მოთხოვნისა და მაღალი გადასახადის გამო, ადგილობრივ მოსახლეობას უჭირს ბინის დაქირავება. თურქები უმეტეს შემთხვევებში ამჯობინებენ, რომ თავიანთი საკუთრება მიაქირაონ სირიელებს, ვინაიდან ისინი იხდიან უფრო მეტს. ცხადია, რომ თურქი მემამულეები შექმნილ ვითარებას თავიანთ სასარგებლოდ იყენებენ. კიდევ ერთი საკითხია საცხოვრებელი ხარჯების ზრდა. მოთხოვნის ზრდის შესაბამისად გაიზარდა ფასები საკ-

ვებ პროდუქტებზეც. მნიშვნელოვანია ისიც, რომ სირიელები ინდუსტრიაში, სოფლის მეურნეობასა და წერილ ბიზნეს სექტორებში წარმოდგენენ არაღვებულურ, იაფ მუშახელს. “ORSAM”-ის მიერ ჩატარებული კვლევის თანახმად, ადგილობრივი მოსახლეობის 40%, რომლებმაც დაკარგეს სამუშაო ადგილები, მიიჩნევენ, რომ ეს მოხდა სწორედ სირიელთა გამო. ისინი ამტკიცებენ, რომ სირიელი ლტოლვილები მათ ართმევენ დასაქმების საშუალებებს. ამას გარდა, თურქეთის ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებელი კრიზისის დასაწყისში იყო 9%, თუმცა, მას შემდეგ, რაც ლტოლვილთა რაოდენობა გაიზარდა, ეს მაჩვენებელი 3%-მდე შემცირდა (4). ასევე საზღვრების ჩაკეტვის შედეგად მკვეთრად შემცირდა ინვესტიციებისა და ექსპორტის რაოდენობა. მაკროეკონომიკურ დონეზე სირიელების გავლენა აისახა ბიუჯეტზეც. თურქეთმა უკვე დახარჯა დაახლოებით ოთხ მილიარდ ნახევარი დოლარი სირიელ ლტოლვილებზე. აღსანიშნავია ისიც, რომ მოთხოვნასა და მიწოდებას შორის არსებული განსხვავება იწვევს ინფლაციას.

მესამე და ერთ-ერთი ყველაზე აშკარა პრობლემა უკავშირდება დემოგრაფიულ საკითხებს. არსებული მდგომარეობიდან გამომდინარე ქვეყანაში შეუძლებელია ეთნიკური ბალანსის დაცვა. მოსახლეობის სწრაფი ცვლილება ადგილობრივ მოქალაქეებს საფრთხის შეგრძნებას უღრმავებს. ეს არ ეხება თურქეთის ყველა ქალაქს, თუმცა კილის, ჰატაის, გაზიანტეპის მაცხოვრებლები მნიშვნელოვან შევიწროებას განიცდიან. კილი არის ერთ-ერთი იმ ქალაქთაგანი, სადაც ეს საკითხი განსაკუთრებით აშკარაა. მისი მოსახლეობა ძირითადად შედგება თურქმენებისგან, თუმცა მას შემდეგ, რაც იქ არაბები ჩასახლდნენ, ადგილობრივი მოსახლეობა საკუთარ თავს უმცირესობად მიიჩნევს. ეს კი გამომდინარეობს იქიდან, რომ კილის არაბი მოსახლეობის რაოდენობა თავდაპირველად იყო 1%, ლტოლვილთა შემოსვლის შემდეგ კი ეს მაჩვენებელი 59%-მდე გაიზარდა (6). თავისთავად ცხადია, ეს ყოველივე მნიშვნელოვნად ცვლის ქალაქის დემოგრაფიულ მოზაიკას. თუმცა, ეს მხოლოდ ერთი მაგალითია. გარდა კილიში არსებული პრობლემებისა, საინტერესოა ქალაქ ჰატაიში მიმდინარე ვითარება. ალავიტი მოსახლეობა ჰატაიში აქტიურ წინააღმდეგობას უწევს სირიელი სუნების მიერ საცხოვრებელი ადგილების დაკავებას. 2012 წელს ანკარამ ჩაკეტა ჰატაის საზღვარი და ამოიღო ეს ქალაქი იმ სიიდან, რომელშიც სირიელ ლტოლვილებს შეუძლიათ ლეგალურად დასახლება (5). ეს მოხდა სწორედ იმის გამო, რომ ქალაქის ადგილობრივ მოსახლეობაში ადგილი ჰქონდა მკვეთრ ეთნიკურ ცვლილებებს, რაც საფრთხის ქვეშ აყენებდა ზოგადად ეთნიკურობის კონცეფციას. ჰატაისა და კილიში არსებული ვითარების ანალოგიას ვხვდებით თურქეთის მრავალ სხვა ქალაქში, რაც ნამდვილად ადასტურებს იმას, რომ ადგილობრივი მოსახლეობა ამ კუთხით მეტად სერიოზული საფრთხის წინაშე დგას.

მიუხედავად იმისა, რომ თურქეთი სხვადასხვა ხერხით ცდილობს ამ პრობლემასთან გამკლავებას, უფრო სერიოზული ნაბიჯების გადადგმა და შესაბამისი ზომების მიღებაა საჭირო. პირველ რიგში, აუცილებელია იმის გათვალისწინება, რომ სირიელი ლტოლვილები დარჩებიან თურქეთში დიდი ხნის მანძილზე, მრავალმა მათგანმა შესაძლოა არ დატოვოს ქვეყანა კონფლიქტის მოგვარების შემთხვევაშიც. თუ ვივარაუდებთ, რომ ლტოლვილები ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში იცხოვრებენ ამ ქვეყანაში, აუცილებელი გახდება სპეციალური პოლიტიკის შემუშავება, რაშიც მოიაზრება სოციალური ინტეგრაციის გაღრმავება. კერძოდ, უნდა მოხდეს მუშახელის განვითარება, მათი უზრუნველყოფა განათლებით, საცხოვრებელით, ჯანმრთელობის მომსახურებით. გარდა ამისა, უნდა დაიხვეწოს საქალაქო სერვისები და უნდა შეიცვალოს მასპინძელი საზოგადოების დამოკიდებულება. თუ ინტეგრაციის პროცესი წარმატებით განხორციელდება, ეს მნიშვნელოვნად შეუწ-

ყოფს ხელს ახალი მულტიკულტურული სტრუქტურის ჩამოყალიბებასა და გაუმჯობესებას თურქეთში. ასევე, მეზობელ სახელმწიფოებთან კავშირების გაძლიერებამ შესაძლოა შექმნას უკეთესი გარემო ეკონომიკური და პოლიტიკური თანამშრომლობისთვის.

პრობლემის გადაჭრის ერთ-ერთ გზად შეიძლება მივიჩნიოთ ლტოლვილთა რეგისტრაცია. ადგილობრივი მოსახლეობის აღქმით, სირიელები სწაღიან დანაშაულებს და არ ისჯებიან. ასევე, თურქი მოსახლეობა ირწმუნება, რომ ხშირია შემთხვევები, როცა ლტოლვილები დანაშაულებს სწაღიან ერთ ქალაქში და შემდგომ გადადიან სხვა ქალაქში. ამგვარი ვითარება საფრთხის შეგრძნებას აჩენს საზოგადოებაში. ამ ყოველივედან გამომდინარე, ლტოლვილთა რეგისტრაცია არის უკიდურესად მნიშვნელოვანი ინტეგრაციის პროცესისთვის. ამან შესაძლოა ერთგვარად აღმოფხვრას თურქების უარყოფითი დამოკიდებულება. გარდა ამისა, თუ მთავრობა უზრინველყოფს განათლების საკითხს, ახალი თაობა შეძლებს ფასდაუდებელი წვლილის შეტანას ქვეყნის სოციალურ და ეკონომიკურ განვითარებაში.

ერთ-ერთი ყველაზე დიდი გამოწვევა ამ პრობლემაზე მსჯელობისას გახლავთ თანამშრომლობის ნაკლებობა ცენტრალურ და ადგილობრივ მმართველობას შორის. ადგილობრივ მთავრობას აქვს უფრო მეტი ინფორმაცია ამ საკითხის შესახებ, თუმცა რიგი მიზეზების გამო არ შეუძლია ამა თუ იმ ზომის მიღება ცენტრალური მთავრობის დირექტივების გარეშე. მაშასადამე, მეტად სასარებლო იქნება შესაბამისი უფლებამოსილების მინიჭება ადგილობრივი მთავრობისთვის. აღსანიშნავია ისიც, რომ თუ ჩვენ გავითვალისწინებთ ლტოლვილთა სურვილს, გადავიდნენ სხვა ქვეყნებში თურქეთიდან, ეს საკითხი იღებს საერთაშორისო ხასიათს. საერთაშორისო ორგანიზაციებსა და დასავლურ ქვეყნებს აქვთ ერთგვარი ვალდებულება, რომ მიიღონ შესაბამისი ზომები კრიზისის აღმოსაფხვრელად. ასევე, უნდა გაუმჯობესდეს საზღვრების კონტროლი, ვინაიდან დაურეგულირებელი მიმოსვლა ეჭვს აჩენს ადგილობრივ მოსახლეობაში სირიელების იდენტობის შესახებ.

უფრო მეტიც, მნიშვნელოვანია დემოგრაფიული ინფორმაციის შეგროვება. კერძოდ, მონაცემების აღრიცხვა იმის შესახებ, თუ რამდენი ადამიანი დაბრუნდა სირიაში ან გადავიდა სხვა ქვეყანაში, როგორ შეიცვალა მათი ჯანმრთელობის, განათლების ან სოციალური მდგომარეობა. ამგვარი მონაცემთა ბაზისა და ობიექტური ინფორმაციის არსებობა ხელს შეუწყობს ქვეყანას გრძელვადიანი გეგმების მომზადებასა და განხორციელებაში. თურქეთის მთავრობამ უნდა იზრუნოს ლტოლვილთა სატატუსის განსაზღვრაზეც. გარდა ამისა, აუცილებლად უნდა მოხდეს ევროკავშირთან ურთიერთობების გაღრმავება და გაწევრიანების დაჩქარება, ვინაიდან ორგანიზაციას გააჩნია იმგვარი ბერკეტები, რომლითაც შეძლებს პრობლემების ამა თუ იმ კუთხით მოგვარებას ან შემსუბუქებას.

საბოლოო ჯამში, აშკარაა, რომ სირიელ ლტოლვილთა შედინების შემდეგ თურქეთის საშინაო პოლიტიკაში არაერთი პრობლემა გაჩნდა, როგორც სოციალური, ასევე ეკონომიკური კუთხით. ადგილობრივი მოსახლეობა გამოხატავს უკმაყოფილებას და ითხოვს საკუთარ ქვეყანაში შესაბამისი უფლებების არსებობას. ვითარების გამოსასწორებლად აუცილებელია სამთავრობო სტრუქტურების მიერ რაციონალური პოლიტიკის წარმოება და კონკრეტული ნაბიჯების გადადგმა, რათა სახელმწიფომ შეინარჩუნეს ეთნიკური ღირებულებები და ეკონომიკური პოტენციალი.

ლიტერატურა:

1. European Commission, Turkey: Refugee Crisis, European Commission. 2014. <http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/turkey-syrian-crisis-en.pdf>
2. Cagaptay S. The Impact of Syrian Refugees on Turkey. Washington Policy for the Near East Policy, 2014. <https://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/PolicyFocus130-CagaptayRevised3s.pdf>
3. Carpio X., Mathis W. The Impact of Syrian Refugees on Labor Market. Social Protection and labor Global Practice group, 2015. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/22659/The0impact0of00Turkish0labor0market.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
4. Kiriski K. Syrian Refugees and Turkish Challenges: Going beyond hospitality. Brookings, 2014. <http://www.brookings.edu/~media/research/files/reports/2014/05/12-turkey-syrian-refugees-kirisci/syrian-refugees-and-turkeys-challenges-may-14-2014.pdf>
5. Icdygu Ah. Syrian Refugees in Turkey-Long Road Ahead. Migration Policy Institute, 2015. [file:///C:/Users/L/Downloads/TCM-Protection-Syria%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/L/Downloads/TCM-Protection-Syria%20(1).pdf)
6. Krishnadev C. Refugee Crisis: View from Turkey. The Atlantic, 2016. <http://www.theatlantic.com/international/archive/2015/10/the-refugee-crisis-the-view-from-turkey/410683/>
7. Gu Cer M., Karaca S. and Din Cer O. B. The Struggle For Life Between Borders: Syrian Refugees.” International Strategic Research Organization (USAK), 2013.

Nestan Jachvliani
The Impact of Syrian Refugees on Turkey’s Domestic Policy
Summary

In 2013, a big flow of refugees from Syria to Turkey caused several problems to country’s domestic policy. Particularly, it reflected on country’s economic condition, employment level, social atmosphere and demographic characteristics. It is necessary for government to take the proper measures; it means controlling the boarders permanently to define the status of the refugees and to fasten the membership to European Union. Otherwise, during some time the problems will become more serious and presumably lead to deplorable results.

Нестан Джачвлиани
Влияние Сирийских беженцев на внутреннюю политику Турции
Резюме

В 2013 году большой поток беженцев из Сирии в Турцию создал проблемы во внутренней политике. Это отразилось на экономике страны на уровне трудоустройства, социальной сферы и демографию. Необходимо со стороны государства принятие соответствующих мер, что означает постоянный контроль границы, определения статуса беженцев и ускорение вступления в Евросоюз. В противном случае проблема преобретет более серьезный характер.

**ნესტან ჯაჭვლიანი, სალომე ლომსაძე,
ნანა ლობჯანიძე, მარიამ ფაცაცია
(საქართველო)**

**აშშ-ის მოტივები ცივი ომის პერიოდში ლათინურ ამერიკაში მიმდინარე
სამხედრო დაპირისპირებებში – ჩილეს ქეისი (1970-73)**

ცივი ომის პერიოდში ჰეგემონმა სახელმწიფოებმა, საბჭოთა კავშირმა და აშშ-მა, საკუთარი გავლენის სფეროთა გაფართოებისა და თანმდევი მცირემასშტაბიანი სამხედრო დაპირისპირებების წყალობით, განსაზღვრეს მთელ რიგ სახელმწიფოთა მომავალი. ამ დაპირისპირებების განსაკუთრებით მნიშვნელოვან არენას ლათინური ამერიკა წარმოადგენდა. ამ რეგიონში აშშ-ის მოქმედებები მუდმივი კრიტიკის საგანია, რაც მისი ქმედებების მასშტაბებითა და სავალალო შედეგებითა განპირობებული. მოცემული ნაშრომი განიხილავს აშშ-ის მოქმედებათა მოტივებს ლათინურ ამერიკაში ჩილეს ქეისის ანალიზის საშუალებით. ამ საკითხის შესასწავლად ცდილობს პასუხი გასცეს შემდგომ საკვლევ კითხვას: რატომ ეწინააღმდეგებოდა აშშ ალიენდეს ხელისუფლებას ჩილეში? აშშ-ის მიერ ამ პერიოდში განხორციელებული ქმედებების შესწავლა მნიშვნელოვანია აშშ-ის მოქმედებების მოტივების დასადგენად, მისი და ლათინური ამერიკის თანამედროვე ურთიერთობების ანალიზისა და შეფასებისთვის. ჩილეს შერჩევა საკვლევ ქეისად განაპირობა იმ ფაქტმა, რომ ის ნათლად გვიჩვენებს აშშ-ის მიერ ლათინური ამერიკის ქვეყნებისადმი ცივი ომის პერიოდში გატარებულ პოლიტიკას. აშშ-ის მოქმედებების შესწავლა ჩილეში გადავწყვიტეთ ორი ფაქტორის, ეკონომიკური და იდეოლოგიური მოტივების გათვალისწინებით. კერძოდ, იდეოლოგიურ საფუძვლებში ვგულისხმობთ იმპერიალისტურ და ანტიკომუნისტურ პრინციპებს. აღნიშნული ფაქტორების შესასწავლად და შესაბამისი დასკვნების გამოსატანად გამოვიყენებთ როგორც პირველად, ასევე მეორეულ წყაროებს და აკადემიურ ნაშრომებს.

თავდაპირველად აუცილებელია მოკლედ ვისაუბროთ ჩილესა და ამერიკის ურთიერთობის ისტორიაზე. ცივი ომის საწყის ეტაპზე ამ ორი სახელმწიფოს ურთიერთობა ძირითადად ეფუძნებოდა რეგიონული უსაფრთხოების შენარჩუნებას. ჩილეს საგარეო პოლიტიკა მნიშვნელოვნად იყო დამოკიდებული იმაზე, თუ ვინ იდგა ქვეყნის სათავეში. 1958-60 წლებში, ალესანდრის პრეზიდენტობის განმავლობაში, ქვეყანა მნიშვნელოვნად განვითარდა როგორც სოციალური, ასევე ეკონომიკური კუთხით. ამ პერიოდში აშშ მას აღიქვამდა დემოკრატიული წარმატების თვალსაჩინო მაგალითად. 1964 წლის ჩილეს არჩევნების შემდგომ, როდესაც ქვეყნის სათავეში ქრისტიანულ-დემოკრატიული პარტია მოვიდა ედუარდ მონტალვას მეთაურობით, აშშ-ის მთავრობამ მიზანმიმართულად დაიწყო ეკონომიკური დახმარების შემცირება ჩილესთვის იმ მიზნით, რომ მძიმე ეკონომიკური ფონი შეექმნა და თავიდან აეცილებინა კომუნისტი ლიდერის პრეზიდენტად არჩევა. მიუხედავად ამ დაუღალავი მცდელობისა, 1970 წელს საპრეზიდენტო არჩევნებზე „სახალხო ერთობის“ წარმომადგენელმა შალვადორ ალიენდემ გაიმარჯვა (მან მიიღო ამომრჩეველთა ხმების 36.6%). ალიენდეს არჩევის შემდგომ აშშ-მა აქტიურად დაიწყო ბრძოლა მისი ხელისუფლების წინააღმდეგ. კერძოდ, ამერიკის ცენტრალური სადაზვერვო სააგენტო, რომელიც პრეზიდენტ ნიქსონის დავალებით მოქმედებდა, აქტიურად ავრცელებდა ალიენდეს მადისკრედიტებელ სტატიებს, აფინანსებდა იატაკქვეშა პრესას. გარდა ამისა, 1970-73 წლებში აშშ-მა თითქმის მთლიანად შეუწყვიტა ჩილეს ეკონომიკური დახმარება და იმავეს აიძულებდა სხვა ქვეყნებსაც. ახალმა მემარცხენე ხელისუფლებამ უფრო რევოლუციურ მეთოდებს მიმართა. ქვეყანაში შეიქმნა კომუნიზმის

გავრცელების საფრთხე. მკვეთრად გაუარესდა ეკონომიკური მდგომარეობა, 1973 წელს ჩილემ მსოფლიოში ინფლაციის ყველაზე მაღალ მაჩვენებელს მიაღწია. (ეროვნული უსაფრთხოების არქივი, 2004) დაიწყო ბანკებისა და კერძო კომპანიების მისაკუთრება, ქვეყანაში წარმოიშვა პირველადი მოხმარების საქონლის დეფიციტი. ამ ყოველივემ, თავისთავად ცხადია, გამოიწვია აშშ-ის მხრიდან აქტიური ჩართულობა, რა გამოიხატა იმაში, რომ ნიქსონი-კისინჯერის ტანდემმა დაიწყო ქმედითი ღონისძიებების გატარება. 1973 წლის 11 სექტემბერს ჩილეს დედაქალაქ სანტიაგოში „ლა-მონედად“ წოდებულ პრეზიდენტის სასახლეზე საკუთარმა შეიარაღებულმა ძალებმა მიიტანეს იერიში. სამხედრო ხუნტას სათავეში ედგა მთავარსარდალი ავგუსტო პინოჩეტი. ჩილეს არმიის ოფიცრებმა მოკლეს ალიენდე, მისი ასობით მომხრე, ათასობით მათგანი დააპატიმრეს. პინოჩეტმა დაითხოვა პარლამენტი, აკრძალა ყველა პოლიტიკური ორგანიზაცია და 1974 წელს თავი დაინიშნა ქვეყნის პრეზიდენტად. მნიშვნელოვანია ის, რომ ამერიკის შეერთებული შტატები ფარულად უჭერდა მხარს გადატრიალებას, რაც მნიშვნელოვნად დაეხმარა ხუნტას მომზადებისთვის. იქიდან გამომდინარე, რომ ამერიკა ხელს უწყობდა ავტორიტარული რეჟიმის შექმნას, იგი მხარს უჭერდა როგორც გადატრიალებას, ასევე, ზოგადად პინოჩეტის რეჟიმს. სამხედრო გადატრიალების შემდეგ პირველ სატელეფონო საუბარში ჰენრი კისინჯერმა პრეზიდენტ რიჩარდ ნიქსონს განუცხადა, რომ აშშ მნიშვნელოვნად დაეხმარა ჩილეს სამხედრო გადატრიალების მოწყობაში.

აშშ-ის მოქმედების ეკონომიკური მოტივები

აშშ-ის ხელისუფლებასა და კერძო კომპანიებს ჩილეში მნიშვნელოვანი ეკონომიკური ინტერესები გააჩნდათ. ამ ინტერესების დაცვა ალიენდეს ხელისუფლებისგან კი მათი მოქმედების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფუნდამენტი იყო. აღნიშნული კარგად წარმოჩინდა კისინჯერის მიერ 1970 წელს პრეზიდენტ ნიქსონისთვის შედგენილ მემორანდუმში, სადაც იგი აღნიშნავს, რომ ალიენდე საფრთხეს უქმნიდა ამერიკულ ინვესტიციებს ჩილეში, რომელთა საერთო რაოდენობაც დაახლოებით 1 მილიარდ აშშ დოლარს შეადგენდა. იგი ასევე აღნიშნავდა, რომ ალიენდეს შეეძლო დეფოლტის გამოცხადება ვალებზე, რაც აუცილებლად აზარალებდა აშშ-ის ხელისუფლებასა და კერძო ბანკებს, რომელთა მიერ ჩილესთვის გაცემული სესხების საერთო ღირებულება 1,5 მილიარდ აშშ დოლარს შეადგენდა. მსგავსს მოლოდინს შეიცავდა ცენტრალური სადაზვერვო სააგენტოს ანგარიში, რომლის თანახმადაც, აშშ-ს ჩილეში მნიშვნელოვანი ეროვნული ინტერესები არ გააჩნდა, თუმცა, მოსალოდნელი იყო სერიოზული ეკონომიკური ზარალი (1, 216). კისინჯერისა და ცენტრალური სადაზვერვო სააგენტოს ვარაუდი საფუძველს მოკლებული არ იყო. დროთა განმავლობაში ალიენდეს მიერ გატარებულმა პოლიტიკამ მათი სიტყვები ნაწილობრივ მაინც დაადასტურა.

საპრეზიდენტო არჩევნებში ალიენდემ სამჯერ მიიღო მონაწილეობა. მთელი ამ ხნის განმავლობაში იგი გამოთქვამდა მზადყოფნას მოეხდინა ჩილეს მნიშვნელოვანი სპილენძისა და კომუნიკაციების ინდუსტრიათა ნაციონალიზაცია (5, 94), სადაც დომინანტ პოზიციებს აშშ-ის კორპორაციები, ანაკონდა კოპერი (200 მილიონიანი ინვესტიციით) და კენეკოტ კოპერის კორპორაცია (80 მილიონიანი პოლდინგი) ფლობდნენ (4, 335). 1970 წელს ალიენდემ სპილენძის ინდუსტრიის ნაციონალიზაცია გამოაცხადა და მზადყოფნა გამოთქვა ამერიკული კომპანიებისთვის შესაბამისი რეპარაციები გადაეხადა, საერთო ჯამში 500 მილიონი აშშ დოლარი. აღნიშნული თანხა საკმარისი არ აღმოჩნდა ამ კომპანიებისთვის, რის შემდგომაც ალიენდემ განაცხადა, რომ ხსენებულ კომპანიებს თავად უნდა გადაეხადათ 774 მილიონი

აშშ დოლარი ჩილესთვის წლების განმავლობაში მიღებული სარგებლის სანაცვლოდ (2, 216). ალიენდეს პრეზიდენტობას განსაკუთრებულ საფრთხედ მიიჩნედა საერთაშორისო სატელეფონო და სატელეგრაფო კორპორაცია, რომელიც ცენტრალურ სადაზვერვო სააგენტოსთან თანამშრომლობდა და თავადვე აფინანსებდა ალიენდეს წინააღმდეგ მიმართულ პროპაგანდისტულ კამპანიას (6, 12). რაც შეეხება ვალებზე დეფოლტს, უნდა აღინიშნოს, რომ ამ მხრივ ალიენდეს წინააღმდეგობრივი ნაბიჯი არ გადაუდგამს. პირიქით, 1972 წელს პარიზის კლუბის დახმარებით შეძლო 800 მილიონი აშშ დოლარის ღირებულების ვალების გადახდის თაობაზე სახელმწიფოებთან და აშშ-ის კერძო ბანკებთან მოლაპარაკება.

აშშ-ის მოქმედებათა იმპერიალისტური მოტივები

ამერიკის შეერთებული შტატების პოლიტიკა ჩილეს მიმართ მნიშვნელოვანწილად დასავლეთ ნახევარსფეროში მისი რეგიონული ინტერესებით განისაზღვრება. ცივ ომამდეც, ომის პერიოდშიც და მის შემდეგაც ლათინო-ამერიკისა და მათ შორის ჩილესადმი აშშ-ის მიზნები თითქმის არ შეცვლილა. 1823 წელს აშშ-მა ჩილე დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ ცნო და ამავე წელს მიღებულ იქნა მონროს დოქტრინა. სწორედ აღნიშნულმა დოქტრინამ შექმნა ლათინო-ამერიკის რეგიონში ამერიკული იმპერიალიზმისთვის ერთგვარი საფუძველი. შეერთებულმა შტატებმა გაფრთხილება გაუგზავნა მეტოქე ევროპის სახელმწიფოებს და მოუწოდა მათ არ ჩარეულიყვნენ დასავლეთ ნახევარსფეროში მიმდინარე პოლიტიკურ პროცესებში, სანაცვლოდ აშშ-ც თავს შეიკავებდა ევროპის საქმეებში ჩარევისაგან (მონროს დოქტრინა). 1904 წელს კი, რუზველტის დასკვნის თანახმად, აშშ პირდაპირ იღებდა უფლებას ჩარეულიყო ამერიკის რესპუბლიკების შიდა საქმეებში, თუ მათ საფრთხე დაემუქებოდათ ევროპული ან შიდა ძალების მხრიდან (რუზველტი).

1970-იან წლებში ნიქსონისა და კისინჯერის მიერ ჩილეს მიმართ გატარებული რეგიონული პოლიტიკა სწორედ ზემოთ აღნიშნული საგარეო პოლიტიკური საფუძვლებით იყო ნასაზრდოები. მირშიამერი თავის „დიდი ძალების პოლიტიკის ტრაგედიაში“ წერდა, რომ ნებისმიერი სახელმწიფოსთვის პრაქტიკულად შეუძლებელია მსოფლიო ჰეგემონობის მიღწევა. დიდი ძალები უნდა ცდილობდნენ მოიპოვონ და შეინარჩუნონ რეგიონული ჰეგემონია საკუთარი სახელმწიფოს უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად. ჩილეში ალიენდეს მთავრობის მოსვლამ მნიშვნელოვანი პოლიტიკური და ფსიქოლოგიური ზიანი მიაყენა ვაშინგტონს: საფრთხე დაემუქრა დასავლეთ ნახევარსფეროს ერთობას; ასევე გაჩნდა რეგიონში ანტიამერიკული პოლიტიკის რესურსების მობილიზებისა და აშშ-ის პრესტიჟისა და გავლენის შემცირების შესაძლებლობა. ამდენად, ჩილე თავად არ წარმოადგენდა რაიმე საფრთხეს აშშ-ის ეროვნული უსაფრთხოებისთვის, მაგრამ ის ფაქტი, რომ მასზე გავლენის დაკარგვით აშშ-ს, როგორც რეგიონული ჰეგემონის, სტატუსი და პრესტიჟი ეჭვქვეშ დგებოდა, განსაკუთრებით აღელვებდა ნიქსონის ადმინისტრაციას. კისინჯერს მიაჩნდა, რომ ჩილეში ანტიამერიკული ხელისუფლების მოსვლა ერთგვარ რევოლუციურ პოლიგონს შექმნიდა ლათინო-ამერიკაში, რაც გამოიწვევდა დროთა განმავლობაში გავლენის დაკარგვას სხვა ლათინო-ამერიკის სახელმწიფოებზეც. ეს კი უკვე მნიშვნელოვანი საშიშროება იყო აშშ-ის ეროვნული უსაფრთხოებისთვის. თეთრ სახლს დომინოს ეფექტის გავრცელების ეშინოდა. აქედან გამომდინარე, აშშ მიიჩნედა, რომ მას ჰქონდა არა მხოლოდ უფლება, არამედ მოვალეობაც კი, დაპირისპირებოდა ჩილეს ხელისუფლებას (ვია, ლაიბრერი).

კომუნისტური იდეოლოგიის შეკავების მოტივი

ცივი ომის პერიოდი ხასიათებოდა ორ დაპირისპირებულ ძალას, აშშ-სა და სსრკ-ს შორის იდეოლოგიური ბრძოლით. ამ დროის განმავლობაში აშშ მიმართავდა „შეკავების პოლიტიკას“ და ყველანაირი ხერხით ცდილობდა კომუნიზმის ექსპანსიის შეჩერებას, რომელიც მისი ინტერესებისთვის ყველაზე დიდ საფრთხედ მიიჩნეოდა. 1959 წლის კუბის რევოლუციური მთავრობის მოსვლამ ხელისუფლებაში უდიდესი გავლენა მოახდინა ლათინური ამერიკის რიგ ქვეყნებში რევოლუციური ძალებისა და პარტიზანული მოძრაობების გააქტიურებაზე (9, 932). სწორედ აღნიშნული იყო აშშ-ის მოქმედებათა კიდევ ერთი მოტივი. მის ერთ-ერთ უმთავრეს გამოწვევად იქცა ის, რომ თავიდან აეცილებინა კასტროს გავლენა და კომუნიზმის გავრცელება სხვა ქვეყნებში.

კომუნისტური იდეოლოგიის შეკავებით ნაკარნახევი პოლიტიკა იყო ერთ-ერთი მამოძრავებელი ძალა აშშ-ის პოლიტიკისა ჩილეს მიმართ 1964-1973 წლებში (11, 38). ალიენდეს თავად იყო მარქსისტი და ამერიკელები ვარაუდობდნენ, რომ მისი მთავრობა შექმნიდა მარქსისტულ პრინციპებზე დაფუძნებულ ავტორიტარულ სისტემას, რომელიც იქნებოდა მტრულად განწყობილი შტატების მიმართ. ზემოთ ნახსენები ინდუსტრიების ნაციონალიზაციის კამპანია ალიენდეს სოციალისტური დღის წესრიგის საუკეთესო დასტურად წარმოედგინათ. აშშ ფიქრობდა, რომ ალიენდეს კომუნისტურ ძალებთან დაამყარებდა სამხედრო კავშირებს და მჭიდრო ურთიერთობა ექნებოდა სსრკ-თან. ასევე შეეცდებოდა სხვა ლათინური ამერიკის ქვეყნების მთავრობებთან კარგი ურთიერთობების შენარჩუნებას და მაგალითი გახდებოდა მათთვის (14). „მეორე კუბის“ უსაფუძვლო შიშებმა და სსრკ-ჩილეს ურთიერთობებმა გამოიწვია აშშ-ის არარაციონალური ქმედებები. ნიქსონის ადმინისტრაციის რეაქცია ჩილესში მომხდარ მოვლენებზე იყო „შეუფერებელი“, რადგან არ არსებობდა სერიოზული მტკიცებულება სსრკ-ის სამხედრო ან ეკონომიკური მხარდაჭერისა ალიენდეს მთავრობის მიმართ (E-International Relations 2016). აშშ-ს შეეძლო მშვიდობიანად მოეგვარებინა ურთიერთობა ჩილესთან, ისე როგორც ეს პერუს შემთხვევაში გააკეთა (13, 42), თუმცა, ის შეეცადა ჩილეს დემოკრატიის დამსობას, რადგან თვლიდა, რომ იქ არსებობდა კომუნიზმის რეალური საფრთხე, რაც საშიშროებას უქმნიდა აშშ-ის იდეოლოგიურ კონტროლს ამ რეგიონზე. აშშ-მა დიქტატორული რეჟიმი ამჯობინა დემოკრატიულს, რადგან სჯეროდა, რომ ხუნტა საუკეთესო თავდაცვის საშუალება იყო კომუნიზმის წინააღმდეგ საბრძოლველად დასავლეთ ნახევარსფეროში.

აშშ-ის პოლიტიკა მკვეთრად იყო განპირობებული მის მიერ სუბიექტურად აღქმული კომუნისტური საფრთხით ლათინურ ამერიკაში და თავს მოვალედ თვლიდა თავისი ღირებულებები გაეგრძელებინა, თუნდაც ძალის გამოყენებით. ამგვარად, შეკავების პოლიტიკა ერთ-ერთ მთავარ ფაქტორს წარმოადგენს, რომლითაც შეიძლება აიხსნას აშშ-ის მიერ ჩილესში სამხედრო ამბოხის მხარდაჭერა.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ აშშ-ს ლათინურ ამერიკაში მუდმივი ეკონომიკური და იმპერიალისტური მიზნები გააჩნდა. ცივი ომის რეალობამ კი ახალი მოტივი – კომუნისტური იდეოლოგიის შეკავება წარმოშვა. ამის ნათელი დადასტურებაა 1970-73 წლების ჩილე, როცა აშშ აქტიურად იყო ჩართული ალიენდეს წინააღმდეგ მიმართულ კამპანიაში. ამერიკას, პირველ რიგში, თავისი ბიზნეს ინტერესები ამოძრავებდა. ალიენდეს საფრთხეს უქმნიდა ამერიკულ ინვესტიციებს, კორპორაციების ადგილობრივ ინტერესებსა და აშშ-ის მიერ გაცემულ სესხებს. გარდა ამისა, აშშ წარმოადგენს იმპერიალისტური იდეოლოგიის მქონე სახელმწიფოს, რომლისთვისაც უდიდესი მნიშვნელობა აქვს დასავლეთ ნახევარსფეროში

სრული ჰეგემონიის შენარჩუნებას და იქ არსებულ ყველა სახელმწიფოზე კონტროლის დაწესებას. ეს მის ეროვნულ ინტერესს წარმოადგენს. ბოლოს, არ უნდა დაგვაიწყდეს, რომ ჩილეში აღნიშნული მოვლენები ცივი ომის პერიოდში მიმდინარეობდა. აშშ-თვის სასიცოცხლო მნიშვნელობა ჰქონდა კომუნიზმის საფრთხის შეკავებას მთელ მსოფლიოში, მათ შორის, ლათინურ ამერიკაში. სწორედ აღნიშნულმა ფაქტორებმა შეასრულეს წამყვანი როლი აშშ-ის ლიდერების მიერ აღიენდეს წინააღმდეგ მიმართული ქმედებების მხარდაჭერის შესახებ გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში.

ლიტერატურა:

1. Blum W. Chile 1964-1973: A Hammer and Sickle Stamped on Your Child's Forehead. In Killing Hope: US Military and CIA Interventions since World War II, 207-16. London: ZED Books, 2003.
2. Holbik K. The Tasks and Problems of Marxism in Chile's Economy. Zeitschrift Für Die Gesamte Staatswissenschaft / Journal of Institutional AndTheoretical Economics 129, no. 2 (May 1973). <http://www.jstor.org/stable/40749631>
3. Kissinger Henry to President Nixon. NSC Meeting November 6 – Chile“. November 5, 1970. The National Security Archive, the George Washington University. bolo naxva: 8. 06. 2016. <http://nsarchive.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB437/docs/Doc%204%20-%20Kissinger%20to%20Nixon%20re%20Nov%206%20NSC%20meeting.pdf>
4. Maidenberg H.J. Latins Accelerate Tempo of Revolution”. New York Times. January 25, 1971. cititrebulia Holbik K. The Tasks and Problems of Marxism in Chile's Economy. ZeitschriftFür Die GesamteStaatswissenschaft / Journal of Institutional AndTheoretical Economics 129, no. 2 (May 1973). <http://www.jstor.org/stable/40749631>
5. Schmitz D. F. Madmen: Richard Nixon, Henry Kissinger, and the Quest for Order. In The United States and Right-Wing Dictatorships, 1965-1989, 72-111. New York: Cambridge University Press, 2006.
6. U.S. Congress. Senate. Committee to Study Governmental Operations with Respect to Intelligence Activities (Church Committee). Covert Action in Chile: 1966-1973. 1975. bolo naxva: 8. 06. 2016. <http://fas.org/irp/ops/policy/church-chile.htm#3>
7. Murdock R. S. US Foreign Policy During the Nixon andFord Administrations. College of Liberal Arts & Social Sciences Theses and Dissertations. Paper 115, 2012. <http://via.library.depaul.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1116&context=etd>
8. Mearsheimer J. J. The Tragedy of Great Power Politics. New York: W.W. Norton and Company, 2001.
9. Power M. The Engendering of Anticommunism and Fear in Chile's 1964 Presidential Election. Diplomatic History 32: 931-53. 2008.
10. Shayda S. US Foreign Policy in Latin America,” E-International Relations, 14.06. 2013, bolo naxva: 11.06. 2016, <http://www.e-ir.info/2013/06/14/us-foreign-policy-in-latin-america/>.
11. Torres S. H. The U.S. Press and Chile, 1964-1973: Ideology and U.S. Foreign Policy. Hlb. Revista de Historia Iberoamericana.
12. Reed B. A. American Foreign Policy in Latin America (1945-1975); The Containment Policy and the Perceptions of Threat. B.Ph., University of Pittsburgh.
13. Bulmer-Thomas V. Dunkerley J. The United States and Latin America: The New Agenda. David Rockefeller Center for Latin American Studies.
14. National Security Council. Options Paper on Chile. National Security Council. 1970. <http://nsarchive.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB8/docs/doc24.pdf>

15. Alejandro O. International Effects on the Democratic Onset on Chile. Stanford Journal of International Relations. 2010. <https://web.stanford.edu/group/sjir/pdf/Chile-11.2.pdf>
16. The National Security Archive. Chile 1964: CIA Covert Support In FREI Election Detailed; Operational and Policy Records Released for First Time. National Security Archive. 2004. <http://nsarchive.gwu.edu/news/20040925/>

Nestan Jachvliani, Salome Lomsadze, Nana Lobzhanidze, Mariam Patsatsia
Motives of the United States in Latin America Military Confrontations
during the Cold War – the Case of Chile (1970-73)
Summary

The United States has always aspired to maintain hegemony and expand its influence. In 1973, during the Chilean coup the USA immensely supported the armed forces of Chile. This action was caused by economic interests of the United States and its ideological, basically anticommunist and imperialistic principles. Particularly, the USA wanted to protect its investments and corporations' interests in Chile. Besides this, the USA tried to deter communist threat and spread capitalism in Latin America by any means necessary. Precisely these factors caused the US support to Chilean coup. The mentioned issues are very important today in the view of the fact that even in the 21st century we find many similar examples of US intervention in domestic affairs of Latin American countries.

Нестан Джачвлиани, Саломе Ломсадзе, Нана Лобжанидзе, Мариам Пацация
Мотивы участия США в латиноамериканских переворотах во время
холодной войны: пример Чили (1970-73)
Резюме

Соединенные Штаты Америки всегда стремились сохранить гегемонию и расширить свое влияние. В 1973 году во время чилийского переворота США поддерживали вооруженные силы Чили. Это действие было вызвано на основании экономических интересов Соединенных Штатов, а также, его идеологическими мотивами, а именно антикоммунизмом и империализмом. В частности, США хотели защитить свои инвестиции и интересы своих корпораций, а также, США пытались сдерживать коммунистическую угрозу и распространить капитализм в Латинской Америке.

ია ხარაზი
(საქართველო)

სამოქალაქო კოდექსის 389-ე მუხლი – „წყალქვეშა ნაღვი“
მოვალეობისა და კრედიტორებისათვის?

თანამედროვე საბაზრო ეკონომიკური ურთიერთობების სფეროში მთავარ პროდუქტს ხელშეკრულება წარმოადგენს. „ამასთან, რთულ, მრავალმხრივ და წინააღმდეგობებით სავსე ურთიერთობებში წამოჭრილი კონფლიქტების მიზეზი ძალიან ხშირად არასწორად თუ უყურადღებოდ შედგენილი ხელშეკრულებაა“ (1, 3). მხარეთა მიერ არასწორად დადებული ხელშეკრულებით განსაზღვრული უფლებამოვალეობები ხშირად ხდება გაურკვეველობისა და სასამართლო დავის საგანი. ასეთი მდგომარეობაა კანონმდებლობის ხარვეზიანი თუ ბუნდოვანი, ხშირ შემთხვევაში, ორმაგი გაგების ნორმების არსებობის შემთხვევაშიც, რაც შეიძლება ითქვას სამოქალაქო კოდექსის 389-ე მუხლთან დაკავშირებითაც, რომელმაც დღეს განსაკუთრებული აქტუალობა შეიძინა ეროვნული ფულის გაუფასურებასთან დაკავშირებით. მაინც რასთან გვაქვს საქმე? როგორ უნდა მოიქცეს მოვალე, რომელსაც კომერციული ბანკისაგან სესხი აქვს აღებული ლარსა თუ დოლარში და კრედიტორები მათ გაზრდილი კურსით, ინფლაციის შესაბამისად სთხოვენ სესხის დაბრუნებას იმ რეალობის გათვალისწინებით, როცა ქვეყანაში ვალუტის გაუფასურება კვლავ გრძელდება და ადამიანებს, რომლებსაც ბანკიდან კრედიტები დოლარში აქვთ გამოტანილი, ყოველთვიური შენატანი საკმაოდ ეზრდებათ და ეროვნული ვალუტის გაუფასურება მიიმე ტვირთად აწევბათ?

სკ-ის 389-ე მუხლის პირველი წინადადების თანახმად, „თუ გადახდის ვადის დადგომამდე გაიზარდა ან შემცირდა ფულის ერთეული (კურსი), ან შეიცვალა ვალუტა, მოვალე ვალდებულია გადაიხადოს იმ კურსით, რომელიც შეესაბამება ვალდებულების წარმოშობის დროს...“. „სასამართლოების პრაქტიკაში 389-ე მუხლის შინაარსი განსხვავებული პრეცედენტების წყარო გახდა და ამის ერთ-ერთი მიზეზი ისაა, რომ მასში არ ისე ნათლად და ცალსახადაა გამოკვეთილი ფულადი ვალდებულების შესრულების მსოფლიო პრაქტიკაში აღიარებული ფუქიმდებლური პრინციპი, რომელსაც ნომინალიზმის პრინციპი ჰქვია“ (2, 344).

„ფულადი ვალდებულების შესრულებასთან მიმართებაში უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება ისეთ საკითხს, როგორიც არის ფულადი ვალდებულების წარმოშობის მომენტიდან მისი შესრულების მომენტამდე ფულის კურსის (მსყიდველობითუნარიანობის) შეცვლა, ანუ იწვევს თუ არა პარალელურად გადასახდელი ფულადი ნიშნების რაოდენობაში ცვლილებას ფულის მსყიდველობითუნარიანობაში მომხდარი ცვლილება? აღნიშნულ საკითხთან მიმართებით არსებობს თანამედროვე მსოფლიო სამართლებრივ სისტემებში მიღებული და უკვე დამკვიდრებული „ნომინალიზმის პრინციპი“, რომელიც მისი შინაარსით სრულად პოვეს ასახვას ქართულ სამართლებრივ რეალობაშიც. კერძოდ, სამოქალაქო კოდექსის 389-ე მუხლში“ (3, 6) „კერძოსამართლებრივი „ნომინალიზმის პრინციპი“ გულისხმობს, რომ „მოვალე ვალდებულია ვალი დააბრუნოს ფულადი ნიშნების იმავე რაოდენობით, რომელიც შეესაბამება ვალდებულების წარმოშობის დროს“ (4, 6). ნომინალიზმის პრინციპის

არსი მისი სახელწოდებიდანაც გამომდინარეობს, სიტყვა „ნომინალიზმი“ წარმომდგარია სიტყვა „ნომინალი“-საგან, რაც ფულზე აღნიშნული ფულადი ერთეულის რაოდენობას გულისხმობს. როგორც ვხედავთ, მსოფლიოს ცივილიზებული სამყაროს ქვეყნების კანონმდებლობაში ასახული ეს პრინციპი, ვალის გადახდისას ყურადღებას უთმობს არა გადასახდელი ნომინალის მსყიდველობითუნარიანობას, არამედ თავად ნომინალს და ფულადი ნიშნების რაოდენობას“ (3).

ნომინალიზმის, როგორც ტერმინის წარმოშობა დაკავშირებულია ჯერ კიდევ შორეულ წარსულთან, კერძოდ, როცა მე-17 საუკუნეში, „1604 წელს ეს პრინციპი გამოყენებულ იქნა Gilbert-ისა და Brett-ის საქმეზე. ეს ის პერიოდია, როდესაც ევროპაში ხდებოდა ფულის გაუფასურება, გაუფასურება ახლდა ოქროს ფულის მონეტებიდან ქაღალდის ფულზე გადასვლასაც. ეს პრინციპი, რომელმაც შემდგომში ასახვა მთელი კონტინენტური ევროპის სამართლებრივი სისტემაში პოვა, განსაკუთრებით აქტუალური გახდა მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ – 1956 წლიდან 1964 წლამდე, როდესაც 40 კაპიტალისტურ სახელმწიფოში 50-ჯერ განხორციელდა ფულის დევალვაცია. ამან, ცხადია, უძძიმეს მდგომარეობაში ჩააგდო საბანკო სექტორიც, სამეწარმეო სფეროც და წარმოიშვა ბევრი დავა, როგორ უნდა მომხდარიყო ვალდებულებების შესრულება. მას შემდეგ ევროპაში დადგინდა ვალდებულებების გადახდის ნორმა, რომ „100 ფუნტი ყოველთვის უდრის 100 ფუნტს“ და არ აქვს მნიშვნელობა, ეს ასი ფუნტი რა მსყიდველობითი უნარის არის ვალის გასტუმრებისას“ (3).

ამან, ცხადია, თავისებური ასახვა პოვა ქართულ სამოქალაქო კანონმდებლობაშიც, კერძოდ, 389-ე მუხლში, რომლის გამოხატულებაც ცნობილი გამოთქმა: „ლარი ტოლია ლარის“ და შესაბამისად, „დოლარი დოლარის ტოლია“. მაინც რა დამოკიდებულება არსებობს ამასთან დაკავშირებით დოქტრინასა და პრაქტიკაში? რა შეიძლება გამოიწვიოს ვალუტის გაზრდამ ან შემცირებამ? ეს პროცესი მოქმედებს თუ არა სესხის გადამხდელებზე და როგორ იყენებენ (როგორ განმარტავენ 389-ე მუხლის პირველ წინადადებას კრედიტორები, კონკრეტულად, საბანკო სექტორის წარმომადგენლები მსესხებლებისაგან ვალუტის გაუფასურებასთან დაკავშირებით სესხის გადახდისას?) მას მხარეები? ამ კითხვაზე პასუხის გასაცემად მოვიხმობთ 2000 წლის სუსგ-ის გადაწყვეტილება (5, 346), სააქციო საზოგადოება „ქართული ჩაის“ საკასაციო საჩივართან დაკავშირებით, სადაც ნათქვამია, რომ: „ფულადი ვალდებულებების შესრულების დროს სამოქალაქო კოდექსის 389-ე მუხლის გამოყენება შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა ადგილი აქვს დენომინაციას, ანუ ფულის ერთეულის კურსის გაზრდას ან შემცირებას. ასევე, ვალუტის შეცვლას და ეროვნული ვალუტის ჰიპერინფლაციას, რომელიც თავისთავად ნიშნავს საქონლის ფასებისა და მიმოქცევაში არსებული ფულის მასის უადრესად სწრაფ ზრდას, რომელიც იწვევს ფულის მკვეთრ გაუფასურებას, საგამხდელო ბალანსის მოშლას და ნორმალური სამეურნეო კავშირების დარღვევას, რომლის დროსაც დიდი რაოდენობით ფულის გამოშვება ხდება, რასაც მოსდევს ფულის კურსის მკვეთრი გაუარესება, ოქროს საბაზრო ფასების ზრდა...“ (6). ნომინალიზმი სამოქალაქო ბრუნვაში საჯარო წესრიგის დაცვას ემსახურება, კერძოდ, მხარეები, რომლებიც ითვალისწინებენ, რომ მოსალოდნელია ვალუტის მკვეთრი ცვლილება ბაზარზე, ხელშეკრულებაში დათქმები გააკეთონ და ამით მოსალოდნელი რისკები და საფრთხეები აიცილონ თავიდან.

ექსპერტ-ეკონომისტთა ნაწილს იურისტების მიერ 389-ე მუხლთან დაკავშირებით მოყვანილი არგუმენტები 2000 წლის სასამართლოს გადაწყვეტილებასთან დაკავშირებით „ცოტა უცნაურად მიიჩნიათ, კერძოდ, „ამიტომ ამით აპელირება და მისი მოყვანა რკინის არგუმენტად საეჭვოა. შესაბამისად, თუ მსესხებელი მიაკით-

ხავს სასამართლოს და მოიშველიებს კვალიფიციური იურისტის დახმარებას, რომელიც ცოტა მაინც ერკვევა ეკონომიკაში, ის აუცილებლად მოიგებს და ბანკისგან დაიბრუნებს ზედმეტად გადახდილ თანხებს. მით უფრო, სამოქალაქო კოდექსის თანახმად, ხელშეკრულება, რომელიც ერთ მხარეს ძალიან ამდიდრებს, ხოლო მეორე მხარეს მნიშვნელოვნად აზარალებს, ბათილია. ასე რომ, ეს სავსებით შესაძლებელია და სასურველია, რომ საამისო რამდენიმე პრეცედენტი მაინც შეიქმნას. ეს იქნება ფინანსური მომსახურების მომხმარებელთა უფლებების დაცვის მიმართულებით წინგადაგმული ნაბიჯი. დაზარალებმა თუ არა ამით კომერციული ბანკი?! ამის შესახებ ექსპერტი აცხადებს, რომ ეს არის ბანკის რისკი და მსესხებელი არ არის ამ რისკზე პასუხისმგებელი. ამის საწინააღმდეგოდ კი, რატომღაც კრედიტორს თავისი რისკები გადააქვს მსესხებელზე, ანუ იმიტომ, რომ მან მცირედით არ იზარალოს, თავისი ზარალი გადააქვს მსესხებელზე და მას აიძულებს, დაუფაროს თავისი ზარალი. არადა, ბუღალტრული წესებით, ზარალი თუ მოუვა ბანკს, ეს გამოიქვეითება საგადასახადო დაბეგვრის ბაზისაგან. ამიტომ ეს პროცედურა არ არის სამართლიანი. ამდენად, 389-ე მუხლი გამოყენებადია კლიენტის სასარგებლოდ, თუკი კლიენტი სასამართლოს მიმართავს“ (7).

„პრაქტიკული მნიშვნელობის საკითხია, გამოიყენება თუ არა ნომინალიზმის პრინციპი შეცვლილი გარემოებების გამო ხელშეკრულებასთან მისადაგების პირობებში. 389-ე („ფულადი ვალდებულების გადახდა ფულის ერთულის კურსის ცვლილებისას“) და 398-ე მუხლების („ხელშეკრულების მისადაგება შეცვლილი გარემოებებისადმი“) ურთიერთმიმართების დროს გაუმართლებელია 389-ე მუხლის უპირატესობის აღიარება. ამ საკითხზე მსჯელობისას აუცილებელია ცალკეული შემთხვევის გათვალისწინებით შეფასდეს, რამდენად და რა შემთხვევაში უნდა ჩაითვალოს ფულის ერთულის ან ფულის კურსის ცვლილება იმგვარ ცვლილებად, რომელიც ხელშეკრულებაზე არსებით ზეგავლენას ახდენს. კერძოდ, მხარეთათვის აღნიშნული ცვლილება რამდენადაა ისეთი გარემოება, რომლის გათვალისწინების შემთხვევაში ისინი ან ერთ-ერთი მათგანი აღნიშნულ ხელშეკრულებას არ ან სხვა პირობით დადებდა“ (8, 72). 389-ე მუხლის დანაწესი 398-ე მუხლთან მიმართებით უნდა ჩაითვალოს საგამონაკლისო ნორმად, ვინაიდან იგი აწესრიგებს უშუალოდ ფულის ერთულის (კურსის) შეცვლის შემთხვევაში განსხვავებულ სამართლებრივ შედეგებს. 389-ე მუხლის გამოყენების უმნიშვნელოვანესი წინაპირობა კი ხელშეკრულების დადების შემდეგ გარემოებათა ისეთი აშკარა ცვლილებაა, რომელთა გათვალისწინების შემთხვევაში შეუძლებელია სავარაუდო იყოს ხელშეკრულების დადებისადმი მხარეების (ან ერთ-ერთი მათგანის) დაინტერესება. გარემოების შეცვლა იმდენად უნდა ამძიმებდეს ერთ-ერთი მხარის მდგომარეობას, რომ მისგან ხელშეკრულების უპირობო შესრულების მოთხოვნა არათანაზომიერად უნდა ხელყოფდეს მის ინტერესებს. შესაბამისად, თუ განხილული წინაპირობები სახეზეა ფულის ერთულის, მისი კურსისა თუ ვალუტის ცვლილებების სახით, ასეთ შემთხვევაში, 398-ე მუხლის დანაწესს შესაბამისი სამართლებრივი შედეგებით, უპირატესობა უნდა მიენიჭოს ნომინალიზმის პრინციპთან მიმართებით, რათა დაცულ იქნეს ორივე მუხლის მიზანი“ (8, 264). უზენაესი სასამართლოს განმარტებებში არაერთგზის განიმარტა იმის შესახებ, რომ ფულის კურსის ნომინალური ცვლილება არ ხდება ამ ნორმის მოქმედების სფეროში და იგი მხარეთა რისკის სფეროში შედის (9). მაგალითად, თბილისის საოლქო სასამართლოს 2001 წლის 7 თებერვლის გადაწყვეტილება (№2ა/64 უზენაესმა სასამართლომ ძალაში დატოვა (2001 წლის 27 ივნისის №3კ/467-01 განჩინებით), რომელიც ეხებოდა ნომინალიზმის პრინციპის გამოყენებას; კერძოდ, „სასამართლომ მიიჩნია, რომ მოსარჩელის მითითება სამოქალაქო კოდექსის 389-ე მუხლზე დაყრდნობით, ინფლაციის გათვალისწინებით, ზია-

ნის მოთხოვნის ანაზღაურებაზე უსაფუძვლოა, რადგან ამ მუხლში მითითებულია, რომ თუ ვალის გადახდის დადგომამდე გაიზარდა ან შემცირდა ფულის ერთეული (კურსი) ან შეიცვალა ვალუტა, მოვალე ვალდებულია გადაიხადოს ვალდებულების წარმოშობის დროს არსებული კურსით... მითითებული კანონის მოთხოვნებიდან გამომდინარე, ფულის ერთეულის გაზრდა ან შემცირება თავისთავად გულისხმობს ფულის რეფორმას, რაც ფულის სისტემის განმტკიცებისათვის გატარებული სახელმწიფო საკანონმდებლო აქტია, რომლის შედეგად ხდება ქვეყანაში ფულის ამოღება და მის ადგილას სხვა სისტემაზე გადასვლა. ამ დროს ხდება გაუფასურებული ფულის მიმოქცევიდან ამოღება და მის ადგილს იკავებს ახალი ფული, იცვლება ფულის ერთეული ან მისი ოქროს შემცვლელია, რის შემდეგაც დგინდება ფულადი ერთეულის, ფულის ნიშნის ფორმა და ეროვნული ვალუტის კურსი კი ნიშნავს ერთი ქვეყნის ფულის ერთეულის ღირებულებას, გამოხატულს სხვა ქვეყნის ფულის ერთეულში. ფულის კურსის დადგენა გაიგივებულია მის კოტირებასთან, რაც უცხოური ვალუტის საბირჟო ფასების დადგენას ნიშნავს. ამასთან, უნდა აღინიშნოს, რომ ვალუტის შეცვლა გულისხმობს ქვეყანაში არსებული ფულის ნიშნის შეცვლას. აღიარებული პრაქტიკით, ფულადი ვალდებულების შესრულების დროს მოქმედებს ე. წ. ნომინალური პრინციპი, ე. ი. პრინციპი იმის შესახებ, რომ ვალი ნომინალურად იმ თანხაში უნდა დაიფაროს, რომლის შესაბამისადაც იყო დადებული ხელშეკრულება. სასამართლო კოლეგია თვლის, რომ ფულადი ვალდებულების შესრულების დროს სამოქალაქო კოდექსის 389-ე მუხლის გამოყენება შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა ადგილი აქვს დენომინაციას, ანუ ფულის ერთეულის ნომინალის ცვლილებას... რაც შეეხება ჰიპერინფლაციას, აღნიშნული თავისთავად ნიშნავს საქონლის ფასებისა და მიმოქცევაში არსებული ფულის მასის უაღრესად სწრაფ ზრდას, რომელიც იწვევს ფულადი ერთეულის მკვეთრ გაუფასურებას, საგადასახადო ბალანსის მოშლას და ნომინალური სამეურნეო კავშირების დარღვევას. ამ დროს მიმოქცევის სფეროში სახელმწიფო უშვებს დიდი რაოდენობის ფულს, რომელიც რეალური საქონელბრუნვის საჭიროებას აღემატება, რასაც მოსდევს ფულის კურსის მკვეთრი გაუარესება, ოქროს ფასების ზრდა. ვინაიდან ქართული ეროვნული ვალუტის - ლარის მიმართ ზემოთ მითითებულ პროცესებს ადგილი არ ჰქონია, ფულადი ვალდებულებების შესრულების დროს დაუშვებელია სამოქალაქო კოდექსის 389-ე მუხლის გამოყენება. ამ მუხლის გამოყენება დაუშვებელია ასევე ფულის ნომინალური გაცვლითი კურსის ვარდნის დროს, რადგან აღნიშნული პროცესი ყველა ქვეყანაში აღინიშნება. ლარის კურსის დაცემის კრიტერიუმად არ შეიძლება აღებულ იქნეს რომელიმე უცხოურ ვალუტასთან შეფარდება, რადგან, როგორც ცნობილია, ლარის კურსი უცხოურ ვალუტასთან შეფარდებაში მერყეობს, ზოგი ქვეყნის ვალუტასთან შეფარდებით მცირდება, მაგრამ ზოგიერთი ქვეყნის ვალუტასთან მიმართებით იზრდება“ (10).

სამოქალაქო კოდექსის 389-ე მუხლმა ლარის გაუფასურების ზრდასთან დაკავშირებით, როცა კომერციულმა ბანკებმა ინფლაციის შესაბამისი კურსით მოითხოვეს ვალის გადახდა, ბუნებრივია საზოგადოებაში დიდი აჟიოტაჟი და აზრთა გაცვლა-გამოცვლა გამოიწვია. სპეციალისტთა ნაწილი თვლის, რომ „მთელი ეს კამპანია, რომელიც რატომღაც მედიამაც აიტაცა, არის წმინდა წყლის იაფფასიანი სპეკულაცია, სენსაციებზე აგებული აბრაკადაბრა და მეტი არაფერი. თავად ტერმინი ვალდებულების წარმოშობის თარიღი, დაკავშირებულია არა მხოლოდ იურიდიულ ტერმინთან, არამედ საერთაშორისო საბანკო პრაქტიკასთან, რადგან ნებისმიერი საკანონმდებლო აქტი იკითხება არა განყენებულად, არამედ სწორედ ამა თუ იმ მოვლენის კონტექსტში. საერთაშორისო საბანკო პრაქტიკის თანახმად, რომელიც სულ მცირე 5 საუკუნეს მაინც ითვლის, სესხის გაცემა ყველა ვალუტაშია

შესაძლებელი, რაც არ ზღუდავს ანგარიშსწორებას სხვა ვალუტაში. მიდგომა, რომლის მიხედვითაც მსესხებელმა სესხი ვალდებულების წარმოშობის დროს არსებული კურსით უნდა დაფაროს, ეკონომიკური თვალსაზრისით არის სრული აბსურდი, რადგან კომერციული ბანკები ვალდებულებებს იზიდავენ როგორც ადგილობრივ, ასევე უცხოურ ვალუტაში, როგორც ადგილობრივი, ასევე საერთაშორისო ბაზრებიდან და იგივე პირობა აქაც რომ დადგეს, ხომ წარმოგიდგენიათ რა სახის საერთაშორისო ქაოსის მომსწრენი გავხდებოდით?... საქართველოს საბანკო კანონმდებლობა მთლიანად ორიენტირებულია ევროპულ საბანკო სამართალზე. ამასთან, ეროვნული ბანკის საბანკო დაწესებულებებში ანგარიშების გახსნის და უცხოურ ვალუტაში ოპერაციების წარმოების შესახებ ინსტრუქციის მიხედვით, ცალსახად არის განსაზღვრული როგორც უცხოური ვალუტით დენომინირებული ფინანსური ინსტრუმენტების და, პირველ რიგში, აქ იგულისხმება სესხის ან დეპოზიტის ძირითადი თანხის, საპროცენტო სარგებლის, აგრეთვე პირგასამტეხლოს ან ჯარიმის გადახდის ოპერაციები. აზრის ავტორებს მიაჩნიათ, რომ გაცილებით მაღალი პასუხისმგებლობით უნდა მოვეკიდოთ საკრედიტო ურთიერთობებს, როდესაც ფორმდება საკრედიტო ხელშეკრულება. უნდა გვახსოვდეს, რომ ჩვენ შევდივართ სერიოზულ სახელშეკრულებო ურთიერთობაში საკრედიტო დაწესებულებასთან და ვიდებთ ვალდებულებებს ვალის დაფარვაზე. მოსახლეობისათვის სესხის აღებისას არსებობს ძალზე კარგი რჩევა სავალუტო რისკებისაგან დასაზღვევად – ავიდოთ სესხი იმ ვალუტაში, რა ვალუტაშიც გვაქვს შემოსავალი“ (11). ნაწილი იურისტებისა თვლის, რომ, „კურსის ცვლილების გამო, სამოქალაქო კოდექსის 389-ე მუხლის გამოყენება და დოლარში გაცემულ სესხზე გაუფასურებული ლარის გადახდისას კოდექსის ეს მუხლი (389-ე) გამოიყენება მხოლოდ **3 შემთხვევაში: ა) ჰიპერინფლაცია, ბ) დენომინაცია (100 ლარიშიცვალა/გახდა 10 ლარი) და გ) ვალუტის/ფულადი ერთეულის შეცვლა**“ (12). ავტორის განმარტებით, „მართალია, ითვლებოდა, რომ დადგენილი იყო ოფიციალური კურსი, მაგრამ ფაქტობრივად ქვეყანაში მოქმედებდა საბაზრო დაკომერციული კურსები, რომლის საფუძველზეც ხდებოდა ფულის გაცვლა. ისეთ შემთხვევაში, როცა ადგილი აქვს დენომინაციას ანუ ფულის ერთეულის (კურსის) გაზრდას ან შემცირებას, ასევე, ვალუტის შეცვლას და ეროვნული ვალუტის ჰიპერინფლაციას, ფულადი მოთხოვნების შესრულებისას მოქმედებს სამოქალაქო კოდექსის 389-ე მუხლით გათვალისწინებული პრინციპი, რომლის თანახმად, ვალდებულების შესრულებისას ნომინალიზმის პრინციპი არ უნდა იქნეს გამოყენებული, არამედ ვალდებულება უნდა შესრულდეს იმ კურსის მიხედვით, რომელიც შეესაბამება ვალდებულების წარმოშობის დროს“ (12).

საინტერესოა საკითხი იმის შესახებ, როცა მსესხებელს დოლარში აქვს აღებული სესხი, იგივე ვალუტაში უნდა მოახდინოს მისი დაბრუნება ბანკისათვის? ბუნებრივია, კითხვას უარყოფითი პასუხი უნდა გავცეთ ორგანული კანონის „ეროვნული ბანკის შესახებ“ 32-ე მუხლის თანახმად, სადაც შავით თეთრზე წერია, რომ: ლარი არის გადახდის ერთადერთი კანონიერი საშუალება საქართველოს ტერიტორიაზე, გარდა თავისუფალი ინდუსტრიული ზონების შესახებ საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული შემთხვევებისა“. გამოდის, რომ არ აქვს მნიშვნელობა მსესხებელს სესხი ლარში აქვს აღებული თუ დოლარში, მას ორგანული კანონი უფლებამოსილებით აღჭურავს ვალი ეროვნულ ვალუტაში გადაიხადოს. 389-ე მუხლის სიტყვა-სიტყვითი განმარტებით, მსესხებელს დოლარიც რომ ჰქონდეს აღებული ვალად, ბანკმა დოლარზე კონვერტაცია იმ კურსით უნდა მოახდინოს, რაც დოლარის გასესხების მომენტისათვის არსებობდა. ნორმა (მ. 389) ასე უნდა გავიგოთ, მით უმეტეს, რომ იგი სპეციალურია. ბანკები კი აშკარად არასწორად განმარტავენ აღნიშნულ მუხლს, სამართალსაც უხეშად არღვევენ და

მსესხებელთა უფლებებშიც უხეშად იჭრებიან, როცა უცხოურ ვალუტაში აღებულ ვალზე მსესხებლებს იმ კურსით კი არ ახდევინებენ სესხს, რა კურსით ჰქონდათ აღებული ვალი, არამედ ვალის გადახდის დროს მოქმედი კურსით, რაც ვფიქრობთ ნორმის არასწორი გაგების და მსესხებელთა უფლებების უხეში დარღვევაცაა. იმ შემთხვევაშიც კი, როცა სასესხო ხელშეკრულებაში ხელშეკრულების მხარეებს განსაზღვრული აქვთ, რომ უცხოური ვალუტის კურსით ვალის აღებისას ინფლაციის შემთხვევაში მსესხებელმა უნდა გადაიხადოს გაზრდილი კურსით ვალი, არაკანონიერია, რამეთუ სესხის ხელშეკრულების შინაარსს ამ შემთხვევაში იურიდიული ძალა არ აქვს, რადგან ყველა ხელშეკრულება, რომელიც კანონს ეწინააღმდეგება - ბათილია და შემდგომი მოწონებაც ვერ აქცევს მას ძალამოსილად. ეს კანონის იმპერატიული მოთხოვნაა. იურისტ გ. ცაბავას აზრით, 389-ე მუხლი მკვდარი მუხლია, რომლის გამოყენებაც არ მომხდარა და ამასთან დაკავშირებით სასამართლო პრაქტიკა არ არსებობს (13, 3), რასაც ვერ დავეთანხმებით. შეიძლება ფართო პრაქტიკა არ არსებობდეს, მაგრამ გარკვეული პრაქტიკა ამ კუთხით ჩამოყალიბდა, რაზედაც ჩვენ მიერ სტატიაში მოყვანილი ზოგიერთი მაგალითიც მიუთითებს. ალბათ ავტორს საუბარი ამ ბოლო დროს გავრცელებულ სიტუაციებზე ჰქონდა. მისივე მართებული მოსაზრებით, კერძო-სამართლებრივ ურთიერთობებში სახელმწიფოს მხრიდან იძულება არ ხდება და მხარეები თავისუფალნი არიან ნების გამოვლენაში, უფლება აქვთ შეთანხმდნენ კანონით გაუთვალისწინებელ პირობებზეც, თუმცა, რა თქმა უნდა, შეთანხმების ბათილობა ამ შემთხვევაში ავტომატურად არ ხდება, ამ მუხლის საფუძველზე შეთანხმების ბათილად ცნობა უნდა მოხდეს სასამართლო გზით (13). მისივე აზრით, იმ შემთხვევაში, თუ აღიქვება სარჩელი სასამართლოში, როდესაც მხარე მოითხოვს მისი ვალდებულების დაფიქსირებას არა იმ კურსით, რომელიც უწერია ხელშეკრულებაში, არამედ ისე, როგორც კანონში წერია, სავარაუდოდ, სასამართლომ უნდა დააკამოფილოს მსგავსი სარჩელი. სარჩელში უნდა მოხდეს მოთხოვნის სამართლებრივად კომპლექსური დასაბუთება. მხოლოდ 389-ე მუხლი ვერ იმოქმედებს იმ შემთხვევაზე, როდესაც მხარეები შეთანხმებულნი არიან ვალდებულების შესრულების სავალუტო პირობებზე. ასეთი სარჩელის დაკამოფილება და პრაქტიკის დამკვიდრება ძირეულად შეცვლის საბანკო სისტემას (13).

„იურისტთა ნაწილს მიაჩნია, რომ ამ მუხლთან დაკავშირებით დღევანდელი სიტუაციიდან გამომდინარე, ლარის ინფლაციის პირობებში, როდესაც მსესხებლებს ვალი დოლარში აქვთ აღებული და სასამართლო პრაქტიკაც არ არსებობს, მოვალეების გააქტიურება თუ სასამართლო წარმოებაში საქმეები შევიდოდა 389-ე მუხლთან დაკავშირებით კომერციული ბანკების წინააღმდეგ, - საბანკო სექტორის აფეთქებას გამოიწვევდა (14, 3).

განსხვავებულ მოსაზრებებს ავითარებენ სკ-ის 389-ე მუხლთან დაკავშირებით ექსპერტ-ეკონომისტები. კერძოდ, ისინი განმარტავენ, რომ 389-ე მუხლში „არსად არ არის ნათქვამი, დოლარი არ დააბრუნოთ. რაც შეეხება მოსაზრებას, რომ კურსის ცვალებადობისგან ბანკები მდიდრდებიან, ამას არასწორად მიიჩნევენ, რადგან ბანკმა მოვალეს მისცა სესხი დოლარში, მას მოზიდული აქვს ეს სესხი დოლარში. ბანკმა ისესხა ერთი მილიონი დოლარი, მოიტანა დეპოზიტში ევროპის რომელიმე ბანკიდან, ვთქვათ „იბიარდიდან“ და გასცა ერთი მილიონის კრედიტი. ამ შემთხვევაში, მისი ვალდებულებები დოლარშია, მისი აქტივები დოლარში ერთმანეთის ტოლია. წარმოიდგინეთ, ბანკის რისკმენეჯმენტმა ასეთი რამ გააკეთოს, რომ დღეს-სამაგრი მიიღოს ერთი მილიონი დეპოზიტი დოლარში და გასცეს ლარში, ორ წუთში გაკოტრდებოდა, მას დაუცველი პოზიცია ექნებოდა. ეს ხომ ბანკის ფული არ არის? ბანკი შუამავალია. დეპოზიტი კი ეკუთვნის ვიღაცას და წარმოიდ-

გინეთ, იმას უთხრას, მე შენ არ დაგიბრუნებ ერთ მილიონ დოლარს, არამედ დაგიბრუნებ უფრო ნაკლებსო“ (15). მეტიც, მისი თქმით, კანონში ბევრი არაკონკრეტული ჩანაწერია, მაგრამ ყველაფერს კანონში ვერ ჩაწერს ადამიანი, ყველაფერს ვერ გაითვალისწინებს. თუმცა „მე თუ მოგეცით ვაშლი, უნდა დამიბრუნოთ ვაშლი, თუ არა და კურსი მე არ მაინტერესებს. მაშინ ბანკი გეტყვით, რომ რეფინანსირების პროცენტზე ხართ მიბმული და 8%-იან რეფინანსირებას დაემატება 10%-იც. საბოლოოდ კი, ეს ყველაფერი 18%-მდე ავიდოდა“ (15). მსგავს მოსაზრებებს ავითარებს რიგი ეკონომისტ-ექსპერტებისა. მათი აზრით, „როცა ბანკისგან ვალდებულებას იღებ, ამ ვალდებულებას შესრულება სჭირდება. ამდენად, 389-ე მუხლის მოშველიება არასწორია“ (16).

როგორც ვხედავთ, იურისტთა და ეკონომისტთა აზრი განსხვავებულია. ისინი, ბუნებრივია, ჯერდებიან იმაზე, რომ პირმა ვალი უნდა გადაიხადოს („ვალდებულება უნდა შესრულდეს ჯეროვნად, კეთილსინდისიერად, დათქმულ დროსა და ადგილას“-ს.კ. მ. 361), მაგრამ განსხვავებულია მათი ვარაუდები გადახდის კურსთან დაკავშირებით.

დღეს 389-ე მუხლი, მიუხედავად გარკვეულწილად არსებული სასამართლო პრაქტიკისა, მკვდარ ნორმად შეიძლება მოვიხაროთ, რამეთუ მის გამოყენებას ფართოდ ჯერ კიდევ ადგილი არ აქვს სასამართლოების პრაქტიკაში და რატომღაც დაზარალებული მოვალეებიც „ერიდებიან“ სარჩელის შეტანას სასამართლოში კომერციული ბანკების წინააღმდეგ, ამას ართულებს ნორმის ორმაგი სტანდარტით გაგებაც, კერძოდ, „...მოვალე ვალდებულია გადაიხადოს იმ კურსით, რომელიც შეესაბამება ვალდებულების წარმოშობის დროს...“. ვალდებულების წარმოშობის დროდ კი ბანკმა შეიძლება მიიჩნიოს და ასედაც ხდება სამწუხაროდ, არა როცა მსესხებელმა აიღო გრძელვადიანი სესხი, ვთქვათ 2010 წელს და ბოლო გადახდის ვადა 2016 წლის 1 თებერვალია, არამედ, 2014, 2015, 2016 წელს ვალის ეტაპობრივად გადახდისას ბაზარზე როგორ იცვლება ვალუტის კურსი. სასამართლო პრაქტიკამ უნდა აღმოფხვრას ეს ხარვეზი. საკასაციო პალატამ განმარტა, რომ ზოგადად, ყველა მართლწესრიგი სამართლის სუბიექტთა ქცევის წესს კეთილსინდისიერების პრინციპზე აფუძნებს და ამ პრინციპს ნორმატიულ კონცეფციად განიხილავს. იგი თანამედროვე სამართლის, ფილოსოფიისა და ბიზნესის ერთ-ერთი ფუძემდებლური პრინციპია და განმარტა, რომ კეთილსინდისიერება გულისხმობს სამართლებრივი ურთიერთობის მხარეებს შორის ერთმანეთის უფლებების პატივისცემას და მიუთითა, რომ ნებისმიერ ვალდებულებით-სამართლებრივ ურთიერთობაში კრედიტორს არ შეუძლია უარი თქვას მოვალის მიერ ვალდებულების შესრულების მცირე ხელშეწყობაზე, როცა ამ უკანასკნელს სჭირდება ასეთი ხელშეწყობა ვალდებულების ჯეროვნად და კეთილსინდისიერად შესრულებაში. სამოქალაქო კოდექსის მე-8, „სამეფო მუხლს“ („სამართლებრივი ურთიერთობის მონაწილენი ვალდებულნი არიანკეთილსინდისიერად განახორციელონ თავიანთი უფლებები და მოვალეობანი“, ნ.3.) კრედიტორიც და მოვალეც ერთნაირად უნდა ასრულებდნენ, არ შეიძლება მხოლოდ კრედიტორი იყოს კეთილსინდიერი და მოვალეს სამოქალაქო ბრუნვის „სუპერსუბიექტი“ (გამსესხებელი) არაკეთილსინდისიერების პოზიციიდან უყურებდეს. „სამოქალაქო კოდექსის მზე“ ხომ ერთნაირად დაჰნათის გარიგების ორივე მხარეს.

მიგვაჩნია, რომ უნდა ჩამოყალიბდეს 389-ე მუხლთან დაკავშირებით ერთიანი მიდგომა სასამართლოების პრაქტიკაში მსესხებლების მიერ ბანკების წინააღმდეგ მიმართულ სარჩელებთან დაკავშირებით გაზრდილი კურსით სესხის დაფარვის შესახებ. ცხადია, ამას გარკვეული დრო სჭირდება, მაგრამ ეს გარკვეული ხელისშეწყობა

ყოფა იქნება ერთგვაროვანი პრაქტიკის დანერგვისა და მართლმსაჯულების სწრაფად და ეფექტურად განხორციელების საქმეში. მეცნიერებაში ყველა აზრს აქვს არსებობის უფლება. სასურველია, 389-ე მუხლის პირველი წინადადება ჩამოყალიბდეს შემდგენიარად: „თუ გადახდის ვადის დადგომამდე გაიზარდა ან შემცირდა ფულის ერთეული (კურსი), ან შეიცვალა ვალუტა, მოვალე ვალდებულია გადაიხადოს იმ კურსით, რომელიც შეესაბამება ვალდებულების წარმოშობის (სესხის ხელშეკრულების დადების) დროს; რამეთუ დღეს საქართველოში არსებული ათიათასობით ოჯახი, რომელსაც მიიმე ტვირთად აწევს ადებული სესხი და უჭირს მისი გადახდა, რეალურად გაზრდილი ვალდებულების შემთხვევაში გადახდისუნარიო გახდება. რაც შეეხება ჰიპერინფლაციას, რომელიც საქონლის ფასებისა და მიმოქცევაში არსებული ფულის მასის უადრესად სწრაფ ზრდას ნიშნავს და ფულის ერთეულის მკვეთრ გაუფასურებას იწვევს და რომელთანაც საგადაამხდელო ბალანსის მოშლაა მიბმული, მაშინ კრედიტორები, ბუნებრივია, უფლებამოსილნი იქნებიან გაზრდილი კურსის ფარგლებში მოითხოვონ მსესხებლებისაგან ვალის გადახდა, მაგრამ რამეთუ დღეს ასეთ პროცესებს ადგილი არ აქვთ, 389-ე მუხლის იმ კონტექსტში გამოყენება, როგორც ამას მიმართავენ კრედიტორები, დაუშვებელია.

ლიტერატურა:

1. იაშვილი ნ., მაღალაშვილი ე., ნაჭყებია ზ., სახელშეკრულებო ურთიერთობების პრაქტიკა, თბ., 2006.
2. ზოიძე ბ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მესამე, სარედაქციო კოლეგია: ლადო ჭანტურია, ბესარიონ ზოიძე, თედო ნინიძე, რომან შენგელია, ჯონი ხეცურია, თბ., 2001.
3. თვარაძე ლ., ფულადი ვალდებულების შესრულებასთან დაკავშირებული პრობლემები, 2012, ვალდებულებითი სამართალი, [http://myadvokat.ge/wp-content/uploads/2013/06/ფულადი ვალდებულების შესრულებასთან დაკავშირებული პრობლემები. pdf](http://myadvokat.ge/wp-content/uploads/2013/06/ფულადი_ვალდებულების_შესრულებასთან_დაკავშირებული_პრობლემები.pdf).
4. ძლიერიშვილი ზ., ფულადი ვალდებულების გადახდის თავისებურებანი, თბ., 2005; ციტირება: ლაშა თვარაძე, ფულადი ვალდებულების შესრულებასთან დაკავშირებული პრობლემები, 2012, ვალდებულებითი სამართალი, [http://myadvokat.ge/wp-content/uploads/2013/06/ფულადი ვალდებულების შესრულებასთან დაკავშირებული პრობლემები. pdf](http://myadvokat.ge/wp-content/uploads/2013/06/ფულადი_ვალდებულების_შესრულებასთან_დაკავშირებული_პრობლემები.pdf).
5. საქმე №3კ/428.2000 წ. 5 აპრილი. ციტირება: ზ. ზოიძე, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მესამე, სარედაქციო კოლეგია: ლადო ჭანტურია, ბესარიონ ზოიძე, თედო ნინიძე, რომან შენგელია, ჯონი ხეცურია, თბ., 2001.
6. დაწვრ. იხ. სუსგ, საქმე №3კ/428.2000წ. 5 აპრილი.
7. ექსპერტი ლია ელიავა, <http://for.ge/view.php?for-id=43778&cat=1>
8. ძლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., სახელშეკრულებო სამართალი, სახელმძღვანელო სამართლის სკოლებისათვის, თბ., 2014.
9. იხ. სუსგ, №3კ/467-01; №3კ428-00 და ა.შ.
10. ჩანტლაძე მ., ნების გამოვლენის განმარტება, პირგასამტეხლოს შემცირება, ნომინალიზმის პრინციპი, „სასამართლო პრაქტიკის მიმოხილვა“. <http://library.court.ge/index.php?cat=s&catID=1>

11. აზრის ავტორია საქართველოს ბანკების ასოციაციის აღმასრულებელი დირექტორი გიორგი ცუცქირიძე: <http://www.frontnews.ge/ge/news/93776>.
12. იურისტი ლ. ალაფიშვილი, იხ. <http://www.frontnews.ge/ge/news/93776>.
13. ცატავა გ., გაზეთი „ბანკები და ფინანსები“, 2016 წელი, 1 თებერვალი, №444.
14. არევაძე მ., გაზეთი „ბანკები და ფინანსები“, 2016 წელი, 1 თებერვალი, №444.
15. ჯგერენაია ე., For.ge-სთან ინტერვიუ, <http://for.ge/view.php?for-id=43778&cat=1>
16. <http://for.ge/view.php?for-id=43778&cat=1>

Ia Kharazi

Civil Code Article 389 - Dashboard for Debtors and Creditors?

Summary

Incorrectly defined rights and duties under the agreement signed by the parties, as a rule, becomes the subject of litigation. It is the case when there are articles with gaps, for example, the Article of Civil Code 389, which is today urgent towards the depreciation. The article deals with the opposing opinions about the article 389 of Civil Code.

Ия Харazi

389 статья гражданского кодекса – «подводная мина» для должников и кредиторов?

Резюме

Неправильно составленный сторонами договор по определению полномочий и обязанностей часто становится в суде предметом неясности и споров. Такое положение законодательной неточности или неясности и при существовании нормы двойного понятия очень опасен. Это можно сказать и в связи с 389-ой статьей гражданского кодекса, который сегодня приобрел исключительную актуальность в связи собесцениванием национального курса. В статье говорится о 389-ой статье, о возникшей дискуссии и о суждениях автора в связи с этой нормой.

Tea Abramishvili
(Georgia)

LEGITIMIZATION OF DE-FACTO STATES – A DANGEROUS QUEST FOR PEACE

Introduction

The international response to de facto states is isolation as they violate the principle territorial integrity, they are based on warfare and their ethnically-based claims for independence are always rejected. Mainly these states has been viewed studying ethnicity and internal dynamics is frequently omitted. When Kosovo was recognized, most of the scholars predicted different scenarios arguing that the recognition could harden the position or, vice versa, hoped for positive impact on the internal dynamics of the de facto states. Of course, this new event has been followed by huge interest in other de facto states whose leaderships hope that this case will set a precedent and increase their chances of international recognition. Prior to the recognition this decision was sharply criticized by Russia declaring that:

'If someone believes that Kosovo should be granted full independence as a state, then why should we deny it to the Abkhaz and the South Ossetians? However, we know that Turkey, for instance, has recognized the Republic of Northern Cyprus. I don't want to say that Russia will immediately recognize Abkhazia or South Ossetia as independent, sovereign states, but such precedents do exist in international practice' (11).

The case of Kosovo was just a reminder that the problem of de facto states never loses its importance as the ambiguous position of de facto regimes in international law has always been the subject of debate and a source of political conflict. But an assessment of the current activities of these regimes in international law and the consequences of actions by international actors on this status is vague.

Little literature can be found about the de facto states. Pegg devoted comprehensive study to de facto states in his work *International Society and de Facto State*. The author pays less attention to the post-Soviet space, while Kolossov and O'Loughlin, King and Lynch focus only on de facto states in the post-Soviet Union. All the authors come approximately to same conclusion and declare that unrecognized states are robust state-like entities. King regards most of the post-Soviet states as strong, arguing that 'the territorial separatists of the 1990s have become state builders in the early 2000s, creating de facto countries whose ability to field armies, control their own territory, educate their children, and maintain local economies is about as well developed as that of the recognized states of which they are still notionally a part' (7, 525). For King the reason for survival of de facto states in post-Soviet space is the role of ethnic separatists.

Lynch thinks that de facto states are failing despite the fact that 'they have the institutional fixtures of statehood, but are not able to provide for its substance' (10, 842). According to Nodia, strong states are 'states that are capable of carrying out functions that they themselves claim and that they are reasonably expected by their populations to carry out'. **But the most interesting thing is how have these little states survived from the collapse?**

Historically, international law has accepted a wide variety of non-sovereign entities including colonies, trusteeships, protectorates, free cities and internationalized territories. European powers also conducted treaty relations with a large number of non-state entities before colonialism was established throughout Africa, Asia and Latin America.

The fall of Yugoslavia and the Soviet Union after the end of the Cold War caused the emergence of a number of de facto states. Some of them somehow still exist despite long and formidable wartime experience and internal or external problems, but states like Republika Srpska

and Srpska Krajina stopped their existence. Most of the literature in international relations is devoted to recognized states, but the legal existence of these states is still arguable and they are treated as anomalies and considered as temporary entities (14).

The de facto state is a secessionist entity that receives popular support and has achieved sufficient capacity to provide governmental services to a population in a defined territorial area, and is able to maintain effective control for an extended period of time (12).

Current de facto states are: Pridnestrovyan Moldovan Republic or Transnistria, the Republic of South Ossetia, the Republic of Abkhazia, the Nagorno-Karabakh Republic, Tamil Eelam in Sri Lanka, the Turkish Republic of Northern Cyprus and the Republic of Somaliland. According to some authors, Taiwan and Kosovo are also in this list, while others give them higher levels of international recognition. From recent history we remember well the Republic of Biafra, the Republic of Chechnya and the Serbian Republic of Krajina, which were unified with Nigeria, Russia and Croatia; the Bosnian Serb Republic which is now a part of the sovereign state of Bosnia and Herzegovina; Eritrea which successfully graduated to sovereign statehood in 1993; and, for some, Kosovo which has now been recognized by somewhere between 30-40 sovereign states. There are also a number of small de facto states with small population which are regrettably ignored or forgotten but they are more or less stable though conflict disputes still remain unresolved (12).

In other words, there are some states in the world that declared independence but are not recognized by other states. These political entities have been defined with different terms by scholars: 'de facto states', 'unrecognized states', 'states-within-states,' 'as if states,' para-states', 'pseudostates' and 'quasi-states'.

Pegg tries to spread consensus surrounding the basic elements of how to define a *de facto* state and distinguishes that there are six basic elements of the definition of a *de facto* state, a number of which come from Article 1 of the 1933 Montevideo Convention on Rights and Duties of States. The essential criteria of statehood are: a permanent population, a defined territory, a government and the capacity to enter into relations with other states. In addition to a permanent population and defined territory, the traditional state also depends on internal and external sovereignty. As was mentioned in the introduction, the core problem of de facto states is the lack of external sovereignty (4).

There are six basic elements of the definition of a de facto state, a number of which come from Article 1 of the 1933 Montevideo Convention on Rights and Duties of States. First, there is an organized political leadership which receives some form of popular support. Second, this leadership has achieved sufficient capacity to provide governance or governmental services to a defined population. Third, the de facto state effectively controls its territory or the large majority of it for at least two years. ... Fourth, the de facto state views itself as capable of entering into relations with other states. Fifth, the de facto state actively seeks widespread international recognition of its sovereignty. Finally, the de facto state is, however, unable to achieve widespread recognition of its sovereignty and remains largely or totally unrecognized by the international society of sovereign states (12, 1).

Kolstø defines a de facto state as a territory where: (1) the political leadership must be in control of (most of) the territory it lays claim to, (2) it must have sought but not achieved international recognition as an independent state, and (3) it has to persist in the state of non-recognition for more than two years (8).

Nina Caspersen uses the term 'unrecognised states' and offers a definition that is similar to the one offered by Pegg above. The author presents five aspects of the definition. First, there has to be de facto independence of the entity, with the condition that it must control at least two-thirds of the territory it has claimed. Second, there has to be on-going state-building and legitimisation of the leadership. Third, there has to be a declaration of independence or, in its absence, a clear aspiration

for independence. Caspersen states an independence referendum and independent currency as examples of this intent. Fourth is the recognition aspect. Generally, there is none, but Caspersen allows the recognition by a patron state and a 'few other states of no great importance'. Finally, there is a temporal clause that a de facto state has to be existent for at least two years (1).

So, based on the previous assumptions, de facto states are states with defined state territory, permanent population and have an ability and will to seek relations with other states, seeking for independence more than one year and gain international recognition.

In international system modern nation-states have double sovereignty – internally and externally. But this definition is not suitable for all the states. If state lacks an internal sovereignty, state authorities are unable to provide services and protect the citizens and such states are not accepted by the international community. The reason for non-recognition is the secession from a recognized state 'that does not accept this loss of territory' (8, 724).

Most of the new entities appeared after the end of the Cold War when the Soviet Union and Yugoslavia was disintegrated. In the former USSR such states are: in Moldova, the Dniester Moldovan Republic (DMR); in Azerbaijan, the Nagorno-Karabakh Republic (NKR); in Georgia, Abkhazia and South Ossetia. Chechen Republic of Ichkeria was proclaimed in 1990, but today it controls only part in the mountain valleys. But between the first and the second Chechen wars Chechnya regained its de-facto status.

Though the prime aim for de facto states is full independence and international recognition. Most of the new states were accepted and granted the UN membership between 1959 and 1960. These states were from former colonies in Africa and in 1990s after the collapse of the Soviet Union when the former republics from federations appeared in Europe and Central Asia.

The dissolution of the Soviet was quite peaceful, all fifteen republics had constitutional right to secede and despite the Soviet leader was against it, the former Soviet republics recognized each other. As for the former Yugoslav republics, in 1992, the Badinter Arbitration Commission prepared the report which was approved by the EU and the UN and later the former Yugoslav republics were recognized. As for the de facto states, the leaders explain the reason of the secession comparing with the former Soviet republics cases. All de facto states were federal units of the Soviet Union under the control of the former republics and because of this reason international community does not recognize them.

Before the Dayton agreement in 1995 Republika Srpska in Bosnia was also a de facto state until it was recognized as an entity within Bosnia and Herzegovina. In 1991 Republika Srpska Krajina was established in eastern Croatia but it was overthrown by Croatian forces (8). Kosovo is independent from Serbia.

The Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC) is on the border between Europe and Asia. Since decolonization in Africa appeared Eritrea, which has achieved international recognition but Somaliland which is still is unrecognized. Katanga existed only for three years in 1960-1963, Biafra also stopped its existence in 1970. Tamil Eelam in Sri Lanka was proclaimed by the LTTE (the 'Tamil Tigers' in 1977). After the withdrawal of Spanish colonial power in 1976, the Polisario liberation movement established the Saharan Democratic Arab Republic, but today it controls less than one-third territory of West Sahara and the rest is under the control of Morocco. Between the first and the second Gulf Wars Kurdish northern Iraq had de facto independence though it did not declare independence. As for Taiwan, the state is already recognized by 28 countries and is between the de facto and recognized state status.

Despite the fact that some scholars consider the majority of these states strong, in fact most of these states are weak with weak economy and weak state structure and the reason of their existence is the strong support from local population and patron state. 'Unless they achieve international recognition or are united with their patron state they will eventually be reabsorbed into the parent state or agree to an autonomous status within the parent state in federal

arrangement' (8, 723) of course the last options are more acceptable for the international community and the parent state but one important obstacle here is the role of patron states in the regions.

Some de facto states are more successful than others, Taiwan and the Turkish Republic of Northern Cyprus are more stronger but Somaliland is "a pirate state based on criminal-terrorist activities" (Kolossoff and O'Loughlin). The Dniester republic has also a criminalized economy. Kosovo was also the poorest region in Tito's Yugoslavia, in post-Soviet region such entities were Chechnya, Nagorno-Karabakh and South Ossetia. Abkhazia and DMR were considered as 'respective parent republics' in Soviet Georgia and Moldova, Srpska Krajina had an intermediate position, while Biafra despite a resource – rich region failed as an independent state and it is surprising how poor Somaliland still exists and 'has not been reunited with its challenger state, Somalia' (8).

So state weakness can be the result not only of few resources, but also of bad policies and weak leadership. Chechnya between the first and the second Chechen wars was in difficult position, had poor state institutions and the criminal situation was threatening. In Abkhazia according to Lynch the government managed to maintain legislative, executive and judicial institutions but the state 'is unable to provide for law and order across its claimed territory' (10, 836). In NKR people live by smuggling, drug-trafficking, in Kosovo there is "no rule of law, no ethnic tolerance, no human rights. Not even an economy, except foreign aid and organized crime" (Pascali, 2001). So the reasons for failed government and weak economy in the de facto states can be war damage, the fear of international investors to invest in the regions due to fact that in unrecognized states legal contracts do not work and no international conventions can be applied. Such situation is very attractable for criminal business (8).

Kolstø identifies five components for explaining how the de facto states can exist when they lack both international recognition and strong states structures: nation building, military power, the weakness of parent state, external patron and the role of International Community.

Particularly important for de facto states is a strong military capability, but it requires large part of the budget from country but it leaves fewer resources to development of welfare, education and infrastructure. In most of the post-Soviet states the parent states were politically weak in the first year after the independence and could not prevent internal conflicts. The different position had Russia and could defend its territory despite weak economy, but could not establish the full control in all the territory. In general, weak parent state which is under political chaos and economic difficulties fails to attract the population from the breakaway region. Even the citizens are not satisfied with their self-proclaimed leaders the prospects of reunifying with weak parent state does seem attractable (8).

Not all the weak states are weak, some de facto states have well functioning military army, strong economy and effective state apparatus with the financing from external patron states. Taiwan is considered as strong state not only for its size but militarily. Taiwan was established during the period when the People's Republic of China was weak. Today, when China is already a big military and economic power, Taiwan's patron state is the United States.

The Dniester Republic, South Ossetia and Abkhazia have support from Russia, as for the Northern Cyprus it receives support from Turkey, with military support from Yugoslav army and Serbian authorities Republika Srpska Krajina and Republika Srpska in Bosnia managed to break away. In the post-Soviet cases Russia's role in the wars in South Ossetia and Abkhazia is unofficial. Russia's military played important role in the conflicts.

Due to current escalation in Nagorno-Karabakh, Armenia has already declared its readiness to recognize Nagorno-Karabakh as an independent state.

So from most of the de facto states the support from an external patron and International organizations is very important. Though it should be mentioned that the International organizations

like the UN, OSCE and NATO played and ruled as a patron during the conflict settlements in Kosovo and the Kurdish-controlled territories in Iraq, the activities in these regions are different. In Northern Iraq the patron state refused to take the responsibility in tense situation and left the administration in the hands of local population. In Kosovo, the United Nations and NATO 'have taken over the military defence as well as oversight of the civilian administration' (Kolstø, 2006, p. 734). Or more concretely, in these cases, international organizations acted as facilitator and arbiter at the negotiating table, OSCE held Minsk process about the Nagorno-Karabakh conflict and UN-facilitated negotiations for Cyprus. But instead of conflict resolution, prolonged, almost perpetual negotiations can free the conflicts and prolong the existence of de facto states (8).

The position of de-facto states and de facto regimes and international law

In international law the law applies to the governments of states as they are the main actors but de facto regimes are left with unclear position in the international system. The emergence of new state is a process and phenomenon which is not encouraged by the world community and consequently, such cases are very rare. As we have already discussed at the beginning, it happened when fifteen states again gained their independence and sovereignty after the collapse of Soviet Union. In the place of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia (SFRY) and Czechoslovak Socialist Republic new countries emerged (Aliiev, 2007). The fact of international recognition of a state which was created through the occupation of another state's territories is the harsh breaking of International Law (Ratner).

Still, de facto states are to some extent already engaged in the world politics, or 'embedded in the network of international politics' as Isachenko puts it. At the moment different de facto states enjoy different levels of acceptance from confirmed states (1; 12). Some, like Taiwan are rather well accepted and enjoy even some formal recognition. Some are very much ignored, like Somaliland. Some de facto states of former Yugoslavia are opposed very strongly and positions of parent states are restored with international help. Yugoslavia gives us an example where international intervention helped to create a de facto state in Kosovo. Finally, in some cases like Tamil Eelam, the external actors let the parent state to deal with the entity without intervention. Altogether, there are differences in acceptance between de facto states (14).

Recognition of de-facto states. International society is not an unchanging entity, new states are created while old ones vanish. When new governments appear each state will have to decide to recognize the new entity or no, but recognition involves a set of consequences which have quite serious impacts on international level and "constitutes participation in the international legal process generally...within the context of bilateral relations...and domestically" (Shaw, 2008, p. 445). In more cases in international system recognition of states mainly have political considerations than legal factors.

There are two approaches to statehood in international law with formal recognition by other states being in the centre of the argument. These approaches are constitutive and declaratory theories of statehood. Because of the legal nature of these theories, the focus is not on an entity being a state rather than it being a legal person under international law. This means the emphasis is on the rights and duties that arise from the international law, not on the plain fact of whether an entity is a state or not. However, we can quite freely equate these two notions and consider the existence of the legal personality as the existence of a state (14, 25).

According to constitutive theory, the creation and recognition of a new state has just 'endows it with legal personality and not the process by which it actually obtained independence and new states established in the international community as fully fledged subjects of international law by virtue of will and consent of already existing states' (13, 447). This theory suggests no rights and

obligations in international law. But this theory has one negative side: in this case international law cannot impose obligations and restraints like prohibition on aggression.

Declaratory theory argues the opposite approach which claims that recognition is an acceptance by states of an already existing situation and a new state acquires capacity in international law not by virtue of the consent of others but by virtue of a particular factual situation. It will be legally constituted by its own efforts and circumstances without waiting the procedure of recognition by other states. This theory emphasizes the factual situation and minimizes the power of states to 'confer legal personality' (13, 446).

But the process of recognition by one state of another means states regard the recognized entity conformed with the basic requirements of international law as to the creation of state. Practically constitutive theory is not totally devoid of all support in state practice, sometimes the creation of a new state or the establishment of a new government by unconstitutional means, or the occupation of a territory that is legally claimed will proceed uneventfully and be clearly accomplished for all to see and with little significant opposition (2). However in many instances, the new entity will be insecure and the recognition in these cases plays a vital role. According to the Yugoslav Arbitration Commission noted in Option No.8, 'while recognition of a state by other states has only declarative value, such recognition, along with membership of international organizations, bears witness to these states' conviction that the political entity so recognized is a reality and confers on it certain rights and obligations under international law'.

In practice some scholars attempted to adopt the constitutive theory, according to Lauterpacht once the conditions prescribed by international law for statehood have been complied with, there is a duty on the part of existing states to grant recognition. But such kind of recognition is based on certain concrete facts when the recognizing state accepts the recognized state as an entity possessing all the rights and obligations that are inherent in statehood. The Lauterpacht doctrine accepts the realities of new creations of states and governments by practical means, however, it ignores the political functions and recognition because in reality in most of the cases recognition is applied to political approval or disapproval.

Empirically, most of the de facto states enjoy some recognition, at least that of the patron state, but there is no particular theoretical approach to exactly why states recognise each other. International law, a field that has studied recognition the longest, is not interested why it happens; the focus is more on the implications of the recognition. Similarly, research on de facto states has not given answers as to why the entities are recognised. Mostly the issue has arisen when defining the de facto state (14).

The Future of De Facto States

The existence of de facto states is guaranteed as mentioned above by nation-building, military power, the weakness of parent state, support from external forces and International community, though it is regarded that sooner or later such de facto states can disappear. This might happen in several cases, or more concretely, they can become parts of external patron state or parent states, it is also possible the federal reunification with parent state or become independent and recognized internationally.

All the presented scenarios are realistic – states can achieve independence if they build up a strong state, also parent state may anytime take the region by use of the force or peacefully offering the local population high standard of living. In case the parent state regains the lost territories by force, it can encourage other state leaders to behave the same way, also international recognition of de facto states, even as an exceptional case can be dangerous (8).

Another possible scenario of de facto states is reabsorption in parent state as it happened in cases of Katanga, Biafra and Krajina but it depends on the economic possibilities of the parent state

and the reaction from other countries. When a parent state uses force to retain a de facto state the final solution can be arranged as federated or confederated arrangement as it happened in case of Chechnya. The best solution is peaceful negotiation between the parent and de facto state but very often for the leaders of the de facto states unrecognized status is more acceptable than being an autonomous unit within another state.

The Possible Conflict Resolution Ways for De Facto States

How can conflicts emerge? According to realist theory, the collapse of imperial regimes cause anarchy – the absence of sovereignty and often religious, ethnic or cultural groups appear despite they do not have many of the attributes of statehood. When the violence reaches the point that ethnic communities cannot rely on state to protect them, they try to find their own ways how to protect their security (Steans, Pettiford, Diez, & El-Anis).

The problem is that the war hardens ethnic identities and sometimes even victory can be assured by physical control over the territory in dispute. Ethnic conflicts also generate security dilemmas. So, wars last for years and they cannot end just by separation of rival groups. Solutions for finding the way of restoring multi-ethnic civil policies and avoid transfers of refugees is not an easy problem.

According to Kaufman, wars generally can be ended in three ways: the complete victory of one side, temporary suppression of the conflict by third party military occupation and self-governance of separate communities (Kaufman, 1996). But one of the most dangerous problems is that conflicts escalate and populations become enemies which lead to endless conflicts and guerrillas (Posen).

Another problem is security dilemma in conflicts. Once violence reaches the point that ethnic communities cannot rely on the state to protect, each community is mobilized and takes the responsibility for its own security. And during this anarchy each conflict groups cause threat to the security of each other. Because of the security dilemma, ethnic war causes ethnic separation.

Recently territorial approaches of preventing, managing and settling internal conflicts have been associated with self-determination conflicts, when identity groups 'demand to exercise their right to self-determination' (15). Territorial approaches make sense when particular territory is contested. But scholars argue if territorial approaches to conflict resolution offer the best ways and offer suitable mechanisms to keep or restore peace in divided societies. For Carr 'recent historical track record shows that autonomy arrangements can be effective means for managing regional conflicts' (3). Some authors see the reduction of violence in federalism, concluding that 'federal institutions promote successful accommodation' during the ethnic conflict (Berne), Quinn (2008) says that '79 territorially concentrated ethnic groups waged armed conflicts for autonomy or independence. By 2006 there were twenty-six ongoing violent self-determination agendas with non-violent means. So, at the beginning of XXI century there are more than 120 ethnic groups that seek independence from their host states with demand leading either to independent statehood or unification with other state' (15).

Territorial approaches to conflict resolution in divided societies figures out five distinct governance arrangements: confederation, federation, autonomy, devolution and decentralization but much discussion generally is focused on two forms - autonomy and federation.

There are plenty definitions of autonomy but all the scientists share one concrete feature is that 'autonomy involves a division of powers between the central authorities and the autonomous entity' (9). An autonomy has similar powers and constitutional protection as federal entities. and these entities do not have territorial subdivisions across the entire state. Classical examples include Åland Islands (Sweden) and South Tyrol (Italy), Gagauzia (Moldova) (15).

Federalism is a 'constitutionally entrenched structure in which the entire territory of a given state is divided into separate political units, all which enjoy certain exclusive executive, legislative and judicial powers independent of the central government' (15). For almost every unitary state, federalism is not a pleasant step for maintaining self determination. In juridical literature federalization is a complex form of self-governing but history shows that it played a particular role in many ethnic conflict resolutions.

Though most of the scholars see the best way for prevention and resolution of conflicts by the means of federation. The same opinion have some Georgian politicians and constitutionalists, they seek the solution in 'assimetric' federal model where the republic of Abkhazia could have higher autonomous status.

The fact is that territorial approaches to conflict resolution is quite effective but in several cases these approaches failed to prevent the break-up of multi-national states, sometimes it appeared impossible to maintain the peace between the conflict parties. As an example we can focus our attention on the post-Soviet region.

And finally, each ethno-territorial conflict is unique by its origin, escalation, culmination and resolution (if these resolutions could be made) and each conflict should be discussed separately and here Kaufman's three conflict resolution assumptions can be doubted. The best way out maybe is the combined resolution mechanisms, even in "resolved" conflicts the chance of revoking new dangers is huge.

Conclusion

De facto states do exist and are likely to exist in the nearest future and play their own game. The reality which we face today are current ethno-territorial conflicts, violence, crime the lost territorial integrity of the parent states and huge refugee flows. The conflicts will not be resolved themselves, and the de facto states are likely to remained unrecognized by the international society.

According to Kolstø a political entity is called a de facto state when its leadership control the territory, must be unrecognized as an independent states and 'eliminate a whole spate of political contradictions' (8, 720). If we look through the history some states are not in the presented frame of definition. After the World War II some states disappeared and only few of them still exist in Europe, Asia and Africa.

The probability of inclusion of de facto states into the parent state or their reabsorption (as it happened in Katanga, Biafra and Krajina) and maintain the peace and stability in the regions is not so unreachable as it seems. Kolstø suggests to accept confederated or federated arrangement and the best results can be reached when this reunification is the result of peaceful and mutual settlements. But the existence of powerful patron and their massive financial support block any peaceful conflict resolution perspective.

As for the de facto states leaders, 'why be a mayor of a small city if you can be president of a country? Why be lieutenant in somebody else's army if you can be a general in your own?' (7, 55). Here the role of the parent state is huge, 'as long as the parent state is mired in political chaos and economic misery, it fails to attract the population of the breakaway region. Even those citizens of the quasi-state who are thoroughly disgusted with their self-proclaimed leaders have few reasons to wish for reunification with a miserable parent state' (8, 733).

Literature:

1. Casperson N. From Kosovo to Karabakh: International Response to De Facto States. *Südosteuropa*, 56 (1), 2008.
2. Essen J. V. De-Facto REGimes in International Law. *International and European Security Law*, 28, 2012.
3. Gurr T. Minorities Rebel: A Global Analysis of Communal Mobilization and Conflict since 1946. *International Political Science Review*, 14 (2), 1993.
4. Hoch T., Rudinicova K. Legitimization of Statehood in De Facto States: A case study of Somaliland. *AUG Geographica*, 50, 2015.
5. Isachenko D. The Making of Informal States. *Statebuilding in Northern Cyprus*. Cambridge: Plagrave Macmillan. 2012.
6. Kaufman C. Possible and Impossible Solutions to Ethnic Civil Wars. *International Security*. 1996.
7. King C. The Benefits of Ethnic War: Understanding Eurasia's Unrecognized States. *World Politics*. 2001.
8. Kolstø P. The Sustainability and Future of Unrecognized Quasi-States. *Journal of Peace Research*, 2006.
9. Lapidoth R. *Autonomy: Flexible Solutions to Ethnic Conflicts*. Washington: United States Institute of Peace. 1997.
10. Lynch D. Separatist States and Post-Soviet Conflicts. *International Affairs*, 78 (4), 2002.
11. Parson R. Russia: is Putin Looking to Impose Solutions to Frozen Conflicts? 2006, February 2. Retrieved June 19, 2016, from <http://www.rferl.org>: <http://www.rferl.org/content/article/1065363.html>
12. Pegg S. *International Society and the De Facto State*. Aldershot: Ashgate. 1998.
13. Shaw M. *International Law*. Cambridge, New York, Tokyo: Cambridge University Press. 2008.
14. Toomla R. *De facto States in the International Systems: Conditions for(in)formal Engagement*. Tartu: University Tartu Press. 2014.
15. Wolff S. *Conflict management in Divided Societies*. *International Journal of Minority and Group Rights*. 2013.

თეა აბრამიშვილი
დე ფაქტო ქვეყნების ლეგიტიმაცია – საშინო ვალდებულება მშვიდობისთვის
რეზიუმე

წინამდებარე ნაშრომის მიზანია დე ფაქტო რეჟიმების პოზიციის განმარტება საერთაშორისო სამართალში, დე ფაქტო ქვეყნების აღიარებისა და მათი საერთაშორისო საზოგადოებაზე გავლენის პრობლემების განხილვა. ნაშრომში განხილული და შედარებულია კავკასიისა და ბალკანეთში პოსტსაბჭოთა დე ფაქტო სახელმწიფოების ძირითადი მახასიათებლები, მოყვანილია არგუმენტები მათი არსებობის შესახებ, მიუხედავად არაღიარებისა ან ძლიერი სახელმწიფო სტრუქტურებისა, რომლებიც მხარდაჭერას საზღვარგარეთიდან ან მფარველი სახელმწიფოებისგან იღებენ. დასკვნით ნაწილში შემოთავაზებულია „გაყინული კონფლიქტების“ მოგვარების შესაძლო გზები.

Тea Абрамишвили
Легитимация де-факто государств - опасная приверженность
процессу мирного урегулирования
Резюме

Целью данной работы является разъяснение позиции де-факто режимов в области международного права, обсуждение проблемы признания де-факто государств и их влияние на международное общество. В статье рассматриваются и сравниваются основные черты постсоветских непризнанных государств на Кавказе и Балканах. Статья утверждает, что де-факто государства по-прежнему существуют, несмотря на непризнание или сильных государственных структур, получающих поддержку из-за рубежа или государств-покровителей. Заключительная часть предлагает возможные пути разрешения «замороженных конфликтов».

Леонид Джахая
(Грузия)

ЛОГИКА: КОЕ-ЧТО НОВОЕ О СТАРОМ

Казалось бы, современная математическая (символическая) логика далеко ушла от давней Аристотелевско-Кантовской формальной логики, обеспечив стремительное развитие науки в нашу информационную эпоху, однако спрос на Аристотелевско-Кантовскую формальную логику всё ещё достаточно велик, поскольку она до сих пор преподаётся в педагогических институтах и на гуманитарных факультетах университетов – филологическом, историческом и юридическом, поэтому упорядочение основных разделов формальной логики до сих пор не утратило своей актуальности. Это касается, в частности, так называемых «основных законов логики».

Как известно, формальная логика изучает механизм мышления человека, посредством которого человек выводит одни мысли из других; и на основе этого изучения формулирует правила, следуя которым человек обеспечивает правильность своего логического мышления. Поэтому центральным ядром формальной логики являются умозаключение и доказательство. На этом сходятся все без исключения логики. Так, например, известный русский логик XIX века М.И. Каринский писал в своем труде «Классификация выводов»: «Логика с самого начала своего существования всегда ставила своей существенной задачей обозреть разнообразные формы выводов, которыми пользуется человек в науке и жизни» (1, 5). Об этом пишет и профессор Котэ Бакрадзе: «Формальная логика имеет дело с отношениями между суждениями, точнее, с отношениями между посылками и следствиями» (2, 218). Вот ещё одно свидетельство авторитетных логиков: «Основной задачей науки логики и является изучение законов связи мыслей в процессе получения выводного знания. Это значит, что основными разделами науки логики являются разделы об умозаключениях и доказательствах» (3, 14).

В IV веке до нашей эры великий древнегреческий философ Аристотель в «Первой аналитике» сформулировал три основных закона логики: закон тождества («В процессе мышления, в процессе логического рассуждения предмет мысли должен оставаться одним и тем же, мысль о нём должна быть равной самой себе» – A есть A), закон противоречия («Две противоположные мысли об одном и том же предмете, взятом в одно и то же время и в одном и том же отношении, не могут быть обе вместе истинными» – A не есть не- A) и закон исключённого третьего («Из двух противоречащих мыслей одна всегда истинна, другая ложна, а третьей быть не может – A есть B или не- B , третьего не дано»). А в XVIII веке немецкий философ Лейбниц добавил к этим трём законам – четвёртый «закон достаточного основания», который формулируется так: «Каждая мысль должна быть обоснована необходимо и достаточно – A есть потому, что есть B ». И хотя исторически этот закон идёт четвёртым, на самом деле по своему смыслу и значению он должен быть первым, так как логика не может начинаться с тавтологического A есть A ($A=A$), логика с самого начала должна требовать логическую доказательность в процессе получения нового выводного знания.

Впервые об этом я заявил в учебном пособии «Начала философии» на грузинском языке: «Поскольку логика – это теория умозаключения и доказательства, то первым законом логики должен стать «закон достаточного основания», который утверждает, что каждая

мысль должна быть обоснована необходимо и достаточно, и тем самым создаётся основа для построения логики в целом: без этого закона никакая логика, как теория получения выводного знания и установления истинности человеческого знания, не может существовать» (4, 195-196). Возникает естественный вопрос: почему такая серьёзная наука, как логика, на протяжении 22-х столетий обходилась без «закона достаточного основания»? Разгадка в том, что требования этого закона имплицитно заключены в требованиях умозаключения и доказательства, в частности, одно из правил доказательства гласит, что аргументы для доказательства тезиса должны быть необходимы и достаточны для доказательства истинности тезиса: необходимы – значит, не меньше того, что требуется для доказательства, и достаточны – не больше того, чем требуется, ибо как говорили в старину, «Тот, кто слишком мало или слишком много доказывает, тот ничего не доказывает».

Поскольку основными разделами логики являются теории умозаключения и доказательства, то достаточным основанием для совершения умозаключения служат посылки и правила умозаключения, а для успешного доказательства достаточным основанием служат аргументы и правила доказательства, в которых имплицитно содержится «закон достаточного основания». Однако анализ показывает, что «закон достаточного основания» с полным правом может занимать тройную позицию в структуре основных законов логики: он может быть первым законом логики (как я предлагал в 1993 году), он может остаться четвёртым законом логики (как это сделал Лейбниц), а можно вообще обойтись без этого закона (исторический факт), поскольку имплицитно содержится в правилах умозаключения и доказательства. В самом деле, если логика могла в течение 22-х веков обходиться без этого закона, то может обойтись без него ещё 22 столетия!

Литერატურა:

1. Избранные труды русских логиков XIX в., М., 1956.
2. Журнал «Вопросы философии», Москва. 1956, №2.
3. «Логика» под редакцией Д.П. Горского и П.В. Таванца, М., 1956.
4. Начала философии, Тб., 1993.

ლეონიდე ჯახია ლოგიკა: ზოგიერთი რამ ახალი ძველის შესახებ რეზიუმე

ლოგიკა სწავლობს აზროვნების მექანიზმს, რომლის მეშვეობით ადამიანს გამოჰყავს ერთი აზრი სხვა აზრებისაგან და ამ სწავლის საფუძველზე ადგენს წესებს, რომლითაც უზრუნველყოფს თავისი ლოგიკური აზროვნების სისწორეს. ამიტომ ლოგიკის ცენტრალური ნაწილებია დასკვნა და დასაბუთება. IV საუკუნეში ჩვენს წელთაღრიცხვამდე არისტოტელემ ჩამოაყალიბა ლოგიკის სამი ძირითადი კანონი: იგივეობის კანონი (A არის A), წინააღმდეგობის კანონი (A არ არის არა A) და მესამე – გამორიცხვის კანონი (A არის B ანუ არა B). XVIII საუკუნეში გერმანელმა ფილოსოფოსმა ლაიბნიცმა ამ სამ კანონს დაუმატა მეოთხე – „საკმარის საფუძვლის კანონი“, რომელიც ფორმულირდება შემდეგნაირად: „ყოველი აზრი უნდა იყოს დასაბუთებული აუცილებლად და საკმარისად“ (A არის იმიტომ, რომ არის B). მიუხედავად იმისა, რომ ეს კანონი ისტორიულად მეოთხეა, იგი თავისი შინაარსითა და მნიშვნელობით უნდა იყოს პირველი, ვინაიდან არ შეიძლება ლოგიკა იწყებოდეს ტავტოლოგიური მტკიცებით, რომ A არის A (A=A), ლოგიკას წინ უნდა უბ-

ღვოდეს ყოველი აზრის დასაბუთების მოთხოვნა. ავტორმა ამის შესახებ პირველად დაწერა დამხმარე სახელმძღვანელოში „ფილოსოფიის საწყისები“, რომელიც ქართულ ენაზე გამოიცა 1993 წელს თბილისში. მაგრამ ანალიზი გვიჩვენებს, რომ „საკმაო საფუძვლის კანონს“ შეუძლია დაიკავოს სამნაირი პოზიცია ლოგიკის ძირითადი კანონების სტრუქტურაში: იგი შეიძლება იყოს ლოგიკის პირველი, ძირითადი კანონი, როგორც ავტორი სთავაზობდა 1993 წელს, შეიძლება დარჩეს მეოთხე კანონად, ლაიბნიცის მიხედვით, ან საერთოდ არ იყოს დაკანონებული, ვინაიდან თავისთავად იგულისხმება დასკვნისა და დასაბუთების ცნობილ წესებში.

Leonid Djakhaya
The Logic: Something New about an Old
Summary

Logic studies the thinking mechanism by which people derive some thoughts of others, and on the basis of this study formulates the rules, following which the person provides the correctness of his logical thinking. Therefore, the central section of logic and reasoning are the proof. In the IV century BC, Aristotle formulated three basic laws of logic: the law of identity (A is A), the law of contradiction (A is not non- A) and the law of the excluded middle (A is B or not- B), and in the XVIII century German philosopher Leibniz added to these three laws - the fourth "law of sufficient reason", which is formulated as follows: "Every thought must be justified if and only if - "and there, because yes". Although historically this law goes a fourth, in its meaning and value, he must be the first, as the logic may not begin with a tautological A is A ($A=A$), the logic at the outset should seek logical evidence in the process of obtaining a new lead-out knowledge. For the first time about the author said in a textbook "Principles of Philosophy" in the Georgian language ("Principles of Philosophy", Tbilisi, 1993). However, analysis shows that the law of sufficient reason can take a three-fold position in the structure of the basic laws of logic: the first (Djakhaya), fourth (Leibniz), but you can do without it, without prejudice to the logic (historical fact), as implicitly contained in the rules of inference and evidence.

Нестан Ломая

(Грузия)

**ЗНАЧЕНИЕ КОММУНИКАЦИИ В СОВРЕМЕННОМ
ГРУЗИНСКОМ ОБЩЕСТВЕ**

Термин «коммуникация» появился в научной литературе в начале XX в. Один из основоположников американской социологии Ч. Кули считал, что под «коммуникацией» понимается механизм, посредством которого становится возможным существование и развитие человеческих отношений.

В современном мире происходит формирование новой глобальной информационно-коммуникационной среды жизни, образования, науки, культуры, которая получила название «инфосфера». В этом процессе активно участвует и Грузия, о чем свидетельствует появление новых форм и методов коммуникационной деятельности. На пути формирования «инфосферы» возникает множество проблем, требующих изучения, научного осмысления, проверки практикой. Одно из них – развитие интегрированных коммуникаций в системе «отношения с общественностью».

Глобализация, охватившая мир на рубеже веков, активно проявилась в экономике, политике, социальной сфере, но наиболее заметным ее эффектом стала революция в средствах массовой информации и коммуникации. Информация выступила в роли глобального инновационного ресурса и внесла кардинальные изменения в социокультурную среду, в систему информационного общества.

Минувший XX в. вошел в историю как период колоссальных изменений, связанных с быстрым научно-техническим и информационным развитием. Неотвратимо проявляется мультипликативный эффект открытий и изобретений в области обработки информации и коммуникаций. И каждый этап нового информационно-технологического прорыва оказывается все более универсальным, изменяющим не только стиль и качество жизни, но и облик цивилизации, и систему отношений в политике, экономике, бизнесе.

В современных условиях понятия «постиндустриальное», «информационное общество», «интегрированные коммуникации» из разряда теоретических представлений становятся практической реальностью, что требует дальнейшего изучения, осмысления этих процессов применительно к грузинским реалиям.

Сегодня жизнь невозможно представить без информационных технологий. Интерактивное телевидение, мультимедиа, мобильные средства связи, использование компьютерной сети повышают интенсивность распространения информации, диверсифицируют ее формы, способы презентации и воздействия на людей.

Средства обработки и доставки электронной информации непрерывно совершенствуются, электронные СМИ выходят на первый план среди других средств массовой информации. С внедрением космических спутниковых систем коммуникаций, информационной сети Интернет формируется глобальная информационная инфраструктура, существенно меняется информационное пространство, что требует коренного переосмысления профессиональной деятельности в этих сферах, особенно в комплексном использовании как креативных, так и технологических возможностей структур.

Глобальная природа информационного общества требует развития международного сотрудничества, согласования национальных политик. Сегодня мировые компьютерные

информационные системы обусловили революцию на информационном поле СМИ, при этом возникают новые международные организационные и правовые вопросы. Пакт о либерализации телекоммуникационных рынков, подписанный в 1997 г. 68 странами Всемирной торговой организации, дает правовую базу для глобального развития информационных и коммуникационных систем, а значит, и для инновационной работы в новых, динамично изменяющихся условиях.

Роль государства видится в создании адекватной законодательной базы и административного регулирования, способствующего инвестициям, развитию справедливой конкуренции в отраслях информационной индустрии, совершенствованию системы образования, координации усилий различных субъектов общества, международной кооперации, проведению научно-исследовательских работ.

Информация становится важным ресурсом социально-экономического, технологического и культурного развития, масштабы ее использования сопоставимы с традиционными (энергия, сырье и т.д.) ресурсами; величина суммарных затрат на информацию уже имеет макроэкономическую значимость.

Для Грузии имеет большое значение реализация концепции информационного общества. Она, наряду с концепцией устойчивого развития, дает целостное видение перспектив Грузии в XXI в. Использование информационно-коммуникационных технологий в процессе выработки и реализации политических решений является важным способом его демократизации и оптимизации. Использовать их следует целенаправленно, с учетом интегративных возможностей.

В грузинских условиях продолжается становление, развитие, институционализация этой системы как подсистемы информационного общества, вписанной в коммуникационные, политические, экономические отношения, обладающей своими структурами, функциями и технологиями.

В Грузии начинают складываться свои школы, свое понимание целей и задач управления связями с общественностью, формируется правовая база, нарабатываются организационные формы и методы деятельности, выявляются критерии и оценки их эффективности, присущие различным сферам общественных отношений, в том числе деятельности бизнес-структур.

Феномен коммуникации в Грузии базируется как на зарубежном опыте, так и на зарождающихся отечественных традициях, оно способствует транспарентности государственной власти, предпринимательских структур, обеспечению взаимосвязи, взаимозависимости, взаимообусловленности развития государства и гражданского общества, повышению эффективности рыночных отношений, управленческой деятельности.

В этой системе происходит определенное перепозиционирование деятельности. Эта система не только занимает соответствующие ниши в экономической, политической, социальной сфере, но и претерпевает существенные инновационные изменения, становится востребованной современным сообществом, и, несомненно, может способствовать дальнейшему развитию Грузии на пути рыночных реформ, формирования демократических институтов, развитию цивилизованных отношений власти, бизнеса и общества.

На этом фоне на первый план выходит концепция интегрированных коммуникаций к деятельности бизнес-структур в соотнесенности с системой «отношения с обществом». Ее применение дает возможность рассматривать воздействие на необходимые объекты с точки зрения единого системного подхода и на основе общих технологий и приемов.

Можно выделить значимые составляющие «интеграционных коммуникаций»: ведется строгий учет информации из всех доступных источников, причем учитывается и положительная и отрицательная информация; дифференцируются разные сообщения для различных аудиторий, при этом селективность такого рода сообщений строго согласована; в

качестве условия координации деятельности обеспечивается обратная связь на основании мониторинга и анализа, вносятся коррективы в проведение ПР-кампании. Особое место занимает равноправный подход к управлению коммуникацией со всеми группами, важными в данный момент для решения поставленной задачи (пользователями, поставщиками, покупателями, респондентами, избирателями, персоналом), причем как вовне, так и внутри команды. Эта работа не прекращается и по окончании ПР-кампании.

Исследования показывают, что интегрированная стратегия «отношения с обществом» должна учитывать все способы, следуя которым ПР-деятельность может обрести целостность, а также совокупность наиболее эффективных технологий, лежащих в основе современных ПР-программ. Для достижения кумулятивного эффекта стратегия коммуникаций может и должна быть развернута так, чтобы точно определить специфические требования к коммуникации для каждой из аудиторий, для каждой из страт. Сущность интегрированности и возможности получения кумулятивного итога в том, что именно селективность, конвергентность и своевременность сообщений устраняют коммуникационную разновекторность. Работа с аудиториями заставляет организацию серьезно задуматься над используемыми ею механизмами и технологиями коммуникации в их взаимозависимости, взаимообусловленности, взаимовлиянии.

Интегрированные коммуникации – это, по сути, новый способ всесторонней презентации фирмы, предприятия, политической партии и т.д. Они предстают как совокупность скоординированных потоков информации по разным каналам, разными способами и технологиями.

Сегодня применяется много различных видов маркетинговых коммуникаций в практической деятельности рекламных и ПР-агентств. Во многих фирмах в состав рекламных служб входят менеджеры по работе с клиентами, аналитики, специалисты по планированию рекламы, творческий персонал, разработчики плана использования средств рекламы, менеджеры по закупке эфирного времени и места в печатных изданиях, менеджеры службы прохождения заказов. С этими службами тесно взаимодействуют работники отдела сбыта. Совместными, интегрированными усилиями этих служб реализуются специальные программы продаж, презентаций, ориентированных на рядовых потребителей и на конкретные компании.

Интегрированные коммуникации усиливают эффективность репутационного менеджмента, под которым мы подразумеваем длительную, в течение многих лет выстраиваемую стратегию коммуникации (формирования репутации). Это новое направление в управлении и ПР-деятельности. В этом контексте «отношения с обществом» как система динамично развивается, существенно трансформируется, приобретая многие инновационные функции, реализуя новые технологические возможности.

В целом эффективность ПР-служб становится существенным условием успешной деятельности коммерческих, государственных, политических институтов, обеспечивая развитие репутационного капитала фирм, организаций, конкретных личностей: бизнесменов, политиков, государственных деятелей, людей культуры и искусства.

Являясь равноправным участником выработки, принятия и реализации оптимальных управленческих решений и обладая способностью «брать на себя» стратегическое планирование, формирование репутационного капитала, предупреждение конфликтных ситуаций, служба должна иметь адекватный статус и обладать совокупностью прав и обязанностей, позволяющих активно влиять на действия администрации в современных динамично изменяющихся условиях. В принципе деятельность в области репутации имеет смысл только в одной ситуации - когда она ведет к повышению капитализации компании, а это увеличение стоимости акций, снижение издержек, нефинансовая мотивация персонала.

Репутационный капитал определяется как избыточная рыночная цена акций фирмы, компании, организации - то есть та сумма, на которую рыночная стоимость компании превышает ликвидационную стоимость ее активов. Этот рынок имеет самую высокую динамику развития.

Коммуникационные исследования, исследования эффективности ПР-служб стали частью организационной и коммуникативной философии и могут внести вклад во все сферы связей властных структур и населения. Анализ проблемы показывает, что нет одного, единого способа оценки деятельности служб и структур «отношения с обществом» в бизнес-сообществе, функционировании государственных, политических организаций, но существует достаточное число моделей и тестов оценки ПР на институциональном, функциональном, технологическом, уровнях комплексное и последовательное применение которых, на наш взгляд, дает возможность формирования интегративной оценки, а значит, в конечном итоге оценки результативности структур «отношения с обществом»

Определяя сущность интегрированных коммуникаций в соотнесенности, взаимозависимости, взаимообусловленности с системой «отношения с обществом», мы видим, что объектом управления является не только коммуникация, но весь комплекс деятельности по связям с общественностью. Следует отметить, что тенденцией развития служб по связям с общественностью следует считать не только их конституирование, процесс институционализации, но и динамичное совершенствование деятельности, связанное с их превращением из вспомогательных в полноправные управленческие структуры, способные реализовать цели «отношения с обществом» в полном объеме, в том числе и в сфере выработки политико-административных решений.

Литература:

1. Кодекс профессиональных стандартов Американского общества публич рилейшнз (РИЗА), регламентирующий практику ПР (принят Ассамблеей РЯ8А в 1988 г.; заменил Кодекс этики от 1950 г.; пересматривался в 1954, 1959, 1963, 1977 и 1983 гг.).
2. Концепция формирования информационного общества в Грузии. 1999г. Жур. «Вестник» №12.
3. Окинавская Хартия Глобального Информационного Общества (принята на саммите стран «большой восьмерки», состоявшемся в июле 2000 г. на Окинаве).
4. Баркоро Кобреро Х.Д. Связи с общественностью в мире финансов / Пер. с исп. М., 1997.
5. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования. М., 1999.
6. Бернет Дж., Мориарти С. Что такое интегрированные маркетинговые коммуникации // Маркетинговые коммуникации: интегрированный подход / Пер. с англ. под ред. С. Г. Божук. С-Пб., 2001.
7. Бинецкий А. Паблик рилейшнз: защита интересов и репутации бизнеса. М., 2003.
8. Блэк С. Введение в паблик рилейшенз / Пер. с англ. Ростов-на-Дону. 1998.
9. Блэк С. Конкретный и конкурентный PR. М., 2004.
10. Блэк С. Паблик рилейшнз. Что это такое? М., 1990.
11. Бодуан Ж. П. Управление имиджем компании. Паблик рилейшенз: предмет и мастерство/Пер. с франц.; науч. ред. и авт. предисл. рус. изд. А.П. Ситников, Т. Ю. Лебедева. М. Консалтинговая группа «Имидж-контакт»; ИНФРА. М., 2001.

ნესტან ლომაია
კომუნიკაციის მნიშვნელობა თანამედროვე ქართულ საზოგადოებაში
რეზიუმე

სტატიაში საუბარია იმაზე, რომ თანამედროვე მსოფლიოში მიმდინარეობს ფორმირება ახალი გლობალური ინფორმაციულ-კომუნიკაციური საშუალებებისა, რომლებიც დიდ გავლენას ახდენენ განათლებაზე, მეცნიერებაზე, კულტურაზე და რომელიც მოიხსენიება „ინფორმაციულ სფეროდ“, რაშიც აქტიურ მონაწილეობას იღებს საქართველოც.

სტატიაში, ასევე, საუბარია იმაზე, თუ როგორი დიდი მნიშვნელობა აქვს საქართველოსათვის ახალი კონცეფციების რეალიზაციას ინფორმაციული საზოგადოების ჩამოყალიბებაში. კომუნიკაციის ფენომენი საქართველოში ხორციელდება საზღვარგარეთის მაგალითზე, რომელიც მორგებულია ქართულ ტრადიციებზე. ის ხელს უწყობს სახელმწიფო ხელისუფლების ტრანსფორმაციას, ბიზნესის განვითარებას, სამოქალაქო საზოგადოების ჩამოყალიბებას, ეფექტურ საბაზრო ეკონომიკას და საზოგადოების შეგნების ამაღლებას.

სტატიის ბოლოს დასკვნის სახით ნათქვამია, რომ თანამედროვე მსოფლიო საზოგადოება, რომელშიც საქართველოც მოიაზრება, შეუძლებელია იმ კომუნიკაციების არსებობის გარეშე, რომელიც უზრუნველყოფს მსოფლიო თანამეგობრობის განვითარების სწრაფ ტემპებს.

Nestan Lomaia
Meaning of Communication in the Modern Georgian Society
Summary

The present paper discusses “the importance of communication in modern Georgian society”. In the modern world there is a formation of new global means of information - communication which has great influence on education, science, culture considered as "information sphere", in which Georgia takes an active part.

Particular attention is drawn to the issues connected with great importance for Georgia - the realization of new concepts in the information society. Communication phenomenon is carried out in Georgia on the example of foreign countries, which is adjusted to Georgian traditions. It promotes the transformation of government, development of business, establishments of civil society, efficiency of market economy and rise of public awareness.

In the end it is concluded that the modern world society in which Georgia is viewed can not exist without communication, which provides fast rates of development of the world community.

მერი ჭანტურია (საქართველო)

სულიერი ინტერესები – პიროვნებისა და საზოგადოების მამოძრავებელი ძალა

მეცნიერული კვლევის ობიექტის მრავალსახეობა შესაძლებელს ხდის მათ კლასიფიკაციას, რაც აუცილებელია როგორც თეორიაში, ასევე პრაქტიკაში, თავის მხრივ, ასეთი კლასიფიკაცია წარმოადგენს გარკვეულ ამოცანას, რომლის გადაწყვეტაც დამოკიდებულია კლასიფიკაციის საფუძვლის დადგენაზე.

ინტერესთა კლასიფიკაციას შეიძლება საფუძვლად ჰქონდეს ურთიერთგანსხვავებული პრინციპები. ერთ-ერთი ასეთი პრინციპი შეიძლება იყოს ინტერესთა განსხვავება მათი მატარებელი სუბიექტის თვალსაზრისით, რომლის შედეგადაც ვღებულობთ პიროვნებისა და საზოგადოების ინტერესებს. ამასთანავე, ინტერესების ობიექტების თვალსაზრისით, ისინი შეიძლება დაიყოს: სოციალურ, პოლიტიკურ და სულიერ ინტერესებად.

სულიერი ინტერესები ინტერესების ერთ-ერთ ძირითად სახეს წარმოადგენს, რომლებიც წარმოიშობა სუბიექტის ცნობიერებაში და უშუალოდ ეხებიან სულიერ ცხოვრებას, ე.ი. მიმართულნი არიან სულიერი ღირებულებების შექმნის, ათვისებისა და გავრცელებისაკენ.

სულიერი ინტერესები ხასიათდება შემდეგი ნიშნებით:

1. სუბიექტის ცნობიერებაში წარმოშობილი სულიერი ინტერესები არსებობს როგორც ამ სუბიექტის ყურადღების მიმართვა, მიპყრობა ამა თუ იმ ობიექტისადმი, რომელიც მიეკუთვნება მის შემეცნებით მოღვაწეობას, ზნეობრივ ურთიერთობებს, ხელოვნებას, რელიგიას, ფილოსოფიას და ა.შ.

2. სულიერი ინტერესები გამოდის როგორც სუბიექტის შინაგანი იმპულსი, განსაზღვრა სულიერი ღირებულებების შექმნის, ათვისებისა და გავრცელების პროცესში.

3. სულიერი ინტერესები თავის შინაარსში შეიცავს ინტერესის ობიექტის სოციალურ მნიშვნელობას, რომელიც განსაზღვრავს, განაპირობებს ინტერესის თანმხლები განზრახვის მიმართულებასა და ძალას.

4. სულიერ ინტერესებში დიალექტიკურ ურთიერთობაშია ინტელექტუალური და ემოციონალური მომენტები, ე.ი. არის რა აზრობრივი პროცესის ელემენტი, მოცემული ინტერესები ვლინდება გარკვეული ემოციონალური ფორმით.

5. სულიერი ინტერესები გამოხატავენ რა ადამიანთა აზრებს და გრძნობებს, ვლინდებიან მათ ცნობისმოყვარეობაში, შემოქმედებით ძიებაში, გატაცებაში, მისწრაფებაში, ზრუნვაში და ა.შ.

ყოველი სულიერი ინტერესი ვლინდება როგორც სუბიექტის შეგნებული და არჩევითი მიმართება სულიერი შემოქმედების ამა თუ იმ სახისადმი, ბუნების საგნის ან სულიერი კულტურისადმი მისწრაფება, მათი ათვისება და გამოყენება საკუთარი სოციალური თვითღამკვიდრებისათვის.

სულიერი ინტერესები მსჭვალავენ პიროვნებისა და საზოგადოების ურთიერთობას. ყოველი ინდივიდი ვითარდება ორი ძირითადი ფენომენის ზეგავლენით: ერთი მათგანი დაკავშირებულია საკუთარი ცხოვრებისეული გამოცდილების მუდმივ გააზრებასთან, განცდებთან, კერძოდ, ამ ფენომენის ზეგავლენით ხორციელდება, უპირველეს ყოვლისა, საზოგადოების ეკონომიკურ, სოციალურ და პოლიტიკურ ინტერესებთან პიროვნების ურთიერთშემოქმედება. მეორე ფენომენი დაკავშირებული

ლია, ამა თუ იმ ზომით, დროის, საზოგადოების, კლასის სულიერი ინტერესების და და განწყობილების ასახვასთან.

ამ ურთიერთზეგავლენისაგან წარმოიშობა პიროვნების საკუთარი მსოფლშეგრძნების მთლიანობა, პირადი სულიერი ინტერესების სამყარო, რომლებიც თავის მხრივ წარმოადგენენ უნიკალურს, მრავალფეროვანს, განუმეორებელს. პიროვნების სულიერი ინტერესები განსაზღვრავენ მისი საკუთარი კულტურის დონეს.

ინტერესი მჭიდროდ არის დაკავშირებული საზოგადოებრივ ყოფიერებასთან, იგი სტიმულს აძლევს ადამიანთა მოქმედებებს, მაგრამ ეს სტიმულირება ხდება სხვადასხვაგვარად. ინტერესები მიმართულია რეალური სინამდვილისაკენ, აწმყოს მომენტებისაკენ, პირველ რიგში, ცხოვრების საშუალებებისადმი, ისინი ჩაწნულია ყოველდღიურ ურთიერთობათა არსებულ პრაქტიკაში და არ შეუძლიათ ანგარიში არ გაუწიონ რეალობას.

ყოველი პიროვნების ცნობიერებაში ინტერესი წარმოადგენს რაღაცა თავისთავად ნაგულისხმევ მოვლენას, როგორც ცხოვრებისეულ ურთიერთობას, პრაქტიკის საფუძველზე ათვისებულს, პრაქტიკიდან გამომდინარე, რომელიც მასვე უბრუნდება. ყოველმა პიროვნებამ უშუალოდ იცის რაში მდგომარეობს მისი ინტერესები და ცდილობს მონახოს მისი რეალიზაციის საშუალებები.

ინტერესი რთული და მრავალსაქეტიანი საზოგადოებრივი ფენომენია. მოთხოვნილებათა ერთი რიგის დაკმაყოფილებისა და სხვა სახის ახალ მოთხოვნილებათა წარმოშობის შესაბამისად, ინტერესები არამცტოუ მარტივდება, არამედ, პირიქით, რთულდება. ხდება უფრო მრავალფეროვანი.

მატერიალური (ეკონომიკური), სოციალური და პოლიტიკური ინტერესები საზოგადოებაში ვითარდება გარკვეული წინააღმდეგობის პირობებში. მათი კონცენტრირება და განვითარება ხდება რეალური პრობლემების გარშემო. ამის გამო მოცემული ინტერესები წარმოადგენენ პიროვნებისა და საზოგადოების მამოძრავებელ ძალებს. ისინი ბიძგს აძლევენ ადამიანებს კონკრეტულ საქმიანობაში, ხოლო თვით ეს მოქმედებები გამოდის როგორც სოციალური ცვლილებების მიზეზი.

ეკონომიკური, სოციალური და პოლიტიკური ინტერესები პიროვნებისა და საზოგადოების ცნობიერებაში აისახება თავისებურად. სანამ ასეთი ასახვა არ მომხდარა, მანამ პრობლემა პიროვნებისა და საზოგადოების მიერ არ აღიქმება, ის არსებობს მხოლოდ პოტენციურად, რომელიც წარმოშობს ჯერ კიდევ შეუმეცნებელ მისწრაფებათა და ტენდენციათა ერთობლიობას. იმ ზომით, რა ზომითაც ესა თუ ის პრობლემა და მათი შესაბამისი ინტერესები აისახებიან პიროვნებისა და საზოგადოების ცნობიერებაში, მასტიმულირებელი როლი ამ ინტერესებისა უფრო ფართოდ გაიხსნება თავისი სრულყოფილი სახით. ამ აზრით უნდა გავიგოთ თეზისი იმის შესახებ, რომ სულიერი ინტერესები აბოლავენ მატერიალურ, სოციალურ და პოლიტიკურ ინტერესთა გარდაქმნის პროცესს.

სულიერი ინტერესები გარკვეული ფორმით ახდენენ ინტერესთა წინაფორმების გაერთიანება-ინტეგრირებას. ასეთი ინტეგრირება დამახასიათებელია არამარტო სულიერი ინტერესებისათვის, არამედ ყველა დანარჩენი სახის ინტერესებისათვის, თავიანთი ხასიათისა და ბუნების შესაბამისად. სულიერი ინტერესები აერთიანებენ ინტერესების ყველა წინა სახეს განზოგადებული ფორმით. ამასთანავე ეს განზოგადება ხორციელდება საუკუნეების განმავლობაში ადამიანთა მიერ გამომუშავებული სულიერი მოღვაწეობის წესებითა და საშუალებით, როგორცაა: მეცნიერული გამოკვლევები, მხატვრული შემოქმედება, ზნეობრივი ძიება, პრობლემის ფილოსოფიური გააზრება.

ამასთანავე, მართებული არ იქნება ვიფიქროთ, რომ სულიერი ინტერესები საზოგადოებრივი ცხოვრების ისეთი სფეროა, რომლის სრული განხორციელება ხდე-

ბა მხოლოდ შორეულ მომავალში, როცა გადაწყვეტილი იქნება ყველა სახის მატერიალური, სოციალური და პოლიტიკური პრობლემები. მატერიალური და სულიერი პროცესები ვითარდება ერთდროულად. საზოგადოებისა და პიროვნების განვითარების ყოველ ეტაპს შეესაბამება სულიერი ცხოვრების საკუთარი ფორმები, თავისი სულიერი ინტერესები. ზოგიერთ ეტაპზე სულიერი ინტერესებში უპირატესად წინ წამოიწევა პოლიტიკური ინტერესების ასახვა, სხვა ეტაპზე – სოციალური ინტერესების ასახვა, ეკონომიკის განვითარების ამოცანები და ა.შ.

ინტერესები, ისევე როგორც მოთხოვნილებები, წარმოადგენენ განსაკუთრებული რიგის საზოგადოებრივ ურთიერთობებს, ისინი არ არსებობენ თავისთავად, აბსტრაქტულად, იმ პიროვნებათა, ადამიანთა სოციალური ჯგუფის ან სხვა ძალების გარეშე, რომლებიც არიან მათი მატარებელი, ამაშია ინტერესთა კლასიფიკაციის ერთ-ერთი საფუძველი. საქმის მეორე მხარე იმაში მდგომარეობს, რომ ინტერესი, ისევე როგორც მოთხოვნილება, მიმართულია გარკვეული ობიექტისადმი. ინტერესის ობიექტად გამოდის მატერიალური და სხვა ღირებულებები, სოციალური ინსტიტუტები და სოციალური ურთიერთობები.

ინტერესები უშუალოდ ასახავს საზოგადოებაში არსებულ ადამიანთა უთანასწორობას, მასში ყოველთვის არის მოცემული ადამიანთა შეფარდება-დაპირისპირება სხვა ადამიანებთან, ერთი სოციალური ჯგუფისა – მეორისადმი. სახელდობრ, ამაშია იმ ქმედებათა, იმ რეალური ძალის საფუძველი, რომელიც ინტერესშია მოცემული. მასში პირდაპირ აისახება პიროვნების სოციალური მდგომარეობა, რომელიც განაპირობებს მათ როლს, როგორც მათი მოქმედების მთავარ ძალასა და საზოგადოებრივი განვითარების მამოძრავებელ ფაქტორს. ინტერესები წარმოადგენს რეალურ ძალას, რომელიც აუცილებლად უნდა იქნეს გათვალისწინებული. კერძოდ, ინტერესები, უპირველეს ყოვლისა, ეკონომიკური, მატერიალური ინტერესები, გადამწყვეტ გავლენას ახდენს პიროვნებათა, ასევე ადამიანთა დიდი ჯგუფების აქტიურობასა ან პასიურობაზე.

ინტერესები გავლენას ახდენენ საზოგადოებრივ ცხოვრების მოვლენებზე ორი სახით: უშუალოდ, რომელიც წარმოშობს პიროვნებათა სოციალურ მოქმედებებს ამა თუ იმ სახით, საკუთარი უფლებების დასაცავად და გაშუალებულად – იდეოლოგიის გავლენით. იდეოლოგიური მოღვაწეობის შედეგად იქმნება პროგრამა, სტრატეგია და ტაქტიკა ადამიანთა დიდი ჯგუფების მოქმედებისათვის, რათა განხორციელებულ იქნას მათი საკუთარი მისწრაფებები. სოციალური ერთობის ინტერესები ისტორიულად და ლოგიკურად წინ უსწრებს პიროვნებათა ინტერესებს, პირველი არ შეიძლება გამოყვანილ იქნას მეორისაგან.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, ინტერესის ცნება საზოგადოებრივი აზრის ისტორიაში გამომუშავებულ იქნა როგორც სოციალური მოქმედების რეალური საფუძვლისა და საზოგადოებრივი ცვლილებების გადამწყვეტი მიზეზების აღსანიშნავად, ასევე პიროვნებათა ინდივიდუალური ქცევების აღსანიშნავადაც. აქვე ისიც უნდა აღვნიშნოთ, რომ ინდივიდუალური ქცევები და სოციალური ქმედებები შეიძლება გარკვეულ წერტილებში ერთმანეთს კვეთავდნენ, მაგრამ ისინი სხვადასხვა მოვლენებია. აუცილებელია პიროვნების, ცალკეული მოქმედი პირების ინტერესები განვასხვავოთ ადამიანთა ცალკეული ჯგუფების, სოციალური ფენების, კლასების ინტერესებისაგან. ინდივიდის სულიერი ინტერესები, თუმცა წარმოშობილია საზოგადოებრივი პირობებით, მაინც მიეკუთვნებიან პიროვნების შინაგან სამყაროს. ის წარმოადგენს პიროვნების მოქმედების და ქცევების მამოძრავებელ ძალებს.

როგორც პიროვნებათა, ასევე საზოგადოებრივი სულიერი ინტერესები, წარმოადგენენ სოციალური სინამდვილის განსხვავებულ მხარეებს, ერთიც და მეორეც არსებობს რეალურად, ისინი თავიანთი მოქმედების სფეროში იზიდავენ გარკვეულ

სოციალურ ფენებსა და ჯგუფებს, მათთან დაკავშირებულია გარკვეული საზოგადოებრივი მოთხოვნები. მათი ასეთი მიმართების გაუთვალისწინებლობა ზიანს აყენებს როგორც ერთის, ასევე მეორის რეალიზაციას. არასწორია საზოგადოებრივი სულიერი ინტერესები წარმოვიდგინოთ, როგორც რაღაცა უპიროვნებო ძალად: არც ერთი საერთო ინტერესი არ მოქმედებს კონკრეტული ინდივიდების, პიროვნებათა სასიცოცხლო ინტერესებისაგან მოწყვეტილად, მათ მიღმა, რომლებიც ამ საერთო ინტერესებს აღიქვამენ როგორც საკუთარს. თუ საერთო ინტერესებსა და სასიცოცხლო ინტერესებს შორის კავშირი მყარდება, ეს იმას ნიშნავს, რომ თვით საზოგადოებრივი ინტერესი თავისი კონკრეტული სახით არ პასუხობს საზოგადოებრივ მოთხოვნებს.

საზოგადოებრივი სულიერი ინტერესები პიროვნების სულიერ ინტერესებთან მიმართებაში შეიძლება გამოვიდეს როგორც შესაძლებელი ქცევების გარკვეული მიმართულება, რომელიც პიროვნებამ შეიძლება აღიქვას, მიიღოს ან შეიძლება არ აღიქვას, არ მიიღოს ან კიდევ შეიძლება მიიღოს მთლიანად ან მიიღოს ნაწილობრივ.

ლიტერატურა:

1. Аликринский Л. В. О природе интереса как социологической категории. М., 1980.
2. Архангельский Л. М. Общество. интерес. личность. Свердловск. 1987.
3. Бернацкий В. О. Интерес: познавательная и практическая функции. Томск, 1984.
4. Гиденс Э. Социология. М., 1999.
5. Дидье Ж. Философский словарь. М., 2000.
6. Лоусон Т. Социология А-Я. М., 2000.

Meri Chanturia

Spiritual Interests – Driving Force of Human and Social Development **Summary**

The article draws the following conclusions:

1. Interest is the understanding of own needs by the person and aspirations for their satisfaction.
2. The interests are diverse and according to the calling objects are divided into: material (economic), social, political and spiritual interests.
3. The spiritual interest, arising in one's consciousness is addressing, paying the attention to one or another object, attributed to his/her cognitive activities, moral relations, art, philosophy, religion, etc.
4. The spiritual interest turns out as a subject of internal impulse, defining, determining force for the creation, dissemination and assimilation in the field of spiritual values.
5. The spiritual interests of individuals, as well as society, attract certain social layers and groups within the fields of their activities. These interests influence public life in the following two forms: directly, which generates spontaneous actions of individuals and groups in some way for the protection of their rights, and indirectly - by the influence of ideology. As a result of ideological activity program, strategy and tactics for activities of the large groups of people are created in order to implement their own interests and aspirations.

6. None of the social actions, important events, in the social life - transitions, reforms, revolutionary explosions can be explained without the explanation of the spiritual interests causing them.

Мери Чантурия

Духовные интересы – движущая сила развития личности и общества

Резюме

Интересы могут быть разнообразными и могут делиться на материальные (экономические), социальные, политические и духовные.

Духовные интересы, происходящие в сознании личности существуют как прикованность внимания к тому или иному объекту, который относится к познавательной деятельности, нравственным отношениям, искусству, философии, религии и т.д.

Духовные интересы личности, также как общественные интересы, привлекают определенные социальные слои и группы. Эти интересы влияют на общественную жизнь.

Ни одно социальное действие, значимое явление в социальной жизни – перестройки, реформы, революционные взрывы, не могут быть соответственно объяснены, если не будет объяснено возникновение их духовных интересов.

თინა დოღბაია
(საქართველო)

**იდეალური ქალის სახე თანამედროვე საქართველოში: მხატვრული ფილმებისა
და სტუდენტთა ბოგონების დამოკიდებულების კვლევა**

ადამიანის სქესი იმდენად მყარად არის ამოტვიფრული მის პიროვნებაში, რომ მისი გაიგივება ხშირად ინდივიდის ყოფნის არსთან ხდება (2). მართლაც, დაბადებისთანავე ბავშვი მკაცრად განსაზღვრულ ჩარჩოებში ექცევა, რომელსაც მისი სქესიდან გამომდინარე კონკრეტულ საზოგადოებაში არსებული გენდერული შეხედულებები და მოლოდინები განაპირობებს. შესაბამისად, გენდერი ისტორიულად და კულტურულად ჩამოყალიბებული ფენომენია, რომელიც დროთა განმავლობაში გარკვეული სახის ცვლილებებს გადაის, მოდიფიცირდება.

ყოველ საზოგადოებას ჭეშმარიტი ფემინურობის საკუთარი აღქმა აქვს, რომელიც მჭიდროდაა დაკავშირებული სოციუმში არსებულ სოციალურ ნორმებთან. ამასთან, ყოველი ეპოქა ქალურობის თავისებულ იდეალს ქმნის, დაწყებული გარეგნობით, ქცევის სასურველი ტიპებით დამთავრებული. ამ მხრივ არც საქართველოა გამონაკლისი. ქვეყნის პატრიარქალური საწყისებიდან გამომდინარე, კომპლიციტურობა ქართული ფემინურობისთვის ცენტრალურია და მას კულტურული, იდეოლოგიური და რელიგიური მხარდაჭერა ეძლევა. ქალს ნაკლებად ან, ზოგ შემთხვევაში, საერთოდ არ მოეთხოვება კარიერული წარმატება და წინსვლა. ის უმეტესწილად კაცის მოთხოვნებს უნდა მოერგოს, ოჯახსა და ბავშვებზე უნდა იყოს ორიენტირებული. „ზოგად დონეზე ამ ყველაფრის ორგანიზება ხდება სექსუალური რეცეპციის გარშემო გოგონების შემთხვევაში და დედობის გარშემო ქალების შემთხვევაში“ (1, 3).

თუმცა დღევანდელ მსოფლიოში, განსაკუთრებით დასავლეთში, სულ უფრო და უფრო აქტიურად იმკვიდრებს ფეხს არაკომპლიციტური ფემინურობა, რომელსაც ქალურ მასკულინობასაც უწოდებენ, რადგან ასეთი ტიპის ქალები არ ცდილობენ მოერგონ მამაკაცების სურვილებს და აქტიურად მიისწრაფვიან კარიერული წინსვლისა და წარმატებისკენ. რიზერი აღნიშნავს, რომ „ქალური მასკულინობა საფრთხეა კაცური მასკულინობისთვის, გამოწვევაა მისი ჰეგემონიისადმი“ (3). ბუნებრივია, არაკომპლიციტური ფემინურობისადმი მსგავსი დამოკიდებულება არც ჩვენთვისაა უცხო. მიუხედავად ამისა, ვესტერნიზაციის პროცესების შედეგად, საქართველო ნელ-ნელა დასავლურ რელსებზე იწყებს გადასვლას, რაც, თავის მხრივ, გავლენას ახდენს ქალთან დაკავშირებული შეხედულებების ფორმირებასა და იდეალური ქართული ფემინურობის ჩამოყალიბებაზე. უფრო მეტად ხდება წარმატებული, ფინანსურად დამოუკიდებელი, გადაწყვეტილების მიმღები ქალების პრომოუტირება, როგორც დასავლური მედიისა თუ სოციალური ქსელების, ასევე ქვეყანაში მიმდინარე სხვადასხვა პროცესის (მაგალითად, გენდერული კვოტების მოთხოვნა პარლამენტში) მეშვეობით. ხშირად, ცვლილებების წამომწყები და აქტიური მხარდამჭერი ქართველი სტუდენტობაა, რომელსაც ფემინურობის შესახებ მეტ-ნაკლებად ჩამოყალიბებული შეხედულებები გააჩნია და, შესაბამისად, შეუძლია იმ თვისებების ჩამოთვლა, რომლებიც ქართველი ქალის იდეალურ ტიპს უნდა ახასიათებდეს.

ზემოთ თქმულიდან გამომდინარე, კვლევის მიზანს წარმოადგენდა იმის გაგება, თუ როგორ ხდება ქალის იდეალური ტიპის კონსტრუირება ქართველ ახალგაზრდებში და რა გარემო-ფაქტორების ერთობლიობა ახდენს გავლენას იდეალური ქართული ფემინურობის ჩამოყალიბებაზე. კვლევის ფარგლებში ჩატარდა 2 სიღრმისეული ინტერვიუ და 3 ქართული ფილმის კონტენტ-ანალიზი, რომელთა მეშვეობითაც საკვლევ თემასთან დაკავშირებით ზოგადი სურათი შეიქმნა. სიღრმი-

სეული ინტერვიუს დროს რესპოდენტები იყვნენ 21 წლის გოგონები, რათა წარმო-
ჩენილიყო, თავად მდებდრობითი სქესის წარმომადგენლები თუ როგორ აღიქვამდნენ
იდეალური ტიპის ქართულ ფემინურობას.

ინტერვიუ ქალსა და კაცს შორის არსებული განსხვავებების გამოყოფით და-
იწყო. პირველი რესპოდენტის აზრით, მათ შორის სხვაობა, გარდა ბიოლოგიური
მოცემულობისა, არ არსებობს. ადამიანები ერთმანეთისგან პიროვნულ დონეზე გან-
სხვავდებიან და არასწორია მათთვის სხვადასხვა ნიშან-თვისების მხოლოდ გენდე-
რულ საფუძველზე მიწერა. მეორე რესპოდენტის მიხედვით კი, ქალები კაცების-
გან ემოციურობის უფრო მაღალი დონითა და მტკიცე ნებისყოფით, ხასიათის სიძ-
ლიერით გამოირჩევიან, რაც იქიდან გამომდინარეობს, რომ გოგონები უფრო მაღე
„დინდებიან“ და, ბიჭებისგან განსხვავებით, მაღევე გრძნობენ საზოგადოების მი-
ერ მათზე დაკისრებულ პასუხისმგებლობას. ასევე, მიუხედავად იმისა, რომ ქალი
სიბეჯითით გამოირჩევა, კაცებს ნაკლები ძალისხმევის ფასად, უფრო იოლად გა-
მოსდით ყველაფერი, რასაც საბოლოო ჯამში ისევე საზოგადოებაში არსებულ გენ-
დერულ დისკრიმინაციასთან მივყავართ.

როდესაც საუბარი ტიპურ ქართველ ქალზე ჩამოვარდა, ორივე რესპოდენტმა
აღნიშნა, რომ მისთვის დამახასიათებელია სიმშვიდე, ქმრის, როგორც ავტორიტეტის
აღიარება და, რაც მთავარია, ოჯახის წინა პლანზე დაყენება, ხოლო საკუთარი ინტე-
რესების ოჯახის წევრების ინტერესებით ჩანაცვლება. ასეთი ტიპის ქალები ოჯახს
პირად წარმატებად მიიჩნევენ და მთელ თავის რესურსს მის მოვლა-პატრონობას ახმა-
რენ. მათი მთავარი მიღწევა სამშობლოსთვის კარგი მამულიშვილების გაზრდაა:

*ნამდვილი ქართველი ქალის სახედ არის მიჩნეული ქალი, რომელიც არის
მშვიდი, რომელიც თავს იკავებს და პოლემიკაში არ შედის მამაკაცთან, თავის აზ-
რებს რადიკალურად არ გამოხატავს, მითუმეტეს მამაკაცების წრეში; ქალი, რომე-
ლიც პირველ პლანზე აყენებს საკუთარ ოჯახსა და უკანა პლანზე აყენებს საკუ-
თარ ინტერესებსა და ღირებულებებს; ქალი, რომელიც უზრდის შთამომავლობას,
კარგ ქართველიშვილებს სამშობლოს (პირადი ინტერვიუ, 17.04.2016).*

რესპოდენტთა აზრით, ქართველი ქალის მსგავსი სახის ჩამოყალიბებას ქვე-
ყანაში მიმდინარე ისტორიულმა პროცესებმა და არსებულმა ტრადიციებმა შეუწყო
ხელი – გეოგრაფიული ადგილმდებარეობიდან გამომდინარე, საქართველო მუდმი-
ვად ებმებოდა სხვადასხვა ომში, სადაც საჭირო იყო ფიზიკური ძალის დემონ-
სტრირება. ამიტომ კაცები იბრძოდნენ, ხოლო ქალები კი „ოჯახის შიდა პოლიტი-
კას“ უძღვებოდნენ. დროთა განმავლობაში ქალისა და კაცის მოვალეობების მსგავ-
სი სახით დაყოფა ნორმად იქცა.

ის, რაც ორივე რესპოდენტს მოსწონს ტიპურ ქართველ ქალში, არის მის მი-
ერ ოჯახის, როგორც ფენომენის დაფასება, მისი კეთილდღეობისათვის ზრუნვა და
ერთგულება. თუმცა ეს ყველაფერი – აუცილებლად ზომიერების ფარგლებში. რაც
შეეხება იმ თვისებას, რასაც ტიპურ ქართველ ქალში შეცვლიდნენ, პირველმა რეს-
პოდენტმა ყურადღება ქმრისადმი უსიტყვო მორჩილებასა და კაცის, როგორც
ოჯახის მარჩენალის, აღქმაზე გაამახვილა, ხოლო მეორე რესპოდენტმა ხაზი გა-
უსვა იმ ფაქტს, რომ ქალმა ქმართან გაშორება თავის ნაკლად არ უნდა ჩათვა-
ლოს, მაშინ, როდესაც ცოლგანაშორები კაცი ჩვეულებრივი მოვლენაა.

ორივე გოგონა აღნიშნავს, რომ დღეისათვის, თანამედროვე სამყაროში მიმდი-
ნარე ცვლილებებმა ტიპური ქართველი ქალის სახეზეც იქონია გავლენა. პირველ
რიგში, ქართველმა ქალებმა საკუთარი თავის მოვლაზე დაიწყეს უფრო აქტიურად
ზრუნვა, ადრეულ ასაკში აღარ ოჯახდებიან და სწავლაზე გადააქვთ უფრო მეტი
ყურადღება, სალონურად განიხილავენ ისეთ თემებს, როგორებიცაა სექსუალური
ცხოვრება და კაცის დომინირების სიმცდარე. ამ ცვლილებების მიზეზი საბჭოთა

კავშირის დაშლა და, შესაბამისად, იმ ინფორმაციული ვაკუუმის გაქრობაა, რომელშიც ქვეყანა რამდენიმე ათწლეულის განმავლობაში იმყოფებოდა. ტელეარხებისა და ინტერნეტის მეშვეობით შემოჭრილმა ცხოვრების ამერიკულმა თუ ევროპულმა მოდელებმა, ქალებს დაანახა, რომ არსებობს უფრო ჯანსაღი შეხედულებები, უფრო ჯანსაღი ურთიერთობები, რომელთა ქონა თავადაც შეუძლიათ:

ინტერნეტი, უფრო ხშირი კონტაქტი თუნდაც ამ ევროპულ ცხოვრებასთან და ამერიკულ ცხოვრებასთან. უფრო მეტ სერიალს თუნდაც, ან ფილმს ან პუბლიკაციას კითხვლობს უკვე საზოგადოება და ეცნობიან თუ როგორ სხვანაირი ცხოვრების სტილი შეიძლება ქონდეს ხალხს. და ამითი უფრო ხედავენ იმ შესაძლებლობებს, რომლებიც შეიძლება ქონდეთ (პირადი ინტერვიუ, 28.04.2016).

რესპონდენტების მიხედვით, ტიპური ქართველი ქალისგან განსხვავებით, ევროპელი და ამერიკელი ქალები ბევრად უფრო თავისუფლები არიან თავიანთ გადაწყვეტილებებში, უფრო მეტად აფასებენ საკუთარ თავს და გამუდმებით წინსვლისკენ, თვითგანვითარებისკენ მიისწრაფვიან. გარდა ამისა, ისინი პატივს სცემენ პიროვნულ განსხვავებებსა და არ განსჯიან სხვისი ცხოვრების წესს. თუმცა ევროპელი ქალებისთვის დამახასიათებელი რადიკალური ფემინიზმი და ზედმეტად აქტიური სექსუალური ცხოვრება ორივე რესპონდენტისთვის მიუღებელია.

როდესაც საუბარი უშუალოდ იდეალურ ქართულ ფემინურობაზე ჩამოვარდა, ორივე მათგანმა ხაზი გაუსვა ზომიერებას – იდეალური ტიპის ქართველმა ქალმა უნდა შეძლოს ზომიერების დაცვა ცხოვრების ყველა სფეროში, ნებისმიერ დონეზე, გარეგნობიდან დაწყებული, ოჯახითა და კარიერით დამთავრებული. მან უნდა შეძლოს სწორად გაანაწილოს თავისი დრო, პრიორიტეტები და რესურსები და ერთნაირი ყურადღებით მოეკიდოს საკუთარ თავს, ოჯახსა და კარიერულ წინსვლას. ორივე რესპონდენტი აღნიშნავს, რომ იდეალური ტიპის ქართველი ქალისთვის ოჯახის ყოლა აუცილებელია, რადგან იმ ადამიანის ან ადამიანთა ჯგუფის გვერდით ყოფნა, ვისაც საკუთარ დარდსა და სიხარულს გაუზიარებ, ვისზეც იზრუნებ ინდივიდის ერთ-ერთი უმთავრესი შინაგანი მოთხოვნილებაა. სწორედ მაშინ ხარ შემდგარი პიროვნება, როდესაც თანაბარი წარმატებით ზრუნავ ოჯახსა და სამსახურზე:

მაშინ ხარ წარმატებული ყველაზე მეტად და მაშინ აღწევ პროგრამა მაქსიმუმს, ასე რომ ვთქვათ, როცა ყველა ფლანგზე ხარ შემდგარი, როცა ხარ კარგი დედა, კარგი მეუღლე და შენი საქმის კარგი პროფესიონალი. ცალკეულად იყო კარგი დედა, კარგი მეუღლე ან კარგი პროფესიონალი გაცილებით მარტივია, ვიდრე ყველაფერი ეს კომპლექსურად ერთად (პირადი ინტერვიუ, 17.04.2016).

რესპონდენტები აღნიშნავენ, რომ ოჯახში ცოლსა და ქმარს შორის მოვალეობები და პასუხისმგებლობები თანაბრად უნდა იყოს გადანაწილებული და დაუშვებელია სხვადასხვა როლის გამოყოფილად ქალისთვის ან კაცისთვის მიწერა. შესაბამისად, იდეალური ტიპის ქართველმა ქალმა მხოლოდ თვითონ არ უნდა იზრუნოს შეიღების მოვლაზე, მხოლოდ თვითონ არ უნდა იტრიალოს სამზარეულოში და ოჯახის ფინანსური მდგომარეობა მხოლოდ კაცზე დამოკიდებული არ უნდა გახადოს. პირიქით, მან თავისი მეუღლე თანაბრად უნდა ჩართოს შეიღების აღზრდის პროცესში, ხოლო თავად თანაბრად ჩაერთოს გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში. გარდა ამისა, იდეალურმა ქართველმა ქალმა შეიღებს ისეთი ღირებულებები უნდა ჩაუნერგოს, როგორებიცაა ყველა ადამიანის თანასწორობის აღიარება, განსხვავებულის მიმართ ტოლერანტული დამოკიდებულების ქონა და ქვეყნის კარგი მოქალაქეობა, რაც სხვების მიმართ არსებული პასუხისმგებლობის აღიარებასა და გააზრებას გულისხმობს.

თუმცა იყო კარგი დედა და მეუღლე არ არის საკმარისი. რესპონდენტების თქმით, იდეალური ტიპის ქართველ ქალს, როგორც მოქალაქეს, პასუხისმგებლობა

აკისრია არა მხოლოდ საკუთარი ოჯახის, არამედ ქვეყნის წინაშეც, რაც მის მიერ საკუთარ კარიერულ წინსვლაზე ზრუნვასა და მაღალ პროფესიონალიზმში გამოიხატება. შესაბამისად, იდეალური ქართველი ქალი არა მხოლოდ პრივატულ, არამედ საჯარო სივრცეშიც შემდგარი, წარმატებული უნდა იყოს:

მაქსიმალური რაოდენობა მმართველ ორგანოებში ქალების არის აუცილებელი, სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი და არა სასურველი - მე ასე მჯონია. იდეალური ტიპის ქართველმა ქალმა უნდა გაიაზროს რომ კარგი ქალობა არ გულისხმობს კარგ მეოჯახეობას, ეს გულისხმობს კომპლექტურად ყველაფერს ერთად (პირადი ინტერვიუ, 17.04.2016).

რესპონდენტებმა ის უმთავრესი თვისებებიც გამოყვეს, რომელთა ქონაც იდეალური ქართული ფემინურობისთვის აუცილებელია. ესენია: პიროვნულ განვითარებაზე მუდმივი ზრუნვა და საკითხებისადმი დიპლომატიური მიდგომა - სიტუაციის სწორად მართვა და მოცემულობის შესაბამისად ემოციების მოთოკვის უნარი. საუბრის დასასრულს, ორივე რესპონდენტმა აღნიშნა, რომ იმისათვის, რათა მათ მიერ აღწერილ იდეალს მიაღწიონ, ისინი გამუდმებით ზრუნავენ წინსვალასა და განვითარებაზე, რაც აუცილებელია მათი, როგორც კარგი მეუღლისა და პროფესიონალის ჩამოყალიბებისთვის.

რაც შეეხება ფილმების კონტენტ-ანალიზს, კვლევის ფარგლებში სულ 3 ფილმის განხილვა მოხდა. ესენია: „ჭამა და სექსი“ (2011), „გაილიმეთ“ (2012) და „ჩემი ცოლის დაქალის ქორწილი“ (2013). ფილმები მათი პოპულარობისა და საზოგადოებაში არსებული გამოსხმარებების გამო აირჩა. თითოეული მათგანი ერთმანეთისგან როგორც ჟანრობრივად, ასევე შინაარსობრივად განსხვავდება. „ჭამა და სექსი“ კომედიაა, რომელიც ადამიანის ბაზისურ ინსტიქტებზე ამახვილებს ყურადღებას, რაც, თავის მხრივ, ქართველი წყვილების ყოველდღიურ ცხოვრებაზე ახდენს გავლენას. ამის საპირისპიროდ, „გაილიმეთ“ დრამაა, რომელიც მრავალშვილიანი ქართველი დედებისთვის გამართულ კონკურსს ასახავს. ხოლო „ჩემი ცოლის დაქალის ქორწილი“ ყველასათვის ნაცნობი ტელესერიალის – „ჩემი ცოლის დაქალების მიხედვით“ გადაღებული ფილმია და მთლიანად ქართული ქორწილისთვის დამახასიათებელ თემატიკას ეფუძნება. მიუხედავად არსებული განსხვავებებისა, სამივე ფილმი ქართულ საზოგადოებაში დამკვიდრებული ქალის სახეს წარმოგვიდგენს, რომელიც როგორც მამაკაცებში, ასევე ქალებშიც გაგრძელებული და აღიარებულია. შესაბამისად, მოსახლეობის უმეტესობისთვის ის ქალის ერთგვარ იდეალად შეიძლება ჩაითვალოს – ქართველი ქალი, პირველ რიგში, არის შვილებისთვის თავდადებული დედა და მზრუნველი ცოლი, რომელიც მის ყოველ გადაწყვეტილებას ოჯახის ინტერესებს უფარდებს და კარგად აქვს გაცნობიერებული, რომ მისი ნებისმიერი ქმედება ოჯახზეც აისახება:

დედაჩემმა 4 შვილი ისე გაგვზარდა, პარიზში კი არა, კინოში არ ყოფილა ქალი (ჭამა და სექსი).

მე ჩემი შვილი მინდა იყოს ბედნიერი და თუ კაცო ამას მოახერხებს, მეც ბედნიერი ვიქნები („ჩემი ცოლის დაქალის ქორწილი“).

გარდა ამისა, „კარგი ქალი“ უნდა იყოს ლამაზი, მაგრამ არა ზედმეტად გამოძვევი, ზედმეტად მიმზიდველი თუ სექსუალური. მისი სილამაზე სინაზესთან უნდა ასოცირდებოდეს, რაც, თავის მხრივ, ასექსუალური ფენომენია. რაც შეეხება მის ინტერესებს, ის ოჯახის კეთილდღეობაზე ზრუნვით იწყება და ისეთ მატერიალურ სიმარტივეებამდე დაიყვანება, როგორცაა ტანსაცმელი თუ მანქანა. ფილმებში ნაჩვენები საზოგადოებაში აღიარებული იდეალური ქართული ფემინურობისთვის დამახასიათებელი ყველა თვისება თუ როლი ფილმის „გაილიმეთ“ შემდეგ ნაწყვეტში საუკეთესოდაა წარმოჩენილი:

ერის ღირსება, ერის რწმენა, ერის იმედი. ჩვენ ვართ ცოლები, ჩვენ ვართ ქალები, ჩვენ ვართ დედები, ჩვენ ვართ დედები, ჩვენ ვართ დედები საქართველოსი.

საბოლოო ჯამში, როგორც სიდრმისეული ინტერვიუებიდან, ასევე ფილმების კონტენტ-ანალიზიდან გამოიკვეთა, რომ იდეალური ქართული ფემინურობისთვის დამახასიათებელი უმთავრესი თვისება არის კარგი დედობა. თუმცა თუ სიდრმისეული ინტერვიუების საფუძველზე იდეალური ტიპის ქართველმა ქალმა არ უნდა შესწიროს საკუთარი პირადი თუ კარიერული ინტერესები ოჯახისა და შვილების მოვლას, ფილმების ანალიზისას საპირისპირო ფაქტი იკვეთება – საზოგადოება „კარგი ქალისგან“ ოჯახის წინა პლანზე დაყენებას და მისი სურვილების ოჯახის სურვილებთან შეფარდებას მოითხოვს, რასაც ისევ და ისევ ქვეყანაში არსებულ გენდერულ ჩაგვრასთან მივყავართ. გარდა ამისა, თუ ფილმებში ქალები არ არიან წარმოდგენილი, როგორც ამბიციურები და კარიერაზე ორიენტირებულები, რესპონდენტების საუბრის დროს სწორედ მათ თვითრეალიზაციაზე, პროფესიულ განვითარებაზეა ყურადღება გამახვილებული.

შესაბამისად, შეიძლება ითქვას, რომ კვლევის შედეგად გამოიკვეთა ორი ტიპის იდეალური ქართული ფემინურობა – პირველი ის, რაც საზოგადოების მიერ არის აღიარებული და ქვეყნის ტრადიციებთან მჭიდროდაა გადაჯაჭვული. მისთვის დამახასიათებელია ქალის, როგორც მხოლოდ და მხოლოდ დედის აღქმა და მისი შესაძლებლობების ოჯახური სივრცით შეზღუდვა. აღნიშნულ შედეგებს იმეორებს გენდერული თანასწორობის შესახებ ქართველი ახალგაზრდების ცოდნის, აღქმისა და დამოკიდებულების კვლევა (5), რომლის თანახმადაც,

„კარგი“ ქართველი ქალი არის ოჯახისთვის თავდადებული, მორჩილი, მოსიყვარული, მოყვარული, მზუნველი ცოლი და დედა. გარდა ამისა, რესპონდენტების უმეტესობა დედობას ქალობასთან აიგივებს. რესპონდენტების არგუმენტებში დომინირებს გენდერული წარმოდგენები, თითქოს ქალები უნდა იქცეოდნენ „დედობრივი ინსტიქტების“ შესაბამისად. ეს ნიშნავს, რომ ხდება ქალის არსის აღქმა მხოლოდ როგორც დედის (5, 223).

ნაშრომი ასევე იუწყება, რომ ის ქალები, რომელსაც ოჯახის შექმნა და შვილების გაჩენა არ სურთ, ხშირად მარგინალიზირებულ ჯგუფს წარმოადგენენ და მათი აღქმა ხდება, როგორც „არც ისე ქალურების“ (5, 223). შესაბამისად, ქართული ტიპის იდეალური ფემინურობა ე.წ. მასკულინურ ფემინურობას გაურბის და ტრადიციულ კონტექსტებს ინარჩუნებს.

რაც შეეხება მეორე ტიპის იდეალურ ქართულ ფემინურობას, ეს არის საკითხის თანამედროვე ხედვა, რომელიც მხოლოდ ოჯახზე ორიენტირებულ ქალს არა იდეალურ, არამედ ტიპურ ქართველ ქალად აღიქვამს და ყურადღებას ამახვილებს იდეალური ქართველი ქალის როლზე არა მარტო ოჯახურ სივრცეში, არამედ დასაქმების ბაზარზე, რადგან მხოლოდ ყოველ მხრივ შემდგარი და წარმატებული ქალი შეიძლება ჩაითვალოს იდეალურად. თუ ჯენიფერ ჰოლტის ნაშრომის დასკვნით ნაწილს დავეყრდნობით, რომელიც იდეალური ამერიკელი ქალის ტიპს იკვლევდა,

იდეალური ქალი დღეს სუპერ ქალის ცნებას გაუთანაბრდა, რომელმაც 50-იანი წლების იდეალური ქალისთვის დამახასიათებელი ყველა მოვალეობა უნდა შეასრულოს და თანამედროვე ქალის კარიერულ მიზნებს შეუთავსოს. ამ ორის კომბინაცია ისეთი ტიპის იდეალს ქმნის, რომელიც ალბათ იმდენად შორსაა რეალობისგან, რომ მიუხედავად მრავალი მცდელობისა, მისი მიღწევა ქალების მიერ შეუძლებელი იქნება (4, 5).

თუმცა რამდენად შესაძლებელია აღნიშნული ქალის ტიპის რეალობაში არსებობა, ეს საკითხი კითხვის ნიშნის ქვეშ დგას.

ლიტერატურა:

1. კონელი მ., ჰეგემონური მასკულიზობა და ხაზგასმული ფემინურობა, გენდერი და ძალაუფლება, 1987.
2. როი უ., საზოგადოებათა შექმნა: ჩვენი სამყაროს ისტორიული კონსტრუირება, გენდერის საკითხავი ლიტერატურა, თბ., 2001.
3. რიხერი ტ., ქალური მასკულიზობები, 2010.
4. Holt J. The Ideal Woman. Web. 12 Oct. 2012.
<<https://www.csustan.edu/sites/default/files/honors/documents/journals/soundings/Holt.pdf>>.
5. ჯაფარიძე ე., ბარქაია მ., ულენტი ნ., ამაშუკელი მ., გენდერული თანასწორობის შესახებ ქართველი ახალგაზრდების ცოდნის, აღქმისა და დამოკიდებულების კვლევა, CSS, თბ., 2014.

Tina Dolbaia

An Ideal Woman Image in Georgia: Young Girls' Attitude and Movies Research **Summary**

The purpose of the following research was to outline those personality traits and characteristics which have to be possessed by modern-day ideal Georgian woman. In order to achieve the aim qualitative research methods were used, such as in-depth interviews and qualitative content-analysis. The in-depth interviews were held with 2 female Georgian students. As for the content-analysis, this method was used to analyze 3 movies released in Georgia in recent years. The research has shown that there are two types of ideal Georgian woman, based on traditional and modern views of femininity. What is common for both is the perception of an ideal Georgian woman as a mother. However, while the traditional view of the topic associates woman's main duty with motherhood only, the modern vision of an ideal Georgian femininity is connected with a strong, independent woman who is equally successful both at home and at workplace.

Тина Долбая

Образ идеальной женщины в современной Грузии: Исследование отношений художественных фильмов и студенток **Резюме**

Целью настоящей работы является выделение тех свойств и характеристик, которые в сегодняшней реальности приписываются идеальной грузинской женщине.

Результаты показали, что существуют два основных вида идеальной грузинской феминности, которые связаны с традиционным и современным видением «женственности». Для обоих общим является идеальное восприятие грузинской женщины, как матери. Традиционно, функция идеальной грузинской женщины ограничивается заботой о семье, но современное восприятие грузинской феминности подчеркивает равноправную успешную деятельность как в семье, так и в обществе.

Исследование показало, что несмотря на западную культуру и ценности, которые входят в грузинскую действительность, идеальная грузинская феминность, в первую очередь, ассоциируется с материнством, семьей и заботой о детях.

სალომე კაპანაძე
(საქართველო)

ომისა და მშვიდობის პარადიგმა 21-ე საუკუნის ქართულ კულტურაში

ყველაზე კრიზისული დრო ადამიანებისათვის ნიშანია. სიმბოლოებით იტვირთება ჩვენი ცოდვა-მადლიანი ყოფა. „ნგრევას ყოველთვის ახლავს განძის პოვნის შანსი“ – ასე თვლიდა რუმი, როდესაც ადამიანების მიერ მათივე ხელით წამოწყებულ გაუდაბურების, თვითსპობის პროცესს ადევნებდა თვალს და დიდი მოაზროვნის მგრძობელობით განიცდიდა ღრმა იარების გაჩენას მათ სულებში. ამ თვითსპობის ყველაზე მკაფიო ილუსტრირებაა ომი, სადაც საზოგადოების ინტელექტუალურმა ნაწილმა უსათუოდ უნდა ჩათვალოს, რომ გამარჯვება მხოლოდ მოჩვენებითი აქტია და იგი თავიდან უნდა იქნეს აცილებული. უნდა ჩათვალოს, რომ გამარჯვების სიხარულის განცდა შედარებით უმნიშვნელოა, ვიდრე ომის იარების მოშუშების მტანჯველი პროცესი.

საქართველო ჯერაც ამ იარების მოშუშების ფაზაშია და 25 წელია ცდილობს საკუთარი თავი იპოვოს ომში, რომელიც ხან სამშობლოსათვის ომად გამოცხადდა და ხანაც ეთნოკონფლიქტად. ქართველებმა და აფხაზებმა ვერ შეძლეს ომის გათავისება, რომ საერთო სამშობლო ჰქონდათ; რომ ეს იყო ომი, სადაც გამარჯვებული ვერ იარსებებდა. ჩვენ დავმარცხდით საკუთარ თავთან. ამას უკვე გრძობს ენგურსგამოდმა საქართველო, ყველა კანონზომიერებით უნდა მოვიდეს ეს განცდა ენგურსგამოდმა საქართველოშიც. ერთმანეთის ტანჯვის აღიარება და მასზე პასუხისმგებლობის აღება ქართველთა და აფხაზთა საუკეთესო ნაწილის ხვედრია. დრამა, რომელიც აფხაზეთის ომის დროს კომანის წმინდა მიწაზე გათამაშდა, სწორედ მათი მონაწილეობით განხორციელდა. მისი რეჟისურა უფლის ნება იყო, ადამიანმა, როგორც ყოველთვის, მხოლოდ ადასრულა იგი. სიძულვილით დაზაფრულ საომარ ვითარებაში სწორად შეირჩა დრო, ადგილი და პერსონაჟები. დმერთმა მოგვცა ნიშანი, რომელიც მაშინათვე ისევე ვერ შევიცანით, როგორც მაცხოვარი. ორმოცდათორმეტი დღეს მრავალი ორმოცდათორმეტი უნდა დაემატოს, რათა იგი იმ შინაარსით დაიტვირთოს, რომლისთვისაც აღსრულდა. კომანის დრამას რუმისეული განძის აღმოჩენის სიხარული ახლავს. შორენა ლებანიძის წიგნში „მანანა ანუა – ტყვეობის ორმოცდათორმეტი დღე“ ლეგენდად ქცეული კომანის დრამა ისეა შემკული, როგორც ავტორის ოსტატობას ეკადრება. ეს არ არის შორენა ლებანიძის პირველი წიგნი, სადაც ჩვენი ქვეყნის პულსაცია იგრძნობა. მისი ხელწერაა მცირე დეტალშიც კი აღმოაჩინოს მნიშვნელოვანი და ფასეული, კანონზომიერი თანმიმდევრობით დააღაგოს ეპიზოდები და იმ ფუნქციით დატვირთოს, რომელიც დღეს ძალიან სჭირდება ჩვენს სულიერ სივრცეს. შორენა ლებანიძის მორიგი წიგნი, რომელიც აფხაზეთს ეძღვნება და კომანში დატრიალებულ დრამაზე მოგვითხრობს, საოცრად ქმედით ინსტრუმენტად შეიძლება იქცეს ქართულ-აფხაზური ნდობის აღდგენის პროცესში. მამა ანდრიას და იური ანუას კომანის მიწაზე მოაქვთ სინანული სხივი და მის აღმოსაჩენად სწორედ მოწამებორივი აღსასრულია საჭირო. ყველაფერი სწორედ ისე უნდა განვითარდეს და შემდგომ ამის თვითმხილველმა მანანა ანუამ უნდა შემოინახოს მისი ყოველი წუთი. ეს განცდები

სცილდება მიწიერს. „აი, რა მიხსნის – ღვთიური მადლი, რომელმაც უნდა მომიცვას. სიწმინდე, რომელიც მთელი არსებით უნდა შევიგრძნო“. ასე ფიქრობდა ჩვეულებრივი კომანელი გოგო, თუმცა იმხანად მან ჯერაც არ იცოდა, რომ განსაკუთრებული მისიის ღვთისმოსავი იყო. ამას მოგვიანებით შეიგრძნობს, როცა იმ მოვლენების მნიშვნელობას გაიაზრებს. მან ომის სასტიკ რეალობაში იღბლად გადარჩენილი სიკეთისა და ნდობის ნაპერწკალი ისე უნდა შემოინახოს და დროს გამოსტაცოს, რათა ის დარღვეული მთლიანობა შეკრას ომამდე რომ გვაერთიანებდა. შორენა ლებანიძის ამ წიგნის განსაკუთრებულობა იმაში მდგომარეობს, რომ იგი ქართულ სააზროვნო სივრცეს იმ მეგასიმბოლოებით ტვირთავს, რომელიც ადამიანებს „კაცთა შორის მშვიდობისა და სათნოებისათვის“ სჭირდება.

კომანის უცნაურად თანმიმდევრული ისტორია სოხუმის კონსტანტინე გამსახურდიას სახელობის სახელმწიფო დრამატული თეატრის სცენაზეც შემოვიდა სპექტაკლით „კომანის გულწითელა, თეთრი მტრედი“. ირაკლი სამსონაძისა და ახალგაზრდა დრამატურგის ოთარ პირტახიას ეს განაცხადი იმთავითვე იყო განწირული, რათა ამ იდეის ავტორებსაც მძიმე, წინააღმდეგობით სავსე გზა გაეფლათ. „ჩვენ ძალიან მძიმე პერიოდი განვვლეთ სპექტაკლზე მუშაობის დროს. ჩვენ გარშემო არსებობდა ცენზურა“, – განაცხადა რეჟისორმა სოსო ნემსაძემ.

ომისა და მშვიდობის თემა შემოვიდა ქართულ კინოში, რომელიც ქართული კულტურის ის ნაწილია, რომელმაც ყველა ეპოქაში შეძლო, კომპრომისების პარალელურად არ ეღალატა თავისი სულიერი მისიისთვის. ბოლო ოცწლეულის განმავლობაში ქართული კულტურის ამ სეგმენტმა ადეკვატურად განვლო ყველა ეტაპი, რომელმაც უზუსტესად აირეკლა სოციალურ-პოლიტიკური კატაკლიზმებით გამოწვეული ტკივილი და სულიერი დეკადანსი. ქართული კინოს სახელოვნო პროფილზეც გაჩნდა უგემოვნებობისა და კინოპროფანაციის ღრმა ნაპრალები, რომლის ამოვსება გასართობი კინოინდუსტრიის სულგამოცლილი პროექტების ფონზე არ იყო ადვილი. თუმცა მაყურებელმა მაინც გაიმარჯვა – მან შეძლო მკაფიო ზღვარის გავლება ნამდვილ და ფსევდოსხელოვნებას შორის, შეძლო თავისი ესთეტიკური გემოვნების კორექტირება და ხელოვნებისადმი სწორი დამოკიდებულების კულტურა აღიდგინა. ოცდამეერთე საუკუნის ქართულმა კინომ საკუთარი წილი პასუხისმგებლობა აიღო კულტურის რესურსის მშვიდობის დასამყარებლად მიმართულ პროცესში.

ზაზა ურუშაძე თავისი ფილმით „მანდარინები“ ამ პროცესის ერთ-ერთ საინტერესო მონაწილედ შეიძლება ვაღიაროთ. ომი ეს ის დროა, როცა თომას ჯეფერსონისა არ იყოს, თავისუფლების ხე უნდა მოირწყას პატრიოტებისა და ტირანების სისხლით და ვიდრე ეს მოხდება, უნდა გავისხენოთ, რომ ეს „კულტურის სათვალე“ ქართულ სახელოვნო სივრცეში ახლახან შობილ ზაზა ურუშაძის ფილმს „მანდარინებს“ გააჩნია. მას შეუძლია ერთდროულად შეგძრას, გაგადვიდოს და გარდაგქმნას. ეს არის მისი „ღვაწლი კეთილი“ იმის გასააზრებლად, რომ „ამ სამყაროში ბევრია გასაკეთებელი და ბევრია გასაგები“ (სამიუელ ჯონსონი). კინოინდუსტრიის საქმიანმა ნაწილმა ფიქრისთვისაც მოიცავდა, რადგან იმთავითვე ადეკვატურად აღიქვა ამ ფილმის შესაძლებლობები. „მანდარინების“ მთავარი ძარღვი სწორედ იქ ფეთქავს, სადაც ეროვნული და ზეეროვნული ისე ერწყმის ერთმანეთს, რომ ამ უკანასკნელის მიმართ დელიკატურობას ოსტატურად ინარჩუნებს. ვაღიაროთ, რომ ამის ორგანიზება უაღრესად სენსიტიურ ქართულ რეალობაში ადვილი არ არის, რადგან ბოლო ოცწლეულია, ქვეყანა ეროვნული ღირსების გადასარჩენად იბრძვის. ასეთ ფონზე თამამად ღირს საუბარი ზაზა ურუშაძის ფილმის არა მარტო მხატვრულ ღირებულებაზე, არამედ იმ სულიერ დანიშნულებაზე, რომლის

გარეშეც კინოკრიტიკოსთა მხრიდან იშვიათად ჩნდება გამოსმაურების მოტივირებული სურვილი.

კარგი მაყურებელი იმთავითვე შენიშნავს, თუ როგორ ზედმიწევნით რეალისტურად შეძლო რეჟისორმა აფხაზეთის ომით დაზარალებული პეიზაჟისა და დეკორაციების მორგება მთავარ სათქმელთან. ვისაც უნახავს აფხაზეთის ომის მრუმე პეიზაჟები, ის შეძლებს შეაფასოს სივრცე, რომელიც ზაზა ურუშაძემ ამ ნარატივისთვის გამოიყენა. აქ ყოველი ნივთი, ხე თუ ნაგებობა მეტყველია და ომის დრამატიზმის გასააზრებლად არის მოწოდებული. ინტერიერის ყოველი დეტალი სენსორულია და განსაკუთრებულ დატვირთვას იძენს. ომს თავისი ფერი აქვს, თავისი სურნელი, ხეზე მსხმოიარე მანდარინის ყვითელი ნაყოფი, რომელიც დროდადრო ანათებს კადრში, თითქოს სიმბოლური გზავნილია დეჰუმანიზებული სამყაროსთვის. ომის ლაბირინთებში ჩაკარგული მშვიდობის, თანადგომის ნოსტალგიაა ფილმის ერთ-ერთი პერსონაჟის მარგუსის მანდარინების გაყიდვის საზრუნავი, რომელიც მთავარს – ქართველი და ჩეჩენი მეომრების ურთიერთობის ამბავს ფეხდაფეხ მიუყვება. „იცი, რა ჰქვია ამ ომს?– მანდარინების ომი“. მარგუსის ეს ერთი შეხედვით უწყინარი, გულუბრყვილო კითხვა-პასუხი ნაწილობრივ იტევს სათქმელს. ამ ფილმის გმირებს თავისი ენა აქვთ, საკუთარი თავის წაკითხვისა და გახმოვანების ბუნებრივი უნარი. მანდარინის ნაყოფი აქ გაყიდული მშვიდობის სიმბოლოა, რომელიც თითოეულ მათგანს ენატრება. მშვიდობის მონატრებაა დროდარო კადრში გამოჩენილი ივოს მშვენიერი შვილიშვილის – მარის სურათიც, რომელსაც ნიკა თვალს აპარებს და მზერა უნათდება. ომი თითქოს სიყვარულის წილშიც ჩაუჯდა მის თაობას. ფილმში რამდენჯერმე მეორდება ეპიზოდი, როცა დაჭრილი ნიკა იმ დაზიანებულ კასეტას ამთლიანებს, სადაც მისი საყვარელი ჰიტებია ჩაწერილი. ამ პასაჟის ქვეტექსტი ნათელია – ნიკა ცდილობს არ დაკარგოს კავშირი მშვიდობის დროსთან.

„მანდარინების“ მთავარ სათქმელს პროლოგისა და ეპილოგის ბოლო კადრები ამთლიანებს. ფილმის დასაწყისში დურგალი ივო მანდარინებისათვის ყუთებს აშალაშინებს. კამერა მოთმინებით, ახლო რაკურსიდან ადევნებს თვალს ამ პროცესს. ნიაზ დიასამიძის მუსიკა საოცარ თანაგანცდაშია ამ ეპიზოდის სათქმელთან. ნიჭიერი რეჟისორის კიდევ ერთი ფუნჯის მოსმა და ამ ყოფით ეპიზოდს გამაოგნებელი დატვირთვა ენიჭება – იქმნება ფიქრის განწყობა, მოლოდინი, რომ მისი შემქმნელები გართობაზე არ არიან ორიენტირებული. არ ვიქნები ორიგინალური თუ ვიტყვი, მაყურებელს მოენატრა ფილმი, რომელიც არასოდეს განებებს თავს. ლემბიტ ულფსაკის მიერ შექმნილი ფილმის ზნეობრივი გმირი იდეალურია იმ ჩანაფიქრისთვის, მან „მანდარინებში“ მორალის დომინანტი უნდა განაპირობოს. გაუტყხელი, სულიერად ძლიერი, ჭარმაგი ესტონელი ივო, რომელმაც ომის დროს არ დატოვა მშობლიური სანახები, მოთმინებით ცდილობს განდევნოს სიკვდილისა და შურისძიების აჩრდილი ქართველ და ჩეჩენ მეომარს შორის. ივო პირადი მაგალითია, რათა მათ შეგნებაში მორალურ-ზნეობრივი ფასეულობები შურისძიებამ არ დათრგუნოს. ომის დროსაც შეიძლება ადამიანებს ბევრი რამ აერთიანებდეს. უაღრესად დაძაბულ, კონფლიქტურ გარემოში, როდესაც ფილმის გმირები დუმილის დროსაც სხეულის ენით გასცემენ მძულვარებას, ივოს მოთმინება არ დალატობს და ჩეჩენსა და ქართველს შორის არსებულ მტრულ ველზე ღირსეულად დააბიჯებს. ფილმის დასასრულს ივო კვლავ აშალაშინებს, თუმცა ეს უკვე მანდარინის ყუთი არ არის... მან ერთხელ უკვე დალია სიკვდილის სადღეგრძელო და შალაშინის დინამიური როკვიდან ახლაც სიკვდილი გვიმზერს, რათა სიცოცხლის ფასი გვაგრძნობინოს. „ღმერთმა გიშველოს სიკვდილო, სიცოცხლე შეგნობს შენითა“ – არ გტოვებს ვაჟას განაზრებანი სიკვდილ-სიცოცხლის აპოლოგიაზე. ზაზა ურუშა-

ქე იმ სულიერ-ესთეტიკური სივრციდან მოდის, სადაც ეს სტრიქონები იშვა და ამგვარი ფილოსოფიურ-თეოლოგიური ასოციაციები ფილმში მოულოდნელი არ უნდა ყოფილიყო. „ეს არავის ომი არ არის“ – ამბობს ერთგან ივო. ვფიქრობ, ფილმის უმთავრესი განწყობა მაინც აქ არის პროექტირებული. ცალკე საუბრის თემაა მსახიობთა დასი, რომელთა წილი იმ ემოციური ფონის შექმნაში, რომელიც ფილმის ყურებისას იქმნება – უზარმაზარია. აქ არ არის მხოლოდ სახიობა როგორც ასეთი. უმნიშვნელოვანესია რეალიზმი, რომელიც თაობის ფსიქოლოგიური პორტრეტის შექმნისას იგრძნობა. ჟესტიკულაცია, საუბრის მანერა, ინტონაცია, ლექსიკა – გიორგი ნაკაშიძისა და მიშა მესხის მიერ შექმნილი ეს სახეები წარსულიდან თითქოს შეუცვლელად არიან გამოსხმობილი. ამდენად, კულტურული პროდუქტი ყოველთვის შეიცავს იმ ფასეულობას, რომლის ჩანაცვლება შეუძლებელია პოლიტიკური მოლაპარაკებებით. ადამიანთა ჰუმანიზაციისათვის გაღებული მისი ღვაწლი შეუცვლელია და ყოველთვის შეუძლია ინტერტექსტობრივი დატვირთვა შეიძინოს. კონცენტრირდეს ერთი საერთო იდეის, ერთი ჰუმანიტების ირგვლივ – კაცობრიობამ უნდა უერთგულოს იმ ფასეულობებს, რომლებიც ადამიანთმოყვარეობის ცნობილ პოსტულატებს ეფუძნება. ესპანელი მწერლის მიგელ დე უნამუნოს მოთხრობის „მშვიდობა ომის დროს“ ერთ-ერთი პერსონაჟი – მოხუცი კაცი – შვილს ეუბნება, წადი ომში, ისწავლე ცხოვრება. მოგვიანებით მწერალი იტყვის, როდესაც მოვინდომე შემექმნა პოეზიით გამსჭვალული ნაწარმოები, რომელსაც შევადიე კიდევ მთელი ათი წლის ფიქრი, დაკვირვება, სიყვარული, ჩემი ბავშვობის მიწას, მშობლიურ ბასკონიას მივმართე, მის მთებს მივუბრუნდი, კარლისტებსა და ლიბერალებს შორის ომი გავისხენე, ჩემი ბავშვობის ექოდ რომ ხშიანობს სულში და როცა გაიღვიძებს მაშინვე მოგონებები წამოიშლება. მიგელ დე უნამუნოს არ გამოპარვია, რომ ომის ფონზე შემონახულ ამ მოგონებებში ინახებოდა მისთვის რაღაც ძალიან საკრალური, ის, რაც მისცემდა მას ძალას ჩაწვდომოდა ადამიანური ყოფიერების იმ უფაქიხეს შრეებს, რომელიც სწორედ განსაცდელთან ერთად იხსნება და რომელიც აიძულებს ადამიანებს დაირაზმონ ერთი იმპერატივის გარშემო – გადაარჩინონ სიცოცხლე.

Salome Kapanadze
War and Peace in the 21st Century Paradigm of Georgian Culture
Summary

There is a hard historical inheritance like war and ethnoconflicts from the last century. Some values have been estimated in a new way. “Breaking the idols” in a conscious of the society was spread in the post-communist countries that caused “Ideological and Psychological Disorientation” - as a famous American anthropologist Stefan Shenfield said. Although the situation where the ethnocentrism and nationalism are at the dangerous level and some intellectual arguments are not realized and are ignored, cultural relationship and dialogue is very important. Georgian reality, such a tragic event, such as wars in Abkhazia and South Ossetia is a routine matter for negotiation of many still unsolved. In our opinion, this is unfortunate, for stagnation positive results may have public diplomacy and cultural dialogue. For evidence, we can talk about a number of cultural facts and importance of the conflict resolution processes, as recognized in human culture phenomenon of good. People in an atmosphere full of hatred and dehumanisation have to find a solution and at this time it is clear that the way to get to the “ temple of peace” is art and literature.

Саломе Капанадзе
Парадигма войны и мира в грузинской литературе XXI века
Резюме

Культура – это мир веры и опыта. Она всегда определяла ориентацию личности в современном мире. Это стало особенно чувствительным после того, когда историческое наследие нам оставило такое деструктивное явление, как война и этноконфликты. Попытка установления нового порядка и переоценка ценностей, по мнению известного американского антрополога, получили на всех уровнях перманентный характер именно в постсоветских странах. Однако, в таких кризисных ситуациях когда этноцентризм и национализм достигает опасных масштабов и любой интеллектуальный аргумент практически игнорируется, все же появляется потребность в диалоге культур. В обстановке ненависти и дегуманизации люди начинают искать выход и тогда становится ясным, что дорога к «храму мира» проходит по полисемическому языку культуры.

Гульнара Таниева
(Казахстан)

К ПРОБЛЕМЕ ФОРМИРОВАНИЯ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ В СОВРЕМЕННОМ МУЗЫКАЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ

В XXI веке все претензии, связанные с культурным множеством в музыкальном образовании кажутся наивными и устаревшими. Сегодня музыкальная идентификация проходит в условиях формирования и развития глобального пространства, характерной особенностью которого стали мультикультурные этнонациональные диффузионные процессы. Широкий доступ ко многочисленным культурным элементам, влияющим на формирование идентичности молодых людей, обеспечивают интерактивные, обладающие современными техниками и технологиями средства массовой информации. Формальный образовательный контекст, ограниченный предусмотрительными методическими рекомендациями, не может конкурировать с потоком социокультурной информации современных СМИ. Мы рассматриваем данный факт как положительный, так как культурное разнообразие даёт творческий импульс к развитию не только учеников, но и учителей. Приобретение знаний о музыке других культур оказывает мощное воздействие на всех участников образовательного процесса, стимулируя креативный подход в выборе способов и средств создания и воспроизведения музыки, обогащая новыми музыкальными приёмами и элементами мастерства.

Такой подход к формированию музыкальной идентичности позволяет нам рассмотреть её в контексте четырёх статусов, предложенных Марсией и Крогером (3):

1. Человек воспринял культуру, ценности и верования от родителей и «второй половинки», он не желает меняться и не рассматривает альтернативные варианты.

2. Человек с неустойчивой идентичностью не имеет ясных целей и социокультурных ориентиров, находится во временной изоляции и пересматривает свою идентичность.

3. Человек с «мораторием идентичности», то есть, упрямец, не готовый к пересмотру и переоценке собственных установок и ценностей.

4. Человек с достигнутой идентичностью, выдержавший давление ближайшего социального окружения и развивший собственную идентичность на основе самоотобранных ценностей. Это желательный итог (3).³

Зачастую молодые люди в детстве воспитываются в монокультурном музыкальном контексте, а именно в атмосфере западной классики. Позже они попадают в ситуацию кризиса идентичности, когда открывают для себя музыку других культур и популярную музыку, которую слушают их сверстники (2, 34). Этот процесс сопровождается «мораторием идентичности» и отторжением сформированных ранее под влиянием родителей ценностей (проблема отцов и детей). В условиях пересмотра своих взглядов музыкальный талант и приобретённые навыки сохраняются, и это обстоятельство открывает перед личностью возможность творчески подойти к музыкальной деятельности: использовать приобретённое мастерство и способности в поиске новых форм создания и воспроизведения концептуально нового репертуара, тем самым, развивая полученные ранее навыки, расти в музыкальном смысле. Новая музыка может стать частью идентичности, а её воспроизведение – неотъемлемой частью утверждения идентичности и развития индивидуальности молодого человека.

Воздействие культурного разнообразия в музыкальном образовании, сегодня является не только полезным, но, пожалуй, самым важным для музыканта и самой музыки. И это не

³ Перевод автора, Таниевой Г. М.,

оправдание, не софизм, а истинное положение вещей, объясняющее роль современных тенденций развития культуры и искусства в становлении нового подхода к музыкальному образованию и механизму формирования музыкальной идентичности.

Возможно, что новые формы создания и воспроизведения новой музыки не отвечают современным требованиям, предъявляемым к музыкальным перформансам по уровню технологий и не убедительны с точки зрения эстетического воздействия, но Кристофер Смол (2002) утверждает что: «когда мы принимаем участие в музыкальном перформансе, мы моделируем наши отношения во время исполнения музыки, и многие из этих моделей являются такими, какими они должны быть» (4, 21). Появление за последнее десятилетие межкультурных и музыкальных транскультурных методов создания и исполнения музыки, конечно, отражает растущее уважение к культурному многообразию, и межкультурным моделям отношений «какими они должны быть».

Если эти методы и результаты будут убедительно переданы через высокотехнологичные СМИ и адресованы ищущим идентичность молодым людям, тогда они будут восприняты ими как состоявшийся факт современной жизни, и цели мультикультурного музыкального образования будут достигнуты пусть даже неожиданным окольным путём, который не был предусмотрен теми, кто в своё время озаботился данной проблемой.

Литერატურა:

1. Таниева Г. М. Групповая и личностная идентификация молодёжи в сфере музыки. Диссертация на соискание научной степени к.соц.н., 2012.
2. Cultural Diversity in Music Education: directions and challenges for the 21st century. Australian Academic Press Pty Ltd in collaboration with Queensland Conservatorium Research Centre (QCRC), 2005.
3. Kroger J. What transits in an identity status transition? Identity, 3(3), 2003.
4. Small C. Acts of musicking. In J. Drummond & D. Sell (Eds.), Taonga of the Asia Pacific Rim. Auckland: NZSME. 2002.

გულნარა ტანიევა
თანამედროვე მუსიკალურ სივრცეში მულტიკულტურული იდენტობის
ფორმირების საკითხისათვის
რეზიუმე

სტატიაში მიმოხილულია მულტიკულტურულ საზოგადოებაში სოციოკულტურული იდენტობის ფორმირების პრობლემისადმი მიძღვნილი ლიტერატურა. აღნიშნული პრობლემა პირდაპირ უკავშირდება მუსიკალურ სფეროში პიროვნების ფორმირებას. ნაშრომში საუბარია იმ ახალგაზრდა ადამიანების იდენტობის ჩამოყალიბების მექანიზმზე, რომლებიც ეუფლებიან მუსიკალურ განათლებას ახალი (თანამედროვე და ეთნიკური) მუსიკის გავლენით.

Gulnara Tanieva
Multicultural Music Education in the Contemporary World
Summary

The article presents a review of literature on the problem of formation of sociocultural identity in the multicultural community. This problem is directly linked to the formation of personality in the artistic field, especially music. The author reveals the mechanism of formation of identity of young people engaged in music education, under the influence of new (modern and ethnic) music.

Марина Амаглобели
(Грузия)

ИСКУССТВО КАК ФОРМА ОТРАЖЕНИЯ ДЕЙСТВИТЕЛЬНОСТИ

*Человек есть тайна, её надо разгадать.
Если будешь её разгадывать всю жизнь,
Не говори, что потратил время зря.
Я занимаюсь этой тайной,
Ибо хочу быть человеком.*

Ф. М. Достоевский

Искусство определяется философским словарем как «одна из форм общественного сознания, составная часть духовной культуры человечества, специфический род практически-духовного освоения мира». Очевидным является то, что искусство тесно связано с потребностями человеческой души. Даже в древности люди знали о том, что искусство способно влиять на человека, оказывать на него как положительное, так и отрицательное воздействие, служить гармонизации личности, быть средством воспитания. В произведении искусства объективизировано, вынесено во вне *социальное чувство*. Именно силой этого социального чувства совершается в процессе влияния искусства «перековка чувств» в душе человека. Чувства и эмоции, представляемые в произведении искусства как личные, преобразуются искусством, возвышаются, обобщаются, становятся общественными. Еще древнегреческий философ Платон говорил о целостном воздействии искусства, о потребности человека в гармонии. Он считал, что дары посланы человеку не ради одного удовольствия, а для приведения души в состояние гармонии. Грубый мир предметности, жесткий мир социальных отношений, в которых должен действовать человек, растрачивая на их проблемы свои переживания, не исчерпывает всего существующего для него мира. К.Г. Юнг считал искусство инструментом реализации самоисцеляющих возможностей психики человека. Согласно его взглядам, в процессе воздействия искусства происходит контакт с архетипическими энергиями, а результатом становится не только разрешение внутриспсихических конфликтов, развитие личности, но и достижение гармонии и духовного баланса (3)

Подобное явление мы можем наблюдать в творчестве самобытных художников из Абхазии, не имеющих какого-либо художественного образования – Валерия Чаргазия, Мананы Дзодзуашвили и Евгении Котия-Шандрюк, работы которых были выставлены на персональных выставках, организованных Сухумским государственным университетом. Этим людей объединяют общие трагические события: военный конфликт на территории их родной республики - Абхазии, годы лишений в изгнании, трагедии потери родных и близких, резкое изменение условий и качества жизни, социального статуса, эмоциональной среды. Этим людям пришлось не только выживать в тяжелейших материальных и нравственных условиях, но и приходилось находить силы для продолжения жизни с нуля, оставаясь вдали от родного дома, где была прожита значительная часть лучших лет молодости, когда можно было бы ожидать результатов от своего труда, когда существовала определенная стабильность, можно было с радостью планировать и смело строить планы на будущее. И вдруг крах... крах надежд, ожиданий, планов и будущего. Где и откуда черпать силы, находить новые смыслы, переоценить все и приобрести точку опоры? Каждый автор шел к творчеству разным путем. Евгения Котия-Шандрюк вспоминает свою маму-руководельницу, пытающуюся привить своей маленькой дочке любовь к вышиванию. В

страшные дни бомбежек она начинает вышивать Богородицу, которая непременно спасет ее и всю семью, ведь она такая родная и близкая, рождающаяся, стежок за стежком, из под ее пальцев. Когда начиналась бомбежка, она бежала к вышитой ею иконе и успокаивалась, уверенная, что все будет хорошо. Манана Дзодзуашвили, преуспевающий врач в родном городе, а затем министр здравоохранения Грузии, однажды, войдя в свое временное жилище в чужом городе, даже отдаленно не напоминающее оставленный дом, понимает, что она не хочет и не может оставаться в этом кошмаре и ужасе, она хочет жить и быть счастливой, и, взяв малярную кисть, валяющуюся у дверей соседской ремонтируемой квартиры, рисует огромную ромашку на всю стену. В ее картинах поражают глаза персонажей – они такие подетски доверчивые, широко открытые и бесконечно добрые, как у ангела! Разве можно обидеть беззащитного ребенка, который открыт этому миру и радостно ждет только лишь чуда. Как преступно обидеть, обмануть, сделать больно такому человеку! А сколько прелести и красоты в изображениях хрупких и прекрасных букетов цветов. Каждый хотел бы внести в свой дом такую красоту.

Валерий Джергения, бывший агроном, в приступе ностальгии по родному городу, начинает рисовать по памяти любимое море, такие дорогие для глаз пейзажи. Как прекрасна природа Абхазии, как-будто не было этой ужасной войны. А вот ранней весной зацвела магнолия и закрывает распутившимися цветами изуродованное бомбежкой здание, как-бы пытаясь исправить допущенные людьми разруху и запустение. Природа мудрее человека. Она спокойна и гармонична, только нигде не видно ни одного человека... Это тоже война, хоть и без крови. Искусство похоже на зеркало, зеркало человеческой души, духовного, а не внешнего облика, и делающее всё как раз наоборот – отражающее человека лучше, чем он есть в данный момент, показывающее, каким он может стать, раскрывающее то в его личности, о чем он сам, может быть, не знает. У всех этих авторов проявилась острое желание выразить свои чувства и переживания через творческую деятельность, как способ отойти от жестокой реальности. Происходит сублимация: скопившаяся энергия постравматического душевного кризиса взрывается всплеском творческого поиска, поиском новых смыслов, освобождения от душевной боли через изображение того, что тебе бесконечно дорого и ценно. Творческое самовыражение помогает жить дальше, выводит из этого уничтожающего душу состояния, и человек начинает гораздо более остро замечать все то прекрасное, что раньше казалось обыденным. Валерий Чаргация рассказывал, как проснувшись однажды рано утром, он увидел, что при ранних лучах солнца ветки деревьев окрасились в прозрачно-золотистый цвет. Он поспешил на улицу, чтобы успеть запечатлеть этот момент на холсте, как случайно вышедший на балкон сосед, удивленно окликнул Валерия: «Что ты делаешь так рано на улице?» И услышав ответ, поразился: «Столько лет живу здесь и никогда этого не замечал». Конечно, художнику мало иметь глубокие переживания, ему необходимо владение художественными приемами, чтобы закрепить это переживание в продукте искусства. В истории литературы и искусства немало примеров, когда из-за затрудненных жизненных обстоятельств, люди начинали свой творческий путь вынужденно, зарабатывая себе на жизнь, и достигали огромных творческих вершин (напр., А. С. Пушкин, Ф. М. Достоевский и т.д.). Несомненно, трагические события в жизни наших авторов послужили катализатором в выявлении потрясающего таланта и, может быть, при других обстоятельствах, никак не проявившегося (Двое из них стали членами Союза художников). Искусство способствовало самовыражению этих людей, внутренний мир которых был способен проявить себя в художественном образе, продукте художественного творчества. Чувства и эмоции, представляемые в художественных произведениях вышеуказанных авторов, как личные, преобразуются искусством, возвышаются, обобщаются, становятся общественными. Смысл и функция картин, представленных на выставках вовсе не в том, чтобы передать грусть автора, а в том, чтобы претворять эту грусть так, чтобы

человеку что-то открылось по-новому – в более высокой, более человеческой жизненной правде. В этом смысле очень важным было представление творчества этих самобытных авторов перед аудиторией студентов, имеющих смутное представление о войне. Многие из них были очень маленькими, чтобы запомнить город, в котором они родились. И любясь пейзажами родного края, изображенных на этих картинах, они выносят нравственный урок: война неестественна и нелепа, она нарушает гармонию Богом созданного мира и на человеке лежит вся вина и ответственность. О. Лосский писал: «Красота есть великая абсолютная ценность, завершающая остальные абсолютные ценности, святость, нравственное добро, истину, мощь и полноту жизни, когда они достигают совершенного конкретного выражения вовне. Через красоту открывается ценность всех остальных видов добра в особенно увлекательной форме. Поэтому, влияя без приказаний, без заповедей, без нарушения свободы, красота может преодолеть не только обыденный эгоизм, но и титаническую гордыню: она может побудить человека забыть своё самолюбивое я и самоотверженно служить добру» (2, 96).

Творчество – это возникновение или создание нечто нового, которое является необходимым. А.Н. Леонтьев говорил о наличии диалектических *переходов* между общественным и индивидуальным сознанием, совершаемых благодаря деятельности. Он считал, что в общении искусством происходит передача зрителям личностного смысла автора По мысли А. Н. Леонтьева, «эстетическое переживание – это не потребление, а творческая активность» (1, 96).

Оскар Уайльд писал, что искусство – это зеркало, которое отражает скорее не мир, а человека, который в него смотрит. Творчество – это деятельность, преобразующая не только внешний мир, но и самого человека. Благодаря продуктам творческой деятельности создается ещё одна, отличная от природы реальность культуры. Приобщение к истинному искусству, несущему в самом себе абсолютные ценности, способствует утверждению их в душе человека, создавая фундамент для его психологического здоровья. И так как все люди нуждаются в определении отношения к действительности, художник, открыв этот смысл, отношение в жизни или явлению для себя, передает его другим, способствуя обретению этого смысла другими. Вот почему выставки этих талантливых художников из Абхазии имели огромный успех у преподавателей, студентов и гостей Сухумского государственного университета. Потребность в открытии личностных смыслов людям, для которых война – недавно переживаемая реальность, может быть причиной неоднократного обращения к художественному произведению, каждая встреча с которым будет эмоционально окрашена, так как чем больше отношение художника соответствует общечеловеческим, тем больше у его произведения достойных зрителей.

Литература:

1. Леонтьев А. Н. Некоторые проблемы психологии искусства. Избранные психологические произведения. Педагогика, М., 1983.
2. Лосский Н. О. Бог и мировое зло/ Сост.. А. Поляков, П. Алексеев, А. Яковлев. М., 1999.
3. Юнг К. Г. Сознательное и бессознательное: Сборник/Пер. С англ. С-Пб., 1997.

მარინა ამაღლობელი
ხელოვნება როგორც სინამდვილის ასახვის ფორმა
რეზიუმე

სტატიაში საუბარია მხატვრების – ვ. ჩარგაზიას, მ. ძოდუაშვილის, ე. კოტია-შანდრიუკის შემოქმედებაზე, რომლებიც განპირობებულია აფხაზეთის ომით გამოწვეული პირადი ფსიქოლოგიური ტრავმებით. მხატვრულ-შემოქმედებითი საქმიანობით მათ გარდაქმნეს, განაზოგადეს, აამაღლეს თავიანთი ემოციები და გრძნობები, რამაც ხელი შეუწყო ამ შემოქმედთა სულიერ ზრდას. ვ. ჩარგაზია, მ. ძოდუაშვილი, ე. კოტია-შანდრიუკი თავიანთი ქმნილებებით ამკვიდრებენ აბსოლუტურ ღირებულებებს, ახლებურად წარმოაჩენენ სამყაროს უფრო ამაღლებული, უფრო ადამიანური ცხოვრებისეული სიმართლით.

Marina Amaghlobeli
Art as a Means of Reality Depiction
Summary

The article discusses the art of such artists as V. Chargazia, M. Dzodzuashvili and E. Kotia-Shandriuk, whose works were conditioned by the psychological traumas from Abkhazian war. They transformed, generalized, and elevated their emotions and feelings through their artistic creativity, which contributed to their spiritual growth. V. Chargazia, M. Dzodzuashvili, and E. Kotia-Shandriuk establish absolute values by means of their art. They represent the world with more elevated, more humane lifetime truth.

Marine Khubua
(Georgia)

IMPROVING ISSUES OF ACCOUNTING REPORTING

Introduction

When an entrepreneur invests in any case, he plans to get financial profit for a long-term. Through the data of financial reporting investors evaluate the financial condition and profitability of a company. They determine those factors that influence company's solvency.

Entrepreneurs need adequate capital for their economic activities. This requires private capital raising from an owner or foreign capital raising from a creditor. Self-financing is considered appropriate for share companies because the shares as financial papers have a perpetual contract and a changeable interest rate (2, 50). In addition, it is possible to invest shares in the exchange market so that they can get a wider scale: capital growth is possible through attracting many investors.

During shares purchasing investors need certain information about the entrepreneurs' success. If the investor intends to invest around the world but expects benefit according to the national regulations, it is impossible for an entrepreneur to define data accurately. If the standardization of reporting will happen in accordance with general, standard reporting instructions, the investor will save time and expenses.

According to the resolution adopted by the European Union in 2002, capitalist market-oriented entrepreneurs from 2005 will give the annual report to concerns according to International Financial Standards (IFRS). Stock markets themselves consider the necessity to use international instructions. For example, the German stock market requires to establish usage of international instructions for entrepreneurs within the standards. They will have a chance to use International Financial Standards (IFRS) along with American standards (US-GAAP) which are required for New York Stock Market.

Standardization functions according to the international reporting.

According to investors' view the adoption of international reporting instructions are due to the following reasons (3, 2): saving time and expenses according to the standardization of reporting: using the general instructions is acceptable not only for European but all entrepreneurs from all over the world. If an investor wants to invest a large-scale investment, he should overview contracts of other entrepreneurs and compare them with one another.

An essential background of the function of standardization is to reject the voting rights of balancing and evaluation. If there are more voting rights for entrepreneurs, which are differently used by each entrepreneur, there is less comparison of achievements of entrepreneurs. Meanwhile there is a decrease of international reporting benefits and accordingly the benefits of standardization as well. That's why it's required to reject voting rights.

Overall, the common instructions of balancing and evaluation still lead us to the necessity of comparing the entrepreneurs' success. Along with these material reasons some attention must be given to the formal aspects which are necessary for International Financial Reporting (IFRS). For

example to regard the linguistic sign in item naming, limiting, determining the expenses, marking and selecting instructions for labels.

According to the rule international annual decisions are published in English language and not in other languages. Expense determination, scheme decoding and proper disposal of instruction for labels makes available to compare with each other the results of single enterprise and financial budget (balance). These consequences may include different components. Comparing through international level we get the same types of goods.

The comparison of entrepreneurs' success improves analyticity.

Let's highlight 2 comparing reasons of the entrepreneurs' success:

- material reason: the comparison of total results achieved through success.
- formal reason: a detailed comparison of separate results achieved through success.

Growing demand of information by investors make the necessary legislative or stock-legal accountability for entrepreneurs.

It shows that the primary reason for making international reporting includes investors' protection. This mechanism of protection will facilitate to gather the necessary information to make some decisions that will ultimately affect economic conditions of entrepreneurs. On the other hand, investors should be able to make right decisions in the field of buy and sale or share investing. As shares are used in the capitalist markets (exchanges) international reporting on its part is also called a capitalist market-oriented reporting (4, 16).

Primarily the development of international financial standards has begun in the International Accounting Standards Committee (International Accounting Standards Committee-IASC). This Committee (IASC) was founded in 1973. The International Accounting Standards Committee brings together various professional accounting organizations, including Federation of Accountants and Auditors of Georgia. Later, in 2001, the successor organization - IASCF (IASC Foundation), was founded with common fund and the residence having a legal status in (USA).

Primarily, 9 countries were considered the founders of the International Accounting Standards Committee (IASC), namely: Australia, Germany, France, UK (along with Ireland), Japan, Canada, Mexico, the Netherlands, and the United States. These countries are followers of different legal traditions:

- Anglo-Saxon system ("Case Law"): Australia, the United Kingdom (including Ireland), Canada, Mexico, the Netherlands, and the United States. 6 countries form a majority.

- Continental - European system ("Code Law"): Germany, France and Japan. 3 countries form a minority.

The earlier part of International Standards Committee (IASC) made a key influence on the structure of international financial standards instructions (IFRS). Since Anglo-Saxon system countries were majorities from the establishment of the IASC, IFRS has followed the same legal system and became a follower of traditional system of Case Law. The number of countries that were among IASC member countries has substantially grown: active international member countries include more than 150 organizations from more than 100 countries.

The important tasks of Accounting Standards Board (International Accounting Standards Boards-IASB) are: approval of interpretations and standards, to make contacts with institutions having national reporting. The International Accounting Standards Board (IASB) has such a great importance in the development of international guidelines that this name is often considered as a substitute name of all organizations. The Board consists of 14 member countries, each has 1 voting right. During the approval of interpretations or standards it is required that at least 8 countries from 14 would agree with their elected standards. Such a simple form on the basis of receiving majority of votes makes easy to make some decisions. IFRS instructions are defined in different ways.

One or another capital (investment) is classified into three basic groups and hence, is considered according to the special standard. For unplanned monetization attention should be paid to IAS 36 (Impairment of Assets)

- IAS 16 (Property, Plant and Equipment): instructions for fixed capital;
- IAS 38 (Intangible Assets): instructions for the value of intangible assets; IAS 39 Financial Instruments – Recognition and Measurement): instructions for financial instruments.

Comparative analysis of continental-European (Code Law) and Anglo-Saxon (Case Law) systems.

In case of continental-European law (Code Law), we deal with such legislative system where the laws specify different cases and are of universal nature. Their advantage is the laconic instructions, while weakness is interpretation. Trade legislative bodies regulate them to the extent possible. In addition, tax-legislative instructions and German Standard Reporting Committee (GSC) make their contribution to commenting of unclear instructions.

International Financial Standards are considered by in Anglo-Saxon system (Case Law). Here we deal with the actions oriented towards individual cases, applied for the special cases. Its advantage is careful implementation of the status (e.g. detailed form) and the weaknesses include permanent repetitions. Figure below clearly shows the strengths and weaknesses of the status.

International Financial Standards do not belong purely to Anglo-Saxon system (Case Law) as the framework for standards' stating was developed in advance. This is not the case with the reporting principles.

Components of Framework

Framework, on its side, includes common actions, which provide theoretical basis form reporting. Awareness in their contents is not mandatory. They are used only in case of errors in one or another action, in a form of annex. This typical work is performed in the following spheres:

Annual reports will be further discussed. For the future, the framework will be processed and in result the closed reporting system will be formed so that after completion of the framework work the goals, definition and reporting basis will remain unchanged, All this is done because the obsolete framework format is unfit for numerous newly introduced standards.

Standards regulate the balance system and are presented as follows:

After stating of the standards the scopes of their application are identified. E.g. IAS 38 is used with intangible assets. If we deal with the working capital, IAS 2 (Inventories) shall be applied. On their side, the instructions provide proper explanations for significant definitions (e.g. intangible assets, development costs), definitions of evaluations of any forms etc. In the annex, after material instructions, we consider the list of increasing data.

In many cases we shall face the new types of standards, instead the earlier ones. This is particularly relevant for the types of standards, covering the complicated issues of balancing. E.g. Annex may contain methods of calculation of values etc. while the Annexes containing the lists of necessary data are of great significance and they shall be provided.

Standards providing only application instructions and allegedly facilitate the cases of their introduction, should not be regarded as the obligatory ones. They may accompany the annexes as supplementary forms.

Standards development is a formal, so called duo-process, which, in most cases, last for from 2 to 3 years. Its significant stages are as follows:

- **Discussion document:** so called discussion documents are developed, which may contain the keys for one or another problem. Public is invited to provide comments (term: 90 days in most cases).

• **Exposure draft:** in result of assessment of the discussion document confirmed draft standard is developed, which is again provided for public discussion (term: 90 days in most cases).

• **International Financial Reporting Standard:** Standards finally confirmed or amended by the society are finally approved by the International Accounting Standards Board (IASB).

Consideration of **interpretations** should serve to elimination of ambiguities or errors emerged at a time of actions. Earlier the interpretations were developed by the Standing Interpretations Committee (SIC) within IASB. As the SIC model is now outdated, for the future International Financial Reporting Interpretations Committee (IFRIC) will be in charge of their development.

Compliance with the instructions of International Financial Reporting Standards (IFRS) serves to adequate disclosure of the economic status. Adequate disclosure of this sphere is the basis of International Financial Standards Committee.

Georgian Law on Regulation of Accounting and Reporting

Georgia recognizes International Accounting Standards, Georgian Law on Regulation of Accounting and Reporting provides for number of specific norms, which state the rules both, for the entrepreneurial legal entities and individual entrepreneurs.

State regulating authority in the sphere of accounting and reporting is Georgian Ministry of Finance, whose competence includes approval of the accounting norms and rules for the legal entities of public law, issuance of the relevant instructions and directives and their practical implementation.

Ministry of Finance of Georgia, in relation of accounting and accountability issues, cooperates with the Commission of Accounting Standards under the Parliament of Georgia and independent professional organizations of the accountants.

For the subjects of private law, self-regulation of accounting and financial reporting is provided by independent professional organizations of the accountants and Commission of Accounting Standards under the Parliament of Georgia.

Legal entity of private law (with the exception of small enterprises and non-profit legal entities) shall provide accounting and financial reporting according to the International Accounting Standards and Temporary Accounting Standards.

Conclusions

Article provides discussion of the primary reasons of development of international reporting, function of the standards, common instructions of balancing and evaluation (IFRS), as well as required formal aspects, continental-European (code law) and Anglo-Saxon (case law) systems. This would help the investors in decision-making, in the spheres of sale & purchase or investing of the shares. International Reporting, on its side, is called also as capitalist market oriented reporting.

Thus, the international reporting is oriented on the future and reflects development of the things that leads the entrepreneur to achieve a positive effect, clearly shows the opportunities for economic development which will contribute the improvement of financial globalization.

Literature:

1. Bintroductio to International Accounting Standards, Tb., 1997.
2. Buchholz, R. (IFRS): Grundzuge des Jahresabschlusses nach HGB und IFRS, 3. Aufl., Munchen, 2005.
3. Buchholz R. Internationale Rechnungslegung, Berlin, 2007.

4. Grafer H./Scheld G. (Konzernrechnungslegung): Grundzüge der Konzernrechnungslegung, 9. Aufl., Berlin, 2005
5. Kirsch H. (Rechnungslegung): Einführung in die internationale Rechnungslegung nach IFRS, 3. Aufl., Herne, Berlin, 2006.

მარინე ხუბუა
ბუღალტრული აღრიცხვის გაუმჯობესების საკითხები
რეზიუმე

სტატიაში განხილულია საერთაშორისო ფინანსური აღრიცხვის მნიშვნელობა, სტანდარტების მოქმედება, შეფასების და ანგარიშების დასკვნის საერთო ინსტრუქციები, ასევე აუცილებელი ფორმალური ასპექტები. მეწარმეების ეკონომიკური საქმიანობისთვის აუცილებელი სათანადო კაპიტალი, რაც მოითხოვს კერძო კაპიტალის გაზრდას მფლობელის მიერ ან უცხოური კაპიტალის გაზრდას კრედიტორის მიერ. სააქციო კომპანიებისთვის შესაძლებელია თვითდაფინანსების უზრუნველყოფა, რადგან აქციებს, როგორც ფინანსურ ქაღალდებს, გააჩნიათ უვადო კონტრაქტი და ცვალებადი საპროცენტო განაკვეთი. გარდა ამისა, შესაძლებელია აქციების გატანა სავალუტო ბაზარზე და ამით ფინანსური საქმიანობის უფრო ფართო არეალზე გასვლა: კაპიტალის ზრდა შესაძლებელია ინვესტორების მოზიდვის საშუალებით. ეს მიუთითებს იმაზე, რომ საერთაშორისო აღრიცხვის უმთავრესი მიზანია ინვესტორების დაცვა. დაცვის ეს მექანიზმი ხელს შეუწყობს საჭირო ინფორმაციის შეგროვებას, რათა მიიღონ სწორი გადაწყვეტილებები, რაც საბოლოო ჯამში დადებით გავლენას მოახდენს მეწარმეების ეკონომიკურ მდგომარეობაზე. მეორე მხრივ, ინვესტორებმა უნდა შეძლონ სწორი გადაწყვეტილების მიღება აქციების ყიდვა-გაყიდვის ან ინვესტირების სფეროში, რადგანაც აქციები გამოიყენება კაპიტალისტური ქვეყნების ბაზრების (სავალუტო ბაზრების) საერთაშორისო აღრიცხვაში, რომელსაც აგრეთვე უწოდებენ კაპიტალისტურ ბაზარზე-ორიენტირებულ აღრიცხვას.

Марине Хубуа
Вопросы улучшения бухгалтерского учета
Резюме

В статье рассмотрены значение международного финансового учета, действие стандартов, оценка и общие инструкции выводов отчета, а также обязательные формальные аспекты.

Для экономической деятельности промышленников обязательен определенный капитал, что предполагает повышение частного капитала владельца или повышение иностранного капитала кредитором.

Главнейшая цель международного учета - защита инвесторов. Такой механизм защиты поможет собрать нужную информацию, чтобы принять правильное решение, что в свою очередь, положительно повлияет на экономическое положение промышленников. С другой стороны, инвесторы должны уметь принять правильное решение в сфере купли-продажи акций или инвестирования.

მაია ჭანია
(საქართველო)

ეკონომიკური გლობალიზაციის ინდექსი და საქართველო

საქართველო ეკონომიკური გლობალიზაციის მიხედვით მსოფლიოში მე-19 ადგილზეა, ხოლო ზოგადად გლობალიზაციის დონით – 63-ზე. მნიშვნელოვანია აღვნიშნოთ, რომ 2015 წლის გლობალიზაციის ინდექსი 2012 წლის მონაცემებს ეფერდნობა. ქვეყნის გლობალიზაციის დონე გვიჩვენებს, რამდენად არის ქვეყანა იტეგრირებული მსოფლიოში ეკონომიკური, სოციალური და პოლიტიკური კუთხით. გლობალიზაციის მაღალი დონე ქვეყნის ეკონომიკური და პოლიტიკური განვითარების ხელშემწყობ ფაქტორად მიიჩნევა.

ციურიხის ტექნოლოგიური უნივერსიტეტი ყოველწლიურად აქვეყნებს გლობალიზაციის ინდექსს, რომელიც 191 ქვეყანას მოიცავს. ინდექსის მაჩვენებლები 3 ძირითად კატეგორიადაა დაყოფილი, რომლებიც შეფასების სხვადასხვა კრიტერიუმს ეფუძნება. ეკონომიკური გლობალიზაციის დონე საერთაშორისო ვაჭრობისა და უცხოური კაპიტალის მოძრაობის კრიტერიუმებით განისაზღვრება.

თანამედროვე პირობებში ნებისმიერი ქვეყნის ეკონომიკური ზრდა მნიშვნელოვანწილად საყოველთაო გლობალიზაციის პროცესებით განისაზღვრება. ქვეყანაში არსებული ეკონომიკური ზრდის პრობლემების შესწავლა და ანალიზი ერთ-ერთ ყველაზე უფრო აქტუალურ პრობლემად გადაიქცა. მსოფლიო გლობალიზაციის პროცესები სულ უფრო მეტად მოიცავს მთელ მსოფლიოს, მასში სულ უფრო მეტი ახალი სახელმწიფო ერთეულები და სხვადასხვა საერთაშორისო პროექტების განხორციელებით კიდევ უფრო აქტიური მონაწილე ხდება თანამედროვე გლობალიზაციური პროცესებისა. ამ მხრივ გამონაკლისი არც საქართველოა.

მსოფლიო საზოგადოება და მათ შორის ქართველი ერი იმყოფება პოსტინდუსტრიული განვითარების ეტაპზე, რომელიც ხასიათდება მაღალგანვითარებული ქვეყნების ეკონომიკის გლობალური ინტეგრაციით. თანამედროვე პირობებში ძნელია ვიპოვოთ ისეთი ეროვნული მეურნეობა, რომელიც არაა ჩართული მსოფლიო მეურნეობის სისტემაში. გლობალიზაცია-ინტეგრაცია მსოფლიო ეკონომიკის განვითარების შეუქცევადი ტენდენციაა, რომელიც ხასიათდება ეროვნულ ეკონომიკებს შორის ურთიერთდამოკიდებულებების ზრდის მარალი ხარისხით. ეს ურთიერთობები არის გლობალური ეკონომიკის ჩამოყალიბებისა და განვითარების საფუძველი.

ინტეგრაციის პროცესში კავკასია აღმოჩნდა მსოფლიო მნიშვნელობის სტრატეგიულ ინტერესთა გადაკვეთის გზაჯვარედინზე. ერთი მხრივ, „ნატოს“ წევრი ქვეყნები და ევროკავშირი, მეორე მხრივ, რუსეთი, ირანი და ჩინეთი.

ამ ფონზე საკმაოდ რთულია, მაგრამ აუცილებელია გლობალიზაციის მეტწილად დადებითი მხარეების ჩვენს სასარგებლოდ გამოყენება, რომლებიც ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის უმნიშვნელოვანესი საწინდარია. გაზრდილი საგარეო ვაჭრობა; ინფორმაციის მოძრაობის მაღალი ტემპი; ახალი იდეების ტექნოლოგიების, „ნოუ-ჰაუს“ თავისუფალი გადაადგილება; საქართველოს მსოფლიო ეკონომიკასა და პოლიტიკასთან ინტეგრირების შესაძლებლობა; ყოველივე ზემოთ ჩამოთვლილის გათვალისწინება და ქვეყნის სასიკეთოდ გამოყენება, საქართველოს ეკონომიკური ზრდის მნიშვნელოვან პირობას წარმოადგენს. საქართველო ან ნებისმიერი სხვა ქვეყანა ეროვნულ თვითმყოფადობას, თავისებურებებს, კულტურას, ტრადიციებს, გამორჩეულობას, ეკონომიკურ სიძლიერეს ეკონომიკური ზრდის მაღალ ტემპებს ვერ შეინარჩუნებს თუ იგი გლობალიზაციის მიერ შექმნილი საკაცობრიო სიმდიდრის მხოლოდ პასიურ მომხმარებლად იქცა. საქართველო უნდა გახდეს

შემქმნელი მსოფლიო მნიშვნელობის პროდუქტის, ინოვაციების, გამოგონებების, რომლებზეც დიდი მოთხოვნა იქნება მსოფლიო ბაზარზე.

ეკონომიკური გლობალიზაციის ინდექსში დიდი ეკონომიკის მქონე ქვეყნები (მაგალითად, დიდი შვიდიანის ქვეყნები) არ არიან მაღალ პოზიციებზე, თუმცა, აღნიშნულ ქვეყნებში ერთ სულ მოსახლეზე შემოსავალი მაღალია. ეს აიხსნება იმით, რომ მათი ეკონომიკური განვითარებისათვის არ არის აუცილებელი ეკონომიკური გლობალიზაციის მაღალი დონე, რადგან აქვთ დიდი შიდა ბაზარი და მნიშვნელოვანი მოცულობის შიდა კაპიტალი. სამაგიეროდ, ვერ ვნახავთ პატარა ქვეყანას, სადაც ერთ სულ მოსახლეზე შემოსავალი მაღალია და ეკონომიკური გლობალიზაციის ინდექსში დაბალი პოზიცია უჭირავს. საერთაშორისო ვაჭრობა უცხოური კაპიტალი და სამუშაო ძალის მიგრაცია იქცა პატარა, ბუნებრივი რესურსებით ღარიბი ქვეყნების განვითარების აუცილებელ პირობად.

ადგილი	ქვეყანა
1	სინგაპური
2	ირლანდია
3	ლუქსემბურგი
4	ჰოლანდია
5	მალტა
6	ბელგია
7	არაბთა გაერთიანებული საამიროები
8	ესტონეთი
9	ფინეთი
10	უნგრეთი
15	შვედეთი
19	საქართველო
48	ინგლისი
55	საფრანგეთი
56	უკრაინა
64	სომხეთი
73	აზერბაიჯანი
105	თურქეთი
110	რუსეთი

წყარო: <http://forbes.ge/news/692/>

საქართველოს მე-19 ადგილი განაპირობა საერთაშორისო ვაჭრობის ლიბერალურმა პოლიტიკამ და უცხოური კაპიტალის თავისუფლად შემოსვლის შესაძლებლობამ. საქართველოს მაღალი პოზიცია უფრო ეკონომიკური განვითარების პერსპექტივის ამსახველია, ვიდრე მიღწეული განვითარების დონის.

მთლიანი შიდა პროდუქტის მოცულობა და მისი დინამიკა
(მიმდინარე ფასებში; მლნ. ლარი)
მთლიანი შიდა პროდუქტი (მშპ)

	2010	2011	2012	I 13	II 13	III 13	IV 13	2013	I 14*	II 14*	III 14*	IV 14*	2014*
მშპ მიმდინარე ფასებში, მლნ. ლარი	20743.4	24344.0	26167.3	776.8	6544.5	6835.0	7691.0	26847.4	6307.2	7162.8	7540.1	8176.8	29187.0
მშპ მუდმივ 2003 წლის ფასებში, მლნ. ლარი	12835.0	13757.2	14637.7	3269.30	3725.0	3886.4	4243.0	15123.7	3504.1	3919.4	4102.2	4318.8	15844.6
მშპ-ის რეალური ზრდა, პროცენტული ცვლილება	6.2	.2	6.4	2.4	1.6	1.4	7.6	3.3	7.2	5.2	5.6	1.8	4.8
მშპ დეფლატორი, პროცენტული ცვლილება	8.6	9.5	1.0	-0.5	-0.6	-1.1	-0.7	-0.7	1.9	4.0	4.5	4.4	3.8
მშპ ერთ სულზე (მიმდინარე ფასებში), ლარი	4675.7	5447.1	5818.1	1288.4	1459.6	1524.4	1715.3	5987.6	1404.6	1595.1	1679.1	1820.9	6499.7
მშპ ერთ სულზე (მიმდინარე ფასებში), აშშ დოლარი	2623.0	3230.7	3523.4	777.0	884.5	918.6	1017.6	3599.6	802.9	905.0	962.1	1008.3	3680.8
მშპ მიმდინარე ფასებში, მლნ. აშშ დოლარი	11636.5	14438.5	15846.8	3483.9	3965.7	4118.9	4562.8	16139.9	3605.3	4641.4	4320.4	4527.8	16528.5

წყარო: <http://geostat.ge/?action=page&p-id=118&lang=geo>

ზემოთ აღნიშნული ცხრილიდან ჩანს მშპ-ის ზრდის ტენდენცია. თუმცა, ბუნებრივია, ეს არაა საკმარისი და აუცილებელია უფრო რადიკალური, უფრო ქმედითი ღონისძიებების გატარება. მშპ-ის მაღალი ტემპით ზრდა ტრადიციული მიდგომებით, უპირატესად ფიზიკური კაპიტალის გამოყენებითაც შეიძლება. ასეთი მაღალი ტემპების მიღწევას მრავალი ქვეყანა ახერხებდა, მაგრამ თანამედროვე პირობებში ამ გზით ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის პრობლემები ვერ გადაწყდება, რადგანაც სასურველი სტრუქტურული გარდაქმნები, კონკურენტუნარიანობის ამაღლება, ექსპორტის სერიოზული გადიდება მაინც მიუღწეველი რჩება. ეკონომიკურ ზრდას საქართველოში აფერხებს არა თავისთავად მხოლოდ ინვესტიციების უკმარისობა, არამედ დანახოების, მოსახლეობისა და საწარმოების შემოსავლების სიმცირეც, რაც ძირითადად სამუშაო ძალის დაბალი პროფესიული მომზადების, გამოშვებული პროდუქციის არაკონკურენტუნარიანობის შედეგია. ამიტომ ეკონომიკური ზრდის დაჩქარების მთავარი ფაქტორია კონკურენტუნარიანი სამუშაო ადგილების შექმნა მაღალი კვალიფიკაციის მქონე კადრების მომზადებით, ანუ განათლების სისტემის პრიორიტეტული განვითარებითა და უახლესი ტექნოლოგიების დანერგვით, ტექნოლოგიური მიღწევების ინდექსის ამაღლებით.

ეკონომიკური ზრდის დაჩქარების პრობლემების გადაწყვეტის მთავარი და ყველაზე ეფექტიანი გზა არის მუშათა კვალიფიკაციის, განათლების, ცოდნის ამაღლება, ანუ ინვესტიციები ადამიანურ კაპიტალში, მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების ინოვაციური სფეროს განვითარება. ინტელექტუალური და ინოვაციური განვითარება ფიზიკური კაპიტალის ხარისხის ამაღლებასაც იწვევს და ეკონომიკური ზრდაც კიდევ უფრო სტიმულირდება. პრიორიტეტი თავიდანვე უნდა მიენიჭოს ინვესტიციებს განათლებაში, მეცნიერებაში, ჯანმრთელობაში, სოციალურ ინფრასტრუქტურაში.

აუცილებლად მიგვაჩნია მცირე და საშუალო ბიზნესის პრიორიტეტული განვითარების უზრუნველყოფა, განსაკუთრებით სოფლის მეურნეობაში, კვებისა და მსუბუქ მრეწველობაში, მრეწველობის მეცნიერებატევად დარგებში, მომსახურების სფეროში. მცირე ბიზნესის განვითარების უპირატესობა ის არის, რომ იგი დასაქმების პრობლემის გადაწყვეტის უმნიშვნელოვანესი ფაქტორია. აქ ინვესტიციები, სამუშაო ადგილების ღირებულება შედარებით მსხვილ საწარმოებთან საგრძნობლად მცირეა, ხოლო უკუგება, შემოსავლიანობა და ეფექტიანობა – მაღალი, რაც ეკონომიკური ზრდის ტემპების დაჩქარებას იწვევს. ამასთან ერთად, არანაკლები მნიშვნელობა აქვს სტრუქტურული ძვრების განხორციელებას რეალურ ეკონომიკაში, განსაკუთრებით ინფორმაციული და პოლიტიკური სექტორების განვითარების დაჩქარებას. ეს აუცილებელია არა მარტო ახალი ტექნოლოგიების დანერგვისათვის, არამედ აგრეთვე განათლების, ინოვაციური სფეროს, ტელე-კომუნიკაციების ინფრასტრუქტურის, მაღალშემოსავლიანი დარგების განვითარების უზრუნველყოფისათვის.

დღეს ყველაზე უფრო მთავარ საკითხად სწორედ ინსტიტუციური გარდაქმნების დაჩქარება გვესახება, კერძოდ, საგადასახადო სისტემის სრულყოფა, გადასახადების მასტიმულირებელი ფუნქციის აღდგენა, მათი შემცირებისა და გამარტივების გზით, ხელფასების მატება, ჩრდილოვანი ეკონომიკის მინიმალურ ზომამდე დაყვანა. ჩრდილოვანი ეკონომიკის, კორუფციის, კონტრაბანდის დაძლევის გარეშე ქვეყანა ვერასოდეს ვერ გადაწყვეტს სიღარიბის პრობლემას, შესაბამისად დანახოების, ინვესტიციებისა და ეკონომიკური ზრდის სერიოზულად დაჩქარების პრობლემას.

ამ მიზნების მიღწევა შესაძლებელი გახდება პროფიციტული ბიუჯეტით, მარტივი და დაბალი გადასახადებით, უცხოური ინვესტიციების მოზიდვით, საკუთრების უფლების დაცვით, ლიბერალური სავაჭრო და სატრანსპორტო პოლიტიკით, ექსპორტის ზრდით, სოფლის მეურნეობის სექტორის კომერციალიზაციით, დასაქმებისა და დაგროვების სტიმულირებით, „მომავალი თაობების ფონდისა“ და „სტაბილური განვითარების ფონდის“ შექმნით“.

მეტად მნიშვნელოვანია ასევე საგადასახდელო ბალანსის წონასწორობის მიღწევა, რომლისთვისაც აუცილებელია მისი კომპენსაციური პოტენციალის ამადლება, პირველ რიგში, ექსპორტის პრიორიტეტული გაფართოებით, საგარეო ვალის შემცირებით, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ფართოდ მოზიდვით.

ექსპორტის სწრაფი ზრდა ეკონომიკური განვითარების დაჩქარების უნიშვნელოვანეს ფაქტორად გვევლინება. ამის შესაძლებლობას იძლევა საქართველოს გაწვევრიანება მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციაში, რაც საერთაშორისო ბაზრებზე მაქსიმალურად შეღავათიანი პირობებით ზრდის მიღწევის საშუალებას იძლევა. მაგრამ ამისათვის აუცილებელია მსოფლიოს ბაზრებზე მაღალი ხარისხის კონკურენტუნარიანი პროდუქციის მიწოდება, ექსპორტის სერიოზული გაფართოება, ასევე საჭიროა ექსპორტის დივერსიფიკაცია – ლითონის ნაწარმის, მარგანეცის, ეკოლოგიურად სუფთა სოფლისმეურნეობრივი პროდუქციის, სურსათის, ფარმაცოლოგიური, ინფორმაციული, მეცნიერებატექვადი, ტექნოლოგიური პროდუქციის საქსპორტო წარმოების თანდათან შექმნა ინოვაციური ფორმების ჩამოყალიბებით, მათი საქმიანობის ორგანიზაციით სპეციალური მიზნობრივი პროგრამების საფუძველზე. ექსპორტის ყოველმხრივი ხელშეწყობის პოლიტიკა არ გამოირჩევა იმპორტშემცველი მიმართულებების მხარდაჭერას იქ, სადაც კონკურენტული უპირატესობა გვაქვს და ეფექტიანი წარმოების სწრაფი ზრდის შესაძლებლობანია. ფისკალური, ფულად-საკრედიტო და სავაჭრო პოლიტიკა სწორედ ამ ამოცანების გადაჭრას უნდა ემსახურებოდეს მასტიმულირებელი დაბეგვრის, დაკრედიტების, მეცნიერულ-ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის მეშვეობით.

მაგრამ საქართველოს საკუთარი ინვესტიციური შესაძლებლობანი ძალიან მოკრძალებულია, ამიტომ ეფექტიანი ფულად-საკრედიტო და სავაჭრო პოლიტიკის განხორციელებით მსოფლიო ბაზარზე კონკურენტუნარიანი პროდუქციის მასშტაბური წარმოება, ექსპორტის სერიოზული გაფართოება მხოლოდ საკუთარი ინვესტიციებით ვერ მოხერხდება. ამისათვის, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, საჭიროა აგრეთვე უცხოური პირდაპირი ინვესტიციების ფართოდ შემოსვლა, რომელსაც თანახლავს ყოველთვის უახლესი ტექნოლოგიები და მენეჯმენტი. ასეთი შემოსავლების მთავარი პირობაა ქვეყანაში ინსტიტუციური წესრიგის არსებობა, ჩრდილოვანი ეკონომიკის, კორუფციის დაძლევა, ინვესტიციური გარემოს ჩამოყალიბება. სხვა შემთხვევაში უცხოური პირდაპირი ინვესტიციები საქართველოში მასშტაბით არ შემოვა, შესაბამისად, ზრდის დაჩქარებისა და საგადასახდელო ბალანსის გაწონასწორების პირობები არ გადაწყდება.

ამგვარად, ეკონომიკური ზრდის პრობლემების დაძლევის მნიშვნელოვან მიმართულებად მიგვაჩნია ეკონომიკური ზრდის ხარისხისადმი პრიორიტეტის მინიჭება, სოციალური, სტრუქტურული, ინსტიტუციური, ტექნოლოგიური განვითარების დაჩქარება, ქვეყნის კონკურენტუნარიანობის ამადლება, ადამიანური კაპიტალის განვითარება. წინა პლანზე უნდა გამოვიდეს ზრდის ხარისხის უზრუნველყოფი სოციალური, სტრუქტურული, მეცნიერულ-ტექნოლოგიური, ეკოლოგიური პოლიტიკა. მაკროეკონომიკური პოლიტიკის განმსაზღვრელ პრიორიტეტად უნდა მივიჩნიოთ ინვესტიციები ადამიანურ კაპიტალში, განათლების, მეცნიერების, ჯანმრთელობის სფეროების განვითარება, ადამიანის განვითარების პოტენციალის ინდექსისა

და ტექნოლოგიური მიღწევების ინდექსის ამაღლება, რაც საქართველოში ეკონომიკური ზრდის დაჩქარებისა და ჩამორჩენილობის დაძლევისათვის დამატებითი რესურსების უზრუნველყოფის მთავარი პირობაა.

სწორედ ზემოთ ჩამოთვლილი პირობების რეალიზაციას შეუძლია მოიტანოს სისტემური მაკროეკონომიკური ეფექტი ზრდის ტემპისა და ხარისხის ამაღლების სახით. მრავალი ქვეყნის უახლესი გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ განათლების, სავაჭრო ლიბერალიზაციის, ტელეკომუნიკაციების განვითარებით შესაძლებელია ქვეყნის მშპ-ის ზრდა საკმაოდ მნიშვნელოვანი ტემპებით, ხოლო ინტიტუციური განვითარებით კიდევ უფრო მაღალი ტემპებით დაჩქარდეს. ბოლო ათწლეულში მრავალი ქვეყანა ვითარდება ძალიან მაღალი ტემპებით. საქართველოსაც შეუძლია, თუ იგი სისტემურ მაკროეკონომიკურ პოლიტიკას განახორციელებს.

ლიტერატურა:

1. ნამჩავიძე ბ., საქართველოს ეკონომიკური გლობალიზაცია: შანსი საფრთხის ქვეშ, Forbes Georgia, მაისი 14, 2015.
2. ჭანია მ., გლობალიზაცია და საქართველოს ეკონომიკური ზრდა თანამედროვე გამოწვევების ფონზე, გლობალიზაცია და ბიზნესი, №1, 2016.
3. <http://geostat.ge/?action=page&p-id=118&lang=geo>

Maia Chania Georgia and Index of Economic Globalization Summary

Georgia by the Economic Globalization is on the 19th place in the world and by the level of the Globalization is on the 63rd place. Economic globalization level and index is determined by international trade and foreign capital flow criteria.

The lack of social and intellectual development directly determines a low of economic growth and its quality in Georgia. Georgia is characterized by world competitiveness, competitiveness of growth, and current competitiveness, product efficiency, including low level of territorial intensification of industry. Insufficient institutional and structural development, high level of shadow economy and corruption, significant disproportion between the factors of economic growth are obviously watched in the country.

In our opinion, it is necessary to assign highest priority of macroeconomic policy to the investments into the human capital, development of education, science, public health, increase of an index of technological achievements.

Майя Чания Индекс экономической глобализации и Грузия Резюме

По экономической глобализации Грузия находится на 19-е место в мире. Уровень экономический глобализации и индекс определяются критериями международной торговли и потоками иностранного капитала.

Отсутствие социального и интеллектуального развития непосредственно определяет низкий уровень экономического роста и качество в Грузии. Грузия характеризуется мировой

конкурентоспособности, конкурентоспособности роста и текущей конкурентоспособности, эффективности продукции, включая низкий уровень территориальной интенсификации отрасли. В стране наблюдается недостаточное институциональное и структурное развитие, высокий уровень теневой экономики и коррупции, значительная диспропорция между факторами экономического роста.

Мы считаем, что необходимо обратить должное внимание на наивысший приоритет макроэкономической политики, направленной на инвестиции в человеческий капитал, развитие образования, науки, здравоохранения, повышение индекса технологических достижений.

Айан Мамедова
(Азербайджан)

К ВОПРОСУ ОБ УПРАВЛЕНИИ СТРАТЕГИЧЕСКИМИ ИЗМЕНЕНИЯМИ В ПРЕДПРИЯТИЯХ ОБРАБАТЫВАЮЩЕЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

В концепции «Азербайджан 2020: видение будущего» основное направление развития экономики страны определено на стратегическом подходе решения многих проблем, включая и современные проблемы управления стратегическими изменениями в предприятиях обрабатывающей промышленности.

Проблемы совершенствования управления стратегическими изменениями должно основываться на формировании стратегических целей, выработке задач по их достижению, определении путей стратегического развития, определении основных типов деятельности, выявлении стратегических бизнес-единиц и конкурентов, определении собственных конкурентных преимуществ. Следует обратить основное внимание на совершенствование функционирования предприятий обрабатывающей промышленности в рамках постоянных и развивающихся стратегических изменений. При этом, основная цель стратегическими изменениями – способствовать выполнению постоянных целей, связанных с увеличением зоны деятельности, выходом на новые рынки, снижением затрат, решением социальных проблем населения.

Базовой основой исследования системы управления стратегическими изменениями является стратегический менеджмент, который в последние годы посвящены многочисленные труды зарубежных ученых: И. Ансофф, А. Андрейчиков, Г. Болошин, С. Богусловская, В. Баринов, О. Володина, Р. Грант, Е. Голубков, М. Дудин, А. Зубкова, Е. Исаева, С. Крымова, А. Кулыкова, Н. Лозик, Г. Латфуллин, В. Малюк, П. Масленников, Н. Островухина, С. Попов, В. Петров, В. Пугачева, О. Рой, В. Радионова, Н. Савельева, В. Тумин, А. Фомичев, М. Шифрин, А. Чудновский и др.

Значимое место в исследованиях системы управления стратегическими изменениями отводят проблемы антикризисного управления, где можно выделить труды таких ученых, как Г. Антова, Т. Богдановой, А. Бабылевой, В. Григорьевой, Е. Гариной, Е. Жариновской, А. Зубковой, А. Ивашевой, А. Ивасенко, Э. Короткова, В. Кафидова, И. Марычева, В. Орехова, Г. Шепеленко и др.

Непосредственно к исследованию системы управления стратегическими изменениями можно отнести труды И. Адизеса, А. Ажлуни, Л. Божко, Э. Громонко, Д. Джерри, А. Зуба, С. Замараева, О. Загоровой, Т. Ивановой, С. Кужековой, А. Кузнецова, В. Крутикова, Н. Куцевола, Н. Мешкова, Т. Нестника, Е. Оркина, А. Полякова, И. Павленко, И. Полюка, Е. Петраковой, Н. Подвойской, О. Ромаховой, В. Спивака, Э. Фламгольца, Г. Мироковой, Л. Чередниковой, С. Чистяковой и др.

Серьезный вклад в исследованиях управления стратегическими изменениями на уровне предприятий внесли ученые-экономисты Т. Анонченко, Г. Азаев, В. Бирюкова, Е. Барулина, И. Беляева, Р. Бунеева, А. Блинов, В. Беспалов, С. Васин, И. Воробьева, В. Вяткин, М. Гуськовой, Э. Громонко, О. Горелика, О. Громовой, Д. Дмитровой, Т. Ивановой, Р. Исмагилова, В. Ковалевой, Ю. Лапыгина, Т. Литвиновой, Р. Мумладзе, В. Попова, Б. Ройзберга, Д. Хейзера и др.

Среди отечественных ученых, труды которых посвящены общим проблемам стратегического управления в целом, и вопросам управления стратегическими изменениями в предприятиях, в частности, можно выделить труды Р. Р. Абуталыбова, В. Х. Аташова, И. Г. Алиева, Г. Г. Асланова, Т. Г. Гусейновой, А. Д. Гусейновой, И. М. Гусейновой, Г. К. Гасанова, А.Ш. Иманова, Э. Н. Керимова, И. М. Махмудова, А. М. Магеррамова и др.

Как видно, к исследованиям системы управления стратегическими изменениями уделено достаточное внимание как со стороны зарубежных, так и отечественных ученых.

Однако, несмотря на это, многие вопросы управления стратегическими изменениями остаются нерешенными. К их числу можно отнести конкурентные исследования на уровне предприятий обрабатывающей промышленности, которые являются базовой основой развития нефтегазового сектора республики, недостаточно исследованы вопросы повышения эффективности управления стратегическими изменениями в предприятиях, практически отсутствуют разработки по прогнозным оценкам в этой сфере. Кроме того, весьма слабо отработана система управления стратегическими организационными изменениями на уровне предприятий.

Следует отметить, что не по всем исследуемым предприятиям обрабатывающей промышленности достигнуты высокие результаты, в частности, весьма низкие показатели коэффициента результативности управленческих инноваций получены в предприятиях химической промышленности и по производству машин и оборудования. Наилучшие результаты приходятся на предприятия обрабатывающей промышленности в целом.

Поэтому, руководители отдельных предприятий обрабатывающей промышленности особое внимание должны уделять средним показателям обновления инновационной продукции, включая новую и совершенную продукцию.

Одним из путей повышения эффективности управления стратегическими организационными и инновационными изменениями в предприятиях обрабатывающей промышленности является процесс формирования организационной культуры. По мнению А.П.Марьяченко, в настоящее время организационной культуре уделяется внимание по следующим причинам: организационная культура оперирует символами, часто не имеющими материального или денежного воплощения, такими, как моральные ценности, идеология, ожидания, коллективная память и т.д.; организационная культура часто формируется стихийно и постепенно, что приводит менеджеров к убеждению в наличии культуры как некоей данности, не требующей сознательного вмешательства; культура в целом многослойна, поэтому каждый человек является носителем целого спектра культурных слоев и образований.

А. П. Марьяченко считал, что организационная культура представляет собой систему из следующих составляющих: системы целей; системы знаний; системы коммуникаций; системы моральных ценностей и норм; системы методов организации функционирования и развития культуры; системы защиты.

Организационная культура включает такое содержание предприятия, как стабильность, перспективность и упорядоченность действий, единство целей и низкая конфликтность. Организационная культура имеет ряд носителей, с помощью которых она классифицируется, проявляет себя в реальности.

Что касается средств оценки организационной культуры в системе управления стратегическими и инновационными изменениями в предприятиях, то она включает следующие моменты: особенности ориентированности предприятия - предприятие специфично по своим особенностям; предприятие динамично и пронизано предпринимательством; предприятие ориентировано на результат; предприятие структурировано и строго контролируется. Действия персонала определяются формальными процедурами; общий стиль лидерства предприятий – стиль лидерства предприятий, представляет собой пример мониторинга, стремление помочь; стиль лидерства предприятия включает: предпринимательство, новаторство и склонность к риску; стиль лидерства предприятий включает: деловитость, агрессивность, ориентацию на результаты; стиль лидерства в предприятии включает: координацию, четкость организации; управление наемным персоналом – стиль управления в предприятии: единодушие и участие в принятии

решений; стиль управления в предприятии: поощрение индивидуального риска и новаторства; стиль управления предприятия характеризуется высокой требовательностью, с жестким стремлением к конкурентоспособности и поощрением достижений; стиль управления предприятия характеризуется гарантией занятости, требованием подчинения, предсказуемости и стабильности в отношениях; связующая сущность предприятия – предприятий связывает воедино преданность делу и взаимное доверие. Обязательность организации находится на высоком уровне; предприятий связывает в единую цепь к новаторству и совершенствованию; предприятий связывает в единую цепь цели и выполнении задачи; предприятий связывает воедино формальные правила и официальная политика; стратегические цели – предприятие заостряет внимание на гуманном развитии; предприятие акцентирует внимание на обретении новых проблем; предприятие акцентирует внимание на конкурентных действиях и достижениях; предприятие акцентирует внимание на неизменности и стабильности; критерии успеха – предприятие определяет успех на базе развития человеческих ресурсов, увлеченности наемных работников делом и заботой о людях; предприятие определяет успех на базе обладания уникальной или новейшей продукцией; предприятие определяет успех на базе обладания на рынке и опережения конкурентов; предприятие определяет успех на базе рентабельности.

Одним из путей повышения эффективности управления стратегическими организационными и инновационными изменениями в предприятиях обрабатывающей промышленности является совершенствование действующей организационной структуры управления. Проведенные исследования по многим предприятиям обрабатывающей промышленности показали, что в основе организационной структуры лежит традиционная линейно-функциональная структура с ярко выраженными вертикальными связями. В них очень слабо развиты горизонтальные связи, что приводит к ослаблению принятия как стратегических организационных, так и инновационных решений.

По нашему мнению, для усиления горизонтальных связей в крупных современных предприятиях обрабатывающей промышленности предлагаются ввести структурные подразделения матричного типа в области стратегии и инновации.

Предлагаемая примерная организационная структура управления современными предприятиями обрабатывающей промышленности представлена на рис. 1.



Рис. 1. Предлагаемая блок-схема организационной структуры управления современными предприятиями обрабатывающей промышленности

Таким образом, проведенные исследования позволили выработать основные пути повышения эффективности управления стратегическими организационными и инновационными изменениями в предприятиях обрабатывающей промышленности, к которым можно отнести:

- полученные коэффициенты, характеризующие способность системы управления достигать инновационные стратегические цели в предприятиях обрабатывающей промышленности достаточно высоки (предприятия пищевой промышленности – 0,862; предприятия химической промышленности – 2,980);

- полученные коэффициенты, характеризующие скорость подготовки к началу процесса и оперативности передачи управленческого инновационного решения в предприятиях обрабатывающей промышленности достаточно положительные (предприятия пищевой промышленности – 1,064-1,675; предприятия химической промышленности – 1,007-1,262);

- результативность управленческих инноваций в предприятиях обрабатывающей промышленности положительная (в предприятиях обрабатывающей промышленности – 8,458; в предприятиях химической промышленности – 1,730; в предприятиях по производству машин и оборудования – 0,659);

– для повышения эффективности управления стратегическими изменениями предложена внедрить в оргструктуру предприятий обрабатывающей промышленности новое структурное подразделение «Отдел стратегических изменений и инноваций».

აიან მამედოვა
სამრეწველო საწარმოების სტრატეგიული ცვლილებების მართვის პრობლემა
რეზიუმე

„აზერბაიჯანი 2020: მომავლის ხედვის“ კონცეფციაში მთავარი მიმართულება ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებაში განისაზღვრება მრავალი პრობლემის გადაჭრის სტრატეგიული მიდგომით, მათ შორის არის სამრეწველო საწარმოებში სტრატეგიული ცვლილებების მართვის პრობლემა.

სტრატეგიული საორგანიზაციო და ინოვაციური ცვლილებების ეფექტურობის ერთ-ერთი ხერხია არსებული საორგანიზაციო მართვის სისტემის სრულყოფა. სტრატეგიული ცვლილებების მთავარი მიზანია დასახული ამოცანების შესრულების ხელშეწყობა, რაც დაკავშირებულია მოქმედების სფეროს გაფართოებასთან, ახალ ბაზარზე გასვლასთან, ხარჯების შემცირებასა და მოსახლეობის სოციალური პრობლემების გადაჭრასთან.

Ayan Mamedova
Controlling Strategic Changes in Manufacturing Enterprises
Summary

In the concept "Azerbaijan 2020: vision for the future" main direction of the country's economic development is determined through strategic approach of solving many problems, including current problems of controlling strategic changes in the manufacturing industry enterprises.

One way to make strategic organizational and innovative controlling system more efficient is to advance the existing organisational controlling system. Main aim of strategic changes is to facilitate achieving permanent goals connected to expanding activity areas, finding new markets, reducing expenses, solving social issues of population.

კობა კორსანტია
(საქართველო)

**აფხაზეთის კულტურის ძეგლები და მათი როლი
ტურიზმის განვითარებაში**

აფხაზეთის სინამდვილის გათვალისწინებით, როდესაც დარღვეულია საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობა და რეგიონი ოკუპირებულია რუსეთის მიერ, მნიშვნელოვანი და აუცილებელი ფაქტორია აფხაზეთის კულტურის ძეგლების შესწავლა, მათი თანამედროვე მდგომარეობის კვლევა, აღნიშნული ძეგლების ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობის გამო ტურისტული შესაძლებლობებისა და პოტენციალის წარმოჩენა მსოფლიოს ცივილიზებული საზოგადოების წინაშე.

აფხაზეთის თითქმის ყველა გორაკს ძველი ქრისტიანული კულტურული ძეგლი ამშვენებს, რომელთა რაოდენობა 150-მდეა. აფხაზეთის ომმა მნიშვნელოვანი ზიანი მიაყენა აფხაზეთის კულტურის ძეგლებს, რომელთა უმრავლესობა, პრაქტიკულად, ბოლომდე დანგრეულია. გარკვეული ნაწილი დანგრევის პირასაა. მთავარი ფასეულობა კულტურის ძეგლებისა არის არა მხოლოდ მათი ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობითობა, არამედ მათი შემოგარენი და მიმდებარე ტერიტორიები, როგორც ტურიზმის განვითარების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ფაქტორი. აფხაზეთის კულტურის ძეგლების ისტორიული სიწმინდეების შესანარჩუნებლად რესტავრაციის ჩატარება ერთიანი ნორმების დაცვას ითხოვს, რაც აქტუალურია დევანდელი პოლიტიკური სიტუაციის გათვალისწინებით. თუმცა ბოლო პერიოდში, ანუ კონფლიქტის შემდგომ აფხაზეთში, განსაკუთრებით გალის რაიონში, აშენდა კულტურის რამდენიმე ძეგლი (ეკლესია), რომელთა შესახებ მოგითხრობთ ქვემოთ.

აფხაზეთის დღევანდელი რეალობის გათვალისწინებით, უნდა შეიქმნას კულტურის ძეგლების მდგომარეობის მეცნიერულ დონეზე გამოკვლეული და შეფასებული სრული სურათი, მათი აღდგენისა და შემდგომი რეაბილიტაციისათვის, ტურისტულ ინდუსტრიაში მათი პოტენციალის წარმოსაჩენად. აქედან გამომდინარე, აფხაზეთის კულტურის ძეგლების კვლევა, მათი თანამედროვე მდგომარეობის შესწავლა ფრიად აქტუალურია.

ნაშრომის მიზანია აფხაზეთის კულტურის ძეგლების ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობისა და ტურისტული შესაძლებლობების წარმოჩენა, კულტურული ძეგლების თანამედროვე მდგომარეობის შესწავლა და ანალიზი. აქედან გამომდინარე, დასახული იქნა შემდეგი ამოცანები:

1. აფხაზეთის კულტურული ძეგლების მდგომარეობის შესწავლა კონფლიქტამდე და კონფლიქტის შემდეგ;
2. აფხაზეთის კულტურის ძეგლებზე დამოკიდებული ტურისტული პოტენციალის წარმოჩენა;
3. აფხაზეთის კულტურული ძეგლების პრობლემების მოგვარების მეცნიერულად დამუშავებული ღონისძიებების დასახვა და სპეციალური რეკომენდაციების შემუშავება.

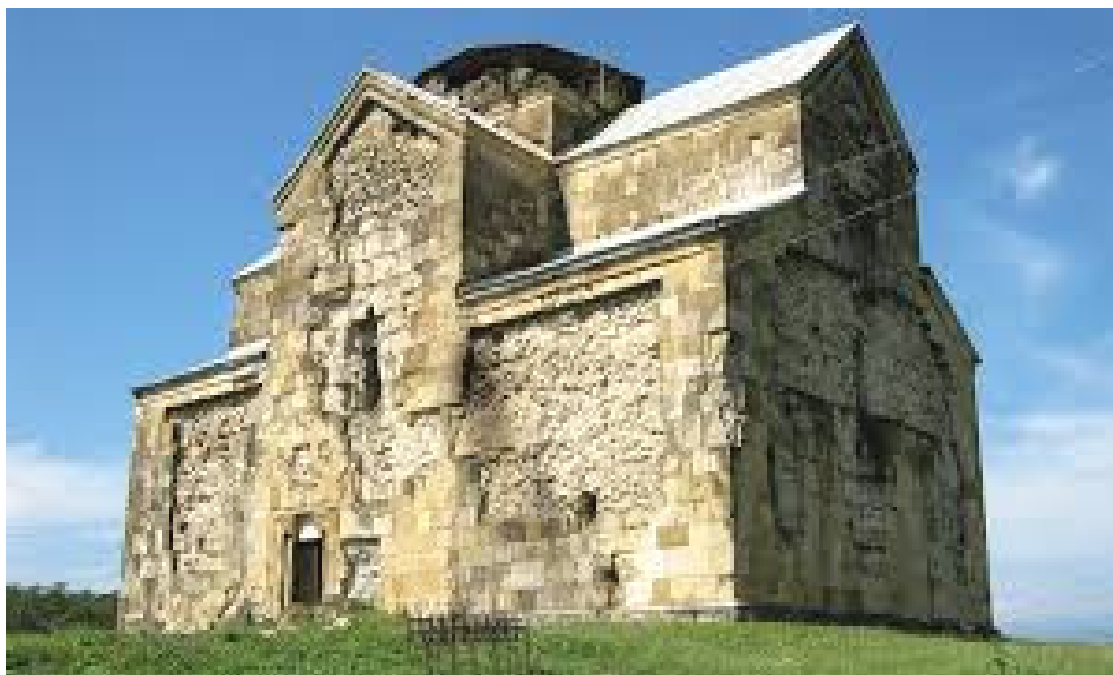
ცნობილია, რომ აფხაზეთის ტერიტორიაზე მოქმედებდა ქართული კულტურის მნიშვნელოვანი კერები: მოქვი, ბეღია, ილორი, ლიხნი, წებელდა, წარჩე, ახალი ათონი, ბიჭვინთა, რეჩხი, ცხირი, წყელკარი და ა. შ., სადაც საუკუნეების განმავლობაში არსებობდა ქართული ქრისტიანული კულტურის ცენტრები. აქ განსაკუთრებული მნიშვნელობა ჰქონდა წიგნთსაცავებს, სადაც იწერებოდა ორიგინალური ქართული თხზულებები, ბერძნულიდან ითარგმნებოდა სასულიერო დანიშნულების წიგნები, იქმნებოდა ხელნაწერები. ჩვენამდე მოღწეულია უნიკალური მინიატურე-

ბით მოხატული მოქვის სახარება, ბედიის გულანი, ბიჭვინთის იადგარი, მოქვის ომოფორი, გიორგი მთაწმიდისეული სახარების თარგმანი, ვარძიის გულანი, რომელიც ისტორიული ბედუკულმართობით ბედიაში მოხვედრილა და იქ განუახლებიათ და ა. შ. ზემოთ დასახელებული ყველა ისტორიული ძეგლი ქართული დამწერლობის შესანიშნავ ნიმუშს წარმოადგენს და ქართული წერილობითი კულტურის განუყოფელი ნაწილია. შუა საუკუნეების ქართული დამწერლობის ნიმუშები თანამედროვე აფხაზეთის ტერიტორიაზე უხვად არის აღმოჩენილი. წერილობით ძეგლებს შორის არის როგორც ეპიგრაფიკული ძეგლები (წარწერები), ასევე რბილ მასალაზე შესრულებული ხელნაწერები. მათ შორის განსაკუთრებით ბევრია ეპიგრაფიკული ძეგლი. სულ აღრიცხულია 100-ზე მეტი: ლაპიდარული, ფრესკული და ჭედური წარწერა. საკუთრივ აფხაზეთა მეფეების სახელით ჩვენამდე მოღწეულ წერილობით წყაროებს შორის არის 15-მდე ეპიგრაფიკული ძეგლი და ერთი ისტორიული ქრონიკა – „აფხაზ მეფეთა დივანი“, რომელიც საფუძვლიანად განახლდა გაერთიანებული საქართველოს პირველი მეფის, ბაგრატ III-ის (978-1014 წწ.) მეფობის დროს (3).

ბედიის მონასტერი X საუკუნის მიწურულს, დაახლოებით 999 წელს, გაერთიანებული საქართველოს პირველმა მეფემ ბაგრატ III ააგო. ბედიის სამონასტრო კომპლექსი აღმართულია ოჩამჩირიდან 25 კმ-ის დაშორებით, სოფელ ბედიის ცენტრში. იგი ქართული ხუროთმოძღვრების ულამაზესი ნიმუშია. მასში დღეისთვის დვთისმშობლის სახელობის ტაძარი, საეპისკოპოსო პალატა და სამრეკლოს ნაწილი შედის. სამონასტრო კომპლექსის მთავარ ნაგებობას წარმოადგენს ეზოს ცენტრში აგებული ბედიის დვთისმშობლის სახელობის ტაძარი, მისგან დასავლეთით შერჩენილია ბედიელ მიტროპოლიტთა ორსართულიანი სასახლე. ტაძარი მნიშვნელოვნად გადაკეთებულია XIII-XIV საუკუნეთა მიჯნასა და XV საუკუნეში. სამრეკლო XII-XIV საუკუნეების ნაგებობას წარმოადგენს, ტაძრის ინტერიერში შემორჩენილია ფრესკული მხატვრობის სამი ფენა, რომელიც X-XI, XIII-XIV და XVI-XVII საუკუნეებით თარიღდება. ეკლესია ქართულ-აფხაზური ომის დროს მნიშვნელოვნად დაზიანდა (სურ №1). გაჩნდა საშიშროება იმისა, რომ ეს ტაძარიც „ძველი ნანგრევების კატეგორიაში აღმოჩნდებოდა. ბედიის ტაძრის გამო აფხაზ და ქართველ ისტორიკოსთა შორის დიდი ბატალიები მიმდინარეობს. საქართველოშიც და აფხაზეთშიც ბედიის კომპლექსი თავიანთი კულტურის უძველეს ძეგლად მიაჩნიათ“ (2). ამჟამად ეკლესიის ინტერიერი აღდგენილია, კედლები გამაგრებულია და უახლოეს ასწლეულში ამ კედლებს წვიმა ვერაფერს დააკლებს. თადის ადგენა კი ჯერჯერობით ვერ მოხერხდა.

ილორის წმ. გიორგის ეკლესია, XI საუკუნის ქართული ხუროთმოძღვრების ძეგლი, რომელიც აგებულია სოფ. ილორის (ოჩამჩირის მუნიციპალიტეტი) შუაგულში, შუასაუკუნეების საქართველოს უმნიშვნელოვანეს სალოცავს წარმოადგენდა. პროპორციათა მოხდენილობითა და შესრულების ტექნიკური დონით, იგი ექცევა ნაგებობათა იმ წრეში, რომელშიც ჩანს შუა საუკუნეების საქართველოს წამყვანი რეგიონების მხატვრული მისწრაფებანი. ილორის ეკლესია აფხილით დასრულებული ერთნავიანი ნაგებობაა, რომელსაც ჩრდილოეთიდან, სამხრეთიდან და დასავლეთიდან სხვადასხვა ხანის მინაშენები აქვს. აღმოსავლეთ ფასადზე შემონახულია ძველი ქართული წარწერებიანი 5 ქვა, რომლებიც ასევე XI საუკუნის I მეოთხედით თარიღდება. XVII საუკუნეში ილორის ეკლესია ლევან II დადიანმა შეაკეთა. 1736 წელს დაწვეს თურქებმა. აღადგინეს ოდიშის მთავრებმა. ძველი საფუძვლიანად შეაკეთეს XIX საუკუნის 40-იან წლებში. ამჟამად მე-11 საუკუნის ქართულ ეკლესიას რუსული გუმბათი დაადგეს, ქართული კვალის წასაშლელად გარე ფასადი მთლი-

ანად და შიდა კი ნაწილობრივ თეთრად გადაღებეს, აღმოსავლეთის მხარე კი, სადაც ქართული წარწერები იყო ამოკვეთილი, მთლიანად შელესილია (სურ. №2).



სურათი 1. ბედიის მონასტერი

ბიჭვინთის ტაძარი – X საუკუნის ბიჭვინთის საეპისკოპოსოს საკათედრო ტაძარი, მდებარეობს ბიჭვინთაში. ბიჭვინთის ტაძარი, ისევე როგორც აფხაზეთის ტერიტორიაზე მდებარე სხვა ძეგლები, ორგანულადაა ჩართული ქართული ხუროთმოძღვრების განვითარებაში, მაგრამ მისი გარეგნული სახე, საქართველოს სხვა ძეგლებისაგან განსხვავებით, გარკვეულ მსგავსებას ამჟღავნებს ბიზანტიურ შენობებთან (სურ. №3). ბიჭვინთის ტაძარი წარმოადგენს გვერდით წაგრძელებულ ჯვაროვან-გუმბათოვან ნაგებობას, რომელსაც დასავლეთით ნართექსი აქვს, ხოლო აღმოსავლეთით – 3 შვერილი აფსიდი. აღსანიშნავია, რომ ნართექსი საქართველოში იშვიათად გვხვდება, შვერილი აფსიდები კი ახასიათებს საქართველოს ადრინდელი პერიოდის ეკლესიებს, უფრო გვიან, დასავლეთ საქართველოს, კერძოდ, ზღვის სანაპიროს ძეგლებს.



სურათი №2. ილორის წმინდა გიორგის ეკლესიის ამჟამინდელი სახე

მოქვის საკათედრო ტაძარი მდებარეობს სოფელ მოქეში, ოჩამჩირის მუნიციპალიტეტში, აფხაზეთში. ააგო აფხაზთა მეფე ლეონ III-მ (957-967 წწ.). ტაძარი სამნავიანია, სამლოცველოების მწკრივით განაპირა ნაგებობის გასწვრივ, აღმოსავლეთის მხრიდან სამი შვერილი აფსიდი აქვს. შუა (საკურთხევლის) აფსიდი შიგნიდან ნალისებრი ფორმისაა, გარედან ხუთწახნაგაა. გუმბათი ეყრდნობა შენობის ცენტრში აღმართულ ოთხ ბოძს. კვადრატიდან გუმბათის ყელზე გადასვლა განხორციელებულია აფრების საშუალებით. გუმბათის თორმეტწახნაგა ყელი დაბალია. შენობა შემოსილია თლილი ქვის პერანგით. ფასადებზე ჩუქურთმები არ აქვს (სურ. №4). ტაძარს მდიდარი წიგნთსაცავი ჰქონია, რასაც მოწმობენ ჩვენს დრომდე მოღწეული ხელნაწერები.



სურათი №3. ბიჭვინთის ღვთისმშობლის ტაძარი



სურათი №4. მოქვის საკათედრო ტაძარი

ღიხნეს ღვთისმშობლის მიძინების ტაძარი, რომელიც გუდაუთის რაიონში მდებარეობს, ორსართულიანია. ფასადები მოპირკეთებულია სუფთად გათლილი ყვითელი ქვით. ინტერიერის მოხატულობა გამოირჩევა ფაქიზი კოლორიტით. იგი ქართული ეკლესიის მხატვრობის ერთ-ერთი ყველაზე თვალსაჩინო ნიმუშია და ადრევე იპყრობდა მკვლევართა და ტურისტთა ყურადღებას (სურ. №5).



სურათი №5. ღიხნის ღვთისმშობლის მიძინების ტაძარი

ანაკოფიის წმიდა სვიმონ კანანელის ეკლესია მდებარეობს ახლანდელი ახალი ათონის ტერიტორიაზე, რომელიც ციხის ტერიტორიაზეა აგებული. ბოლოს

1991 წელს შეკეთდა, მაგრამ არ შეკეთებულა გუმბათი, რის გამოც შენობას აწვიმს და ზიანდება ფრესკების შემორჩენილი ფრაგმენტები (1). ქართული წყაროების თანახმად, აქ განისვენებს საქართველოში ქრისტიანობის ერთ-ერთი პირველი გამავრცელებელი სვიმონ კანანელი (სურ. №6). აქვე მდებარეობს ახალი ათონის წმიდა პანტელეიმონის მონასტერი.

ცანდრიფშის ტაძარი მდებარეობს დაბა ვანთიადში, გაგრის რაიონში. აგებულია VI-VII სს.-ში. ტაძარი სამნავიან ბაზილიკას წარმოადგენს. აგებულია საშუალო ზომის სწორი ფორმის კირქვის კვადრებით, გამოყენებულია სხვადასხვა ზომის ბრტყელი აგური. ტაძარში მიკვლეულია მარმარილოს ფრაგმენტები, რომლებიც თარიღდება VI-VII საუკუნეებით. არსებობს მოსაზრება, რომლის თანახმად, ეს სწორედ ის ტაძარია, რომელიც ბიზანტიის იმპერატორმა იუსტინიანე I-მა (527-565 წწ.) აბაზგებს – აფხაზთა წინაპარ ტომს აუგო მათი გაქრისტიანებისას. დღევანდელი მდგომარეობით, ტაძარი გაწმენდილია და ჩართულია ტურისტულ მარშრუტთა სიაში.



სურათი №6. წმიდა სვიმონ კანანელის ეკლესია

წებელდის წმიდა გიორგის ეკლესია აგებულია XII-XIII სს. გულრიფშის რაიონის სოფ. წებელდაში. წებელდიდან აღმოსავლეთით 4 კმ-ზე, 1988 წელს არქეოლოგიური გათხრების დროს, გამოვლინდა ქრისტიანული ტაძრის ნანგრევები, რომლებშიც აღმოჩნდა ტაძრის ერთ-ერთი სამშენებლო დეტალი შესაბამისი ქართული წარწერით. წარწერა მოგვითხრობს წმ. გიორგის ტაძრის მშენებლობის შესახებ. წარწერის მიხედვით, ტაძარი აგებული უნდა იყოს XII-XIII საუკუნეებში. დღემდე მოღწეულია ნანგრევების სახით (3). სოფელ წებელდის შემოგარენში ასევე არის წებელდის წმიდა თევდორეს ეკლესია, რომლის ნანგრევებია მხოლოდ დარჩენილი.

წკელიკარის წმიდა გიორგის ეკლესია მდებარეობდა გალიდან 20 კმ-ის მანძილზე, სოფ. რეჩხო-ცხირში. ტაძარი აგებული იყო XI საუკუნეში წმ. გიორგის სახელზე, მაგრამ ადგილობრივი მცხოვრებნი მას წკელიკარს („წყველის კარს“) უწოდებენ. აფხაზი ხელოვნებათმცოდნის დ. შერვაშიძის აზრით, ტაძარი წარმოადგენს XI საუკუნის ქართული ხუროთმოძღვრების შესანიშნავ ნიმუშს. აგებულია წმ. გიორგის სახელზე, ადგილობრივი საეკლესიო პირის მერკილეს მიერ, რაზეც ტაძარში აღმოჩენილი წარწერები მიუთითებენ. ტაძარს მომდევნო საუკუნეებში რამდენჯერმე განუცდია საფუძვლიანი გადაკეთება-რესტავრაცია (2). ტაძრის დღევანდელი

მდგომარეობა: მცენარეულ საფარში ჩანს ეკლესიის ძველი ნაშთი, რომელიც გაიწმინდა ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ.

წარჩეს ეკლესიები გალიდან 17 კმ მანძილზე, სამურზაყანოს დაბლობზე, მდინარეების – ოქუშისა და წარჩეს ხეობებში მდებარეობს. სოფელი წარჩე, რომლის სახელი უნდა მომდინარეობდეს მეგრული სიტყვიდან „წყარ“-წყალი, „ჩე“-თეთრი, თეთრი წყალი. წარჩე დასახელებულია ძველ წყაროებში, ფლავიუს არიანეს და არქანჯელო ლამბერტის შრომებში. წარჩეში დგას XIII-XIV საუკუნეების ხუროთმოძღვრული კომპლექსი „მაფაშ ოხუამე“ - „მეფის ეკლესია“. კომპლექსში შედის ორი ეკლესია, გალავანი და კარიბჭის ნაშთი. „მაფაშ ოხუამეს“ ერთ-ერთი დარბაზული ეკლესიის გათხრებისას აღმოჩნდა ადგილობრივ დიდებულთა ფრესკები. აღნიშნული არქიტექტურული ძეგლი შეისწავლა ხელოვნებათმცოდნე ლ. შერვაშიძემ და ვარაუდით XV საუკუნით დაათარიდა (2). წარჩეს ეკლესიები XVII საუკუნეში განუახლებია სამეგრელოს მთავარს ლევან II დადიანს (1611-1657 წწ.).

ზემო ცხირის წმინდა ნიკოლოზ სასწაულმოქმედის სახელობის ეკლესია აშენდა 1900 წელს. 1910-1915 წლების მონაცემების მიხედვით, სამურზაყანოში ფუნქციონირებდა 33 ეკლესია, მათ შორის ზემო ცხირის წმ. ნიკოლოზ სასწაულმოქმედის ეკლესია. მღვდელი ი. სირგინავა, რომელიც ერთდროულად რეჩხის პაპიტონის ეკლესიის მღვდელიც იყო. ცხირის პეტრე-პავლეს ეკლესია აშენდა 1872 წელს (ხის), განახლდა 1886 წელს. ახლა ნანგრევებია მხოლოდ. ზემო ცხირის ეკლესიის აღდგენა მოხდა 2010-2014 წწ. ადგილობრივი მოსახლეობის ინიციატივით და საზღვარგარეთიდან შემოსული შემოწირულობებით (სურ. №8).

რეჩხის (გალის რაიონი) დეთისმშობლის ეკლესია (ყოფილი პაპიტონის) XIX საუკუნის ტაძარია. კერძოდ, აიგო 1875-1880 წწ. თუმცა საბჭოთა პერიოდში მოხდა მისი ნგრევა და დარჩენილი იყო მხოლოდ ნანგრევები. რეჩხის ტაძარი XXI საუკუნეში აღორძინდა რეჩხის რამდენიმე მკვიდრის უშუალო მონაწილეობითა და დაფინანსებით (სურ. №9). ამჟამად ეკლესია ფუნქციონირებს და ისეთ ადგილზეა აშენებული, რომ დიდი დატვირთვა და როლი ექნება ტურიზმის განვითარების საქმეში.



სურ. №7. ცხირისა და რეჩხის ეკლესიების ნანგრევები აშენებამდე



სურ. №8 და სურ. №9
ცხირის და რეჩხის განახლებული ეკლესიები

გარდა განხილული ეკლესიებისა, არის ეკლესიები, რომლებიც დანგრეულია და საჭიროებს აღდგენას. ესენია: ოქუმის, გუდავის, ჩხორთოლის, განთიადის ბაზილიკა, წმინდა ოქროპირის სახელობის ეკლესია სოხუმთან, რომელთაც, აღდგენის შემთხვევაში, შეუძლიათ დიდი როლი შეასრულონ ტურიზმის განვითარების საქმეში, რადგანაც ამას ხელს უწყობს აფხაზეთის თვალცარმტაცი ბუნება, გეოგრაფიული მდებარეობა და კონტრასტები

ამგვარად, ნაშრომში განხილულ აფხაზეთის კულტურის ძეგლებს უდუდესი მნიშვნელობა აქვთ რეგიონის ტურისტული ინფრასტრუქტურის განვითარებისთვის. აფხაზეთის დღევანდელი სინამდვილის გათვალისწინებით, აუცილებელი და დროულია იმ კულტურული ძეგლების აღდგენა, რომლებიც სავალალო მდგომარეობაშია და მოითხოვენ აღდგენითი სამუშაოების ჩატარებას ან ხელახლა აშენებას. ხელახლა აშენების ტენდენცია არის აფხაზეთის სინამდვილეში (რეჩხისა და ცხირის ეკლესიების აშენება) და ეს ტემპი უნდა გაგრძელდეს. ამასთანავე, აუცილებელია აღნიშნული პრობლემისადმი სახელმწიფოებრივი მიდგომა ქვეყნის მდგრადი განვითარების ხელშეწყობისათვის.

ლიტერატურა:

1. აბულაძე ს., აფხაზეთის უმნიშვნელოვანესი ქართული ძეგლები, საზოგადოებრივ-რელიგიური ინტერნეტ-ჟურნალი „ამბიონი“, 2012.
2. ახალაძე ლ., აფხაზეთის მატერიალური კულტურის ძეგლები, თბ., 2010.
3. გამახარია ჯ., აფხაზეთი და მართლმადიდებლობა, თბ., 2005.
4. გამახარია ჯ., ქართული ავტოკეფალური ეკლესიის იურისდიქციის გავრცელება აფხაზეთში, ბეღია, 2009, №8-9.

5. საქართველოს გეოგრაფია, რეგიონები, მ. ალფინძის და სხვათა რედაქციით, თბ., 2001.

Koba Korsantia
Cultural Monuments of Abkhazia and Their Role in Tourism Development
Summary

The work deals with discussion of monuments of Abkhazia, highlighting historical-cultural heritage and their role in tourism, studying and analyzing their current condition. Most of these monuments are considered to lack care and rehabilitation. The ruined monuments need to be completely rebuilt. These monuments could play a huge role in tourism development and, therefore, this region is very multifarious.

Коба Корсантия
Памятники культуры Абхазии и их роль в сфере развития туризма
Резюме

Данный труд касается представлению историческо-культурного наследия памятников культуры Абхазии и туристических возможностей, изучению и анализа современного состояния культурных памятников. Установлено, что наибольшая часть культурных памятников Абхазии нуждается в проведении реабилитационных работ, а разрушенные памятники нуждаются в восстановлении полностью. Указанные памятники могут играть величайшую роль для развития туризма и в этой связи регион является весьма многообразным.

THE ROLE OF TOURISM IN INTERCULTURAL COMMUNICATION

Tourism is among the largest and fastest-growing economic sectors in the world. Every year millions of people join the human flow across the countries, thanks to easier, faster and more affordable transportation means. According to the data provided by the World Tourism Organization (UNWTO), the United Nations' specialized agency mandated with the promotion of responsible, sustainable and universally accessible tourism, international tourist arrivals have increased from 25 million globally in 1950, to 278 million in 1980, 527 million in 1995, and 1,133 million in 2014 (9, 12).

Likewise, international tourism earnings worldwide have risen sharply from US\$ 2 billion in 1950 to US\$ 104 billion in 1980, US\$ 415 billion in 1995 and US\$ 1,245 billion in 2014 (9, 15). International tourist arrivals worldwide are expected to further increase by 3.3% a year between 2010 and 2030 to reach 1.8 billion by 2030, according to UNWTO's long term forecast Tourism towards 2030. International tourist arrivals, to put it differently, will increase by some 43 million a year, compared with an average increase of 28 million a year during the period 1995 to 2010.

These figures demonstrate the growing importance of tourism for the world economy. States, with a few exceptions, are in a continuous competition to increase their share in the vast tourism income by attracting more tourists. Indeed, some countries are more advantageous than others considering their natural beauty, historical and cultural sites. However, these are not enough by themselves to ensure sustainable tourism growth. States with better understanding of tourist expectations have a lead in this race. Tourists basically want to be understood and treated accordingly so that they feel comfortable to enjoy their stay in a specific country. When they do, they usually tend to visit those countries again and influence more people to follow. When they do not, they cross out the name of the country from their travel list and share their negative perception with other people.

However there is another side of the story. Increase in the number of foreigners visiting one place may not always be welcomed by the locals. Even though tourism helps generating jobs and increases the income of the host state and local people, the interaction between the locals and tourists, if mismanaged, might create tensions.

This article deals with the human interaction aspect of tourism and argues that effective intercultural communication among people from various nationalities is significant for sustainable tourism and therefore host countries, as well as tourists need to be prepared to handle cultural differences.

Scollon and Scollon define intercultural communication as an entire range of communications among people from different cultural backgrounds and maintain that intercultural communication often involves a mismatch of codes, because it occurs when individuals using different cultural symbols and meanings interact. Even if the sides use a common language, they frequently do not share mutual intent, purpose, and understanding, due to cultural differences (7, xi).

Cultural differences, in this regard, are the core subject for studies addressing intercultural communication. Effective intercultural dialogue, especially in the tourism industry, requires all sides to know and understand the other culture to a certain degree so that they get to recognize the nature of their differences and relate to one another. Intercultural communication experiences help tourists, as well as tourism service suppliers and host communities to know and to appreciate other cultures.

Communication, as a process through which a message is transferred, can be divided into two types: verbal communication and nonverbal communication. Communication done with speaking is verbal communication. Verbal communication includes four skills of listening, speaking, reading, and writing. Nonverbal communication, on the other hand, includes all messages that people exchange besides the verbal communication; such as posture, walk, gestures, face and eyes and clothing among others. Generally, in social interaction nonverbal signs are more reliable than verbal signs. Verbal communication constitutes 7%, along with tone and intonation accounting for 38% of message conveyance. The remaining 55% belongs to body movements and nonverbal communication which play the most important role in the transfer of messages (5, 253).

Therefore, mastering a local language will not completely help a foreigner to communicate with the local people effectively. All communication has two parts: a sender and a receiver. The sender has a message to transmit. But many things can intervene to prevent the intended message from being received accurately. Cultural differences increase the likelihood of misunderstanding (4). Hence, communicative behaviour of a foreigner should be assessed in a cultural context. Communication means, such as words, actions, postures, gestures, tones of voice and facial expressions have all meanings with reference to a specific culture and they cannot be read correctly if one is not familiar with the relevant culture (3, 43). Overlooking cultural characteristics, which are usually reflected in non-verbal communication, might easily lead to misunderstandings. Misunderstandings might trigger cultural clashes between tourists and hosts, which in turn would have negative repercussions on tourism sector.

For example, in Spain overcrowding caused by tourism have been raising tensions between tourists and locals. Tourists have been accused of corrupting local culture with excessive noise, vulgarity, and heavy drinking. There have been several anti-tourism protests, especially since 2014, when running naked through a local neighbourhood's streets of three Italian tourists sparked an outrage (6). Thus, it is not surprising or unexpected to frequently see "Tourist Go Home" signs on the walls.

Similarly, last year 10 foreign tourists caused a serious disturbance in Malaysia. Climbing Mount Kinabalu, the highest peak in Malaysia's Sabah state on the island of Borneo, they began stripping naked and posing for photos. When a guide asked them to stop, the foreigners, six men and four women, called the guide "stupid" and told him to "go to hell," according to the local press. The guide did not report the incident right away, but, it did not take long before the nudity made the local news. At the time, the offense did not seem so severe.

Mount Kinabalu is considered sacred by some Malaysians, who believe their ancestors reside on the mountain. It is also a UNESCO World Heritage site. Local guides who accompany climbers often brief them on the traditional 'do's and don'ts' which include no plucking of plants, no removal of stones from the mountain, no speaking loudly and inappropriately and do 'ask for permission' before relieving one's self.

Three days after the incident, however, a powerful earthquake hit the area. Mount Kinabalu's trekking routes were covered with rocks as a result of the earthquake and 16 people died. The quake also damaged roads and buildings, including schools and a hospital on Sabah's west coast. Local authorities immediately accused the 10 foreign tourists of causing the quake. They claimed that there was almost certainly a connection and it had to be taken as a reminder that local beliefs and customs were not to be disrespected (2).

Knowing how to navigate cultural differences is an increasingly valuable skill that anyone involved in tourism ought to possess. Encounters among members of different cultures frequently fail simply because of basic cultural differences, such as the importance of time, proper greetings, or even the use of eye contact. Trainings need to be designed to help the practitioners of tourism identify how to become a better communicator in these sorts of cross-cultural situations. The Global Code of Ethics for Tourism (GCET) of the UNWTO, a fundamental frame of reference

for responsible and sustainable tourism, addresses the cultural aspect of tourism and calls for awareness and training: “The host communities, on the one hand, and local professionals, on the other, should acquaint themselves with and respect the tourists who visit them and find out about their lifestyles, tastes and expectations; the education and training imparted to professionals contribute to a hospitable welcome; and “Tourists and visitors have the responsibility to acquaint themselves, even before their departure, with the characteristics of the countries they are preparing to visit (10).

Although not legally binding, the Code features a voluntary implementation mechanism through its recognition of the role of the World Committee on Tourism Ethics (WCTE), to which stakeholders may refer matters concerning the application and interpretation of the document.

In line with the recommendations of the GCET, the range of problems and issues, some mentioned in the paragraphs above, point to the critical need for education amongst all those involved at the tourism and culture interface (8, 36).

Educating tourists is of crucial importance as well. Education, not only in terms of facts relating to the destination, but also in terms of influencing their behaviour, should ensure respectful behaviour towards the customs and traditions of local cultures. Pre-trip education via guidebooks and in-flight videos, as well as information provided during the trip by tour operators can effectively familiarize tourists about the sensitivities of the culture they are being exposed to (8, 38). In Bali, for instance, tourists are notified in written and in detail regarding the temple dress code and etiquette, and are requested to follow it: “Do wear a sarong or scarf (Sarongs can usually be rented or are included in the ticket price at most temples in Bali).

Cover your upper body.

Wear modest clothing and wear a top that as minimum covers your shoulders.

Take off your shoes before entering a temple.

Leave your flip-flops or shoes among the other left behind shoes that you are likely to find near the entrance of any temple in Bali.

Don't enter a temple when bleeding.

You shouldn't enter a temple if you have cut yourself or whilst menstruating.

Feet are considered unclean, so don't point them toward the shrines or other holy objects.

When praying men should sit with their legs crosses while women kneel.

Don't enter a temple if you are pregnant.

Pregnant or women who have given birth within 6 weeks shouldn't enter a temple.

Don't stand higher than the priest, it is considered lack of respect to have your head higher than the head of the priest.

Pay due respect.

Remember that you are in a holy place and use common sense. Don't get in the way of processions and ceremonies and use common courtesy when taking photos” (1).

The statistics and the future projections indicate that more and more people will be travelling across the borders to explore the world and unavoidably interact with other cultures. Intercultural communication, if facilitated well, can contribute to peace and harmony in the world in general and to sustainable tourism in particular. When people from different countries get to know, understand and respect one another, it would be easier for politicians to build strong relations among states. By the same token, tourist would visit countries where they are warmly welcomed by the locals. On the other hand, intercultural communication, if left unchecked, can create or fuel biases and hatred, which is not a good news either for tourism or world peace. Education is the key, to be continuously and comprehensively employed to reap the benefits of intercultural communication.

Literature:

1. Bali temple etiquette and temple dress code. 2015, January. Retrieved from <<https://www.vilondo.com/bali-travel-guide/bali-temple-etiquette-and-temple-dress-code>>
2. Miller E. Michael Tourists strip, a sacred mountain shakes and Malaysia gets very angry. The Washington Post, 2015, June, 9. Retrieved from <<https://www.washingtonpost.com/news/morning-mix/wp/2015/06/09/tourists-strip-a-sacred-mountain-shakes-and-malaysia-gets-very-angry/>>
3. Hall E. T. Beyond culture. Garden City, N.Y: Anchor Press. 1976.
4. Heidi, Burgess. Misunderstandings. Beyond Intractability. September, 2003. Retrieved May 25, 2016 from <<http://www.beyondintractability.org/essay/misunderstandings>>
5. Hosseini S.S. The role of nonverbal communication skills in guiding tourists. Global Advanced Research Journal of Management and Business Studies, Vol.1 (8). 2012.
6. Quartz. Barcelona residents are fending off a barrage of drunken, obnoxious tourists. 2015. Retrieved from <<http://qz.com/453560/tourism-is-doing-more-harm-to-barcelona-than-poverty-its-residents-say/>>
7. Scollon R., Scollon S.W. Intercultural Communication: A Discourse Approach. Cambridge, MA: Basil Blackwell. 1999.
8. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). 2006. Tourism, Culture and Sustainable Development. Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001475/147578e.pdf>
9. World Committee on Tourism Ethics (UNWTO). 2015. Tourism Highlights. Retrieved from <<http://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284416899>>
10. World Committee on Tourism Ethics (UNWTO). 1999. Global Codes of Ethics for Tourism. Retrieved from < <http://ethics.unwto.org/en/content/global-code-ethics-tourism>>

**ბენეფიციური ტურიზმი
ტურიზმის როლი კულტურათაშორის კომუნიკაციებში
რეზიუმე**

ტურიზმი წარმოადგენს ერთ-ერთ უმსხვილეს და ყველაზე სწრაფად მზარდ ეკონომიკურ სექტორს მსოფლიოში. წარმატებული კულტურათაშორისი კომუნიკაცია მნიშვნელოვანია როგორც ტურიზმის განვითარებისათვის, ასევე მასპინძელი ქვეყნებისთვის. ტურისტები უნდა იყოს მზად, მიიღოს კულტურული განსხვავებები. კულტურათაშორისი კომუნიკაციისას ხშირად ვხვდებით კოდების შეუსაბამობას და ეს ხდება მაშინ, როდესაც ინდივიდები ურთიერთობისას იყენებენ განსხვავებულ კულტურულ სიმბოლოებსა და მნიშვნელობებს. წარმატებული კულტურათაშორისი კომუნიკაციისთვის აუცილებელია ყველა მხარე ცნობდეს ერთმანეთის კულტურულ განსხვავებებს. კულტურული განსხვავებების ცოდნა და საჭიროებისამებრ გამოყენება ღირებული უნარ-ჩვევაა მათთვის, ვინც ჩართულია ტურიზმის სფეროში. ასე რომ, აუცილებელია კულტურული ცნობიერების ამაღლების პროექტების განხორციელება და ტურისტებისა და მასპინძლებისთვის აღნიშნული პროექტების შეთავაზება.

Бенепше Темизкан
Роль туризма в межкультурной коммуникации
Резюме

Туризм представляет собой один из крупнейших и самый быстрорастущий экономический сектор в мире. Успешная межкультурная коммуникация важна как для развития туризма, так и для принимающей страны. Турист должен быть готов принять культурные различия. При межкультурной коммуникации часто встречается несоответствие кодов, и это происходит тогда, когда индивиды употребляют различные культурные символы и значения.

Для успешной коммуникации важно, чтобы каждая сторона признавала культурные различия друг друга. Знание культурных различий и возможности их применения, очень важные навыки для тех, кто вовлечен в сферу туризма. Поэтому, обязательно осуществление проектов для повышения культурного значения и предложение таких проектов туристам и хозяевам.

ლელა რეხვიაშვილი
(საქართველო)

**უმცროსკლასელებში ძველის კულტურის აღზრდაზე
მიმართული სტრატეგიები**

დღეს განსაკუთრებით აქტუალურია და პრობლემატურიც ბავშვებში კულტურული ყოფაქცევის ჩვევების აღზრდის საკითხი, ვინაიდან სოციალური პირობები და ყოფითი გარემო დიდი დაბრკოლების წინაშე აყენებს ადამიანებს. მშობელთა უმრავლესობის საზრუნავია ფიზიკური სიცოცხლე შეუნარჩუნოს ბავშვს: აჭამოს, ჩააცვას, გაათბოს, ჯანმრთელობა შეუნარჩუნოს მას, ხოლო მის სულიერ მდგომარეობაზე ზრუნვისთვის არ სცალია და სკოლისა და ბედის ანაბარა ჰყავს მიშვებული. უყურადღებოდ დარჩენილი ბავშვები კი დღევანდელი ცხოვრობენ და ისინი სხორცებენ იმ მანკიერებებს, რამაც, სამწუხაროდ, ჩვენში ასე მოიკიდა ფეხი და დამკვიდრდა.

ამაზრუნია, როცა ახალგაზრდის ბაგე წარმოსთქვამს უხამს სიტყვებს: „ჩემი ...“ და ა.შ. ამგვარი სიტყვათშენაერთი აბსოლუტურად უცხოა ქართული მეტყველებისათვის. დედის აუგად მოხსენიებას ჩვენი წინაპრები განა ვინმეს აპატიებდნენ? ჩვენდა საუბედუროდ კი, საშინელებას საკუთარი დედის მისამართით, ჩვენი ახალგაზრდები წარმოთქვამენ ისე, რომ ვერც კი აცნობიერებენ წარმოთქმულის შინაარსს. ამას ვისმენთ ყველანი: მათი თანატოლები, ხანდაზმულებიცა და ბავშვებიც, ეს უკანასკნელი კი საოცარი მიმბაძველობითი უნარით ხასიათდებიან და, ეჭვგარეშეა, ბევრი შეისისხლხორცებს მსგავს მეტყველებას.

ხშირად ბავშვები იქცევიან მგლური კანონების შესაბამისად, ჩაგრავენ და ძალადობენ თანატოლებზე და ამ საქციელს ამართლებენ სიტყვებით: „ჩვენ თუ არა-მაშინ ისინი ჩვენ... ეს ცხოვრება დასწრებაზე“. მათ შემხედვარეს, გებადება კითხვა – ვინ ახერხებს უკეთ ცხოვრებისათვის აუცილებელი მოთხოვნების დაკმაყოფილებას: კულტურული და თავაზიანი პიროვნება თუ პირიქით - თავზეხელაღებული და წამდღეტი? სამწუხაროდ, დღევანდელ რეალობაში პასუხი პესიმისტურია...

უდავოა, რომ უკულტურო ქცევა, უზრდელობა, ბავშვს მემკვიდრეობით არ დაჰყვება. ბავშვი არც ზრდილობიანი იბადება და არც უზრდელი, ორივე ეს თვისება შენაძენია, გარემოსა და აღზრდის პროდუქტია. ოჯახი, მეგობრების წრე, სკოლა, გარემო – ის ფაქტორებია, რომლებიც აქტიურად მოქმედებენ (დადებითი თუ უარყოფითი მიმართულებით) ბავშვების აღზრდაზე. ამიტომ, პირველ რიგში, საჭიროა იმ მიზეზთა და გარემოებათა შესწავლა, რომლებიც გარდუვალად მოქმედებენ ბავშვთა კულტურული ყოფაქცევის ჩამოყალიბებისა და უწესო ქცევის შემთხვევათა თავიდან აცილების საქმეზე.

ვინაიდან მოსწავლეთა სისტემური სწავლა-აღზრდა მხოლოდ სკოლაში ხორციელდება, დიდია სკოლისა და მასწავლებლის როლი ამ მძიმე მისიის შესრულებაში. რა თქმა უნდა, ეს მძიმე ტვირთია, მაგრამ სამშობლოს, ერისა და პროფესიის სიყვარული უნდა დაეხმაროს მათ ამ ტვირთის პირნათლად ტარებაში, მოვალეობის ღირსეულად შესრულებაში.

მასწავლებლის აღმზრდელობითი როლის შესახებ გამოჩენილი ქართველი საზოგადო მოღვაწის არჩილის აზრით, აღმზრდელი ისეთი ძლიერი პირი უნდა იყოს, რომელიც: „ ... გზას აპოვნინებს შეცდომილს, სიბნელეს ნათლად გაუგებს, კარგ საქციელად ამყოფებს, დააშლევინებს აუგებს“.

სერიოზული და დაძაბული მუშაობის განხორციელება მართებთ მასწავლებლებს სწავლა-აღზრდის პროცესის სწორად წარმართვისათვის. თითოეულმა მათგანმა ზედმიწევნით უნდა იცოდეს თავისი მოსწავლის როგორც ასაკობრივი და ინდივიდუალური თავისებურებანი, ასევე მათი სოციალური მდგომარეობა, ყოფითი პირობები და, აქედან გამომდინარე, უნდა ააგოს მათთან მუშაობა.

მოსწავლეებთან მუშაობაში აუცილებელია ყურადღების მიქცევა, პირველ რიგში, ქცევის უნარ-ჩვევების გამოუმუშავებაზე. ეს მიიღწევა მათი წესების შესრულებისადმი სისტემატიური მიხვევით. ამისათვის აუცილებელია სკოლაში ცხოვრების ისეთი ორგანიზაცია, რომ მოსწავლეები თანდათან აგროვებდნენ სწორი მორალური ურთიერთობების გამოცდილებას. უმცროსკლასელებთან მუშაობისას შესაძლებელია სპეციალური ვარჯიშების ჩატარება კულტურული ქცევის ცალკეული უნარ-ჩვევების მართლზომიერი გამოუმუშავებისათვის. მაგრამ ვარჯიში – ეს არა მხოლოდ მარტივი გამეორებაა. იმისათვის, რომ გამეორება ამყარებდეს ამა თუ იმ ქმედებას, ქცევის ჩვევას, აუცილებელია, რომ იგი მყარდებოდეს პოზიტიური ემოციებით, სასიამოვნო განცდით. ზოგჯერ ეს უფროსის მდუმარე მოწონებაა, კოლექტივის, ამხანაგების წახალისებაა. გამეორება ვარჯიში მარტო მაშინ ხდება, როდესაც თვით ბავშვი აქტიურად მიისწრაფვის თავის ქმედებებში გარკვეული შედეგის მიღებისკენ, თვითონ უნდა სწორად მოქცევა. სხვა სიტყვებით, აღზრდა დაკავშირებული უნდა იყოს თვითაღზრდასთან.

პედაგოგიური მუშაობა ხშირად მოითხოვს მტკიცე ზემოქმედებას, ბრძანება-განკარგულებებს, მკაცრ დავალებათა მიცემას და შესრულების მოთხოვნას, მაგრამ ყოველივე ეს უნდა მოხდეს უხეშობის, პიროვნების ღირსების დამამცირებელი და შეურაცხყოფელი მიმართვების გარეშე. ურთიერთპატივისცემის გრძნობა, თავაზიანობა, მაღალი მორალი, შეგნება, კულტურა და სხვა საზოგადოებრივად გამართლებული თვისებები ადამიანს მემკვიდრეობით კი არ ეძლევა, არამედ აღზრდით შეიძინება. „თუ როგორი იქნება ადამიანი, აღზრდაზე დამოკიდებული“, – ამბობდა დიდი მოაზროვნე ჟან-ჟაკ რუსო.

ყოველი საგნის გაკვეთილი ცოდნით გამდიდრებასთან ერთად, უნდა ემსახურებოდეს ბავშვებში ზრდილობიანი ყოფაქცევის დანერგვას. პედაგოგიურ პროცესში, გაკვეთილზე ბავშვებმა უნდა ისწავლონ ზრდილობიანი და უკულტურო ქცევის გამოცნობა, ურთიერთისაგან განსხვავება და ცუდის დაგმობა. სკოლის გამოცდილება ადასტურებს იმას, რომ მასწავლებელი თავის მოსწავლეებში საკლასო და საშინაო დავალებების შესრულებისადმი პასუხისმგებლობის გრძნობის გაზრდით ხელს უწყობს ბავშვებში ზრდილობიანი ყოფაქცევის ჩვევის გამოუმუშავებას. კულტურული ყოფაქცევის აღზრდისათვის სკოლაში გარკვეული მნიშვნელობა ეძლევა აღმზრდელობითი ხასიითის ანდაზებისა და იგავ-არაკების გამოყენებას.

დაწყებითი კლასების სახელმძღვანელოებში მოთავსებული ანდაზა: „ნუ დასცინი სხვასაო, გადაგხდება თავსაო“, შეიძლება ბავშვებში კულტურული ჩვევის გამოსამუშავებლად ეფექტურად იქნეს გამოყენებული. აღმზრდელის ამოცანა იმაში მდგომარეობს, რომ პროგრამული მოთხოვნების მიხედვით შერჩეული მასალა ბავშვებს მიაწოდოს, რაც შეიძლება გასაგები, ნათელი და მისაწვდომი ფორმით, მძლავრად იმოქმედოს ამ მასალით ბავშვის სულიერ განცდებზე, მის ბუნებაზე. გრძნობების გაფაქიზებასა და გონებრივ განვითარებაზე, ხელი შეუწყოს მასში საკუთარი ყოფაქცევის მოწესრიგებას, თვითკონტროლის უნარის განვითარებას. ამგვა-

რი მუშაობა პირველ ხანებში (უმცროს კლასებში) მარტივ ხასიათს უნდა ატარებდეს, ხოლო შემდეგ, თანდათანობით უნდა რთულდებოდეს ბავშვის ასაკობრივი და გონებრივი განვითარების მიხედვით. როგორც დაწყებითი, ისე საშუალო სკოლის ყველა კლასისა და საგნის მასწავლებელს შეუძლია სასწავლო მასალის აღმზრდელობით მომენტებზე ყურადღების გამახვილებით ეფექტური გაგლენა იქონიოს ბავშვთა მორალურ სახეზე, მისი შეგნებისა და კულტურული ქცევის ფორმირებაზე.

ზრდილობის აღზრდა არ შეიძლება ჭკუის სწავლებისა და მორალის წესების დაუსრულებელი ქადაგებით. მასწავლებელმა ბავშვებს უნდა განუმარტოს ზრდილობის არსი. მათ უნდა იცოდნენ ისეთი დადებითი ცნებების მნიშვნელობა, როგორებიცაა: მორიდებულობა, მზრუნველობა, სინდისიერება, ჰუმანურობა, პირდაპირობა და მათი საწინააღმდეგო ცნებებიც, რათა კარგი შეითვისონ და ცუდი თავიდან იქნეს აცილებული. სასწავლო-აღმზრდელობითი მუშაობა ისე უნდა იქნეს დაყენებული, რომ ბავშვებს ესმოდეთ უზრდელი ყოფაქცევის მავნებლობა და კულტურული მოქცევის საზოგადოებრივი მნიშვნელობა.

თბილისის №116 საჯარო სკოლაში ჩვენ ჩავატარეთ ანკეტური გამოკითხვა, რომლის მიზანი იყო გაგვეჩვენა, თუ რამდენად აქვთ უმცროსკლასელებს გამოიმუშავებული კულტურული ჩვევები, როგორია მათი ყოფაქცევა სკოლაში, ოჯახსა თუ საზოგადოებრივ ადგილებში. ანკეტირებამ მოიცვა ოცდაათი III-IV კლასელი.

1. ასრულებ თუ არა მოსწავლეთა ქცევის წესებს სკოლაში?

ა) დიან, ვასრულებ ბ) არ ვასრულებ გ) ყოველთვის - არა

ამ კითხვაზე მოსწავლეთა უმრავლესობამ, 73,3%-მა დადებითად უპასუხა, 6,7%-მა – უარყოფითად, ხოლო ყოველთვის არ ასრულებს გამოკითხულთა 20%.

2. ასრულებ თუ არა ქცევის წესებს საზოგადოებრივ ადგილებში: მაღაზიაში, წვეულებაზე, თეატრში, კინოში და ა. შ.?

აქ რესპონდენტთა დიდი უმრავლესობა – 90% ასრულებს ქცევის წესებს, ყოველთვის არ ასრულებს გამოკითხულთა 10%, საზოგადოებრივ ადგილებში წესების დამრღვევი კი არაინ აღმოჩნდა.

როგორც ვხედავთ, საზოგადოებრივ ადგილებში უფრო სავალდებულოდ მიაჩნიათ ქცევის წესების დაცვა, ვიდრე სკოლაში.

კითხვაზე – **იცი თუ არა მაგიდასთან ქცევის წესები და თუ ასრულებ მათ?** დადებითი პასუხი მივიღეთ გამოკითხვაში მონაწილეთა 83,3 პროცენტიდან. უარყოფითად არაინ უპასუხა, ყოველთვის არ ასრულებს 16,7%.

3. ეხმარები თუ არა დედ-მამას მათი თხოვნით?

კვლევაში მონაწილე თითქმის ყველა მოსწავლემ, 96,7%-მა უპასუხა დადებითად, 3,3%-მა აღიარა, რომ ყოველთვის არ ეხმარება მშობლებს.

4. გქონდა თუ არა შემთხვევები, როდესაც დაუკითხავად აგიღია სხვისი ნივთები?

მოსწავლეთა 36,7%-ს აუღია სხვისი ნივთები, არასოდეს არ აუღია რესპონდენტთა 63,3%-ს, ხოლო 2%-მა თავისი და-ძმის ნივთი აიღო და არ იციან, ითვლებოდა ის სხვის ნივთად თუ არა.

5. SegiZl ia scemo Tanatoli an Senze umcrosi?

ა) დიან, შემიძლია ბ) არა გ) არ ვიცი

გამოკითხულთა 13,3%-მა დაადასტურა ცემის შესაძლებლობა, 70%-მა უარყო, 10%-მა არ იცის, 6,7% მიიჩნევს: „იმ შემთხვევაში ვცემ, თუ გამაბრაზებს ან ნერვებს მომიშლის“. მიღებული პასუხების მიხედვით შეგვიძლია მოვახდინოთ ფაქ-

ტის კონსტატაცია, რომ დაწყებით კლასებში ჯერ კიდევ ნაკლები აგრესიაა თანატოლების მიმართ.

6. შეკითხვაზე – **იხდი ბოდიშს, თუ არ იყავი მართალი?** დადებითად პასუხობს 86,7%-მა, უარყოფითად 3,3%-მა, ყოველთვის არა – 10%-მა.

ანკეტის ბოლო კითხვაზე – **ცდილობ გახდეს ახლანდელზე უკეთესი?** უარყოფითი პასუხი არავის გაუცია, დადებითი პასუხი დააფიქსირა 76,7%-მა, პასუხი – არ ვიცი – 23,7%-მა.

კვლევის შედეგებიდან გამომდინარე, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ მოსწავლეთა ყოფაქცევა დაწყებით კლასებში კონტროლს ექვემდებარება. ჩვენი აზრით, ეს გამოწვეულია: ა) მასწავლებელთა მხრიდან უფრო მეტი ყურადღებით, ვიდრე ეს უფროს კლასებშია ხოლმე; ბ) მასწავლებლისა და მშობლის აქტიური თანამშრომლობით. მათი გავლენა სწავლების დაწყებით საფეხურზე დიდია. ამ ასაკში ბავშვი მაგალითს იღებს გარშემომყოფი უფროსებისაგან, დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს მათ აზრს რაიმეს შესახებ.

მნიშვნელოვანია, რომ მოთხოვნების ხასიათი, მათი თანმიმდევრულობა და მოცულობა არ იყოს განსხვავებული, რადგან ბავშვი „ერგება“ უფროსების მოთხოვნებს. ერთ შემთხვევაში ბავშვს შეუძლია იყოს ზრდილობიანი, მაგალითად, სახლში, სკოლაში კი – უხეში და პირიქით; იყოს ყურადღებიანი მშობლებთან ურთიერთობაში, უყურადღებო და უტაქტო – ეზოში სხვა უფროსების მიმართ. სკოლისა და ოჯახის ძალისხმევით დაწყებითი კლასებიდანვე გამომუშავებული კულტურული ჩვევები და ყოფაქცევა მომავალში „ახალი ტიპის ქართველის“ აღზრდის საწინდარია.

ლიტერატურა:

1. ხაინდრავა მ., ქცევის კულტურის აღზრდა უმცროსკლასელებში. სამეცნიერო პედაგოგიური შრომების კრებული „კონა“, №5. თბ., 2002.
2. Богданова О. С., Калинина О. Д., Рубцова М. Б. Этические беседы с школьниками. М., 1997.

Lela Rekhviashvili **Teaching Young Pupils Code of Behaviour** **Summary**

The younger a child is, the easier it is for him to gain a skill. That is why, the author pays so much attention to the pedagogical influence in the primary school in order to make a child gain more cultural skills and behaviour.

The author suggests that a teaching process should give pupils understanding of their bad behaviour and the social meaning of ethics.

The author, considering the bad behaviour and mental disorder of a big part of new generation, suggests effective pedagogical methods which will help teachers work on improving young pupils' cultural skills in primary schools.

Лела Рехвиашвили
Стратегии воспитания культурного поведения у младшего школьника
Резюме

Чем меньше возраст ребенка, тем легче в нем выработать тот или иной навык. Именно поэтому, автор статьи придает огромную роль выработке навыков культурного поведения путем педагогического воздействия в начальных классах. По ее мнению, учебно-воспитательная работа должна быть поставлена так, чтоб дети понимали вредность невежливого и общественную значимость культурного поведения.

Рассмотрев установленные в ментальности будущего поколения порочные проявления, автор статьи предлагает педагогам методические указания по выработке навыков культурного поведения у младших школьников.

Пшемислав Зюлковски, Цезарь Косцеляк*
(Польша)

КОНВЕНЦИОНАЛЬНЫЕ И НЕКОНВЕНЦИОНАЛЬНЫЕ МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Для многих учащихся изучение иностранного языка - это без сомнений нелегкая задача. Каждый учащийся вынужден сделать еще выбор учителя или языковой школы, соответствующих материалов, а прежде всего методы обучения языка, а разнообразие этих предложений становится все шире из года в год. Именно подбор соответствующей методики обучения может быть - хотя не всегда - гарантией успеха. Выбор соответствующей методики является важным вопросом, так как каждый учащийся хочет достичь чего-то другого; один хочет приобрести хорошее знание грамматики иностранного языка, второй хочет легко объясняться, а кто-то еще хотел бы на работе попросту исправно вести корреспонденцию.

Хотя некоторые методики кажутся похожими, но каждая из них концентрируется на чем-то особом и указывает на другие языковые способности. Стоит также подчеркнуть, что более старые традиционные методы не хуже современных, используемых сегодня в языковых школах. Новые методики, скорее всего, являются смесью того, что уже существовало, с новым, что позволяет выйти навстречу современным учащимся. Методы все время изменяются, улучшаются, а учащиеся проверяют и оценивают их эффективность.

Факторы, влияющие на обучение иностранному языку

Не с сегодняшнего дня известно, что преподавание иностранного языка отличается значительно от преподавания других предметов. Прежде всего надо взять во внимание факт, что передача знаний из других областей (преподавание разных предметов в школе) происходит обычно на родном языке, в то же время преподавание иностранного языка сводится к использованию этого языка. Факт, что занятия проводятся на иностранном языке, может иногда затруднять понимание, составление заметок, а, в худшем случае, может вести к волнению, вызывать злость или отказ от изучения языка.

Вдобавок учение требует повторения, и это особенно видно при изучении иностранного языка - каждый вновь выученный грамматический элемент, новое слово или идиома строят целостность наших языковых компетенций. В иностранном языке нет элементов, которые можно бы обойти, нет элементов, которые не соединяются друг с другом (например, на уроке биологии можно разговаривать о пресмыкающихся, газовом обмене и мышечной системе человека - это особые отделы, которые могут иметь общие элементы, но и могут быть усвоены отдельно). В иностранном языке большинство усвоенных понятий связано с какими-то другими понятиями. Оттуда вывод: изучение иностранного языка имеет свою специфику и отличается от изучения других предметов.

Специфика преподавания иностранного языка связана также и с другими факторами. Среди них можно перечислить: возраст, пол, модальность или мотивацию, что кратко описано ниже.

Возраст в изучении иностранного языка

Говорят, что возраст играет важную роль в изучении иностранного языка, а также, что языки лучше всего изучаются детьми. В этом немало правды, но не совсем так. Во-первых, нужно подчеркнуть факт, что ребенок изучает родной язык естественным способом, а не в

* Университет экономики в Быдгоще (Польша), факультет прикладных наук

искусственной среде. Как отмечает Ханна Коморовска (1): «Процесс изучения языка перестает удивлять, если мы подсчитаем часы такого обучения. Принимая во внимание, что 10 часов контакта с языком в режиме пока ребенок еще не общается, через 2-3 года дает около 7-10 тысяч часов «учебы». Заметив, что средний языковой курс дает в год около 100 часов, полученный эффект перестают выглядеть spectacularно, особенно если обратить внимание на небольшой объем и структурную простоту детских высказываний» (1). Конечно, дети имеют превосходство перед взрослыми в некоторых аспектах изучения иностранного языка. Ханна Коморовска перечисляет некоторые из их:

- ✓ «неограниченное время, отсутствие других обязанностей,
- ✓ пластичность органов речи,
- ✓ спонтанность,
- ✓ отсутствие страха перед высказыванием,
- ✓ склонность быстрого приспособления к новым ситуациям,
- ✓ желание принимать риск,
- ✓ доверие,
- ✓ активность» (1).

Ханна Коморовска верно отмечает также, что дети сталкиваются с разной степенью трудности при изучении иностранного языка, которых не имеют взрослые:

- ✓ «короткая память у ребенка - отсюда быстрое забывание познанного материала,
- ✓ короткие отрезки концентрации,
- ✓ неразвитая логическая память, что делает невозможным достижение грамотности,
- ✓ неумение читать и писать, что не позволяет самостоятельно работать,
- ✓ нехватка сноровки в обучении» (1).

Перечисленные выше доказательства показывают, что возраст не имеет большого значения в усвоении иностранного языка и каждый может им овладеть. Кроме того, «исследования над влиянием возрастного фактора при изучении иностранного языка говорят, что положительным результатам больше содействует длительность обучения, а не возраст этого начинания» (1). Итак, важнее возраста является продолжительность изучения языка, а также интенсивность этого изучения.

Пол в изучение иностранного языка

На первый взгляд может казаться, что пол не имеет никакого влияния на изучение иностранного языка и усвоение знаний. Существуют, однако, разные исследования, а также публикации, которые ясно показывают разницу между мальчиками и девочками в процессе обучения. Некоторые из этих моментов перечисляет Ханна Коморовска:

«Исследования показывают, что девочки по статистике:

- ✓ проявляют обычно большую склонность к более частой, спонтанной речи, что показывает так называемую большую словесную готовность,
- ✓ часто более медлительные, но более скрупулезные в работе,
- ✓ ценят одобрение учителя, поэтому охотнее выполняют поручения и реализуют заданные работы,
- ✓ охотнее находят плоскость общения с людьми, поэтому охотно работают в группе» (1).

Особенно важным во время изучения иностранного языка является исходный пункт, это так называемая речевая готовность, спонтанность высказывания, тенденция к построению длинных предложений. Мальчики обычно имеют тенденцию к построению

более коротких предложений и их высказывания более лаконичные. Мальчики имеют однако другие способности:

- ✓ «проявляют больше инициативы в индивидуальных работах,
- ✓ чаще проявляют логическую память, облегчающую изучение грамматики,
- ✓ ценят соперничество, поэтому охотно участвуют в конкурсах и языковых играх» (1).

Нужно также подчеркнуть, что пол однозначно не является решающим фактором, но имеет влияние на обучение иностранному языку. Естественно, это только статистика и обобщения. Учитель должен принять во внимание факт, что хотя девочки охотнее говорят на публике, некоторое из них могут быть нерешительными и неохотно участвовать в уроках. Так же и с мальчиками - по статистике меньше говорят на публике, однако те, которые уверены в себе и разговорчивее, могут доминировать во время урока.

Модальность в изучении иностранного языка

Ханна Коморовска определяет модальность как, «способ реагирования на новые импульсы» (1). С точки зрения учащегося мы говорим о памяти слуховой (визуалы), зрительной (аудиалы), через другие ощущения (кинестетики). Каждый из этих типов учеников иначе усваивает, запоминает и накапливает знания. Визуалы очень любят читать, делать цветные заметки, смотреть на картинки и диаграммы. Не запоминают много из занятий, на которых только что-то говорится, но не хватает цветных материалов, таблиц, и т. д. Аудиалы много запоминает из устной речи, любят читать вслух или учиться, слушая музыку. Кинестетики - любят учиться через движение, например, делая эксперименты, опыты, притрагиваясь к разным предметам. Модальность имеет большое влияние на то, как учимся и усваиваем знания, а задача учителя заключается в приспособлении преподавания к данной группе учеников (1).

Мотивация в изучении иностранного языка

Очередным фактором, который влияет на процесс изучения иностранного языка, является мотивация или желание учиться. Этот фактор чрезвычайно существенный, ибо без мотивации трудно выполнять какую-нибудь работу. Благодаря мотивации мы можем победить усталость, скуку, отсутствие времени и т.д. Мотивацией для изучения иностранного языка может быть желание сменить работу, лучше общаться или просто грамотно и правильно говорить на каком-то языке. Дополнительно, как отмечает Ханна Коморовска, «мотивации и основания не даются навсегда, можно им придавать форму, а многое зависит от учителя» (1). Означает это, что учеников нужно все время мотивировать к изучению иностранного языка и делать все, чтобы они этот язык полюбили. Збигнев Бжескевич говорит, что «изучение иностранного языка в большей степени зависит от выносливости, чем от предрасположенности и способности» (2). Мотивация, выносливость, а также стремление имеют огромное значение в изучении иностранного языка.

Факторы, которые влияют на изучение иностранного языка, отображены в этой части статьи и расположены по порядку от менее до более важных, а именно: возраст, пол, модальность, мотивация. Как уже было упомянуто, молодой возраст, а также пол имеют незначительное влияние на изучение иностранного языка, но учителем учитываться должны. В свою очередь два последние фактора – модальность и мотивация – являются важнейшими и могут определять скорость усвоения иностранного языка. Это имеет огромное значение для всех тех, которые хотят изучать иностранный язык, но для некоторых это составляет затруднение. Такие люди говорят, что у них нет ни способностей, ни лингвистического ума

или что они уже „слишком старые” для изучения иностранного языка. Однако как было упомянуто выше, это именно мотивация, систематичность, желание учиться, а также выбор соответствующего стиля изучения являются важнейшими факторами, которые влияют на изучение языка.

Конвенциональные методы преподавания английского языка

Методы преподавания английского языка очень дифференцированы и их много. Выбор соответствующей методики – очень важный фактор в процессе изучения иностранного языка. Здесь описаны такие конвенциональные (традиционные) методы изучения языка, как: грамматико-переводный метод, непосредственный и аудио-лингвальный метод.

Грамматико-переводный метод (*ang. The grammar-translation method*) был когда-то назван методом классическим, т.к. изначально использовался для преподавания классических языков: латинского и греческого (5). Ханна Коморовская описывает этот метод следующим способом: «Метод этот считаем основной целью изучения, признает такое овладение системой грамматики и словарного запаса иностранного языка, которое делает возможным самостоятельное чтение и понимание текстов. Путем к достижению этой цели является чтение и перевод текстов с иностранного языка на родной язык, а также пояснение, комментирование и анализ грамматических форм, которые в них встречаются (1). Метод этот характеризуется простотой – нет в нем места для языковых игр, бесед, цветных таблиц, сценок или диалогов. Основной техникой этого метода является перевод текстов. Согласно Лярсен-Фриману, «если ученики умеют переводить с одного языка на другой, то это хорошие ученики» (5).

Грамматико-переводный метод популярен среди некоторых учителей, но значительно меньше среди учащихся, которые считают его слишком скучным и неэффективным. Нужно также подчеркнуть, что этот метод может оказаться совсем недейственным для детей, которые не умеют долго сосредотачивать внимание, им быстро становится скучно, они нуждаются в дидактическом материале с цветными интересными картинками, и т. д.

Метод непосредственный

Метод непосредственный (*ang. The direct method*), согласно Ханне Коморовской», это один из старейших методов преподавания со времен греческих учителей-рабов - в Риме вплоть до сегодняшнего дня». Метод этот значительно отличается от грамматико-переводного метода. В то время, когда грамматико-переводный метод делает упор на перевод текстов и письмо, то метод непосредственный концентрируется на общении, и даже запрещает переводы. Согласно Лярсен-Фриман, грамматико-переводный метод не был очень эффективным в преподавании целевого языка способом коммуникативным, и так метод непосредственный стал популярным». Метод непосредственный значительно ограничивал грамматику и словарный запас языка, а также исключал перевод с иностранного языка на родной язык, чтобы сосредоточиться на естественном разговоре. Важным элементом этого метода является учитель - лучше всего, если бы это был иностранец (*ang. native speaker*) - который «доставит» учащимся естественный и безошибочный язык. Хотя этот метод довольно старый, то по-прежнему используется во многих языковых школах, так как концентрируется на общении, т.е. на том, что современный учащийся ценит больше всего. Метод непосредственный для учащихся является менее мучительным и скучным, так как

они не должны запоминать многие грамматические правила и чрезмерно анализировать язык с точки зрения синтаксиса.

Аудио-лингвальный метод

Аудио-лингвальный метод (ang. The audio-lingual method) создан в США, во время II мировой войны, как самый быстрый и эффективный способ обучения солдат иностранному языку. Аудио-лингвальный метод отличается от грамматико-переводного метода, так как создан для военных целей, где быстрое и эффективное общение было приоритетом. Согласно Ханне Коморовской, аудио-лингвальный метод целью изучения языка признает овладение четырьмя основными аспектами: чтение, писание, разговор и прослушивание (понимание) (1).

Аудио-лингвальный метод в какой-то степени напоминает метод непосредственный - похожие цели это: сосредоточенность на общении, ограничение грамматики, учитель - пример правильного произношения, поставляет «input языковой». Ханна Коморовская отмечает, что «ошибок в этом методе нужно избегать любой ценой, так как такая языковая реакция могла бы перейти в привычку. Поэтому в этом методе полностью исключается родной язык ученика, а даже всякое мышление, и сравнение структур иноязычных с отечественными. Отбрасываются всякие пояснения и грамматические комментарии, а также всяческий анализ языкового материала» (1). Джереми Хармэр пишет, что в этом методе ошибки избегаются путем непрерывного повторения предложений и исправления учеников (4).

Методы, называемые конвенциональными (классическими), довольно разнообразны. Грамматико-переводный метод концентрируется на правилах и основах перевода текстов с одного языка на другой. Метод непосредственный, а также аудио-лингвальный значительно удаляются от этого образца - концентрируются или на общении, ограничивают грамматику, отказываются от перевода и использования родного языка. Кроме того, можно заметить сходство между методом непосредственным и аудио-лингвальным, но методы эти, наверно, неточно такие, просто ставят похожие цели и так же к ним стремятся. Сейчас оба метода довольно популярны в языковых школах и все время улучшаются. Грамматико-переводный метод, используемый отчасти в государственных школах, где много внимания уделяется изучению грамматики и правописанию и мало времени посвящается разговорной речи (метод непосредственный, а также аудио-лингвальный метод не используются в государственных школах). Тем не менее, выбор метода обучения всегда принадлежит учащемуся.

Неконвенциональные методы преподавания иностранного языка

Методы, значительно отличающиеся от методов конвенциональных и классических и которые приобретают известность - это методы неконвенциональные. Некоторое из этих методов это: *The silent way*, *sugestopedia*, *подход коммуникативный*, а также *метод реагирования всем телом TPR*.

«Методы эти указывают не только на то, чего учимся, но также на то, как это делать. Напоминают, что общению учится не только ум, но также тело, и даже эмоции. Стараются учесть знание в сфере психологии обучения, чтобы уменьшить труд ученика, а увеличить эффективность его работы» (4).

Метод The silent way

Конвенциональные методы, описанные ранее - хотя довольно эффективные и популярное - имеют некоторый недостаток: они заключаются в мимике языка. Вопрос тут в методе непосредственном, а также аудио-лингвальном методе. Отдельные психологи, а также языковеды пришли к мнению, что языку нельзя научиться только через повторение - нужно создавать собственное мнение и производить собственный язык.

Один из последующих методов - это The silent way (ang. silent - тихий). Этот метод однозначно неконвенциональный. В этом методе не используется произношение вслух - весь процесс учения проходит в тишине. «Запоминание и переживание нового содержимого происходит в тишине после прослушивания новых слов и оборотов. Роль демонстратора медленно перенимают ученики - сначала отражая ситуации уже отработанные, потом стараясь самостоятельно создавать совсем новые ситуации» (4). Метод этот имеет также несколько отрицательных сторон:

✓ учитель не использует языка вслух, что лишает учащихся языкового inputa. Тем самым, ученикам не хватает эталона языкового, который так важен хотя бы в методе непосредственном и аудио-лингвальном. Ученики естественным способом не могут учить синтаксис предложений, грамматику или правильное произношение. Мария Даковская замечает также, что этот метод «кажется анахроническим, непрофессиональным, парадоксальным и догматичным. Парадокс заключается в том, что учитель не может говорить с учащимся (...), а ведь речь учителя великолепный источник языкового inputa и является полностью естественным методом общения» (3).

✓ метод этот имеет некоторые ограничения в плане уровня преподавания и материала, показываемого на уроке, так как «сводит это языковой материал к прямым, дающимся демонстрировать слов и предложений» (например красный, голубой, более длинный, более короткий, тут лежит, там я кладу, при, за, рядом, возьму, положу и т. п. (3).

✓ сначала нужно немного времени, пока ученики привыкнут к этому методу. Вдобавок, как помощь к этому методу используется цветные палочки и таблицы, помогающие запомнить, что они означают.

Несмотря на все, Ханна Коморовская верно отмечает, что «некоторые элементы этого метода оказываются также очень пригодные, если их вписать в занятия с младшими детьми, особенно после интенсивных игр связанных с движением, когда целью является сосредоточение внимания и успокоение» (3). Метод этот однако в настоящее время мало популярен.

Суггестопедия

Очередной метод изучения иностранного языка, изобретенный болгарским психологом Ч. Лозановым, это суггестопедия (ang. suggestopedia). Лозанов утверждал, что «причина нашей неэффективности в обучении то, что мы имеем психологические барьеры». Метод, называемый суггестопедией, стремится к преодолению тех барьеров, а также удаления отрицательных эмоций, стресса, а также негативного опыта, связанного с изучением языка. В этом методе учитель должен как можно меньше критиковать; должен хвалить ученика и его успехи. Лярсен-Фриман приводит несколько примеров связанных с этим методом, которые заметил во время одного из уроков:

«Класс образцовый: ученики сидят в удобных креслах, свет притемнен, спокойная музыка» (5). Вышеуказанная аранжировка класса и обстановки имеет цель успокоить ученика, а также введение его в состояние релакса. Как известно, учеба в стрессе, страхе или

под давлением является мало эффективной и не приносит никакой пользы. Суггестопедия не только упраздняет стресс и другие психологические барьеры, но также должна гарантировать, что ученик чувствует себя отдохнувшим и готовым к изучению языка.

✓Речь учителя успокаивающая” (5). Спокойный, милый голос, являющийся очередным фактором, который помогает ученикам снять стресс.

✓«Учитель повторяет ученикам, что изучение иностранного языка является легким и приятным” (5). Подбадривание учеников, а также постоянное мотивирование является важным в процессе преподавания.

Если мы соединим все это с помощью выше приведенных техник - милая атмосфера в классе, а также успокаивающая речь учителя - то мы создадим идеальную атмосферу для изучения иностранного языка. Для лиц, усталых от работы, суггестопедия кажется быть идеальным методом - релакс после тяжелого дня, совмещенный с изучением языка и непрерывное мотивирование со стороны учителя - это почти полная гарантия успеха.

Метод реагирования всем телом (TPR)

Метод реагирования всем телом (TPR - total physical response) создан в США в 70-е годы и концентрируется главным образом не на слушании, и не, как большинство методов - на речевом общении. Поручения, которое выдает учитель, связаны с движением и использованием тела в процессе обучения. Согласно Ханне Коморовской, «Целью является использование как левого полушария мозга, ответственного за язык и речь, так и правого полушария мозга, ответственного за реализацию физических движений. Иницирует это далее весь мозг, увеличивая эффективность обучения” (1). Лярсен-Фриман объясняет также, почему метод TPR концентрируется на слушании: «идея, чтобы сосредоточиться на слушании происходит от наблюдения за детьми и приобретения ими языка. Ребенок проводит много месяцев прислушиваясь к окружающим его людям, прежде чем произнесет свои первые слова” (5). Метод TPR стремится отчасти к воспроизведению обстановки и окружающей среды, в которой дети учат своей родной язык. Это естественно-искусственная среда, но через слушание и большое количество языкового inputa, в нужный момент учащиеся сами начнут говорить и строить свои предложения, так, как это делает ребенок. Метод этот кажется подходящим для детей, которые любят движение и игры, а также для начинающих лиц. Так же как в методе The Silent Way, трудно здесь выразить некоторые грамматические построения и их показать - TPR концентрируется более на словарном запасе языка (особенно предметы, которые нас окружают), а также на командах, которые ученик может выполнить (например сядь, открой окно, повернись, и т. д.). Тогда, когда Ханна Коморовская считает, что «при умелом формулировании команд и постепенном их наращивании можно действительно достичь сложных грамматических построений (1). Нужно подчеркнуть, что этот метод не охватывает всех грамматических построений - путем показывания и команд, к примеру, мы не можем отрабатывать ситуации, которые описывают прошлое. Мы концентрируемся скорее на том, что это происходит здесь и сейчас.

Современные методы преподавания иностранных языков

Вместе с техническим прогрессом и созданием новых технологий таких как: сотовый телефон, интернет, ноутбук, планшет, и т. д. начали возникать новые методы преподавания, а также изучения иностранных языков. Можно бы их в совокупности назвать методами мультимедийными, и со всей уверенностью принадлежат они к методам неконвенциональным. Стоит подчеркнуть, что современные методы - это не очередные методы, которые изобретены, чтобы заработать на преподавании английского языка. Они

были, скорее всего, созданы по необходимости, так как преподавание по учебнику отходит уже в небытие. Очередные поколения, рожденные во времена технологической экспансии и цифровых гаджетов, нуждаются в других методах преподавания и других способах стимуляции. Мажена Жилинская верно отмечает, что «настоящая экспансия цифровой технологии, изменила не только драматически наш способ жизни, но также и умы молодых людей, которое из-за технологической революции подвержены эволюции с неизвестной до сих пор скоростью» (6).

M-learning, или преподавание с использованием беспроводной технологии

В m-learning'e учащийся может использовать технологию беспроводную, например ноутбук, планшет, палтоп или современный телефон (смартфон). Кроме одного из выше перечисленных устройств, учащийся должен иметь также постоянный доступ к интернету, чтобы пользоваться образовательными материалами. Цели m-learning'a, его недостатки и достоинства очень похожие и в основной мере покрываются с e-learning'ом. Стоит однако обратить внимание на основное достоинство m-learning'a, которого не имеет e-learning - m-learning использует беспроводную технологию. Он является отличным методом для лиц, которые проводят много времени в пути, а также вне дома. При этом главным недостатком m-learning'a является факт, что он использует устройства, которые имеют обычно небольшой экран и чтение большого количества материала затруднено, утомительно, мучительно. Вдобавок, доступ к быстрому, широкополосному интернету в Польше - хотя становится все дешевле – пока еще не является все общедоступным для учащихся из-за цены.

Мультимедийная доска

Мультимедийная доска, называемая также интерактивной - доска сенсорная, на которой можно писать, показывать заметки, снимки, фильмы, писать, и т. д. это семимильный шаг в преподавании не только иностранного языка, но также и других предметов. Доска эта оправдывается не только в обучении детей, которые любят разноцветные картинки, анимации и активное участие в уроках, но также в случае взрослых лиц, которые лучше запомнят материал, показываемый на мультимедийных досках. Кроме того, интерактивные доски не только помогают запомнить определенный материал, они помогают также сосредоточить внимание ученика и заинтересовать его. Использование мультимедийной доски может также в какой-то степени сократить использование и ношение тяжелых книг и учебников. Книгу, упражнения, а также другие материалы можно показывать на упомянутой доске. Нет также необходимости подчеркивания в традиционных учебниках, а выполнение упражнений, совмещаемое с игрой и цветом, является для учащихся чистым удовольствием.

Методы, описанные выше (The Silent Way, суггестопедия, подход сообщение, а также метод реагирования всем телом) - это примеры неконвенциональных методов, или таких, которые отклоняются от традиционного образца передачи знаний. Впервые с помощью этих методов сосредоточено большее внимание на учащемся, на его ощущениях, эмоциях и потребностях, а не на самой только передаче знания. Факт этот доказывает, что ученик скорее усвоит знания и будет преуспевать, если будет себя чувствовать комфортно и безопасно. В неконвенциональных методах видна также тенденция к общению и разговору. То есть, учитывается факт, что когда начались путешествия, или сотрудничества с

зарубежными фирмами, учащиеся хотели прежде всего говорить, понимать и быть понятыми.

Современные привели к созданию еще более новых методов преподавания иностранного языка. В школах появились интерактивные доски, которые позволяют ученикам соединить обучение с игрой, или использовать так называемый edutainment (игровое обучение), что ученики стали более собранными и заинтересованными. Во времена цифровых технологий и современных гаджетов трудно заинтересовать ученика книгой, в которой текст «не подвижный» и не издает звуков, а также не ангажирует разные эпизоды в процессе обучения. Примеры современных методов преподавания e-learning'a и m-learning'a полностью отходит от модели традиционной школы, и концентрируются на передаче знаний «на расстоянии». Этот вид преподавания в настоящее время не практикуется в публичных школах, он также редко встречается в частных и языковых школах - но становится все более популярным в высших учебных заведениях и на разного типа курсах. Из вышеизложенного следует, что к обучению можно подходить индивидуально и при этом можно сэкономить много времени.

ლიტერატურა:

1. Komorowska H. *Metodyka nauczania języków obcych*, Warszawa. 2002.
2. Brześkiewicz B. *Jak łatwo i skutecznie uczyć się języków obcych*, Białystok. 2007.
3. Dakowska M. *Teaching English as a foreign language. A professionals guide*, Warszawa. 2005.
4. Harmer J. *The practice of English language teaching*, 2007.
5. Larsen-Freeman D. *Techniques and principles in language teaching*, 1986.
6. Żylińska M. *Neurodydaktyka. Nauczanie i uczenie się przyjazne mózgowi*, Toruń. 2013.

პშემისლავ ზიუალკოვსკი, ცეზარ კოსციელაკი უცხოური ენის სწავლების კონვენციონალური და არაკონვენციონალური მეთოდები რეზიუმე

სწავლება/სწავლის მეთოდის შერჩევა მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს უცხოური ენის ათვისების პროცესზე. ჩვენ, როგორც მოსწავლეები, განვსხვავდებით ასაკით, სქესით, ინტერესებით და ა. შ. ყველამ, ვინც სწავლობს უცხოურ ენას, უნდა შეარჩიოს რომელიღაც მეთოდი. აუცილებელია იმ ფაქტის გათვალისწინება, რომ ყოველი მოსწავლე განსხვავებულ მიზანს ისახავს ან უნდა ენა აითვისოს რომელიღაც განსაზღვრულ დონეზე. ამის გათვალისწინებით შეიძლება ვკონცენტრირდეთ სასაუბრო მეტყველებაზე და მისი სრულყოფის მეთოდები შევარჩიოთ, ან შევარჩიოთ მეთოდები გრამატიკის შესასწავლად. ენისა და ადამიანის ფსიქოლოგიის შემსწავლელი მეცნიერებების განვითარებასთან ერთად, გაჩნდა უცხოური ენის შესავლის ახალი მეთოდები – არაკონვენციონალური მეთოდები. ტრადიციული მეთოდების საპირისპიროდ, ისინი კონცენტრირდება მოსწავლეზე, მის მოთხოვნებებსა და ემოციებზე. ზოგიერთი ენათმეცნიერისა და ფსიქოლოგის შეხედულებით, სწორედ ეს არის უცხოური ენის სწრაფად ათვისების გასაღები. ამ საქმეში დამხმარედ გვევლინება თანამედროვე ინფორმაციული ტექნოლოგიები. უცხოური ენის წარმატებით ასათვისებლად აუცილებელია რადენიმე ფაქტორის გათვალისწინება. ეს ფაქტორებია; მოტივაცია, დრო, შესწავლის პროცესის რეგულარულობა და

სისტემურობა. ენის შესასწავლად საუკეთესო მეთოდია ენის რეალურიად გამოყენება.

Przemyslaw Ziolkowski, Cezary Koscielak
Conventional and Unconventional Foreign Language Learning Methods
Summary

Choosing a learning/teaching method has significant influence on the foreign language learning process. We, as students, differ in age, gender, interests, etc. Everyone who learns a new language should choose an appropriate language learning method. It is vital to consider that each student sets different goals or has different needs to acquire the language at specific level. Taking into consideration student's needs, we can concentrate on speaking and choose methods to improve it, or we can choose methods for grammar development. Alongside the sciences studying language and human psychology, new methods of language acquisition have emerged – non-conventional methods. In contrast with traditional methods, these methods are focused on students, their needs and emotions. In the view of some linguists and psychologists, this method is the key to fast language acquisition. Information technologies can assist the process. For successful language acquisition it is important to consider several factors: motivation, time, regular and systematic language learning process. The best method to learn a language is to use it on a regular basis.

ლია სვანიძე
(საქართველო)

ღვთაებრივი სიყვარული – აღზრდის უმნიშვნელოვანესი ფაქტორი

ადამიანის განვითარება, მისი მოქმედების სუბიექტად, პიროვნებად ჩამოყალიბება ნებისმიერი საგანმანათლებლო სტრუქტურის მთავარ კომპონენტად გვევლინება. მაგრამ საგანმანათლებლო ინსტიტუტმა, პირველ რიგში, პიროვნება ცხოვრებისათვის უნდა მოამზადოს, ხოლო ცხოვრება მხოლოდ აკადემიური ცოდნის საკმარისობით არ შემოიფარგლება, სოციალიზაცია ძირითად მეცნიერებათა შესახებ ცოდნის გადაცემაზე არ დაიყვანება.

ადამიანის, როგორც პიროვნების, ქცევის სუბიექტის ჩამოყალიბება გულისხმობს განვითარებას: ინტელექტში, ემოციურ სფეროში, სტრესებთან გამკლავებაში; საკუთარ თავში დარწმუნებულობაში; სამყაროსადმი პოზიტიურ დამოკიდებულებაში; დამოუკიდებლობასა და ავტონომიურობაში; თვითაქტუალიზაციის, თვითსრულყოფის მოტივაციაში.

ყველა ამ იდეას, ერთად აღებულს, შეიძლება ეწოდოს პოზიტიური პედაგოგიკა, აღზრდის ჰუმანისტური ფსიქოლოგია.

თანამედროვე ადამიანებს სიყვარულის, სიკეთის პედაგოგიკა სჭირდებათ. ასეთი პედაგოგიკა კლასიკურ მემკვიდრეობაშია ფესვგადგმული, მას დღეს ჰუმანური პედაგოგიკის სახელწოდებით იცნობენ. განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება სიყვარულს, ღვთაებრივ სიყვარულს – დახმარების, თანაგრძნობის, გაგების, გულმოდგინების, სიხარულის, სულიერების დაცვის პრინციპებს. ადამიანებთან ბრძნული პედაგოგიკით უნდა მივიდეთ, მათთან ღვთაებრივი სიყვარული, სულიერი ერთობა აღზრდის საფუძვლად უნდა გავიხადოთ. უნდა გავაცნობიეროთ და შევიმეცნოთ, რომ აღზრდის – ამ მარად აქტუალური პრობლემის, გადაჭრის უმნიშვნელოვანეს ფაქტორად ღვთაებრივი სიყვარული გვევლინება. „იგი აღზრდის საფუძველია, ცისა და დედამიწის, ყოველი არსის ჭეშმარიტებაა. უსიყვარულოდ ნურავინ შეეცდება აღზარდოს ადამიანი, ვინაიდან ვერ შეიწოვს იგი იმ ამადლებულ ხატებს, რითაც მისი სულიერი სამყარო იკვებება. უსიყვარულოდ აღზრდა ყალბია“ (1, 146).

უსიყვარულოდ არ არსებობს არც სილამაზე, არც უკვდავება არ არსებობს უსიყვარულოდ – ბრძანა გალაკტიონმა.

ჩვენი აღმზრდელობითი პროცესი ჰუმანური გახდება, თუ: ადამიანთან ურთიერთობას ავაგებთ მისი ბუნების, მისი ხასიათის შესაბამისად; მივიღებთ მას ასეთად, როგორც ის არის; მოვძებნით ადამიანთან მეგობრობის და თანამშრომლობის, სულიერი ურთიერთობის გზას; აღვივებით გაგებით და მოთმინებით.

ჩვენი აღმზრდელობითი პროცესი ჰუმანური გახდება, თუ გავაცნობიერებთ, რომ აღსაზრდელისადმი ჩვენი სიყვარულის არსი არა მხოლოდ ის არის, რომ სხვაგვარად არ შეგვიძლია, არამედ ისიც, რომ გამოგვეხმაურა მზრუნველი სიყვარულით ჩვენდამი და ეს სიყვარული სხვების მიმართაც გამოავლინა.

ჰუმანური აღზრდის პროცესში, რომლის მიზანიც დიდსულოვანი და კეთილშობილი ადამიანის აღზრდაა, თავადაც უნდა ვასხივებდეთ დიდსულოვნებას და კეთილშობილების თვისებებს; ჩვენი სიყვარული, რასაც აღსაზრდელს მთელი გულით ვუძღვნით, უწინარეს ყოვლისა, აღმზრდელობითი უნდა იყოს და არა მომსახურებითი, ჩვენ ამისათვის მადლობა არ გვინდა. აღსაზრდელს მთელი ჩვენი სულის სიმდიდრე პედაგოგიურად, ღამაზად და იმედის ისეთი განცდით უნდა წარვუდგინოთ, რომ მხოლოდ ეს სილამაზე კი არ დაინახოს, არამედ ჩვენც დაგვინა-

ხოს. იგი აღტაცებული უნდა იყოს არა მხოლოდ ჩვენი საჩუქრით, არამედ, პირველ რიგში, ჩვენდამი სიყვარულით.

ჩვენი აღმზრდელობითი პროცესი ჰუმანური და ღირებული მაშინ იქნება, თუ ჩვენ თავად ვართ სულიერი, ჰუმანიზმისაკენ მისწრაფებული და შემოქმედნი. აღმზრდელობითი პროცესი ისეთივეა, როგორც ჩვენ თვითონ ვართ.

აღზრდის დროს, ჩვენ უნდა გვიყვარდეს არა მხოლოდ აღსაზრდელი, არამედ თვით პროცესიც. მხოლოდ აღზრდის პროცესის დადებით ემოციებს, რასაც ჩვენ, ჩვენი ხელოვნებით ვქმნით, შეუძლია დაამკვიდროს ჩვენი სიყვარული აღსაზრდელისადმი.

სიყვარულის ნებისმიერი სახის მსგავსად, ღვთაებრივი სიყვარულიც სხვადასხვა ფორმით ვლინდება. ყველაზე დიდი ბედნიერება ძღვენის სახით მირთმეული ღვთაებრივი სიყვარულია, რომელიც, უდავოდ, ნიჭი და მადლია, რომლის გაცემაც ყველას როდი შეუძლია. იგი არ მოითხოვს საპასუხო სიყვარულს და მხოლოდ იმის მოლოდინშია, რომ მისი სიყვარულის ობიექტი ვითარდებოდეს და სრულყოფილი ხდებოდეს. ამასთან, ეს ობიექტი ვერ უნდა გრძნობდეს სიყვარულზე რაიმეგვარად დამოკიდებულებას. იგი თავს მხოლოდ სიყვარულის ობიექტად უნდა თვლიდეს და იმ შეგნებით უნდა ცხოვრობდეს, რომ სიყვარულის დაუშრეტელ წყაროს წარმოადგენს. ეს გრძნობა ადამიანს საკუთარი თავისადმი რწმენას უნერგავს, ეს კი მას შესაძლებლობას აძლევს თავისი საკუთარი შინაგანი ბუნების შესაბამისად განვითარდეს. ამგვარად მიძღვნილი სიყვარული აღსრულების მიზანს იმაში ხედავს, რომ მეორე ადამიანს (ან ადამიანთა ჯგუფს) საშუალება ეძლევა საკუთარი პიროვნება მაქსიმალურად განავითაროს და სრულყოს.

ამიტომ, ღვთაებრივი სიყვარული ყოველგვარ პატივმოყვარეობას, ანგარებას, სახელსა და წარმატებებისაკენ სწრაფვას გამორიცხავს და მხოლოდ პიროვნების სიმწიფის, ადამიანობის და ღირსების გამოვლენას ემსახურება.

სიყვარული ქმედებაა, რომელსაც გადაწყვეტილების მიღებისა და ქცევების საკუთარი სფერო გააჩნია. ეს ქმედებები იმდენ ასპექტსა და წახნაგს გამოავლენს ჩვენ წინაშე, რომ საკუთარ გამოცდილებაზე რეფლექსიის წყალობით ვხვდებით სინათლის ახალ-ახალი სხივები როგორც მოემართებიან ჩვენკენ. ადამიანებთან ნებისმიერი ურთიერთობის დროს ეს გრძნობა განვითარებას და სრულყოფას მოითხოვს. სიყვარულის უნარი იმ ნიჭის გამოვლენაა, რომელიც ადამიანს დაბადებიდან დაყვება და მის ცხოვრებაში ყველაზე დიდ საოცრებას წარმოადგენს. მიუხედავად იმისა, რომ სიყვარული ადამიანში უამრავი სახით ვლინდება, მის საბოლოო არსს მაინც ის სურვილი შეადგენს, რომ მეორე ადამიანს სიხარული და ბედნიერება მიანიჭოს, რის გამოც იგი სწორედ ქმედებაა და არა გარკვეული მდგომარეობა. სიყვარულის განცდა მხოლოდ ადამიანს შეუძლია და ამასთან, მისთვის იგი არ არის მხოლოდ სახეობის შესანარჩუნებლად აუცილებელი ინსტინქტი, ან სექსუალური ლტოლვა. მას ყოველთვის ისეთი რაღაც ახლავს, რაც მხოლოდ ადამიანისთვის არის განკუთვნილი. ამიტომ ძალზე ძნელია (მაგრამ არაა შეუძლებელი) ამ ცნების რაციონალურობის ახსნა, მის არსში ჩაწვდომა. სიყვარული მთლიანად მოიცავს ჩვენს პიროვნებას და ამიტომ მისი ახსნა ცალკეული მეცნიერული თეორიებითა და ტექნიკური საშუალებებით შეუძლებელია.

როდესაც სიყვარულზე ვლაპარაკობთ, არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ ჩვენგან დამოუკიდებლად არსებობს სიყვარულის გარკვეული „ადრესატი“. ამ დროს ადამიანს აუცილებლად უნდა გააჩნდეს იმ გრძნობისადმი მზაობა, რომელსაც იგი თავის თავში დაიმკვიდრებს. მან ისეთი ადამიანი უნდა მოძებნოს, რომლის მიმართაც მას სიყვარულის გამოხატვა ძალუძს. ამ დროს მასში ეს უნარი სხვადასხვაგვარად ვლინდება და, თითქოს, სურს ისეთ ობიექტს გვაზიაროს, ჩვენს მიღმა სამყაროში

რომ არსებობს. ამგვარად, სიყვარულის ნებისმიერი ფორმის დროს თვითგამოსატვა იმ ზღვარდაუდებელი ლტოლვის ტრანსცენდენტში გადასვლას ნიშნავს, რომელიც ცდილობს გადალახოს „მე“-სა და „შენ“-ს შორის არსებული საზღვარი, რომელიც რაღაცით აღგვემატება. ამით ჩავწვდებით ნებისმიერი სასიყვარულო ლტოლვის დრმა ფესვებს. ეს არის გრძნობა, რომელიც გვაძლევს საშუალებას უყოყმანოდ გავივლოთ უანგარო წყალობა. ეს წყალობა კი, უპირველეს ყოვლისა, იმ კეთილგანწყობის გამოსატულებაა, რომელიც ნებისმიერი სიყვარულის საყოველთაოდ აღიარებულ ქმედით სახეობას წარმოადგემს. ეს გრძნობა ღვთაებრივ სიყვარულად გვევლინება. სიყვარულის ჩვენეული მზაობა ნიშნავს „მე“-სა და „სხვა“-ს შორის კომუნიკაციას, ერთმანეთისადმი ერთგულებას და ტრანსცენდენტურისაკენ სწრაფვას.

რაკი ტრანსცენდენტურ მდგომარეობაში გადასვლის ნებისმიერი ფორმა ადამიანის მიღმურ სამყაროსთან ზიარებას გულისხმობს, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ სიყვარული მუდმივად გარკვეულ თავგანწირვას მოითხოვს. სხვა ადამიანებისკენ შემობრუნების მზაობა იმაზე მიუთითებს, რომ მას ჩვენთვის განკუთვნილ სივრცეში შემოსვლის უფლებას ვაძლევთ.

ღვთაებრივი სიყვარულის უნარი ჩვენი პიროვნების განვითარებაზე დამოკიდებული. მისი რეალიზება უკავშირდება პიროვნების მზაობას, რამდენად ხელეწიფება უპასუხო სიყვარულით უყვარდეს, ასეთი სიყვარულის საფუძველი შეიძლება მხოლოდ იმის შეგნება იყოს, რომ თავისუფალი, არამიზანმიმართული სიყვარულის წყალობით ადამიანის შინაგანი სამყაროს სიმდიდრეს ვეზიარებით, მერე კი ეს გრძნობა ჩვენში სრულიად ბუნებრივად გაცხადდება.

ორიოდე სიტყვით უნდა აღინიშნოს ადამიანებში, მათ უმეტესობაში ისეთი მდგომარეობის არსებობა, რომელიც დიდ ზიანს აყენებს მის ნერვულ სისტემას და რომლის შემსუბუქება ან თავიდან აშორება მხოლოდ ღვთაებრივ სიყვარულს შეუძლია. ადამიანის ცხოვრება წარმოუდგენელია შიშის გარეშე (საუბარია ნებისმიერ შიშზე, რითაც არ უნდა იყოს იგი გამოწვეული). ამასთან, შიში მხოლოდ დამთრგუნველ და მტანჯველ შეგრძნებებს არ იწვევს. იგი პიროვნების მომწიფების პერიოდში, შესაძლოა გარკვეული დადებითი იმპულსის გამომწვევიც კი გახდეს. როდესაც სიახლესთან ჭიდილში სათანადო გამბედაობას იჩენენ და ცდილობენ წინ აღუდგნენ შიშის გრძნობას, ეს შესაძლებლობას იძლევა ახალ-ახალი გამოცდილებით წარდგნენ საკუთარი თავისა და გარე სამყაროს წინაშე, რაც, უმეტესწილად ბავშვობის დროინდელ შიშის განცდის დაძლევას განაპირობებს. ამავდროულად, შიში ხშირად ადამიანის განვითარების იმპულსიც ხდება, რასაც სასარგებლო სიტუაციაც თან ახლავს, მაშინაც კი, თუ მისი დაძლევა მთლიანად ვერ ხერხდება.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შეიძლება შემდეგი დასკვნა გამოვიტანოთ: გონივრული აღზრდის მეშვეობით, რომელიც სიყვარულით ხორციელდება, ბევრნაირი შიშის დაძლევა შეიძლება. უდავოდ, ბევრს მოვიგებთ, თუ ამ თავდაპირველ შიშს წინ აღვუდგებით სითბოთი და სიყვარულით, ღმობიერებით, რადგან ჯანმრთელ ადამიანს ყოველთვის შეუძლია გაუმკლავდეს მისთვის დამახასიათებელ შიშებს. ადრეულ ბავშვობაში გადატანილი მძიმე კონფლიქტების გამო, შიშმა შესაძლოა ისეთი აუტანელი ფორმები მიიღოს, რომ ადამიანი ვერ გაუმკლავდეს დახმარების გარეშე. თვითგადარჩენის ინსტინქტი ამ დროს საკუთარი თავისათვის საზღვრებს ადგენს და ჩვენი პიროვნების დამოუკიდებლობას და ავტონომიას, მის თვითრეალიზაციას მოითხოვს. ადამიანში თვითგადარჩენის განცდა ნამდვილად დრმა, თანდაყოლილი ინსტინქტია და შესწავლას არ საჭიროებს. სიყვარულის უნარი კი გაცდენილია ინსტინქტური ქცევის ფარგლებს და ჩვენში შესაძლებლობების სახით არსებობს. ამ უნარს ადამიანში გაღვიძება სჭირდება, ამასთან, განვითარე-

ბისათვის საგანგებო პირობებს მოითხოვს. ამიტომ სიყვარულის უნარს ჩასახვისა და განვითარების საკუთარი ისტორია აქვს, რომელიც ადამიანის ამქვეყნად მოვლინებასთან ერთად იწყება.

სიყვარულისადმი მზაობა, იმედი, მადლიერების გრძნობა ის თავისებებებია, რომლებიც იმავდროულად ჩვენი ამქვეყნად არსებობისა და სიცოცხლის სიხარულს შეგვაგრძნობინებს. ადრეული წლების გარემოებებზე ხანგრძლივი დამოკიდებულება იმაზე მიგვანიშნებს, რომ სიყვარულის უნარი თანდაყოლილ, ინსტინქტურ ქცევაზე მეტს ნიშნავს და განვითარებისათვის მეტ დროს მოითხოვს. ადამიანის ბუნებრივ შესაძლებლობათა განვითარებას ახასიათებს ინდივიდუალური თავისებურებები, ზოგჯერ გადახრებიც. ბუნება გულუხვია ადამიანის მიმართ, მაგრამ მისი სული თანდაყოლილი შესაძლებლობებიდან იზიდავს განსაკუთრებით იმ ძალებს, რომელთა სრული განვითარებაც მომავალში ხელს შეუწყობს მის საქმიანობას. ნაწილობრივ ამასთანავე დაკავშირებული ზოგიერთი გადახრაც, რომლებიც არ შეესაბამება ჩვეულებრივ ნორმებს.

ღირსეული პედაგოგი და მეცნიერი შალვა ამონაშვილი საინტერესოდ და გულში ჩამწვდომად გადმოცემს თავის ნააზრევს აღსაზრდელის მეშვეობით: „თვალყური ადევნეთ ჩემი მეხსიერების შერჩევით დამოკიდებულებას ცოდნისადმი, რათა მიხვდეთ ჩემს ბუნებრივ ინტერესებს და დამეხმაროთ დავიკმაყოფილო ისინი.

ჩაასახლეთ ჩემს მეხსიერებაში სულის გმირების, კულტურის მშენებელთა, ადამიანობის მასწავლებელთა დიდებული სახეები. მიაბზეთ მათზე ადრეული ბავშვობიდან და გააკეთეთ ისე, რომ მე ისინი შევიყვარო, ვიზრდებოდე მათ მაგალითზე; ვიწოდებ მათგან ერთგულების, სიმამაცის, თავგანწირულობის, მსახურების საუკეთესო თვისებებს.

დატოვეთ ჩემს მეხსიერებაში ხსოვნა თქვენს შესახებ, რათა ჩემს ცხოვრებაში ხშირად გიგონებდეთ თქვენ, ვიყო აღფრთოვანებული თქვენი დიდსულოვნებით და კეთილშობილებით, თქვენი სიბრძნით და გაგებით, თქვენი სიყვარულით და ზრუნვით. გახდით ჩემთვის ადამიანობის ნიმუში, რომ შემეძლოს თქვენში ვიპოვო ნავსაყუდელი ჩემი სულისათვის. ასე გახდებით თქვენ ჩემი დამრიგებელი, მთელი სიცოცხლის განმავლობაში და მე მიცხოვრებ „მეხსიერების მორალურ კლიმატში“. ჩემი მეხსიერება – ჩემი პიროვნების საფუძველია. თქვენ კი გვედრებით განავითაროთ ჩემი მეხსიერება და ბიძგი მისცეთ ჩემს პიროვნებას (1, 214-215). მიბიძგეთ საერთო სიკეთისკენ, სილამაზისაკენ, სიყვარულისაკენ, მომეცით საშუალება ვიფიქრო ამადლებულ საკითხებზე, ცხოვრების აზრზე, ადამიანის ბედზე, მსახურებაზე და ერთგულებაზე, სულიერებაზე, ღმერთზე. მიბიძგეთ კეთილი აზროვნებისაკენ, მასწავლეთ მშვენიერი აზროვნება, სიყვარულით აზროვნება. გააერთიანეთ ჩემში გული და გონება, რომ ჩემმა გონებამ შეისრუტოს ჭეშმარიტება გულიდან. ისწავლოს დიდსულოვნება და კეთილშობილება გულისაგან. გამიფართოვეთ გონება: გაამთლიანეთ ჩემს წარმოდგენაში სულიერი და მატერიალური, გახადეთ ჩემი აზროვნება მრავალგანზომილებიანი, უბიძგეთ აზროვნებას შეიმეცნოს არა მხოლოდ მიწიერი სამყარო, არამედ ის სამყაროც, საიდანაც მე თქვენთან მოვედი. ჩემს აზროვნებას აქვს კოსმიური აზროვნების მარცვალი, სარგებლობს გრძნობათმცოდნეობით. განავითარეთ ჩემში სამყაროს აღქმის ეს თვისებები. გამხადეთ მოაზროვნე და არა მხოლოდ მოფიქრალი. აღზარდეთ ჩემში პასუხისმგებლობის გრძნობა საკუთარი აზრების მიმართ, მათ ჩემი სული ბადებთ და ისეთივე უკვდავები არიან, როგორც სული ჩემი. პასუხისმგებლობის გრძნობა საკუთარი აზრების მიმართ ჩემს სულიერ აღმავლობას შეუწყობს ხელს“ (1, 212-213).

მხოლოდ ღვთაებრივი სიყვარულისა და ნდობის პირობებშია შესაძლებელი აღსაზრდელის გულისა და გონების გახსნა. ასეთი პირობების შექმნა აღმზრდელე-

ბისგან (ოჯახი, პედაგოგები, პროფესორ-მასწავლებლები) მოითხოვს აღსაზრდელებსავე მეგობრობის გზების ძიებას და ისეთი ატმოსფეროს შექმნას, რასაც ჰუმანურს უწოდებენ.

არ შემიძლია ორიოდ სიტყვით არ შევეხო საკითხს, რომელიც გულისწუხილს და გულისტკივილს იწვევს ჩემში: არის შემთხვევები იმ აღსაზრდელებში, რომლებმაც ახლახანს დატოვეს თავისი ჩვეული სამყარო და გადმონაცვლეს „დიდობაში“, გახდნენ სტუდენტები, მაგრამ ვერ მოერგნენ ამ შესანიშნავ სტუდენტურ ცხოვრებას, უკიდურესად დაძაბულ, უძძიმეს ნერვულ მდგომარეობაში იმყოფებიან. შედიხართ აუდიტორიაში და სტუდენტთა გარკვეული ნაწილი (არც თუ ისე ცოტა, რომ ამას ყურადღებას არ მიექცეს), თავდახრილი, ფერდაკარგული, დამნაშავეის სახით გეუბნებათ: დღეს ვერ გიპასუხებ არ ვარ მზად; შემდეგ ლექციაზე იგივე მეორდება ოღონდ დამორცხვების დონე იზრდება. და ეს მშვენიერი გარეგნობის გოგო-ბიჭები, დარდიანები და სევდიანები ლექციების შემდეგ მიემართებიან თავიანთ სახლებში. ასეთ სტუდენტებთან საგანგებო მუშაობაა საჭირო პროფესორ-მასწავლებელთა და უმაღლესი სასწავლებლების ხელმძღვანელთა მხრიდან და სრული მზაობა მათი მდგომარეობის გამოსასწორებლად (მაგრამ არა დასჯის მეთოდებით, არ დავივიწყოთ გენიალური ნაწარმოები „გამზრდელი“). სიმშვიდეს მხოლოდ იმაში ვპოულობ, რომ გაცილებით მეტია წარმატებული სტუდენტები.

ადამიანის ასაკობრივ ჩამოყალიბებაში არის პერიოდები, როდესაც შესაძლებლობათა ესა თუ ის ჯგუფი განსაკუთრებული ინტენსივობით ვითარდება. ბუნება არ მოითხოვს ადამიანისაგან განსაკუთრებულ სანებისყოფო ძალისხმევას. თუ შეგვეძლება ადამიანის გარშემო შევქმნათ საჭირო შინაარსიანი გარემო, ეს შესაძლებლობები, ფუნქციები უმტკივნეულოდ მონახავენ თავისთვის ყველაზე მისაღებ გზას. გარკვეული დროის გასვლის შემდეგ ეს ფუნქციები შედარებით სუსტდება, ამიტომ შემდგომ მათი განვითარება დაკავშირებული იქნება მიზანსწრაფულ ნებისყოფასთან, გაცნობიერებულ მოქმედებასთან. ბუნებრივ შესაძლებლობათა განვითარება ხდება მხოლოდ სიძნელეთა გადალახვის პირობებში. ეს იმაზე მიგვანიშნებს, რომ პიროვნება იძენს იმ ძალას, რითაც დაძლევეს სირთულეებს. სირთულეები კი არის გონივრულიც და უგუნურიც. თუ აღსაზრდელში გონივრულის განვითარება გვინდა, მაშინ სიძნელეებიც გონივრული უნდა იყოს. უნდა გამოვიჩინოთ სიბრძნე, რომ ამას წაუყენოთ ისეთი სირთულეები, რომლებიც აკეთილშობილებენ მის ბუნებას, ავლენენ ფუნქციას და აქვე რთავენ მას გონივრულ, შემოქმედებით საქმიანობაში. სირთულეები, რომლებსაც ჩვენ ვთავაზობთ აღსაზრდელს მისი მიზანდასახული განვითარების პროცესში, უნდა აჭარბებდნენ ადამიანის ახლანდელ ძალებს, და ეს სიძნელეები უნდა დაძლიოს აღმზრდელების მეშვეობით, ჩვენთან თანამშრომლობით. ამ საპატიო საქმეში ჩვენ უზადოდ გვეხმარება, ჩვენში უხვად ბოძებული ღვთაებრივი სიყვარული. ჩვენ გამოვდივართ, როგორც შუამავლები სირთულეებსა და აღსაზრდელის ძალებს შორის, ვეხმარებით მას დაძლიოს ეს სირთულეები, ვუხსნით, მივანიშნებთ, წავახალისებთ, შთავაგონებთ.

შწავლა-აღზრდის მარად აქტუალური პრობლემის გადასაწყვეტად უამრავი წიგნია დაწერილი და უთვალავი ინფორმაცია მოიპოვება. სრული ჭეშმარიტებაა, რომ არსებობენ საუკეთესო, დაუვიწყარი პედაგოგ-მასწავლებლები, აღმზრდელები, მშობლები, არსებობენ საუკეთესო მოსწავლეები, სტუდენტები, პროფესიონალები, უნიჭიერესი, უნიკალური, საუკეთესო ადამიანური თვისებების მქონე პიროვნებები, რომლებიც ბიძგს აძლევენ სამყაროს განვითარებას. მაგრამ, სავალალოდ, არსებობენ საპირისპირო თვისებების და უნარების ადამიანებიც, რომლებსაც სხვათა ტანჯვა და წუხილი არად უღირთ. ამიტომ ყოველი მცდელობა, რაც გაზრდის ადამი-

ანთა პირველ ნაკადს და შეამცირებს მეორეს (როდესაც უდიდესი ზიანის მოტანა შეუძლიათ), მიზანშეწონილი და აუცილებელია.

არსებობს უამრავი მეთოდი სწავლა-აღზრდის პრობლემათა გადასაჭრელად, რაც საუკუნეების მანძილზე იქმნებოდა, ვითარდებოდა და იხვეწებოდა, რაც უდავოდ ყურადსაღებია. მაგრამ მათი გამოყენება სელექციურ მიდგომას საჭიროებს – ვისთან, როგორ და როდის იქნება გამოყენებული თითოეული მათგანი, რომელიც მოგვცემს უფრო სასურველ შედეგს მიზნის მისაღწევად ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში.

ჩვენი ღრმა რწმენით – მრავალგზის დაკვირვების, გამოცდილების შედეგად, მათ შორის, ყველაზე უნიკალურია სიყვარულით, ღვთაებრივი სიყვარულით, სწავლა-აღზრდის პროცესის წარმართვა – პოეზიისთვის ცა შესძარ, იგმირე, იტარიელე. თუ გულში ტრფობა არა გაქვს, შეგერჩება სიცარიელე.

აღზრდის პროცესში, პიროვნებათა შორის ურთიერთობების ურთულესი ვითარების ფორმირებაში ცენტრალური ადგილი ეკუთვნის პედაგოგს – პედაგოგიური ურთიერთობა – ეს არის განსაკუთრებული ურთიერთობა, რომლის სპეციფიკაც განპირობებულია ამ ურთიერთობების სუბიექტების უკიდურესად განსხვავებული სოციალურ-როლებრივი და ფუნქციონალური პოზიციებით. პედაგოგი, პედაგოგიური ურთიერთობის პროცესში (პირდაპირი ან ირიბი ფორმით სწავლა-აღზრდას წარმართავს), მისთვის დამახასიათებელი სტილით, და იმაზე, თუ როგორია ამ ურთიერთობების წარმართვის სტილის თავისებურებები, არსებითად არის დამოკიდებული სწავლისა და აღზრდის პროცესის ეფექტურობა, პიროვნების განვითარება და ჯგუფებში პიროვნებათა შორის ურთიერთობის ფორმირება, იქ არსებული ფსიქოლოგიური კლიმატი. დემოკრატიული აღზრდის სტილის წამყვანი და ძირითადი კომპონენტი არის ღვთაებრივი სიყვარული. ამ სტილის გამოყენების დროს თითოეულ აღსაზრდელში (მოსწავლეში, სტუდენტში) ჩნდება და ვითარდება თავის თავში დარწმუნებულობა, თვითმართვის სტიმულირება და სხვა მნიშვნელოვანი, დადებითი უნარების გამოვლენა, ასევე ყალიბდება ურთიერთპატივისცემის, ურთიერთგამტანიანობის ჯანსაღი ატმოსფერო.

ლიტერატურა:

1. ამონაშვილი შ., აღზრდის სიმფონია, თბ., 2015.
2. Майерс Д. Социальная психология. 2007
3. Шибутани Т. Социальная психология. М., 1969.

Lia Svanidze ***Divine Love is the Most Important Educational Factor*** **Summary**

As a result of long-term personal observations and deep study of convincing, internationally recognized information, the author of this work, professor Lia Svanidze has revealed and confirmed that divine love is one of the most important factors of settlement and solution of very topical and charged matter – the issue of human education.

The author of the work by means of understandable and accessible methods – citing, living examples, desires penetrating into human heart, offers us the opportunities of settlement of this extremely complicated problem of education.

In this work are represented very important, numerous situations, conditions, circumstances, where crucial importance is given to divine love, which is the main lever of development of mankind thanks to which teaching, education, formation of human personality, readiness for live is formed as a united system.

Лия Сванидзе
Божественная любовь – важнейший фактор воспитания
Резюме

В результате многолетних личных наблюдений и глубокого изучения убедительной, всемирно признанной информации автор работы, профессор Лия Сванидзе выявила и доказала, что одним из важнейших факторов урегулирования и решения весьма актуальной и болезненной проблемы – вопроса воспитания человека является божественная любовь.

Автор работы посредством понятных всем и доступных методов – цитатами, живыми примерами, желаниями, проникающими в сердце человека, предлагает нам возможности урегулирования этой чрезвычайно сложной проблемы – проблемы воспитания.

В работе наглядно представлены те, весьма важные, многочисленные ситуации, состояния, обстоятельства, где решающее значение придается божественной любви, которая представляет собой основной рычаг развития человечества, посредством чего учеба, воспитание, формирование человека как личности, готовность к жизни формируется в единую систему.

Sadet Hasanova
(Azerbaijan)

EXPERIMENTAL-PSYCHOLOGICAL STUDY OF STRESS STABILITY OF POLICE OFFICERS

1. Introduction

The study of police officers' stress stability and elimination of consequences of stress in this activity can contribute to both the improvement of police officers' activity, taking psycho-preventive measures and increasing professional success, and finally, constantly retaining control over mental health.

The analysis of studies shows that the issue of impact of individual psychological characteristics of police officers on their stress stability has been studied in a closed circle and it hasn't been sufficiently investigated for public. Individual psychological characteristics of police officers become a means of regulation for their behaviors in most cases and serious extreme situations.

Not taking into consideration the individual psychological characteristics of police officers at the events of state importance and difficult situations can cause serious complications that in this respect, increasing stress stability of police officers and taking into consideration the implementation of psycho-preventive measures is important.

Such significant and impressive researches have not been dedicated to the study of individual psychological characteristics of police officers' stress stability until recently. One of its main reasons is related to police system being closed and psychological works carried out there not being made public. However, serious studies were dedicated to the activity of police and its legal aspects.

B. H. Aliyev, A. S. Bayramov, A. A. Alizade, S. I. Seyidov, and others conducted different researches and studies that provide information about personality, stress and individual psychological characteristics. B. H. Aliyev notes that there are many factors that affect the effectiveness of legal activity. Here, first of all, "impacts from superiors" form a chain of hierarchy especially in our condition and the requirements of law are seriously violated for someone's favor and benefit. In such condition, the employees of legal activity not only allow the violation of law, but also they lose their dependence. So, the impact of external factors in the increase of the efficiency of legal activity cannot be definitely accepted. Those impacts are distinguished by very serious negative direction along with their positive direction. First of all, it is necessary to seriously comply with the requirements of law, adequately respond to external impacts and influences, protect the honor of profession, objectively assess the fate of people under the law and be honest and principled in one's profession in order to strengthen positive aspects (2, 635). Many authors (N. Coupland, R. Green, S. Guney, V.V. Shelyag, Y.V. Podolyak, Y. P. Zuyev, M. P. Korobeynikov, D. A. Volkogonov, I. I. Malopurin, A. F. Shramchenko, A. N. Shakhov and others) bring forward the issues of socio – psychological role in police teams and its management.

N.V. Andreyev (1991) studied the psychological characteristics of special police officers' team and personality and came to such a conclusion that provision of the activity of police officers from psychological point of view and study of stress manifestations prevent professional deformation of police officers and it creates a positive direction in the implementation of their duties (3, 15).

Among these works, the collection of scientific works of A.V. Julianov (1990) in which psychological basis of successful professional activity in extreme condition are covered, study by G. S. Dunin (1999) dedicated to the psychological preparation of police officers for the activity in

emergency situations and research of O.V. Bolshakova (200) on the optimization of professional psychological selection of for special divisions of internal affairs bodies can be mentioned.

G. B. Suvorov (2006) comprehensively studied the psychological factors that condition successful physical training of police officers and came to such a conclusion that there are various differences for difficulty in the same professional area and it is necessary to take them into consideration.

There are many researches dedicated to the study of several characteristics of personality of police officers and different aspects of their activities in modern psychological literature. It is mentioned in the results of research conducted jointly I. V. Pajiltse and I. A. Andreyevna that the personality of police officers plays an important role in changing the direction of psychotherapeutic correction of negative deviations (6, p.13).

L. O. Yevrayev, G. P. Dominin and A. I. Shipin (1990), by investigating and researching the psychophysiological characteristics of the personality of police officers during rapid fire from pistol came to such a conclusion that the degree of success of trainees' learning rapid firing depends on the compliance level their future professional activity. Psychophysiological characteristics of the personality have a certain effect on the ability of learning skills of fast firing, and in this case, difference in efficiency is 25% (3, 43).

N. I. Myagkikhin, while studying the substantiation of concept, technology and criteria of professional psychological selection opportunities of police officers came to such a conclusion that the main condition for conducting professional psychological selection of police officers is the clarification of the extreme nature of activity. The efficiency of practical model in this field mostly depends on organizational, structural and methodological approaches. Here, the main attention is paid to the assessment of resources related to the adaptation of candidates (4, 67).

According to V. I. Bankov, personal dominant psychophysiological profile can be used as a basis of determination of police officers for professional eligibility (4, 78).

T.V. Mikhaylova, researching the assessment and forecast of eligibility of police officers for the activity in emergency and extreme situations, determined that there is interaction between psychological characteristics of the personality of police officers and their service activities. T. V. Mikhaylova attributed service – professional direction (motivation), responsibility, intellect, discipline, emotional, involuntary and psychical-mental stability among these characteristics. She determined that there is positive significance between on the one hand, complexity of professional tasks, the degree of freedom, expanse of range of acts in the certain condition and on the other hand, mental health, self-confidence, flexibility, intelligence, social skills, internal control and creative approach to work. T. V. Mikhaylova notes one fact that the behavior of a person in a dangerous situation depends on not his/ her objective terms, but the fact that how adequately these terms are reflected in the mind of a person. And the degree of adequacy mostly depends on his / her individual qualities. So that, people with weak nerve system and who often become anxious usually exaggerate the degree of danger. Decreasing the level of danger refers to persons with the desire to achieve goals and “win” (4, 23). According to the words of T. V. Mikhaylov, the impact of personal qualities is especially strongly reflected in the provision of such selection in risk condition (extreme situation).

2. The assumption of the research:

There can be differences in stress stability, frustration and manifestation of aggression of police officers who are newly employed and have certain work experience. As a result of adaptation to professional activity and division staff, there stays only employees with certain personality qualities in police service and they achieve success in their professional activity. In

other words, there are personal, behavioral and thinking features that enable to forecast the success of service activity of candidates who wish to serve at special police department.

3. The method of the research:

The following methods are used in research work for the study of professional success, personal and behavioral qualities of police employees in the study.

A set of following methods are used in order to study professional and personal qualities and behavioral characteristics of police officers from psychological point of view:

- 1) Shmisheka's methods;
- 2) Rosenzweig's methods;
- 3) Eysenck's methods;
- 4) K.Thomas test for the determination of strategy and tactics of behavior;

Division of the information received was compatible with the normal division that skewness and kurtosis indicators also prove this (representative error was calculated), therefore, Student's criteria for the comparative analysis of independent selections were used. Correlation coefficient was calculated with the help of Pirson model.

SPSS computer application was used on data processing of empirical research information.

Research selection covered 100 persons. They were divided into 2 groups: newly employed (50 persons) and police employees with certain work experience (50 persons). Selection for groups is implemented with the help of methods of expert assessment.

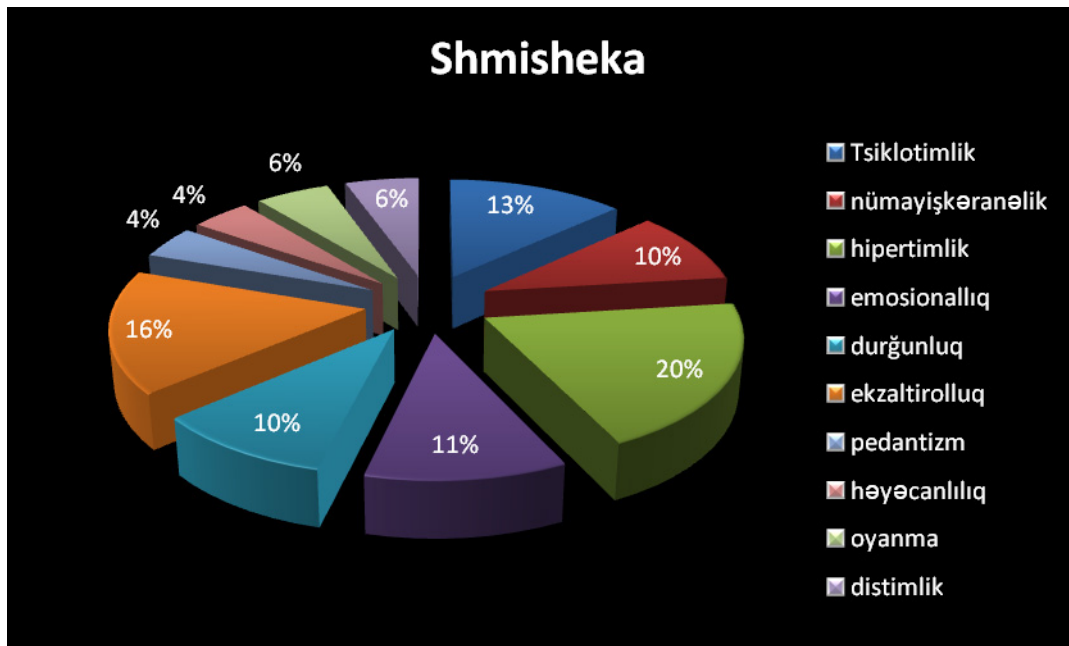
- Police officers with certain work experience (50 people)
- Newly employed police officers (50 people)

4. Data analysis

Shmisheka's survey was used for the diagnostics of accentuation type of the personality of officers. The theoretical basis of the survey is the concept of "accentuated personalities" of K. Leonhard. The obtained results can be presented as "the accentuation profile of personality".

10 types of accentuated personalities examined by K. Leonhard are divided into two groups: accentuations of character (demonstrative, pedantic, sticking, excitable) and accentuations of temperament (hyperthymic, distim, excited – coward, cyclothymic, affective, emotive).

The study showed that 10% of police officers belong to demonstrative type. Their behavior is characterized by high demonstrativeness, slickness, flexibility, easy communication. It is inclined to dreaminess, mendacity, hypocrisy and affectation directed to face decoration. Leadership aspirations need to be recognized, the prospect not being noticed annoys him/her. He she demonstrates emotional ability in the exception of true deep feelings (in case of apparent indulgence of sexual manner) and the ability to highly adapt to people.



Picture 1. Results of comparative analysis on Shmisheka's survey handbook (%)

- Cyclothymic
- Demonstrativeness
- Hyperthymicity
- Emotionality
- Stagnation
- Exuberant
- Pedantism
- Anxiety
- Awaken
- Distimity

The features of pedantism are observed in 10% of police officers. Pedant type is characterized by the affectation from events shaking nerves for a long time, apathy and slowness. This type is rarely in the center of conflicts, in these cases, he/ she acts not as an active party, but passive party. At the same time, he/she gives strong response towards the breach of discipline of any type. He/she conducts himself/ herself as a bureaucrat by requesting many demands from people around him/ her at work. He/she is extremely honest, neat and tidy, and pays special attention for discipline, he/ she is honest, honest – minded, strictly complies with the plan, hardly moves in the half part of works, he/ she is patient, intended to high quality and special tidiness at work, often tends to control himself/herself, doubting for the accuracy of the work done, murmuring, and formalities. He/she willingly compromises leadership to others.

The study showed that the characteristics of awakened type are observed in 6% of police officers. Not enough management, weakness of control over wishes and desires merges with the power of physiological desires in such persons. High impulsiveness, non-temperance, rudeness, weariness, sullenness, anger, obscenity, tending to using bad languages and conflicts belong to him/ her that he /she is an active, incentive party. As well as, hyperthymic type's features are observed in 20% of participants. Persons from this type are characterized by the features of high flexibility, interpersonal skills, talkativeness, gestures, facial expressions, pantomime expression,

excessive independence, tending to misbehave, lack of a sense of distance in the relationships with others.

The features of distim type are observed in 6% of police officers. Persons from this type are distinguished by their seriousness, disappointed mood, slowness, voluntary efforts being. Optimistic attitude towards future, weak self-assessment, as well as, brevity and conciseness in conversation, even silence is characteristic for them. Such police officers are individualistic, usually walk away from society, noisy groups and live a closed life. The features of excited type are observed in 4% of police officers participating in the research. Weak contact, sad mood, timidity, cowardice, self-distrust is characteristic for the persons from this type. The feeling of obligation, responsibility, high moral and ethical requirements are early formed.

The features of exuberant type are observed in 11% of police officers whose opinions were asked. The bright features of this type are enraptured, as well, the ability to charm, easily amused, happiness, feelings of pleasure and joy. Such persons often dispute, but they don't cause to open conflicts. They act as both an active and passive parties in conflict situations.

The features of emotive type are observed in 10% of police officers. This type is close to exuberant type, but its manifestations are not so severe. Emotionality, sensitivity, talkativeness, cowardice, and deep reactions of delicate feelings are characteristic for them. Most strongly manifested characteristics are – humanism, take care for others and animals, kindness, kind-heartedness and rejoice in the success of others. The features of cycloid type are observed in 13 % of police officers participating in the study. It is characterized by the change in hyperthymic and distim status. They include periodic changes in mood, as well as, dependence from external situations. Slowness of reaction and thinking , as well as, a way to communicate with others always changes in those persons.

Two variants of cycloid accentuation can be identified in police officers: typical and unstable cycloid. Typical cycloid usually makes an impression of hyperthymicity in children, but later silence and power devotion manifests itself.

We consider it expedient to conduct comparative correlation of character accentuation of police officers who are newly employed and have certain work experience.

Correlations indicators of Shmisheka's test

Table 1

№	Scales	Groups	M	Standard deviation	T	P
	Hyperthymicity	Newly employed police officers	16,72	2,90	0,35	-
		Police officers with certain work experience	16,15	4,32		
	Obsession	Newly employed police officers	10,28	2,20	-2,18	0,05
		Police officers with certain work experience	11,60	2,43		
	Emotiveness	Newly employed police officers	8,30	4,82	0,07	-
		Police officers with certain work experience	8,75	4,09		
	Pedantism	Newly employed police officers	7,35	2,79	0,28	-
		Police officers with certain work experience	7,20	3,28		

	Anxiety	Newly employed police officers	2,60	3,45	-0,19	-
		Police officers with certain work experience	2,40	2,80		
	Cyclotimity	Newly employed police officers	7,34	2,53	1,30	-
		Police officers with certain work experience	6,48	2,70		
	Demonstrativeness	Newly employed police officers	12,10	2,83	2,05	0,001
		Police officers with certain work experience	8,80	2,75		
	Irritation	Newly employed police officers	2,83	3,20	-2,08	0,05
		Police officers with certain work experience	3,60	3,81		
	Ditimity	Newly employed police officers	5,21	2,86	-1,25	-
		Police officers with certain work experience	7,32	4,46		
	Exuberant	Newly employed police officers	9,75	3,55	-1,58	0,05
		Police officers with certain work experience	11,70	3,10		

Significant differences on personal qualities in the groups in which the level of success of professional activity is different have been achieved in comparison with the following parameters: delay – significant differences obtained on this indication ($p = 0,05$) show that average level of communication, harassment, inclination to exhort, reticence is specific for the police officers with certain work experience. They have difficulty to establish productive mutual relations in collective and therefore, they are often in conflict with colleagues and command. As, main causes for disagreements, in their opinion, unfair distribution of service burden and biased attitude towards their discipline and diligence. Demonstrativeness – substantive differences obtained on this indication are in the relevant level ($p = 0,001$). This shows that police officers with certain work experience not only communicate with close people, but also with citizens while fulfilling their service duties on the protection of public order.

Irritation – as a result of the study, it is determined that the significance level in newly employed police officers is as follows ($p = 0,05$). This indication is slightly higher, but it cannot be interpreted in the meaningful form. So, its quality character doesn't show its having relevant accentuation.

The study conducted on exuberant shows that significance level in newly employed police officers is ($p = 0,05$), characteristic features such as tending to change in mood and bright manifestation of feelings were identified and this, of course, is inappropriate during the implementation of service – fight duties and it complicates relations with colleagues during long – term business trips. Superficiality in the establishment of relations makes these colleagues sensitive in front of different asocial personalities. Analyzing the obtained results, we can come to such a conclusion that more successful and professional officers demonstrate higher qualities that identify positive attitude towards people around and events occurring. At the same time, they need for more appreciation by their colleagues and promotion by the management.

The analysis of Shmisheka's methods has showed that there are significant differences between police officers with certain work experience and newly employed police officers. And these differences are more evident in professional activity and also in the attitude towards profession. In addition, we have used Rosenzweig's methods in order to study the group comfort of police officers.

**Results on group comfort ratio in police officers
with certain work experience**

Table 1

GCR < Group comfort ratio		GCR > Group comfort ratio	
person	%	person	%
40	80%	3	6%

As it can be seen from Table 1, the nature of reaction in frustrated condition on GCR in 80% of police officers participating in experiment can be referred either to interpersonal or micro –social disadaptation variant. It is obvious from the answers given by studied persons that the indications of their social adaptation level are not high. This means that they often tend to be in conflict with people around them. This shows their having not enough adaptation skills to their social relations. The direction of reaction (aggression) in frustrated condition in the persons participating in the study is mostly directed to themselves and self-accusation is mostly observed.

It is seen from the answers both in the first part and second part of the profile and the analysis of questionnaires of police officers with certain work experience that the level of tendency of the persons studied is stable and it bears the nature of intropunitive. The lower the level of social adaptation of police officers, the higher the probability of their being in conflict with others. And in this case, as the feeling of self –accusation is high, this conflict doesn't manifest itself and turns inward and it isn't directed to others. Then, cases such as blaming others and finding guilty as others for the causes of the situations occurred are not observed in the persons participating in the experimental study. In most situations, those persons try to solve the conflict with suitable methods by realizing their mistakes.

In many cases, according to their answers, we can say that 10% of those persons whose opinions were asked are reticent or introvert and definitely don't want to give information about them. At the same time, this can be the indication of lower intelligence.

While looking into the GCR indications of newly employed police officers, we can see that its percentage is lower. Thus, their tendency to be in conflict with people around them is higher, as their adaptation to social environment is low and this creates some difficulties in their communication and relationships.

Results on group comfort ratio in newly employed police officers

Table 2

GCR < group comfort ratio		GCR > group comfort ratio	
person	%	Person	%
30	60%	20	40%

Comparative analysis of surveys of newly employed police officers and police officers with certain work experience shows that they have inclination or tendency to conflict and they are often in the condition of frustrated unlike the police officers with certain work experience.

Generally, according to the results of study, the cases such as low aggressiveness, inadequate assessment of the situation, avoiding responsibility, looking for someone else to blame on GCR indication were not observed in both groups. As the direction of reaction changes on I>M>E in frustrated condition, here, we can come to a conclusion that the behavioral type of police officers in

frustrated condition is intropunitive. They realize their mistakes and try to correct the situation during frustrated condition.

Results on response direction and type of police officers

Table 3

	E		I		M		OD		ED		NP	
	person	%	person	%	person	%	person	%	person	%	person	%
<	7	14%	7	14%	3	6%	23	46%	11	22%	2	4%
>	4	8%	10	20%	13	26%	3	6%	9	12%	8	16%
»	3	6%	10	20%	11	22%	1	2%	7	14%	17	34%
«	16	32%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%

Indications of police officers on tendency or inclination

Table 4

E		E ¹		I		I ¹		M		M ¹	
person	%	person	%	person	%	person	%	person	%	person	%
10	20%	18	36%	13	26%	9	18%	10	20%	6	12%

The type of response in the condition of frustration is NP, that's, it is directed to meeting needs. Analysis show that police officers manage to find a proper solution in conflict situation on both groups, in this case, they either request others' help or solve it by undertaking responsibility. Sometimes, they confidently expect that situation will be solved by itself over time and they should only wait with patience or make a compromise.

Self – assessment is low, but responsibility feeling is adequate in such persons, however, high self – accusation feeling is observed in their behaviors. It should be noted that the persons who are studied are capable to react properly and necessarily and solve conflict themselves in frustrated condition.

Overall results on profile table

Table 5

	Balance of aggressiveness $\sum E/\sum I$		Degree of aggressiveness directed to others $\sum E/\sum M$		Level of use of aggression E/e		Degree of independence i/e	
	person	%	person	%	person	%	person	%
<	24	48%	21	42%	15	30%	7	14%
>	3	6%	7	14%	2	4%	2	4%
»	4	8%	4	8%	0	0%	1	2%
«	5	10%	5	10%	4	8%	1	2%

As the direction of response in frustrated condition changes on M>I>E, we can come to a conclusion that the type of behavior of police officers in frustrated situation is impunitive. They don't have the feeling to blame or accuse themselves or others and they strive to solve the conflict with constructive ways in frustrated condition. And generally, sometimes the condition of frustration itself is assessed by them as inevitable and they think that it is not adequate to pay

attention to this situation and give adequate response. In contrary, it is possible to find adequate solution using proper solutions.

Responses of such police officers go significantly beyond the standard and differ. As it is beyond standard, it is difficult to determine the type of response beforehand and as a result, interpersonal conflicts that weaken adaptation in frustrated condition arise. Responses are seemed to be within norm only in 6% of the persons questions, in other words, the response of those persons are in conformity with the situation.

Indications of responses of the persons studied for the situation

Table 6

ED»	I	M	E
14 %	20 %	22 %	6 %

According to the fact of the indication of social adaptation level being average level, that's 14%, we can say that they have high tendency often to be in conflict with others and generally, they are persons who adapt to the social environment with difficulty.

Each time they try to solve the issue with conflict, blaming others, avoiding from responsibility and denying their guilt in frustrated condition. In some cases, they require the solution of the problem from others and think that they are obliged to do this. So, self-accusation and feeling oneself guilty is rarely observed. However, it should be also noted that frustration doesn't occur from real or imaginary obstructions or efforts to meet the needs. This is a kind of mechanism for defense. In this case, either they completely deny their guilt or accept them, but again require their solution from others. The conducted surveys showed that they don't like criticism and try to avoid it. In some cases, they tend to solve the issue by undertaking responsibility in frustrated condition.

Facts show that high sensitivity shows itself in the observed persons with weak personality type. And this creates condition for them to lose their temper and defend themselves by launching a counteroffensive in frustrated condition. However, in all cases, the direction of aggressive behavior and responses is directed to defending or protecting one's ego. We observe that extra-punitive tendencies in them are high in the analysis of tendencies. We witness high indications of E behavioral type in them in both parts of profile. Under no circumstances, we cannot observe that they have adequate response.

We can suppose from the analysis of results that self-assessment in the members of this group is non – adequate. And this is expressed in them by putting forward a high demand in front of persons around them.

Tendency to be in conflict with others and difficult adaptation to social environment are observed in police officers who comprise 35,7 % of social adaptation indication. In addition, aggressive behavior directed to others prefer in them. Behavior of such persons as in others is extra-punitive in frustrated condition. At that time, only external reasons of frustration are interesting for them, they blame others for the situations, and sometimes, require the solution of conflict from others.

The analysis of tendencies shows that there is extra – punitive behavior in both parts of profile. Generally, according to the results of the study, cases such as aggressiveness, non – adequate assessment of situation, avoiding from responsibility and blaming others are not observed related to such persons. Such a condition shows that professional eligibility of police officers is high and they approach their work in the required level. However, such a condition showed itself

only in the police officers with certain work experience. It cannot be said related to the professional qualities and emotional condition of newly employed police officers. Police officers with certain work experience differ from newly employed police officers.

It was observed in the analysis of tendencies that their extra –punitive tendency is high. In no case, we can see their adequate response.

Results of comparative analysis on Thomas' test

Table.1

№	Scales	Groups	M	Standard deviation	T	P
	Competition	Those with certain work experience	5,38	2,35	0,18	-
		Newly employed ones	5,29	4,20		
	Cooperation	Those with certain work experience	5,60	1,22	0,37	-
		Newly employed ones	5,42	3,5		
	Compromise	Those with certain work experience	6,87	1,25	1,35	-
		Newly employed ones	5,35	1,64		
	Deviation/avoidance	Those with certain work experience	4,6	1,42	0,68	-
		Newly employed ones	5,33	1,49		
	Adaptation	Those with certain work experience	3,73	2,45	1,12	-
		Newly employed ones	4,31	2,36		

Exact differences between groups were not found during the analysis of the studied indications. However, some conclusions can be made. Firstly, the application of all 5 behavioral method for officers are characteristic and each of them has the range from 5 to 7 points and according to conflictologists, this is an optimal behavior strategy for conflict. This shows that long – term service of policemen intends flexible responses in conflict situations and it is one of factors that determines the successful adaptation of the officer to collective or group. This shows itself especially in the condition of long – term business trips where the scope of communication is sharply narrowed. Secondly, police officers with certain work experience prefer competition, compromise and cooperation, but newly employed police officers prefer to avoid from conflict and adapt in the division of behavioral methods in relatively equal manner.

5. Conclusion

The analysis of the results of experiment shows that police officers with certain work experience excellently fulfill all their duties; they are promoted according to the results of their activity, they comply with norms of conduct accepted by all and they have reputation among their colleagues; these officers have high emotional stability, they easily and quickly cope with difficult life situations; they haven't get any punishment during last 3 years and they haven't been involved in material impact measures; officers from first group are in good physical form and practically, they don't get ill.

The study showed that police officers with certain work experience are well – organized, they easily accept the normative rules and comply with them, they are able to control their emotion and behavior, they want to impress others in the best manner, other people’s opinions are important for them, they strive for cooperation and mutual assistance. Officers are distinguished by their good physical and psychological mood, they are satisfied with the life condition, and they are cheerful and optimistic about future.

Unlike police officers with certain work experience, characteristic features such as often change in mood, bright manifestation of feelings and superficiality in the establishment of relationships are observed in newly employed police officers. It should be taken into consideration that physical aggression is high in police officers with certain work experience ($p= 0.05$) and as a result of it, the level of general aggressions is also high, and this shows their condition of readiness to use physical force towards each – other.

Manifestation of hidden forms of aggressive behavior ($p=0.05$) and as a result, formation of affective responses in the solution of conflicts are characteristic for newly employed police officers.

The study showed that the ability of average level behavior ($p= 0.01$) is typical for police officers with certain work experience and this is positively correlated with the manifestation of accuracy and completeness, sensitivity for the emotional state of other people, sincerity and kindness in communication while describing the personality on the basis of unknown person’s photo.

The success of newly employed police officers and police officers with certain work experience is closely related to the parameters such as feeling of happiness ($r = 0.01$), socialization ($r = 0.01$), expression groups ($r = 0.01$), physical aggression ($r = 0.01$), demonstrativeness ($r = 0.01$), hypertimicity ($r = 0.05$), and flexibility ($r = 0.05$). The higher the development level of these qualities, the higher the success of professional activity is.

The higher the excitement and delay, the higher the abilities to prevent the factors that impede to fulfill duties in necessary level and eliminate and remove the obstructions of police officers are ($r = 0.01$).

The higher the of police officers’ psychological comfort, mood, the desire to be attractive for others, to help people, the higher their voluntary control for behavior and personal discipline is ($r = 0.01$).

The opinion surveys shows that the higher the qualities such as ambitious and optimism, mental ability, not having wrong idea about those who think otherwise, vigilant and sensitivity, purposefulness and initiative are developed, the higher the maturity and responsibility of officers in social and intrapersonal relations ($r = 0.01$) are.

According to the results of correlation study, many exact correlation connection was obtained while the probability of error is 5% and 1%. In our opinion, first of all, we have chosen the most important parameters, secondly, the parameters with the strongest correlation connection for the further description. Firstly, correlation connection of professional success was interesting for us. Success of new employed police officers and police officer with certain work experience is closely related to parameters such as a feeling of happiness, socialization, expression groups, physical aggression, demonstrativeness, hypertimicity, and flexibility. It seems that the higher the development level of these qualities, the higher the success of professional activity is, as police are involved to work on the provision of public order in addition to the implementation of professional activity in the conditions of armed conflicts.

Positive correlation of success with demonstrativeness and physical aggression draws attention. May be expressiveness of these parameters gives results in real life dangerous situations related to professional activity. High self – assessment, readiness for using aggressive behavior strategy which is non – constructive for “peaceful life”, tendency to apply physical force enable to

operatively solve situations related to the implementation of professional activity in armed conflict situations with offenders.

Literature:

1. Aliyev B.H., Jabbarov, The problem of personality in education. Baku. Tahsil. 2008.
2. Bayramov A.S., Aliyev B.H. Legal psychology, Baku. 2012.
3. Encyclopedia of legal psychology M.: UNITY | under the editorship of Psychology | Professor A. M. Stolyarenko. 2003.
4. Luria V.S. Analysis of the current experience of psychological preparation of police officers of USA. Abs. Diss. Cand. of Psych. Scien.. M. 1991.
5. Lefkowitz J. Psychological Attributes of Policemen: A Review of research and Opinion. Journal of Social Issues, 1975, 31(1).
6. Kazharskaya T.V. Socio-psychological analysis of management of personnel of USA's police. Abs. Dis. Cand. of Psych. Scien. M. 1981.

სადეთ ჰასანოვა
სტრესულ სიტუაციებში პოლიციის თანამშრომელთა სტაბილურობის
ექსპერიმენტულ-ფსიქოლოგიური კვლევა
რეზიუმე

პოლიციის თანამშრომლების საქმიანობას ხშირად თან სდევს სტრესისა და უარყოფითი მოლოდინების სიტუაციები, რაც ვლინდება მათ ემოციურ მდგომარეობაში, ქცევებსა და პროფესიულ კომპეტენტურობაში. მძიმე დატვირთვა და თავისუფალი დროის არარსებობა, სირთულეები ახალი სამუშაოს შესრულებაში, მაღალი პასუხისმგებლობა, დაკავშირებული გადაწყვეტილების მიღებასთან, მძიმე მოვალეობები, კარიერისთვის აუცილებელ კომპრომისზე წასვლა, ხელმძღვანელობასთან არადამაკმაყოფილებელი ურთიერთობა, არასასურველი სოციალურ-ფსიქოლოგიური კლიმატი პროფესიულ გუნდში და სხვა სტრესული ფაქტორები ქმნიან პროფესიულ საქმიანობასთან დაკავშირებულ სერიოზულ პრობლემებს.

Садет Гасанова
Экспериментально -психологическое исследование стабильности
сотрудников полиции в стрессовой ситуации
Резюме

Деятельность сотрудников полиции часто сопровождается ситуациями стресса и негативных ожиданий, что проявляется в их эмоциональном состоянии и непроизвольных качествах, поведении и профессиональной компетентности. Тяжелая нагрузка и отсутствие свободного времени, трудности в выполнении новой работы, высокая ответственность, связанные с принятием решения, тяжёлые обязанности, важность создания компромисса ради карьеры, неудовлетворенные отношения с руководством, нежелательный социально-психологический климат в профессиональной команде и т.д. стрессовые факторы создают серьезные проблемы, связанные с профессиональной деятельностью.

ჰარუნ ჩიმკე.....	3
<i>უარყოფით ნაწილაკიანი ზმნური ფორმები ქართულსა და თურქულში</i>	
Harun Chimke	
<i>Negative Particle Verbal Forms in the Georgian and Turkish Languages</i>	
Харун Чимке	
<i>Глагольные формы отрицательных частиц в грузинском и турецком языках</i>	
ინდირა ძაგანია, მარინა აროშიძე.....	12
<i>კრეოლიზებული ტექსტები კულტურათაშორის კომუნიკაციაში</i>	
Indira Dzagania, Marina Aroshidze	
<i>Creolized Texts in Intercultural Communication</i>	
Индира Дзагания, Марина Арошидзе	
<i>Креолизованные тексты в межкультурной коммуникации</i>	
მარინე ალექსიძე.....	16
<i>პოლიტიკური დისკურსის ინტერპრეტაციის საკითხისათვის</i>	
Marine Aleksidze	
<i>To the question of the Interpretation of Political Discourse</i>	
Марине Алексидзе	
<i>К вопросу интерпретации политического дискурса</i>	
მაკა კაჭარავა.....	22
<i>ადამიანის დამახასიათებელი რუსული ფრაზეოლოგიზმების</i>	
<i>ლინგვოკულტურული ანალიზი</i>	
Maka Kacharava	
<i>Russian Lingo-Cultural Analysis of Phraseological Units that Characterize a Person</i>	
Мака Качарова	
<i>Лингвокультурологический анализ фразеологизмов русского языка со значением</i>	
<i>характеристики человека</i>	
მარინე კაკაჩია, ქეთევან მარგიანი, მარინა ჯღარკავა.....	28
<i>სიხარულის კონცეპტი ქართველურ ენებში</i>	
Marine Kakachia, Ketevan Margiani, Marina Jgharkava	
<i>The Concept of Joy in the Kartvelian Languages</i>	
Марина Какачия, Кетеван Маргиани, Марина Джгаркава	
<i>Концепт радости в Картвельских языках</i>	
მანანა გამბაშიძე.....	34
<i>ზედსართავი სახელით გამონათვლი განკერძოებული განსაზღვრების</i>	
<i>სტრუქტურული რეგულატორები თანამედროვე გერმანულ ენაში</i>	
Manana Gambashidze	
<i>The Structural Regulators of the Postinominal Attributive Adjective in the Basic Phrase</i>	
<i>in the Modern German Language</i>	
Манана Гамбашидзе	
<i>Структурные регуляторы обособленного определения, выраженного именем</i>	
<i>прилагательным в современном немецком языке</i>	

გულნარა დიასამიძე, ხათუნა ტაბატაძე.....	42
<i>საქმიანი რუსული ენის შესწავლის მნიშვნელობა არაფილოლოგიური სპეციალობის სტუდენტებისთვის</i>	
Gulnara Diasamidze, Khatuna Tabatadze	
<i>Importance of Teaching Business Russian to Students of non-Philological Departments</i>	
Гульнара Диасамидзе, Хатуна Табатадзе	
<i>Важность изучения делового русского языка для студентов нефилологических специальностей</i>	
ირინა კრუაშვილი.....	46
<i>ნომინალური დეტერმინატიული კომპოზიტები გერმანულ ენაში</i>	
Irina Kruashvili	
<i>Nominal Determinative Compounds in German</i>	
Ирина Круашвили	
<i>Номинальные детерминативные композиты в немецком языке</i>	
მაია მარღანია.....	57
<i>ანდაზები ფერთა კომპონენტით ინგლისურ ენაში</i>	
Maia Marghania	
<i>Proverbs with Colour Component in the English Language</i>	
Майя Маргания	
<i>Пословицы с цветовым компонентом в английском языке</i>	
მანანა შელია.....	62
<i>სტუმარმასპინძლობის ეროვნულ-კულტურული სპეციფიკა ქართულ და ინგლისურ ფრაზეოლოგიურ ერთეულებში</i>	
Manana Shelia	
<i>The Role of Hospitality in Intercultural Relations</i>	
Манана Шелия	
<i>Роль гостеприимства в межкультурных отношениях</i>	
ირინა ჯობავა.....	68
<i>ინგლისური ენა როგორც გლობალური კულტურათაშორისი კომუნიკაციის საშუალება</i>	
Irina Jobava	
<i>English as a Tool of Global Intercultural Communication</i>	
Ирина Джобავა	
<i>Английский язык как инструмент глобальной межкультурной коммуникации</i>	
მაია აღაია.....	72
<i>მეტაფორის თარგმნასთან დაკავშირებული სხვადასხვა მეთოდის შესახებ</i>	
Maia Aghaia	
<i>Upon Different Methods of Metaphor Translation</i>	
Майя Агаиа	
<i>О разных методах перевода метафор</i>	
ნატალია პევნაია.....	78
<i>ლექსიკო-ფრაზეოლოგიური კონტენტების ინტეგრირებული ანალიზის მეთოდოლოგია</i>	
Natalia Pevnaya	
<i>Methods of Integrative Analysis of Lexical and Phraseological Contents</i>	
Наталья Певная	
<i>Методика интерактивного анализа лексико-фразеологических контентов</i>	

პიუსტა ახუნდოვა.....	83
<i>ნახესხები ლექსიკის ადგილი რუსულ ენაში</i>	
Pyusta Akhundova	
<i>The Role of Borrowings in the Russian language</i>	
Пюста Ахундова	
<i>Место заимствованной лексики в словарном составе русского языка</i>	
თამილა ზვიადაძე.....	89
<i>ზოგი ენობრივი რესურსის სტილისტიკური ფუნქცია მხატვრულ ტექსტში</i>	
<i>(შიო არაგვისპირელის ნოველების მაგალითზე)</i>	
Tamila Zviadadze	
<i>Upon Stylistic Functions of Some Linguistic Resources in Literary Texts</i>	
<i>(on the example of Shio Aragvispireli's novels)</i>	
Тамила Звиададзе	
<i>О стилистической функции некоторых языковых ресурсов в художественном тексте</i>	
<i>(на материале новелл Шико Арагвиспирели)</i>	
ლალი რატიანი.....	97
<i>კულტურის ნაციონალური სპეციფიკა – კულტურათაშორისი</i>	
<i>კომუნიკაციის საფუძველი</i>	
Lali Ratiani	
<i>National Specifics of Culture as a Basis of Cross-Cultural Communication</i>	
Лали Ратиани	
<i>Национальная специфика культуры как основа межкультурной коммуникации</i>	
მირანდა თოდუა, ნონა ქეცბაია.....	103
<i>კიბე, როგორც სემიოტიკური ნიშანი ჰიმნოგრაფიაში</i>	
Miranda Todua, Nona Ketsbaia	
<i>Ladder as Semiotic Sign in Hymnography</i>	
Миранда Тодуа, Нонна Кецбая	
<i>Лестница как семиотический знак в гимнографии</i>	
ნათია დოლიძე, ქეთევან სვანიძე.....	108
<i>კომუნიკაციის უზრუნველყოფის ანალიზი სამგზავრო გემის უსაფრთხოებისათვის</i>	
Natia Dolidze, Ketevan Svanidze	
<i>The Analysis of Communication Provision for the Passenger Shipsafety</i>	
Натия Долидзе, Кетеван Сванидзе	
<i>Анализ обеспечения коммуникации для безопасности пассажирских судов</i>	
სალომე მენაბდე.....	112
<i>სწავლების პროცესი: უნიფიკაცია თუ პოლივარიანტულობა</i>	
Salome Menabde	
<i>Learning Process: Unification vs. Variabilities</i>	
Саломе Менабде	
<i>Процесс обучения: унификация vs. поливариативность</i>	

სვეტლანა ფენდერავა.....	119
<i>ფრაზეოლოგიის ლინგვოკულტუროლოგიური ასპექტი თანამედროვე რუსულ ენაში</i>	
Svatlana Penderava <i>Linguo - Cultural Aspect of Phraseology in the Modern Russian Language</i>	
Светлана Пендерава <i>Лингвокультурологический аспект фразеологии в современном русском языке</i>	
ნონა ქეცბაია.....	126
<i>ადამიანის სხეულის ნაწილების აღმნიშვნელი სახელები როგორც სამშენებლო ტერმინები</i>	
Nona Ketsbaia <i>Names of the Parts of Human Body as Construction Terms</i>	
Нонна Кецбая <i>Строительные термины, обозначающие имена частей человеческого тела</i>	
ირმა კარანაძე.....	130
<i>სარეკლამო ლოზუნგი, როგორც ტექსტის კომპონენტი და როგორც დამოუკიდებელი ტექსტური სტრუქტურა</i>	
Irma Karanadze <i>Advertisement Slogan as Text Component and as Independent Text Structure</i>	
Ирма Каранадзе <i>Рекламный лозунг как компонент текста и как самостоятельная текстовая структура</i>	
ნინო მაშია.....	137
<i>ინდივიდუალური და კოლექტივისტური კულტურების კომუნიკაციები თანამედროვე საზოგადოებაში</i>	
Nino Mashia <i>Individualistic and Collectivistic Cultural Communication in Modern Society</i>	
Нино Машия <i>Взаимоотношения индивидуалистических и коллективистских культур в современном обществе</i>	
ტიტე მოსია.....	144
<i>მტრედის სახისმეტყველებისთვის „ვეფხისტყაოსანში“</i>	
Tite Mosia <i>Symbol of the Dove in “The Knight in the Panther’s Skin”</i>	
Тите Мосия <i>Символика Голубя в «Витязе в Тигровой Шкуре» («Вепхистკაოსანი»)</i>	
ნინო ვახანია.....	151
<i>ვაჭრის სახე ნიკოლოზ გაბაონის რომანში „აიენიანი ქალაქი“</i>	
Nino Vakhania <i>The Image of a Merchant in Nicholas Gabaoni’s Novel “A City with Balconies”</i>	
Нино Вахания <i>Образ купца в романе Николоза Габаони «Многобалконный город»</i>	

ლიუდმილა ბეჟენარუ.....	159
<i>ნაციონალური მიკრო და მაკრო ლიტერატურის კოსმოსის პოლიცენტრისტული გაგება</i>	
Lyudmila Bezhenaru	
<i>Space Polycentric Concept of the National Micro and Macro Literature</i>	
Людмила Беженару	
<i>Полицентрическое понятие космоса национальной микро и макро литературы</i>	
ნანა კუცია, მადლენა ოჩიგავა.....	164
<i>თამაზ ჩხენკელი – მთარგმნელი</i>	
Nana Kutsia, Madlena Ochigava	
<i>Tamaz Chkhenkeli – The Translator</i>	
Нана Куция, Мадлена Очигава	
<i>Тамаз Чхенкели-переводчик</i>	
გაბილ ახმედოვი.....	168
<i>კონან დოილის რომანის „შიშის ველის“ სიუჟეტისა და კომპოზიციის ერთიანობა (ანალიზის გაგრძელება)</i>	
Gabil Akhmedov	
<i>Unity of Storyline and Composition of Conan Doyle’s Novel “The Valley of Fear” (further analysis)</i>	
Габил Ахмедов	
<i>Сюжетно-композиционное единство романа «Долина страха» А. Конан Дойла (продолжение анализа)</i>	
მედეა კვარაცხელია.....	172
<i>აფხაზი მწერლის ივანე თარბას ნაწარმოებების ქართული თარგმანი, როგორც ორ ერს შორის კულტურული ურთიერთობის ფაქტორი</i>	
Medea Kvaratskhelia	
<i>Translations of Compositions by Ivane Tarba – As a Factor of Relationship among Two Nations</i>	
Медея Кварацхелия	
<i>Перевод композиций Иванэ Тарба как фактор отношений между двумя народами</i>	
ციალა მესხია.....	178
<i>გალაკტიონის კოსმიური პოეზია რეზო ადამიას ფერწერაში</i>	
Tsiala Meskhia	
<i>Cosmical Poetry of Galaktion Tabidze in Rezo Adamia’s Paintings</i>	
Циала Месхия	
<i>Космическая поэзия Галактиона в живописи Резо Адамия</i>	
კახა გლონტი.....	184
<i>ბიბლიურ-ქრისტიანული სახე-სიმბოლოები კონსტანტინე გამსახურდიას შემოქმედებაში</i>	
Kakha Ghlonti	
<i>The Biblical and Christian Image - Symbols in Constantine Gamsakhurdia's Works</i>	
Каха Глонти	
<i>Библейско-христианский образ-символы в творчестве Константина Гамсахурдия</i>	

მარინა დევადზე.....	189
<i>გენდერული ასპექტები მხატვრულ ლიტერატურაში</i>	
Marina Devadze	
<i>Gender Aspects in Literary Translation</i>	
Марина Девадзе	
<i>Гендерные аспекты в художественной литературе</i>	

**საერთაშორისო ურთიერთობები – INTERNATIONAL RELATIONS –
МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ**

ოლგა გულინა.....	193
<i>მიგრაციის ხელშეკრულება თურქეთსა და ევროკავშირს შორის როგორ ვაქციოთ სასურველ რეალობად</i>	
Olga Gulina	
<i>Migratory Agreement between EU and Turkey - Attempts to Give out Desirable for Valid</i>	
Ольга Гулина	
<i>Миграционное соглашение ЕС – Турция: как желаемое выдать за действительное</i>	

ნესტან ჯაჭვლიანი.....	199
<i>სირიელ ლტოლვილთა გავლენა თურქეთის საშინაო პოლიტიკაზე</i>	
Nestan Jachvliani	
<i>The impact of Syrian Refugees on Turkey’s Domestic Policy</i>	
Нестан Джачвлиани	
<i>Влияние Сирийских беженцев на внутреннюю политику Турции</i>	

ნესტან ჯაჭვლიანი, სალომე ლომსაძე, ნანა ლობჯანიძე, მარიამ ფაცაცია.....	204
<i>აშშ-ის მოტივები ცივი ომის პერიოდში ლათინურ ამერიკაში მიმდინარე სამხედრო დაპირისპირებებში – ჩილეს ქეისი (1970-73)</i>	
Nestan Jachvliani, Salome Lomsadze, Nana Lobzhanidze, Mariam Patsatsia	
<i>Motives of the United States in Latin America Military Confrontations during the Cold War – the Case of Chile (1970-73)</i>	
Нестан Джачвлиани, Саломе Ломсадзе, Нана Лобжанидзе, Мариам Пацация	
<i>Мотивы США в участии в латиноамериканских переворотов во время холодной войны: пример Чили (1970-73)</i>	

სამართალი – LAW – ПРАВОВЕДЕНИЕ

ია ხარაზი.....	210
<i>სამოქალაქო კოდექსის 389-ე მუხლი – „წყალქვეშა ნაღმი“ მოვალეებისა და კრედიტორებისათვის?</i>	
Ia Charazi	
<i>Civil Code Article 389 - dashboard for Debtors and Creditors?</i>	
Ия Харази	
<i>389 статья гражданского кодекса – «подводная мина» для должников и кредиторов?</i>	

თეა აბრამიშვილი.....	219
<i>დე ფაქტო ქვეყნების ლეგიტიმაცია – საშიში ვალდებულება მშვიდობისთვის</i>	
Tea Abramishvili	
<i>Legitimization of De Facto States – a Dangerous Quest for Peace</i>	
Теа Абрамишвили	
<i>Легитимация де-факто государств - опасная приверженность процессу мирного урегулирования</i>	

ლენინდე ჯახაია.....	229
<i>ლოგიკა: ზოგიერთი რამ ახალი ძველის შესახებ</i>	
Leonid Djakhaya	
<i>The Logic: Something New about an Old</i>	
Леонид Джахая	
<i>Логика: кое-что новое старом</i>	

სოციოლოგია – SOCIOLOGY – СОЦИОЛОГИЯ

ნესტან ლომაია.....	232
<i>კომუნიკაციის მნიშვნელობა თანამედროვე ქართულ საზოგადოებაში</i>	
Nestan Lomaia	
<i>Meaning of Communication in the Modern Georgian Society</i>	
Нестан Ломаия	
<i>Значение коммуникации в современном грузинском обществе</i>	
მერი ჭანტურია.....	237
<i>სულიერი ინტერესები – პიროვნებისა და საზოგადოების მამოძრავებელი ძალა</i>	
Meri Chanturia	
<i>Spiritual Interests – Driving Force of Human and Social Development</i>	
Мери Чантурия	
<i>Духовные интересы – движущая сила развития личности и общества</i>	

თინა დოლბაია.....	242
<i>იდეალური ქალის სახე თანამედროვე საქართველოში: მხატვრული ფილმებისა და სტუდენტი გოგონების დამოკიდებულების კვლევა</i>	
Tina Dolbaia	
<i>An Ideal Woman Image in Georgia: Young Girls' Attitude and Movies Research</i>	
Тина Долбая	
<i>Образ идеальной женщины в современной Грузии: Исследование отношений художественных фильмов и студенток</i>	

კულტუროლოგია – CULTUROLOGY – КУЛЬТУРОЛОГИЯ

სალომე კაპანაძე.....	248
<i>ომისა და მშვიდობის პარადიგმა 21-ე საუკუნის ქართულ კულტურაში</i>	
Salome Kapanadze	
<i>War and Peace in the 21st Century Paradigm of Georgian Culture</i>	
Саломе Капанадзе	
<i>Парадигма войны и мира в грузинской литературе XXI века</i>	

გულნარა ტანიევა.....253
 თანამედროვე მუსიკალურ სივრცეში მულტიკულტურული იდენტობის
 ფორმირების საკითხისათვის
Gulnara Tanieva
Multicultural Music Education in the Contemporary World
 Гульнара Таниева
*К проблеме формирования мультикультурной идентичности в современном
 музыкальном пространстве*

მარინა ამაღლობელი.....256
 ხელოვნება რეალობის სინამდვილის ასახვის ფორმა
Marina Amaghlobeli
Art as a Means of Reality Depiction
 Марина Амаглобели
Искусство как форма отражения действительности

ეკონომიკა და ტურიზმი – ECONOMICS AND TOURISM – ЭКОНОМИКА И ТУРИЗМ

მარინე ხუბუა.....260
 ბუღალტრული აღრიცხვის გაუმჯობესების საკითხები
Marine Khubua
Improving Issues of Accounting Reporting
 Марине Хубуа
Вопросы улучшения бухгалтерского учета

მაია ჭანია.....265
 ეკონომიკური გლობალიზაციის ინდექსი და საქართველო
Maia Chania
Georgia and Index of economic globalization
 Майя Чания
Индекс экономической глобализации и Грузия

აიან მამედოვა272
 სამრეწველო საწარმოების სტრატეგიული ცვლილებების მართვის პრობლემა
Ayan Mamedova
Controlling Strategic Changes in Manufacturing Enterprises
 Айан Мамедова
*К вопросу об управлении стратегическими изменениями в предприятиях обрабатывающей
 промышленности*

კობა კორსანტია.....277
 აფხაზეთის კულტურის ძეგლები და მათი როლი ტურიზმის განვითარებაში
Koba Korsantia
Cultural Monuments of Abkhazia and their Role in Tourism Development
 Коба Корсантия
Памятники культуры Абхазии и их роль в сфере развития туризма

ბენეფშე თემიზქან.....	286
<i>ტურიზმის როლი კულტურათაშორის კომუნიკაციებში</i>	
Benefşe Temizkan	
<i>The Role of Tourism in Intercultural Communication</i>	
Бенеше Темизкан	
<i>Роль туризма в межкультурной коммуникации</i>	

აედაგოგობა და ფსიქოლოგია – EDUCATION AND PSYCHOLOGY – ОБРАЗОВАНИЕ И ПСИХОЛОГИЯ

ლელა რეხვიაშვილი	291
<i>უმცროსკლასელებში ქცევის კულტურის აღზრდაზე მიმართული სტრატეგიები</i>	
Lela Rekhviashvili	
<i>Teaching Young Pupils Code of Behaviour</i>	
Лела Рехвиашвили	
<i>Стратегии воспитания культурного поведения у младшего школьника</i>	

პშემისლავ ზიულკოვსკი, ცეზარ კოსციელაკი.....	296
<i>უცხოური ენის სწავლების კონვენციონალური და არაკონვენციონალური მეთოდები</i>	
Przemyslaw Ziolkowski, Cezary Koscielak	
<i>Conventional and Unconventional Foreign Language Learning Methods</i>	
Пшемыслав Зюлковски, Цезарь Косцеляк	
<i>Конвенциональные и неконвенциальные методы преподавания иностранного языка</i>	

ლია სვანიძე.....	306
<i>ღვთაებრივი სიყვარული – აღზრდის უმნიშვნელოვანესი ფაქტორი</i>	
Lia Svanidze	
<i>Divine Love is the Most Important Educational Factor</i>	
Лия Сванидзе	
<i>Божественная любовь – важнейший фактор воспитания</i>	

სადეტ ჰასანოვა.....	313
<i>სტრესულ სიტუაციებში პოლიციის თანამშრომელთა სტაბილურობის ექსპერიმენტულ-ფსიქოლოგიური კვლევა</i>	
Sadet Hasanova	
<i>Experimental-Psychological Study of Stress Stability of Police Officers</i>	
Садет Гасанова	
<i>Экспериментально -психологическое исследование стабильности сотрудников полиции в стрессовой ситуации</i>	

ჟურნალის ელექტრონული ვერსია:
<http://www.nplg.gov.ge>

E-mail: Tel.: (+ 995 32) 2 30 25 48; (+ 995 32) 2 54 14 49
indira@dzagania.com Mob.: (+995 93) 93 20 91
irsociety@rambler.ru

ჟურნალში გამოქვეყნებულ მასალაზე
პასუხისმგებელია ავტორი.

**Ответственность за содержание публикации
в журнале несет автор.**

**Authors are solely responsible for the content
of published materials.**



გამომცემლობა „უნივერსალი“

თბილისი, 0179, ი. ჯავახიშვილის ბაზ. 19, ☎: 2 22 36 09, 5(99) 17 22 30
E-mail: universal@internet.ge



9771512436007